

378

B.H.2

ILLVSTRATIO
SACRI PATRIMONII
SEV
DE BONIS ET
POSSESSIONIBVS
ECCLESIARVM.

Vbi agitur de veteris & nouæ legis Sacerdotum censibus, origine & fundatione Oratoriorum, Parochiarum, Episcopatum, Monasteriorum, Ecclesiæ Seruis, Mancipijs, Colonis, Cafatis, Libertis, Mansis, prædijs, decimis, Oblationibus, Primitijs iuribus Episcoporum & Sacerdotum.

Auctore NICOLAO LE MAISTRE *in Sacra Theologiæ*
Facultate Doctore, & socio Sorbonico.

PARISIIS,

Apud viduam NICOLAI BÜON, viâ Iacobæâ
propè Mathurinenfes.

M. DC. XXXVI.

Cum Priuilegio Regis & Approbatione Doctorum.

A D

ILLVSTRISSIMOS ET REVERENDISSIMOS

Antistites, Lectissimos ac, Religiosissimos
Proceres Ecclesiastici Galliarum Senatus.

 Iſto tribunalibus veſtris (Illuſtriſſimi Antistites) antiquum clien-tem, non frequenti ambitu com- mendabilem, non temerariâ ſaluta- tione importunum, ſed vnâ maximè fretum ve- ſtri Ordinis ac faſtigij reuerentiâ, cuius legem ignorare dicendus ſim, ſi Chriſti Prelatos crede- rem ſaeculi artibus certius mulceri, quàm veris ac ſinceris honoribus conciliari. Veniunt ergo in con- ſpectum veſtrum, rudis induſtriæ fructus ſub in- terualla atq; inducias concionũ nati, quos et ſi uni- uerſa aliunde laudis argumẽta deſcicerent; hoc vnũ tamen gloriæ plurimum adferet, ſi poſteritas in- telligat, ſub illis creuiſſe atq; adoleuiſſe comitiorũ ſideribus, quibus inter ſolemnes **LODOICI** fortiſſimi ac fortunatiſſimi victorias, nationes ex- teræ hoc amplius didicerunt, Galliam non mili- tum tantummodo conſtantiâ, ſed Preſulum quoque virtutibus triumphare. Adeoque fru-

*Ex libris Bibliothecæ
Capituli* a ij

stra nobiscum, inconsultâ emulatione, de Imperij ac Religionis gloria certari, apud quos non optimi tantum ac diuini Rectores Reipublicæ gubernaculis assident: sed eximij quoque Antistites sacris ac religionibus moderantur.

Vestro itaque confessu illustrata Vrbs hæc Imperiorum caput, seipsa quodammodo maior effecta est atque augustior: & venerata votis ardentibus tanti Ordinis maiestatem; dum huius prudentiam stupefcit, illius facundiam demiratur: vnius sinceritatem colit, alterius eruditionem predicat, omnium verò Iustitiam ac pietatem amplectitur, quasi nouo miraculo, percussa, credidit non è variis Galliarum regionibus homines, sed ex ipsis cælorum penetralibus virtutes vniuersas in suum sinum confluxisse. Quamobrem lacebit & Gallie pœnitudinem, et si vicinis nationibus vltrix calamitas intulit: auxit tamen dolorem ablata peregrinandi libertas, eamque urbem adeundi, in qua compendio rerum pœnè maximarum, tota sese Gallia receperat: ubi cum & cernere & mirari poterant Senatium, quo viso cætera facillè est, si non fastidiri, saltem non impatienter exoptari.

Quid mirum ergo, si tam frequens ac publicus vestro patrocinio se credit litteratorum hominum concursus. Sentiunt quippe tam luculenti nomi-

nis auctoritate studia splendescere, & quæ vobis probata sunt nullius deinceps censurâ conuelli.

Prodeoque turba numerosa immixtus, vos litterarum atque artium optimarum, statores saluto. Et dum alij maiorum vestrorum sanctitatem ac virtutes predicant, ego opes ac fortunas recensco, ut hinc discant omnes, nec pietatem unquam diuitiis, nec diuitias pietati nocuisse, adeoque non tam fas esse, eum qui superest Ecclesie splendorem inuideri, quàm perditum atque extinctum, deplorari.

Partem hanc ut sentio, quæ in fortunis ac opibus iacet, patrimonij minimam ducit animus vester unius eternitatis candidatus. At non erit ingratum lustrare maiorum fortunas, beneficia in iis Regum ac populorum agnoscere; atque hinc augurari, quanti olim dignitatem ac religionem Præfulum Respublica & nationes aestimarint, dum splendida ista cupiditatum humanarum irritamenta altaribus aduoluerent, quibus, versâ infeliciter mente, caci ac miseri mortales aras exerunt.

Fauete ergo secundo huic præudentis styli experimento, dum aliquid maius ac politius, molior, quo possim vestram in me, ac litteratos omnes humanitatem ad memoriam posterorum transmittere.

Vestri Ordinis humillimus cultor N. LE MAISTRE.

BENEVOLO LECTORI.

Tſi defenfore non eget Eccleſia, neque reſidua eius dignitati quidquam metuen- dum, eo nobis principe diuinitus dato, cuius enſi ac victorijs Imperij ſui partem haud pœnitendâ Chriſtus debere non dedigna- tus eſt. Ea tamen materia plurimas ad ſcri- bendû rationes verſanti ac meditâti ſeſe obtulit, in qua ſty- lus citra inuidiam ſeſe exerceret, & quæ nullius contumelia ac felle vexaretur: quis enim & bonis poſſeſſionibus Ec- cleſiæ inſenſus eſſe poſſit; niſi qui pietatem maiorum accu- ſat, & dum opes immenſas perire ſcleribus ac nequitijs diſſipari non ægrè ſuſtinet, id ſolum quod Deo ac Religioni conſecratur putat eſſe deplorandû. Publica ſunt & cunctis obuia Eccleſiæ bona. Nemo in patrimonio ſuo numerat quod Chriſtus recepit. Huic præter crucem & vulnera pro- prium nihil: quæcunque ſuauiſſima ſunt & læta, in omnes fundit, in ſolis doloribus ſocietatis impatiens Cuius ergo aut ore aut calamo Chriſti opes peterentur, niſi qui coruinum illud recantet, *potuiſſet iſtud venundari multo & dari pauperi- bus*, Non ergo argumento huic gratiam peto, facerem enim & pietati tuæ iniuriam & æquitati: veniam potius lapſibus ac mendis: quâ eò à te ſpero facilius, quo minùs ſoleo ſtyli aut doctrinæ vllius gloriâ exambire Methodum & rationē operis ſic inſtitui, vt quia Leuitas bonis ac facultatibus parû inſtructos ſuiſſe vulgo creditur, eorû facultates, cenſus & res immobiles expenderē: inde ad bona naſcētis Eccleſiæ Chri- ſtiane ſtylum deduco: leges poſt Conſtantinû aduerſus in- cremēta ſacri patrimonij expendo, facultates Eccleſiæ di-

uido, in loca sacra, oratoria, parochias, Episcopatus, quæ possessione sacerdotû continentur personas & res immobiles, Personas dico, seruos, colonos, casatos, libertos, quorum historiam omnem ex infinitis cartis & monumentis recludo. Res immobiles appello mansos & prædia. Subinde census Ecclesiarum aggredior, decimas oblationes, primitias: inde ad Episcoporum proprios redditus gradum facio, expono Synodaticû, Cathedriticum, Procuraciones Circa tas & alia. Tandem redditus Parochorum breui aperio & desino, dum tua faueat humanitas non cessaturus diu, sed pristina illustraturus, noua aggressurus VALE.

*INDICIO ET EMENDATIONE
SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ
QV D QV D HIC SCRIPSI, ET
ALIAS A ME SCRIPTVM EST
SVMMITTO.*

Approbatio Doctorum.

NOs in sacra facultate Theologiae Parisiensis Doctores testamur à nobis accuratè lectum esse librum, cui titulus est, *De Bonis & possessionibus Ecclesiae*, conscriptum à clarissimo viro Nicolao le Maistre, Doctore & socio Sorbonico, vtilem Ecclesiae, & dignum, qui typis mandetur. Datum Parisiis, 7. Kalend, OOb. anni ab Incarnatione Domini nostri 1635.

A. de HODENÇQ.

LE SIEVRRE.

Extrait du Privilege du Roy.

LE Roy par ses lettres parentes passées à Paris le 14. Octobre 1635. & signées par le Roy en son Conseil, Ollier; a permis à Nicolas le Maistre Docteur de Sorbonne, de faire imprimer à qui bon luy semblera, vn œuvrè par luy composé, intitulé, *Illustratio Sacri Patrimonii, seu de bonis & possessionibus Ecclesiarum*, & fait defences à qui que ce soit de l'imprimer sans la permission dudit sieur le Maistre, à peine de quinze cens liures d'amende, & de tous despens, dommages & interests, ainsi qu'il est plus amplement contenués originaux d'icelles, passées le iour & an que dessus.

INDEX

CAPITVM ET RE-

RVM POTISSIMARVM QVÆ

HOC VOLVGINE CONTINENTVR.

- Caput I. *N* licita sit Christianis diuitiarum possessio. pag. 1.
- Cap. II. De sectis quæ illicitas Christianis diuitias censuerunt, Apotaëti, Massaliani. Manichæorum duo ordines Pelagiani. Argumenta aduersus opes, &c. p. 4.
- Cap. III. Diuites non esse ad salutem alienos, locis scripturæ probatur. Tertulliani locus. Marcionis de Deo veteris Testamenti pauperibus infesto error. Superbia etiam laborare possunt pauperes. Augustini sententia. Non esse calumniis premendos diuites ex eodem Augustino. p. 10.
- Cap. IV. Soluuntur argumenta opinionis contrariæ. Quando cœpit Christianorum unio. Porphyrij calumnia. Opinio Origenis: Paupertatis voti in initia ex Greg. Ambros. &c. p. 17.
- Cap. V. Typus Societatis antiquæ inter fideles. Ararium commune Hierosolymis. Rectores eiusdem qui fuerint. Quamdiu durauit. An apud Ecclesias gentium communitas viguerit. Quod ararium. In quos usus. De viduis locus Pauli difficilis explicatur. pag. 21.
- Cap. VI. Variæ hæreticorum sectæ in Ecclesia diuitias declamantes, Antropomorphitæ, Arnoldus Brixianus, Valdenses, Husius, Lutherus, Spalatensis: Rationes eorum. p. 31.

- Cap. VII. De primitiis Sacerdotum veteris Testamenti: Duo genera primitiarum: Ezechielis locus explicatur: Mensura Iudeorum Corus & Bathus: Ritus redimendi primogenita: Quæ nota insignes essent non redempti: Primitiæ panum, &c. p. 37.
- Cap. VIII. De redditibus, quos ex sacrificiis & oblationibus antiqui Sacerdotes capiebant. Quam partem ex singulis. Sacrificia varij generis. Quotuplex oblatio. Quid Charam. Quo pretio redimuntur personæ quæ pradiæ, &c. p. 42.
- Cap. IX. Quot genera Decimarum. Quid *ἡ ἑξῆς* & *ἡ ὀκτωῖς*. Decimæ regiae. Ex quibus rebus fieret decimatio. Qui testes. Modus seligendi pecora ex Paraphrasi Chaldaica, &c. p. 48.
- Cap. X. De Gazophylacio & pecuniis sacris. Duo genera Gazophylaciorum. A quo tempore cepit Gazophylacio pecunia inferri. Origo tributi quod Iudæi viritim pendebant. Populi numeratio quare Deo odiosa. Siclus duplex. Pecunia è toto orbe Ierusalem delata. Ceremonia in refectione Templi. Locus Matthæi explicatur. p. 52.
- Cap. XI. De bonis immobilibus Leuitarum. Leuite appellatione, officio & sedibus distincti. Eorum ordines & classes. Urbes eis quo situ & quo numero data. Plures habuerunt ciuitates quam alia tribus. Earum privilegia & de Asylis notanda quadam. p. 66.
- Cap. XII. An ante Constantini tempora, Ecclesia opes aliquas habuerit. p. 78.
- Cap. XIII. Probatur Ecclesiam bonis immobilibus instructam fuisse ante Constantinum. Proferuntur in hanc rem Pontificum Epistole, Constantini Edicta, Cypriani testimonia, &c. pag. 81.
- Cap. XIV. Quibus in partibus potissimum Ecclesia primis temporibus possessiones habuerit: In Gallia, Tungris & Treueris opes Ecclesiæ quales: Treueris Galliæ Ciuitas: Primæ Decimæ ubi solute: Misericordia Ecclesiæ Romanæ: Locus Theodori Lectoris explicatur: Catabulum quid sit, &c. p. 92.
- Cap. XV. Quas primum opes compararent Christiani.

Ecclesia primiti emptæ Ornatus Ecclesiarum primis temporibus. Quo loco constructæ. Ecclesiarum usus etiam Apostolorum astate, &c. p.100.

Cap. XVI. De vasis sacris. *Vasa aurea & argentea primis temporibus. Episcopi, thesauri sacri custodes. Servant vestes erogandas pauperibus. Calices vitrei & lignei. Impostura Marci hæretici, qui transmutationem vini in sanguinem Christi fingebat.* p.107.

Cap. XVII. De sepulchris & coemeteriis & domo Sacerdotum tempore persecutionis. *Christiani etiam Imperatores extra Ecclesiam sepulti. Sepultura Christianis prohibita. Quo consilio, numerus Cæmeteriorum ingens. Canones Eleberitani de Cæmeterijs explicantur. Domus Ecclesie ad Sacerdotum habitationem. Domus & mæsis quomodo differunt.* p.112.

Cap. XVIII. De arario Christianorum, tempore persecutionis. *Pecuniæ post synaxes data. Quibus diebus colligerentur. Conuiuia Clericis & Sacerdotibus data à Christianis. Qui-*

nam essent arario Præfati. Conuersi ad fidem ex eo alebantur. Pax emptæ pecunijs à Quæstoribus & Imperatoribus. p.121.

LIBER SECVNDVS.

Cap. I. **Q**ui Reges & Principes in Ecclesia bona, eorumque incrementum leges tulerint. p.117.

Cap. II. De legibus Franciæ, Belgij, Angliæ, Hungariæ circa bona Ecclesie. p.145.

Cap. III. De diuisione bonorum Ecclesie. *Diuisio bonorum in mobilia & immobilia. Quænam sunt mobilia, aut immobilia Ecclesiarum. Vasa Ecclesie, in quo bonorum ordine numerentur.* p.160.

Cap. IV. De origine Oratoriorum. *Quid differant prophanum, sanctum, sacrum. Oratoria apud Hebræos. Theraphim in Oratorijs condita. Quo ritu fierent Theraphim. Oratoria Persarum, & veterum Christianorum. Constitutiones Iustiniani, & Leonis de Oratorijs.* p.164.

Cap. V. De dote Oratorio-
e ij

rum. Oratoria duplicis generis, publica, & priuata. Oratoria à magnatibus nefas erat sine dote construui. Quibus in Oratorijs, erant, vel non erant reliquia sanctorum. De Oratorijs & Capellis Monachorum. p. 174.

Cap. VI. De Ecclesiarum & Basilicarum erectione. Ritus seruandus ab eo qui Ecclesiam condere vellet. Insinuationes seu inuasiua duplicis generis. Insinuationum codices olim habuerunt Clerici. Intra quod tempus necesse esset Oratorium aut Xenodochium erigi. Falcidia ex legatis ad pias causas non detrahitur. Locus & spatium adis sacrae quod & quantum. Romanorum ritus circa fines templorum, &c. pag. 183.

Cap. VII. De dote Ecclesiarum, & ritibus antiquis donationum, & cartarum. Qui fuerint Cartarum scriptores. Stylus Cartarum. Carta dotis Ecclesiasticae aris imposita. Denuntiatio anathematis à donatoribus usitata. Quid traditio per herbas & cespitem, per ostium, & anaticula.

Scotationis ritus, &c. p. 195
Cap. VIII. De vario genere dotationum. Ac primum de dote Oratoriorum, & Monasteriorum. Iustiniani edictum. Basilicarum variae dotes. Origo beneficiorum simplicis tonsurae. Qui sumptus in Monasterio.

Quot Monachi efficiunt Monasterium. Breuium siue Codex Ecclesiae apud quem seruabatur. Cartophilacij dignitas. p. 208.

Cap. IX. De Paroeciarum origine & progressu. Paroeciae etimon. Quinam Paroeci apud Romanos. Species quaedam Paroeciarum apud infideles. Initia Paroeciarum etiam rusticarum Apostolorum temporibus. Paroeciarum in urbibus distinguendarum causa. Euaristus Paroeciarum author non Dionysius. Declaratum fermentum quid. Paroeciarum rusticarum distinctio & limites, à quibus positi. In Hispania Paroeciae ante Concilium Eliberitanum. Domus Nobilium primae Paroeciae, &c. p. 234.

Cap. X. De dote, & fundationibus Paroeciarum. Presbyteri non tenentur manibus

INDEX.

- bus victum querere. Ipsis debentur stipendia à populo. Liberalius stipendium Presbyteri olim capiebant quam Diaconi. Episcoporum auctoritas in res Ecclesie. Distributio & partitio antiqua oblationum ex Clemēte. Partitio recentior. Quomodo tertiam decimarum Episcopi remiserunt, &c. p. 226.*
- Cap. XI.** *De nouarum Paræciarum extruptione, & dote. Tres cause nouis Paræcijs initium dederunt. Qua necessitate cogente fierent de nouo Paræcie. Nobilium antiqua in Parochos superbia. Archidiaconorum facilitas in diuidendis Parochiis. p. 236.*
- Cap. XII.** *De Paræcijs Constantinopolitanis. Tria Paræciarum genera. Quid Monæcie, & Presbyteri. Quinã fuerint usque ad tempus. Protopapas quod officium apud Græcos. Paræcie Urbane quomodo administrari solite, &c. p. 246.*
- Cap. XIII.** *De Episcopatum origine, dote ac fundatione. Locus Episcopalibus insulis idoneus quis sit. Vuambe Regis Hispanie irritus conatus in nouis Episcopatibus fingendis. De Episcopo Cephæ Castellæ Arabum consuetudo, & Scytharum circa Episcopatus. In una ciuitate sunt plures Episcopi. Explicantur subscriptiones conciliorum Hispanie. Et de pluribus in eadem sede Episcopis. Æzudij Remensis in Episcopatu Dunensi fundando audacia. Laudunum Clauatum quomodo Episcopatus. p. 251.*
- Cap. XIV.** *De Episcopatum progressu ac mutatione. p. 263.*
- Cap. XV.** *De dote & fundatione Episcopatum. Episcopis amplè factæ cultates prouisa. Familia Episcoporum Gallie primis temporibus non inculta Episcopatum cum alijs Ecclesijs vniones propter reddituum tenuitatem. p. 276.*

LIBER TERTIVS.

- Cap. I.** *De mansis Ecclesiarum. Variæ agrorum conditiones apud Romanos, Limitati, assignati, redditu, locati, vectigales. Mansorum diuisio in apsos & vestitos. Mansus Presbyteralis quorū Bunnuariis constat. p. 293.*
- Cap. II.** *Quo abierunt mansi Presbyterales. Calamitas Ecclesiarum sub Carolo Simpli. Ecclesia vendita mansi Monasteriis dati, &c. p. 298.*

INDEX.

Cap. III. De varijs mansorum generibus. Quid mansi tribuales ingenules, Barscalci, Indomnicati, &c. Quid Fodrum, paratura Mansionaticum. Agri Ecclesie an tributis olim obnoxij. Mansi ad luminaria dati, &c. p. 306.

Cap. IV. De Massis, Domibus, Nauibus, Seruis Massarijs, Burdationibus, &c. p. 316.

Cap. V. De seruis Colonis & Mancipijs Ecclesiarum. Quid coloni, censiti, originarij Quot modis seruos Ecclesia acquirerebat. Quid Casati. Eorum duo genera vasalli & serui. Serui quomodo aestimabantur liberti Ecclesia duplicis generis. Familia Ecclesie ex quibus constaret, &c. p. 320.

Cap. VI. De operis, & disciplina seruorum Ecclesie. p. 334.

Cap. VII. De disciplina & gradu seruorum Ecclesie. Que causa fuit, cur honestius educarentur serui Ecclesie. Ex seruis Clerici ordinati. Seueritas Clericorum in seruos cohibita. Maleficia & sortilegia solius fori Ecclesiastici. Serui Ecclesie eiusdem ordinis cum seruis Regijs. Quid sit iurare cum Sacramentalibus. Serui Ecclesiastici ab oneribus fisci immunes, &c. p. 345.

Cap. VIII. De liberis Ecclesia-

rum, ac primo de vario genere manumissionum apud veteres Francos, Longobardos, Alemannos. Quid sit libertus Amund. Ritus faciendi Amundium. Quid Impans & manumissus in votum Regis. Quidnam sit homo denarialis Aldij quinam, &c. p. 351.

Cap. IX. De libertis in patrocinio Ecclesie constitutis. Tres ordines libertorum Ecclesie. Libertorum omnium causas tractabant Episcopi. Liberti Religiosi quinam fuerint. Quotquot in Ecclesia manumittebantur eos fuisse Ecclesia libertos ostenditur. Manumissiones non fiebant in Monasterijs nisi ex priuilegio. Ritus manumittendi in Ecclesia. Tabularij, & Cartularij qui fuerint. p. 358.

Cap. X. De libertis ex familia Ecclesie.

Cap. XI. Quo tempore seruitutes deserunt.

Secunda pars. Liber primus,

Cap. I. **D**E prophanis Decimis. Varia Decimarum genera, pœnales tributaria, colonaria, Decumanum tributum regibus pendi solitum. Turcarum decimæ. Militum duo genera Vlesod-

INDEX.

xij & *Timariota*. *Distinctio inter Decimas Dominicas & Parochianas. Regia Capelle iura &c.*

Cap. II. De Decimis sacris quo iure debeantur. Probatur deberi iure diuino naturali Decimas, Primitias, & Oblationes. p. 15.

Cap. III. De quota Decimarum. An sit iuris diuini an vero Ecclesiastici. p. 26.

Cap. IV. Respondetur argumentis aduersus Decimarum quosdam propositis. Libertas Ecclesie remittendi Decimas tempore persecutionis. Decimarum consuetudo etiam tempore persecutionis recepta ex Clemente, Cypriano, Origene. Initia Decimarum in Apostolis ex Irenaeo &c. p. 34.

Cap. V. De varijs ritibus circa quotam Decimarum, & an liceat Ecclesie aliquid circa eam immutare & quibus de causis, res Ecclesie pauperibus communicate. Etiam pradia illis ad utendum concessa. Tres cause minuenda Decima proferuntur. Sclauorum & Vagitorum Decima olim quales. Kanuti Regis Danie in propugnandis Decimis feruor. p. 41.

Cap. VI. De Decimis Graecorum primis temporibus. Viguisse

Decimas in Ecclesia Alexandria & Antiochena. Cur Decimae in Constantinopolitana Ecclesia non receptae. Frumenti penuria Constantinop. faelix Embola. Panes gradiles. Quid loco Decimarum caperent Episcopi & Presbyteri. Tributum fumarium. Restituta Decimae à Latinis in Graecia. Decimae Graecorum Sacerdotum his temporibus quae sint. p. 54.

Cap. VII. An Decimae possint laicis vendi & alienari. Decimarum ius ab usu fructuum distinguitur. Oblationum pars nulla laicis competere potest. Basilica pro quaestu prohibentur à laicis extrui. Decimae sunt pars domanij Sacerdotalis. Domanium regium non potest alienari. Quae pars rerum Ecclesiasticarum olim poterat Monachis dari. Decimae à laicis non praescribuntur, &c. p. 69.

Cap. VIII. De Decimis infeodatis & an Decimae dari possint, in feudum. Quid feudum & huius nominis significatio Anglica. Origo feudorum. Beneficium & feudum idem. Quando nem res Ecclesiae ceperunt infeodari. Conditiones infeodationis. De Nonis. Quid sunt castitia.

INDEX.

- Sarta teſta Eccleſiarum feudatarij curabant, &c.* p. 81.
- Cap. IX. *An poſſint Decimæ dari in feudum. Proferuntur rationes Canonistarum. Decreta ſummorum Pontificum argumenta Iuriſperitorum &c.* p. 94.
- Cap. X. *An Decimæ olim fuerint infeodatæ.* p. 102.
- Cap. XI. *De Decimis omnis generis perſonarum, Regum, Clericorum, Monachorum, ingenuorum, ſeruatorum.* p. 111.
- Cap. XII. *Quomodo Decimæ ad Monachos peruenerint,* p. 128.
- Cap. XIII. *De oblationibus. Oblatio Primitiarum ex Græcorum praxi. Vbi nam uua benedicitur. Orationes ſuper fructus nouos. ^{uau} benedictio. Lac & mel quo feſto offerri licet. Oblationes Armenorum ex carnibus coctis. Concilij Antiochenſis canon de compenſis & hominibus lineis exponitur &c.* p. 137.
- Cap. XIV. *Precatio ſuper Leguminibus & fructibus Miſcellis.* p. 140.
- Cap. XV. *De ſacris oblationibus. Vetus conſuetudo offerendi per ſingulas Dominicas. Perſectio Chriſtiana communionis in oblatione. Ritus offerendi, apud Græcos: ara du-*
- plex. Mos Græcis decerpenti particulam à pane. Nomina offerentiæ recitata. Oblationes extraordinariæ &c.* p. 145.
- Cap. XVI. *Quinæ oblationes facere poſſint.* p. 154.
- ## LIBER SECVNDVS.
- Cap. I. *De procurationibus & Circatis. Quibusnam competit luſtrare Prouinciam & procuraciones excipere.* p. 166
- Cap. II. *De Cathedralico, & quarta ſeu tertia Decimarum: Cathedralicum differt à iure Synodi: Incerta penſio ante Braccarenſe 2. Solidorum valor mutatus: Solidi Gallici leuioribus Italicis: Cathedralicum in Gallia, in ſpeciebus ſolutum:* p. 164.
- Cap. III. *De Synodatico & Eulogijs, inquiſitionibus regijs, &c.* p. 187.
- Cap. IV. *De obuentionibus quas Episcopi olim ex conſecratione altarium & Eccleſiarum conſequebantur.* p. 196.
- Cap. V. *De obuentionibus quas ſortiuntur Episcopi ratione conſecrationis perſonarum.* p. 285.
- Cap. VI. *De obuentionibus Parochorum, ob collata ſacramenta.* p. 213.
- Cap. VII. *De obuentionibus Parochorum ratione funeris.* p. 219.

LIBER PRIMVS.
DE BONIS ET POSSESSIONIBVS
ECCLESIA RV M.

CAPVT PRIMVM.

*An licita sit Christianis diuitiarum
possessio.*

INVIDIA laborant diuitiæ, & nihil est odij magnâ fortunâ capacious: quotquot sunt miseria ac calamitate pressi. cæteros, qui paulo quietiùs viuunt, quasi malorum suorum fontes accusant, & quidquid est vbique otij ac deliciarum, id quasi ereptum sibi ac latrocinio veluti quodam sublatum impatientissimè conqueruntur.

Ita hominum generi familiaris est inuidiæ morbus, vt bene valentes, & cute floridâ conspicuos, ægri nunquam sine dolore videant: ipsis crimen est sanitas & vegeti corporis alacer vigor: Quoscunque mœror occupauit, iis cæterorum lætitia

importuna est, & morientium plurimi non tam dolent eripi sibi vitam, quam aliis superesse. Hinc publica oritur & pertinax in diuites declamatio, quam meo iudicio dixerim non tam ab odio diuitiarum, quàm ab amore proficisci.

In quo fonte
oriatur
diuitiarum
infectio.

Nimirum ut Amantes infortunati, postquam spurcissimæ cupiditatis explendæ spem amiserunt, & litare non possunt voluptati: in eam, quâ prius ardebant, pulchritudinem atrocissimè debacchantur, aras quas antea erexere subuertunt & iniuriis opprimunt quod prius religioso colebant famulatu: Pari fortunâ euenit, ut quos mala quædam fors à diuitiis & dignitatibus expellit, illi amorem in odium vertant, & negatas sibi diuitias ac magistratus existiment generosè ulcisci, si quod prius ambiebant, illud postea procaciter execrentur.

Hinc factum est, ut Hæreticorum plurimi Ecclesiæ splendore ac diuitias ferre non possent, quibus sectam suam ignobili cultu nuper è tenebris erutam, & Principum odiis laborantem, dolebant non posse illustrari.

Quaratione
opes ornât
Ecclesiâ in

Quippe licet Seruatoris sanguine Ecclesia imprimis luceat, & nullis magis opibus quam paupertate Christi gloriatur: Ornant tamen eius maiestatem aliqua in parte diuitiæ, produntque Cruci pudibundæ, ad cuius aspectum orbis exhoruerat, tandem regna atque imperia paruiffe.

Sunt itaque facultates & fortunæ Ecclesiarum monumenta fauoris Principum, argumenta be-

nevolentia populorum, consensiones & suffragia ætatum omnium, quibus quasi pignoribus fidem suam Christo obstrinxerunt, & qua ratione poterant, gratianimi significationem exhibentes, cum caducæ & fugacis reculæ hæredem fecerunt, à quo sunt in æternam & felicem maximè hæreditatem adsciti.

Quis existimabit alio quàm providentiæ cuncta moderantis consilio effectum, ut nullæ unquam hæreses diu Principum magnificentia ac liberalitate fruerentur, ut nulla unquam errantium conuenticula, ad insaniam suæ præsidium, opibus abundarent. Noluit diuina clementia ut fanatici illi cætus Imperatorum auctoritate ac benevolentia diu niterentur: abstulit illis opes ac diuitias, quibus error cresceret: omnemque detraxit maiestatis & honoris speciem, qua scilicet aut blandiri possent, aut cogere.

*Quare nulla
Hæresis &
secta opibus
abundauit.*

Ne ergo miremur toties effusam in opes & nitorem Ecclesiæ hæreticorum maledicentiam: vident non facile iugulari posse tot septam præsidiiis, dolentque sine violata Principum maiestate, fotum amplexibus, ornatum beneficiis, cinctum armis & purpurâ ipsa consecratum Ecclesiasticorum hominum sodalitiū non posse lacerari.

Verum antequam eos adoriamur qui bonorum possessionem Ecclesiasticis præcipue, inter Christianos, interclusam asseruerūt, expendamus primū aliquorum insaniam, qui ab Euangelio

4 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum.*
 diuitias in crimen verfas somniarunt, nec quidquam interesse inter diuitem & sceleratum: quasi post Euangelium Regna, Imperia, Respublicæ fœdera, consensiones, commercia & quidquid est negotii quo miseria & calamitas pellitur, cessare debuerint, & Christianæ virtutis apex sit, vt pauper sis languescere, & ne diues fias sordidissime otari.

C A P V T II.

DE SECTIS QUÆ ILLICITAS
 Christianis diuitias censuerunt, Apotactici, Mas-
 saliani. Manichæorum duo ordines Pelagiani. Argu-
 menta aduersus opes, &c.

Epiphan.
 aduers. hæ-
 res. tom. 1.
 lib. 1.

HVnc errorem primi mundo inuexerunt, qui Epiphanio hæresi sexagesima dicuntur Apostolici quasi Apostolorum æmuli & soli tantæ puritatis reliquia quantam Apostoli coluerunt. Illi enim religiosissimè cauebant ne quid haberent & ne peccarent in sectam suam, ac aliquid retinere viderentur etiam bonæ menti renunciauerant: illorum dementiam, originem, maiores ita describit Epiphanius *μετὰ τῶν τύπων ἀλλοιοῖ ἑαυτοὺς διποσολικεῖς ἀνόμασαν: βύλονται ἢ καὶ διποσολικεῖς ἑαυτοὺς λέγειν, φυλάττειται ἢ πρὸς αὐτοὺς ὁ μηδὲν κεκτηῖσθαι εἶπαι ἢ καὶ εἰ αὐτοὶ ὁ διποσολικεῖς τῶν Ταπεινῶν δογματῶν, &c.*

Alij secundum illos dici se Apostolicos voluerunt, qui & Apotacticos hoc est renunciatos seipsos nominant. Hoc enim diligenter observant ne quidquam possideant; iidem porrò à Tatiani dogmatibus velut avulsione quadam separati.

Tatianus
vixit circ
annu 174.
Iustinidisci-
pulus à quo
Aquarii &
Eucratitæ.
Massaliani,
εὐκρα.

Suffragatur huic sectæ, altera quæ Massalianorum appellatur. Illi cælum adiri non posse arbitrabantur, nisi à pauperibus: opes & diuitias onus esse non molestum modo sed sceleratum & sacrilegum, quod homines in incendia æterna deiiceret: audiendam esse vocem Christi, Vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, qua neglecta inquebant neminem posse suæ salutis consulere, κελδῶν ἀποτάσασθαι τὰς κοσμικὰ κτήματα τῶν ἰδῶν ἢ χειμῶτων ἀποξένεσθαι, inquit, Epiphanius.

Epiph. ad-
uers. hæres.
lib. 3. tom. 2.

Supinum hunc errorem à Manete persico manasse suspicatur sanctus Epiphanius etsi inter somnia Manetis necessariam hanc diuitum ruinam & ineuitabile naufragium minimè recenseat Petrus Sculus, qui singularem librum de eius dogmatibus conscripsit.

Verum quidem est, Augustinum Epistola 73. ad Deuterium Episcopum, totam Manichæorum farraginem & infamem popellum in duas veluti classes discernere, quorum alii auditores, alii electi dicebantur, Auditores quasi tyrunculi & nouitii mitius & liberius viuebant: illis licebat vxores ducere, agros colere, rebus suis uti, carnibus vesci; At qui in electorum numerum erant adscripti, longè seueriore disciplinâ con-

Vide Mo-
nacl ū collis
senensis
in historia
Albigensiu.
c. 1.

tinebantur: illi abdicatis omnibus miserè percuntes, durissimo viuendi genere, quo cœlum sibi comparant Catholici, pernitiem & exitium emebant.

Nec statim desuit pestilens hic turbo, aut vnâ tantùm regionem afflavit. Pelagiani ipsimet hac opum & diuitiarum execratione, quasi specioso quodam innocentiae ac virtutis titulo, ornauerunt futilia suæ dementiae commenta, & Syracusas eo veneno infecerant, cum Hilarius eâ de re consulendû existimauit Augustinum Epistolâ 88.

Hilarij Epif.
88. apud
Augustinû.

Quidam inquit Christiani apud Syracusas exponunt dicentes posse esse hominem sine peccato, & mandata Dei facile custodire si voluerit: infantem non baptizatû morte præuentum, non posse perire merito, quoniam sine peccato nascitur, diuitem manentem in diuitiis suis non posse ingredi regnum Dei nisi omnia sua vendiderit, nec prodesse eidem posse, si forte ex ipsis diuitijs fecerit mandata.

Rationis
quibus diuitias impugnant.

Sunt autem rationes, quibus ad vanissimum dogma firmandum vtuntur, ad tria potissimum capita reuocandæ. Primum est, exemplum Christi & Apostolorum: secundû est auctoritas verbi diuini: tertium frequens & assiduus ille diuitum in inferos ruentium casus, quo facile ostenditur lethale esse cum opibus societatem, ne aliter posse homines cum Deo coniungi quam si ab opum & diuitiarum contagione immortali diuortio separétur. Quod pertinet ad exemplû Christi. Notum est omnibus prorupisse in salutem ho-

minum nuditate & paupertate, tanquam armis succinctum, vixisse quasi mundo & elemētis, quæ fecerat, extorrem, nilque proprium sibi de tantarum multitudinem, præter lachrymas & cruciatus assumpsisse. Si sarcinas quas fatifcenti collo imposuit explices, quid aliud reperies, præter dolores & ærumnas, miseros scelerum nostrorum reditus, & fatalem censum peccati, quo filios suos infelix Adam enecuit, etiam antequam genuisset. Ideoque Propheta verissimè cecinit, languores nostros iste tulit & dolores nostros ipse portavit? Vbi aurum, vbi gemmæ, vbi cætera ambitionis humanæ vota, in manibus Christi, Auro dum puer est adoratur, sed vir pascitur felle: Infantem reges colunt, sed adultum & ætate florente Carnifices nudant: vt hoc ipso constaret puerilia esse quæ amamus Imperia & Honores: viris & sapientibus, paupertatem crucis sapere, & hac vna generosas mentes & cœlo congeneres deliciarum.

His efformata exemplis Apostolorum sodalitas, quid antiquius habuit, quàm mundo & opibus nuncium remittere, & de tanta diuitiarum ac latifundiorum ambitione, quæ hominum animos infinitis angoribus vexat, nil præter fastidiũ & contemptum retinere. Quotquot primis temporibus Christo fidem dabant, illi sacræ inaugurabantur paupertati: nudi ad nudum & sola nobilem veniebant patientiâ pretio earum quas vendiderant rerum ad pedes Apostolorum

deposito, prodebant sese omnem ambitum & fœdas sæculi cupiditates Christo immolare. Vnde verò tam præceps & tristis Ananiæ ac Saphiræ interitus, nisi quod aliquid apud se retinuisent de summâ collectæ ex agrorum venditione pecuniæ? Quod si possidere aliquid & habere proprium fas esset Christianis: ut quid tam repentino interitu, Petrus novos illos Christianæ legis tyrones mactasset: ut quid præcluso pœnitentis aditu, periuros vna cum pecunia infelice, ad æterna supplicia deturbasset? Quam sacram & inuiolabilem esse oportet legem quæ sanguine sancitur; & cuius primi infractores sic puniuntur, ut etiam spacio temporis careant quo agnoscere possint se peccasse.

Secundum argumentum petitur ex verbis Christi Domini, ubique diuites non à suo tantum sodalitia, sed etiam ab expectatione vitæ æternæ summouentis, vnde adolescentulo specie tenus & prophanâ quadam ambitione potius quàm religionis zelo ad perfectionem anhelanti imperat Christus: ut vendat omnia qua habet & sic expeditus & liber ad virtutis culmen enitatur, *si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & habebis thesaurum in cælo & veni & sequere me.* Cùmque illius consilii acerbitate, iuuenis animus moderetur, neque tam splendidam posset diuitiarum seruitutem excutere, Iesus dixit discipulis suis: *Amen dico vobis quia diues difficile intrabit in regnum cælorum,*

Mat. 19.
v. 21.

Mat. 10. v
23. & 24.

cælorum, &c. longè verò clariùs istam deponendarum opum legem exprimit Christus Lucæ 14. Luc. 14.
omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus: Vnde eadem propè videtur à Christo instituta & paupertatis & baptismi necessitas: nam pari ferè verborum structura sacro fonte lauari eos iubet, qui ad fœlicitatem apiscuntur: *nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non intrabit in regnum cælorum.* Ioann. 3.
 Tandem adducunt locum insinuatum ex actis Apostolorum, vbi nil proprium habuisse Act. 4.
 Christianos memoratur, sed cum Christi meritis & sanguine omnia etiam in communem vsum comportasse.

Præterea utebantur hæretici varijs rationibus ad inducendam paupertatis necessitatem: afferentes diuitias esse scelerum instrumenta, & fallaces dæmonum præstigias, quibus tanquam vitæ muneribus hominum mentes impediunt, & ab æternitatis cura dehortantur. Quantis sollicitudinibus parantur diuitiæ? quantis studiis opus est ne pereant? quot tormentis miserum pectus vexant si quando abierunt? quærentur cum difficultate, amittuntur cum dolore. Et certè hiscè curis occupatum, quàm difficile est ad altiora eniti, vix credibile est posse squallentem sæculi curis animum crucis imaginem admittere, & Deo simul ac mammonæ famulari. Ista sunt argumenta quibus hæretici vsi sunt aliquando vt diuites cælo arcerent, solisque probarent pauperibus patere fœlicitatem.

CAPVT III.

DIVITES NON ESSE A SALVTE alienos, locis scripturæ probatur. Tertulliani locus. Marcionis de Deo veteris testamenti pauperibus infesto error. Superbia etiam laborare possunt pauperes. Augustini sententia. Non esse calumnijs premendos diuites ex eodem Augustino.

FRuatur laude sua generosa paupertas, & supra mundi ambitionem læto rerum humanarum contemptu euecta, secura gloriatur: non inuidemus eius triumphis, quos æmulari nobiles gestiunt animæ. Nam vt nullis egere Deo proprium est, sic Deo proximum nil appetere, & contra paupertatem ac miseriam sola animi magnitudine luctari. Tales sunt, qui mediocri vitæ solatio contenti, fœlicitatem sibi non fortunæ debent: & è suæ vjrtutis fundo veras animi delicias ac voluptates colligunt, quarum vmbra & inane somnium, stolidi mortales à vilissimis rebus auro argentoque coguntur mendicare.

Verùm inoffensa paupertate licebit in eos dicere qui veneni aliquid inesse diuitiis asserunt, quod nulla possit arte caueri. Ac primum non ita fatales hominum ruinae diuitias sacri codices inuunt, quin opulentis & dignitate insignibus remedium aliquod superfit depellendæ eius pestis,

Primum argum. non m. ex scriptura.

quam afflat ambitio & immoderatus amor sæculi.

Vt quid enim Paulus, 1. ad Tim. 6. mandaret discipulo monendos diuites, *non sperare in incerto diuitiarum, si omnino diuites perire necesse sit.* Docendi potius erant excutere diuitias, & tam lūgubre pondus abiicere, quod Deo exosos redderet & inimicos: Verùm ita sentiebat Paulus non esse omnino inutiles & noxias opes, si modo seruirent, non dominarentur: si eas regeret animus, non illæ animum premerent, si in summa rerum humanarum affluentia homo se pauperem agnosceret, quamdiu Christo cœloque caret, quo vno hominis fœlicitas & opulentia continetur. *Reliquum est ut qui uxores habent sint tanquam non habentes & qui flent tanquam non flentes, & qui emunt tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes.*

Primæ ad
Timoth 6.

Primæ
Corinth 7.

Idem Paulus 2. Corinth. 8. hortatur Corinthios vt in fratres Christianos paupertate pressos munificentia exerceant: At qua ratione esse poterant munifici & liberales, si nil proprium obtinerent, si vniuersim Christianis omnibus bona erant promiscua & census confusi.

Secundum
argumen-
tum.

Tertiò in Euangelio Zachæus etsi Christo carus & laudatus, salutisque suæ domus factus certior hoc oraculo, *Hodie salus huic domui facta est,* tamen non legitur expoliasse se omnibus fortunis, sed mediâ tantum parte: dimidium inquit bonorum meorum do pauperibus.

Tercium argu-
mentum.

Luce 19.

Quartò Iosephus Arimathæus ipse discipulus

Quartum
argumentum.

12 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
erat Iesu & tamen diues splendidoque sepulturæ
genere erga Christum vltus. Quod si vniuersim
diuites Deo inuisi essent non tulisset prouiden-
tia, vt quod corpus de pauperula Virgine Chri-
stus nascendo tulerat: illud post mortem diuiti
traderetur.

Quintum
argumen-
tum.

Quintò in solemni illo iudicio, quo vniuersos
hominum actus æquissimus arbiter librabit; vt
quid tot præmia spondentur iis qui pauperes fo-
uerint, aluerint, & situm squalloremque car-
cerum de miseris corporibus absterferint? num-
quid ista pietatis officia, quæ tam solemni lau-
datione Deus prosequitur, quorum præco Chri-
stus ipse futurus est, absque opum & fortuna-
tum subsidio exercentur? quis pauper pauperem
pauit? quis nudus & inuestis argentem texit? quis
solis affectibus votisque potens liberauit è car-
cere infortunatum & tristi hypogæo quodam-
modo sepultum ante mortem?

Si ergo opes tantopere Deus execratur: vt
quid tam luculenta præmia iis proposuit virtuti-
bus, quæ sine opum ac fortunarum subsidio
languerent? vt quid fœlicitatem iis spondet
facinoribus quæ à pauperibus tentari nequeunt,
& quibus nemo nisi splendidiori familia oriun-
dus non possit probe defungi?

Ne ergo diuites temerè à Christi amoribus
arceamus in æterno isto deliciarum secessu, *Diues &*

Prouerb. 22.
Hierony-
mus.

pauper obuiauerunt sibi, vtriusque operator est Dominus,
Prouerb. 22. in quæ verba rectè Hieron. neque di-

uitem propter diuitiarum honorem neque inopem pro inopia despicias, sed iis hoc utrumque venerare, quia opus sunt diuinum & ad imaginem eius facti.

Imò verò expendamus, num diues aliquid maius Christo conferat quam pauper. Eget reuera paupere Christus, sed per diuitem doloribus suis leuatur: alget in imagine pauperis, sed diuitis veste fouetur: illius vulneribus miser est, sed huius pietate reuiuiscit: in illo carcerem patitur, huius auxilio libertatem recipit: à paupere habet quod humanum est pati, videlicet ac languescere: à diuite quod beatius est & diuinius nescire miseras & in tranquillio rem portum transferri.

Merito itaque Antiqui Patres sic opinati sunt, nihil esse in diuitiis vitiosi ac scelerati, nec Christianis impositam esse legem suæ rei expoliandæ, sed tantum religiosè & piè dispensandæ. Tertullianus, lib. 4. aduersus Marcionem, vbi quæstionem hanc de diuitibus attingit. *Diuitias inquit præstare non incongruum est Deo, per quem & diuites solatio iuuantur, & multa in Deo opera iustitiæ & dilectionis administrantur; sed accidentia vitia diuitiis, illa in Evangelio quoque vè diuitibus ascribunt: utique & de diuitiis & de gloria illarum, secularibus fructibus, utique in Deuteronomio Moyses ne, inquit, cum manducaueris, & repletus fueris, & domos magnas adificaueris, & bonis tuis multiplicatis & pecuniâ & auro exaltetur cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui. Quemadmodum & Ezechiam regem thesauris inflatum, &*

Tertull. lib.
4. aduersus
Marcionem

17 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
de his potius quam de Deo gloriantem, apud illos qui ex
Perside aduenerant, insilii per Esaiam: ecce dies veniunt
& auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ
Patres tui congegesserunt, in Babylonem transferentur; sic
& per Hieremiam quoque edidit: ne gloriatur diues in
diuitiis suis, & qui gloriatur scilicet in Deo gloriatur.
Sic & in filiis Sion inuehitur per Isaiam cultu diuitiarum
& abundantia inflatas comminabundus: & alibi,
Nobilibus & superbis dilatabit orcus animam suam &
aperuit os suum & descendent incliti & magni diuites:
hoc erit Christi *Ve* super diuites & humiliabitur utique
homo exaltatus diuitiis, & honorabitur vir utique ob
substantiam honorabilis. Ex quibus Tertulliani ver-
bis liquet Marcionem in eo versatum errore, ut
nouitamenti auctorem, præ artifice veteris &
antiquæ legis, singulari bonitate & benignitate
præditum diceret, & hunc quidem malum, illum
verò bonum assereret: quia in nouo testamento
benediceretur pauperibus, & præcipua cura eo-
rum haberetur: in veteri verò cessaret sollicitu-
do & ratio egenorum, totusque fauor præcæ il-
lius legis ad diuitiarum pompam & inanem ap-
paratum spectare videretur. Contra verò, docet
Tertullianus Marcionem falsò comminisci ridi-
culum istud discrimen, inter auctorem veteris &
conditorem noui testamenti, neque plus amari
pauperes à noui testamenti artifice, quàm antiqui,
quia in neutro eorum testamentorum maledicun-
tur diuitiæ simpliciter, ut existimabat Marcion:
sed si quando in diuites vocem istam *Ve*, siue exe-

crationis siue comminationis, Christus iaculatur, vniuersa eius indignatio in solam diuitum superbiam sese effundit, non verò in diuitias, quibus velut adminiculis, ad Pietatis & Religionis officia, quibus potest vti sanctissimè.

Non sunt ergo in culpa diuitiæ, sed fatale illis ac domesticum crimen arrogantia: at neque huius mali periculo vacat paupertas: est etiam sua fordibus superbia: quidquid in suo genere magnū est & singulare illud, opinione sui animum distendit: etiam ægri de morborum violentia iater se contentiosè disceptant, & tristi ambitione miseriarum feruentes, cum fœlicitate lucere non possunt, certant esse malorum vehementia & atrocitate gloriosi. Quot sunt quibus situs & squallor pro auro est? quibus neglectæ vestis ac supellectilis fœdities etiam purpurâ & palatijs regum plus nitet? Non est magno parabilis arrogantia, non ex pretio rerum, sed ex animis hominum pendet, qui & in tenui fortunâ insolentes esse possunt & in splendida moderati.

Paupertas etiam nonnumquam superbiam laborat.

Quapropter etiam in paupertate cauendum esse ab arrogantia tetro afflatu monet Augustinus Epistola 109. *Quid prodest dispergere dando pauperibus & pauperem fieri: si anima misera superbior efficiatur contemnendo, quam fuerat possidendo.*

Aug. Epist. 109.

Omnino itaque sufficere possent prædicta, vt satisfieret argumentis hæreticorum, diuitias quasi scelus accusantium: nisi disertè totum hoc nego-

tium exponeret, Augustinus Epistolâ 89. in qua respondet Hilario. *Euaserunt* (inquit) *istorum disputationes Patres nostri Abraham, Isaac, & Jacob, qui tanto antè ex hac vita migrarunt. Habebant quippe hi omnes non paruas diuitias, sicut fidelissima scriptura testatur: multos tamen venturos, & ab oriente & ab occidente, & non suprâ ipsos, vel extrâ ipsos, sed cum ipsis recubituros in regno cælorum, ille ipse qui propter nos factus est pauper, cum verè diues esset veracissima promissione prædixit. Et quamuis superbus diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide apud inferos torqueretur, tamen si pauperis ulcerosi, qui antè ianuam eius contemptus jacebat, miseratus fuisset, mereretur & ipse misericordiam. Et si pauperi illi meritum esset inopia, non iustitia, non vtiq; in Abrahamæ gremium qui diues hic fuerat transferretur. Sed ut nobis ostenderetur nec in isto paupertatem per seipsam diuinitus honoratam, nec in illo diuitias fuisse damnatas: sed in isto pietatem, in illo impietatem suos exitus habuisse; sic suscepit impium diuitem cruciatus ignis, ut tamen pium pauperem susciperet sinus diuitis. Vnde meritò idem Augustinus suggillat ingratham & immemorem eorum amentiam, qui in Ecclesiastico gradu constituti, aut saltem excellentioris vitæ amantes, diuites & eos qui in sæculo degunt iniurijs onerant, & in opes ac fortunas contumaci loquacitate debacchantur: cum tamen diuitum censibus & patrimonijs viuant, & de eorum beneficentia saginentur. Populi, qui commercijs & rebus sæculi indulgēt, vites sunt & plantæ, quas homines Ecclesiastici colunt.*

lunt & laborant, seminant spiritalia, temporalia metunt & colligunt. *Non ergo damnare debent infirmioris meriti Christianos, quorum opibus transiguntur: sed rectè viuendo & rectè docendo, magis eis dicere: si nos spiritalia seminauimus, magnum est si carnalia uestra metamus? Multò quippe minori impudentia serui Dei, qui manuum suarum honestis operibus venditis viuunt, damnant istos à quibus nil acceperint, quàm isti, qui propter aliquam corporis infirmitatem non valentes manibus laborare, damnant eos ipsos, de quorum facultatibus viuunt.* Aug. ibid.

CAPVT IV.

SOLVUNTUR ARGVMENTA

opinionis contrariae. Quando cœpit Christianorum unio. Porphirij calumnia. Opinio Origenis: Paupertatis votinae initia ex Greg.

Ambros. & c.

Sic ex diuitum pauperumque concordia formari Ecclesiam cœset Augustinus, vt amorem quondam finxit Plato ex coniugio Pori, & Peniæ abundantia & egestatis prodijisse. Nec obstat huic doctrinae, primæua Ecclesiæ nascentis societas, in qua, omnia promiscua & communia erant Christianis omnibus: Non enim ista communitas legis fuit aut mandati alicuius diuini, sed spontaneæ tantum pietatis obsequium, quo sese mutuo ita

complectebantur Christiani, vt priuatos census & opes proprias in terris retinere, ijs ignominiosum esse ducerent, qui de vna Christi carne in hac vita pascerentur, & vnam essent aliquando in cœlis domum habituri.

Cùm ergo libera esset illa vitæ communis professio: tam præcipitatum Ananiæ & Saphyræ interitum nonnulli aliunde quàm ex diui Petri iusto anathemate repetunt. Sunt enim ex Patribus, qui cum intelligerent, D. Petrum à Porphyrio sæuitiæ damnatum, quòd tam leui crimine infensus, atroci execratione Ananiam & Saphyram iugulasset: censuerunt mortem istam tam repentinam, ex eo contigisse, quod ipsos subitus quidam terror perculisset, aut grauis aliqua verecundia derepente consternasset. Ea est sententia D. Hieronimi Epistola 8. Origenis in Matt. homil. 8. vbi disertè ait eos solâ morte temporali affectos nullum animæ suæ detrimentum pertulisse. *Digni, inquit, erant in hoc sæculo recipere peccatum suum, vt mundiores exeant ab hac vita, mundati castigatione sibi illatâ per mortem communem: Quoniam credentes erant in Christo. Puto autem quoniam audiens Ananias hæc verba, ideo cadens expirauit: quoniam non sustinuit argutionẽ Petri, sed cruciatus in se, à Deo est punitus, vt etiam expiraret, verbis videlicet Petri catechizantibus animam ipseus. Nec Petrum his debemus putare interfecisse Ananiam, sed illum non sustinuisse acritudinem verborum Petri dicentis vt quid repleuit satanas cor tuum, &c.*

Hieron. Ep.
8. Orig. ho.
8. in Matt.

Ananiam
non esse dā-
natum opi-
natur Ori-
genes.

Ananiam
verecundiã
exinatum.

Alij verò crimen Saphyræ non ex eo petunt

quod partem aliquam pecuniæ retinuerit, cum esset Christianus, sed, quod voto consecrasset pecuniam suam in vsus & expensas fidelium, & non modo communis vitæ genus istud eximium quod Apostoli ducebant: interiori animi proposito destinasset: sed etiam de facto esset aggressus. Unde quia vitæ communis legem ipse sibi metipsum imposuerat sponse solemnī: idcirco fidem Deo datam violabat retinendo aliquid proprium & partem pecuniarum celando, quam omnem Christo dedicauerat. Nec enim amplius licebat Ananiæ & Saphyræ ad priorem vitæ formā sine culpa remeare, postquam sacram illam & religiosam societatis Apostolicæ necessitudinem erant amplexi: iam enim non Apostolis sed Deo subducebant, neque tam de suis aliquid per avaritiam retinere videbantur, quam de proprio Christi patrimonio, in quod res eorum voto transferant, per sacrilegium deprædari: Vt enim loquuntur Iurisconsulti, contractus ab initio sunt voluntatis, sed ex post facto necessitatis, ita voluntariè quis vouet id quod necessariò est redditurus.

Et ea est Gregorij sententia ad Venantium ex-monachum: *Ananias pecunias Deo vouerat, quas post diabolica victus persuasione substraxit, sed qua morte mulctatus est scies, si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat, nummos Deo abstulit; considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos sed teipsum Deo omnipotenti cui te submo-*

Greg. lib. 1.
Ep. 33. & cit.
17. q. 1. c. 2.

20 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
nachali habitu deuoueras substraxisti. In eadem opi-
nione versatur Basilius sermone de Institutione
Monachorum, Danda operane quid quoquo pacto in-
dignum professione nostra faciamus, neue simili atque
Ananias iudicio sumus obnoxij. Licebat enim Ana-
niæ possessiunculam suam Deo non polliceri ac vouere:
sed postquam humana gloria cupiditate inductus, quid-
quid in bonis habebat per professionem Deo consecrauit,
quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se
admirationem excitaret, de pretio autem callide postea
nescio quid interit erit, eiusmodi aduersum se indignatio-
nem Dei prouocauit, cuius minister Petrus fuit, ut ne ad
pœnitentiam aditum inuenire potuerit.

Basilij sent.
serm. de in-
stit. Monac.

Vide Am-
brosium de
off. lib. I. c.
30. & l. 3. c. 11.

Cum itaque, non ratione Christianæ Religio-
ni, sed solius voti vinculo, teneretur Ananias ad
totam summam pedibus Apostolorum appo-
nendam: sequitur ne tunc quidem Christianos ad
communitatis legem & bonorum suorum eiura-
tionem fuisse deuinctos, nisi singulari professio-
ne pietatis. Vnde idem D. Petrus eam libertatem
clarissimè commonstrat, cum ait, *Nonne manens*
tibi manebat & venundatum erat in tua potestate. Et
certè si Christiano homini omnino non licebat
quidquid de pristinis facultatibus retinere, vt
quid à Petro non monetur Cornelius Centurio
renunciare rebus suis, priusquam sacro fonte tin-
gatur? Vt quid iis legibus & institutis, tanta mul-
titudo quæ ad Petri vocem ex Gentili amentia ad
fidem conuersa est, non infirmatur. Tandem si
Christianos omnes necesse fuisset opes & fortu-

Act. 5.

Act. 10.

nas relinquere: maximè iis qui è Christi familiâ erant: at Christi agnatos rura & agros retinuisse prodit Eusebius lib. 3. capit. 15. qui testatur eos coram Domitiano professos se habere nouem millia denariorum ex agrorum censu.

Concludendum itaque nullum fuisse de fortunarum abdicatione præceptum, neque aliter fugiendum homini Christiano à diuitiis & honoribus, quàm ab vxore patre & matre, si nempe generosis conatibus obsistant sintque impedimento quominus aliquis ad asperum crucis verticem enitatur. An verò veteres Christiani omnes hoc genus vitæ sequuti sint, quæ nihil habet proprium & an diu floruerit hoc institutum & de communi ærario nunc agendum.

C A P V T V.

TYPVS SOCIETATIS ANTIQVÆ inter fideles. Ærarium commune Hierosolymis. Rectores eiusdem qui fuerint. Quamdiu durauit. An apud Ecclesias gentium communitas viguerit. Quod ararium. In quos usus. De viduis locus Pauli difficilis explicatur.

Primæuz Apostolorum societati iniuriam à me factum iri ducerem, nisi eius œconomia hîc locum aliquem obtineret, quamquam non eo fulserit opum adiumento, quo Ecclesia hisce

22 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
temporibus ad suorum subsidium, & hostium in-
vidiam largissimè locupletatur. Delectant etiam
ædificiorum superstites ruinae, quæ præter anti-
quitatis gloriam illustre habent nihil. Res olim
nouitate viles & nascendo indecoræ, vetustatis
priuilegio, nobiles fiunt, & annorum atque æta-
tum victrice senio, famam promerentur. Ita hu-
mitem & stramentitiam Romuli casam, quasi
Imperii cunabula, toto Capitoliorum fastu reli-
giosius multo Romani coluerunt, & antiquam
pauperiem existimabant esse nouis honoribus
pretiosorem.

Fuit ergo Ecclesiæ sequētis quædam delineatio
in societate Apostolica, & initium maioris œco-
nomiæ, qua successores vsi sunt postea, in bonis
illius administrandis: in qua inquirendum primo
quis pecunias regeret & quomodo iis vterentur.
Ac Apostolos eo munere primum functos sa-
tis apparet, quod ad eorum pedes pecuniæ ap-
ponerentur. Ipsorum itaque arbitrio fiebant
sumptus, & expensæ communes & quidquid ad
familiæ illius sanctioris annonam & subuentio-
nem opus erat, illi de communi penu prome-
bant. Cum autem cernerent sese, his domesticis
ac familiaribus curis à verbi Dei præconio distra-
hi, animaduertentque non tam corporum
quàm animorum curam ac sollicitudinem sibi
creditam, onus istud familiæ curandæ in Diaco-
nos transmiserunt, quos ex Ecclesiæ totius suf-

Act. 6.

Diaconi œ-
rario præfi-
ciuntur.

fragio, delectos, ad ministeria mensarum, Apostolici actus testantur.

Vigebat sacra hæc amoris conspiratio, dum Aët. c. 3.
 Iudaicus furor, quo in magistrum impetu, eodem
 in discipulos stomacho irrumpens, præclaram
 istam societatem quasi violentus turbo difflauit. Societas dis-
 Initium sæuitiæ à Stephano Diacono factum, quo sipatur.
 oppresso dispersi cæteri: & maxima ex parte, cœ-
 tus ille vnanimis fidelium labefactatus. Nam so-
 li Apostoli Hierosolymis remanserunt, neque
 fortasse postea tam publice potuerunt fideles
 in vnum coire & communi mensa domicilióque
 vti. *Facta est autem in illa die persecutio magna in Eccl-* Aët. c. 3.
sia quæ erat Hierosolymis & omnes dispersi sunt per re- v. 1.
gionem Judææ & Samariæ præter Apostolos. Et certè
 post hoc tempus non vnà mansisse Apostolos sa-
 tis patet, ex eo, quod Paulus Hierosolymam re-
 uersus non dicitur iuisse ad communem ali-
 quam domum, vbi essent omnes Apostoli, sed
 ad Iacobi domum. Præterea dicuntur omnes se-
 niores collecti: sed non erat opus colligi ac
 congregari propter aduentum Pauli, si vnà ha-
 bitassent & communi tecto fuissent vsi. *Sequenti*
autem die introibat Paulus nobiscum ad Iacobum om-
nesque collecti sunt seniores Aët. 21.

Iacobus
 Hierosoly-
 mis erat E-
 piscopus.

Desierat ergo ex tunc perfecta societas & re-
 manserat tantum liberalis ille affectus subuenien-
 dis fideli bus eosque suscipiendi, si quando indi-
 gerent. Vnde dicitur quod cum Paulus venisset
 Hierosolymam *Libenter exceperunt eum fratres.*

Anno Chr̄i
 s̄ti 58.

Nil amplius de communitate ista, Hierosolymis instituta reperitur. Cæterùm, an idem in cæteris Ecclesiis factitatum, inquiramus. Certè quantum ex Epistolis Pauli liquet: Ecclesiarum apud gentes non ea fuit consuetudo, vt in communem fundum suos redditus comportarent: Nam vbi omnia sunt promiscua, ibi non est discrimen pauperis & diuitis: At discrimen istud apprimè manifestum est in Ecclesiis, quæ per gentes fundatæ sunt: si quidem cum fames immineret orbi terrarum, qui Antiochiæ erant discipuli. *Miserunt habitantibus in Iudæa fratribus pecunias prout quis habebat.* Id est pro modulo & captu fortunarum: quod certè locum non haberet, si fortunæ omnes & facultates essent promiscuæ. Romanorum 12. monet Paulus, vt subueniatur necessitatibus sanctorum. *Necessitatibus sanctorum communicantes hospitalitatem sectantes.* 1. Corinthi. 6. monet lites & iurgia, quæ inter fideles oriuntur, permittenda, arbitrio sanctorum & vitanda gentium tribunalia: at vbi cessat meum & tuum, & omnis ratio proprietatis extincta est, ibi litibus & turbelis non est locus. Ephesiorum 4. fideles ad mutuam benignitatem & misericordiam hortatur. *Estote inuicem benigni, misericordiam donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* At cessat benignitas & misericordia, vbi nemo miserior, nemo altero fælicior. Ad Philippenses 4. laudat eorum in se profusam beneficentiam, maxime quod sumptus suggesserint quibus dum aliis

Ecclesiæ
Gentilium
an commu-
nitate vsq̃
sint.
Act. 11.

Rom. 12. v. 13

1. Cor. 6.
v. 32

Philip. 9.

Ecclesiis prædicabat, indigeret. Scitis autem & vos Philipenses quod in principio Euangelij quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli quia & Thessalonicam semel & bis in usum mihi misistis, Idem patet ex pluribus locis 1. Theff. 2. & 2. ad Theff. 2.

Licer verò proprietatis iura in reliquis Ecclesiis Christiani non abdicarent, attamen habebant commune ærarium etiam temporibus Apostolorum, vnde patientibus & afflictis subuenirent. Clarum est, ex citato loco Actuum 11. vbi Antiocheni dicuntur pro captu suo contulisse de suis facultatibus, in subsidium fratrum habitantium in Iudæa. Meminit & collationis & subuentionis in gratiam sanctorum qui essent Hierosolimis, Paulus ad Rom. 15. *Nunc igitur proficiscar Hierusalem ministrare sanctis: probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem.* Ad hæc verò pietatis officia à Gentibus imploranda adhortati erant Paulum, Petrus, Iacobus, & Ioannes, dum sese ad prædicandum Gentibus accingeret, vt ipse restatur Galat. 2. & animaduertit Theodoretus in hunc locum. Modum verò colligendæ istius pecuniæ diserte tradit idem Paulus 1. ad Corinth. 16. *De collectis autem quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatia, ita & vos facite. Per vnâ sabbati vnusquisque vestrum seponat apud se recondens quod ei bene placuerit: vt non cum venero, tunc collectæ fiant.* Vnam autem Sabbathi D. Ambrosius, Theodo-

Ærarium commune apud Gentiles.

Act. 11.

Modus colligendæ pecuniæ.

1. Cor. 16.

Ambrosius & Theodoret. in c. 16. 1. ad Cor.

26 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum;*
 retus & alij interpretantur diem dominicam;
 quâ venientes Christiani, ad sacram synaxim
 afflictis & laborantibus ex Ecclesia consulebant
 & litabant charitati, pecunias ita collectas serua-
 bant apud se quidam ab Ecclesia constituti, vt
 patet ex citato loco 1. ad Corinth. 16. *Quos* (in-
 quit Apostolus) *probaueritis per Epistolas, hos mittam*
perferre gratiam vestram in Hierusalem. Attamen
 in illis distribuendis maxime consilium & volun-
 tas spectabatur Apostolorum, qui tanquam Epi-
 scopi vniuersæ Ecclesiæ moderabantur, cæterum
 qui participes essent huius ærarii, & in quorum
 gratiam expendebatur, facile est deprehendere:
 primum enim Euangelici verbi præcones inde
 alebantur, seu Apostoli seu Discipuli, excipie-
 bantur peregrini & aduenæ communi sumptu,
 vt constat ex verbis Pauli, ad Corinth. 8. vbi Ti-
 tum & eos, quos sibi in Euangelio prædicando
 socios adlegerat, Corinthiorum commendat be-
 neficentiæ, hortaturque, vt ipsos comiter exci-
 piant, & in Pauli fratribus ostendant, quo Pau-
 lum amore & beneuolentiâ prosequantur. *Siue*
pro Tito qui est socius meus & in vobis adiutor, siue
fratres nostri Apostoli Ecclesiarum gloriæ Christi, osten-
sionem ergo quæ est charitatis vestræ & nostræ gloriæ,
pro vobis in illos ostendite, in facie omnium Ecclesiarum.
 Et certè cùm extra vrbes, in quibus Euangelium
 vigeat nulli essent, qui Apostolorum curam es-
 sent habituri, cum intra locorum quorundam
 angustias inclusa esset charitas, & Christiani no-

quinam ef-
 sent partici-
 pes ærarii
 Ecclesiastici

minis religio, æquum erat quoque vt Apostolis peregrinantibus, & in infidelium emendatione ac conuersione occupatis, essent qui necessaria vitæ subsidia impertirentur. Hinc Ecclesiæ fidelium discipulis Christi & Apostolis, non tantum quæ ad præsens tempus necessitas flagitabat suggererent: verum etiam stipendiis & pecuniis quibusdam eos donabant, quibus pro viatico vti possent. Ac ne auaritia aut ambitione duci viderentur & Euangelij fœdus (rem adeò pretiosam) turpi mercimonio distrahere, ne manus suas pecuniarum contagio polluerent, erant in comitatu Apostolorum mulieres quædam piæ & religiosæ, quæ seu ex proprio censu, seu ex demenso Ecclesiæ eos alebant, quamdiu in itinere versarentur, aut in hostico solo consisterent. Harum mulierum meminit Paulus: *Nunquid non habemus potestatem mulierculam sororem circumducendi sicut & ceteri Apostoli & fratres Domini & Cephas. Aut ego solus & fratres aut Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis uxorem?* E quo textu apparet Paulum certis de causis, eas mulieres, rerum quæ ad vitam opus essent, administras, à suo contubernio reiecisse, cum tamen ipsas reliqui Apostolorum circumducerent & ab ipsarum manu & curâ veluti sui laboris stipendia reciperent. Atque eum esse huius loci sensum tradit Hieronymus. *Non dixit mulieres inquit ducendi, ne de uxoribus dicere putaretur. Sed circumducendi inquit per prouincias quæ necessaria*

1. Cor. 9.

Hieron in
cap. 9. 1. ad
Cor.

Ea ergò fuit tenuis & angusti prima Ecclesiæ æconomia, vt optimi eius fructus & præcipui ad fouendos sacerdotes & clericos pertinerent, quibus instructis & necessario commeatu donatis, pauperum & viduarum ratio habebatur.

Matricularum origo.

Inde ceperunt Matriculæ seu Indiculi egenorum ac miserabilium vt loquuntur personarum, quarum patrocinio adhuc nascens & vix dum suæ vitæ secura Ecclesia, quidquid animi neruorumque habebat, consecrauit. Præerant tam religiosi officiis Episcopi & qui primi in altaribus Christo pascebantur: primi eidem Christo in pauperum effigie pascendo curam impendebat; catalogum tenebant egentium & viduarum, in quas Christianorum Elemosynæ poterant religiosius impendi. Ita enim Timotheum monet Paulus, ne passim & sine delectu quaslibet viduas, etiam adulescentiores ad capeffendam Ecclesiæ beneficentiam admittat, & sinat publico demenso victitare, ne in vegeto corpore, desidia ardorque sanguinis nullo labore edomiti, libidinem accendat; adeoque, Ecclesia cuius sumptibus vixerunt, non tam earum virtutibus & continentia splendeat quam luxurie & petulantia dedecoretur: & hoc est quod

ad Tim. 5. innuit Paulus his verbis. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, qua fuerit vnus viri vxor in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit si iribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta*

est. Adolescentiores autem viduas deuita: Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt.

Nam viduas istas solitas ali de fundo Ecclesiæ, produnt subsequencia Pauli verba: Si quis fidelis habet viduas subministret illis ut non grauetur Ecclesia, & ipsæ quæ verè viduæ sunt sufficiat. Nec graue erit totam hanc sententiam auctoritate Theodoretifulcire, qui in hunc locum sic ait: Ostendit Paulus causas, propter quas non vult iuniores referre in numerum viduarum: illud luxuriatae fuerint, pro eo quod est Ecclesiasticum subsidium acceperint & quæ sunt corpori necessaria absque vlla sollicitudine susceperint, aluntur in otio: otium autem introducit nequitiam.

Et hæc pauca sunt quæ de Ecclesiæ nascentis patrimonio è sacris codicibus eruuntur, quibus vnum hoc addi potest, quod ex Syluestro ducitur: nimirum venditas à primis illis Christianis, villas, domos, prædia: & cætera quæ immobilium nomine censentur, non quod ea retinendo se præuaricari fidei suæ arbitrarentur, sed quod scirent Ecclesiam non diu in Iudæa mansuram, atque exijs agris fructus villos metere dedignarentur, qui seruatoris sui fuso tam atrociter sanguine maduissent. Expectabant itaque beatiores secessus, & terras amœniores, vbi Apostolicis vocibus victa gentium impietas vestigal Cruci penderet: Vbi Christiana Religio è Iudæorum finibus fœdissimè pulsa tandem pacis & splendoris potiunda de Iudæorum vbique vagantium erroribus triumpharet. Futuram (inquit Syluester) Ecclesiam in

03 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
gentibus Apostoli prauidebant, idcirco pradia in Iudaea
minimè sunt adepti, sed pretia tantummodò ad fouendos
egentes. At verò cum inter turbines & aduersa mundi
sucresceret Ecclesia, eo usque peruenit ut non solùm gen-
tes, sed etiam Romani principes, qui penetotius orbis mo-
narchiam tenebant ad fidem Christi & Baptismi sacra-
mentum current. E quibus vir Religiosiss. Constantinus
primus fidem veritatis patenter adeptus licentiam dedit
per vniuersum orbem sub suo degentes imperio non solum
fieri Christianos, sed etiam fabricare Ecclesias, & pradia
tribuere posse constituit, &c. Ex quibus patet Ecclesiæ
inter initia iacentis paupertatem, non tamè singu-
lari opum arcessendarum instituto, quam è prin-
cipum odio ac populorum inuidia dimanasse.
Non statim sol totus exoritur, paulatim è nubi-
bus, quibus quasi crepundijs immergitur, erumpit.
Est etiam sua luci & diei infantia: Ita oportebat
Ecclesiam sensim in eum honoris, in quo se-
det, apicem prouehi, & antequam purioribus
radiis niteret, Martyrum cædibus & suppliciis,
Auroræ in modum purpurascere. Inquiramus
ergo, an tandem licitum fuerit Ecclesiasticis ho-
minibus locupletari.

CAPVT VI.

*VARIÆ HÆRETICORVM SE-
ctæ in Ecclesia diuitias declamantes, Antropomorphi-
tæ, Arnoldus Brixianus, Valdenses, Hussius, Lu-
therus, Spalatensis: Rationes eorum.*

Accusare cuiuscumque libeat antiqui Pictoris
commentum, qui cum egregiam Helenæ
pulchritudinem imitari non posset, atque eas fin-
gere oculorum flammæ, quæ post decemnales
rixas, tandem miserum Troiæ incendium pepe-
rerunt, victus maiestate argumenti, tabulam &
exteriores omnes corporis ductus auro impleuit:
vt cui formam & venustatem dare non poterat,
saltem pretium & splendorem conciliaret, faceret-
que diuitem quam pingere desperabat elegan-
tem.

Certè omnis forma, virtus & pulchritudo, si
stemus arbitrio huius sæculi, in auro & fortunis
iacet. Quotusquisque est, quem non supra Cato-
nis innocentiam infamis tollat adulatio; si modò
diuitiis fulgeat, & spe mercedulæ vel mediocris
ancillantibus linguis blandiatur? Fraudatur do-
mestico & naturali gloriæ prouentu squallens inte-
gritas, dumque emuntur fauore & auctoritate,
hominum suffragia, etiam furor & rapinæ venali-
bus elogiis consecrantur. Et quis non augurabi-

tur ad Ecclesiæ puritatem & sacerdotij honorem, diuino quodam consilio accessisse diuitias, ne tanti gradus maiestas opum ornamento destituta, apud mortalium iudicia vilesceret, & Ecclesiastici homines, quasi mundi sordes & purgamenta ab ambitiosis atque audacibus superbo & indignanti vestigio calcarentur. Quot sunt qui sponsæ pulchritudinem nec oculis metiuntur quâ columbas refert, nec staturâ qua palmas imitatur, sed capit tantum fulgor, & quibus placere non posset, nisi reuera *Caput eius esset aurum optimum.*

Verum quam sordidi sunt eorum amores, tam iniusti sunt Hæreticorum quorundam latratus in Ecclesiæ facultates insipientium, nec illam probantium nisi sordidam & tristi mendicitate squalentem.

Aug. lib. de
hæresibus
ad quod
vult Deum
hæres. 5. to.
6. operum.

Inter quos primi occurrunt Antropomorphitæ, de quibus Aug. lib. de Hæresibus ad quod vult. *Deum* (inquit) *sibi fingunt cogitatione carnali, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis quod rusticitati eorum tribuit Epiphanius parcens eis, ne dicantur Hæretici. Eos autem à communione nostra eparrasse se dicit culpando Episcopos diuites, & pascha cum iudeis celebrando: Ex quibus patet Epiphanium Antropomorphitis aliquatenus indulgisse, quod Deum humanâ fronte effingerent, quasi in eum errorem ipsos mentis nostræ debilitas impulisset, nec alio nomine schismaticos, & hæreticos censuisse, quàm quod diuitias in Episcopo scelus esse arbitrarentur.*

tur. Qui Clericorum opes præcipuè in se & status sit, nullum posteriora tempora hæreticum tulerunt ante annum circiter millesimum, quo insanus quidam nomine Leutardus è vico Virtutis, in paggo Catalaunico natus decimas oppugnavit, ut refert Glaber Rodolphus.

Glaber Rodolphus historię lib. 2. cap. 11.

Post stolidos hos cæ & amentes neminem reperio, qui istam hæresim palam sit professus ante Arnoldum quendam, qui circa annum circiter 1130 Clericos peccare asserbat contra leges suæ fortis & conditionis, si quid possiderent, quibus vnum licere putabat Christum ambire & eius complexu suavissimo oblectari.

Arnoldus Brixianus apud Genebrardum.

De Arnoldo Brixiano Bernard, Ep. 95. ad Epil. Constantiensem.

Hunc sequutus est anno 453. Ioannes Behaim tympanista & pecorum pastor, qui in decimas quæ Clericis soluerentur contumacissimè inuectus est, eo maxime nomine, quod interdictam bonorum omnium possessione, Clericorum familiam existimaret: quasi verò quos Deus ut filios & hæredes agnoscit, illis, præter famem & inopiam, offensus Paterni nihil quidquam Patrimonij nomine reliquerit?

Genebrardus ad annũ 1453. & Münsterus lib. 3. Cosmog. graph.

Fuerunt etiam Pauli temporibus, qui dicerent neminem posse se pro Christi vicario gerere, nisi paupertatem amplecteretur, quæ præcipua Christi virtus fuit, & qua mundum omnemque eius ambitionem, miserrimæ vitæ languoribus debellavit.

Quorum somnia proximi defenderunt Valdenses & tandem Vuiclephus Concilij Constantiensis

Aneas Syl-
uius de ori-
ne Bohe-
morum
ca. 35.
Harpfeld-
ius Histo-
riae Vuiclef-
ae

temporibus : Cuius errores in hac materia fue-
runt, Clerum & Monachos omnes diuinis legi-
bus à cuiuscunque rei dominio & proprietate in-
terclusos. Namque vt recitat Harpsfeldius histo-
riae Vuiclepsianæ ca. 2. *Omnes possessiones non Mona-
chis modò, sed uniuerso prorsus Clero eripit, nec solidum
aliquem aut stabilem decimarum fructum ei reliquit. Do-
tare, inquit, Ecclesiam, est contra sacra scripturæ & re-
gulam Christi. Syluester Papa & Constantinus Impe-
rator errauerunt, Ecclesiam dotando. Papa & omnes
Cardinales & Clerici possessiones habentes sunt hæretici,
& Laici eis consentientes. Imperator & seculares sunt se-
ducti à diabolo, vt Ecclesiã dotarent bonis. Sacerdotes ve-
teris testamenti uiuebant ex proprietarie. Ecclesia non ha-
buit dotem vel possessionem rei immobilis ante Constan-
tinum magnum : Non esse sacrilegium auferre res Ecclesie
datas & Deo consecratas, imò debere Principes sub pœna
damnationis auferre bona temporalia, à Clero habituali-
ter peccante : Parochianos autem admonet & hortatur ne
presbyteris inprohè uiuentibus decimam soluant : dicit has
esse meras Eleemosynas, & posse parochianos ad libitum
auferre, nec licere pastoribus eas exigere per censuras Ec-
clesiæ.*

Istum errorem pene consepultum restituit Lu-
therus, qui cum suam sectam stare non posse ani-
maduerteret, nisi Principum & Magnatum pa-
trocinio niteretur, existimauit eos posse facili ne-
gotio in suas partes abduci, si ad Ecclesiæ exu-
uias prædamque accerseret, persuaderetque eam
posse illis, quibus instructa est, opibus non impu-

ne tantum sed religiosè spoliari.

Illis omnibus nouissimè successit Spalatensis, qui cum è suo capite nouum quoddam Ecclesiæ & doctrinæ genus fingeret, è varijs documentis malè temperatum; vt pietatis aliquid præ sese ferret, neque ambitione duci videretur, in ambitionem quasi familiarem Ecclesiastici ordinis morbum præclarus declamator inuectus est, & præ

Math. 10.

cæteris institutum istud Christi: *Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus est enim operarius cibo, voluit non modò Apostolos obligasse; verum etiã eius obseruatione vniuersos eorum successores obstringi.*

Rationes autem quibus speciosam istam paupertatis Ecclesiasticæ legem tuetur, sunt istæ potissimum. Primò Ecclesiam veteris testamenti, quæ imago tantum & rudis vmbra fuit tanti operis, quod suo sanguine Christus aliquando cæmentaret, vixisse pauperem & bonorum immobilium possessione interclusam. Iusserat quippe Dominus vt tota tribus Leui sacris ministerijs deputata, nullam in terris partem haberet, & à reliquis tribubus, decimis & oblationibus ac primitiis sustentaretur. Vnde Hieronymus Clerici vitam describens: *Si autem (inquit) Domini pars sum & funiculus hereditatis eius, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi Leuita & Sacerdos, viuo de decimis & altari seruiens altaris oblatione sustentor habens victum & vestitum, bis cõtentus ero & nudam crucem nudus sequar.*

Numeri 8.
v. 20.
Deuter. 9.
Iosue 13. v. 14
Hieron. Ep.
ad Nepot.

Secunda ratio petitur ex vocatione Petri & Andree, qui relictis retibus, totâque piscatoriâ suppellectile Christum sequutisunt, quasi nullius rei deinceps capiendæ desiderio tenerentur, qui Christum cepissent, factique ipsius præda, inuicem illius amores essent deprædati. A quorum exemplo quàm longissimè absunt, qui ad Ecclesiasticas dignitates vocati, retia & pedicas circumferunt, quibus officia, dignitates, opes ac diuitias ambitiosè aucupantur.

Tertiò allegant petitum è Matthæi 5. ca. Christi documentum: *Si quis te percusserit in vnâ maxillam, præbe ei & alteram: Et is qui vult tecum iudicio contendere & tunicam tuam tollere dimitte ei & pallium:* Quod consilium spectare volunt maximè ad Clericos, quibus imperatur, vt spoliatoribus suis consentiant, & prædatricem manum spontaneâ rerum suarum abdicatione præcurrant. Quartò citant illud Matth. 19. *Si vis perfectus esse vade, & vende omnia que habes, & da pauperibus* His argumentis, quæ leuicula sunt, abundè credemus satisfactum, si doceamus primò Ecclesiam etiam antiquioris testamenti bonis affluxisse, decimis, fundis, vrbibus. Secundo etiam ante Constantinum Ecclesiam habuisse bona temporalia.

CAPVT VII.

De primitiis Sacerdotum veteris Testamenti: Duo genera primitiarum: Ezechielis locus explicatur: Mensura Iudeorum Corus & Bathus: Ritus redimendi primogenita: Quâ nota insignes essent non redempti: Primitia panum, &c.

Qui Ecclesiam noui Testamenti diuitiarum accusant & splendorem illius; Christianorum pietate ac beneficiis aduultum, veluti grande piaculum increpant, nituntur præsertim exemplo veteris Ecclesiæ, cuius Leuitas, quasi nostri sacerdotij præuias imagines paupertatem coluisse volunt; vt futuræ Ecclesiæ opum ac diuitiarum desideria spemque eriperent, & ad æternitatis vnus ambitionem hortarentur. Ideoque paupertatem istam prioris Testamenti excutiamus, è qua patebit Sacerdotes nostros præ illorum opulentia egere.

Primi census redditusve Sacerdotum veteris Testamenti erant in primitiis; quarum, aliæ erant certa lege sancitæ, aliæ tantummodo liberæ & voluntariæ ex voto nempe & singulari affectu. De prioribus agendum primò loco.

Lex primitiarû habetur Exo.22. *Primitias tuas non tardabis reddere, primogenitum filiorum tuorum dabis mihi: de bobus, quoque & onibus similiter facies, septem die-*

*Primitiæ
aliæ iustæ;
aliæ liberæ.*

38 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
bus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi.

Vbi nota in Hebræo haberi כחלקך וקצתך hoc
est plenitudinem tuam & lachrymam tuam. In
Chaldaïca paraphrasi. *Primitias frumenti & vini*

De primitiis
iustis & im-
perati.
Duo genera
primitiarum.

Hieron. in
Ezech. c. 45.

tui non tardabis reddere. Ex quibus patet duo ge-
nera primitiarum illic mandari, frugum & ani-
mantium: & frugum quidem primitias impera-
ri quidem, attamen mensuram modumque non
præfigi: quod erudite notat Hieronymus in Ezech.
cap. 45. lib. 14. vbi ait ante tempora Ezechielis li-
euisse Iudæis sibi metipsis pendendarum in frugi-
bus primitiarum modum imponere. At quia
auari sacerdotes iniquis conditionibus populum
vexabant, ideo visum est Deo per prophetam
decernere ne in posterum offerrent amplius
quam sexagesimam partem cori primitiarum
nomine. Corus autem ad mentem Hieronimi
continebat 30. modios, Bathus verò aut Ephæ
continet tres modio, sunde Corus siue Gomor vi-
detur constare decem Bathis, aut Ephæ. Cum er-
go Deus præcipit vt detur pars sexta Bathi aut
Ephæ, idem est ac si iuberet offerri sexagesimam
partem Gomor. At verò ante hoc Dei præscri-
ptum, ait Hieronymus, se ex Hebræorum tradi-
tione accepisse, solitos fuisse Iudæos ditiores, sol-
uere quadragesimam partem Cori, pauperiores
verò sexagesimam. Ita censuerant veteres legis-
periti. Quo autem pretio redimerentur primoge-
nita habetur Numerorum 18. *Omne animal quod*
immundum est redimi facies. Cuius redemptio erit post

unum mensem siclis argenti quinque, pondere Sanctuarij. Siclus viginti obolos habet: primogenitum autem bouis & ovis & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino; sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipem adolebis in suavissimum odorem Domino: carnes verò in usum tuum cedent, &c.

De modo quo etiam Iudæi filios primogenitos redimunt hæc traduntur. Die trigesimo, ex quo infantulus natus est, pater illius, *הוהו* seu sacerdotem, cui alij quidem boni amici adiuncti sunt, ad se accersit, infantulumque coram ipso super mensa sistit addita pecuniâ, vel alio quod pecuniæ loco esse possit, tanto quantum floreni duo, Sacerdoti sic ait: *Vxor mea mihi bechor siue filium peperit primogenitum lex eum tibi vult dari. Cui sacerdos das ne? Pater respondet, etiam, postea percontatur matrem an iste sit primogenitus, an non abortiuus præcesserit, si neget, quærit à patre sacerdos, num pecunia chariorem habeat filium, pater filium chariorem ait, tum sacerdos acceptam pecuniam ad caput infantuli deponens. Filiolus inquit, primogenitus est, quem Deus redimendum esse voluit, cuius redemptio erit post unum mensem, &c. Conuersusque ad puellum quando tu (inquit) eras in utero materno, eras Patris tui Cælestis & parentum tuorum, nunc autem es in potestate manûque meâ, qui sacerdos sum: Pater autem tuus & mater tua redimere te cupiunt: quippe qui primogenitus sis Domino sacer, prout scriptum est, Sanctifica mihi omne primogenitum &c. Nunc pecunia hæc loco tuo succedet pro*

Modus redemptionis primogenitorum.

40 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
tui redemptione, sacerdotique donata erit, &c.

Notant quod si pater decefferit antequam filius attigerit diem trigesimum tertium, quo nempe secundum legem debet redimi: tum mater non tenetur filium redimere, sed filij collo cartam aut laminam auream circumponere, in qua scriptum est, בכור שלם נפדה hoc est, filius iste, est quidem primogenitus, sed non redemptus. Itaque cum adoleuit, ipsemet tenetur sese à sacerdote condicto pretio redimere.

De votinis
primitiis.

Quod verò ad votiuas primitias pertinet, certum est quidquid beneficij alicuius impetrandi causâ Deo vouerent Iudæi, illud in commodum Sacerdotum cessisse, siue è frugibus, siue è pecudibus & armentis. Ita enim legitur Numer. 18.

Num. 18.

Primitias quas vouerunt & obtulerunt filij Israël, tibi dedi, filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo, & versu decimoquarto additur, omne quod ex voto reddiderunt filij Israël, tuum erit.

Præter hoc Duplex primitiarum genus, erant & aliæ: nam singulis hebdomadibus, dum panem pinsunt mulieres Iudææ, placentam fecerunt & dicant Domino, offeruntque Sacerdoti: Sic etiam secundâ die Azymorum, nouas spicas primitiarum nomine Deo offerebant. Item die sacro Pentecostes primitias panum nouæ messis, gratulantes Numini persoluebant. De quibus primitijs Leuit. 23. *Offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis simile fermentata, quos coque-*

Leuit. 23.

tis in

tis in primitias Domini, &c. Vnde festum istud Pentecostes aliquando appellatur festum Primitiuorum.

Illud addo instar parergi, sollicitos fuisse Christianos veteres de primitiis suis Deo persoluentibus: adeoque sacerdotes non tantum decimis sed primitiis quoque fructibus victitasse. Ita enim Hieron. in cap. 44. Ezechielis, *Primitie quoque ciborum nostrorum sacerdotibus offeruntur, ut nil gustemus nouarum frugum, nisi sacerdos ante gustauerit. Hoc autem facimus, ut reponat sacerdos benedictionem & oblationem nostram in domo sua: siue ut ad imprecationem suam, Dominus benedicat domibus nostris. Grandis dignitas Sacerdotum, sed grandis ruina eorum si peccant. Latemur ad ascensum, sed timeamus ad lapsum, non est tanti gaudij excelsa tenuisse, quanti mæroris de sublimioribus corruisse. Neque enim solum pro nostris delictis reddemus rationem, sed pro omnium quorum abutimur donis, & nequaquam sumus de eorum salute solliciti.*

Hieron. in
c. 44. Ezech.

CAPVT VIII.

DE REDITIBVS, QUOS EX SACRIFICIIS & oblationibus antiqui Sacerdotes capiebant.

Quam partem ex singulis. Sacrificia varij generis. Quotuplex oblatio. Quid Charam. Quo pretio redimuntur persona.

Quæ prædia, &c.

SECUNDA pars reddituum, quibus antiqui Sacerdotes alebantur in sacrificiis, posita est, quorum ferè nullum erat, cuius aliqua pars ad Sacerdotem non pertineret, ideoque si perpendamus, Iudæos tam assiduos & frequentes fuisse in sacrificiis Deo exhibendis, vt repudiato mentis cultu omnem pietatis ac Religionis fructum in victimarum cæde constituisent, patebit, certè ex hostiarum continua mactatione copiosos satis & pingues census, Leuitas & Sacerdotes collegisse, vnde eorum familiæ nutrentur: Nam cum quinque enumerentur sacrificiorum genera, holocaustum, libamina pacifica, sacrificium pro peccatis, sacrificium pro delictis, sacrificium consecrationis: Vnum erat holocaustum, è quo nulla pars sacerdoti obueniebat præter pellem. Cùm enim sacrificium istud in solam Dei gloriam cederet, essentque quasi vectigal supremæ illius maiestati, qua mundum summo domina-

tu regij pensitatum, certè nefas erat quidquam ex eo ab hominibus decerpi, nisi ausu temerario vellent in diuinæ potestatis societatem inuolare, vnde Philo de sacrificio, quia ad honorem Dei holocaustum institutum est, idcirco victima tota absumitur, μηδὲν ἰπιφεραυδῶνς τὸ θιντῆς φιλαωτίας, humanâ cupiditate nihil inde auferente.

De libaminibus, quod supererat ex simila & oleo, illud erat filiorum Aaron, vt habetur Leuit. *Anna cum obtulerit oblationem sacrificij Domino, simila erit eius oblatio, fundetque super eam oleum & ponet thus & deferet ad filios Aaron sacerdotis, quorum vnus tollit pugillum plenum simila & olei ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino: quod autem reliquum erit de sacrificio, erit Aaron & filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus Domino.*

E sacrificio pacificorum, quod Græci *ἱερίαι ἐιρηνικῶ*, appellant, sacerdos pectusculum & armum dextrum accipiebat, quod ex mente Origenis demonstrabat, ope curaque Sacerdotis sic commutatum offerentis animum, vt eius studia & actiones omnes nil deinceps prophanum saperent, sed legi consentirent atque honestati: Per pectus enim affectus internos, per armum verò siue brachium, actiones vult significari. Cæterùm ea erat huius sacrificij conditio, vt opereretur illius carnes ab offerente in atrio tabernaculi ante diem tertium omnes absumi; itaut nil in tertium diem superesset, quod traducit Philo

Origenes
homil. 5. in
cap. 7. Lant

Philo libro
legis de vi-
ctimis p. 652

44 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
ad animam & corpus : Offeritur, inquit, sacrificium
pro salute duorum corporis & animæ, pròinde suis cui-
que dies epularis tribuitur, &c. quoniam autem,
tertium nihil est, cui propriè quærat^r salus, seriò ve-
ritum est proferri epulum usque in tertium diem: ita ut
ne per obliuionem quidem liceat supereffe reliquias sine
piaculo.

In sacrificio pro peccato duo distinguenda
sunt: Nam aut offerebatur pro peccato Sacerdo-
tis, aut populi, aut peccato priuatæ alicuius per-
sonæ: si pro peccato populi aut Sacerdotis hostia
offerretur, nil inde sibi retinebant Sacerdotes, sed
tota victima comburebatur extra castra, vt habe-
tur Leuit. cap. 6. *Hostia quæ ceditur pro peccato, cuius
sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum
in sanctuario, non comedetur sed comburitur igni* Si verò
hostia offerebatur pro priuati alicuius peccato,
tum oblata victima, pertinebat ad Sacerdotem
offerentem: ita tamen vt ad esum inuitare posset
collegas & liberos eorum mares, *Omnis masculus
de genere Sacerdotali vescitur de carnibus eius.*

Leuit. 6.
v. 20.

In victima verò pro delicto, quæ portio Sacer-
doti obueniret satis proditur Leuit. 7. *Hæc quo-
que est lex hostiæ pro delicto, sancta sanctorum est. Id-
circo vbi immolabitur holocaustum, mactabitur & vi-
ctima pro delicto, sanguis per gyrum altaris funditur, of-
ferent caudam ex ea & adipem qui operit vitalia, duos re-
nunculos & pinguedinem quæ iuxta ilia est, reticulum-
que iecoris cum renunculis & adolebit ea Sacerdos su-
per altare, incensum est Domino pro delicto: Omnis*

masculus de Sacerdotali genere in loco sancto vescitur
his carnibus, quia sanctum Sanctorum est: sicut pro pec-
cato offertur hostia: ita & pro delicto vtriusque ho-
stia Lex una erit: ad Sacerdotem, qui eam obtulerit
pertinebit. Sacerdos qui offert Holocausti victimam
habebit pellem eius & omne sacrificium simile, quod
coquitur ex clibano & quidquid in craticula vel sar-
tagine preparatur erit eius sacerdotis à quo offertur,
&c.

Ac ne quid superfit quod hîc scrupulum possit
mouere, obiter notandum peccatum, à deli-
cto distingui, illud Hebræi חטאת Græci ἀμάρτια,
hoc verò ὄνομα Græci πλημμελείας vocant & pecca-
tum volunt esse, quod committitur contra præce-
pta affirmatiua, quæ tot esse in scriptura asserunt
quot sunt ossa in corpore humano: At verò deli-
ctum censent esse, quo negatiua mandata violan-
tur, quæ tot esse volunt quot anni dies nempe
365. Peccatum August. vult esse commissionis, de-
lictum omissionis, Gregorius peccatum esse ope-
rum, delictum verò cogitationis. Alij peccatum
quod consultò fit & datâ operâ: at delictum quod
ex ignorantia.

Aug. quest.
20. in Leuit.
Greg. hom.
21. in Ezech.

Quanta autem fieret singulis annis in templo
Hierosolimitano victimarum strages: inde maxi-
mè constabit, quod Flavius Iosephus excidij
Hierosol. lib. 6. cap. 4. notat vno die Paschatis
ducenta quinquaginta sex millia & sexcentas vi-
ctimas fuisse immolatas. Tertium genus obuen-
tionum, quarum fructus cedebant in commo-

46 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
dum sacerdotum , consistit in oblationibus &
spontaneis muneribus.

Oblationes autem aut hominum erant ac animalium, aut certè rerum aliarum vt pote agri, villa, domus, &c: Vtraque autè oblatio siue rerum, siue personarum, duobus modis fiebat: aut per modum succisionis & anathematis, aut per modum simplicis consecrationis ac doni. Quidquid per modum succisionis dicabatur Domino, id nullo pretio redimi poterat, seu homo, seu fundus, seu animal: & homines quidem ac animantes mactari necesse erat, villas, prædia & agros æternùm sacerdotibus addici.

Ex quo conijcere est, non esse à veritate alienam eorum sententiam, qui filiam Iepthe reuerà mactatam asseruerunt, quod eam vouisset per modum succisionis & anathematis, quod ab Hebræis appellatur חרם. At Leuitici vltimo capite iubetur, חרם vt omne quod deuotù fuerit Domino etiam ex humanis personis non redimatur, sed omnino morte afficiatur כל חרמ אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומה Quæ ergo personæ erant simplici voto consecratæ, vitam suam pretio recipiebant, quod pretium à sacerdote imponebatur, pro conditione, ætate, statùque personarum. Masculus à vigesimo anno ad sexagesimum, quinquaginta siclis argenti redimebatur, mulier, triginta, à quinto anno ad vigesimum, masculus viginti siclis, mulier decem: Ab vno mense ad annum quintum masculus quinque, fœmina tri-

bus, si pauper esset minuebatur pretium ex iudicio sacerdotis. Cæterùm non erit alienum hîc annotare quod à Drusio in Leuiticum accipimus, nimirum fœminam cum crescit ætate & senectute, pretio quoque crescere, quasi bona non sit nisi quæ citò moritura. Nam in alia ætate fœmina mediâ parte minùs æstimatur quàm vir, sed in senectute quartâ tantùm parte deficit à pretio viri, Ita Leuitici 27. vers. 7. vir Sexagenarius æstimatur quindecim siclis argenteis & fœmina decem. Quippe vt ait Rabbi Selomo *quum fœmina' peruenit ad diès senectutis proximè est vt reputetur pro viro, quod homines (inquit : Prouerbio significant senex in domo, Dux in domo, Anus in domo, Thesaurus bonus in domo.*

Quod ad votum terrarum & domorum pertinet, vel erant propriæ possessionis, vel erant emptitiæ: Si propriæ possessionis poterant redimi additâ quintâ parte pretii, si quis nollet redimere, tû certè vendebantur habitâ ratione annorum, qui superessent ad Iubileum, si plures anni, chariùs vènibant, si pauciores, viliùs Verùm hoc erat incommodi iis qui terras suas redimere nolebant, quod eas nunquam reciperent, sed in formam anathematis & succissionis conuersæ, iuri & dominio sacerdotum accrescebant, ita tamen vt singulis Iubileis eas sacerdotes licitationi subiicerent venderentque alicui ex ea tribu, aquâ erant distractæ. Si verò terra non esset propria familiæ sed emptitia, tum certè æstimabatur illius pre-

48 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
rium habitâ ratione annorum, qui reliqui essent
ad Iubileum; eo exacto ad priorem dominum
quasi postliminio reditura. Vnde patet magnos
quoque fructus ac prouentus habuisse antiquæ
legis Sacerdotes & Leuitas, ex frequenti ista conse-
cratione domorum ac personarum, ac proinde
fragile argumentum ex eorum tenuitate assumi,
vt necessariæ paupertatis onus nouæ legis sacer-
dotibus imponatur.

C A P V T X.

Q V O T G E N E R A D E C I M A R V M .

Quid *דוּתֵּעַ דֶּקֶאָדִין* & *מִאֲחַדֶּקֶאָדִין* Decima re-
gia. Ex quibus rebus fieret decimatio. Qui testes.

Modus seligendi pecora ex Paraphrasi

Chaldaica, &c.

Q Vartum genus prouentuum sacrorum colli-
gebatur ex decimis, quas populus ordini sa-
cerdotum quotannis persoluebat, quarum ratio
modusque persoluendi, vt plenius intelligatur,
animaduertendum ex Hieronimo tria fuisse apud
Iudeos decimarum genera, sic enim habet in Ezech.
cap. 45. Dicamus igitur primum iuxta litteram *דֶּקֶא-*
דֶּקֶא hoc est decimam partem omnium frugum Leuitica tri-
bui populus, ex lege debebat. Rursum ex decimis, Leuita
hoc est inferior Ministrorum gradus, dabat decimas sacer-
dotibus, & hac est quæ appellatur *דוּתֵּעַ דֶּקֶאָדִין*. Erant
quoque

Hieron. lib.
14. in Ezech.
tom. 5. op.

quoque aliæ decimæ, quas unusquisque de populo Israël in suis horreis seruabat, ut comederet eas cum iret ad Templum & urbem Hierusalem, & Sacerdotes ac Leuitas inuitaret ad conuiuia. Erant autem & aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quæ Græco sermone appellantur *πρωτοδεδεκαται*; Nonnulli censent tertiam & quartam decimam non differre, nisi quod tertio & sexto quoque anno decimæ istæ in peregrinos & hospites erogarentur: at annis intermediis in sacra conuiuia eas expenderent, cum Hierosolymam proficiscerentur. Nam si fieri posset, eas in Urbem Sacram comportabant, sin verò itinerum longinquitas prohiberet, è pretio venditarum decimarum conuiuia Hierosolymis in atrio sacro instituebant. Ita censet Rabbi Ben, Mayemon, in Halac Maaf, Scheni capite primo *Separatis*, inquit, prioribus decimis, dabant & secundas decimas ex omni prouentu singulis annis. Verùm anno tertio & sexto periodi septenariæ pauperibus.

Cæterùm præter hæc quatuor decimarum genera idem Rabbi Moses, in Halach Melach, c. 4. asserit quintum fuisse decimarum genus, quod nempe Regi solueretur; quandoquidem aliquâ ex parte sacerdotis dignitate floresceret, & diuina in terris vice fungeretur. Quæ sententia licet paucissimos habeat authores, nec ab vlllo antiquorum prodita sit, videtur tamen niti sacræ scripturæ suffragio, vbi inter cætera Regij Iuris capita, hoc quoque disertè refertur: *Agros quoque vestros &*

50 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
vineas & oliueta tollet & dabit seruis suis: Sed & segetes vestras & vinearum redditus addecimabit, ut det vniuersis & famulis suis, greges quoque vestros addecimabit & eritis serui.

Quia verò hîc de decimis Leuiticis nobis institutus est sermo, dicendum quomodo legerentur; & è quibus bonis.

Decimæ vel è pecoribus, vel è fructibus solebant legi. E fructibus quidem omnis generis scilicet è frumento, tritico, auenâ, hordeo, leguminibus, oleo, musto, ficibus, malogranatis.

Nec fruges tantùm vtiles & alendo corpori commodæ huic oneri subdebantur: Verùm & è lolio, zizaniis, cæterisque noxiis herbarum generibus, quibus frumenta præfocantur, sacerdotes decimas sumebant, ita enim habet Rabbi Moses, Ben, Mayemon, in Halac Trumos capite 1. *Viciæ quamuis non sint humana nutrimenta, quia tamen famis tempore comeduntur, etiam addecimari debent, sic & hyssopus atque origanum, quorum semina sunt hominum condimentum, decimantur.* Ex hac tam rigidâ decimarum etiam è minutissimis rebus pensitatione, manasse videtur increpatio Christi, Matth vigesimo tertio: *Vae vobis, Scribae & Pharisei, qui decimatis mentham, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam & fidem, hæc oportuit facere & illa non omittere.*

In hac autem decimarum segregatione, ita pietati & bonæ fidei Iudæorum credebatur, vt nulli

adhiberentur arbitri, nulli immitterentur exploratores, qui pensitationi huic modum imponerent, donec diebus Ioannis, qui successit Simeoni Senatus magnus emisit exploratores in omnes terminos Israël, & deprehendit, quod primitiarum quidem oblationes fideliter redderent, vtrâsque verò decimas primam videlicet & secundam, & eam quæ pauperum est, immiuerent.

Ideo decreuerunt, ne quis posthac solus sine teste sufficeret ad decimationem, nisi homo notæ probitatis: ac plebeiiorum fructus semper dubij essent, nec ipsimet de decimatione testari possent. Ita prodit idem Rabbi Mayemon, in Halac Maarfar capite nono.

Pecoris verò decimas etiam ex omni genere persoluebant, Hebræus habet נבנ & omnis decima ouis & pecoris, quæ duo Bacar & Tson, comprehendunt omne genus animantium; Eadem habet Paraphrasis Chaldaïca nomine verò Tson, non tantum oues intelliguntur, sed etiam Capræ.

Modum verò seligendi & secernendi decimam è pecoribus prodit Oleaster, aitque primum Pastores matres omnes & fœtas ab ouili separasse, deinde verò collectis in vnum locum agnis & ouibus (è quo loco vnicus, isque arctior & angustior egressus pateret,) ope virgæ omnes singulatim agnos pastorem emisisse, ca lege, vt qui decimus egrederetur quisquis ille foret, seu macilen-

52 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
tus, seu obæsus & pinguis, is in sortem Leuitarum
transiret, neque fas esset immutare. Vnde inquit
præfate loco Leuitici habetur, decimam colligi ex
omni, *quod transit sub virgâ Pastoris.*

Verùm eius consuetudinis fontem Paraphra-
sim Chaldaicam hîc libet adtexere, quæ in fine
Leuitici, ultimo capite ita habet. *Omniſque decima-
tio bouum & ouium & omne decimum quod tranſierit ſub
virgâ, erit ſanctificatum coram Domino. Non requi-
rat inter bonum & malum neque commutet illud, ſi au-
tem commutans commutauerit illud, & id pro quo
commutatum eſt erit ſanctificatum & non redimetur.*
Vnde patet sic mulctatam fuisse eorum fraudem,
qui ouem pinguem macilentâ & tenui commuta-
rent, vt vtra que Leuitarum eſſet, & jure quodam
ſucceſſionis atque anathematis Domino vindica-
retur.

CAPVT IX.

DEGAZOPHYLACIO ET PECVNIIS
*ſacris. Duo genera Gazophylaciorum. A quo tem-
pore cœpit Gazophylacio pecunia inferri. Origo tribu-
ti quod Judæi viritim pendebant. Populi numeratio
quare Deo odioſa. Siclus duplex. Pecunia è toto orbe
Jeruſalem delata. Cereſmonia in reſeſtione Templi.
Locus Matthæi explicatur.*

Sexta bonorum Classis, quæ sacerdotibus an-
tiquæ legis propria erant, colligebatur ex iis,

quæ populus in Gazophylacium siue Corbonam importabat.

Gazophylacium autem duo mihi videtur significare apud sacros auctores. Primò locum quendam seu cœnaculum satis amplum & spatiosum, in quod, non modo pecunias, verum & omnis generis donaria, quæ Deo vouerentur, Iudæi inferebant: Imo verò in illo Gazophylacio suppellex religiosa, vasa aurea, argentea, & quidquid instrumentorum sacris faciendis necessarium esset, sub cura Leuitarum seruabatur. Inde promebatur & recondebatur, eorumdem manu & sollicitudine, prout sacrificiorum ratio ac ceremoniæ postularent. Nam eam esse huius nominis, Gazophylacium, significationem satis constat capite decimo Nehemiæ, vbi primitiæ, quas Israëlita Deo offerunt & decimæ quas Leuitæ sacerdotibus pendunt, iubentur ad Gazophylacium deferri. Vnde liquet eo loco, Gazophylacium, non pro arca lignea excipiendis tantum nummulis aptata, sed pro grandi spatiosaque porticu, cellis variis distincta sumi, in qua fruges omnis generis recondi possunt ac referuari. Ita vero habet Textus. *Ut primitias ciborum nostrorum & libaminum nostrorum, & poma omnia ligni, vindemiæ quoque & olii afferremus sacerdotibus, ad Gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Leuitis: ipsi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum nostrorum. Erit autem sacerdos filius Aarón cum Leuitis in decimis Leuitarum & Leuitæ offerent decimam partem*

Duplex Gazophylacij significatio.

Gazophylacii maius.

Nehem. c. 10. v. 37.

54 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
decima sua in domo Dei nostri ad Gazophylacium in
domo Thesauri. Ad Gazophylacium enim deportabunt
filij Israel & filij Leui primitias frumenti, vini, & olei,
&c. ibi erunt vasa Domini sanctificata, &c. Ex quo
loco patet Leuitas omnem decimam per ciuitates
Iudææ collegisse: Tum verò decimam illius deci-
mæ partem curasse deferri in Hierusalem, atque
importari in domum Thesauri, quam Gazophyla-
cium appellat scriptura.

Gazophyla-
ciū minus.

Quo tem-
pore cepit
Gazophyla-
cio inferri
pecunia.

4. Regum
12.

Alioquin verò Gazophylacium significat ar-
culam ex tabulis compactam, quarum vna, quæ
tegumenti & operculi loco, arcæ imposita erat,
superne fissilis, tenuique hiatu diducta, viam mon-
strabat inducendæ pecuniæ. Videtur autem Ga-
zophylacij istius vsus primùm cœpisse tempori-
bus Ioæ Regis, qui cùm videret pecunias, quas po-
pulus reficiendo ornandoque templo in dies con-
ferebat, à sacerdotibus turpissimè corradi, nec in-
de templi labes ac ruinas suppleri, noluit am-
plius pecuniam istam sacerdotum auaris manibus,
quibus tam sordide adhæresceret, attrectari: Eâ-
que causâ Gazophylacium ligneum Ioiadas Pon-
tifex concinnari curauit, in quod pecuniæ seu
votiæ, seu debitæ immitterentur, illinc postea
coram scribâ Regis, Pontifice, & argentariis edu-
cendæ: Nam hoc pacto summotis fraudibus &
turpi prædatione interclusâ, in Dei gloriam tem-
plique ornatum cedebant, quæ prius in hominum
luxuriam, & familiarum pompam vertebantur.
Dixit Ioas ad sacerdotes: omnem pecuniam sanctorum,

quæ infertur in Templum Domini à pratercuntibus, pecuniam pretij, & quam sponte pro arbitrio cordis inferrunt in Templum Domini, accipiant sacerdotes quisquis ab exactione sua & instaurent sarta tecta domus, si quid opus viderint instauratione: Igitur usque ad vigesimum tertium annum Regis Ioæ non instaurauerunt sacerdotes sarta tecta templi: Vocauitque Rex Joiadam Pontificem & sacerdotes, dicens eis, quare sarta tecta non instaurastis Templi. Nolite ergo amplius accipere pecuniam ab exactione vestra, quando ad instaurationem Templi daturi non estis, & consenserunt sacerdotes ne ultra acciperent pecuniam à populo causâ sartorum, domuum, & sumpsit Joiadas Gazophylacium unum, aperuitque foramen in tabula eius, & posuit iuxta altare ad dextram ingredientium domum Domini, & dederunt in id sacerdotes, qui custodiebant ostium omnem pecuniam, quæ deferebatur in Templum; cùmque viderent nimiam pecuniam esse in Gazophylacio, ascendit scriba Regis & Pontifex & argentarij, effuderuntque & numerarunt pecuniam, quæ inuenta est in domo Domini, & dederunt eam promptè in manus operariorum. Eadem prope descriptio Gazophylacij habetur 2. Paralip. cap. 23. vbi inducitur Ioas ita imperans. *Fiat*

2. Paralip.
 cap. 32.

arca & ponatur in porta Domini extrinsecus & edificant in Iuda & Hierusalem, conferes Domino, ut Dixit Moyses in deserto, & dederunt omnes Principes & cunctus populus, & contulerunt & coniecerunt in arcam; ita ut compleretur: & attulerunt arcam ad prepositos Regis per manus Leuitarum & viderunt quod abundabat pecunia, & venit scriba Regis & prepositus magni sacer-

56 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
detis, & exhauerunt arcam & posuerunt eam in loco
suo.

Qua ratione
primis tem-
poribus pe-
cunia colli-
gebatur.
4. Reg. 12.

Itaque ante arcam appositam, apparet in veteri
Templo solitos fuisse quosdam è sacerdotibus se-
dere in conclauis, ad fores sacræ domus extructo,
ibique seu votiuas, seu lege mandatas pecunias à
populo percipere, earumque numerum in com-
mentarium & pugillares referre: Erant autem ra-
tionum libri descripti iuxta Prouincias & Tribus,
vt pateret quis ex vnaquaque Tribu persoluisset
vectigal à Deo impositum, quis verò in mora esset:
Cùm autem per vices & decurias ministrarent sa-
cerdotes, certè conijcere est non eosdem toto an-
no præfuisse pecuniis excipiendis, sed prout ordi-
nes & vices mutarentur, ita quoque mutatos fuisse
Quæstores, & rei pecuniariæ Promos Condos.
Quod facilè est colligere ex cap. citato 4. Reg. 12.
vbi Ioas ita increpat sacerdotes, *Nolite amplius ac-
cipere pecuniam iuxta ordinem vestrum.*

Post extructam vero arcam ligneam, vel po-
pulus suâ sponte pecuniam istam collatitiam in
Gazophylacium immittebat: vel certè si quis non-
dum assuetus huic nouo mori in manus sacerdo-
tum aliquid contraderet, illi tum primùm populi
vota in Gazophylacium seu in Thecam ligneam
inferebant. Omnino verò censendum est prius-
quam populus tributum Gazophylacio injiceret
sacerdotes ipsos pecunias numerasse, quas census
nomine, Deo viri impendebant: ne populus Reli-
gionem

gionem falleret, aut certè ignoraretur quis tributo se exoluisset, & quis reus eiusdem ac debitor superesset.

Et hoc pacto conciliari possunt duo textus ad speciem contrarij, 4. Reg. 12. & 2. Paralipomenon 23. quorum primus ait per sacerdotum manus pecuniam fuisse in Gazophylacium delatam : alter verò à populo nummos fuisse largissimè immisos. Nam priori loco mentio est de pecunia condictâ per legem & instar census impositâ, posteriori, de votivâ & sponte oblatâ.

Conciliatio
locorum
scripturæ.

Quid autem deberent Templo Iudæorum singuli, constat ex eo quod habetur Exod. 30. *Quando tuleris summam filiorum Israël, iuxta numerum dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli iuxta mensuram Templi : Sicus viginti obolos habet, media pars sicli offertur Domino. Qui habetur in numero, à viginti annis & supra dabit pretium : Diues non addet ad medium sicli & pauper nihil minuet, susceptamque pecuniam trades in usus tabernaculi testimonij, ut sit monumentum coram Domino, & propitietur animabus eorum.*

Tributum
templo de-
bitum quale
fuerit.

Licet autem videatur lex ista ad tempus tantùm imposita, nec facile sit reperire præceptum aliud, quo in posterum Israëlità benigniores terras ingressi, & desiderato tandem solo potiti, tenerentur siclum tributi nomine, pendere : Attamen tradunt Hebræi viguisse perpetuò legem

Lex tribu-
ti Taberna-
culo persol-
vendi an-
perpetua.

hanc apud Iudæos, vt singulis annis, qui vigesimum ætatis annum emerfissent, illi dimidium sicli Tabernaculo solueret & in erarium sacrum ad instaurationem Templi, eiusque suppellectilis, immitterent. Hoc autem officio pietatis perfungebantur in festo Expiationis, quæ decimo die mensis Tisri à sacerdote fiebat; vt totius populi fordes communi sacrificio elueret, & totam Iudæorum nationem vnâ victimâ Deo conciliaret.

Tributum
propter
numerationem
populi, primo
impositum.

Alioquin tributum istud à Deo primùm impositum est, propter numerationem populi. Quoties enim populus numeraretur, & si Deo annuente id fieret, attamen opus fuit placatione: Facile quippe erat populum, cum recenseretur, infinitâ sui copiâ ac multitudine in superbiam adduci, seque parem cæteris nationibus obruendis, etiam citra cœlorum opem credere: Ac proinde vt sceleratus iste tumor infringeretur & inanis audacia hebesceret, noluit Deus, vt vnquam ista lustratio nisi inter seruitutis monumenta institueretur, vt spes suas Iudæi non tam è populi frequentia quàm è Religionis & Numinis reuerentia metirentur.

Aliam adducit rationem Oleaster. *Si queras quare propter numerationem contingeret plaga in Israël nisi soluerent, quod hinc solui precipitur lege cap. 27. Paralipomenon. non. Vbi describitur percussio grauis populi propter istam numerationem: & videbis quod promiserat Dominus Abrahamæ Genesis 45. multiplicaturum se semen eius sicut stellas cæli, & arenam, quæ ad litus maris est absque*

Quare peccatum fuit numerare populum.

Oleaster.
in cap. 30.
Exod. p. 133

numero, noluit supputari quod sine numero promiserat se multiplicaturum. : ideo tam grauem forebat supputationem israelitarum, vt in eos seuiret. quoties numerabantur.

Neque verò grande fuit aut immoderatum precium, quod à singulis Deus exigebat, dimidium nempe sicli Sanctuarij: Duplex quippe apud Hebræos, vt ibidem notat Oleaster, erat sclus. Vulgaris, qui secūdum Rabbi Solomonem habebat quatuor aureos: alter Sanctuarij, qui duplus erat ad communem & vsualem. Alij dicunt Sichel Sanctuarij habuisse quattuor drachmas, quarum quælibet continebat quinque obolos, quare fiebat vt sclus Templi haberet viginti obolos, Idem dicunt euenisse in Templi talento. capiebat enim centum & viginti libras, prophanum verò, sexaginta.

Quàm verò Religiosi essent Iudæi in hac pecunia pendenda, hinc maximè patet, quod sparsi per vniuersas terrarum partes & longissimo intervallo ab Hierosolimorum vrbe dissi, curarent tamen singulis annis, istum capitale censum, in Urbem Sacram importari, per constitutos huic negotio Quæstores. Vnde manauit in Flaccū crimen illud, quod Cicero *Crimen auri Iudaici* appellat: vetuerat enim Flaccus, in inuidiam gentis Iudaicæ, & ne fortasse aduersus populum Romanum pecuniarum copia armaretur, vetuerat inquam, aurum istud Hierosolimam deferri, quod ei rapinæ & latrocinij loco objectum est: cum enim in-

Duplex
Sclus apud
Hebræos, De
Siclo & forma
Sicli vide
doctiff.
Morin. exerc.
cit. 2. pag.
202.

Cicero orat. pro
Flacco.

60 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
quit Cicero, aurum, Iudæorum nomine, quotannis ex
Italia, & ex omnibus vestris Prouincijs Hierosolimam
exportari solet, Flaccus sanxit edicto ne exportari ex
Asia liceret. Quis est, Iudices, qui hoc non verè laudare
possit, exportari aurum non oportere, quod, sæpe antea
Senatus tum me Consule grauissimè indicauit. Huic
autem Barbaræ superstitioni resistere, seueritatis, mul-
titudinem Iudæorum flagrantem nonnumquam in Con-
cionibus, pro Rep. contemnere grauitatis summæ fuit. De
illo verò auro, quod impensis & sumptibus tem-
pli pendebatur, loqui Ciceronem, satis patet ex
eo quod ait Pompeium, victâ captâque Hiero-
solimâ, ab illius auri, quod in templo seruabatur
congerie, manus & cupiditates continuisse. At
Cneius Pompeius captis Hierosolimis victor ex illo fano
nihil attigit, &c.

Durauit autem hæc annua pensitatio apud
Iudæos, donec Vespasianus vltor nefariæ cædis
aduersus Christum perpetrata, captis euerisique
Hierosolimis, & templo in tristissimam ruinam
dissoluto, tributum istud, quod viritim Iudæi
pendebant, Ioui Capitolino eiusque sacris addixit,
vt testatur Dio Xiphilinus in eius vitâ, & Iosephus
de Bello Iudaïco lib. 7. cap. 27.

Dio Xiphil.
Ioseph.
lib. 7. Bell.
Iud. cap.
27.

Quamquam verò corruptis legibus & succe-
dente in locum pietatis auaritiâ, Sacerdotes eam
pecuniam in sua commoda traherent, & de Gazo-
phylacio forsan luxuriarentur: attamen eam re-
bus templi componendis ornandisue ab initio
consecratam satis patet ex eo loco Exodi 30. vbi

pro opere tabernaculi conferendam istam pecuniam Deus ipsemet admonet *Susceptamque pecuniam, quæ collata est à filiis Israël trades in usus tabernaculi testimonij, ut sit monumentum coram Domino, & propitietur animabus eorum.* Exod. 30.

Cæterùm, quoniam hîc de instauratione templi sermo est, non incongruum erit annotare magnâ fuisse apud Iudæos Ædis Sacræ obseruatiam, ac præsertim eius partis, quæ Sancta Sanctorum dicebatur, & quam implere Deus credebatur augustæ præseitiâ Maiestatis. Nam siquid in ea sarciedum, purgandumue esset, sic inducebantur fabri atque artifices, ut arcis quibusdam inclusi, nil quidquam videre possent, præter eas partes, quæ aut fractæ aut violatæ eorum operâ arteque indigerent. Sic enim scribitur Midoth. cap. 4. sectione quarta *foramina etiam erant aperta in Cœnaculo ad Sanctum Sanctorum, per quæ eatenus demittebant fabros in arcis, ne eorum oculi nutrissentur è Sancto Sanctorum.* Ceremonia in reficiendo templo.

At verò præter istam pecuniam, quam capitim templo soluebant Iudæi, plurimâ adhuc votiuâ & sponte oblatâ augebatur ærarium, vnde vis multa pecuniæ & sacræ supellectilis ingens atque illustis apparatus, quod sæpe multarum gentium avaritiam irritauit, quæ cupiditas nec aris parcit nec sepulchris. His autem pecunijs & vasis ac vestibus præfuit vnus è numero sacerdotum custos, ut patet ex Nehemiæ 13. *Erat super Elaiser Sacerdos, qui fuerat præpositus in Gazophylacio domus* Nehemiæ 13.

De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
Dei nostri: fecit ergo sibi Gazophylacium grande & ibi
ante eum reponebant munera.

Immo verò cum spurcissima habendi cupido
omnia contaminasset, seruirentque Sacerdotes
altaribus, magis vt populi munera prensarent,
quàm vt diuinos fauores mererentur: augendi
istius census nefarias rationes inuenerunt, ac pa-
lam publicèque edixerunt, nullum esse pietatis
genus, quo citiùs Diuina indignatio mitesceret,
iustàque cœlorum iracundia mulceretur, quàm
liberali pecuniarum in arcas sanctiores immissio-
ne. Quidquid sumptus in alendos pauperes & su-
bleuandam parentum miseriam fieret, multùm
abesse, ab illius pietatis merito dicebant, quæ
Dei domum illustrando, ipsummet sibi constitue-
ret debitorem: Et ea causâ ait Hieronimus Chri-
stum Dominum in corruptos sui sæculi sacerdotes
inuectum, qui parentum egestati atque inopiæ
liberorum officia subriperent, & callidissimo Re-
ligionis artificio dicerent nil esse parētibus etiam
extremâ calamitate pressis tam commodum ac
salutare, quàm si in Corbonam munera mitte-
rentur, quasi miserorum viscera fame angi desi-
nerent, cum frequentibus donis Gazophylacia
implebantur, *Quare transgredimini mandatum Dei
propter traditionem vestram. Nam Deus dixit Honora
Patrem & Matrem, & qui maledixerit Patri aut Ma-
tri morte moriatur Vos autem dicitis, quicumque di-
xerit patri & matri, munus quodcumque est ex me tibi
proderit, & non honorascabit patrē suum & matrē suam.*

Sacerdo-
tum anti-
que legis
auaræ for-
des.

Hieronimus in cap.
15. Math.
tom. 9. lib.
2.

Matth. 15.

&c. Quidquid enim sit de aliorum opinione, qui
 volunt hoc esse execrationis genus, quo liberi in
 parentes utebantur (quæ certe sententia quomo-
 do stare potest, quis enim crediderit sacerdotes
 tam prauos fuisse ut docerent specie pietatis posse
 liberos parentibus imprecari quidquid) inquam
 alii lucis afferant huic satis implicato textui. Certe
 Hieronimus Christi obiurgationem refert ad
 artem captandi donaria, quâ uaserrimi eius
 ætatis sacerdotes utebantur. *Præceperat* (inquit)
Dominus, vel imbecillitates, vel atates, vel penurias pa-
rentum considerans, ut filij honorarent etiam in uitæ neces-
sarijs ministrandis parentes suos: Hanc providentissimam
Dei legem volentes Scribæ & Pharisei subuertere; ut
impietatem sub nomine pietatis inducerent, docuerunt
pÿssimos filios, ut siquis quæ Deo offerenda sunt, Deo
uouere uoluerit, qui uerus est pater, oblatio Domini præ-
ponatur parentum muneribus, vel certè ipsi parentes, quæ
Deo consecrata cernebant declinantes, egestate cõficiaban-
tur. Atque ita fiebat ut oblatio liberorum sub oblatione
templi & Dei, in sacerdotum lucra cederet. Hæc pessima
Phariseorum traditio de alia ueniebat occasione; Multi
habentes obligatos are alieno & nolentes sibi creditum
reddere, delegabant sacerdotibus, ut exacta pecunia, mi-
nisterijs templi, & eorum usibus deseruiret. Potest
autem & hunc breuiter habere sensum, Compellitis filios
ut dicant parentibus suis, quodcumque donum oblaturus
eram Deo in tuos usus cõsumo, & tibi prodest pater ac ma-
ter; ut illi timètes accipere, quod Deo mancipatũ uideant,
inopẽ magis uelint uitam ducere, quã comedere consecrata.

Hinc triplex dolus in Phariseis ad rem suam augendamprehenditur. Primò docebant filios parentibus infestos vouere sua templo, vt hoc modo legi, quæ iubet succurendum parentibus fucum facerent. Secundò si quis à debitoribus pecuniam exigere non posset, stipulabatur cum Phariseis, & pecuniam sibi debitam ea conditione vouebat, vt ipse aliquam eius partem perciperet. Tertiò docebant liberos, cum parentes aliquid subsidij postulabant, respondere omnes suas facultates Deo erat consecratum. His itaque astutijs crescebat pecunia sacerdotum, & quæ specimen pietatis esse debuerat in oculis Dei, fiebat triste monumentum sceleris: cernebat in pecuniarum congerie, non tam populi largitatem quam sacerdotis auaritiam.

Quamobrem cum Deus turpes sacerdotum questus longe ante prospiceret, nossetq; Gazophylacia tandem fore sordidæ nundinationis aucupia, ea longissime à Sanctuario summouit, & extra templi pomœria ablegauit. Neque enim putandum, est intra ambitum templi fuisse Gazophylacia: nisi templi nomine totum istud spatium, quod in planitie montis iacebat, velimus intelligi; sæpe enim totus mons, præsertim area ista, quæ à reliqua montis parte sepimento ligneo secernebatur, Templum vocatur & Sanctuarium.

Sic itaque constructa erant illa pecuniarum & vasorum receptacula, vt atrijs contigua essent, eisque adhærescerent à parte exteriori templi in
solo

Totus mons
pro templo
nonnumquam
sumitur.

solo profano & non sacro. Hoc certe colligi potest ex eo quod Marci cap. 12. v. 14. dicitur, quod Iesus sedens è regione Gazophilacij aspiciebat, quod multa turba iactabat æs in Gazophilacium, & multi diuites iactabant multa. At veniã sedendi intra ambitũ Aedis Sacræ seu in atrijs nunquam Christus à Pharisæis impetrasset, neque tacuissent violatam loci sanctitatem. Etenim lex erat apud Iudæos, ne quis in atrio Templi sederet præter Reges è Dauidis familia oriundos. At quamuis Christus ex eo genere esset: nunquam tamen Pharisæi in eo Regiæ familiæ decus agnoverunt. Deinde Thalmudici in Midoth, sectione prima, capite primo, receptaculum oblationum referunt inter ea loca, in quibus pro templi tutela & præsidio Leuitæ excubarent. At nemini dubium est extra atrium Leuitas solitos excubias agere. Tertio potest & hoc argumentum adhiberi, quod nemini olim liceret pecunias secum in templum deferre; saltem quæ linteo essent inuolutæ. Cum ergo pecunias Deus exhorresceret, & quæcumque metalla in hominum perniciem è terræ visceribus eruuntur, probabile, est locum & arcam pecuniarum à Sanctuario fuisse remotam. Hanc verò legem prodit Rabbi Moyse, Ben, Mayemó, in Halac Habbechira. *Nemo in montem templi veniat cum bacculo, aut calceamentis pedum, neque cum mantica aut pecunijs linteo inuolutis.*

Vbinam
Gazophylacia.

Prærogatiua Regum sedere in atrio.

Non licet pecunias ferre in templum.

Ex his constat inanẽ esse & cõmentitiã eam, quam plurimi in veteris Synogogæ sacerdotibus

somniant paupertatem: neque ad eorum exempla reuocandos esse nostræ legis Antistites. Quomodo enim sine scelere imitari eos possent, qui sacra omnia spurcissima cupiditate diuitiarum contaminauerunt: & cum Cæsaris ac Pompei imagines in templo ferre respuerent, attamen fœdiori prope, licet non ita aperto, scelere, inter media sacra, aras Auaritiæ erexerant & Ambitioni.

CAPVT X.

DE BONIS IMMOBILIBVS

Leuitarum. Leuita appellatione, officio & sedibus distincti. Eorum ordines & classes. Vrbes eis quo situ & quo numero datæ. Plures habuerunt ciuitates quam alie tribus. Earum priuilegia & de Asylis notanda quedam.

Qui Clericos & omnem Christi familiam ad studia paupertatis inflammât, seu sincertore zelo flagrantes, seu inuidia odioque Ecclesiasticæ Maieſtatis vexati, omnes Leuitarum exēpla memoriamq; importunâ declamatione ad nauseam vsque recânt: Et quia Leuitas nihil habuisse proprium arbitrantur, concludunt opertere sacerdotes nouæ legis, non patrimonijs modo, sed villis quoque, prædijs ac ruribus quibus libet spoliari.

Isto ariete olim Vuiclepsus validissimè Ecclesiam incussit : eodem sapius Lutherani vsi sunt, & nouissime Spalatensis, pertæsus Maiestatis Ecclesiasticæ, ad cuius apicem prouehi posse desperarat, iisdem machinis Clericorum dotem, sacrosq; prouentus conatus est expugnare.

Quâ in rem vsus est præsertim Hilarij & Hieronimi patrociniò, qui Leuiticæ paupertatis præconium vbique iactant, & sacerdotibus quasi exemplar vitæ modestioris ingerunt. *Renunciandum est* (inquit Hilarius) *seculo omnibusq; rebus, ut nobis Deus portio sit.* (aterùm, si nos ambitio detineat, si cura pecuniæ occupet, si illecebræ libidinum capiant, si negotia rerum familiarum demorentur : portio nobis Dominus non erit, secularium curarum atque vitiorum possessione detentis. Moysi cum iussum esset portiones incolatus distribuere duodecim gètibus Israël, ita de Tribu Leuitica præceptum est, *Filijs Leui non erit portio neque sors in medio fratrum suorum, quia Dominus Deus pars eorum est, & rursum scriptum meminimus. Ego Dominus pars eorum : nullam ergo Deo seruientibus lex data, terrenam esse voluit portionem: quia pars eorum Deus esset. Meminit & Euangelij prædicator ille Uetrus, nullam esse sibi portionem possessionis humanæ cum oranti alimoniam, respondit, Aurum & argentum, &c.*

Hilarius in
psal. 118.

Idem vbique fere, cum de Clericorum modestia & continentia ab opum & diuitiarum inanibus studijs agitur, repetit Hieronimus, quasi *Leuita & sacerdos uino de decimis & altari seruiens altaris oblatione sustentor, &c.*

Hiero.
Ep. 2. ad
Nepo.

Cum itaque supra ostensum sit à nobis, Leuitas omni genere redituum abundasse, & immensas pene opes collegisse ex primitijs, decimis, votis, oblationibus: superest modò, vt discutiamus, num illis fuerint agri, villæ, domus & vrbes.

Vrbes proprias habuerunt Leuitæ,

Et habuisse quidem sibi proprias, longèq; meliori conditione ac sorte possedisse, quàm ceteri è Iudæis manifestum est, ex pluribus locis sacræ scripturæ. Leuit 25. dicuntur Leuitæ habere ædes, quæ in vrbibus sunt, & cum cæteræ domus redimi non possunt, nisi exacto Iubilæo, Leuitarum domus quouis tempore redemptioni patebant, *ædes Leuitarum quæ in vrbibus sunt, semper possunt redimi: Si redemptæ non fuerint in iubileo reuertentur ad dominos, quia domus vrbium Leuitarum sunt pro possessionibus inter filios Israël: Cum ergo Leuitæ, domos & vrbes alienare possent cum emendi vendendique libertatem obtinerét, signum est eos vrbes possedisse atque obtinuisse non tantùm ratione vsus-fructus, sed etiam titulo dominii.*

Ciuitatum suarum proprietarij vt fuerunt Leuitæ,

Præterea Numerorum secundo iubet Deus vt Israëlita dent Leuitis *de possessionibus suis vrbes ad habitandum & suburbana eorum per circuitum.* At vero ne quis dicat eas vrbes aut exiguo admodum numero fuisse, aut incultas ac steriles, aut incommodas & pauperes: excutiamus illarum splendorem, numerum, ornatum, priuilegia. Numerus vrbium, quæ Leuitis in patrimonium cesserunt, describitur Iosue 21. qui locus vt commode

possit ab omnibus intelligi, notandum Leuitas inter se fuisse triplici nota distinctos, primo appellatione, secundo officiis, tertio sedibus & domiciliis.

Ordines &
Classes Leuitarum.

Appellatione distinguebantur. Alij quippe dicebantur Aaronitæ, alij vero Caathitæ, alii Gersonitæ, alii Meraritæ: cuius quidem appellationis variæ & dissidentis, ratio inde petenda est. Leui, vt constat ex Numerorum tertio capite, tres habuit filios Gerson, Caath & Merari. E Caath orti sunt Amram, Iesau, Hebron & Oziel. Ex Amram vero nati sunt Moyses, Aaron. Itaque cum initium sacerdotii Mosaiici cepisset ab Aaron: hinc factum, vt qui ex Caath per Aaron originem ducebant dicerentur Aaronitæ, qui vero ex Caath per reliquos filios, nempe Iesau, Hebron & Oziel erant propagati, illi simpliciter dicebantur Caathitæ. Iam ergo habemus duas Leuitarum classes ex vno Caath, nempe Aaronitarum & Caathitarum, quibus si addas Meraritas & Gersonitas, consurgent omnino quatuor Leuitarum ordines Aaronitæ, Caathitæ, Meraritæ & Gersonitæ.

Iam vero quoad distinctionem officiorum: certum est præstantissimam sacri ministerii partem penes Aaronitas constituisse, & Eleazarum eam dignitatem, ad quam defuncto Aarone prouectus est, ad posteros transmisisse, apud quos sacri apicis splendor continuâ serie permansit: donec ad Heli ventum est, qui non ex Eleazarò, sed ex Ithamare genus ducebat, à cuius subinde familiâ

prædaces filiorum astutiæ hunc honorem abstulerunt: itaut rediret denuo pontificatus ad Eleazari genus, Salomone regnante. Sadoc enim, qui in amoti Abiatharis locum suffectus est, erat ex Eleazari progenie: cæteri ergo præter Aaronitas, inferioris gradus onera, in rebus sacris obibant, & sacerdotibus quodammodo obnoxij, eisdem in suppellectiletavernaculi ornanda, ferenda, explicanda famulabantur. Ita tamen ut Caathitæ, quia propinquitate generis cum sacerdotibus erant coniunctiores, nobiliora etiam officia partesque obtinerent.

OfficiaLeuitarum.

Numer. 3.
& 4.

Singulorum verò sortem & munera explicat sacer contextus diserte Numerorum 30. & 40. vbi Gersonitæ siue familia Lebnitica & Semeitica, quæ nomen sumpserant à duobus filiis Gerson Lebni & Semei, adsciscuntur in curam operimenti tabernaculi tentorii, quod trahitur ante fores tecti fœderis cortinarum atrij, &c. Caathitæ præficiuntur ad excubias Sanctuarij, eisdem plaga meridionalis in castrorum situ adsignatur: his commendantur arca, mensa candelabrum, altaria, &c. Meraritis traduntur curandæ tabernaculi tabulæ, vectes, columnæ, bases, columnæ per atrij circuitum, illisque septétrionalis plaga deputatur.

Tertium discrimen quod ad rem nostram plurimum facit, petitur ex variis eorundem Leuitarum sedibus. Ut enim sacerdotium cæteris longe officii eminet & ad regiam quodam modo dignitatem accedit: ita prospectum est ne sacerdotum

genus cum cæterarum familiarum face misceretur, sed comunes haberet domos vrbesque cum ea tribu, in qua principatus residebat, & quæ singulari Dei beneficio ceteris reges erat paritura. Vnde in sortitione terrarum Aaronitæ seu sacerdotes non sunt per reliquas tribus admitti. Sed vrbes habuerunt in tribu Iuda, Simeon & Benjamin. *Egressaque est fors in familia Caath filiorum Aaron sacerdotis magni de tribu Iuda, Simeon & Benjamin ciuitates tredecim.*

Aaronitæ
in tribu Iuda
collocantur.

Qui vero his genere erant coniunctiores, proximas quoque illis sedes eas occuparunt, habueruntque ciuitates in tribu Ephraim Manasse & Dan: *reliquis filiorum Caath id est, Leuitis qui supersuerant de trib. bus Ephraim & Dan dimidia tribus Manasse, ciuitates decem.* Hos sequuti sunt Gersonitæ, qui ciuitates acceperunt in tribu Isachar, Aser & Nephtali & dimidia tribu Manasse, quorum ciuitates fuere tredecim. Denique Meraritæ vrbes sortiti sunt in tribu Ruben, Gad & Zabulon, eorumque ciuitates fuerunt duodecim. Ex quibus constat omnes ciuitates Leuitarum fuisse numero 48. Ingés certe hæreditas, & quæ cæterarum tribuum patrimonia multis spatiis anteiret; præsertim si cogitemus Leuitas longe minori fuisse numero, quam reliquas tribus. Nam dum recenseretur populus Numerorum vigesimo sexto, cæteræ familiæ visæ sunt Leuitico genere multo numerosiores. Etenim cum in tribu Gad numerentur quadraginta millia & quingenti: in tribu Iuda septuaginta sex millia & quingenti, adeoque in cæteris tribubus fre-

Iosue 21.v.

4.

Iosue 21.v.

5.

72 De bonis & possessionibus Ecclesiarum
quens turba & populus infinitus: in tribu Leuitica
numerantur tantum viginti tria millia.

Iosue 15. &
sequētibz

Et tamen vrbes multo plures iis assignantur
quam vlli ex tribubus: nam ad summum alia tri-
bus dicuntur habuisse sexdecim, nouemdecim, vel
viginti oppida: nisi forte censcamus Iosue 15. &
sequentibus, quo loci enumerantur ciuitates,
quæ vnicuique tribui contigerunt, non om-
nes exprimi, sed insigniores tantum: vel certe
dicendum est Leuitis, ideo tot vrbes & ciuitates
fuisse traditas, quod illis nefas esset habitare ruri
& in suarum vrbium municipiis, pagis, & villis,
commorari.

Præter vrbes vero, quas in vnaquaque tribu
clarissimas & opulentissimas habuerunt, etiam
vrbibus proxima erant suburbana, quæ vendi
aut impignerari nulla conditione poterant, & hac
parte ab vrbibus erant distinctæ, quas alienari à
Leuitis, iura non vetabant. Spatium vero &
ambitum suburbanorū describit textus sacer, Nu-
merorū trigesimo quinto. *Præcipe filiis Israël, ut dent
Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitadum & sub-
urbana eorum per circuitum, ut in ipsis oppidis maneant
& suburbana sint pecoribus ac iumentis, quæ à muris
ciuitatum forinsecus, mille passuum spatium, tenden-
tur, contra Orientem duo millia erunt cubiti, & contra
meridiem similiter erunt duo millia: ad mare quoque quod
respicit ad Occidentem. Eadem mensura erit & Septen-
trionalis plaga equali termino continetur.*

Cæterum, inter vrbes, quæ Leuitis in patrimo-
nium

nium cesserunt sex constituit Deus, quæ supplicij metu fugientibus homicidis per fugium essent & asylum: iuxta illud *de ipsis autem oppidis, quæ Leuitis dabitur sex erant in fugitiuorum auxilia separata, ut fugerit ad ea qui fuderit sanguinem.* Num. 35: 6.

Licet autem ius asyli his urbibus præcipuum fuisse & singulare videatur: attamen omnes ciuitates Leuitarum asyla fuisse Hebræi constanter affirmant, ita tamen ut aliquid esset discriminis, inter has sex vrbes & alias, nec vno modo homicidam à pœna & manu insequentis tuerentur.

Nam priores sex, quemuis hominem, qui errore animi & præcipiti iracundia homicidium perpetrarat, ita inuiolatum præstabant; ut in eum sæuire nefas esset: hinc dicuntur præstare euasione à redemptore. Ita enim habet Hebraica lectio, quam intelligere facile poteris si animaduertas eum, qui iusta indignatione commotus homicidam insectabatur, ut eius morte interfecti manes placaret, appellari ab Hebræis, Redemptorem. Ut enim qui pignus pretiumue agri distracti ac diuenditi tradebat, quod agrum aut villam, cognationis priuilegio reciperet, Redemptor dicebatur: sic qui cognati & propinqui eadem, interneccione homicidæ expiabat, is propinqui animam redimere videbatur, eiusque redemptor audiebat: Poterat itaque redemptor impune homicidam vlcisci vbicūque cōsisteret, nisi intra vrbes refugij etiam si intra istas vrbes peractum esset homicidium.

At verò reliquæ quadraginta duæ Leuitarum.

Omnes
vrbes Leui-
tarum ali-
qua suere
asyla.

74 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
vrbes, erant quidem receptui occisoribus, sed
cum hoc discrimine, quod vt illum tuerentur de-
bebat esse iuris & legis peritus, & eò confugisse
securitatis causa. Nam si forte iuris foret igna-
rus, neque eo commigrasset captandæ securitatis
ergò, carebat prærogatiua asyli. Item qui in asyla
peculiariter à Deo constituta confugiebat, mer-
cedem pro cõmoratione patri-familias, ad quem
diuertisset, soluere non tenebatur: in reliquis verò
erat certa merces pro tecto & hospitij benignitate
pendenda.

Ad asyla
quæ citi-
tates re-
quisita.

In asy-
lis
nefas est
restes face-
re.

Addam insuper, quod de istis asy-
lis Leuitarum patentibus refert Gemara in caput
secundum tituli Sanhedrim: *Ad asyla non deli-
gunt castella, neque vrbes magnas, sed oppida mediocria.
Constituuntur eadem, non nisi locis aquosis, aut quo aqua
deduci possit, nec nisi ubi sit copia rerum venalium nec
nisi populosis: si populus eorum habitatoresue diminuatur
noni illi ex sacerdotibus Leuitis Israëlitis caterisque de-
ducuntur. Non veniunt ibi arma aut venationis instru-
menta ex sententia R. Neemia quod tamen sapientes per-
mittunt: in eo tamen consentiunt neque retia istic expandi,
neque restes fieri, vti ne pes vindicis eò accessum habeat.*

Pater itaque ex hoc capite Leuitas ne quidem
rerum immobilium possessione caruisse, imo vero
eorum sortem & conditionem fuisse opulentissi-
mam; ac, vt vno verbo dicam, minus obnoxias esse
inuidiæ, quæcumque illustrent Ecclesiam no-
stram facultates, quam quibus exoleta ista & suis
extincta sceleribus Synagoga olim intumescebat.

Nam ut demus immensas esse in Ecclesia facultates & auctas pietate Christianorum, fortunas non modo suppeditare sacerdotibus, quæ necessitati sufficiant, sed quæ deliciis & ambitioni obsequantur! demus præ aris & templis squallere cætera, & paupertate Christi multo splendore obductâ, infaniam Crucis & suppliciorum iam pridem euanuisse. Attamen quis propterea iure inuidere possit? Patent omnibus opes & fortunæ Ecclesiarum: nullus ab aditu sacræ domus arcetur: nõ est certis hominibus adscriptum Christi patrimonium, neque Seruatoris empta sanguine bonorum vbertas, intra vnus familiæ aut Tribus cõmoda continetur. Quis ergo fortunis & opibus inuideat, quæ omnium esse possunt? Veniunt vnde quaque ad aras, siue ex palatiis Regum, siue ex mapalibus subulcorum: nullus isto honore indignus est, nisi qui seipsum indignum vitiis & desidia fecerit. Quicumque purum adfert & innocẽtem animum, in eo virtus nobilitatem supplet, cuius vero illustrique stemmate, longe altius Ecclesia, quam inanibus Maiorum titulis gloriatur.

Sacerdotum legis nouæ opes, cum Leuitarum facultatibus comparantur.

At Leuitis tantum patebant opes sacri olim patrimonij, qui ex ea tribu nõ esset, illi nec per virtutem ac rerum præclarè gestarum gloriam licebat ad sacri honoris fastigium anhelare. Secundò Leuitis erat certum tempus ministerio constitutum, quo exacto, in vrbes & ciuitates secedebant, forte otio atque altissima pace vitam

76 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
acturi. At ordo noster inducias nescit. Non amant
altaria Christianorum desultorios & tempora-
neos sacerdotes. Quisquis se titulo vel Ecclesiæ
consecrauit, eius saluti perpetuo uiuat & uigilet
necesse est; adeoque, ut idem sol mundum con-
tinuo circuitu lustrat, nec captandæ quieti alter-
rum in vicem sufficit: ita oportet sacerdotem
perpetuis & in se quodã orbe redeuntibus curis, in
Ecclesia sua tuenda & amplificanda exerceri. Ut
quid ergo leuis annonæ stipendia inuidemus, &
diarium panem ab eorum manibus excutimus?
quorum uerbo panis ille diuini in fœlicem
mentium saginam crescit, & qui cibo tantum vi-
liore donati, carnem Christi pretiosam diuidunt,
qua accepta nefas est quidquam aliud aut amore
prosequi aut inuidere.

Si enim Leuitis ad aliquod tantummodo tem-
pus, in re sacra versantibus, communi ope Tri-
buum omnium victus pendebar: quanto æ-
quius est Sacerdotes nostros, quorum uita con-
tinua oratio & iuge sacrificium est, ex demenso
publico uictitare, & stipendiis eorum terrenis
pasci, quibus immortalis uitæ delicias propinant?

Leuitarum &
Sacerdotum
discrimen in
bonorum
possessione.

Præterea Leuitarum hoc erat priuilegium ut
rerum suarum hæredes filios relinquerent, adeo-
que in eadem semper familiâ sacrarum facul-
tatum possessio, solatiûmque tam facilis ac læti
prouentus consistebat. At Sacerdotibus nostris
nefas est alios hæredes scribere quam pauperes:
neque illorum tantum inopiæ morientes testa-

mento succurrunt: verum & maximam sui census partem, deliciis & voluptati substractam egenorum leuandæ impendunt calamitati. Vnde enim tot Xenodochia, Gerontocomia, Nosodochia, aliæque domus iis patentes, quibus reliquæ clauduntur, quas implent miseri, errones, morbidi, non gemitu magis quàm corpore, & vbi certius quàm in Æsculapij fano reuiuiscunt. Vnde, inquam tot afflictorum perfugia nisi ex studio & impensis Episcoporum creuerunt? qui ea quæ Deo consecrata erant, nunquam sanctius arbitrati sunt posse collocari, quàm si in remedia pauperum & egentium solatia cederent, sub quorum miseria & detrito centone, iterum palliata Christi maiestas & oculis hominum subducta delitescit. At nihil tale de Leuitis legimus: quin potius præter collatas decimas, nouâ in pauperum alimoniam pensitatione ludæi premebantur, quibus etiam anni septimi fructum reseruabant.

Tandem impigneratio, venditio, distractio non erat Leuitis interclusa. At res suas ab Ecclesia alienare Sacerdoti prohibetur, & cum ei augendi census Ecclesiastici facultas, imo (vt videbimus postea) necessitas imposita sit, libertas tamen crepta est minuendi. Non est itaque aduersus Ecclesiæ facultates argumento veteris Synagogæ, vtendum, quæ inter delicias vixit, & molliore nutritu pene ad luxuriam educata.

CAPVT XI.

*AN ANTE CONSTANTINI
tempora, Ecclesia opes aliquas habuerit.*

Quicumque censurâ & rigido vngue dignum
aliquid in Christi Sacerdotibus vestigant, &
querunt materiam stomacho atque indignationi,
nil habent antiquius, quàm vt nos ad maiorum
exempla reuocent Petros, Paulos, aliosque mar-
tyres, qui sanguine Ecclesiam dedicarunt, con-
stantissimè obiectant, quasi ab eorum ingenio,
doctrinâ & moribus iam pridem ipsa defecerit,
nilque de tantâ sanctitate ac religione, per quam
fundata est, aliud præter sterile præconium &
inanem memoriam hac ætate retineat.

Fateamur nil esse tã salutare, quã Auos Ecclesiæ
& Fundatores religiosè intueri: ad horum constan-
tiam ac probitatem, vitæ cursum effingere: hoc
præsertim tempore, quo extinctâ innocentia, &
hominum commercio interclusâ, necesse est ad
mortuorum imaginem sese componere, cùm in-
ter viuos, rarus sit quem turò possis imitari.

At istud quam religiosum, certè tam stoli-
dum est velle Ecclesiam in eum statum ac condi-
tionem reuocare, quo primis temporibus fuit,
cùm publicâ omniû inuidiâ laboraret, neq; Chri-
stiani aliter quã vulneribus & infamiâ nosceretur.

Qui ferunt patienter, vices annorum & seriem tempestatum; qui non indignatur Verelato mutari hyemes procellosas, & terram exutis niuibus ac depositâ senili canitie, florum amœnissimo cultu splendescere. Qui arbôres cernunt humilibus initiis, tandem in æquata nubibus fastigia distendi: qui viles familias è sordibus erumpere, & Sellis subinde Curulibus ornari ac superbire, sine strepitu felléque patiuntur: illi Ecclesiæ otium suum & quietem invident: eorum iudicio non placent Sacerdotes nisi miseri, squallentes, cito morituri; falsò titulum Petri fert navis, quam procellæ violentiores non allidunt: solus horror naufragi eam à piraticâ classe secernit, denique Christo fœderari Ecclesia non potest, nisi quam diu hominibus fuerit inimica. Ita sponsæ vocem intercludunt, fallique asserunt, cùm iucundior rem secessum sibi pollicetur & suauissimo affatu amicum compellat, iam hiems transit, imber abiit & recessit.

At abutuntur inquit Sacerdotes & Ministri Ecclesiarum redditibus tam multis & censu tam opimo. Res ita se habeat, volo; quot sunt qui adolescentiam, florem optimum ætatis, in vitia & libidines exhauriunt? quot sunt qui oculis in alimenta vitiorum & incendia voluptatum vtuntur? quot sunt, qui melius animo haberent, si miseri languescerent & æternitatis memoriam tristi calamitatum disciplinâ docerentur? vt quid ergo iuvenes natura nos fecit? vt quid non oculis, quoti-

80 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
die caliginem suffundit? ut quid non pestifera
lue angit miserum corpus, cuius morbis & ruinâ
animæ valetudo certissimè sarciretur.

Apage ergo tam supina argumenta. Qui Ec-
clesiam diuitem nolunt, hi certè nec mendicam
& calamitosam ferrent, & dum Sacerdotum pin-
gues redditus atroci stylo perfodiunt, aliunde Mo-
nachorû piis sordibus obstrepunt & austeræ indi-
gnantur mendicitati. Eo animo fuit Vuiclepfus,
de quo ita scribit Harspfeldius historiæ Vuiclepfia-

Harspfeld.
hist. vuiclep
c. 2. p. 172.

*na cap. 2. Qui Monachos, qui possessionibus abundant,
totumque Clerum obeandem causam asperè inuasit, is nec
fratrum inopiam atque mendicitatem ferre potest, nec men-
dicato eos vivere patitur, tam sibi bene constat, & paulo-
post, fratrum mendicantium nuditati atque mendicitati
inuidet, quos omnes indiscriminatim ad manuum opera
atque laborem, nisi velint aternâ salute excidere, reuo-
cat, omnes inquit de ordine mendicantium sunt hæretici
& dantes eis elemosinam sunt excommunicati.*

Ita insaniebat mendacissimus nouæ hæreseos
antistes, qui Clerum & Monachos nec suo censu
nec precario viuere patiebatur, ac præter famem
atque inopiam nihil eis licere existimabat.

Quia verò sunt nonnulli mali Catholici, qui in
eodem prope errore versantur, quique nihil im-
patientius ferunt, quàm opes & quietem Ecclesiæ
& perpetuo gannitu nobis maiorum facta atque
historiam obtrudunt, inquiramus an Ecclesia
primis temporibus sine dote fuerit, atque ita opi-
bus destituta, ut nec prædiis, nec redditibus ullis
foret instructa:

CAP VI

CAPVT XII.

PROBATVR ECCLESIAM BONIS
 immobilibus instructam fuisse ante Constantinum. Pro-
 feruntur in hanc rem Pontificum Epistola, Constantini
 Edicta, Cypriani Testimonia, &c.

AC primum, si Pontificum summorum Episto-
 las consulamus, quamquam illæ, supra Syri-
 cium, suspicione non carent: attamen nobis eam,
 quam huc vsque habuerunt auctoritatem com-
 modabunt, ad probandum, Ecclesiam primis
 temporibus, sine opibus & prædiis non fuisse.

Pius Papa epistola 2. Prædia, inquit, diuinis vsi-
 bus tradita, quidam humanis vsibus applicant, & Deo
 cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut suis vsibus inseruiant.
 Quod si quisquam præsumpserit, sacrilegus habeatur, &
 sacrilegus iudicetur: ipsos autem qui hoc agunt Cleros &
 Domini Sacerdotes persequi, eòsque infamare audiui-
 mus, ut malum super malum addant & deteriores fiant, non
 intelligentes quod Ecclesia Domini in Sacerdotibus con-
 sistit & crescit in templum Dei, & sicut qui Ecclesiam
 Dei vastat, & eius prædia & donaria expoliat & inuadit,
 fit sacrilegus: sic & ille qui eius Sacerdotes insequitur, sa-
 crilegij reus existit & sacrilegus iudicatur. Ex quibus
 verbis apparet Pij I. temporibus fuisse quosdam,
 qui Ecclesiæ prædia inuaderent, & eius census ac
 redditus etiã renitente Clero & repugnante occuparēt.

Pius I. Epist.
 2. ad Italos,
 anno 141.

Urbanus
Epist. ad
E-
piscopos 2.
& tit. 17. 1.
4. Can. at-
tendendum

Citate eandem Pij sententiam collectio Cresco-
niana. Huic consentit Urbanus I. ad vniuersos
Episcopos: *Attendendum est omnibus & firmiter custo-
diendum, ne prædia usibus sacrorum celestium dedicata,
& quibusdam irruentibus vexentur, quod si quis fecerit
post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure
promenda est, perpetuâ damnetur infamiâ, & carceri tra-
datur, aut exilio perpetuæ deportationis vratur. Quo-
niam (iuxta Apostolum) tradere oportet huiuscemo-
di hominem Satanæ. Memoratis ergo augmentationi-
bus & cultibus in tantum Ecclesiæ, quibus Episcopi præ-
sident Domino adminiculante creuerunt, & tantis maxi-
ma pars eorum abundat rebus, ut nullus sit in eis commu-
nem eligens vitam, indigens, sed omnia necessaria ab Epif-
copo suisque Ministris percipit.*

Ex quo textu liquet anathemate percussos, qui
Ecclesiam suis opibus & facultatibus spoliabant.
Quod si hæc constitutio facta esset pace reditâ Ec-
clesiis, & Principum purpurâ cruci famulante.
Certè eorundem auctoritas inuasores & raptores
ab Ecclesia peculio continuisset, nec sacrilegium
illud tam frequens aduersus sacra patrimonia
foret perpetratum. Vnde colligo istam Urbani
constitutionem editam, inter Ecclesiæ persecutio-
nes, & ante Constantinum, sub cuius patrocinio
Ecclesia de hostibus suis gloriosissimè triumphaba-
bat, nectam de ea spolianda quàm de instauran-
da agebatur.

Canon A-2
post. 39.

Succedit Canon Apostolorum trigessimus no-
nus: *Precipimus, ut in postetate sua, Episcopus res Ec-*

*clesiæ habeat: si enim animæ hominum pretiosa illi sunt
 creditæ, multò magis oportet eum curam pecuniarum ge-
 rere; ita ut potestate eius, indigentibus omnia dispensentur,
 per Presbyteros & Diaconos, & cum timore omnique
 sollicitudine ministrentur. Ex his autem quibus indiget ad
 suas necessitates & ad peregrinorum fratrum usus, &
 ipse percipiat, ut nihil possit eis omnino deesse: Lex enim
 Dei præcipit, ut qui altari deseruiunt de altari pascantur,
 quia nec miles propriis stipendiis contra hostes arma sustu-
 lit. Qui Canon manifestè docet sacræ pecuniæ fun-
 dum, quondam apud Episcopos fuisse depositum,
 quorum arbitrio diuidebatur; ita tamen ut Pres-
 byteri & Diaconi Episcopo, in dispensandis sacris
 redditibus ministrarēt, & pauperes viduas cæterasq;
 personas, quas Ecclesiæ suæ calamitas cõmendabat,
 piâ sollicitudine & beneficentiâ solarentur. Cum
 verò ex hoc Canone, nõ sine pecuniâ fuisse Eccle-
 siam constet, ex alio superiore hoc est trigesimo
 octauo apparet, sine prædiis & possessionibus non
 fuisse: nam præcipit, ut cùm primum Episcopus
 sedem capessit & Ecclesiæ præficitur, res eius &
 bona in commentarium referantur, fiatque des-
 criptio & bonum Ecclesiæ & bonorum Episco-
 pi, ne confuso vtriusque patrimonio aut Ecclesia
 per hæredes spoliatur; aut miseri affines, ac liberi
 gentilitiis opibus & auito fundo depellantur:
 Sint autem manifestæ res propria Episcopi, si tamen ha-
 bet proprias & manifestæ Dominica, ut potestatem ha-
 beat de propriis moriens Episcopus sicut voluerit, &
 quibus voluerit relinquere: ne sub occasione Ecclesiasti-*

Canon A-
post. 38.

84 De bonis & possessionibus Ecclesiarum
carum rerum, quæ Episcopi esse probantur interdicant;
fortassis enim, aut uxorem habet, aut filios, aut propin-
quos, aut seruos: & iustum est hoc apud homines, ut nec
Ecclesia patiatur detrimentum propter ignorantiam re-
rum Pontificis, nec eius propinqui sub obtentu Ecclesiæ
proscribantur, & in lites incidant, qui ad eum pertinent,
morsque eius injuriis, & mala fama subiaceat.

Licet verò ab Apostolis istos Canones minimè
conditos verosimillimum sit, & eorum antiqui-
tati officiant plurima, ut quod de Paschate cele-
brando agitur ante æquinoctium vernali, quod
de Episcopatu per fauorem sæcularium non am-
biendo, quod de iis, qui seipso excindunt, consti-
tuitur: quæ omnia sunt Apostolis recentiora: at-
amen nõ multo post, a postolorum ætatem compo-
sitos fuisse, magni Authores firmissimis argumen-
tis propugnarunt. Vide Baronium ad annum
102. numero 10. & sequentibus.

Baron. ad
an. 102 nu.
30. & seq.

Sed ne dubiis quidem ac incertis argumentis
videamur inniti: certè Ecclesiam bona & posses-
siones habuisse ante Constantinum, non alio cer-
tiori quam Constantini ipsiusmet testimonio pro-
bare opus est. Postquam enim sese ad fidem Chri-
stianam recepisset & atrocissimæ tempestati, quæ
Ecclesiam tandiu vexauerat, fecisset inducias,
Edicto constituit, ut abrepta Christianis bona
etiam insoluto preno restituerentur, & iustissime
quidem: sciebat enim neminem posse in re sacra-
tutò nundinari. *Istud autem præter cetera nominatim
Christianis decernimus, ut loca eorum, in quæ ipsis in more-*

Imperato-
rium edictū
Constantini,

positum erat antea conuenire, (de quibus quidem rebus, & Licium
 litteris superioribus ad tuam sanctimoniam datis, alia apud Euseb.
 lib. 10. cap.
 5. hist. Eccl. formulâ à nobis erat definita & præscripta) si qui vel à
 Quæstore nostro, vel ab alio quopiam ea emisse videantur,
 Christianis absque argento, absque ulla repetitione pre-
 tij, quod in illis emendis collocauerat, sine omni dubitatio-
 ne restituant: aut si qui ea ipsa loca pro munere fuissent
 adepti, ut ipsis Christianis quàm celerrimè reddant: aut
 si qui ea, aut coëmerint, aut dono receperint, aliquid à
 nostra bonitate postulent, Præfectumque, qui regioni, in
 qua habitant, præest, adeant: quo ipsorum etiam à no-
 stra munificentia prouisio & cura suscipiatur. Quæ Con-
 stitutio multa illustrat. Primò ante Constantini
 tempora Imperatores Christianis infensos, non
 tantùm iniquissimis legibus supplicia & cruces
 denunciassent iis, qui Christum sequebantur, ve-
 rùm etiam vniuersa eorum bona & facultates, &
 præsertim ædes sacras, vbi conuentus agebantur,
 fisco addixisse. Quare eueniebat plerumque ut
 Principis fisco Præpositus, siue Quæstor, inuentas
 Christianorum Ecclesias iuberet euerti, locumq;
 siue aream nomine Principis priuatis quibusdam
 personis venderet. Quapropter sic vendita etiam
 à Quæstore Christianorum bona iubet restitui
 Constantinus. Præterea, cùm vigeret persecutio,
 Aulici quidam siue Prouinciales Imperatoribus
 gratiosi, impetrabant ab iis nomine donarij ac
 muneris, quæcumque Christiani possiderent,
 agros & Ecclesias: atque ita freti diplomate, nu-
 tuque Principis, qui crudelitate in beneficentiam

86 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
 utebatur, grassantes per prouincias, quæcumque
 Christianorum esse dicebantur, temerè arripie-
 bant. Ex horum itaque manibus extrahi quod
 erat ablatum, & Ecclesiæ restitui iubet Constan-
 tinus: ita tamen, ut moneant regionis Præfectum
 sibi ereptos fructus imperatoriæ beneficentiæ, ut,
 si opus sit, Imperator pro bonis Christianorum,
 alia ipsis munera impertiatur. At vix credibile est
 aulicos assentatores Principum, & omnes eos,
 qui caducis hæreditatibus inhiant, postulasse ab
 Imperatoribus Christianorum spolia, & in gratiam
 rei benè gestæ ipsorum bona flagitasse, nisi ea
 fuissent opes Christianis, quæ ambitionem alli-
 cere possent, & aulicorum auaras cupiditates
 incitare.

Sed ne quisquam asserat præter Ecclesias nil
 habuisse Christianos, & in sacro tantùm solo ac
 templo eorum opes omnes fuisse collocatas. Sub-
 necto reliqua, quæ Constantinus Edicto suo com-
 plectitur. *At quoniam, inquit, Christiani non so-
 lum ea loca, in quæ conuenire solent, sed alia etiam ha-
 buisse cognoscuntur, quæ non priuatim ad singulos, sed
 ad totam ipsorum communitatem spectabant, singulis
 qui ea possident, mandes, velim, ut omnia per legem
 quam supra posuimus, absque ulla controuersia, Chri-
 stianis, id est, Societati ipsorum & Conuentui red-
 dant. Id ipsum repetit Constantinus in Edicto
 quod ad Auelinum dirigitur. Est, inquit, hæc nostræ
 clementiæ ratio & modus, Aueline honoratissime, ut illa
 quæ ad alienum ius pertinet, non solum non perturbari,*

Edictum
 Imperato-
 rium in fa-
 uorẽ Chri-
 stianorum,
 loco citato.

Edictum
 Auellino
 missum a-
 pud Euse-

sed etiam restituere quàm maximè cupiamus. Quare volumus ut simul ac hæscelitteras acceperis, si quæ ex his possessionibus, quæ ad Catholicam Christianorum Ecclesiam, in quibusque ciuitatibus aut aliis locis pertinent, etiam adhuc à ciuibus aut ab aliis quibusdam retineantur, eas quamprimùm iisdem Ecclesiis facias restitui. Quandoquidem animo instituimus, ut ea quæ Ecclesiæ antea possederunt, ad ipsarum ius denuò reuertantur. Ita Eusebius Ecclesiasticæ historiæ libro decimo, cap. 5. Ex quibus apparet iam ante Constantini tempora Ecclesiam fuisse prædiis & ruribus instructam, nec tantùm communes domos aut templa habuisse, in quibus conuentus & synaxes fierent, sed etiam fundos & villas, quarum fructus Episcopi, Presbyteri cæterique e clero caperent, & in viduarum ac pupillarum solatia expenderent. Quod si præter hæc argumenta è gestis Imperatorum petita, alia quoque requiruntur, quibus Ecclesiam & Episcopos illo tempore bonis non caruisse ostendatur: Adeamus Cyprianum, & multa eius antiquitatis vestigia relegamus. Cypriani bona, ut quid tempore persecutionis proscribuntur, si nulla omnino habuit? At id factum narrat ipsemet Cyprianus Epistola sexagesima sexta ad Puppianum de obtrektoribus. *Persecutio, inquit, ueniens, te ad summam martyrii sublimitatem prouexit, me autem proscriptionis onere depressit, cum publicè legeretur: Si quis tenet vel possidet de bonis Cecilij Cypriani Christianorum Episcopi, proscribatur, ut etiam, qui non credebant Deo Episcopum constituenti, vel saltẽ*

biam, hist.
Eccles. lib.
10. cap. 5.

Cyprianus
Ep. 66. ad
Puppianum
de obtrekto-
ribus.

Diabolo crederent, Episcopum proscribentia. At ea bona non fuisse Ecclesiæ, sed Cypriani patrimonium, fortasse aliquis dicet: proindeque non rectè inferri Ecclesiæ iis temporibus, censibus & facultatibus fuisse dotatam. Verùm huic opinionioni obstitit quod scribit Pontius in eius vita: nimirum Cyprianum, etiam antequam ad Baptismum pervenisset, omnes suas facultates & fortunas exuisse, & alendis pauperibus consecrassè. *Nondum, inquit, secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuine lucis induerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat, & c. cū tota prædia propria dispensans, duo bona simul iunxit, ut & ambitionem sæculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quam nec ille qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, implet.*

Vnde verò constabant sportulæ mensuræ, quas viritim Clericis & Presbyteris diuidebat Cyprianus! vnde quotidianus victus & certa pensio, nisi ex ruribus, prædiis, villisque aliquibus, quas Ecclesia possideret. Neque enim ex oblationibus aut collatiua tantum pecunia poterant ea omnia, quæ ad vitam necessaria erant, comparari. At sportulas solitas dari Clericis per menses singulos, & sportulantium, seu eorum qui sportulis donabantur, certum ac constitutum fuisse numerum docet Cyprianus epistola 27. ad Presbyteros, Diaconos, & plebem Furnis consistentes. *Quæ nunc ratio, inquit, in Clero tenetur, ut qui in Ecclesia Domini ordinatione Clericali promouentur, in nullo ab administratione*

Pontius in
vita Cypriani.

De fratribus sportulantibus Cyprianus, ep. 27.

ministratioe diuinâ auocentur : sed in honore sportularium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab Altari & sacrificiis non recedant.

Illas verò sportulas & stipendia, quibus Clerici Deo militantes fruebantur, Episcopi suo nutu atque arbitrio diuidebant: Vberiores ac pinguiores vni indulgebant, quàm alteri: prout nempe officij, gradus, ordinis, & rei bene gestæ ratio postularet. Cuius œconomix insigne exemplum extat apud eundem Cyprianum Epistola 62. in qua Aurelium & Celerinum propter insignem constantiam, qua Tyrannorum feritati non semel illuserant, ait se Presbyteros designasse, iisque interim pares cum Presbyteris sportulas decreuisse: propterea, quod in ipsis, virtus ordinem supplebat, meritòque Sacerdotes censebantur, qui seipso immolandos generoso consilio deuouerant. Ceterùm Presbyterij honorem designasse nos illis iam sciatis, ut & sportulis iisdem cum Presbyteris honorentur & diuisiones mensura, æquatis quantitatibus partiantur, &c.

Sportulas diuidunt Episcopi.

Cyprianus Epist. 62.

Earundem sportularum ac stipendiorum meminit Epistolâ quinquagesimâ quintâ, vbi quod sibi obtigerat stipendiorum, in alendos pauperes, iubet expendi. *Peregrinis, inquit, si qui sunt indigentes, sumptus suggeratis de quantitate mea propria.*

Cyprianus Epist. 55.

Ea vero stipendia, quæ statis diebus, per menses singulos, Clericis dabantur, vnde colligi poterant, nisi ex agris, prædiis & possessionibus Ecclesiarum? Quomodo enim fortuitæ obuentiones & oblationes fidelium inter sacra mysteria col-

Ecclesiana in Africa agros habuisse & reditus, probatur.

90 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
lectæ, tantis sumptibus sufficere potuissent? præ-
fertim eo tempore, quo sine periculo Christiani
conuenire non poterant, cogebanturque diu ali-
quando à cœtibus habendis abstinere.

Adde quod eâ ætate non modo Ecclesiæ censu
viuebant Clerici, verùm & impensis eiusdem ale-
bantur pauperes: in tutelam Christi ac cliente-
lam Sacerdotij cooptabantur viduæ ac pupilli: de-
nique quos infidelium nefanda crudelitas carce-
ribus & hypogæis conclusisset, eos Diaconi &
Ministri, furtiuo pietatis officio adibant, & ne-
cessariis vitæ subsidiis solabantur. Itaque vt hæc
omnia stato ordine & tempore fierent, necesse
fuit in Ecclesia certos esse redditus, nec omnia ex
casu & fortuitâ obuentione pendere.

Subjungamus aliud argumentum, quo probe-
tur clarissimè Ecclesiam illis temporibus agris &
possessionibus non omnino caruisse. Istud verò

Acta Cypriani mar-
tyris per
Pontium
suis Diaconum con-
scripta.

Acta Cypriani martyris subministrant. Cum enim
Beatus Athleta multos dies in exilio transegisset,
tandem reuersus dicitur habitasse in hortis suis.

At horri in quos se recepit Cyprianus, non erant
proprii, gentilitij seu patrimoniales. Nam vt ait
Pontius in eius vita, Christianam disciplinam sic
aggressus est, vt initium duceret ab opum & diui-
tiarum contemptu, suaque omnia in sustentan-
dos pauperes erogaret. Cum ergo patrimonium
Cyprianus, in gratiam pauperum, longè antea di-
straxisset, concludendum hortos, in quibus latuit
Cyprianus; non ipsius fuisse, sed Ecclesiæ.

Tandem generosus Martyr in procinctu mortis suæ, aliquid induciarū postulauit à tortoribus, eorum consilio, vt rebus Ecclesiæ prospiceret & de eius bonis ac facultatibus statueret: erat ergo eius Ecclesia bonis aliquibus instructa. Id autem refert Pontius eius Diaconus hoc pacto. *Dilationem petiit in crastinum cum de passionis sententia cogitaretur, postulans vt res suas, die illo quo impetrauerat, ordinaret, &c. Dilationis autem petendæ ratio de ordinatione rerum & de voluntatis dispositione veniebat. Quæ vero res illi aut quæ voluntas ordinanda, nisi Ecclesiastici status. Summa idcirco accepta dilatio est, vt quidquid circa pauperum fouendorum suprema iudicia disponendum fuerat, ordinaretur, & puto propter nil aliud, imo vero propter hoc tantum, etiam indulgentia ab his qui eiecerant, & qui occisuri erant admissa est, vt præsens & præsentis pauperes nouissimæ dispensationis extremis, & vt plenius dixerim, totis sumptibus releuaret.*

CAPVT XIII.

Quibus in partibus potissimum: Ecclesia primis temporibus possessiones habuerit: In Gallia, Tungris & Treueris opes Ecclesie quales: Treueris Gallia Ciuitas: Prima Decima vbi soluta: Miseria Ecclesia Romana: Locuſ Theodori Lectoris explicatur: Catibulum quid sit, &c.

NIL certius ac constantius dici potest, quàm Ecclesiam, dum irrigua sanguine Martyrum cresceret, & splendorem suum ab infamia ordiretur, non eodem modo sese in omnibus locis ac regionibus habuisse: Vbi enim Imperatores Romani sedem fixerant, vigebátque maximè sãua eorum auctoritas, ibi periculosiùs degebat Christiana Religio: illic bonis omnibus & fortunis interclusa, præter tenuem censum & angustos redditus nil habebat, quos, vbi Quæstores Imperiales, seu potiùs prædones publici inuenissent, confestim populabantur.

At vbi pax erat, & fauebant Alcyonia, illic lulentiores erant Ecclesiarum fortunæ: quod in Galliis maximè euenisse comperi. Nam in Treuerensi, Tungrensi, & Coloniensi territorio (quas sedes Deus ad pacem Ecclesiæ secreuerat) altero post Christum sæculo res Christianæ in tantum

florebant, & alta pace fruebantur, vt gradus & ordines Clericorum omnes distincti essent, & seorsim suis muneribus fungerentur. Illic Parœciæ certis erant limitibus definitæ, ciuitates integræ Christum colebant: Adeoque publicè Decimæ & Primitiæ in iis partibus primùm cepère persolui. Ita enim habet Harigerus Abbas in vita sancti Materni Treuerensis, Tungrensis & Coloniensis Episcopi, (his enim tribus ciuitatibus vnicus primùm præfuit Episcopus.) *Hic, inquit, id est, à parte Materni contra infideles pagana superstitionis, Mystas pugnantis, prodigiorum, signorumque cælestium splendor: donec pondere veritatis attrita est ciuitas falsitatis, vt non solùm reciperet signa militiæ Christianæ, sed confregerit quoque signa fallacis idololatriæ. Instruebantur Tungrenses iugum Domini ferre, qui consueuerant inferre. Facta est ciuitas Decimis & oblationibus Christo tributaria, quæ tributa prouinciarum exegerat temeraria: Et paulò post, Dānatur cultura Jouis, lunonisque ac Veneris, emundantur delubra demonum, dedicantur Ecclesiæ Sanctorū, vsque ad numerum septuaginta duarum Congregationum. Hæc de Materno, cuius obitus incidit in annum centesimum trigessimum.*

Harigerus
Abbas in
vita S. Mater-
ni cap. 1

Primæ De-
cimæ.

Maternus
obit anno
Chr. 130.

Ex quibus patet eo tempore apud Gallias Ecclesiam multis ceptam opibus ornari & latifundiis ditescere. Nam cum tantus Ecclesiarum numerus Christianâ pietate consurgeret, ac de nouo fundaretur, oportuit necessariò concedi Ecclesiæ fortunas non mediocres, quibus Ecclesiarum Clerici alerentur, & sacra Christi familia victita-

94 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
ret. Quippe templa & ædes sacras sine dote fundari Ecclesiæ disciplina perpetuo interdixit.

Meritò itaque Gallia antiquitatem Religionis Christianæ sibi vindicat, & Primogenitæ prærogatiua gloriatur. Nam ante alias regiones Christum complexa, Ecclesiam insigni opum ac diuitiarum prouentu ornauit, cum ipsa in aliis terrarum partibus vix spirare sineretur.

Gallicanæ
Ecclesiæ
antiquitates.

Hinc primores illi Christianæ Religionis vindices scriptis suis Galliarum Ecclesias commendant, & earū authoritate doctrinam Catholicam, hæreticorum contumacia arietatam defendunt.

Irenæus l. 1.
cap. 30.

Irenæus Ecclesiarum quæ apud Gallos sunt meminit lib. 1. cap. 3. aduersus hæreses. Nam (inquit)

Et si in mundo loquelæ dissimiles sunt: sed tamen virtus traditionis vna & eadem est: Et neque hæc quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæc quæ in Iberia, neque hæc quæ in Celtis, neque hæc quæ in Oriente.

Plin. lib. 31.
cap. 2. Cæs.
lib. 2. belli
Gallici. Au-
sonius in E-
pigr.

Cæterum Tungros & Treueros inter ciuitates Galliæ, Belgicæ, numerant Plinius lib. 31. cap. 2. Cæsar lib. 2. de Bello Gallico,

Ausonius in Epigrammate de Treuirorum vrbe. Ipse etiam Tertullianus, vt Messicæ imperio gentes paruissæ ostendat Galliarum meminit, quæ in Christi fidem iam pridem repudiata superstitione commearant. Etiam, inquit, *Getulorum*

Terullianus
aduersus Iu-
dzos, c. 3.

uarietates Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini & Galliarum diuersa nationes & Britannorum inaccessa Romanis loca Christo subdita.

Neque ab hoc studio Christianæ Religionis

prima Gallia seu Diœceses istæ cis Rhenum, desciverant Hieronymi temporibus, nam & illic dies complusculos ipse moratus est, vt constat ex Epistola ad Florentium, in qua refert, se Treueris degentem librum de Synodis ab Hilario confectum descripsisse: Et rursus Epistola ad Suniam & Fretelam, *De Psalmorum interpretatione*, laudat Germanorum studium & contentionem in addiscenda Hebraica lingua. *Verè, inquit, in vobis Apostolicus sermo completus est, In omnem terram exiit sonus eorum. Quis hoc crederet, vt barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret veritatem, & dormitantibus Grecis, ipsa Germania Spiritus sancti eloquia scrutaretur?* Aduerte autem per Germaniam, tam apud Hieronymum quàm Irenæum intelligi eam Galliæ partem, quæ cis Rhenum est, quæ diœcesim Treuerensem continet, apud quam etiam Athanasius pulsus Ariano furore, & è sua sede deiectus, constituisse memoratur.

Hieronym.
epist. ad Flo-
rentium.

Hieronym.
ad Suniam
& Fretelam

Ferunt & in aliis Galliarum partibus Religionem Christianam nobilium studiis ac largitatibus decoratam, Druides à Potentiano ad fidem fuisse traductos, & quidquid in terris habebant apud Carnutas (quam maximè regionem incolebant, teste Cæsare) Ecclesiis illis constructis consecrasse. Item Priscum eius prouinciæ Comitem dominio suo in fauorem Ecclesiæ cessisse. De quibus consulantur vita sancti Potentiani & Carnotenses tabulæ, &c.

Lege Par-
theniam,
Rouillardî.

Cùm itaque in Galliis, in Africa, cæterisque

26 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
 terrarum partibus Ecclesiæ aliquid pacis & quietis
 spirarent, neque omni ornatu ac subsidio diuitia-
 rum essent destitutæ; sola Romana Ecclesia diu-
 tissimè tempestatem passa est: nec nisi meliori sy-
 dere Constantini affulgente, ex iis, quibus con-
 tinuè iactabatur fluctibus, emerfit. Interclusa erat
 illi omnis opum ac diuitiarum possessio; in solis
 doloribus & suppliciis patrimonium versabatur.
 Nam si quando Christiani stipendia Clericis &
 dotem Ecclesiis è suo fundo ac patrimonio con-
 stituerent: tum Aulicorum rapacitas fero vngue
 in prædam irruebat, & tenues Sacerdotum redi-
 tus vnà cum eorundem sanguine exorbebat.
 Quapropter cùm opes & facultates Christiano-
 rum, arcessendæ tantummodo & inflammandæ
 Imperatorum crudelitati vtilis viderentur; hinc
 factum est, vt istis temporibus Romana Ecclesia
 omnes immobilium rerum possessiones respue-
 ret, & quæcumque donarentur venderet, ac col-
 lectum pretium in Clericos partiretur. Eorum tẽ-
 porũ calamitatem respexisse mihi videtur Theo-
 dorus lector collectaneorum Historiæ Sacræ sub
 finem, vbi ait ab immobilium possessione Roma-
 nam Ecclesiam abstinere. Εθος λέγει τῆς Εκκλησίας εἶναι
 τῆς Ρώμης ἀκίνητα μὴ κρατῆν δίκαμα ἀλλὰ εἰ καὶ περιέλθω-
 σιν εὐθὺς πωρᾶσκεται καὶ εἰς μοίρας τρεῖς διαίρεται. Roma-
 na Ecclesiæ mos esse fertur, vt iura non sint immota, sed
 etiam si cuiquam contingant statim vendantur, & in tres
 partes diuidantur, ita vt Ecclesiæ vna, Episcopo altera,
 tertia Clero diuidatur. Quilocus de primis tempo-
 ribus

Quare Ro-
 mana Ec-
 clesia im-
 mobiliã nõ
 habuit.

Theodorus
 lector in
 collectaneis
 Hist. Ecclef.

ribus, quibus feruebat persecutio, intelligendus est. Nam si posteriora tempora respicias, certè omnino falsum est Ecclesiam Romanam bona immobilia non habuisse.

Ex illa autem venditione rerum immobilium grandes conflabat pecunias Ecclesia Romana, quas non sibi tantùm reseruabat, sed aliis quoque Ecclesiis impertiebatur; prout eas nouerat grauiùs premi. Ita apud Eusebium libro quarto, cap. vigesimo tertio, legimus Epistolam Dionysij, in qua commendat Ecclesiæ Romanæ charitatem, quæ cæteris largissimè succurrere solita erat, & pecunias in solatia pauperum toto orbe languentium erogare. Sed eam pecuniarum copiam non fuisse constantes, & perpetuos redditus, imò Ecclesiam Romanam quibusdam temporibus inopem ac calamitosam fuisse, probamus hoc argumento. In cæteris Ecclesiis eo tempore pauperes, Clerici, & qui in carceribus fidei causâ languerent, solebant communibus impensis subleuari: ad subitos euentus & solatia miserorum ærarium erat commune. At verò in Romana Ecclesia nullum publicum & commune ærarium fuisse, inde patet quod Marcelli Papæ temporibus, quidam Thrason nomine, de proprio censu ministrabat victum Martyribus omni ope destitutis. *In ipso tempore (sic habent gesta Marcelli) erat vir Christianus, nomine Thrason, vir potens, & facultatibus locuples, & vitâ fidelis, hic cùm vidisset affligi Christianos fatigatione & labore,*

Ecclesia Romana in cæteris libera lis.
Euseb. lib. 4. cap. 23

Cyprianus moriens iussit Diaconis vt spiculatori persolueret viginti aureos stipendij nomine ex ærario Ecclesiastico.

Gesta Marcelli Papæ apud Suriũ 16. Ianu. p. 249.

98 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
 de sua facultate Sanctis Martyribus alimoniam &
 victum ministrabat, per viros Christianos Sifinnium
 & Cyriacum, Smaragdum & Largum. Hoc au-
 diens beatus Marcellus Urbis Romæ Episcopus, gau-
 dio repletus est: cùmque ab illis ad se accessit rem
 omnem didicisset, consecrauit Sifinnium, & Cyria-
 cum Diaconos Ecclesiæ Romanæ. Factum est autem,
 ut una nocte, dum deferrent humeris suis Sanctis
 Martyribus victum quem Thrason ministrabat, retenti
 sunt à militibus, &c.

Nec mirum quod tanta egestate premeretur
 Romana Ecclesia, nec haberet Marcellus, vnde
 Martyres aleret: nam eo tempore aliquid opis
 contulisse Christiano, & fundum aliquem aut
 prædium Ecclesiæ donasse piaculum erat: nam si
 eadem gesta peruoluamus, apparebit Lucinam
 nobilem Romanam, ea sola de causa, in exilium
 deportatam, quòd bona sua Ecclesiæ tradidisset.

Romanæ
 Ecclesiæ
 penuria
 temporibus
 Marcelli
 Papæ.

Beata Lucina eo tempore fecit donationem de faculta-
 te sua & ex omnibus quæ habuit, Ecclesiæ Catholicae.
 Hoc audiens Maximianus Augustus indignatus,
 proscriptione eam damnauit. Imò verò nec Eccle-
 sias suas & Cœmeteria turò obrinebant Christia-
 ni apud Romanos: nam si quando locum con-
 uentus sacri, Imperatores nansciscerentur; ut
 rem omnem Christianorum, ludibrio & contu-
 melia inquinarent, solebant Ecclesias in stabula
 & vilissimarum animantium hospitia commuta-
 re: ac ne quid atrocitatis deesset, cogebant sacra-
 tissimos Pontifices, ibi sordidis gregibus pascen-

dis curandisq; inferuite, vbi sacris apicibus fulgētes paulò antè Deo ministrassent. Itaq; Ecclesias inuentas complanari, & plancis, hoc est, tabulis ligneis insterni curabant, in dedecus sacrae Religionis. Hoc est, quod de eodem Marcello refert Anastasius Bibliothecarius, vbi eum iussu Imperatoris in catabulum detrusum asserit, pro quo malè Platina scripsit, Catabulum: est autem *κατάκορυ*, Suidæ emporium quodlibet & forum rerum venalium, apud Papiam verè catabulum sic exponitur. *Catabulum clausura animalium vbi desuper aliquid iicitur.* Verba autem Anastasij sunt: *Marcellus semper contemnens & deridens præcepta Maxentij damnatus est in catabulo, qui dum multis diebus seruiret in catabulo, &c.* Et hoc certè Anastasius expressisse videtur è gestis rebus Marcelli, vbi hæc ita habentur: *Rogauit Lucina Sanctum Marcellum Episcopum, ut domum eius Ecclesiam consecraret, quod cum omni deuotione fecit Marcellus Episcopus. At vbi frequenter in eadem ciuitate Missas celebrasset in Via Latina, & audiret hoc Maximianus Augustus, iratus præcepit, ut in eadem Ecclesia planca sternerentur, ad animalia stabulanda, & eundem Marcellum Episcopum ad seruitium animalium deputauit, cum custodia publica.* Sic amor Petri etiam in successoribus tentatus, diuque atroci suppliciorum serie probatus est, vt Ecclesia Romana non imperando tantum, sed patiendo Princeps existeret, nec inuidere ipsi quisquam posset eum splendorem, quem nonnisi flammis, cædibus,

Anastasius
Bibliotheca-
rius in vita
Anastasij.

Suidas in
voce, *κατάκορυ*.

Papias in
Glossis.

Acta Mar-
celli Papa
vbi supra.

100 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum.*
equuleis , & longissima vexatione est con-
sequuta.

CAPVT XIV.

*QVAS PRIMVM OPES COMPARA-
rent Christiani. Ecclesia primū empta ornatus. Ecclesia-
rum primis temporibus. Quo loco constructa. Ecclesia-
rum vsus etiam Apostolorum atate, &c.*

CVM primum Christiani Antistites atque
Episcopi ad urbem aliquam peruenissent, id
imprimis curabant, vt si quos ad fidem Christi
conuerterent, ex eorum numero Clericos elige-
rent, & Sacerdotes, qui rem sacram obire, & di-
uinis muneribus possent castè defungi.

Greg. Tu-
ron. hist. lib.
1. cap. 29.

Sæuiente namque persecutione, & mortis pe-
riculo vnde quaque imminente, non ultra annos
aliquot duratura erat Religio, nisi Antistites pri-
mi, successuros sibi Sacerdotes prospexissent, qui
post ipsorum mortem rei sacræ præficerentur. Ita
apud Gregorium Turonensem legimus Trophi-
mi, Astremonij, Pauli, Martialis aliorumque,
discipulum quendam, Bituricensem ciuitatem,
aggressum *salutare omnium Christum Dominum nun-
tiasse. Ex his Bituricensibus (inquit) pauci admodum
credentes Clerici ordinati, ritum psallendi suscipiunt &
qualiter Ecclesiam construunt, vel omnino potenti Deo
solemnia celebrare debeant, imbuuntur.*

Clero itaque composito ac descripto prima subinde cura veterum Christianorum erat, ut Ecclesiam construerent, ac compararent: ubi aduertendum, plerumque nō fuisse opus Ecclesiam emi. Nam si qui nobiliores & opulentiores Christum amplecterentur, illi sacra ambitione feruentes, nil amplius optabant, quam ut domus sua in Ecclesiam cederet, eamque Christiani Pontifices legitimis ceremoniis inaugurarent. Argumentum est, quod de Blandina legimus in actis Marcelli, & multa eius generis reperiuntur in Sanctorum historiis. Sin vero nullus esset è Christianis, cuius domus satis ampla & commoda esset, ut Ecclesiæ construendæ sufficeret, etiam à Paganis & infidelibus emebant, quâ fieri poterat prudentiâ. Ita domum Leocadij Senatoris antequam Christianus esset, empram, Ecclesiæ componendæ gratiâ, legimus apud eundem Gregorium libro primo, capite vigesimo nono. *Senatores (inquit) Bituricenses, vel reliqui meliores phanaticis erant tunc cultibus obligati: qui vere crediderant, ex pauperibus erant, hi vero non obtenta à quo petierant domo, Leocadium quendam, & primum Galliarum Senatorem, qui de stirpe Vecti Epagati fuit, &c. receperunt. Cui cum petitionem suam & fidem pariter intimassent, ille respondit, si domus mea, quam apud Bituricam urbem habeo, huic operi digna esset, prestare non abnegarem: illi autem audientes, pedibus eius prostrati, oblati trecentis aureis, cum disco argenteo, dicunt eam, huic ministerio esse congruam, qui acceptis tribus aureis pro benedictione, clemen-*

Ecclesiæ
locū primo
comparabāz
Christiani.

Acta Mar-
celli Papæ
apud Sutiū
16. Ianu.

Greg. lib. 1,
cap. 29.

102 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
ter indulgens reliqua, cum esset adhuc in errore idololatrię
implicitus, Christianus factus, domum suam fecit Eccle-
siam. Hęc est nunc Ecclesia apud Bituricam urbem pri-
ma, miro opere composita, & primi Martyris Stephani
reliquiis illustrata.

Interdum vero, vbi Ecclesię alibi ædificandę
facultas non esset, eam in loco publico erigebant.
Sic Beatum Clementem audimus, cum ciuitatem
Metensem appulisset, nec aliud potuisset hospi-
tium nancisci, sub arenis theatralibus habitasse,
ibique paruulam Ecclesiam construxisse. Ita Ha-
rigerus Abbas Historię Leodiensis cap. 6. Sic
etiam legimus apud Lampridium in vita Alexan-
dri, Christianos in loco publico Ecclesiam consti-
tuisse, ac motam aduersus eos litem à popinariis,
qui sua illic gurgustia, euersis Christianorum ædi-
bus, collocare nitebantur. *Quam Christiani (inquit
Lamprid.) quendam locum qui publicus fuerat occu-
passent, contra popinarij dicerent, sibi eum deberi rescri-
psit melius esse, ve quomocunq; Deus illic colatur
quam popinariis dedatur.*

Etsi vero communis ea foret consuetudo, vt
Episcopi in vrbes recepti Ecclesias fundarent
ac dèdicarent: tamen si quando ab vrbibus ar-
cerentur etiam in campis, & sub dio verbum
Dei prædicabant & sacris mysteriis operabantur.
Ita Petrus Venerabilis libro primo, Epistola se-
cunda aduersus Petrobusianos refert Trophi-
nium Arelatensium Episcopum numquam ora-
torium habuisse, *Nunquid apud Arelatem, quam nos*

Harigerus
Abbas hist.
Leodiensis
cap. 6.

Lampri-
dus in vita
Alexandri.

Petrus Ve-
nerab. lib. 1.
Epist. 2.

dum per Dei gratiam vester sordidus error infecit, Pauli Apostoli discipulus Trophinius de cuius fonte, ut Papa Sofimus scribit, omnes Gallia, fidei riuulos acceperunt, semper in campo aut in foro prædicauit, baptizauit, orauit, & nunquam domum orationis, vel ipse habuit, vel alios haber instituit.

Non est autem, quod quis existimet incuriosos omnino fuisse primores Christianos in construendis ædibus sacris, eorumque Ecclesias tumultuariâ operâ conditas, omni ornatu caruisse. Huic opinioni expugnandæ sufficere posset, quod apud Gregorium Turonensem, de prima Christianorum Ecclesia legimus, cuius structuram ita depingit. *Sanctus vero Namarius post obitum Rûstici Episcopi, apud Aruernos, in diebus illis octauus erat*

Greg. Turonens. lib. 2. cap. 16.

Episcopus. Hic Ecclesiam quæ nunc constat, & veterima intra muros ciuitatis habetur, suo studio fabricauit, habentem in longum pedes centum quinquaginta, in latum pedes sexaginta, in altum infra Capsum vsque cameram pedes quinquaginta, in ante absidam rotundam, habens ab utroq; latere astellas eleganti opere constructas, totumque ædificium in modum crucis habet expositum. Habet fenestras quadraginta duas, columnas septuaginta, octo ostia, Ex quibus apparet, sub initia fidei Ecclesias Christianorum satis elegantes fuisse, cultumque animi & feruorem pietatis è profundo pectoris, etiam in ædificia templorumque ornatum reductasse.

Forſan autem arbitrabitur aliquis, studium istud Ecclesiarum ornandarum apud Gallias tan-

104 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
 tum viguisse, vbi omnia quietiora & magis pacata: At in Italia quoque, & intra Imperij Romani viscera, Christum luculentas & splendidas ædes habuisse satis commonstrant ea, quæ de feritate Diocletiani scribit Theodoretus libro quinto Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 38. sub finem, *Quorquor, inquit, Imperatores ante Imperium Constantini magni regnarunt, contra Veritatis professores insanâ rabie furere non desierunt. Atque Diocletianus, ipso salutaris Passionis die, cunctas Ecclesias, quæ in toto erant Imperio Romano demolitus est. Verùm, vix nouem iam anni intercesserant, cùm & illæ ipsæ denuo florere & multo maiore amplitudine atque splendore quàm antea enitère ceperunt. Quæ verba satis ostendunt etiam persecutionis tempore ornatum ab Ecclesia non abfuisse. Quamobrem non possum satis demirari quorundam cæcitatem, qui Ecclesias & templa primis illis temporibus apud Christianos non agnoscunt, eosque temerè ac passim vbique sacra fecisse arbitrantur, vt ab infidelium nefaria superstitione longiùs recederent, quorum templis infami deorum farragine squalentibus, non tam colebatur diuina Maiestas, quàm vile scibat.*

Theodoret.
 lib. 5. Hist.
 Ecc. c. 38.

Vicecomes
 de ritibus
 Missæ.

Eruditissimus scriptor Vicecomes, de antiquis Missæ ritibus lib. 2. cap. 21. scribit ante Constantini tempora, Christianos Ecclesias non habuisse, nec in iis sacra fecisse. Ac vt eius doctrinæ nil officiam, per quam orbis in dies proficit: videtur contraria sententia non obscuris niti rationibus: nam & Ecclesias habuisse Christianos sub exordia nascentis

centis Ecclesiæ probant sacri codices Actorum vigesimo, conueniunt Apostoli vna Sabbathi ad frangendum panem in commune cœnaculum.

Vna autem Sabbathi cùm venissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, protraxitque sermonem usque in mediam noctem, erant autem lampades multe

Act. 20.

iu cœnaculo, vbi eramus congregati, quid autem aliud frangere panem, quàm synaxim celebrare ex mēte Augustini epistola 96. Apud Paulum, Conuenientibus vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnare manducare, Et postea, an non domos habetis ad manducandum, aut Ecclesiam D. i contemnitis, vbi nomine Ecclesiæ templum significat, in quo peracto Missæ sacrificio Eucharistiam sumebant. Ignatius epistola sexta, iubet omnes ad orandum in eundem locum commigrare.

Aug. ep. 96

1. Cor. 16.

ibidem v. 12

πάντες ἕπι τὸ αὐτὸ εἰ τῇ αἰεσει-
χῆ ἅμα συνέχευτε, μία δέσσις ἔστω κείνη, &c. Epistola vndecima ad Polycarpum, iubet vt sæpius celebrētur conuentus: πυνότε εἰ συναγωγῆς γινέσθωσαν, ὅτι ὁ νόμος πάντας ζῆτεῖ. Accedunt his quæ diximus de Edicto Diocletiani, de responso Alexandri, quæ si non faciant satis, audiatur Cyprianus de Ecclesia, altari, oblationibus, & toto Missæ negotio disertè loquutus epistola 27. aduersus Victorem, qui contra Canonem Ecclesiæ, Geminium Faustinum Presbyterum testamento tutorem scripserat, Neq; enim, inquit, apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes suos & ministros Leuitas voluit auocare, & ideò Victor cùm contra formam nuper in concilio à Sacerdotibus datam, Geminium

Ignatius ad
Magneſep.
6. §. 11.Ignatius ep.
ad Polycar-
pum, p. 32.Cyprian.
Epist. 27

Faustum ausus sit tutorem constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur. Apud eundem Cyprianum, liquet ita constitutas fuisse Ecclesias Christianorum, ut in iis sedes & pulpita altiora eminent: unde lectores, sacros codices aut memorias Martyrum populo legentes audirentur. Ita de Aurelio & Celerino epistola 62. Hos tamen Lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum poni, & gloriosos vultus in loco altiore constituti, ubi ab omni circumstante fraternitate conspecti, incitamentum gloriæ videntibus præbeant, & eadem epistola ante verba allata, Quid aliud, inquit, quam super pulpitem, id est, super tribunal Ecclesiæ oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi uniuersa pro honoris sui claritate conspicuus, legat præcepta & Euangelium Domini. Concilium Iliberitanum circa Constantini tempora Ecclesiarum meminit: Placuit picturas & imagines in Ecclesia non esse, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. Vbi vetat pingi in parietibus imagines, ne scæuente barbarie & in Christianorum templa scelerato impetu irrupente, sacræ effigies polluatur, atque infideles contaminent quod Christiani colunt. Itaque si quando Christiani authores videantur ab Ecclesia Catholica omnem templorum usum remouere, nil aliud sentiunt, quàm Christianos longissimè ab infidelium stultissima crudelitate recedere, qui Deum nullis finibus aut terminis comprehensum, mundo non parem tantùm, sed maiorem

Cyprianus
epist. 62.

Concilium
Iliberitanum
can.

exiguis templorum spatiis existimabant posse contineri, quique virtutis & bonæ mentis parum curiosi, credebant templorum luce atque ornatu longè fœliciùs, quàm compositis moribus vitæq; ad sanctitatem efformatâ deos conciliari. Ita Arnobius libro octavo aduersus Gentes: *Putatis nos occultare quod colimus, si delubra & aras non habemus: quod enim simulachrum Deo fingam? cùm, si rectè existimes, sit Dei homo ipse simulachrum, templum quod ei extruam? cùm totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non possit.*

Arnobius
l. 8. aduersus
Gentes.

Patet itaque primas Christianorum opes in comparandis Ecclesiis fuisse collocatas, & fideles sacri patrimonij primitias ad ædium sacrarum ornatum & structuram inter persecutionum ætus dedicasse.

CAPVT XVI.

DE VASIS SACRIS. Vasa aurea & argentea primis temporibus. Episcopi, thesauri sacri custodes. Seruant vestes erogandas pauperibus. Calices vitrei & lignei. Impositura Marci heretici, qui transmutationem vini in sanguinem Christi fingebat.

Compositis Ecclesiis altera ad sacræ suppellectilis comparationem cura pertinebat, falsò

enim imaginantur nonnulli aurum argentumque, non nisi postremis temporibus in templa inuectū, cum pullæ pietati & eiectioni, fastus & ambitio successissent. Numquam enim fordibus & squallore Religio gloriata est. Imò verò sanctissimi omnium veteres Christiani in eo curam omnem collocabant, ut splenderent templa & speciem quamdam referrent cœlestis Hierusalem, cui lapides pretiosi pro fundamento substernuntur. Ita legimus Pontianum Pontificem, omnia ministeria Ecclesiæ fecisse aurea, argenteaque, & præ cæteris viginti quinque Patenas argenteas, tanto fortasse numero Patenarum, egente Ecclesia, quia tunc temporis mos erat, ut oblationes fidelium Patenis impositæ ad altare deferrentur per manus ministrorum.

Vnde cum scirent pagani pretiosa suppellectile uti Christianos, in re sacra obeunda: non modò in corpora sæuiebant, sed priusquam Episcopos aut Diaconos trucidarent, cogebant eos vasa sacra & ornamenta Ecclesiarum prodere, ut inde turpem auaritiam saginarent. Ita in Concilio Cirtensi, cuius exemplar partim extat apud D. Augustinum contra Cresconium, libro 3. cap. 29. partim è Bibliotheca Pithœana editum est à Baronio, damnantur Episcopi vasorum sacrorum & librorum proditores. Ut autem cõstet quantæ fuerint opes in vasis sacris & ornamentis, legendus est indiculus rerum, quas Paulus Cirtensis Episcopus tradidit Fœlici Flamini Curatori: *Calices duo aurei, item*

Aug. contra Cresconium lib. 3. cap. 29.

Baronius ad annum 303. num. 1 & seq.

Calices sex argentei, cucumellum argenteum, lucernæ argenteæ septem, cereofala duo, candela duæ breues æneæ, cum lucernis suis septem. Item lucernæ æneæ undecim, cum catenis suis; Quibus enumeratis recensentur & plura vestium prophanarum genera, quas Episcopus vna cū reliquo Ecclesiæ thesauro seruabat, vt pro arbitratu, eas pauperibus Christianis erogaret, qui inopia & nuditate premebātur. Tunicæ nempe muliebres 82. maforcea 38. tunicæ viriles 16. caligæ viriles paria 13. caligæ muliebres paria 47. coplę rusticanæ 19. Legimus etiã apud Optatū Mileuitanū Mensurium Episcopū Carthaginensem cum ex vrbe fugere cogeretur diu anxium & dubium hæsisse cuiam Theaurum sacrum committeret. Actãdem Sacerdotibus dedisse relicto eius inuétario aniculæ cuidam, eã lege, vt desinere persecutione, illud aut sibi restitueret, aut ei, quẽ populus Episcopū nominaret. Erãt enim, inquit Optatus, Ecclesiæ, ex auro & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secum poterat asportare. Tacerem quæ de Laurentio sacris Ecclesiæ Theauris præfecto memorãtur; propterea, quod satis nota sint, nisi Prudentij lepôres vetarent, qui compto admodum carmine diuitias sacræ suppellectilis expressit.

Optatus
lib. 1. aduers.
Par. p. 41.

*Hunc esse vestris orgiis
Morémque & artem proditum est
Hanc disciplinam fœderis:
Libent ve auro Antistites.*

*Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem
Auróque nocturnis sacris
Adflare fixos cereos.*

*Tum cura summa est fratribus,
(Ut sermo testatur loquar)
Offerre fundis venditis
Sestertiorum millia.*

Licet verò in iis temporibus suppellectilis aureæ & argenteæ in Ecclesia vsus esset, attramentibus aliquando capsulis condita mysteria, non est quod refragemur; sanguis Christi calice nonnumquam hauriebatur vitreo, & eiusdem corpus ligneam includebatur arculâ. Citatur in hanc rem ^{Tertul. de pudicitia.} locus Tertuliani de pudicit. *At ego, inquit, Pastoris eius picturam haurio, quæ non potest frangi; quo loci videtur significare Calicem vitreum, è quo Domini sanguinem suggebat, in quo Pastoris, humero ouem gestantis, imago erat expressa: solebant enim istâ effigie veterum calices consignari.*

^{Optatus Mileuit. lib. 6. contra Parmenianum.} Optatus Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum grauitè inuehitur in Christianæ Religionis hostes, quod calices in quo preciosus Christi sanguis iaceret, contumeliosè diffregissent: *Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, sanguinis Christi portatores. Denique huic antiquitati lucem adfert præclara Exuperij Pane-*

gyris à Beato Hieronymo conscripta, qui grassante fame, & publicâ calamitate Tholosatum regionem vastante, ex sumptibus Ecclesiæ pauperes pascebat, nil sibi retinens præter corpus, & sanguinem Christi, ingentes sane diuitias, quæ nec tempori cedunt, nec raptori. *Sanctus Exuperius Tholosa Episcopus Vidua Sareptensis mitator, esuriens, pascit alios, & ore pallente ieiuniis, fame torquetur alienâ, omnemque substantiam Christi visceribus erogant, nil illo ditius qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.* Legatur Concilium Triburiense cap. 18. Radulphus Tungrensis lib. de Canonum obseruantia proposit. 23. Athanasius Apolog. 2. Epiphanius in Panario, Hæresi 34. refert, Marcum quendam Hæreticum & à fide extortem, cùm Christianorum ritus imitari vellet & speciem quandam tremendi illius referre mysterij, quo vinum in sanguinem Christi conuertitur, vsum fuisse calice vitreo, in quo affusum vinum albi coloris, post verba quædam à Marco prolata, in modum sanguinis rubescebat: impostore isto & sycophantâ, fraudem oculis subtiliter faciente. Ita enim refert ex Irenæo lib. 1. cap. 9.

ποτήρια οἴνω κικραμμένα παρ᾽ αὐτοῦ ἕως ὄψεσθαι, καὶ ὅτι πλέον ἔκτεινον τὸ ῥῆγον τὸ ὀπικλήσιως πορφύρεα καὶ ἐρυθρὰ ἀναφαίεσθαι ποιεῖ. *Pocula vino temperata gratiarum actionem simulans & solemnem precationis formulam, extendens purpureâ rubrâque appareant effecit, cælestemque gratiam, ad eius inuocationem, sumi in illa vasa sanguinem instillare putes, &c.* At speciem sanguinis

Concil.
Trib. c. 18.
Radulph
Tungrensis
proposit 23.
Athanas.
apol. 2.

Epiphanius
in Panario
hæresi 34.

112 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum*
exhibere oculis fumentium non poterat, nisi cali-
ce vitreo vsus fuisset, vt satis constat. Ex quo, vt
obiter dicam, apparet Orthodoxos, transmuta-
tionem vini in sanguinem Christi perpetuò cre-
didisse.

CAPVT XVII.

DE SEPVLCHRIS ET COEMETERIIS

*& domo Sacerdotum tempore persecutionis. Christiani
etiam Imperatores extra Ecclesiam sepulti. Sepulture
Christianis prohibita. Quo consilio, numerus Cæme-
teriorum ingens. Canones Eleberitani de Cæmeteriis
explicantur. Domus Ecclesiæ ad Sacerdotum habita-
tionem. Domus & mansio quomodo differunt*

Veteres Christiani Ecclesias in quibus myste-
ria celebrantur, quas Christi præsentia ve-
nerabiles facit, tantâ religione colebant, vt in iis
nefas esset quemquam sepeliri: nondum enim eò
progressa fuerat hominum ambitio, vt ibi sua
condi cadauera vellent, vbi pretiosum Christi cor-
pus ab Angelis colitur, nondum contaminata
fæce libidinum viscera iubebant illic reponi, vbi
Majestas iudicis sedet, & caro Virginis sanguine
concreta, ad hominum salutem immolatur. Nec
Imperatoribus quidem, initio Ecclesiæ nascentis
ea priuilegia concessa sunt. Nam ante fores &
porticus

Imperato-
res extra
Ecclesiam
sepulti.

porticus Ecclesiæ D. Petri, corpus Magni Constantini collocatum docet D. Chrysoſtomus, aſſeritque, eius filium exiſtimari, ſe paternæ gloriæ plurimum conſuluiſſe, ſi eum, Ianitoris in morem Diui Petri foribus præficeret. *Constantinopoli, inquit, Constantinum Magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus Piſcatoris paternum corpus collocaret, & quod in regibus ſunt Ianitores regibus, hoc ſunt in monumento Piſcatoribus Reges.* Theodoſium iuniorem vnâ cum auo ſuo Patre Arcadio, & Matre Eudoxiâ in porticu D. Petri ſepultum meminit Nicephorus Hiſtoriæ Eccleſiaſtica lib. 15. cap. 58. *Theodoſius autem poſtea mox in paterno monumento Romani lapidis reſpoſitus eſt, in dextrâ ſublimi Sanctorum Apoſtolorum templi porticu, eodémque lapide Pater quoque Arcadius & Mater Eudoxia, nec non Auus Theodoſius ſiti ſunt: In ſiniſtra verò, quæ ex aduerſo eſt porticus eius ſacri templi, Iouinianus iacet.*

Chryſoſt.
hom. 66. ad
populum
Antioche-
num.

Niceph.
hiſt. Eccleſ.
lib. 15. c. 58.

Omnino verò non licere in templo ſepelire corpora docet Concilium Triburienſe cap. 17. Moguntiacum cap. 5. Pelagius 2. vt ex manuſcripto docet Garcia. Concil. Braccarenſe primum Canon 18. *Placuit vt corpora defunctorum nullo modo in Baſilica ſanctorum ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, deſoris circa murum Baſilicæ uſque, ad eo non abhorret.*

Concil.
Tribur. c. 17.
Mogunt. c.
52. Braccar.
I. c. 18.

Ab hac tamen lege poſtea excepti Pontifices, Abbates & Sacerdotes, perſonæ Religioſæ & ſpectatæ virtutis, vt videre eſt in Triburienſi & Moguntiaci citatis: Immo verò & Imperatoribus conceſſum poſtea, vt in Eccleſia ſepeliri poſ-

Licitur Sa-
cerdotes in
Eccleſia ſep-
peli.

224 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
sent, animaduerte ex Euagrio, Historiæ Ecclesia-
sticæ lib. 4. cap. 30. ubi ait, commune templum
fuisse, in quo Imperatorum simul & Sacerdotum
corpora conderentur. *Ab eodem, inquit, Iustinia-
no edificatum est templum Sanctorum Apostolorum, quod
omnium facile primas fert, in quo Imperatores & Sacer-
dotes sepeliri solent.*

Cum ergo Christianorum corpora in Ecclesiis
recondi Religio prohiberet: aliunde vero iura ciui-
lia iuberent cadauera efferi, & extra urbem con-
denda deportari, ut idem Canon Braccarensis pri-
mæ Synodi, rectissimè annotat: hinc post Eccle-
sias constructas atque ornatas, necessitas incum-
bebat Christianis nouum aliquod prædiū agrum-
ue cœmendi, in quo fidelium cadauera depo-
nerentur. Quippe exhorrescebant plurimum
cômunes habere cum Paganis tumulos, & eorum
societatem etiam mortui execrabantur, à quorum
superstitione viui sese subtraxerant. Cœmete-
riorum verò curam augebat maximè apud veteres
Christianos, spes secundæ illius vitæ, quam cor-
pora ad vocem Christi resument; ubi mors in
victoria absorbebitur. Quapropter Gentiles, ut
gloriosæ isti Christianorum expectationi insulta-
rent, & omnem resurrectionis spem ex animo
eorundem reuellerent, concessam etiam scelera-
tis sepulturæ humanitatem iis intercludebant:
Ita corporum tormentis miserè dissipatorum Re-
liquias, aut igni absumberant, aut certè immitte-
bant in flumina. Sic cum grandis tempestas

Quare cu-
ram cœme-
teriorum
tantopere
geriebant.

Viennæ & Lugduni aduersus Christianos esset concitata, plurimique fideles cæsi ac trucidati sparsim per vicos iacerent, fœda sæuitiæ monimēta: vetuerunt quemquam ex iis sepeliri. *Martyrum corpora, sex dies continuos sub dio iacentia & maximâ ignominia affecta, post autem ab impiis illis & facinorosis carnificibus exusta, inque cineres redacta, in Rhodanum fluium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quò nulla quidem ipsorum reliquia amplius super terram restarent.* Ista eo consilio patrabant, quò demum se posse viuere & illis regenerationem corporum prorsus eripere arbitrati sunt, quò ne illa quidem, sic enim dicebant, spes resurrectionis illis reliqua fieret, qua freti (inquunt) non solum peregrinam quandam & nouam nobis induxerunt religionem, verum etiam neglexerunt penitus tormenta, &c.

Euseb hist.
Ecclesiast.
lib. 5 c. 2.

Eusebius lib. 5. cap. 1. sub finem. Imo verò non tantum in corpora recens enecta sæuitum est, iisque tumuli clausi, quibus vita nuper erepta fuerat: verum etiam inualescentibus Paganorum furiis violata est humanitas & effractis sepulchris dissipati Christianorum cineres: vt in persecutione orta Nicomediæ, factum refert Eusebius lib. octauo cap. 6. Cùm ergo sepulchrorum religione & sanctitate spem futuræ resurrectionis ali & foueri maximè arbitrarentur, hinc in cœmeteriis erigendis studiosi apprimè fuerunt; adeo vt ingens fuerit eorum locorum numerus, & longè major quàm Ecclesiarum.

Euseb lib.
8. c. 6. hist.
Ecclesiast.

Baronius ad annum 226. sub Calixto Papa catalogum rexit Cœmeteriorum Romanæ vrbis, &

Baronius
ad ann. 226.

Cœmeteriorum variz appellationes.

enumerat quadraginta tria : Cœmeterium Callisti, Callepodij, Ostianum viâ Salariâ : Cœmeterium ad Nymphas, viâ Numentanâ : Soteris, haud longè à Cœmeterio Callisti: Zephyrini Cœmeterium : Cyriacæ Matronæ, in agro Verano: Lucinæ, viâ Aureliâ : Priscillæ, viâ Salariâ : Thimothei, viâ Ostiensi: Vbi nunc Basilica sancti Pauli: Nouellæ Cœmeterium, viâ Salariâ : Balbinæ seu Marci Papæ, inter viam Appiam & Ardeatinam: Iulij, viâ Flaminîâ : aliud eiusdem nominis, viâ Aureliâ : & tertium eius quoque cognominis, viâ Portuensi: Cœmeterium Damasi : Anastasij Papæ; Hermetis: Nicomedis, viâ Ardeatinâ : Agnetis, viâ Nomenranâ : Sanctæ Fœlicitatis, viâ Salariâ : Cœmeterium Iordanorum : Nerei: Felicis, & Adaucti: Tiburtij & Valeriani: Sanctorum, Petri & Marcellini, viâ Lauicanâ: Marci & Marcelliani: Quarti & Quinti : Sanctæ Agathæ, viâ Aurelia: Cœmeterium Vrſi : Cardianum Cœmeterium, inter duas lauros ad cliuum cucumeris, via Salaria: Thraſonis ad sanctum Saturninum : Cyriaci, via Ostiensi: Petronilli: Ianuarij : Simplicij: & Seruiliani. E tanto Cœmeteriorum numero, conicias quæ fuerit Martyrum turba, quibus sepeliendis tot loca vix sufficerent, cum in amplissimis ciuitatibus sex, aut quatuor Cœmeteria morientibus tumulandis sufficiant.

Conuentus in Cœmeteriis.

Ea vero fuit erga Cœmeteria veterum pietas, vt statos illic conuentus haberent, & noctes aliquando in regras decantandis Martyrum laudibus,

Deoque in eorum memoriam adorando transi-
gerent. Quare cum Imperatores nosset conuen-
tus Christianorum maximè in cœmeteriis agitari,
solemni Edicto prohibuerunt sæpiùs ne cœmete-
ria à Christianis adirentur. Eusebius lib. 7. Hist.
cap. 10. scribit, inter cetera ab Æmiliano Præfecto
Alexandriæ interdictum fuisse Dionysio Episco-
po, Fausto, Marcello Chœræmoni, ne cœmeteria
ingererentur: Sic enim habet sententia in eos
prolata: *In hac ciuitate non erit liberum vobis versari:
sed eritis relegati in parte Lybiæ in locum videlicet qui Ce-
phro nuncupatur. Neque vsquam omnino vel vobis, vel
aliis quibusq; potestas erit aut celebrandi conuentus, aut in
ea quæ appellatur cœmeteria ingrediendi.* Ita etiã Tertul-
lianus ereptam Christianis sepulchrorum liberta-
tem queritur, sed eius sæuitiæ ultorem Deum ad-
fuisse, immissã nempe sterilitate. *Doleamus, inquit,
necesse est, quod nulla ciuitas impunè latura sit sanguinis
nostri effusionem, sicut sub Hilariano Præsidente, cum de
Arcis sepulchrorum nostrarum acclamassent, Arcæ non
sint; Arcæ ipsorum non fuerunt, Messes enim suas non
egerunt.* Vbi alludit Tertullianus ad nomen Arcæ,
quod & locum vbi iterantur frumenta, fruges ver-
berantur, & sepulchra etiam Christianorũ signifi-
cat, cœmeteria enim dicuntur Arcæ, tumbæ, ca-
ratumbæ, Cryptæ, Archariæ, &c.

Euseb. l. 7.
Hist. Eccl. cap. 10.

Prohibetur
adire cœ-
meteria.

Tertull. ad
cap. c. 3.

Mitiores & humaniores Imperatores permi-
serunt Christianis sepeliendi facultatem ex lege
Diocletiani, quæ non prohibet reos sepeliri. Ita
apud Eusebium lib. 7. cap. 12. legimus sub Galieno,

Leg. obnox.
Cod. de Rel.
sumpt. fun.

relincto tantisper persecutionis feruore restituta
Episcopis Christianorum & permilla Cœmete-
ria. Aliud porro illius decretum esse dicitur, quod ad
alios Episcopos dedit, per quod quedam loca, illa que cœ-
meteria nominabantur, integram ad eundem occupandique
fecit potestatem.

Et si verò in eos, qui cœmeteria colerent, sæpiùs
Imperatorum indignatio eruperit, numquam ta-
men auitæ pietatis studium elanguit. Imò verò
erga Martyres semper Christianorum increuit
reuerentia, donec in superstitionem etiam effun-
deretur. Hinc factum est, vt cum conciliandis sibi
Martyrum fauoribus, nonnulli faces & lucernas
in cœmeteriis accenderent, putarentque isto pe-
regrino cultu Sanctorum spiritus euocari in suam
opem. Propterea Concilium Iliberitanum sanxit,
ne faces in cœmeteriis die accenderent, neue illic
conuentus nocturni à mulieribus haberentur: *Ce-
reos per diem placuit in cœmeterio non incendi, inquietan-
di enim spiritus Sanctorum non sunt. Vult enim Ca-
non, prophano hoc ritu, quo etiam hodie vtun-
tur Persæ, Sanctorum spiritus offendi potius quàm
honorari: & canone trigesimo quinto, Placuit
prohiberi, ne femina in cœmeterio peruigilent, ne sub ob-
tentu orationis, scelera latenter committant.*

Cæterùm, cœmeteriorum figuram & structu-
ram depingit accuratè Hieronymus in caput qua-
dragesimum Ezechielis: *Dum essem Romæ puer, &
à liberalibus studijs erudire, solebam cum cæteris eiusdem
ætatis & propofiti, diebus Dominicis sepulchra Aposto-*

Concil Il-
beritanum,
can 34.

Idē can 35.

Hier incap,
40 Ezech.

lorum & Martyrum circumire, crebroque Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossa, ex utraque parte ingredientium, per parietes habent corpora, epuliorum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur, descendam in infernum viuentes, &c.

Cœmete-
riorum for-
ma & situ-
tura.

Post Cœmeteria coempta, si quid Ecclesiæ facultates aliquid amplius finerent, nec inuidia paganorum offenderet, quo minus Christiani Sacerdotum ac Clericorum quieti consulerent, tum publico sumptu domos illis comparabant, in quibus commodè degerent, ad officij suas partes piè & religiosè obeundas: & hæ domus dicebantur Ecclesiasticæ siue domus Ecclesiarum. Cuius rei insigne vestigium extat apud Eusebium lib. 7. historiæ Ecclesiasticæ cap. 24. Nam cum Paulus Samosatenus ob nefariæ hæreseos crimen, Episcopatu amotus, nollet Ecclesiæ domo abire, eamque Domino (ita enim vocabatur qui ei suffectus fuerat) relinquere, interpellatâ à Catholicis, in eâ rem, Aureliani Imperatoris Maiestate, iussum est ab Imperatore, ut is domum possideret, cui Romanus Episcopus decerneret: ἀλλὰ γὰρ μηδαμῶς ἐκστῆναι τὸ Παύλου, τὸ τῆς ἐκκλησίας οἶκος, θεοῦ Βασιλεὺς ἐντεύχθεις Ἀυρηλιανὸς αἰσιώματα πρὸς τὸ πρῶτον διήλθεν τοῦτοις ἡμεῖς πρῶτον τὸ οἶκον, οἷς ἀν, οἱ κτ' τὸ Καλίδου καὶ τὸ Ρωμῶν πόλιν Ἐπίσκοποι τὸ δόγματος ἐπιτέλλοιεν. Verùm cum Paulus ex Episcopi domo eius Ecclesiæ propria exire nollet, Imperator Aurelianus de ea re rogatus sententiam, sanctissimè quid esset agendum decrevit: præcepit enim ut domus Ec-

Euseb. lib.
7. hist. Ec-
clesiast. c. 24.

De domo
Ecclesiæ ori-
ta' contro-
uersia.

120 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum, clesie ijs tribueretur, quibus Christiani Italia & urbis Romæ Episcopi tribuendam perscriberent. Sicdemum Paulus de quo docuimus cum summo dedecore, sæcularis Imperij ac potestatis autoritate ab Ecclesia penitus extruditur. Apud Gregorium Turonensem extat mentio domus Ecclesiasticæ. Vbi de Urbico sermo est, Aruernorum Episcopo. Cùm enim relicta vxore, vt canones ferebant, continentiæ daret operam & in Ecclesiastica domo seorsim habitaret, tandem misera coniux facibus libidinis incensa, eam domum noctu adit, & mille vfa lenocinijs tandem euicit, vt maritus spurcissimæ cupiditati obsequeretur, Mulier, inquit, succensa libidine, operta peccati tenebris, pergit ad domum Ecclesiasticæ per tenebras noctis, cùmque obserata omnia reperisset, pulsare fores Ecclesiasticæ domus capit, ac voces eiusmodi dare, Quousque Sacerdos dormis? quousque clausa ostia non reseras? &c. Cæterùm, animaduertendum domum Ecclesiæ à manso, siue à mansionem Sacerdotali differre. Nam domus Ecclesiæ arcta & exigua, Ecclesiæ parietibus adhærescebat. At verò crediderim mansionem habuisse ædes laxiores, & fuisse arcâ, impluuium, hortis & alijs eiusmodi instructam, nec ita Ecclesiæ contiguum hæsisse mansum, quin aliquo spatio ab eius parietibus abesset. Coniecturæ argumentum præbet, quod refert postea Gregorius Turonensis lib. 2. cap. 21. de Eparchio eorundem Aruernorum Episcopo, qui successit Namario. Ait enim eius temporibus auctam & ornatam bonorum accessione, Aruernorum*

Gregorius
Turonensis
l. 1. cap. 39.

Gregorius
Tur. l. 3. c. 21

rum Ecclesiam prædiolū habuisse intra urbem, in quo mansionem Sacerdoti suo cōduxerat: *Defuncto*, inquit, apud *Aruernum* *Namario* Episcopo, *Eparchius* successit vir sanctissimus, atque religiosus, & quia eo tempore Ecclesia, paruam intra urbis muros possessionem habebat, ipsi Sacerdoti in eo quod modo *Saluatorium* dicitur, mansioerat, atque ad gratias Deo nocturno tempore reddendas ad altarium Ecclesie consurgebat. De manso verò & Ecclesie domo, suo loco prolixius agetur.

Saluatorium
locus Ecclesie
sacristie immunitatis.

CAPVT XVIII.

DE *ÆRARIO* CHRISTIANORVM,
tempore persecutionis. Pecunie post *synaxes* datae. Quibus diebus colligerentur. Conuiuia Clericis & Sacerdotibus data à Christianis. Quinam essent *ærario* *Præfecti*. Conuersi ad fidem ex eo alabantur. Pax empta pecunijs à *Quæstoribus* & *Imperatoribus*.

TEmpore persecutionis certum habebant *ærarium* Christiani, è quo promebantur communes impensæ, ad Clericorum alimoniam, & pauperes leuandos, cuius historiam hanc accipe. Peractâ sacrâ *synaxi*, *Diaconi*, qui paulò antè populum sanctissimo munere Corporis Christi pauerant, ab eodem colligebant quidquid spontaneâ charitate libêret in communem fundum, æra-

Iustinus
Mart. apol.
2. sub finem

riumque publicum conferre. Eius rei testis est,
secundo sæculo, Iustinus Martyr, Apologia secun-
da, quam ingeniosè edidit, pro Christianis,
Distributio, inquit, *communicatioque fit eorum*

Intelligit
dona sacra,
feu Eucha-
ristiam.

*in quibus gratia sunt acta, cuique presenti: absentibus au-
tem per Diaconos mittitur; subinde qui copiosiores sunt,
& volunt pro arbitrio quisque suo quod visum est, contri-
buunt: καὶ ἡ διὰδοσις καὶ ἡ μετὰλήψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστήτων
ἐκάστα γίνεται, καὶ τοῖς ἑ παροῦσι ἕξ τῶν διακόνων πέμπεται.*

*οἱ ὀπρῶντες καὶ βολέμοι καὶ πωγαίρεσι ἐκάστος τῶν ἐαυ-
τοῦ, ὃ βούλεται δίδοσι.* Tertullianus verò huius pecu-
nariæ collationis meminit, videturque refellere
nequissimam Gentilium calumniam, qui finge-
bant Sacerdotes Christianos, sacrorum specie &
nouæ religionis aucupio, pecunias suorum emun-
gere, ac veluti vectigali imposto in eorum fortu-
nas grassari: *Si*, inquit, *quod arca genus est, non de onc-*

Tertul. apo-
logetic. ad-
uers. Gentes.
cap. 19.

*itaria summa quasi redemptæ Religionis congregatur: mo-
dicam vnusquisque stipem mens: ua die, vel cùm velit,
& si modò possit, apponit: nam nemo compellitur, sed
sponte confert.* Partem verò plurimam eius æris ex
symbolis Christianorum collecti, cessisse in com-
moda Episcoporum docet nos Cyprianus; à quo
præterea discimus moris fuisse in Africa, vt Sacro
confecto, plebs suum Episcopum ac Clerum li-
beralibus honestisque epulis exciperet. Nam cùm
perduellis Fortunatius, eam manum, quam sacri-
legio incestauerat, vellet illotam sacris admouere,
& Sacerdotem se gerere Christi, qui modò thura
Idolis adolendo, fuerat mancipium diaboli, Cy-

prianus in eius audaciam inuehitur, & temerariam redeundi ad saltaria pruriginem non tam fidei & pietati adscribit, quàm libidini & auaritiæ: Ægrè siquidem ferebat Fortunatius sibi lucella excidere, quæ priùs è symbolica Christianorum stipe corradebat: dolebat se arcerià conuiuiis, in quibus aqualiculo tam incontinenter famulabatur. *Nec mirum*, inquit Cyprianus, *si consilia nostra, aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negauerunt. Stipes & oblationes & lucra desiderant, quibus priùs insatiabiles incubabant, & cœnis atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superstitute in dies cruditate ructabant, nunc manifestissimè comprobantes nec antè se Religioni, sed veniri potius & quæstui, prophana cupiditate seruisse.* Cæterùm, quis huic ærario præfectus esset, & apud quem pecunia deponeretur, indicat Iustinus Martyr loco citato, vbi præpositum, seu *πρωτοπρεσβυτερος*, (quo nomine Episcopum seu Christiani cœtus præsidem intelligit) notat eius esse pecuniæ sequestrum ac dispensatorem, *ὁ συλλεγόμενος τὰς τῶν πρωτοπρεσβυτερου ἀποτίθεται*, &c. *Quod collectum est, inquit, apud præpositum deponitur.*

Probabile est autem, successu temporis, Episcopos in grandioribus negotiis occupatos, Ecclesiasticæ pecuniæ curam & œconomiam in Diaconos reieciisse: nam Diaconos sua ætate huic sacro ærario præfectos docet Origenes Homil. 15 in Matth. vbi Christi, mercatoribus & nûmulariis, qui templi vestibula occupant, indignantis censuram torquet in Diaconos sacra pecunia abutentes,

Cyprianus
epist. 25.

Quis præfectus
æranj
Christianus

Iustinus
Mart. apo'. 3

Origenes
Homil. 15.
in Matth.

124 De bonis & possessionibus Ecclesiarum;
 Diaconi, inquit, qui non bene tractant Ecclesiasticarum
 pecuniarum mensas, sed semper de ijs fraudant, & ipsas
 quas dispensant non secundum iustitiam dispensant, & di-
 uites fiunt de rebus pauperum, ipsi sunt nummularij pec-
 uniarum mensas habentes, quas Christus euertit.

In quos usus
 sacrum pa-
 trimonium
 expendeba-
 tur.

In quos verò usus infumerentur communes
 pecuniæ prælaudati authores satis produnt, qui
 omnes annotant ex æratio Ecclesiæ nutritos pau-
 peres, defensos orphanos, Martyres in carcerum
 fœtore iacentes, petitis inde subsidiis leuatos, &
 eorum, qui ad metalla damnati essent, calamita-
 tem delinitam. Ita enim ait Iustinus apologia cita-
 ta. *Præpositus*, inquit, *inde opitulatur pupillis, viduis,*
& his, qui propter morbum vel aliam causam egent, qui-
que in vinculis sunt, & peregrè aduenientibus hospitiis,
& ut simpliciter dicam: πᾶσι τῆς ἐκκλησίας οὗτοι κηδεμόν
ἔσονται: omnium in egestate versantium curator est: Similia
habet Tertullianus in apologetico. Hæc, inquit,
deposita pietatis sunt, nam inde non epulis, nec potaculis,
nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis, hu-
mandisque & pueris ac pupillis re ac parentibus destitutis,
et atæque domitis senibus: item naufragis, & si qui in me-
tallis, & si qui in insulis, vel in custodiis, dumtaxat ex
caussa sectæ Dei.

Iustinus
 apol. 2.

Tertull. in
 apologetico

Imo vero si qui, antequam fidem Christo da-
 rent, fœdis artibus victum quærebant, illi tandem
 in Christi familiam adlecti, cum ab istis artibus
 nefariis cessare cogerentur, ex publico Eccle-
 siæ demenso victitabant: ne incommodum suis
 rebus Christum quererentur, qui fauentem an-

rea dæmonem erant experti. Ea propter Cyprianus increpat histrionem quendam, qui repudiato theatro, cum Christianus factus fuisset, atramen vicarios ludiones sibi suffecerat, qui eius in locum Comœdias populo darent. nam frustra huic arti spurcissimæ excusationem paupertatis obtendi, ait Cyprianus. Si, inquit, penuriam talis & necessitatem paupertatis obtendit, potest inter cæteros, qui Ecclesiæ alimentis sustentantur, huius quoque necessitas adiuvare, si tamen sit contentus frugalioribus & innocentibus cibis. Nec putet salario se esse redimendum, ut à peccatis cesset, quando hoc non nobis, sed sibi præstet. Licet vero communis hic riuus Ecclesiasticarum pecuniarum in omnes difflueret, non tamen æquis portionibus & paribus sportulis, omnes Ecclesiæ pauperes donabantur. Ratio habebatur ab Episcopo, ætatis, conditionis, ac dignitatis. Si quos enim, in odium fidei, Gentilium furor, ex opulenta & illustri fortuna in calamitatem extremam cōpegisset, illis quia liberalius & honestius essent educati, largior quoque & amplior annona pendebatur. Ita etiam senibus ætate aut morbo confectis victus parabatur mitior & delicatior: & hoc est quod diserte docet Origenes Homilia trigima prima in Matthæum. Non enim simpliciter, inquit, de rebus Ecclesiasticis dare oportet, ut unum hoc obseruemus, & ne quæ pauperum sunt deuoremus, aut furtum faciamus, de eis: sed ut prudenter intelligamus indigentium causas, propter quas sunt indigentes, & unusquisque dignitatem, quomodo aduocatus est, quantum ne-

Origenes
hom. 31. in
Matthæum.

cessarium habet, vel propter quam causam indiget. Non ergo similiter agendum est in iis, qui ab infantia duriter sunt educati, & stricte, & in iis qui large & delitiose nutriti sunt, & postea ceciderunt. Nec eadem sunt ministranda viris & mulieribus, aut multum senibus & iuuenibus & debilibus, & qui propterea non possunt sibi acquirere escas, & iis qui vel ex parte possunt sibi succurrere. Requirendum est autem, & si multos habeant natos non negligentes, sed omnia facientes, & non sibi sufficienter occurrentes, & ne plura dicamus multâ sapientiâ opus est ei, qui vult bene dispensare Ecclesiasticos redditus, ut etiam in istis fidelis & prudens dispensator inuentus, beatus efficiatur.

Stipes collata ad ornatum Ecclesiarum.

Cum itaque feruerent apud veteres Christianos pauperum studia, & in eorum gratiam maxime, ærarium publicum haberetur: aliunde tamen reperio etiam in ornatum & splendorem Ecclesiarum stipes ab eis collatas: ne quod hominum miseræ liberaliter indulgebant, illud diuinis honoribus amplificandis viderentur denegare: Testem cito eius consuetudinis Origenem Homilia decima in Iosue, qui studium ornandarum Ecclesiarum inutile esse Christiano dicitur, nisi præcordia virtutum ornamentis fulgeant & mens studiis rerum optimarum simul exulta, quasi iucundissimum hospitium, diuinæ Majestati, sua amœnitate blandiatur. Si qui, inquit, sunt in nobis, quorum fides hoc tantum modo habet, ut ad Ecclesiam veniant & inclinent caput suum Sacerdotibus, officia exhibeant, seruos Dei honorent, ad ornatum quoque altaris &

Origenes
homil. 10. in
Iosue.

Ecclesie aliquid conferant, non tamen adhibent studium, ut etiam mores suos excolant, &c. sciant sibi partem esse à Iesu Domino cum Gabaonitis tribuendam.

Inuenio & alium sacræ pecuniæ vsus. Nempe cum dira æstualet persecutio, & Christiani scirent iram tyrannorum aliter placari non posse, quàm si eorum auaritiæ litaretur; non nunquam, ut sese ex graui & diuturna iactatione colligerent, & aliquid captarent quietis, solebant tributum & vectigal ex cõmuni ærario pendere: sicq; fortunarum dispendio aris & sacris securitatem impetrabant. Id vero potissimum haurio ex Tertulliano, qui morem hunc quasi illicitum & Christo iniuriosum carpit, quia nimirum eo census genere, infames quoque sectæ & turpissimorum hominum collegia, solerent artium nefandarum licentiam emereri ac impetrare. *Quid non timiditas persuadebit quasi & fugere scriptura permittat & redimere præcipiat. Parum denique est si vnus aut alius ita eruitur. Massaliter totæ Ecclesie tributum sibi irrogauerunt. Nescio dolendum an erubescendum sit? cum matricibus beneficiariorum & curiosorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur. Verum hoc vectigal recens & sua tantum ætate Christianis impositum liquet ex eodem Tertulliano, qui paulo ante ait à nemine vnquam Imperatorũ Christianos factos esse vectigales. Hæ fuerunt opes, hæc œconomia nascentis Ecclesie; his iniitiis in eum splendorem euecta est, quem inuidia*

Alius vsus sacræ pecuniæ in placandis tyrannis.

128 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
sæculi laceffit, cui etiam bonialiquando, & Reli-
giosi viri obstrepunt: ne si diuitias & opes Ecclesiæ
defendant, videantur nata ex iis vitia luxuriam,
fastum, contentiones & dissidia propugnare.

Interim vero referamus assidue oculos in ma-
jorum nostrorum imaginem, quibus in tenui
fundo, angustaque recula, tanta pauperum vi-
gebat sollicitudo: Erant illi in sordibus generosi,
in vulneribus fortes, in penuria liberales. Habuit
inuiectos athletas, indomitos milites Ecclesia,
quamdiu stipendiis caruit; nec sincerioribus votis
vlli Christum coluerunt, quam quos ad nobilem
militiam sola impellebat suppliciorum expectatio.

Nunc animum nobis mentemque fregere
diuitiæ: prodidit seipsum largitate stipendiorum
& honorum profusione Imperator noster: deum-
que pertæsus calamitatis Ecclesiasticæ, otium
Clero & quietem indulget, tam illustri munifi-
cètia milites suos nõ magis opulentos habuit quã
vecordes. An nulli sunt, qui inanibus honorum
aucupiis deliniti, Christum abjurant, qui amplissi-
mas dignitates, scelere & perfidia sectantur, quas
non possunt virtute ac doctrina promereri. Majo-
rum nos pudeat necesse est: & tamen quid sumus
nisi illis succedimus? Quoties Petri, quoties Pauli,
quoties Apostolorum nomina reclamamus, si di-
gnitatis nostræ & honoris fundamenta tentantur?
Filij sanctorum sumus, reuera filij: sed tamen re-
belles, ingrati, contumeliosi, nisi patrum vitam
amplectimur, nisi diuitias in pauperes spargimus,
nisi

nisi ut in dignitate constitutos veneramus : ita in
imis subselliis languescerent erigimus , nisi quos
Sacramentis & Christi corpore pascimus , eos-
dem necessariis vitæ præfidiis instruamus , ne plu-
ris facere pecuniam , quam Christi corpus & ca-
duca fortunæ membra , supra sanguinem Agni
immaculati videamur æstimare.

LIBER SECUNDVS.
DE BONIS ET POSSESSIONIBVS
ECCLESIARVM A TEMPORE
Constantini Magni.

P R Æ F A T I O .

AT IS hæctenus cum mala fortuna
luctatum : quas enim vires populo-
rum odia & tyrannorum furor huc-
usque in Ecclesiam non armauit ?
quibus artibus dæmonum inuidia
nascentem Christi gloriam non aggressa est ? vicit
tamen patientia Martyrum , dumque Ecclesia
suorum cladibus crescit, dum viuit mortibus , &
per supplicia ac carceres illustratur ; tandem ex-
cussâ frenesi orbis respiscens adorare cogitur,
quod expugnare non potuit. Quas enim ultra
machinas strueret in Ecclesiæ ruinam , Principum
ingeniosa sæuities ? Quos faceret in posterum in
ea euertenda conatus ? Agnoscant necesse est

nihil esse in eculeis, tormentis & crucibus tam cruēti & horridi, quod eos animos tātis per moueat, quos Christus firmavit : intelligāt omnia mortis instrumenta longe gratissima iis esse, qui in terris viuentes, iacturam faciunt æternæ felicitatis, quam moriendo lucrantur.

Succedit itaque lætior tempeſtas, & deterſis nubibus cœlum purius emicat. Iam conſtantia Martyrum non cœlum modo ſed terra gratulatur. Illic generoſi ſpiritus delicias capiunt immortales : hæc eorumdem corpora ac tumuli populorum honoribus florent : adorantur proſcriptorum cineres, & quos in crucem nuper iracundi Iudices egerant, illos in templa religioſi Principes efferunt. Implorantur rei, orantur exules, fœx & lacuna orbis aras implet, & quos ſcleribus & criminum mole onerabat communis inuidia, ab eiſdem, mutatis vicibus, ſclerum venia poſtulat.

Atque vt Gothorum Regibus moris fuiſſe referunt, vt non ante ad delicias ſuæ menſæ filios admitterent, quam hunc honorem longâ eſſent virtutis exercitatione conſequuti : ſanguine, cædeque hoſtium hic locus conſtabat, quaſi regales menſæ laureata ſolummodo capita amarent, ac nefas eſſet Principis dapes alia quam victrice manu decerpi.

Ita diceres ſplendorem & ſecuritatem Eccleſiæ non potuiſſe aliis artibus quàm per ſupplicia & calamitates acquiri, Deumque hanc pacem, qua

sub Constantino fruitur, eius constantiæ ac generosis facinoribus quæsi præmium referuasse.

Verùm quid præmiij nomine, diuitias, pacem, & otia amœniora complector. Hostes sunt, sed blandioribus machinis armati, qui eò facilius vincunt, quo videntur non tam ad nocendum quàm ad delectandum comparati. Non caret itaque infidiis bona fortuna, cum hac quoque pugnandum est: parum est Ecclesiæ infortunati sæculi vicisse tempestatem & iniurias, si in otio & rerum omnium vbertate pereat, si quam odia Principum debilitare non potuerunt, ea amoribus ac beneficentia opprimatur. Spectandæ itaque sunt Ecclesiarum opes, vt patrimonium aliquod sacrum, partum sanguine Christi & Martyrum. Quis vero de doloribus Christi luxuriam suam sine atroci scelere nutriat? quis de contumelia Sanctorum sine sacrilegio insolescat? quis eorum tormenta in delicias mutet? & quod Deo ac Religioni dicatum est, velit impuro facinore vitis ac libidini consecrare? Olim grandè piaculum fuit & monumentum eiurati impietatis, cum nefarius quidam statuam Herculis ligneam incideret, & eiusdem fragmentis ad rapas coquendas vteretur: creditus est Deum nescire, qui deorum ruinâ prandium sibi componeret, & Herculem tot monstrorum victoria superbum sordenti culinæ tam turpiter immolaret.

Athenagoras in legatione pro Christianis.

Quis ergo Christianos esse meritò non dubitet, qui pacem & quietem Ecclesiæ emptam tot cla-

dibus ac tormentis spurcissimis sceleribus fœdant,
& populorum vota ac pietatem cogunt vitijs ac
impietati subseruire.

Nouerint ergo sacrorum Præsides quid sibi in
rem & dominium Christi liceat, quos in vsus sacræ
opes erogandæ, sic pecunias & redditus Ecclesia-
rum quasi Christi sanguinem curent, quem ne-
fando ritu demonilibant, quotquot de altarium
fructibus luxuriantur.

Atque vt olim malitiam Principum & populo-
rum sæuitiam vicit constantia Præsulum; ita de
eorundem amicitia, & beneficijs triumphum in-
stituatur moderatio: doceat Ecclesia se nec aduersis
premi, nec secundis intumescere, quia res suas vel
prosperas vel aduersas, vnius Christi vel iactura vel
possessione metitur. Sic insolens quorundam fu-
ror facilè retunderetur, qui suas opes perpetuò Ec-
clesiæ improperant. Sic Politicorum artes omnes
& machinæ corruent, qui Ecclesiam Imperijs in-
festam & rebus publicis ominosam perpetuò ob-
strepunt, quasi Principum maiestatem prædata, de
Regnorum spoliis, suum ipsa splendorem con-
farcinarit.

LIBER SECVNDVS.
 DE BONIS ET POSSESSIONIBVS
 ECCLESIA RV M , A TEMPORE
 Constantini Magni.

CAPVT PRIMVM.

*Qui Reges & Principes in Ecclesia bona, eorumque
 incrementum leges tulerint.*

AC ne videamur quidquam dissimulare,
 earum rationum, quibus Ecclesiæ pa-
 cem ac diuitias incessunt: prodeant in
 medium omnes, si fieri potest, Reges
 ac Principes, qui Edictis suis prohibuerunt, quo-
 minus Ecclesia bonorum accessione cresceret, aut
 qui in eius patrimonium manus immisere: videa-
 mus quamdiu hæc Edicta durauerint, quibus cau-
 sis proclamata, qua ratione abrogata, ac tandem
 quibus præmiis cœlitus donati, qui aris & templis
 dotes condictas, & sacerdotibus constituta sti-
 pendia minuerunt.

Leg. 1. Cod.
de sacrosan-
ctis Eccles.

Constantinus Magnus, qui vtramque laudem ambiebat, & parti fortiter Imperij, & Ecclesie religiosè constitutæ, legem tulit, vt in posterum liceret Ecclesie Catholicæ, vnicuique, quod vellet, testamento relinquere. *Habeat vnusquisque licentiam, sanctissimo, catholico, venerabilique Concilio; decedens bonorum quod optauerit, relinquere: & non sint cassa iudicia eius; Nihil enim est quod magis hominibus debeatur, quam vt supremae voluntati, postquam iam aliud velle non licet, liber sit stylus.*

Sofoménus
lib. 5. cap. 5.

Alij legunt
Constantio

Iniquissimæ
Iuliani ex-
actiones.

Hanc sanctam & piam libertatem primus compescuit Iulianus, qui antiquis dicitur Parabates, seu Apostata. Hic ratus Ecclesiam faciliùs euerti posse, si bonorum ei fulcimenta tollerentur, non modò prohibuit, ne quis in posterum ex suis facultatibus Ecclesiam ornaret, verùm etiam auctis opibus Ecclesias magna ex parte spoliauit. Clericis, inquit Sofomenus, omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria, ipsis à Constantino donata, ademit, legesque eorum causâ conditas, abrogauit, Curis addixit. Porro à Virginibus & viduis, quæ in Clerum erant propter egestatem adscriptæ, ea exigi mandauit, quæ antè ab arario publico acceperant. Nam cùm Constantinus res Ecclesie ritè disposuisset, & ex vectigalibus, cuiusque ciuitatis, ea quæ erant satis ad res comparandas necessaria, Clero cuiusque Ecclesie erogauit, illudque lege stabiliiuit: quæ lex eo tempore quo moriebatur Iulianus, hactenus diligenter obseruata fuit. Hanc exactionem multo crudelissimam fuisse, atque acerbissimam predicant, atque tabula à patribus confecta ad eum finem, vt res quas

ex lege Constantini acceperant, ita demonstrata restituerentur, de his quæ erant à Iuliano exacta, restituari possunt.

Ex quibus patet, Iulianum Ecclesias repetundarum postulasse; & vindicasse à Clericis, non solùm ea quæ possidebant ex donatione Constantini, sed etiam omnes fructus & census anteaactorum temporum crudeliter exegisse, adeò vt Ecclesia cogeret tantùm restituere, quantum percipisset.

Et ne quid opum ac fortunarum Christianis relinqueret, illorum libertatem tributo compescuit, & constituit, ne cui liceret palam esse Christianum, nisi qui eius nominis licentiam pecuniâ emisset ab Imperatore. Ita Socrates, *Cùm sine pecunia bellum geri nõ posse animaduverteret, pecuniã veteratorie extorquere cogitauit. Nam illis, qui sacrificare renuebant, multam imposuit pecuniariam: ipsaque exactio in verè Christianos seuera & exquisita fuit, nam quisque pro facultatum proportione tributa pensitauit, &c.* Apud Socratem libro tertio, cap. II.

Socrates I.
3. hist. Eccl.
cap. 13.
Niceph. lib.
10. c. 4. & 5.

Impius ille Barbari furor cita morte restinctus est, nec diu permisit cælum desertorem fidei Imperatorem, de Christianorum seruitute gloriari. Successit Iouinianus, qui iura & libertates Ecclesiæ restituit, & acceptas clades à Iuliano, liberaliter iuxta ac religiosè instaurauit. Nec quidquam postea in Ecclesia tentatum: donec avaritiâ quorundam è sacerdotali catalogo, passim in simpliciorum opes inhiate, & meticulosas anus spoliante, Valens & Valentinianus largitioni publicæ,

qua omnes Ecclesiam certatim ornabant, modum imposuerunt lege latâ, quæ extat in Codice Theodosiano, lib. 16. titulo 2. in qua sic rescribunt Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus ad Damasum Urbis Romæ Episcopum. *Ecclesiastici, aut ex Ecclesiasticis, vel qui continentium se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, sed publicis exterminentur iudiciis, si posthac eos ad fines earum, vel propinqui putauerint deferendos: Censemus etiam ut memorati nil de eius mulieris, cui se priuatim sub pretextu Religionis adiunxerunt, liberalitate quacumque, vel extremo iudicio possint adipisci, & omne in tantum inefficax sit, quod alicui horum fuerit derelictum, ut nec per subiectam personam valeant aliquid, vel donatione, vel testamento percipere. Quinetiâ, si forte post admonitionem legis nostræ, aliquid iisdem ex feminae, vel donatione, vel extremo iudicio putauerint relinquendum, id Fiscus usurpet, & cætera. Lecta in Ecclesiis Romæ 3. Kalend. Augusti. Valentiniano & Valente iij. A. A. Consi.* Qua lege videmus prospectû imbecillitati muliercularum, quæ superstitioso metu vexatæ, Sacerdotes ad specië seueros, muneribus ac congiariis demulcent, & quidquid longâ serie curarum & annorum simul congefferunt, id illis liberalissimè impertiuntur, dummodo velint anxium & nutantem earum animum certa expectatione æternitatis delinire. Tales erant quidam Valentiniani temporibus, hæreditatum aucupes mulierum (vt ita dicam) pædagogi, quibus inferiorum horror metusque pro fundo erant, qui ve-

lurinito cum Numine pacto, æternitatem vendebant, & cœlum, quod gratis fuso sanguine vniuersis quæsitum est, turpi nundinatione mercabantur.

Non ergo in aras & in templa lex lata est. sed in avaritiam & sordes, in præstigias quorundam, sub specie pietatis, turpissima lucra sectantium, qui fabulosi instar Mercuri animas pro libidine orco immergunt aut excitant, Deum aut placant aut incendunt, & quasi fulminum arbitri, simulque serenitatis diribitores, pacem cœlorum & fauorem pretio distrahunt: denique simplicissimis mentibus facillimè persuadent Deum iis non posse irasci, quos amice appellat, & benignè complectuntur. In eos verò scriptam hanc legem docet Hieronymus ad Nepotianum: *Pudet dicere, Sacerdotes idolorum Auriga, Mimi, & scorta hæreditates capiunt: Solis Clericis id lege prohibetur: & prohibetur non à persecutoribus, sed à Principibus Christianis: nec de lege conqueror, sed doleo cur meruimus hanc legem: Cauterium bonum est, sed quo mihi vulnus, ut indigeam cauterio: & tamè nec sic frænatur avaritia: per fidei cõmissa, legibus iudicamus, &c.* Addit subinde artes sordidas, quibus plerique Clericorum viduas & simpliciores matronas æruscarent & hæreditates aucuparentur.

Audio prætercà in senes & anus absque liberis, quorundam turpe seruitium: ipsi apponunt matulam, obsident lectum, purulentiam stom. chi, & phlegmata pulmonis manu propria suscipiunt, pauent ad introitum Medici, erementibusque labijs an commodiùs habeant sciscitantur,

Ambrosius
aduersus Sym-
machum.

& si paulum senex vegetior fuerit, periclitantur, simulataque letitiâ mens intrinsecus auara torquetur, timent enim ne perdat ministerium. Vnde apparet Patres non tam Imperatoribus, quàm nequitia suorum temporum indignatos, quibus & Monachi & Clerici Christianæ simplicitatis immemores diuitias sub Christo captabant, quas in sæculo non habuissent. Et certè Ambrosius, vbi istius legis meminit, non tam iniusticiæ damnat, quàm eâdem vitur ad refellendas Gentilium querelas qui alimenta publica suis eripi sacerdotibus impatientissimè vociferabantur. Sacerdotibus quoque suis queruntur alimenta publica non præberi: quantus hinc verborum tumultus increpui? At contra nobis etiam priuata successione emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur: non enim putamus iniuriam quia dispendium non dolemus.

An vero ultra fœminarum testamenta legis vigor extendatur, dubium esse potest. Nam vbique dum vetant leges, aliquid Ecclesiæ testamento legari, loquuntur tantummodo de testamentis fœminarum, quarum facilitati Imperatores fræna iniecerunt. Dum enim religiosis personis omnia temere profundunt, religionem qua posteris iubentur consulere, violant: & dum pietati student, in pietatem, qua vniuersos natura informauit videntur peccare. Et certe lex 27. de testamentis fœminarum tatummodo mentionem facit. *Nulla nisi emensis sexaginta annis, cui uotina domiproles sit, secundum præceptum Apostoli ad*

Cod Theodof. lib. 16, tit. 2 l 27.

Diaconissarum consortium transferatur : tum filiis suis (si idatas possit) curatore petito, bona sua idoneis sedula religione gerenda committat, ipsa tantum prædiorum suorum redditus consequatur, &c. Nihil de monilibus & supellectili, nil de auro, argento, cæterisque clara domus insignibus, sub religionis defensione consumat, sed uniuersa integra in liberos proximos, vel in quoscunque alios, arbitrii sui existimatione transcribat : si quando diem obierit, nullam Ecclesiam, nullum Clericum, nullum pauperem scribat hæredes. Lata est lex ista à Valentiniano, Theodosio & Arcadio vndecimo Calend. Iul. Mediolani Valentiniano Aug. IIII. & Neotherio Consul.

An vero lex ista diu viguerit, an contraria consuetudine pòpuli indignantis pietati suæ fræna iniici, sit abrogata, nescitur. Certum est tamen eas leges non fuisse in Codice Iustiniani comprehensas, sed reuulsas, quasi Ecclesiæ, cuius gloriæ boni Principes seruiunt, ignominiam adferrét: E contra vero Iustinianus sanctissimo Edicto, quod habetur lege quadragesima sexta Codice de *Episcopis & Clericis*, constituit ratas esse eorum voluntates, qui supremo & vltimo mandato Ecclesiæ, aut Xenodochio, aut omnino religiosis domibus aliquid reliquissent. *Sancimus si quis moriens, piam fecerit dispositionem, vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fidei commissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcumque modum legitimum, siue iniunxerit Episcopo curam gerere ut impleantur, quæ ipse voluit, siue hoc reticuerit, siue etiam*

L. 46. Cod.
de Episc. &
Clericis.

Lex ista
habetur in
recès excu-
sis codici-
bus non ali-
be desiderat-
tur.

142 De bonis & possessionibus Ecclesiarum
in contrarium prohibuerit, necessitatem habere hæredes
facere, & adimplere omni modo, &c.

Qui Iustiniani gradum locum uè tenuerunt suc-
cessores, non omnes pietatem sunt assequuti. Ex
his enim, complures Ecclesiam atrocibus edictis
vexarunt, eiusque diuitias ac facultates quasi cri-
men & piaculum sunt execrati.

Anno 717.

Leo Iconomachus non mitior in Ecclesiæ bona
fuit, quam in imagines: has enim euertit, illa ve-
ro tributo annuo oppressit; constituit quippe,
ut omnia patrimonia Ecclesiarum Romanæ ciuitatis,
& maxime Sanctorum Apostolorum Petri & Pau-
li vectigalis nomine talēta tria cum dimidio, fisco
importarent. Τα δὲ λεγόμενα, παξιμόνια, τῶν ἐν Ρώμῃ
τάων τῶν ἁγίων καὶ κυριφαίων ἀποστόλων ἐκ παλαιὰ τέλησι
τάλαντα τρία καὶ ἡμισυ τῶν δημοσίων λόγῳ τελεῖσθαι
προσέτα-
ξαν. Ut est apud Bonafidiū pag 3. Post hunc Nice-
phorus Primus, anno 801. tributum vniuersis Ec-
clesiarum domibus ac prædiis imposuit, quod
καπνικόν, dictum est, seu fumarium, quia per fuma-
ria pendebatur. Idem quoque religiosis domi-
bus cruento diplomate bona vniuersa ade-
mit, mali certe exēpli Imperator. Cui successit in
feritate & Imperio Theophilus, qui disciplinæ
Ecclesiasticæ contemptor, Monasteria solitudini,
ac silētio dicata cōuberniis sæculariū ac prophanę
turbæ commercio inquinavit, anno circiter 824.

Sequentibus annis non inuenio modum esse
impositum piæ testatorum dispositioni, nec pro-
hibitum Ecclesias hæredes, scribere, ante tempo-
ra Nicephori Phocæ. Is enim circa annum 963.

Necieph.
Phoc. circ.
an 1. 963.

ab ortu Christi, constitutionem edidit, ne cui religiosas domos liceret de nouo condere, aut antea conditas bonorum incrementis locupletare : si quas vero eiusmodi domos iniuria temporum afflixisset, permisit instaurari, & suffecta ad Monachorum, aut Clericorum alimoniam dote ornari : Qua autem ratione pressus, publicam largitatē à Monasteriis & sacris domibus auerterit, ipse explicat dicta nouella, quæ extat apud Leunelauium, lib. 2. Iuris Orientalis, pag 114. & seq.

Leunelauius.com 2
lib. 2. Iuris
Orient alis
pag. 114.

Quam, inquit, *Monasteriorum sacrarumque pietatis officinarum manifestissimum morbum intueor : morbum enim appello, hanc insatiabilitatem, quod huic malo remedium excogitem, nescio, quauē ratione modi excessum coerceram. Quibus enim patribus obsequentes, aut unde nacti occasiones, ad tantam superfluitatem & vanam insaniam, ut cum Dauide loquar, exorbitarunt : dum infinitæ terræ iugera, structuræ ambitiosas, greges equorum, boum, camelorum, iumentorum, aliorum innumerabilium, singulis horis acquirere student, totamque animi curam in hac intendunt : adeo ut ista studia Monastica, nihil à vitæ mundanâ, multisque sollicitudinibus æstuante differant.* Queritur itaque Imperator turgere bonis Monasteria avaritiæ cupiditatibus religiosos abripi, fucum fieri consilio Christi, dum relictis pauperibus, quos fames premit, latifundia iis erogantur, qui iâ pridem diuitiis & omni bonorum genere superfluent. Vnde ita concludit ὡςτε εἰπο τὸ νῦν μηδεὶ ἐξέστω μὴ ἀφροῦς μὴ ἄσπερος, μοναστηρίοις ἢ γηρωκομείοις ἢ ξενώσιον ὀπισθοῦν καὶ ἀπέμπειν, ἀλλ' ὅσοι μὴ βοπόλειον ἢ ἔπισκοπείοις,

ὁ δὲ ὁ δὲ ἐν ἐκείνοις λυσιτελεῖ. Itaque ab hoc tempore ne-
 mini liceat, nec fundos agrosue, nec loca Monasteriis aut
 Gerocomiis, aut Xenonibus quocunque modo transmittere,
 adeoq; nec alicui metropoli, vel Episcopatu, nec enim hac
 illis quid conducunt. Cæterum euauit citissimè du-
 ra ista Phocæ Imperatoris constitutio. Nam à tem-
 pore istius legis, res Imperatorum pessimè ire ce-
 perunt: indignata seueritati Principum bona for-
 tuna auolauit. Successere calamitates, morbi, cla-
 des & miseriarum omne genus, quas vt auerteret
 Basilius qui Porphyrogonetes est appellatus, &
 iram Numinis sedaret, ignominiosam hanc Clero
 & Monachis legem meliore sanctione abrogauit.
 In hac imprimis agnoscit constitutionem Nice-
 phori Phocæ fontem & originem malorum exti-
 tisse, quibus ab eo tempore res Imperij vexata est.
 Diuinitus, inquit, constituta Maiestas, quam & à Mona-
 chis quorum testata pietas, & ab alijs multis cogno-
 uerit legem à Domino Nicephoro usurpatore Imperij de
 Ecclesijs Dei Religiosisq; domibus latam, tum presentium
 malorum, tum vniuersalis huius subuersionis, atque con-
 fusionis causam extitisse, veluti, non ad injuriam contu-
 meliamque dumtaxat Ecclesiarum & Religiosarum do-
 mum, sed ipsius quoque Dei conditam. ἀτε μὴ πρὸς ἀδι-
 κίαν καὶ ὕβριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μίον καὶ τῆς εὐαγαθῶν οἰκῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς
 τῆς θεῆς γενομένην, &c. de eodem quoque Nicephori
 Edicto, & contraria Basilij constitutione vide
 Balsamonem in Canonem primum Synodi Con-
 stantinopolitanæ. Cæterum in Græcia non re-
 perio Principum deinceps odiis laborasse Eccle-
 siam

Basilius
 Porphyro.
 apud Lenu-
 cla. p. 117.
 tom. I. l. 2.
 Iur. Orient.

fiam antequam Saracenorum infami iugo subderetur. Nisi quod apud Innocentium III. lib. 3. Epistolarum, Epistola 110. legimus quendam Ottonem de Roca, Dominum Athenarum, aliosque milites & Barones Imperii, atroci Edicto vetuisse, ne quis de possessionibus suis in vita sua Ecclesiæ quidquam conferret, vel in ultimo consilio testamento relinqueret. Fâ causâ mandat Innocentius Archiepiscopo Thebano, Dauliensi & Synodiensi Episcopis, vt compellant præfatos nobiles Edicta sua reuocare, alioquin Ecclesiasticam censuram in eosdem exercent.

CAPVT II.

DE LEGIBVS FRANCIÆ, BELGII,
Angliæ, Hungariæ circa bona Ecclesiæ.

QVod verò ad alias regiones pertinet, certe nemini prohibitum est vnquam Ecclesiam hæredem testamento scribere: nam si Galliam ad eamus, iam antetempora Clodouei, opibus abundasse Ecclesias in Gallia, satis produnt ea quæ passim à Gregorio Turonensi referuntur Cap. 23. libri secundi refert potestatem bonorum Ecclesiæ fuisse, Sidonio Auernorum Episcopo ablatam malis artibus & calumniis quorundam Presbyterorum, qui eius innocentiam rapinæ & auaritiæ

In Gallia
 opes habuit
 Ecclesiæ ante
 Clodoueuum.

falsis accusationibus laceſcebant, Surrexerunt, inquit, contra cum duo Presbyteri, & ablata omni potestate de rebus Ecclesie, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad summam eum contumeliã redegerunt. Ex quo patet res Ecclesie alicuius fuisse nominis & momenti. Quis enim in paupere fundo rapinam exerceret? Cap. 7. lib. eiusdem, refert exercitum Clodouei in Ecclesias irruisse & multa ex eis vasa pretiosa abstulisse: at nisi Ecclesie apud Gallos diuites extitisset, non fuissent tanta multitudinis pretiosæ suppellectilis instructæ, quæ ad irritandam militum rapacitatem sufficeret. *Eo tempore multa Ecclesie ab exercitu Clodouei depredata sunt: quia erat ille adhuc fanaticis erroribus inuolutus. Igitur de quadam Ecclesia vrceum miræ magnitudinis ac pulchritudinis hostes abstulerant cum reliquis Ecclesiastici ministerij ornamentis, &c.*

E testamento verò D. Remigij liquet complures per Galliam Ecclesias bonis ac fortunis non mediocribus ornatas fuisse: quippe illic D. Remigius profitetur se, dum Clodoueus adhuc cæcâ perfidiâ laboraret, nil quidquam voluisse de eius beneficentia in proprium commodum vertere, aut Ecclesie suæ vindicare, donec vniuersis Galliarum Ecclesiis, quæcumque fuerant ablata restituerentur. *Et quia, inquit, ex omnibus Episcopis Galliarum, profide & conuocatione Francorum potissimum me laborare cognouit, dedit mihi Deus tantam gratiam in conspectu eius, virtusque diuina, quæ per Spiritum sanctum me peccatorem plurima signa ad salutem prefatæ*

Gentis operari fecit, ut non solum ablata omnibus Ecclesiis regni Francorum restitueret, sed etiam de proprio, gratuita bonitate plurimas ditaret Ecclesias. Neque prius de Regno eius, quantum passus est pedis Ecclesie Remorum iungere volui, donec ut hoc omnibus Ecclesiis adimpleret, obtinui.

Recepto tandem in familiam Christi Clodoveo, constat ipsum non modo non prohibuisse, quo minus Ecclesie testamento aliquid caperent, aut donatione ad pias causas ditarentur. Imò verum apparet ipsum met exemplum præbuisse populis pie largitionis: nam ut constat eodem testamento D. Remigij apud Flodoardum multa Ecclesie prædia, multa sacra ornamenta donavit, quibus æternitati pietatem suam consignaret. Ita & Ecclesiam Arelatensem à B. Hilario legimus numerosis hæreditatibus à populo receptis ampliatam.

Flodoardus

Prosper de vita contemplar lib. 2 c. 9. & refert 12 qu. 1 c. 1. expedit.

Licet verò passim omnibus liceret apud Francos patrimonium in Ecclesias profundere, & pietatem largitate testari: attamen quod prophanas possessiones Ecclesia capere possit, id inter beneficia & concessiones Principis enumerat Faber ad leg. quorics, de rei vindicatione, qui cum legem eam apud Francos vigere asserat, ne Ecclesia absque privilegio, laicorum donis augeatur: attamen Leges & Edicti istius caput non citat; sed allegat Legem Sacra loca, ff. de rerum divisione, de qua suo loco dicemus.

Igitur primis illis temporibus, in Gallia nil ten-

148 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
 ratum est, quod bonis & facultatibus Ecclesiarum
 officeret, ante Decretum Clotarij, qui Clodoueo
 successit. Is fortè rerum angustiis pressus, & ino-
 pia pecuniarum, in qua vires Imperij maxima ex
 parte versantur, indixerat vt omnes Ecclesiæ Re-
 gni sui, tertiam partè fructuum Fisco dissolueret,
 illud verò licet inuiti omnes Episcopi cõsensissent,
 atq; subscripsissent, Attamen *Beatus Inuirosus sus-*
picieus subscribere dedignatus est, dicens, Si volueris res
Dei tollere, Deus regnum tuum velociter auferet, quia
iniquum est, vt pauperes, quos tuo debes alere horreo, ab
eorum stipe tua horrea repleantur: Et iratus contra Re-
gem nec valedicens abscessit. Tunc commotus Rex, timens
etiam virtutem beati Martini, misit post eum cum mu-
neribus veniã precans, & hoc quod fecerat, damnauit, si-
mulque rogauit, vt pro se virtutem Beati imploraret. Post
 Clotarium, Chilpericus veruit, ne testamento fas
 esset aliquid Ecclesiæ relinquere. At ea lex citò ex-
 tincta per Guntranum, qui cùm Clericis & Sacer-
 ddotibus impensè fauisset, res sacræ in tuto
 fuerunt ad ætatem vsque Caroli Martelli, quem
 primum in Ecclesiæ patrimonium vngues immi-
 sisse omnes ferè antiqui authores conqueruntur.
 Quippe inter æstus bellorum cùm ærarium Prin-
 cipis militaribus impensis non sufficeret, coactus
 est ex Ecclesiæ redditibus stipendia militibus & tri-
 bunis petere, iisdemque decimas in congiarium
 & beneficium impertiri. Eam ob rem laceratur
 eius nomen: nec vllus est tam infœlix stylus, quo
 non pungatur eius memoria, adeo vt ipsum istius

Clotarii E-
 dictū apud
 Greg. Tur.
 lib. 4 cap. 1.

sceleris pœnas dare apud inferos prædicent, & flammam voraces pascere, qui incontinenti voracitate Ecclesiarum facultates exedit: Magnum Chronicon Belgicum, Sanctus Eucherius, quem idem Carolus in exilium miserat, & qui in Monasterio sancti Trudonis requiescit, in oratione positus & ad alterum sæculum raptus, inter cetera, quæ Domino ostendente conspexit, vidit ipsum Carolum in inferno torqueri: Cui causam interroganti, responsum fuit ab Angelo ductore, Sanctorum iudicio, quorum res abstulit vel diuisit, ante illud iudicium anima & corpore sempiternis suppliciis fuisse deputatum. Nec factò tantùm suo Ecclesiam vexauit Martellus, verùm etiam reliqui optimates, qui faciliùs vitia Principum imitantur, quàm virtutes colunt, ad eius exemplum res Ecclesiarum auferebant, & leui stipendio Sacerdotibus relicto, opimiores eius census ac redditus absumebant. Vnde Carolus magnus, vt Ecclesiæ spoliatae inuidiam à se repelleret, & nefariam hanc bonorum Ecclesiasticorum partitionem intercluderet, vetuit in posterum res Ecclesiæ diuidi & militibus assignari. Ita enim habetur titulus cap. 83. lib. 2. Capitularium:

Anno Dominice Incarnationis D. CC. LXXIX.

Judictione xij. anno xxi. regni nostri actum est huius legationis Edictum, in Aquisgrani Palatio publicè, data est hac xiiij. die Kal. April. tempore Adriani Papæ, & Caroli Magni Imperatoris, quando Paulinus Episcopus tenuit rices Apostolica Sedis, in Aquis fuit factum Capitulum, propter hoc, quia Laici homines solebant diuide-

Magnum
Chronicon
Belgicaum

Eam narra-
tionem cõ-
tinet Epist.
Episcoporũ
Franciæ ad
Ludouicũ

De Ecclesiæ
sticorũ præ-
diorum li-
berrate, cap.
83 lib. 2.

510 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
 re Episcopia & monasteria ad illorum opus, & non re-
 mansisset ulli Episcopo, nec Abbati, nec Abbatissa, ni-
 si ut velut Canonici & Monachi viuerent. Capitu-
 lum autem est eiusmodi, Quia iuxta Sanctorum Pa-
 trum traditionem nouimus res Ecclesie vota esse fidelium
 pretia peccatorum & patrimonia pauperum cuique, non
 solum habita conseruare, verum etiam multa Deo opitu-
 lante conferre optamus. Tamen ut ab Ecclesiasticis de non
 diuidendis rebus illius suspicionem amoueremus, statuimus,
 ut neque nostris, neque filiorum, & Deo dispensante suc-
 cessorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progeni-
 torum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari vo-
 luerint ullam penitus diuisionem aut iacturam patiantur.

Omnes subinde Reges ipsius exemplum se-
 cuti, Ecclesiam multis opibus & priuilegiis orna-
 runt, adeoque liberam fecerunt potestatem pro-
 phanas possessiones ad eundi, & relicta sibi prædia
 capessendi, modo tamen morticinij ius à Princi-
 pe impetrarent: pro quo iure obtinendo, in fis-
 cum principis certam pecuniarum summam Ec-
 clesie olim intulerunt; ita legimus anno 1470.
 quadraginta septem millia librarum à Clero
 Neustriaco in fiscum Principis allata, ut iure ma-
 nus mortuæ frueretur. Eadem morticinij præ-
 rogatiua Turonensium Clero concessa est mense
 Nouembriano 1480. Confirmauit eam liberta-
 tem Normaniæ Clero Franciscus primus mense
 Iunio anno 1522. Clerus quoque Burgundiæ, Ma-
 tisonensis & Antisiodorensis pro eodem priuile-
 gio impetrando fisco Regis intulerunt quinquæ-

Lib. 1. c. 83.
 pag. 844.

Ius morti-
 cinij quo-
 modo à pri-
 cipe impe-
 tratum.

Renatus
 Chopinus
 de dominio
 Franciæ.

gena librarum millia mense Maio anno 1521. quod diploma Regis lectum fuit & probatum in suprema Curia Parisiensi anno 1523. leguntur & plurimae eiusmodi in tabulis & scrinijs Cameræ rationum, de quibus dicendum nobis erit alio loco.

Cùm ergo in Galliâ nil decretum sit, quod Ecclesiarum ornamento & fortunis communibus officeret, priuatim tamen cautum est, ne aliqua collegia haberent facultatem coemendi Laicorû prædia & possessiones. Sic à supremo Senatu olim statutum est, ne liceret passim Cartusianis & Celestinis venalia rura & fundos mercari: forsan ne in vnus aut alterius domus comodum, omniû opes transirent, & earum frugalitas publicæ luxuriæ spoliis opimioribus ditaretur. Ita refert Papius in sylloge Arrestorum, titulo 7. Arresto. 3.

Quod verò ad alias nationes pertinet, video pacelætissima florentes Ecclesias bonis omnibus ad maiestatem vsque & pompam abundasse. In Anglia vix quisquam percensere possit Abbatiarum multitudinem, opes, priuilegia, quæ omnia intacta permanserunt vsq; ad Eduardum I. an. 1292. Is enim, suadente Guillelmo Marchiano, belli violentiâ pressus, sacras pecunias templis extulit, & militaribus impensis addixit, mediam quoque partem Ecclesiasticorum reddituum occupauit: annuentibus tamen Prælatibus, qui ab eo in fauorem Ecclesiæ, ius manus mortuæ postularunt.

In Belgio vero Carolus V. constitutione editâ anno 1548. x. Kalend. Martias edixit, ne liceret in

152 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
posterum Sacerdotum Collegiis prophanas emere possessiones, alioquin si emerentur, aliter retineri non possent, quàm iure manus mortuæ à Principe impetrato.

Ante hoc tempus, nil duri molitum in Ecclesiam, nisi quod refert Meyerus Arnulphum comitem, si credatur Monasteriorum Chronicis, multa Cœnobijs detraxisse, quæ suæ diuisit nobilitati, ut in Cœnobio Gardensi, in pago Curtracensi Elisachiam Aldenghen, & Holtzen, &c. Referunt Marsanienses ablatas sibi apud Baianas ab Arnulpho possessiones suas, quas eo defuncto, mox intercessione Enmia Regina, à Lothario receperunt. Eandem ferre Bertiniani canone cantilenam, quanquam illis penè omnia ante obitum restituerit.

Meyerus
2. annalium
Flandriæ ad
ann. 956.
pag. 18.

Vt verò apud eas nationes, quæ idolorum frenesi maturè excusâ, Christum primis temporibus agnouerūt, Ecclesiarum opibus & latefundiis ornandarū feruor incaluit. Vt Principes illi Constantinus, Clodoueus, aliique ignominiosam sibi purpurâ duxerūt, quâdiu Sacerdotes Christi & sacræ legis Interpretes, in squallore & sordibus versarentur. Ita qui tardiùs Euangeliū amplexi sunt, ad eorum exempla vitam instituentes, nil habuerunt antiquius, quàm Maiestatem Christi illustri loco ponere, per quam regnare, & in cuius vicè populis dominari se faterentur. Pudebat eos maiestatis suæ, quamdiu Christus inopiâ marcesceret, & verebantur ne magnitudine opum suarū cum Religionis tenuitate comparatâ, non tam potentes

potentes in homines viderentur ; quàm erga Deum ingrati.

Hac mente Stephanus, qui prophanum & insolentem cultum, nefariamque polytheiam ex Hungaria amandauit, sanctissimis legibus coli Sacerdotes & Religionum Præsides edixit, eorùmque dotes permisit, collatis prædiis & vniuerso bonorum genere amplificari. Ita enim habet decreti sui capite tertio, in quo capite filium hortatur ad reuerentiam & cultum gradus Sacerdotalis, Regum, inquit, solium ornas ordo Pontificum, ac per hoc in Regali dignitate tertium possident locum Pontifices. Charissime fili, seniores illos ita custodias sicut oculorum pupillas: si illorum beniuolentiam habes, neminem aduersariorum timebis. Illis quidẽ te obseruantibus, eris securus in omnibus, illorum precatio commendabit te omnipotenti Deo. Illos enim Deus constituit Diuini generis custodes, fecitque speculatores animarum, ac totius Ecclesiasticæ dignitatis, ac diuini Sacramenti dispositores, & datores. Sine illis nec constituuntur reges nec principantur.

Stephanus
Hungariæ
Rex, Decretis
lib. 1. c. 31.

Regio certè digna pectore iudicis: quomodo enim populi principibus pareant, qui Deum nesciunt, aut quomodo vectigal pendunt homini, qui se Deo vectigalem esse negat, & natiuis coloribus exaratam eius imaginem in sacerdote non veneratur. Omne sub regno potiore regnum est & Regum timendorum in proprios greges, Reges in ipsos imperium est Iouis. Inde est quod idem Stephanus, lib. secundo Decreti, se tutorem ac defensorem rerum Ecclesiasticarum profite-

Stephanus
Rex Hun-
gariæ 12 de-
creti cap. 1.

tur. Quisquis fastu superbia elatus domum Dei ducit contemptibilem & possessiones Deo consecratas, atque ad honorem Dei, sub Regiæ immunitatis defensione constitutas, inhonestè tractarit, vel infringere præsumpserit, quasi inuasor & violator domus Dei excommunicetur. Decet enim ut indignationem ipsius Domini Regis sentiat, cuius beneuolentiæ contemptor, & constitutionis præuaricator extitit. Et capite quarto libri eiusdem concedit omnibus facultatem donandi, & alienandi quam voluerint bonorum suorum partem, etiam in fauorem Ecclesiarum. Decreuimus Regali nostrâ potentiâ ut unusquisque habeat facultatem sua diuidendi, tribuendi, uxori, filiis, filiabusque, atque parentibus, siue ecclesia, nec post eius obitum quis hoc destruere audeat. Cum itaque Stephanus, qui postea sanctorum Catalogum auxit, multa Ecclesiæ contulisset, posteri eius & nepotes, ne à maiorum pietate deficerent, sed regni simul ac virtutum hæredes viderentur, Aui sui largitatem, magnis in Clerum effusis opibus cumularunt. Inde cum ex iure fisci multa in Ecclesiam transcripta fuissent, Regiumque domanium maximâ ex parte immittum, Colomannus Rex, tam immensas largitiones castigauit receptis sibi, & vindicatis quibusdam iuribus piscinarum & lacuum, quæ monasteriis antea concessa fuerant. Quamobrè reuocauit omnes donationes factas in fauorem Monachorum, præter donationem sancti Stephani. Id vero elicitur ex eiusdem Decreto. Nam capite primo confirmat donationem Stephani. Placuit Regi & communi concilio, ut dotes

cuiuslibet possessionis, seu Ecclesiis à Beato Stephano dispositæ inconuulsa remaneant. Et cap. decimo quinto eiusdem Decreti, irrita decernit quæcumque ab alio quàm à Beato Stephano essent donata Monasteriis. Quia communis videtur valere curia, quominus suppetant necessaria, ne nostra abundantia in eius superfluat penuria, placuit omnes piscinas, præter quas Stephanus donauerit, summæ regali reddere. Quia indignum erat nobis recedentibus curialem nobiscum honorem recedere, ubi præstat nos & venientes copiam honoris inuenire. Similiter decreuimus piscinas monasteriis, vel Ecclesiæ datas, alias quidem reddere, sed necessarias quotidiano fratrum vsui relinquere: nullas vero nisi superfluas auferre.

Hic locus
corruptus
est.

Licet vero Colomannus multa ab Ecclesiis receperit præsertim lacus & piscinas, quæ fortè maximæ erant, & præcipuum fisci ornamentum: at tamen sanctissime edixit, vt res Ecclesiæ immunes essent ab omni Comitum & militum violentia, qui vt plurimum rapinis & litibus Ecclesias vexant, & inermem Clerum metu atq; auctoritate adoriuntur: & cum in hominum opes ac fortunas freti bellorum licentiâ grassari non possunt, Deum in pace prædantur. Nullus (inquit) Comitum in Ecclesia præsumat sibi vindicare potestatem, præter solum Episcopum.

Post Colomannum Ecclesiam illustrioribus privilegiis quam antea ornauit Andreas eius nominis secundus, qui vixit & imperauit circa annum 1205. Is enim nobilibus Imperij sui indulgit singulari Decreto, vt si filios non haberent, quorum

commodis paterna pietas iuberet prospicere, possent Ecclesiam, & monasteria vocare ad hæreditatem, illisque fundos & villas relinquere.

At Andrea Regis beneficentiam, & singularem, in Ecclesias affectum repressit Lodoicus primus anno 1551. Is enim quæcumque priuilegia nobilitati concessa fuerant, nouo diplomate comprobauit. Et hoc vnum abrogauit quod ad Ecclesiarum emolumentum, & splendorem pertinebat

Confirmatio Ludouici probantis Decretum Andreae anni 1551.

Prædictas (inquit) litteras ipsius Domini Andreae secundi Regis Aui, & prædecessoris nostri charissimi, aureâ suâ bulla roboratas. &c. Accepimus, excepto solummodo vno articulo prænotato, de eodem priuilegio: excluso videlicet quod nobiles homines, sine hærede decedentes possint, & queant Ecclesiis, vel aliquibus aliis quibus volunt in vitâ, vel in morte dare & legare, possessiones eorum, vendere, vel alienare. Imo ad ista omnia facienda, nullâ omnino habeant facultatem: sed in fratres, proximos, & in generationes ipsorum possessiones eorundem de iure, & legitime, pure & simpliciter absque aliquali contradictione deuoluantur.

Idem verò decreto singulari constituit, ne possent Abbates & Episcopi aliquid nouarum possessionum adipisci absque Regis, aut Reginae priuilegio; Episcopi quoque Capitula, Abbates, Præpositi, & ceteræ possessionatæ personæ Ecclesiasticæ, possessiones nec requirere, nec retinere possunt, nisi cum litteris priuilegiabilibus Regiis, vel Reginalibus, aut iudicum vicem gerentium Regiæ maiestatis.

Hæc sunt, maximâ ex parte, quæ de bonis ac

facultatibus Ecclesiarum Principes censuerunt, hæc Edicta quibus eius fundum opesque populorum pietate crescentes præciderunt; E quibus, si monumenta historiarum consulamus, constabit eos demum fuisse inuictissimos ac fortunatissimos Principes qui in Ecclesiæ patrimonio defendendo, auctoritatis suæ neruos ac Imperij vires collocandas esse duxerunt: Vnde enim Carlomanorum familia splendorem suum exorsa est? Vnde tot triumphorum sumpsit exordia, nisi ex Pipini in Ecclesiam Romanam affectu, ac propensione. Huius causa Galliam deserit, & ingenti exercitu è regni sui finibus educto, Astulphum Longobardorum Regem sedis Romanæ iura violantem compressit, adeoque Papiæ inclusum coegit fidem suam de non laceffendo amplius S. Pótifice datis quadraginta obsidibus obstringere. Quis non opes, fortunam, & felicitatem huic Principi spondeat, qui initia Imperij simul ac militiæ, in Vicario Christi propugnando, ac defendendo collocat, per quem felicitati nobis aditus patet. Nec semel verò hoc officio defunctus est. Iterum Astulphum res Italiæ turbantem, & noui aliquid aduersus Romanæ sedis priuilegia molientem aggressus est, & perfido ac rebelli superato, Exarchatum Rauennæ, S. Pontifici, vti decebat, victoriæ suæ fructum consecrauit. *Rauennam* (inquit Otho Frisingensis) *cum aliis plurimis vrbibus Italiae Beato Petro designauit.*

Otho Frisingens. lib. 5. cap. 25. Abbas Vipergerensis in Chronico. Sigonius de regno Italiæ.

Otho Frising. loco citato.

Nec religiosum minus, aut constantem in Ecclesiæ defensione Carolum Magnum Leo subin-

de Pontifex expertus est, qui ad iniuriam & contumeliã Christianæ genti in suo Præsule exoculato inflictam animatus & in Italiam profectus, & locum & dignitatem pulso atque exuli reddidit, ac tandem lætus de obsequio Religioni notis tam illustribus consignato, Galliam reuertitur: Lætior tamen futurus si vt dignitatem Leoni, ita oculos quoque suos reddere potuisset.

Iam verò Capetiorum familia, quibus initiis æternitatem famæ atque Imperii, quam ei spondent fata, auspicata est, nisi in rebus Ecclesiæ componendis, in cogendis militibus ac Imperii Processibus, ad restituendum Sacerdotii patrimonium. Comitatus, Marchionatus, cæteraque honorum insignia, quæ infulas illustrent, prima sunt Capetiorum in Ecclesiam beneficia. Tacco tot profectiones bello sacro aduersus impios Christi hostes institutas, cæteraque eiusmodi propensionis in Ecclesiam animi monimenta: quibus esset vltra addendum nihil, nisi inuictissimus nepos *LVDOVICVS decimus tertius*, AUORÛ pietatem & victorias simul vincisset, & hæresim pace daturus insolentem, multitudine copiarum superbam, exterarum gentium fœderibus, ac patrocinio exultantem, suis quibus ipsa incuberat rupibus ac præsiidiis, Magnanimo consiliorum Duce *RICHELEO* adiuuante, eiecisset. Sic optimi semper Reges Ecclesiam ornandam iuuandamque censuerunt, sic existimarunt annitendum esse bono Principi, vt res sacræ in tuto sint, neque cuiusquam prædaci, &

sacrilegâ manu spolientur. Ea causâ Dagobertus referente Trithemio cum meminisset res Ecclesiæ à se quondam turbatas, vt damnum, fortasse iuuenili ardore & tumultu militari infligunt sarciret, monasteria plurima construxit, & inter cetera Vassenburgese. In cuius foundationis diplo- te, ipse se diuino iudicio per visionem adfuisse memorat, & ob violatas Ecclesias grauissime correptum. Merito itaque Gunthranus videns omnia sibi præter spem ac desiderium contingere, atque exercitus suos sæpius pulsos, aduersa semper fortunâ vexari: tandem pœnitundine ductus, & rerum præteritarum memoriam reflicans, calamitatis suæ causam, Ecclesiarum cladibus ac ruinis per milites suos allatis, adscribit: atque ita duces suos alloquitur.

Trithem.
lib. i. Com-
perdij An-
naliun.

Qualiter nos hoc tempore victoriam obtinere possimus, quæ ea, quæ patres nostri consecuti sunt, non custodimus. Illi vero Ecclesias adificantes, in Deum spem omnem ponentes, Martyres honorantes, Sacerdotes venerantes victorias obtinuerunt, gentesque aduersas diuino opitulante adiutorio in ense, & per arma sæpius subdiderunt. Nos verò, non solum Deum non metuemus, verum etiam sacra eius vastamus, ministros interficimus. Ipsa quoque sanctorum pignora, in ridiculo discerpimus ac vastamus, non enim potest obtineri victoria, vbi talia perpetrantur. Ideo manus nostræ inualide sunt, Ensis hebescit, nec Clypeus nos, vt erat solitus, defendit.

apud Greg.
Turonens.
lib. 8. cap. 30

Iustissima certè Principis indignatio, qui res suas vitio militum, & insolentiâ Tribunalium cer-

nebat afflictas. Vnde merito Rex Gothorū Theodoricus, vt suis consulat fortunis iubet Ecclesiarum fortunas restitui, & Narbonensem Ecclesiam suis prædiis spoliatam, instaurari. *Præsenti tibi iuctoritate præcipimus, possessiones Narbonensis Ecclesia secundum præcelsæ recordationis Alarici præcepta, à quibuslibet peruasoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione restitui. Quoniam versari nolumus in Ecclesiæ dispendio præsumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora sedare confusa.* Apud Cassiodorum lib. 4: Epistol. 17.

CAPVT III.

De diuisione bonorū Ecclesiæ. Diuisio bonorum in mobilia & immobilia. Quænam sunt mobilia, aut immobilia Ecclesiarum. Vasa Ecclesiæ, in quo bonorum ordine numerentur.

Quoniam omnis de re qualibet disputatio debet esse, certis cancellis ac limitibus circumscripta, nihilque est, doctrinæ tam incommodum quam vaga & incondita rerum multitudo, sine iudicio, & ratione glomerata; ideo bonorum Ecclesiæ meditationem aduenti placet vti methodo & à diuisione bonorum auspicari. Vniuersim ergo præmittendum bona in genere, diuidi in mobilia, & immobilia. Immobiles res sunt, quæ

Diuisio bonorum in mobilia & immobilia.

quæ moueri omnino non possunt, & talia sunt res soli, de quibus Vlpianus l. à Diuo Pio. §. in conditione. ff. de re Iudicata. Non solum autem quæ nullatenus moueri possunt, siue solum ipsum: verum etiam quæ solo adhærescunt, & destinantur vt ei perpetuo inseruiant, ea immobilium nomine censentur. Ita coloni, domus, casa, mancipia rustica ad res immobiles spectant. Authentica de non alienandis rebus Eccles. §. vult enim. Nam eiusmodi mancipia prædium sequuntur, prædio vendito, venduntur, retento retinentur. Ita Valent. Valens, Grat. A.A.A. rescripserunt, l. quemadmodum. C. de agricol & censitis: Ideoque Valentinianus & Valens scripserunt, factâ donatione seruorum fundi, per Principem, videri & fûdum donatum. l. quisquis. C. eodem tit. Adeoque is cui facta est donatio seruorum prædij, tenetur ad pensitationes fiscales, quibus prædium est obnoxium. Fructus etiam, quandiu adhuc hærent solo, inter immobilia reputantur. l. fructus pendentes. ff. de rei vindicatione. l. arboribus. §. Julianus. ff. de usufructu: Item vsusfructus ex re immobili percipiendus, est ex numero immobilium, quia est ius in corpore, & sublato corpore tollitur. l. Est enim ff. de usufructu, & propterea pensiones quæ ad longum tempus pendere debent Ecclesiæ, inter immobilia reputantur, item annonæ à Principibus concessæ, & iura similia, cap. querela de electionibus. Mobiles autem res illæ sunt proprie, quæ facile à loco moueri possunt, tradi & transferri de manu

Vlpianus
lib. 42. leg.
15. tit.

Authentica
de non alienand.
rebus Ecclesie §.
vult enim.

L. quemadmodum
C. de agricolis
& censitis,
lib. II. tit. 49.

L. quisquis
C. de agricol.
& censitis.

L. Est enim.
ff. de usufruct.
lib. 7. tit. I.

162 D. bonis & possessionibus Ecclesiarum,
in manum, et si se ipsas non moueant.

Sunt & alia apud Iurisperitos dubia cuiusdam naturae, quae nec mobilia, nec immobilia sunt, cuiusmodi vocantur, nomina debitorum, seu debita ipsamet: nam si debita sint rerum immobiliu, immobilibus adscribuntur, secus mobilia iudicantur. Rursus inter mobilia, quae ad Ecclesiam pertinent: quaedam sunt, quae faciunt partem dotis Ecclesiasticae, quaedam vero non. Partem dotis faciunt vasa sacra & ornamenta, quorum omnium venditio, & alienatio non est in potestate Episcopi, aut Ecclesiarum iudicio, nisi in casibus à Iure memoratis, puta ad subleuandam pauperum inopiam, ad redemptionem Captiuorum. Vnde si quid olim earum rerum incuriam Episcopi, aut certe auaritia deperiret, ex rebus Episcopi propriis, indemnitas praestabatur Ecclesiae, eo fere pacto, quo res quaedam mobiles quae partem dotis uxoriae faciunt, si distrahantur à marito, tenentur haeredes alias eiusdem quantitatis & qualitatis reddere. *l. res in dotem. ff. de iure dotum.* Imo vero si panni in dotem dati aestimati sunt, & mulier eos consumpserit, ad aestimationem maritus tenetur, quia res mobiles in dotem datae periculo mariti deteriores fiunt.

Quin potius vasa & ornamenta ecclesiarum videntur efficere partem immobilium. Nam etsi instrumenta rustica partem praedij & fundi non faciant, adeoque legato fundo suppellex rustica non censeatur legata: *l. fundo legato. ff. de suppellectile legata:* attamen longè dispar est ratio sacrae suppel-

Mobilia Ecclesiae quoduplicis sunt generis.

Iustinianus Nouella 7. de non alienandis, aut permur. reb. Eccl.

l. Aestimata. ff. soluto matrimo. gjo.

Vasa Ecclesiae sunt res immobiles.

l. fundo legato. ff. de suppellect. legata, lib. 33. tit. 10.

le & tilis; siquidem videtur ecclesiæ tradita, vt illic perpetuo maneat: at, quæ sic prædio aut fundo insunt, vt perpetuo mansura sint, faciunt partem prædij, vt colligere est ex antedictis & ex l. *si fundus legatus. ff. de legatis & fideicommissis.*

Alia verò mobilia quæ non sunt dotalia, nec datur ecclesiæ, vt illic perpetuo insint. sunt ea quæ à fidelibus offeruntur sacerdoti, sacra facienti, nempe oblationes quæ fiunt inter Missarum solemnia, aut quæ dantur intuitu alicuius officij sacri & religiosi, vt intuitu funeris, matrimonij &c. quarum rerum, potestas mera & summa, est penes sacerdotem; Alienare enim, & vti iis rebus ad arbitrium potest, detractâ Clericorum sorte, & pauperum vt infra dicitur, rerum enim mobilium vilis & abiecta æstimatur possessio. l. *si rem mobilem. ff. de acquirenda possessione.*

Itaque hîc tractationem de bonis Ecclesiæ instituire possemus, vt initio ducto à speculatione rerum immobilium ad mobilia fieret progressio.

Verum libet alio itinere progredi, & eum ordinem sequi, quo bona in Ecclesiarum nomen, & potestatem transcripta sunt. Vno verbo ordinem sequemur acquirêdi, non conditionem rei possessæ. Ita autem acquiruntur bona Ecclesiæ, vt vel ex primâ constitutione & fundatione Ecclesiæ siue ædis sacrae, ad eam pertineant, vel post fundatam Ecclesiam parta sint, & comparata: Quæ competunt Ecclesiæ ab initio, & à prima illius origine,

Alia diuisio
bonorum
Ecclesiæ.

De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
 sunt ea quæ dotem eius conficiunt, vt Ecclesiæ
 ædificium sacrum, mansus Ecclesiasticus, cum ser-
 uis, colonis & mancipiis : reditus & obuentiones
 ad luminaria & sumptus sacrorum. Quæ verò
 post constructâ Ecclesiam de nouo acquiruntur,
 vel ex oblationibus sacris constant, vel ex votiuis
 donationibus: vel certe sunt sportulæ Clericales,
 & stipendia quæ ministris conferuntur ratione mu-
 neris alicuius Sacri. Ministri autem, alij maiores,
 vt Episcopi & Parochi, alij minores, vt Diaconi,
 Clerici. De quorum omnium Iuribus, & stipen-
 diis quacunque ex caussa, nobis erit ordine, &
 methodo pertractandum.

CAPVT IV.

*De origine oratoriorum. Quid differant prophanum,
 sanctum, sacrum. Oratoria apud Hebraeos. Thera-
 phim in oratoriis condita. Quo ritu fierent Thera-
 phim. Oratoria Persarum, & veterum Christiano-
 rum. Constitutiones Iustiniani, & Leonis de ora-
 toriis.*

Loca omnia in Iure, vel sãcta sunt, vel prophana, vel sacra ac Religiosa. Sancta dicuntur, quæ sanctione quadam subnixæ sunt, ad eòque violare nefas est. Hinc muri Ciuitatis sancti sunt, quia neque pertransilire licet, nec perfodere, nec ædifi-

cium coniungere, nec tignum immittere, l. *sacra loca. ff. de rerum diuisione*. Pari modo personæ sanctæ dicuntur, quibus nefas est iniuriam facere, vt legati. Sacra autem plus habent Religionis, & venerationis quâ sancta. Nam ea proprie sacra dicuntur, quæ certis ceremoniis vel à Principe, vel à Sacerdotibus sunt consecratæ, l. eadem tit. eod.

Sacrum ergo nemo sibi voluntate propriâ constituit, quia cum Religio vinculum sit societatis publicæ, debet quoque manifestis, & probatis publico suffragio ceremoniis peragi. Cum ergo loca sacra triplicis generis apud Christianos veteres reperiantur, nempe Oratoria, Basilicæ, & Ecclesiæ: Oratoria dicuntur, quæ intra priuatos parietes extruuntur sacella, causâ pietatis & orationis. Basilicas appellant maiores Ecclesias antequam consecrentur. Peracta vero consecratione dicuntur Ecclesiæ. Quia eò libere confluere, ac coire possit populus, & sub vno pastore, ac præside Religionem profiteri.

Oratoriorum vero antiquitas si altius repetatur, patebit eum priuata sacella condendi prurium, non tam profuisse pietati quam nocuisse. Et si enim clauso ostio moneat Christus orandum Patrem, cui, inter serras, & ferrea domorum munita pectus pater, & animi penetralia panduntur. Attamen sæpissime in superstitionem abit libera illa, & quæ testes non admittit, religio, præsertim si ultra orationem excurrit, & in Numine aliis ceremoniis, quam pura sinceraque præce deliniendo

Quid Sacrum & quomodo fit.

Hæc distinctionem affert Glossa in cap. Nunc autem. De Religionis domibus.

occupatur. Propterea putauerim oratoria manasse primum, ab insita libertatis cupidine, quâ homines ita aguntur, ut nil nisi quod suum est existiment, dominatum etiam in Religione auersentur, & eam non ament pietatis formam, nisi quam de proprio cerebro sibi confinxerunt.

Oratoria
antiquissi-
ma..

Nam ut historiam edamus. Primum oratorium nunquid fluxit à supersticioso cultu idolorum, quo Hebræorum primi & maiores, veram sinceramque de Deo notitiam infecerant? Nunquid Theraphim, quibus seruebat Laban, domi colebatur; eratq; illis sacellum exstructum in effossi parietis sinu. Sic de Theraphim scribit Elias The-

Elias The-
bitis in le-
xico. pag 273

tes in Lexico, pag. 273. *Maclabant hominẽ primogenitum, cuius caput torquendo præscindebant, quod postea sale & aromatibus condiebatur, scribebantque super laminam auream nomen spiritus immundi, qua supposita capiti eius, ponebant illud in pariete, incendentes coram eo sandelas, & adorantes coram eo.*

Codreni tra-
ditio, & ora-
torio Thare.

Imo vero Thare, pater Abraham superstitosum eiusmodi oratorium habuit, si credimus Cedreno, qui è veterum monumentis refert Abrahamum, cum natus esset annos sexaginta, sapius de abdicandis idolis patrem interpellasset, tandem eius Larario incendium immisisse, quo conflagrante, cum Aram eius frater simulachra vellet flammis liberare, igni absumptum interiisse. Ritushic colendorum priuatim Theraphinorum confirmari potest, ex eo quod legimus,

Iudicum
17. v. 4. & 5.

Iudicum decimo septimo de Micha; *Quæ uult du-*

centos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptrile, atque conflatile: quod fuit in domo Michæ, quæ adiculam quoque in ea Deo separauit, & fecit Ephod, & Theraphim, id est vestem Sacerdotale & idola, & Apud exteras gentes fuerunt, & priuatæ eiusmodi ædiculæ. Apud Persas singulæ fere domus sua habebat *πυρῶνα*, in quibus æternum ignem seruabant, quem non nisi extincto Rege fas erat emori. Testis Strabo lib. 15. vbi loca illa appellat *σῆγυς*, Socrates in domo Regis Sacrarium ignis æterni agnoscit Historiæ Ecclesiast. lib. 7. cap. 8. Apud Romanos licebat priuato cuique suum habere lararium, vbi Deorum & illustrium virorum, quos maxime colebant, imagines seruabantur, ideoque in Larario quorundam Imperatorum, Christi effigiem fuisse reperimus, ut de Alexandro Seucero prodit Ælius Lampridius. Si non cum uxore cubuisset matutinis horis in Larario suo, (in quo Diuos Principes, sed optimos electos, & animas sanctiores in queis, & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dixit Christum, Abraham, & Orpheum, & huiusmodi Deos habebat ac maiorum effigies, rem diuinam faciebat. Omnino vero locus ille priuatus, quem sibi quisque domi struebat, videtur Delubrum ab initio dictum. Nam licet delubrum nonnulli lignum siue hastile interpretentur, delibratum, ac cortice exutum, quod Græci *ἑορῶν* dicunt, ut annotat Scaliger, in notis ad Festum attamen vero similis Delubrum locum dici, vbi Deus ponitur, ut à candela candelabrum.

Strabo lib.
15. Geo-
graph.

Ælius Lam-
pridius in
vita Ale-
xandri Se-
ueri.

Scaliger in
notis ad Fe-
stum.

Apud Christianos vero quam diu publice precari, & Synaxes agere nefas erat, certe oratoria domestica in usu fuisse quis inficiabitur? Et si locus est coniecturæ: quâdo sacrum Christi corpus domum comportabant fideles, nunquid illud certo loco ceteris multo religiosiore condebant? vbi etiam Dominicum, id est velum, quo sacra pignora à sacerdote excipiebant, mulieres solebant reponere.

Plato priuata sacra prohibet.

Quidquid sit de antiquo ritu; certe sublatâ necessitate nullus videtur priuatis oratoriis locus relinquendus. Ideoque Plato domesticam Religionē, & priuatas ceremonias damnauit, vt est apud

Clemens Alexander, lib. 5. Stromat. inquit,

ὅτι ἀπέδειξεν ἕνα οἶκον τῆς πόλεως, ἵνα ἐμελλεν ἀνακλιθῆναι αὐτῆς τὰ εἰδωλα, ἰδίᾳ δὲ ἀπαίπει μηδὲν κεκτῆσθαι τῶν ἀγάλματι. Ciuihus ostendit unum locum ciuitatis vbi eis essent reponenda simulachra: priuatim autem prohibuit, vt nemo haberet Deorum simulachra.

Iustinian. nouellâ 57. alias 58.

Adeoque cum sanctissimi Imperatores animaduertent domestici oratorij priuilegio plurimos à sacris ædibus abduci; & sacram hanc Societatem, cui cæmentandæ Christus sanguinem impendit, priuatæ pietatis specie dissipari, sanctissime edixerunt, ne quis domesticum oratorium sibi construeret, eoque ad sacra mysteria celebranda vteretur. *Omnibus interdiximus magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos, &c.* Permittit tamen ibidem Iustinianus, haberi loca eiusmodi religiosa: modo illic, præter orationem nihil

eorū ageretur quæ ad sacrâ mysteria pertinerent, quam suam voluntatem longe solemnioribus, licet breuioribus verbis expressit nouella centesima trigesima primâ §. si quis. Si quis (inquit) domus sue, aut in suburbio; prædione Ecclesiasticum celebrare ministerium præsumperit, aut alijs celebrandum nisi clericis Religiosiss. locorum Episcopo subditis concesserit: *In-*
bemus, ut ea domus aut suburbium aut prædium, ubi tale
aliquid admissum fuerit, sacrosanctæ eius loci Ecclesiæ per
Dei amantiſſ. Episcopum, & æconomum eius ciuilemque
magistratum, vindicetur. Qua in parte quæ pœnam
indicit differt nouella 131. à nouella 58. aliàs 57.
 Nam in priore hac denunciat fore, ut domus in qua sacra mysteria priuatim celebrata sunt, deducatur in fiscum & ærarium Principis; posteriore verò, vult ea prædia domosue cedere in commodum & compendium Episcopi locorum, in quibus scelus priuatæ Religionis fuerit admissum.

Iustinianus
 nouell. 131.

Cum ergo priuata sacra his legibus cohibuisset Iustinianus, neque vllam reliquisset facultatem in domestico sacrario mysterijs operam dandi, nisi vocatis in eam rem Clericis Ecclesiæ maioris Constantinopolitanæ, aut alterius Ecclesiæ in cuius Diocesi Oratorij locus versaretur, contingebat vt potètiore solum Patricii, Nobiles & Senatores, qui sumptus & impensas sacrorum ferre poterant & sportulas in Clericos erogare domifacella sibi construerent & clandestinæ preceationis ac sacrifi-

cii beneficio fruerentur : tenuioris vero fortunæ homines plerumque sacris abstinere cogentur siue quod sumptibus in Clericorum stipendia præstandis pares non essent, siue quod Clerici Diocesani alibi mysteriis obeundis essent occupati. Atque ita fiebat, vt memoria defunctorum plerumq; cessaret, nec ad clementiam Numinis pro eorumdem salute interpellanda, oblationes institui possent, propter defectum Sacerdotis: cum tamen mos vellet defunctorum memorias, maximè in domesticis oratoriis & sacellis celebrari. Itaque his rationibus motus Leo Imperator, non modo unicuique, priuatim sibi lararium extruendi, facultatè dedit: verum etiam quos vellent Clericos ad mysteria obeunda euocandi. *Verisimile est (inquit) nonnunquam defunctorum memoriâ instanti, præsentis memoriæ diem nullo facto sacrificio elabi, vt inde, & qui hîc viuunt, & quos altera vita tenet, utrisque non exiguum damnum obuénias. Statuimus igitur, vt non solum generalis Ecclesiæ Sacerdotes, sed etiam qui ad quâcumque aliam Sacerdotum domû pertinent quibuscumque cuiuscumque domus dominis accersitis, accessum ad sacroria & sacrarum rerum functionem dare volueris, in quibuslibet adibus sacrificandi, Deique arcana enarrandi facultatem. Ac ne quid libertati aut potius licentiæ sacrorum domi peragendorû deficeret, idem Imperator nouella 15. constituit, vt sacrum fontem liceret, etiam in oratoriis domesticis habere, & baptismum in illis celebrare. Statuimus igitur quemadmodum de sacrificijs sic quoque de salutifero baptismo ut*

Leo Imperator
Cōst.

4.

ipsum in quolibet sacro oratorio quibuslibet peragere licitum sit, &c. An vero potuerit Imperator vnique priuati sacri facultatem indulgere, viderint eruditi & probi omnes. Quid enim est aliud domesticis ceremoniis frænum laxare, nisi Religionem quam in scrinio pectoris Pontifices gestare oportet arbitrio inconsultissimæ plebis, & inanibus superstitionum commentis sacra optima corrumpentis permittere. Sic pietas quæ ad animos ciuium colligandos plurimum valet in discordiarum ac rixarum semen vertitur: dum quisque ritibus suis præsidium querit, & mauult suâ sententiâ falli, quàm alienâ sapere. Imo vero quis tam pure ac innocenter sacris domesticis, quàm publicis interest? Audiunt ne domi declamantē in vitia sacerdotem, & suos mores duro vngue carpentem? Clericos quasi seruos admittunt, nec honestiùs plerumque tractant quam artifices qui ad opera conducenda spe mercedis inuitantur. Adulari Sacerdotes insolenti & incompositæ familiæ necesse est, & eodem ore quo Christi corpus conficiunt, lasciuiam & petulantiam Matronarum fractis oculis libidinem & insanos plerumque amores meditantium collaudare. Hæc sunt aliquando in priuatis sacellis tremendorum mysteriorum initia, his ceremoniis Clerici vtriusque notæ compositi, ad aras temere profiliunt, precantur virtutem, & mentis sanitatem illis, quorum vitiis fauent, veniamque iis dari tacitâ prece à Deo supplicant, quos non audent in tanta scelerum licentia, peccatores nominare.

Sic ad infame seruitium descendunt, quos sua dignitas supra Angelorum sortem euexit. Vbi domum venerunt, & Dominas saluant: quid aliud animo versant, quam ut earundem gratiam fœda adulatione mereantur. Sit eſa curis, matronæ sanitatem, si speciosus rubor iuuentutis florem, si flagrantia oculorum noctis quietem, & molles tranquillioris somni inducias prodit: continuo ingeniosis acclamationibus rifuque meditato bonæ valetudini applaudunt, laudant colorem floridum, sub cuius fallacibus inuolucris vitia delitescunt, & mens arrosa vitiis, ac scelerum sentinâ putrescens, callidissime cælatur. Ita Clericorum domestica ista liturgia, in ordinis contumeliam cecidit: dum eorum obsequiis laïcorum superbia inflatur, qui vilissimo stipendio Sacerdotum adulatione ementes, iam incipiunt eos inter vilissima mancipia numerare, quibus æquum est etiam coronata capita famulari. Iam vero quid honoris, & gloriæ priuatis eiusmodi sacris Deo quaeritur? Tumultuariâ Religione, præcepſ familia relictis ægre operibus; ad puluinar priuatû confluit. Illic indecenti cultu glomerata palpitantibus buccis, ore tremulo, nescio quid incogitatum balbutit, & si quid silentij, si quid pietatis ac reuerentiæ afferatur, illud ancillares animæ, non tam Deo quam Dominis reddunt, quorum vultus, & frontem longe curiosius ac religiosius quam sacra mysteria trementes serui respiciunt: & de eorum beneuolentia quam de Numinis pace perplexioribus curis augurantur.

Inde verò scrao peractò, scena mutatur; & complicatis aulæis longe aliud à Religione cogitatur. Illic plerumque, vbi Deus stabat rerum humanarum arbiter, theatrum lasciuix, & vanitati confurgit: Christi altaria inuadit Dæmon, vbi Angelorum Hymni insonuerunt, ibi insolens ludio, aut lyrista delicatus molle carmen incinit, & quo loco negligenter Religionem exceperant, illic mancipia vitiiis & sceleribus Dominorù studiosissime famulantur. Taceo cætera. Nam & pauca ista, quæ sæculi corruptelam notant, iustus dolor extorsit, omnino vero nihil sanctius Deoque gratius quam homines ad pietatis officia colligi, & in templa commeari, vbi Imperium erexit, vbi Majestatis insignibus lucet, vbi æmulis feruoribus Religionis studia incalescunt, vbi sanctioribus admixti peccatores, facilius cælum exorant, & qui innocenter viuunt iunctis precibus, maiora, & ampliora beneficia promerentur.

Merito itaque quasi speciem schismatis priuatos conuentus antiquitas exhorruit, & sine Episcopo in lucernarium quidem, vespertinas horas celebrare permittitur. Nec tamen omnino interdicta priuata oratoria agnoscit Balsamon ad Canonem trigessimum primum Trullanæ Synodi. Nam & Antimensiorum vsus institutum ad priuata solummodo oratoria refert, non enim in maioribus Ecclesiis opus erat Antimensio. Cum earum altaria essent solemniter inaugurata. Est autem Antimensium panni genus, quod altari

Concil.
Tolet. I.
Can. 9.

De Antimensio, vide
Manuelis
solutiones
ad dubia
quædam apud
Leuclaium
Tom. I. lib.
3. p. 239.

non consecrato solebat imponi, cuius conficiendi ritum habent in Græcorum Euchologio: nempe cum Pontifex Templum dedicasset pannum humani stratum, & mensæ circumuolutum in partes discindebat, Sacerdotibusque distribuebat, ut eas sacras mensas tegerent inter sacrificandum: quandoquidem absque eo panno nefas erat in locis, & altaribus minime dedicatis sacrum celebrare.

CAPVT V.

De dote Oratoriorum. Oratoria duplicis generis publica, & priuata. Oratoria à magnatibus nefas erat sine dote construi: Quibus in oratoriis, erant, vel non erant reliquia sanctorum. De Oratoriis & Capellis Monachorum.

Dubium esse potest, an oratoria ad res, & bona Ecclesiæ pertineant, & an ante condita oratoria, necessarium fuerit iis dotem condicere. Quod ut innoscatur, aduertendum oratorij nomen sumi duobus modis, vel pro priuato sacrario, de quo antea locuti sumus, vel pro publico, nempe extrà ædium septa, quò vniuersis liceret còfluere Oratorium priuatum inter res Ecclesiæ numerari non potest: non enim proprie est res sacra neque rite dedicata à Pontifice, & ut ait Iurisconsultus aliud est esse sacrum locum, aliud sacrarium: sacer

Distinctio
sacri, & sa-
crarij.

locus, est locus cōsecratus. Sacrarium, est locus in quo sacra reponuntur quod etiam in ædificio privato esse potest, l. *sacra loca* S. *de rerum diuisione*. Itaque ad hoc oratorium construendum nulla dote opus erat, sed si quando in eam domum ad sacra faciūda Clerici aduocarētur, necesse erat stipendia, & sumptus à Domino domus præstari, vt ex Nouella Leonis quarta apparet, & ex Nouella Iustiniani.

Oratorium vero publicum, vel à potentioribus, & magnatibus erigebatur: vel certe à tenuioris fortunæ hominibus. Oratoria magnates extruebant ambitionis plerumque causâ, & nominis conciliandi ergo, vt in ædibus etiam sacris nobilitatis suæ notas, & vestigia insculperent. Solebant autem ea oratoria cōdere, vel in vrbibus, vel extra vrbes, in prædiis nempe, ac villis: quocumque vero loco placeret magnatibus oratorium extruere, compellebantur ab Episcopis ad dotem condicendam. De isto oratoriorum genere intelligendus est Canon trigessimus tertius Concilij Aurlanensis quarti. *Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere Diocesim, primum & terras ei deputet sufficienter, & Clericos qui ibidem sua officia impleant, vt sacratis locis reuerentia condigna tribuatur. Nā Diocesis nomine intelligit oratoriū, cui certus Clericorū numerus adscriptus est. Quamobrem Gregorius Magnus, lib. 2. Epistola 9 ad Ariminensem Episcopum præcipit, vt ab Hemothea illustri fœmina, quæ oratorium condidit dotem congruentem*

Oratoria
publica à
magnatibus
condita
dote indi-
gent.

Concil. Au-
rel. & can.
33 anno. 544

176 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum*
 accipiat, priusquam eius oratorij consecrationem
 adoriatur. *Hemothea* (inquit) *Jllu*stris *fœmina* peti-
 toria nobis insinuatione suggestit quod habetur in subdt-
 tis, intra ciuitatem *Ariminensem* in loco iuris sui orato-
 rium se pro sua deuotione fundasse, quod in honorem sanctæ
Crucis desiderat consecrari, & ideo frater charissime, si in
 tua ciuitatis memorata constructio iure consistit, & nul-
 lum corpus ibidem constat humatum esse perceptâ primitus
 donatione legitima, idest totius facultatis eius, excepta
 familia, prius mobilium, vel immobilium seque mouen-
 tium unciis octo retento sibi usufructuario diebus vitæ
 sue, gestisque municipalibus alligatam, prædictum ora-
 torium absque Missis publicis solemniter cōsecrabit. Hinc
 manabat optimatum arrogancia, qui postquam
 Diocesim & oratorium condiderant, non modo
 arbitrabantur licere sibi, quos vellent Clericos in
 oratoriis instituere, verum etiam ad superbiæ
 incrementum, nitebantur Clericos oratoriorum,
 & facultates eorundem omnino cognitioni, &
 potestati, tam Episcoporum, quam Archidiacon-
 orum subducere. Vt questi sunt patres Concilii
 Cabilonensis, ad quorum postulationem con-
 ditus est Canon eius Concilij decimus quartus,
 qui iubetur vt in potestate sit Episcopi & de ordi-
 natione Clericorum & de facultate ibidem colla-
 tâ, qualiter ad ipsa oratoria & officium diuinū
 possit impleri & sancta Libamina consecrari.

Arrogancia
 magnatum
 qui oratora
 condiderāt.

Conc Cabi-
 lonens. ann.
 630. can. 14.

Præter ista oratoria in prædiis magnatum sunt
 & alia publica quidem, sed in gratiam rusticorum
 cōstructa. Cum enim rustici extra oppida degen-

tes

tes & passim in prædiis constituti longius plerumque à parochiâ abessent nec possent nisi longis itineribus & magno labore ad æd emaiorem & communem proficisci indulgentia Episcoporum cõdebantur in prædiis oratoria sine vllius dotis constitutione, quoniam nulli in illis manebant Clerici. Ideoque cum ad alimoniam & annonam Clericorum maximè dos Ecclesiastica inuèta sit, in qua æde Clerici non erant, eam non erat necesse bonis dotalibus exornari De hac oratoriorum forma intelligendus videntur Canon. vigesimus primus Concilij Agathensis. *Si quis extra parochias in quibus legitimus est ordinariusue conuentus, oratorium in agro habere voluerit reliquis festiuitatibus. Vt ibi missas teneat propter fatigationem familiae, iustâ ordinatione permittimus: Pascha vero, Natale Domini Epiphania, Ascensionem Domini, Pentecosten & Natalem Sancti Ioannis Baptistæ, vel si qui maxime dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus aut in Parochijs teneant. Clerici vero si qui in festiuitatibus quas supra diximus, in oratorijs nisi iubente aut permittente Episcopo Missas facere, aut tenere voluerint à communione pellantur.* Hic etenim canon loquitur de oratorijs non dotatis, ad quæ nimirum minoribus festis & diebus Dominicis veniebant Clerici ex proximâ parochiâ ad missas celebrandas, vnde animaduertèdum quod ista oratoria, quæ erant sine dote & carebant proprijs Sacerdotibus nullas plerumque habebant martyrum reliquias, nisi forte tam vicina essent parochiæ vt ex ea facile commigrantes Clerici

Concil. Agath. anno 506. sub Clodoueo can. 21.

Concilium
Epaonenſe.
can. 2.

Reliquiarū
veneratio,

poſſent in oratorio, frequenti pſalmodiâ defungi: nam martyrum reliquias ſine honore & Hymnis quotidianis alicubi iacere nefas erat. Hoc totum præclare docet Canon. 25. Concilij Epaonenſis, vbi tota hæc diſtinctio oratoriorum quæ proprios habebant Clericos & aliorum quæ aduentitios tantum ſole clarior eluceſcit. *Sanctorum reliquia in oratorijs villaribus non ponantur, niſi forſitan Clericos cuiuſcumque parochiæ vicinos eſſe contingat, qui ſacris cineribus pſallendi frequentiâ famulentur. Quod ſi illi defuerint, non ante proprij ordinentur, quam eis competens victus & veſtitus ſubſtantia deputetur.* Et certe tantam fuiſſe reliquiarum apud veteres reuerentiam animaduerto, vt vel Pſalmos vel miſſas, ſi fieri poſſet, coram illis quotidie peragi ac decantari patres antiqui decernerent.

Greg. p. 18.
lib. 3.

Quamobrè Greg. Mag. cum Mauro Abbati Eccleſiæ Sancti Pancratij tradidiſſet, cuiuſque obuentiones ac reditus Monachorū cõmodis, ac poſſeſſionibus adſcripſiſſet, ſerio eum monet vt Pãcratij reliquiæ honeſtiſſime tractentur, & ante eas quotidie opus Dei peragatur, vbi per opus Dei intelligendum arbitror ſacram Miſſæ Liturgiam. *Præ omnibus (inquit) tibi curæ ſit vt ibidem ante ſacraſſimum corpus Beati Pancratij, quotidie opus Dei proculdubio peragatur.*

Superiora iſta ex penetralibus antiqui iuris deprompta ſunt. Quod ad iuris noui diſpoſitionem pertinet nemini intercluſum eſt orationis cauſſa domi ſibi ſacrarium erigere: modo piè & religioſè

se id fiat, non ad fastum & inanem pietatis ostensionem, quæ plerumque tota è pectoribus, in suppellectilem effunditur: adeo vt plurimorum hominum parietes plus Deo placeant quam animi. Ita Glossa extrauaganti ad conditorem ad §. oratorijs. Nec tamen oratorium istud priuatum inter religiosa loca censetur, nam religiosus locus sine doctæ & auctoritate Pontificis non fit.

Animaduertendum insuper oratoria iure sequiori appellari Monachorum ædes sacras, quæ cum Ecclesiarum nomine non censeantur, dicuntur tantummodo Capellæ siue Oratoria Vnde titulus de Capellis Monachorum: ista autem oratoria quæ ad vsus Regularium condita sunt, non censentur loca publicis vsibus dedicata, sed tantum Monachorum & Regularium, quorum fortasse habitatione publica sunt, seu quatenus comparantur cum domibus laicorum. Vnde carèt monumentis & insignibus locorum publicorum seu Ecclesiarum: cuiusmodi monumenta & insignia sunt campanæ ad conuocandum populum. Ita Celestinus tertius Abulensi Episcopo. *Patentibus* (inquit) *litteris certificari desideras, utrū Templarijs & Hospitalarijs, & alijs oratoria in domibus suis habentibus liceat campanas in eis ponere publicèque pulsare. Respondemus autem consultationi tuæ, quod non licet eis hoc agere, quin potius per censuram Ecclesiasticam appellatione remota coercendi sunt, vt ita sint suo iure contenti, quod iustitiam non impedias aliorum.* Vbi glossa annotat quod excedentes metas priuilegiorum priuilegio excidunt & pos-

De oratorijs Monachorum.

Cap. Patentibus de priuilegijs.

sunt reprimi. Id ipsum de oratoriis & ædibus sacris mendicantium rescripsit Ioannes 22. in extrauagante *Qui cunctos. De officio custodis hoc edicto perpetuo ordinamus quod Religiosi dictorum ordinum mendicantium, in nullo Conuentu suo, seu loco plures campanas habeant sine sedis Apostolicæ licentiâ speciali, sed una tantummodo pro loco quolibet sint contenti. Nec tamen abnuit summus Pontifex, quin si plures campanas in vsus duntaxat proprios iidem Religiosi sine lite, & contradicente nemine habuerint, possint iis in posterum vti §. cæterum. Animaduertenda insuper Monachorum in Græcia consuetudo; Nam cum in reliquis Ecclesiis soleret populus conuocari unico tantum signo: monachi tribus signis seu campanarum pulsationibus utebantur. Quorum primum exile erat: secundum paulo altius: tertium fortissimum. Accusabantur autem eâ causâ, nouitatis monachi. Hos defendit Balsamon dicens primum signum notam esse antiqui testamenti, quod obscurum est: secundum Euangelii quod clarius: tertium vltimi iudicii, apud Leunclauium lib. 7. pag. 476. Hæc vero oratoria siue Capellas Religiosi etiam exempti non possunt ex truere in loco non exempto, sine consensu & licentia Prælatorum: in exempto vero sine venia summi Pontificis. Ita Alexander. 4 rescripsit cap. *auctoritate de priuilegijs* Plura de Ecclesiis Monachorum suo loco dicemus, nunc ad Ecclesiarum & Basilicarum structuram dotemque contendimus.*

Ioanni. 22.
extra quia
cunctos de
officij cu-
stodis.

Leuncl. l. 7
Iuris Orient.
p. 476.

CAPVT VI.

De Ecclesiarum & Basilicarum erectione. Ritus seruandus ab eo qui Ecclesiam condere vellet. Insinuationes seu ἐμπαρίσκα duplicis generis. Insinuationum codices olim habuerunt Clerici. Intra quod tempus necesse esset oratorium aut Xenodochium erigi. Falcidia ex legatis ad pias causas non detrahitur. Locus & spatium adis sacrae quod & quantum. Romanorum ritus circa fines templorum, &c.

IN construendis ædibus sacris prima Religiosæ munificentia ac liberalitatis initia laici olim constituebant, nec laici tantum sed Episcopi & Sacerdotes qui nonnunquam in sua, nonnunquam in aliena Diœcesi (vt patebit in progressu) sacras domos, Monasteria & Basilicas crexerunt.

In constructione autem ædium sacrarum hæc potissimum spectanda: pecunia ad sumptus operis, locus seu arca, cui domum sacram inextrui oportet, consecratio, dos, dedicatio, & ius Patrocinij, quod vulgo ius Patronatus vocant. Dicamus hoc capite de pecunia, loco, consecratione & extru-
Grecivo
can. regular
τερομεν.

Quod ad pecuniam pertinet: animaduertendum ædes sacras solitas construi, vel munificentiam

& sumptibus viuentium, vel impensis eorum, qui vitâ functi ædem sacram extrui vltimo iudicio, & testamento mandassent.

Ritus seruã-
di in extru-
da Ecclesia,
aut Xeno-
dochio.

Quibus erat animus Ecclesiæ Xenodochij, & domus sacræ extruendæ, illi voluntatis suæ monumentum, & testificationem consignari publicis tabulis curabant: profitebantur se donare hoc, aut illud prædium, hanc aut illam pecuniæ summam, vel Martyri, vel Prophetæ, vel Angelo, vt oratorium sub eius nomine, ac titulo extruatur: sibi esse in animo, quatuor pluresve illic Clericos constitui, & propterea se dotis nomine, tantùm in agris, mancipiis pecuniisue, relinquere. Pari ferè formâ scribebant, qui testamento iubebant de suo ære Religiosas domos construi.

Insinuationes
donationum.

Viuentiũ autem, & defunctorum donationes necesse erat insinuari, vt perenne earum vestigium extaret. Nec vlla temporis iniuria deleretur. Nam si donationes propter nuptias insinuantur apud acta, siue in publicum proferuntur, vt amisso forte donationis instrumento principali, fides peti possit ex publicis instrumentis: multo cautius prospiciendum ne donationis ad pias causas memoria exolescat, & curandum, vt Ecclesia amissa fortasse cartâ donationis, aut testamento, ex publicis actis documentum rei sibi traditæ possit repetere.

ἐπιπίστευα
quid sint.

Dicuntur autem Insinuationum Codices, ac Commentarij Græcis, τὰ ἐπιπίστευα, quod est publicatoria suæ declaratorix. Cuiusmodi (ne error

fortasse subrepat nominum similitudine) animaduerto fuisse duo genera: quædam enim sunt, *ἐμφανίστα*, Clericorū, & eorum qui Ecclesiæ deseruiebant, quæ nil aliud sunt, quam codex, seu Catalogus in quem referebantur Clericorum nomina, qui stipendia, diaria, siue sportulas ab Ecclesia, sumebant. Solebat enim eorum fieri descriptio. Alia fuerunt *ἐμφανίστα*, siue insinuatia donationum, & oblationum sacrarum, item testamentorum, de quibus nobis est sermo.

Ex antiquo itaq; ritu ipsimet Clerici, itē defensores ecclesiarū, habebāt apud se insinuatia donationū & oblationū. Apud eos publicabantur testamenta; Sed ne abducerentur ab obsequiis Ecclesiæ debitis, & turbarentur officia, constituit Iustinianus, vt in posterūm Insinuationes testamentorum fierent apud Magistrum census: *Repetita promulgatione, non solum indices quorumlibet tribunalium verum etiam defensores Ecclesiarum, apud quos turpissimum intimationis genus irrepserat pramonendos censemus, ne rem attingant, quæ nemini prorsus omnium secundum cōstitutionum præcepta, quam census Magistro competit: Absurdum, namque est si promiscuis actibus rerum turbentur officia, & alij creditum alius subtrahat, ac præcipue Clericis, quibus opprobrium est, si se peritos rerum forensium velint ostendere, l. Constituta Cod. de testament.* Erat autem Magister census, is apud quem publicari, & insinuari solebant, quæcumque opus erat publico testimonio confirmari, vt annotat Cuiacius ad dictam, l. Constituta.

l. Constituta
Cod. de
testamentis,

Lib. 6. tit. 23
l. 23.

Ex quo donatio fuerat insinuata, & instrumentum insinuationis facte, quod Græci δωροτικόν, appellant receptum, nemini fas est consilium mutare, & rem donatam Martyri, vel Angelo impio genere pœnitundinis sibi retinere. Nolunt enim leges religiosa vota humana leuitate infringi & quæ fidem hominibus seruari constituunt, sanctissimè prohibent, ne Deus vanis mortalium pollicitationibus illudatur. Itaque cum neminem, in opere religionis causâ inchoato pœnitere oporteat. Zeno Imperator edixit, vt cogi possent ad perficiendum qui Ecclesiam inchoassent, aut qui tantummodo se ædificaturos promississent, & insinuasent donationem prædij alicuius, aut Iuris. *Si quis donauerit rem aliquam mobilem, vel immobilem, vel se mouentem, aut ius aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli tanquàm ipsi postea oratoriū ædificaturus, & donationem insinuauerit, apud quos necesse est cogitur.*

Constit.
Znon l. si
quis Cod.
de Sacro-
sanct. Eccles.

Opus quamuis nondum inchoatum fuerit perficere, per se, vel hæredes, l. si quis C. de Sacrosanctis Eccles.

Et certe Ecclesiarum prærogatiua non minor esse debuit, quam operis alicuius prophani, quod vel ornamento ciuitatis, vel commodo populi cedere debet. At opera eiusmodi si quis olim vouisset, aut inchoasset, perficere tenebatur. Quod si per negligentiam hæredum staret, quominus opus publicum testamento legatum compleretur, & ad umbilicum duceretur, cogebantur hæredes, ex edicto prætoris, sex primis mensibus vsuras leuiiores persoluere Reipublicæ, & in posterum

rum exactis nempe sex mensibus vsuras tremiffes. Ita Vlpianus l. si legatum ff. de operibus publicis, & l. si pollicitus. ff. de pollicitationibus. Cœpisse autem dicitur, opus publicum, qui fundamenta iecit, qui locum purgauit, qui apparatus siue impensam in publico posuit dictâ lege si pollicitus §. cœpisse ff. eodem titulo. Pœna autem non caruit negligentia eorum, qui sacro operi extruendo segnus incumberant, & animas defuictorum subsidio religionis frustrabantur: *Nam si quis venerabile Oratorium, aut Xenonem, aut Ptochium, aut Orphanotrophium, aut Nosocomium, aut aliam venerabilem domum extrui, in ultima voluntate disposuerit, iubemus ut oratorium, intra quinque annos, perficiatur prouidentia locorum Episcopi, & Ciuilis magistratus: Xenon vero aut Ptochium, aut alia venerabilis domus, intra annum unum extruatur; si intra annum heredes Xenonem, aut quamque venerabilem domum, quam testator extrui disposuit, non fecerint: iubemus ut ij domum vel emant, vel conducant, ubi iussa queant exequi, tantisper dum eiusmodi venerabilis domus absoluat. Nouella 131. §. si quis.* Ex qua lege apparet in Hospitalibus, seu Xenodochiis erigendis, Imperatorem plus seueritatis adhibuisse, quam in Oratoriis. Nâ Oratoriorum extructio potest differri in annos quinque: at Xenodochium debet compleri intra annum; Si enim ultra differatur Xenodochiorum cōstructio, legatis sibi subditis fraudantur pauperes, & complures languor, atque inopia conficit, qui malis suis accalamitatibus remedium aliquod, & finem inuenissent, si eis Xeno-

Nouella est
§. si quis.

De Oratoriis
& Xenodochiis
construendis,
quod tempore
Imperatore
præfixum.

dochij alicuius, aut Nosocomij asylum patuisset. Ex dilata vero Oratoriorum extruptione id incommodi non sequitur: nam possunt in aliis ædibus precari fideles, nec desunt templa, in quibus pietatis officia commode exequantur. Ea causa constitutionem edidit Manuel Imperator mense Martio Indiæt 14. quâ vetat ne, si quis pauperibus seu Christo sub eorundem miseria ac sordibus latenti, bona sua diuidi supremo iudicio, & testamento instituerit, eius voluntatem Curatores exequi differant, & moram faciant piissimis votis, per litium ambages, & dilationes solitas iudiciorû. Idcirco censet in iis causis, quæ pauperum commoda spectant, non oportere ordinem Iuris & Ceremonias seruari, sed quanta fieri potest celeritate finiri. *Hinc enim euenit* (ait Imperator.) *Ut morientium animæ detrimento afficiantur, & quæ propter bonum, & Uniuersi utilitatem late sunt leges, in contrarium conuertantur.* Apud Photij Scholiastem Balsamonem, tit. 2. de Fide. Quamobrem si Xenodochio extruendo moram facerēt hæredes, tunc Episcopus domum aliquam pro arbitrio locabat sumptibus hæredum, in qua hospites, & peregrini excipi possent, aut morbo languentes, religiosè curari.

Constitut.
Manuel.
Indiæt. 14.

Cæterum, ne quid impedimento esset, quominus sacra vota defunctorum possent ad exitum perducî, non licebat hæredibus, ante operis sacri, & voti complementum, quidquâ ex defuncti bonis præcerpere, vel detrudere Falcidiâ, hoc

est, quartam hæreditatis partem, quam aliter Trebellianicam appellant. Nam etsi tota hæreditas foret in sumptus, vel Oratorij, vel Xenodochij exhaurienda, adire tamen hæreditatem cogebantur vellent nollent, qui scripti erant hæredes, & votis, ac voluntati testatoris satisfacere. Nemini enim graue ac durum esse debet, quod religionis causâ institutum est, adeoque turpe est hæredes, ac liberos, de parentum, aut adgnatorum pietate conqueri, & dum mortuorum opibus auarâ cupiditate inhiant, eorundem salutem, ac quietam inuidere.

τὸ εἰς δου-
τεῖς ἀγίας
κατὰ τὴν
παρὰ τὸν
πατρὸς
Balsimon
ad Nomac
tit. 2. De fi-
de.

Et certe si militum testamenta Falcidia lege non continentur, & inuiti hæredes militum coguntur adire hæreditatem, etsi Falcidiam seu quartam portionem minime lucrentur, quanto magis hac prærogatiuâ niti oportet testamenta eorum, qui si Reipublicæ non militarunt sua tamen omnia pietati, qua Respublica viget, ac florescit religiosè mancipant.

L. miles. ff.
ad legem
falcidiam,
lib. 35. tit. 2.
vltim. a.

Interea monendum non prius licuisse aggredi domus sacræ constructionem, quam impetratâ veniâ ab Episcopo, cuius erat locum benedicere, Crucem figere, quos ritus in transcursu attingemus, vbi de monasteriorum erectione agitur.

Itaque viso inspectoque testamento, liberam dabat extruendi facultatem Episcopus, rescissis tamen conditionibus, & claufulis, si quas testamentum contineret, quæ sacris Canonibus & lu-

ribus Episcoporum officerent, neque enim potest testator, aut quiuis alius adigere Ecclesiam ad conditiones iniquas, & illius libertatem, aut disciplinam quasi ære condicto nundinari. Ita Balsamon notat consistere non posse conditiones Antistibus iniuriosas, vt si testator scripserit se eâ lege fundare Monasterium, vt in eorum bonis locorum Antistites nullam omnino partem habeant. Similiter, inquit, Episcopi non possent fundare Monasterium. His conditionibus, vt eorum successores in ea nihil habeant Iuris. αὐτόματα εἶ) τὰ ἐν τοῖς τυπικαῖς γραφόμενα πρὸς τῶν κτητόρων, χάριν δὲ μὴ μετέχειν ὅλως τοὺς ἐξωθεῖς ἄρχιερεῖς εἰς τὰ παρ' αὐτῶν κληζόμενα μοναστήρια ὡσαύτως καὶ τὰ τῶν ἄρχιερέων προσημύματα, τὰ ἀγαλλιάζοντα μὴ μετέχειν εἰς τὰ μοναστήρια ἕως μὲτ' αὐτοῦ ἐπισκόπου. Pergamus ad locum, siue Arcem ædificando templo destinatâ. Primum quidem oportet fundû, cui ædis sacra inextruenda est, ab omni hominum iure & dominio exauctorari, vt totum in Numinis potestatem transeat, cum quo mortales non habent commune diuidendum. Itaque ea causa forsan locum sacrum extrui non licebat olim, nisi cum assensu Principis, l. *Sacraloca. ff. de rerum diuisione.* Quamobrem locus & fundus, qui sub conditione legatus est, & ad prophanam naturam redire potest, non valet à quoquam religiosus fieri, l. *Si locus sub conditione. ff. De Religiosis & sumptibus funerum.* Vnde antequam inextruatur Ecclesia, locus est ab omni prophana ditione eximendus: ita vt

Balsamon
in *Nomocanem* so-
tij, tit. 2.
pág. 45.

etiam Princeps nullam in eo sibi retineat potestatem. Vnde legimus apud Ordericum Vitalem quod cum locus extruendo Monasterio Vticensi, seu Ecclesiæ sancti Ebrulfi, electus esset, Nobiles Normanix omne ius quod sibi in eum locum titulo dominiij vindicare poterant, eiurarunt in fauorem religionis, vnico sibi orationum monasticarum censu reseruato, quam eorum voluntatem Dux Normanix probauit, & libertatem loci solemni diplomate confirmauit. *Locum, inquit, nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt eius tutela, ut nec sibi, nec alijs quibuslibet, aliquam ad-suetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum, à Monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux, autem bonæ voluntati eorum gratanter acquieuit, & testamentum de rebus, quas optimates sui sancto Ebrulpho dabant, confirmauit* Cæterum principes nullam amplius retinere in sacras ædes potestatem, sed eas omni humanâ potestate exemptas esse, satis probat infracta illa, & illustris Constantia Ambrosij, quâ aduersus auctoritatem Imperatorum, & vim militum prohibuit, ne Basilicæ ex mandato Principis, Arrianæ factionis Sacerdotibus traderentur. *Noli, inquit, te grauare Imperator, ut putes te in ea quæ diuina sunt Imperiale aliquod ius habere, noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est, quæ Dei Deo, quæ Cesaris Cesari. Ad Imperatorẽ palatia pertinent; ad Sacerdotem Ecclesiæ: publicorum tibi manium ius commissum est, non sacrorum* Epistola 14. lib. 2. An autem quis fun-

Ordericus
Vitalis, lib. 3
Hist. Eccle-
siasticæ.

192 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
 dum suum vendere teneatur, si quando commo-
 dus visus sit Ecclesie extruendæ, non satis conue-
 niunt Iuris interpretes. Mihi quidem cedendum
 Religioni videtur, adeoque cogi posse Domi-
 nos fundi existimo, ut iusto pretio accepto, il-
 lum distrahant: nam si vicinus per suum præ-
 dium cogi potest viam ad sepulchrum dare. *l. si
 quis sepulchrum. ff. de Religiosis & sumptibus funerum.*
 Ex rescripto Antonini. Si communem seruum
 manumittere volens compellit eum, cum quo
 communis est, pretium serui capere, ut ex integro
 seruus manumittatur, ex rescripto Seueri & An-
 tonini, *l. in Communes seruos, C. de communi seruo
 manumisso.* Denique si ob causam publicam tene-
 tur quis res suas distrahere moderato pretio, ut
 de agro militibus adsignato habetur. *l. item si ver-
 beratus S. item si forte. ff. de rei vindicatione.* Et *l. Lucius.
 ff. de Evictionibus,* Si inquam hæc ita se habent;
 Quanto æquius est, ut quis sui fundi iustum pre-
 tium recipere cogatur, quando id religio postu-
 lat, & sacrorum veneratio. Nec vero societatem
 viuientium tantummodo religiosæ ædes refu-
 giunt, sed etiam timent mortuorum contuber-
 nio violari. Vnde ædes sacras nefas erat olim
 construi, vbi mortuorum cadauera iacerent. Insi-
 gnis locus in Trecentium extat Annalibus, in vi-
 ta sancti Frodoberti, per Nicolaum Camuzatium,
 è manuscripto edita. Nam cum Beatus Antistes
 Prudentius, rogaretur ædem extruere in loco, vbi
 corpora defunctorum iacebant, ante consecratio-

Antiquita-
 tes Trecenti-
 ses in vita
 sancti Fro-
 doberti.

nem iussit ea erui, & exportari. *Js ad prædictæ Basilicæ consecrationem à fratribus euocatus diligentius percunctatur, vtrum inter sacros parietes sepulta aliquorum cadauera tegerentur. Cūque comperisset inesse quam plurima, vniuersa prius de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum.*

Ita diuus Gregorius Epistola 22. libri primi ad Surrentinum Episcopum, mandat consecrari Monasterium sancti Stephani, eâ conditione: si nempe eo loco constructum sit, vbi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione oratorij per Hemotheam Matronam conditi, libro secundo Epistolâ nonâ. Quibus quidem gestis conformis est ferè sanctio Regia Capitul. lib. 5. tit. 48. nisi quod de solis infidelium corporibus loquitur. *Ecclesiam, in quam mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur sanctificare non licet: Sed si apta videtur ad consecrandum inde euulsis corporibus & rasis, vel lotis lignis, eius reedificetur. &c.*

Greg. ep. 22.
l. 1. & ep. 9. l.
2.

Capit. l. 5. tit.
48.

Quinetiam si locus ille fuisset commercio Hæreticorum inquinatus, nefas erat illic extrui sacram ædem, quasi sordes istæ, infandi conuentus receptatione contractæ, adeo tenaciter hærent, vt nullâ possent purgatione ablui. Ita Concilium Epaonense, Can. 33. *Basilicas Hæreticorum, quæ tanta execratione habemus exosas vt pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis vsibus applicare despicimus, sane quas per violentiam nostris tulerant possumus reuocare.*

Concil.
Epaon. c. 33.
Anno 51

Spatium vero, vel maius, vel minus pro ædium ratione metabatur. Omnino vero animaduertendum possessionem Ecclesiasticam muris, & ambitu ædis sacræ non finiri, sed libera semper olim fuisse quoquouersum spatia quædam, quæ sacra, & religiosa haberentur. Hæc autem spatia vel atrio, vel scholis inseruiebant. Vnde priuilegium immunitatis Ecclesiasticæ, ad 30. passus in circuitu dicitur extendi, intra quos sacrilegium committitur si quid ablatum raptumue fuerit, vt scribit Ioannes 8. Can. *quisquis* 17. q. 4. Nec præterire possum, quod auctores finium regundorum de terminis ædium sacrarum à veteribus præfixis, & designatis referunt. Si quidem vt ambitum loci sacri definirent, quotuor aras, à quatuor mundi partibus, humi defodiebant: vt si templi limites quærentur, hi termini proderent, quousque religio pertineret. Ita enim habet Dolabella. *Fines templares sic quæri debent, vt si in quadrifinio est positus, & quatuor possessionibus finem faciet, & quatuor aras quæris, & ædes quatuor ingressus habet, ideoque, vt ad sacrificium quisque per agrum suum intraret. Quod si desertum fuerit templum, aras sic quæris: longe à templo quæris pedibus xv. & inuenis vilia fundamenta aliqua quod si inter tres, tres ingressus habet, inter duos, duos ingressus habet templum.*

Dolabella de
finibus apud
Aggenum &
105.

Vnde patet fines templorum aris fuisse designatos in interuallo pedum quindecim, & totidem ingressus fuisse quot aræ & confinia.

Amplitudinem

Amplitudinem verò ædium sacrarū describit
 Nicolaus Papa II. Epistolâ ad omnes Episcopos. Nicol. 2. &
 habetur 17
 q. 4. C. sic ut
Sicut antiquitus à Sanctis Patribus statutum est statui-
mus, ut maior Ecclesia per circuitum 40 passus habeat
Capella vero vel minores Ecclesie 30. &c. Ita etiã Con-
cilium Toletanum duodecimum canone deci-
mo ius immunitatis Ecclesiastici intra spatium
triginta pedum circa ambitum ædis sacre definit,
intra quod nefas erat cuiquam confugienti vim
inferre. His ipsis qui Ecclesiam petunt, per omnia lici-
tum in 30. passibus ab Ecclesie ianuis progredi, in quibus
triginta passibus uniuscuiusque Ecclesie, in toto circuitu
defendetur: sic tamen, ut qui ad eam confugiunt, in ex-
traneis, vel longe separatis ab Ecclesiâ domibus nullo
modo obcellentur.

CAPVT VII.

*De dote Ecclesiarum, & ritibus antiquis donationum, &
 cartarum. Qui fuerint Cartarum scriptores. Stylus
 Cartarum. Carte dotis Ecclesiastice aris imposte.
 Denuntiatio anathematis à donatoribus usitata. Quid
 traditio per herbam & cespitem, per ostium, & anati-
 cula. Scotationis ritus, &c.*

Ecclesias & Basilicas sine reliquiis Martyrum
 nefas erat construi. Vnde Concilium Africa-
 num capite quinto, dirui iubet Ecclesias, quæ sa-

Refertur de
consecrat.
dist. 1. cap.
26.

cris martyrum pignoribus carēt. Placuit ut altaria quæ passim per agros, & villas tanquam memoriae martyrum construuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiae martyrum conditæ probātur ab Episcopis qui locis eisdem præsent, si fieri potest, euertantur: si autem hoc propter tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent. Quia ergo Basilicas omnes oportet venerandis martyrum exuuiis ornari. Ideo ne sine cultu, & reuerentia, tam illustres reliquæ iacerent, ne quorū animus in cælo triumphat, eorum cineres hominum fastidio, atque incuriā læderentur: Clericos, & Sacerdotes necesse fuit adscisci, qui martyrum reliquiis assiduo famulatu deseruirent, & in ornādis ædibus sacris, ac Ecclesiis, siue luminibus (quibus martyrum memoria perpetur coluit antiquitas) componendis versarentur.

Itaque Clericos fœdus aliquod & coniugij speciem cum Ecclesia ineūtes, nomine dotis, aliquid bonorum, & reddituum habere oportuit, quibus seipfos alere possent, & congruentem ædibus sacris cultum, atque ornatum comparare. Hinc uertant patres Episcopos ædem consecrare, nisi prius dotem à laicis acceperint, Canon quintus Concilij Braccarenfis. *Vnusquisque Episcoporum meminerit, ut non prius dedicer Ecclesiam nisi antea dotem Basilicæ, & obsequium ipsius per donationem Cartula confirmatum accipiat. Nam non leuis est ista temeritas, si sine luminarijs, & vel sine sustentatione eorum, qui ibidem seruituri sunt tanquam domus priuata, ita consecretur Ecclesia.*

Vnde Gelasius Papa, Senecioni alias Senonenſi Epifcopo consecrari poſſe ſancti Viti Eccleſiam ſcribit, ſi modo authenticum, & firmum acceperit dotationis inſtrumentum. *Pia mentis amplectenda deuotio eſt, qua ſc. Julius nobis, in re Juliana ſui iuris fundaſſe perhibetur Eccleſiam, quam in honorem ſancti Viti Confefſoris eius nomine cupit consecrari: hanc igitur (frater chariſſime) ſi ad tuam Diœceſim pertinere non ambigis, ex more conuenit dedicari collata primitus donatione ſolemni quam miniſtris Eccleſiæ deſtināſſe ſe præſati muneris teſtatur oblatæ, &c.* Licet vero Eccleſia ceremoniis iuris non teneatur, & habeat poſſeſſionem ſine rei traditione, l. *vt inter.* Cod. de *Sacroſanctis Eccleſiis*: tamen reperiuntur ritus quidam, & ſolemnitates, quibus interpoſitis necceſſe erat Eccleſiæ dotem, aut donationem quamlibet contradi. Imprimis vero animaduertendum dotem dari ſolitā antequam Eccleſia ædificaretur, non enim ſinebat extrui Epifcopus, niſi dotis condita inſtrumenta accepifſet: vt conſtat exiis, quæ de Emphanifticis ſiue Inſinuatiuis ſcripſimus, item de oratoriis quæ magnatum, ſeu pietate, ſeu deſiderio extruebantur, quæ omnia hîc non libet repetere. Addamus tantum ex Capitularibus Caroli Magni, cap. 229: *Nemo (inquit) Eccleſiam ædificet antequam ciuitatis Epifcopus ueniat, & ibidem crucem ſigat publice, & ante præſinat qui ædificare uult, quod ad luminaria, & ad cuſtodiam, & ſtipendia cuſtodum ſufficiat: & ſic factâ donatione, domum ædificet.*

Licet vero dotis instrumenta ante extructionem confecta essent: tamen æde iam cõstitutâ, & ad fastigium perducta, cum Ecclesiæ fundatores Episcopum ad consecrationis munus inuitarent, solebant donationem confirmare, & addere ceremonias, quibus etiam utebantur ij, qui postea aliqua parte suorum prædiorum vellent Ecclesiam augere. Cæremoniæ autem, istæ fuerunt potissimum apud Gallos nostrates, & Germanos.

In legibus Baiuuajorum edicitur, vt cui in animo est, aliquid ex facultatibus suis Ecclesiæ tradere, ille Cartam donationis conficiat, manu sua, si fieri potest, inscribat, adhibeat testes idoneos. Testes autem illi debuerunt esse homines liberi & ingenui: deinde Cartam donationis ita confectam præsentem Episcopo, aut Sacerdote in altari deponat. *Si quis liber persona voluerit, & dederit res suas ad Ecclesiam pro redemptione animæ suæ, licentiam habeat de portione suâ, postquam cum filiis suis partiuit, nullus eum prohibeat, non Rex, non Dux, nec ulla persona habeat potestatem prohibēdi, & quidquid donauerit, villas, terram, mancipia, vel aliquam pecuniam, omnia quæcumque donauerit pro redemptione animæ suæ, hoc per Epistolam confirmet propria manu sua ipse, & testes adhibeat sex vel amplius, si voluerit imponat manus in Epistola, & nomina eorum notentur ibi, quos ipse rogauerit, & tunc ipsam Epistolam ponat super altare, & sic tradat ipsam pecuniam coram sacerdote qui ibidem seruit, &c.*

Innumera Cartarum eiusmodi exempla ex-

tant in Annaalibus Fuldensium, & in Antiquitatibus Alemanicis. Ex quibus liquet Cartarum scriptores, vt plurimum fuisse, vel Clericos vel Monachos, qui soli p̄ficiis illis temporibus, scribendi peritia callebant. Cartas vero & instrumenta, Latino idiomate concinnabant, stylo breui, atque vt plurimum sordido, cui passim admixta sunt Barbara, & Germanica vocabula, etiam in Cartis quæ in Franciâ, & sub Regibus nostris scriptæ sunt, nam linguæ Germanicæ vsum durasse apud Francos, ad Ludouici Pij tempora, inde constat quod idem Ludouicus, inter mortis certamina, nescio quo spectro pressus, & territus, dicitur eam vocem emisisse *huz, huz*, quod Germanica lingua est interpretatum Foras. In his vero Cartarū scriptoribus, & notarijs numerātur præcipuè Madalfredus, qui Monachus fuit sancti Galli, cuius cartæ plurimæ reperiuntur circa annum 847. Albunius Clericus qui scripsit anno 770. Præ ceteris vero Iso quidam Monachus, & magister sancti Galli scripsit Instrumenta non pauca circa annum Christi 913. imo & formulas quibus cartæ scriberentur composuit, quæ dicuntur formulæ Isonis.

In cartis vero donationum primum exprimitur nomen Donatoris, deinde quâ causâ donauerit, 3. quam rem donet, quod prædiū, quæ mancipia, apponuntur testes quorum nomina scribebat manu sua, qui cartam conficiebat: vnusquisque vero testium signum, & characterem suum iuxta nomen suum apponebat. 4. Nomen suum adhi-

Author vitæ
Lud. Pij, a.
pud Pitho-
cum, pag. 10.
6. edit verset

bebat auctor cartæ : ac denique nomen Comitis, vel Regis, & annum regni, ac Imperij.

Illud interim animaduertendum fuisse in libertate donatorum, vt certam pœnam multamue irrogarent hæredibus suis, aut aliis quibuscumque, qui donationem rescindere tentarent, & ausu nefario vindicare prædium, aut mancipium semel Deo religiose consecratum. Adeoque in hac parte priuatus quilibet iudicem agebat, quia in defensione rei sacræ magistratus auctoritatē nemo est, qui non possit sibi adscribere. Exemplar vero eiusmodi donationum, vt lectori alibi requirendi laborem, & fastidium submoueam hîc adtexo.

*EXEMPLAR DONATIONIS EX
SYLVESTRO DIACONO.*

In nomine Christi. Ego Riulfus cogitauî Dei intuitum, vel diuinam retributionem, vel peccatorum meorum veniam promerere. Propterea vernaculam Iuris mei terram eam in loco nuncupanti quod dicitur Petinuillare, quantum mihi Deus donauit, & parentes mei, in hereditate dimiserunt, trado, seruum Allidulfum, cum omnia mea, cum agris, cum pradis, cum campis, cum aquis, cum siluis, cum pumiferis, trado de meo Jure sancto Galloni ad possidendū, & postea quidquid exinde facere volueris vèdendi, donandi, possedendi, liberam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse, aut ullus de hæredibus meis, vel vlla opposita persona, qui contra hanc donationem venire, aut agere tentauerit, in primis Dei iram incurrat, & à communionem corporis, vel

Sacerdotum extraneus sit, & in fisco soluat auri libras duas, & argenti pondera quinque, & quod petit, vendicare non valeat, sed præsens hæc carta omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa. Actum præsentibus, quorum signacula continentur. Sign. Riuolfi qui hanc donationem fieri rogauit, Sign. Ruodolfi, Sign. Ascari, Sign. Audonis, Sign. Fredualdi, Sign. Ariberti, Sign. Suabonis, Sign. Ludualdi, Sign. Suzcini, Sign. Odpadi, Sign. Eftregi, Sig. Acconis, Sig. Zilonis, Sig. Ruodcoz. Notauit quod feci in mense Junio. V. Id. Iulias, in anno quinto decimo, regnante Domino nostro Theodorico, Rege supra Carulum maiorem domus. Ego quanquam peccator Siluester descripsi, in Dei nomine. Amen.

Ex quo patet comminationes excommunicationum, & Censurarum, non tantum à S. Pontificibus (quibus est Ius pellendi sacris peruelles & sceleratos) verum etiam à priuatis quibuscumque fuisse usurpatas.

Cóminationes excommunicationum etiam laice usurpre.

Quanquam verò cartis & instrumentis rei traditio ac donatio firmaretur: attamen, & aliis ceremoniis utebatur Ecclesia in adeunda possessione. Aliter enim in domus & casæ, aliter in prædij, aut agri possessionem mittebatur. Si enim aliquis Casam, vel domum Ecclesiæ legasset, & donasset: tum nomine Ecclesiæ, Sacerdos Monachus vel Aduocatus Ecclesiæ, unà cum donatore domum illam adibat, & per traditionem ostij, & anaticulorum domus, in Ecclesiam rei dominium transferebat, ita elicimus ex Marculphi formula 154. Quid sit autem tradere domum per ostium, & Anaticula

Ritus traditionis per Anaticula. Marculphus formulâ 154

meo, quidam iudicio non est difficile augurari. Nam cum possessionem tradi scripserint Iuriconsulti, non cogitatione sola, sed corporali apprehensione, probabile est eos qui se dominos, & possessores domus factos de nouo, significabant, ostij contactu, cardinum & pessulorum ea possessione initiatos. Anaticula autem sunt cardines domus ab ἀνατέλλω, id est orior, conuerto, inde ἀνάπολαι, dicuntur Cardines cœli

Quid anaticula, & inde appellata.

Qui autem prædium agrumue Ecclesiæ tradebat, is gramen siue cespitem, ex eadem terra reuellebat; & reuulsum tradebat Aduocato Ecclesiæ, vel Clerico, qui nomine Ecclesiæ possessionem prædij adibat. Eius rei insigne exemplum habemus in Chronico Vindefemiensi, l. i. cap. 17. *Discre-*

Chronicum Vindefemiense, cap. 17. p. p. 74.

etus etiam, & prudens Ciuis Zuuollensis Gosuinus Tyacen octo iugera terra cum dimidio dedit Monasterio, simpliciter, & pure propter Deum, in animæ suæ, & progenitorum suorum salutem, hereditario iure à parentibus ad se deuoluta, realiter & legaliter resignans ea, coram notario & testibus, cum stramine de terra suscepto, & priori tributo legitime abrenunciando.

Innocentius 3us Capit ex litteris, de Consuetudine.

Paulo aliter hunc ritum explicat Innocent. III. in cap. *Ex litteris de consuetudine.* ad Archiepiscopum, & Capitulum Londensem (ubi male, Vulgo scribitur Lugdunensem.) Nam cōsuetudinem esse ait, vt qui agrum & terram Ecclesiæ donat, eius glebam seu portionem aliquam togæ sinu inuoluat, quam deinde coram Antistite, in altari deponit: *Si vero quis possessiones aliquas claustris, vel aliis*
religiosis

religiosis locis; in bona valetudine, vel ultima voluntate pro suorum vult remedio peccatorum conferre. Hęc conferendi formam esse proponitis quod in eiusmodi donationibus modicum terrę in manu consuevit accipere, vel in extremitate pallij quod manu p̄latis Ecclesię sustinetur, aut super altare ponendum sub testimonio videntium, & audientium sub dicta formā, u. Scotatio vulgariter appellatur, &c. Alias donationum formulas antiqui Codices subministrat Codex manu exaratus, tabulario è Ap̄siensis Monasterij in Diocesi Pictonum formam donationis continet quā, Matrona quędam illustris, instrumentum donationis confirmat, per traditionem flocci capillorum.

Qui l'fit
Scotatio.

In eodem Codice Nobilis quidam morbo decumbens donat Ecclesię iura quędam, & prędia, & confirmat donationem traditione Calicis in quo communionem sumpsit.

In Archiuis ecclesię sancti Hilarij Pictauiensis; donatio suburbanij prędij confirmatur à Comite Pictauiensi, per traditionem Cinguli & impositionem eiusdem super altare. Hęc itaque sunt celeberrime donationum formulę.

Quod vero ad foundationum, & donationum Cartas pertinet, de quibus hoc caput proprie institutum est, nihil habent singulare, quod in illis nomen scribebatur episcopi, qui Basilicam consecrasset: & si forsan episcopus Diocesis illius non posset consecrationem perficere, mentione fiebat in Carta, licentię ab eo impetratę, a quo prius episcopi ad consecrandam Basilicam iuu-

204 De bonis & possessionibus Ecclesiarum;
di. Secundo loco fiebat accurata totius dotis des-
criptio, 3. loco scribebatur quot Clerici, vel Sacer-
dotes essent in eadem Basilica sacris rebus mini-
straturi. Exemplar dotationis, & foundationis ex
scribo, ex antiquitatibus Alemanicis.

EXEMPLAR DOTATIONIS.

*Quoniam ex varietate rerum mortalium, & tempo-
rum continuata prolixitate, & humani generis debilitate,
memoria rerum gestarum obliuionis irreptione extrudi-
tur. Ideo prudens industria hominum id quod posteritati
voluit esse certum, sepiissime reliquit successoribus suis,
testamētis confirmatum. In nomine ergo Sanctæ & Indi-
uiduæ Trinitatis, notum sit omnibus, tam futuris, quam
presentibus, quod ego Norpertus Monachorum S. Galli
Ecclesiæ Abbas in nouali loco, qui Abbacella nuncupatur,
in conualle circumpositorum uontium sito, Basilicam ad
seruitutem Dei condidi, quam & edificatam à Thietma-
ro Curiensi Episcopo cum licentia, & rogatu Rumaldi
Constantiensis Ecclesiæ presulis, per legitimam consecratio-
nem loci illius in colis ad oratoriū stabiliri. Denique hanc
eandem Ecclesiam præbēda pueri unius de clāustro nostro,
& una Vvatspenda, & beneficio unius mansus, & omni
post subscriptæ decimationis determinatione dotauit, à
uonte Hersberch, ab alpe Solim, à Maggelisalpa, à
Barental, à Portaris alpa, à Chranperch, à riuulo Buchen-
bach, ab ostio fluuioli Rota, usque dum fluit in Sitterum,
usque ad originem; ita ut procliuitas circumpositorum
montium ad eandem cellam secundum liquentiam niuis*

imminet apertissime determinavi. Hanc etiã dotationem Sacerdoti ibidem Deo seruienti, banno Rumaldi Constantiensis Episcopi consensu Fratrum nostrorum perpetuo iure stabilius. Facta sunt hac anno ab Incarnatione Domini MLXI. indictione 9. regnante Rege nostro Hainrico Romanorum Imp. Anno 4. Signa testium Vuitone Aduocato, Opreth, Atzo, Tietpreht, Vodalrich, Liebo, Regenolt, Eppo, Heilman, Vuolffpreth, & ceteri complures.

Ad cuius cartæ notitiã quædam vocabulã explicanda. Noualem itaque locum, in quo Basilica extructa est, intellige locum prius infertilem, recês vero excultum. Vastpenda autem qua datur ea Basilica, nihil aliud est, quam vestiaria pensio Monachis præstari solita ab Abbate. Nam apud Germanos Vuatt, vestem significat, & Varmam dicitur qui pannos vendit, Spenda vero annonam significat.

Restant duo tantum ritus explicandi. Primus, quomodo Ecclesiæ potestaté Episcopo traderent. Secundus, qua ratione Episcopi in Ecclesiã recens conditã Clericos instituerent, seu vt vulgo dicunt inuestirent.

Et quod ad primum pertinet: Episcopi, priusquam Ecclesiæ *ἁγιάριον*, seu consecrationem aggrederentur, sollicitè inquirebant à fundatoribus, quibus conditionibus vellent, eam dotare, ac si conditiones proponerent Ecclesiæ iniuriosas, & à sacrorum Canonum auctoritate discrepantes, puta si nollent Ecclesiam fundatam cognitioni & potestati Episcoporum subiacere, tum præfules

facri, consecrationem adoriri renuebant, ne operis religiosi prætextu Religio ipsa læderetur. Si vero fundatores omnino se Canonum potestati summitterent, Episcopus consecratione peracta, coram sacris altaribus Ecclesiæ dominium, & gubernationem à fūdatore accipiebat: Tradebat autem fundator potestatem Ecclesiæ **P E R P A L L I V M** altaris, vt vocant. Hoc est sumebat in manus altaris pallium, & Episcopo tradebat, qua ceremonia significabatur Ecclesiam in ditione Episcopi, quantum ad omnia iura esse constitutam.

Traditio
per pallium
altaris.

Notitia
donationū
Ecclesiæ
Salisburgē-
sis, cap. 9
apud Canif.
tom. 6.

Illustre monumentum huius rei habes, in notitia donationum Ecclesiæ Salisburgensis cap. 9. apud Canisium, Tomo 6. antiquarum lectionum, vbi de Guntherio Comite sermo est, *Conuocauit, (loquitur de Guntherio) illuc sanctum Virgilium Episcopum eodem anno quo ad Episcopum ordinabatur, dixitque ei se velle ibi Monachos congregare, & Abbatem constituere & tunc Virgilius Episcopus requisivit ab eo in cuius dominio voluisset, vt Abbas ille esset, & Monachi quos illic congregasset: & ille ei primitus hoc dicere noluit, dixitque ei Episcopus, Neque ego tibi Ecclesiam consecro, nec Monasterium, neque Abbatem, nisi secundum Canones sciam ad quem, locorum illorum reſtitudo, & donatio constare debeat, & voluit inde abire. Denique idem Comes Guntherius diuino compunctus amore, cognouit quod Episcopus secundum Canonum statuta incedere vellet, & promisit se hoc ipsum quod ibi constructum habuit, ad monasterium perficere velle, & cum omni proprietate suâ eandem Ecclesiam, si consecrasset, ad*

Salzburgensem sedem Episcopatus, & ad illam dominationem pleniter per omnia, secundum Canones tradere velle, & per omnia inde ita facere sicut Virgilius Episcopus illum doceret, & tunc demum consensit Virgilius Episcopus, & consecrauit ipsam Basilicam, in honore sancti Stephani, & omnem locum hunc. Quo facto Guntherius tradidit per Pallium altaris Virgilio Episcopo ipsam Ecclesiã, cum omnibus qua ibidem antea perdonauit tradere.

Ex his patet quem animum attulerint veteres illi Episcopi in dignitate sui nominis propugnandã, qui nolebant vlla in suã Diocesi Monasteria construi, nisi quæ Episcopi ditone, & auctoritate continerentur.

Alterum vero quod ad inuestituram Ecclesiæ pertinet. Solebant Clerici, vel Monachi post solemnem consecrationem Basilicæ benedici ab Episcopo, & accepto ab eodem rerum Ecclesiasticarum inuentario de mysteriis rite peragendis admoneri. Id ipsum in Monachis fiebat, quos religiosa veste, si eam de nouo assumerent, idem Episcopus induebat, vt constat ex Chronico Vindesemiensi citato. cap. 13.

CAPVT VIII.

De vario genere dotationum. Ac primum de dote Oratoriorum, & Monasteriorum. Iustiniani edictum. Basilicarum varia dotes. Origo beneficiorum simplicis Tonsuræ. Qui sumptus in Monasterio. Quot Monachi efficiunt Monasterium. Breuium siue Codex Ecclesiæ apud quem seruabatur. Cartophilacij dignitas.

L. Quæro. ff. de iure dotium.

DOS sequitur conditionem mulieris, & mariti, vnde honestioribus matronis dos quoque opulentior perpetuo est, constituta l. *quæro. ff. de iure dotium.* Quare non omnibus quoque Ecclesiis dos æqua fuit. Pro numero enim, vel Monachorum; vel Sacerdotum dotem pingue, & reditus opimos necesse fuit condicere: vt ex censu Ecclesiastico ministri omnes commode ali possent, neque prophanis artibus victum queritando, cogerentur dignitatis suæ, & Religionis maiestatem dedecorare. Ita maiorum suorum prouidentiam laudat Iustinianus Nouella 3. *Deprehendimus (inquit) eos qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam, in hac alma vrbe exedificarunt, non solum curam edificij gessisse, sed etiam vt sacris adibus quas ipsi instituisent, sufficiens erogatio suppeteret, vtque desinirent, quot per singulas Ecclesias Presbyteros versari conueniret, quot Diaconos, vel mares, vel fœminas, quot Subdiaconos, & item Cantores*

Dos ad Ecclesiam necessaria Iustinianus Nouella 3.

simul & Lectores & Ostiarios: ad hæc ædis sumptum adieciſſe: præterea peculiareſ reditus, qui inſtituto huic ſuo ſatis eſſent, neque multitudinem aliquam adiectam, cui exinde competens ſolutio fieri non poſſet. Vnde animaduertendum Oratoriis & Aediculis, ad priuatæ pietatis ſolummodo monumentum & ſignificationem grati erga Deum animi conſtructis, dote non opus fuiſſe tam lautâ, quàm Parochiæ aut Monafterio.

Et certe in oratoriis habebatur ratio Clericorum, qui illic erant inſtituendi. Nam ſi forent è ſacerdotû numero, reditu opimioſe dotabâtur, quâ ſi in inferiori gradu conſiſterent, puta in Diaconorum, aut Oſtioriorû ordine. His enim ſufficiebant mediocres ſportulæ: quippe quibus nil incumberet oneris, præterquam ædem ſacram purgare & candelis ac luminibus moderari. Ita deſinitum in Concilio Toletano ſub Recaredo Rege Era DCXXXV. *Placuit Dei ſacerdotibus, ne quiſquã infra ſuam paroeciã Dei aulam inquirat, & munificus ille qui ſanctam Dei ædiſicauerit Eccleſiam, quod ibidem pio ſuo hærede largitus eſt, eodem loco præbyter ſecundum priorum Canonum inſtituta deſeruiens habeat. Et ſi præbyterum ea facultas habere non permittit, vel diaconus inſtituatur. Certe ſi minor eſt cenſus, oſtiorius à ſacerdote ſit electus, qui nitorem infra ſinus ſanctæ Eccleſiæ faciat, qui & ſanctarum Reliquiarû luminaria omni ſubſequenti nocte accendat.*

Ex eo fortaſſe quod aliquæ ædes fundatæ eſſent, vt aliorum ordinû, præterquam Oſtioriorum mi-

Oratoria
quam dotæ
poſtularent.

Concilium
Toletanum
ſub Recaredo
cap. 2.

Greg. lib. 2.
ep. 19.

nisterio non egerent, manavit forsan origo Beneficiorum, quæ simplicis Tôsuræ appellantur à Gal-
lis. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non
Presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis ac
gradus Clerici regerent abunde liquet ex epistola
decima nona Gregorij Magni lib. 2. vbi Ecclesiam
sanctæ Agnetis, quæ viâ Suburrânâ constructa erat
commendat curæ ac ministerio Leonis cuiusdam
Acolythi, cui propterea assignat pensiones domo-
rum. De quibus postea agemus.

Synodus
Trull. can.
16.

In monasteriis vero pro numero monachorum,
celsus oportuit constitui competentes. Qui autem
numerus ad conficiendum monasterium sufficiat
præclare edisserit Balsamon ex nouella decima
quartâ Leonis Imperatoris ad Canonem decimū
sextum Trullanæ Synodi. Rogauerit (inquit Bal-
samon) *quispiam & quantus sumptus ab eo exigetur qui
velit monasterium extruere? Multane auri talenta an sta-
teres aliquot? Solutio. Neutrū. Non enim cogetur quispiam
magnificam & magni pretij Deo offerre oblationem, nec
minutula aliquot auri numismata, ad ea quæ proposuit
non sufficientia offerens exaudietur. Sed quia monaste-
rium à tribus ad minimum monachis constituitur, cogetur,
qui vult edificare, offerre, si non plura, ea quidem certe,
quæ sufficiunt ad templi perfectionem suamq; & trium
monachorum habitationem & prouisionem. Dicit enim
decima quarta Imperatoris Domini Leonis nouella post
præmium. Dicimus, quod quoniam diuino ore dictum est,
ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum
in medio eorum, oportet tribus ad minimum sufficere opus,
quod*

quod monasterij subit appellationem, & aliorum, scilicet pretiosiorum vasorum, quæ ad ceremonias Dei que cultum & existentis felicitatis reputationem pertinent, non deesse facultatem. Eum ergo qui monasterium consecrare velit adgredi citra, prohibitionem, eo usque ad minimum oportebit ad eius consecrationem impendere.

Balsamon
ad Canonē
16. Trullanæ
synodip 18.
537.

Quòd vero fundator Monasterij non tribus tantum monachis domum victumque, sed sibi quoq; debeat prospicere, caussa est: quoniam iubent Canones, vt si ædium sacrarum fundatores, in calamitatem incidant, atque ad inopiam redigantur, victus & habitatio illis ex fundo censuue Ecclesiæ suppetat, ne beneficium se perdidisse lugeant, in ingratos conferendo.

Cæterum non omittendum apud Episcopum fuisse Codicem rerum Ecclesiasticarum, in quem referebantur ea, quæ quis, seu dotis nomine, seu alio quouis donationis genere contulisset, & in arbitrio stabat Episcopi vt pro dote Ecclesiæ hæc aut illa prædia admitteret vel respueret Nam si prædia vtilitatis aliquid essent allatura admittebat Episcopus, si vero non commodo, sed oneri futura repudiabat. Codicis interim Ecclesiastici meminit Synodus Constantinopolitana quæ dicitur prima & secunda, Canone primo. Nam postquam damnauit scelestum facinus aliquorum, qui vt pietatis famam aucupentur, monasteria construunt, & postquam ambitioni fecere satis, res Deo sacratas repetunt, & infami postliminio sibi vendicant: tandem vt huic morbo medeatur, definit, vt ne-

Synodus
Constant.
p prima
secunda
Canone 1.

rochiarum dissipatio. Itane vero, turbari Dioceses, Parochias confundi, Episcopatus permisceri, nunquid perinde est, ac orbem istum ad antiquam redire *ἀρχαίαν*. Delirarunt itaque Martyres generosi, Prælati illustres, qui hunc ordinem quem sæculi nostri vecors sapientia, & falsa sagacitas contumaciter euertit, tantis conatibus compegerunt Inter flammam, & incendia sæuientium & furētium Imperatorum. quid aliud egerunt Pontifices quàm vt Ecclesiam ordinarent, parochias conderent, & certis finibus Ministrorū curam definirent. Si libertate opus erat maxime iis temporibus quo cælare pietatem cogebantur, quo impiæ tyrannorum leges Christianorum patientiam satis exercebant, etsi Ecclesiastica disciplina nil vltra oneris addidisset. Sed ne conducti ad lessum planctumue parochiarum videamur, prouehamus stylum in earum antiquitatem, dotem, & foundationem.

Parochi & Parochiarum nomen antiquum, sed non tam illustri, significatione. Quippe parochus antiquis idem fere ac diuersorij dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus iuuabat, maxime cum Reip. causâ esset iter institutum. Ita Porphyrio ad Satyram 5. Horatij lib. primo sermo-
num, Parochi (inquit) copiarij dicuntur τὸ τὸ ἀπέχειν
idest ab exhibendo. Hodie autē à copiarijs præstantur hæc,
nimirum lignum & sal, ijs qui Reip. causâ iter faciunt,
nec tantum lignum & sal, sed etiam gratuitam &
honorariam cuectionem præbebant gentium

Porphyrio
 ad Satyram
 S. Horatij
 lib. 1.

exterarum legatis. Nonius Marcellus. *Parochos* à Nonius Marcellus in voce parochos.
Græco tractum est nomen quod uehicula præbeat, &c.
 Acron ad Horatij Satyram 8. lib. 2. *Parochi dicuntur* Acron ad Satyram 8 lib. 1.
qui hospitibus publice exhibent necessaria. Iidem appel-
lantur Xenoparochi l. munerum, ff. de muneribus, l. Munerum ff. de mune-
 videtur autem multum differre parochia & pa- ribus.
 roecia. Est enim parochia præbitio seu spatium,
 intra quod veteres illi parochi tenebantur pere- Parochia &
 grinantibus lautia suppeditare: at vero *παροικία* est parocia
 plurium domorum vicinia & conglobatio. Paro- qui diffe-
 chias vero Diœceses integras quibus Episcopi præ- rant.
 siderent, appellarunt veteres. Ita Canon. 14. Apost. Canon.
 vetat ne Episcopi à paroecia in paroeciam transi- Apost li. 14.
 liant. Ita apud Eusebium vocatur paroecia Ale- Euseb. lib. 3.
 xandrina. paroecia Ephesina pro Diœcesibus. Ta- hist. cap. 25.
 ceo innumera eiusmodi, & titulum totum apud & 31.
 Photium de parochiis.

Parochiarum vero imaginem quandam habuit antiquitas. Nam cum ciuitas in tribus nouemdecim Vrbanas, & vnaquæque tribus in decem Curias foret distincta: nemo nescit vnicuique Curia suum fuisse templum & suam sacerdotem. Marcus Varro, *Curia*, inquit, *duorum generum est vbi curarent sacerdotes res diuinas vt Curia veteres: & vbi Senatus humanas vt Curia hostilia quam primus adificauit Hostibus Rex ante rostra, &c.*

In municipiis vero sui quoque fuere sacerdotes, nam & alia habebant à Romanis sacra, & alios ritus: vnde cum è municipiis in urbem commigrarent, sacris municipalibus cogebantur renun-

CAPVT IX:

De parœciarum origine & progressu. Parœcię etymon. Quinam parochi apud Romanos. Species quedam parochiarum apud infideles. Initia parochiarum etiam rusticarum Apostolorum temporibus. Parochiarum in urbibus distinguendarum causa. Euaristus parochiarum author non Dyonisius. Declaratum fermentum quid. Parochiarum rusticarum distinctio & limites, à quibus positi. In Hispania parochiæ ante Concilium Jliberitanum. Domus Nobilium primę parochiæ, &c.

NIl est sanctū & inuiolatum quod aliquando temporis longinquitate non corrumpatur. Societas nostra non tam est subsidiorum quàm vitiorum turpe commercium, nam mutuo affricu suas quilque sordes alteri allinit, & priuatæ libidinis licentiam, atque impunitatem assequitur, alterius cupiditatibus indulgendo.

Hinc morum pestilentia sæuius per vrbes, quàm per oppida grassatur. Nam qui ciuitates incolunt, non tam humanitate cultuque virtutum, quàm vitiis, & sceleribus rusticitatem excutiunt, & eò se politiores existimant, quò magis fuerunt in nequitiiis fingeadis ingeniosi.

Atque vt ex tabidis corporibus lues maligna in aërem effunditur, vt nitentibus speculis anus

putridæ squalidas nubes inducunt; Ita & hominum ingenia vitiorum halitus infestos etiam in sacra solent transfundere. Quamobrem sanctitatem sacrorum vrbes primum corruerunt, dumque innocentes Deos, Faunum, Pana, Cererem; simplicissimi agricolæ fistula & arundine colunt, Senatus, Floras & Veneres Deas esse iubet, infami meretricatu cælum polluit, facitque hominum fœlicitatem, scortorum societatem. Nec præteriti temporis mala lugendi locus est, dum nostræ nos calamitates vexât: Non finit instituta de parochiis disputatio à querelis abstinere. Nam cum omnia tēporis progressu in Ecclesia, adoleuerint, Episcoporum splendore, dignitas, Monasteriorum amplitudo, numerus, prærogatiua: sola parochiarum disciplina ita exoleuit, vt nisi mediocres villæ, & pagicarum vestigia quædam retinuissent, vix sciremus parochias extitisse. Nam quotusquisque est hodiernâ die, qui in parochia Missarum solemnibus sacris interfit? quotus quisque oblationibus Deum placat? Quotusquisque monenti Pastori aurem patientem, & docilem præbet? Ista omnia vetustatis accusantur: ingenij famam, nouitatum studio omnes ambiunt, & nisi cælum meliorem nobis mentem immittat, periculum est, ne sacrum Euangelij fœdus in antiquitatis infamiam incurrat, & lex Christiana, eâ quâ maximè est commendabilis longæuitate rideatur. At rei Christianæ splendorem parum minuit, inquiet aliquis, ista pa-

mini liceat monasterium ædificare absque Episcopi sententia, & consilio, illo sciente & permittente, & eam quam debet orationem peragente, ut ab antiquis pie ac religiose cautum est, monasterium quidem adificetur, omnia autem quæ ad ipsum pertinent cum illo in ipso breui inscribantur, & in Episcopalibus archiuis reponantur, &c. *μὲν πρώτων ἢ τῆς αὐτῆς παροισκόντων σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ βρεβίῳ ἐκαταχράσασθαι καὶ τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἀρχείοις ἐναποθέσθαι.* Vbi nota. τὸ βρεβίον esse Cartam, seu Indiculum donationis. Quæ vero hoc Canone appellantur *ἄρχεῖα ἐπισκοπικά*, alibi ad Canonem 17. Trullanæ Synodi, Balsamon vocat, *ἐκκλησιαστικὸν κώδικα* appellat. Hic autem Codex postremis temporibus à Cartophylace seruabatur, apud quæ fundator Monasterij indiculum edebat earum rerū, quas vellet in sumptus noui ædificij, & Monachorum annonam contradere; Quod si dotem eam competentem Cartophylax iudicaret, tum Crucis figendæ, hoc est inchoandi monasterij facultatem impertiebatur. Et hunc esse morem sit temporis testatur Balsamon loco citato. *In urbi quidē Regina, ab huius temporis Cartophylace crucis fixæ extra urbem non datur templum excitare volenti, nisi in scriptis deposuerit iuxta Canonem primum. 1. & 2. Synodi se omnia attulisse quæ ad eius perfectionem pertinent, & ea minutatim confirmauerit in Codice Ecclesiastico.* Nec mirum Cartophylacis veniã opus fuisse, ad extruendum Monasterium, quippe qui Balsamonis temporibus, in tantum dignitatis gradum conscendisset, ut Episcoporum iure, & honoribus fru-

Balsamon
ad Can 17.
Trull. Syn-
nody.

retur. Ita idem Balsamon ad Canone 9. septimæ Synodi, ἀφορεύθησαν τὰς σικρέτω τῷ καρποφολακείῳ τὰ ἑπισκοπικὰ δίκαια, καὶ ὁ χεῖ καίρις καρποφύλαξ ἐπερβείθη καὶ τῷ χεῖ καίρις ἀγιώτατος πατριάρχου, πάντα ταύτω ἀήκιστα, ὡς ἑπισκόπου. ἀφορίζεται γὰρ, διορθοῦνται τὰ ψυχικὰ σφάλματα, ἀφαιρέσει καὶ ἱερέως ἐπιτρέπει χερσὶν εἶσθαι, τὰ τῶν ἱεροπλεσιῶν πινάκια ἐκτίθηται καὶ ἀλλὰ ποιῶνται ἕνα, καλῶς ἑπισκοπεῖον κληθῆσεται τὸ καρποφολακείον. *Cartophylaciū autem seu tabulariū secreto, seorsim deputata sunt iura Episcopalia, et qui hoc tempore est Cartophylax sanctissimi huius temporis Patriarchæ, iure omnia quæ ad eum pertinent exercet, ut Episcopus. Etenim excommunicat, animæ delicta corrigit, Diaconos et Sacerdotes ordinari permittit, sacrorum ministeriorum tabulas, seu indices exponit, et quædam eiusmodi alia. Cartophylacium recte Episcopatus dicitur. Unde non mirum si insignibus honoris, tam egregiis donatus fuerit Cartophylax. Alexius Comenus iubet eum προκαθῆσθαι τῶν ἄρχιερέων, sedere ante Episcopos. Si quando oportet eos conuenire, antequam admittantur ad Patriarcham, cui nemo inconsulto Cartophylace loquebatur. Apud eundem Balsamonem ad Canonem 18 Nicænæ Synodi Cartophylacem in equo patriarchali albo linteamine instrato equitasse in festo Notariorum, & tiara uti solitum idem refert in Nomocanone Photij tit. 8. de Parochiis.*

Balsamon
ad Canon
nonum 7.
Synodi.

Balsamon
ad Can. 18.
Nicænæ
Synodi.
Fuit festum
notariorum
ludicrum,
puerile in
quo pueri
agebant
Episcopos.

De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
 ciare & Romanis ritibus ut Festus, *Municipalia sacra dicta sunt ea quæ ab initio obseruabant ante ciuitatem Romanam acceptam, quæ obseruare eos voluerunt Pontifices, & eo more facere quo adfuerent antiquitus.* Sed ne umbram parochiarum relicto corpore sectari videamur, & prophana pro sacris obtrudere, originem, & progressum apud Christianos intueamur.

Parochias qui recens aliquod inuentum putant, meo quidem iudicio falluntur. Inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio earumque memoriam sacris codicibus consignatam. Nam vbicumque est Ecclesia cui solus presbyter moderatur, ibi est paroecia. Paroecia quip in eo distinguitur à Diœcesi quod auctoritate Episcopi regatur Diœcesis, paroecia vero presbytero subsit quem Episcopus ad curam animarum instituit. At sacri codices mentionem faciunt quarundam Ecclesiarum, quæ non alios habebant Duces quam presbyteros & secundi ordinis sacerdotes. Paroeciarum itaque vsus etiam illis temporibus non erat incognitus. Quæ vero Ecclesiæ solos presbyteros habebant non est difficile augurari. Non profero in medium quæ D. Paulus

Ad Tit. i. v. s. Tito loquitur nemine ipsum Cretæ relictum ut constituat presbyteros per Ecclesias. Scio enim responderi posse nomen presbyterorum illic pro Episcopis sumi. Nec difficile est credere in vna insula Cretensi plures fuisse Episcopos, cum Creta nobilis insula fuerit, *ἐκατόμπολις* dicta ab antiquis, quod centum vrbes insignes & famosas contineret. Cre

ta Iouis magni, medio iacet Insula Ponto, centum
 vrbes habitat magnas. Vtor itaque alio argumen-
 to. Paulus Romanorum decimo sexto commen-
 dat Phœben, quæ erat in ministerio Ecclesiæ, quæ
 est in Cenchrîs: erat ergo Ecclesia quædam Cen-
 chrîs instituta. At ea Ecclesia non erat Metropolis,
 nec Episcopum habebat. Nam Cenchrîs non est
 ciuitas, sed pagus tantum insignis Corinthi: ita an-
 notauit Theodoretus in caput 16. Pauli, *Cenchræ*,
 inquit, *erat pagus maximus Corinthiæ*, At in pagis
 nūquam constituebantur Episcopi. Deinde Cen-
 chrîs nūquam inter Episcopatus Corinthiæ me-
 tropoleos nominatur: sub sunt enim Corintho tres
 Diœceses Damala, Argiuus, Monêbasia. Ibidem
 Paulus Aquilæ domesticam Ecclesiam salutat. At
 illa domestica Ecclesia sine presbytero non erat.
 Ergo speciem habebat parochiæ.

Veniamus ad subsequentiâ tempora. Paro-
 chiarum, quæ apud Christianos postea institutæ
 sunt, non eadem origo. Namque aliquas earum
 constat ab ipsis fidei incunabulis constitutas; cum
 Episcopi prima Religionis Christianæ semina in
 prouinciis spargerent: aliquas verò liquet poste-
 rioribus sæculis natas, cum domini prædiorum
 peterent ab Episcopis extruendæ parochiæ licen-
 tiam, ne familia & municipēs sui, propter itine-
 rum incommoda parcius sacris interessent. Paro-
 chias & in vrbibus & in agris primis sæculis condi-
 tas quis ignorat? In vrbibus parochias fecit neces-
 sitas & populi frequentia. Nam cum insignes ci-

uitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant
 Canones, vnius sacerdotis cura regere non posset,
 neque immensum populum vnius ædis spatia con-
 cludere, visum est Episcopis in legiones & Centu-
 rias populum partiri, & regiones ciuitatis certis li-
 mitibus describere, vt vnicuique earum suus sa-
 cerdos & Curio præficeretur. Roma ipsa parochia-
 rum initia videretur debere sancto Clementi, qui re-
 giones diuisit septem notariis qui gesta martyrum
 describerent. Nam si notarij quidam erant regio-
 narij, instituti ad scribendam memoriam marty-
 rum, probabile est etiam fuisse diaconos & pres-
 byteros regionarios, qui martyres ad constantiam
 hortarentur, & eosdem carceribus conclusos inui-
 ferent. Quod si hæc coniectura fallitur, certum
 est quod post Clementem, Euaristus dicitur titulos
 in vrbe Roma diuisisse presbyteris apud Anasta-
 sium Bibliothecarium. Titulus autem quid aliud
 quã Basilica titulo crucis insignita. Nam & vt Im-
 peratores prædiis fiscalibus solebant titulos præfi-
 gere, quibus lectis, territi nominum auctorita-
 te milites aut prædones ab inuasiōe abstinerent:
 ita in ædibus, seu domibus, ad peragenda myste-
 ria consecratis, venerandum religionis nostræ cha-
 racterem inscribebant, vt constaret Deum hîc ad-
 esse præsentem, discerentque locum cultu impen-
 siore venerari. Sic Pius Papa titulum appellat, do-
 mum Euprepia, quam ipsa dederat Ecclesiæ vt so-
 lemn es in eâ synaxes agerentur.

Anastasius
 Biblioth. in
 Euaristo.

I. si quando
 C. de Bon.
 vacant.

i. Epistola
 ad Episcop.
 Viennens.

Ac ne parochiarum ista in ciuitatibus diuisio,

quidquam vnitati Christianæ noceret, quam vt apicem perfectionis prima sæcula coluerunt, neue qui presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate reuulsi, hæc ceremonia vtebantur. Quoties sacra mysteria Romanus Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, vt vnus panis ab Episcopo profecti esu & comestione, omnes profiterentur se vni Episcopo tanquam patri adhærescere, & se plures quidem habere pædagogos, sed vnum patrem, vt monet Paulus. Et hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius, *Hic fecit vt oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur quod declaratur fermentum,* verum hunc morem elegantius exprimit Innocentius epistola ad Decentium Eugubinum Episcopum, *Defermento vero quod die Dominica per titulos mittimus superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesia nostræ intra ciuitatem sint constituta. quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum conuenire non possunt, idcirco fermentum à nobis confectum per Acolyths accipiunt vt se à nostra communionem, maxime illa die non iudicent separatos.* Concilij Laodicensi temporibus durasse adhuc hunc morem coniectamus, nam Canone 14 constituit, *Sanctas oblationes ad vicem Eulogiarum per festiuitatem Paschalem ad alias parochias minime mitti oportere.*

Fermentum
per parochias
missum.

Anastasii
vita Melchi
dis.
Innocenti
ad Decen
tium.

Itraque ad exemplar Romanæ Ecclesiæ maiores quæque ciuitates, vt Alexandrina. ab Episcopis fuerunt in parochias distributæ. Idipsū de Lutetianâ

222 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
eruditè admodum annotauit Doctissimus Filsa-
cius.

Hæc ergo sunt initia parochiarum in, ciuitatibus
quarum minores & angustiiores parochias non ha-
buerūt. Dicamus de parochiis rusticanis. Non du-
bium est, quin facilius fuerit ciuitatum parochiis
terminos præscribere, quam Rusticis & Villari-
bus; siue quia ciuitatum regiones apoliticis magi-
stratibus iam descriptæ reperiabantur, siue quia
facilius esset urbem partiri quàm prouinciam, neq;
possent Episcopi rebus grauioribus impediti ad
hanc disciplinæ partem curas appellere. Imo uero
in Episcopatibus quorum sunt angustifines, nul-
læ primis temporibus erant Rusticane parocciæ,
ut de Episcopatu Romano liquet ex epistola Inno-
centij ad Decentium. Nam facile è proximis ma-
palibus, si qui essent Christiani, in urbem conflue-
bāt. Quo ergo tempore distinctæ sunt & terminis
ac limitibus descriptæ, dubium maximū. Nonnulli
ab Anacleti temporibus earum initia deducunt,
qui Episcopos per maiores ciuitates, presbyteros
uero per villas & oppida iubet constitui. *Episcopi,*
inquit, Domini Apostolorum, presbyteri quoque 70.
discipulorum locum tenent. Episcopi autem non in Castel-
lis, aut modicis ciuitatibus debent constitui, sed presby-
teri per Castella & modicas ciuitates, atque villas debent
ab Episcopis ordinari, & poni, singuli tamen per singulos
uitales suos. Vixit autem Anacletus circa annum
Christi 103.

Villarum
parochiæ
quando il-
lustratæ &
descriptæ.

Anacletus
epist. ad oēs
Episcopos, to.
1. Concil.

Alij Dionysij Papæ epistolam proferunt, quem

etiam volunt quidem initium titulis, & parochiis in vrbe Roma dedisse. Is enim Seuero Episcopo Cordubensi sciscitanti, quâ ratione Cordubensem Diocesim regeret, & parochias per eam constitueret, sic respondit. *De Ecclesiis verò parochianis unde Apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter custodienda per Cordubensem Prouinciam, & diuidenda Sacerdotibus, nil tuae charitati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris quod nos in Romanâ Ecclesia nuper egisse cognoscitur. Ecclesias vero singulas singulis Presbyteris dedimus, Parochias, & cœmeteria diuisimus, & unicuique eius proprium habere statuimus, &c.*

Dionysij
Epist. ad
Seuerum
episc. Cor-
dubensem.

Initia pa-
rochiarum
Rusticarum
in Hispania.

Quis enim dubitat hoc accepto responso Seuerinum totam Diocesim parochianis Presbyteris partitum, ac proinde his saltem auspiciis parochias in Hispania incepisse.

At nemo nescit Epistolarum, & Anacleti, & Dionysij fidem nutare, neque ante Syricium Papam vllas summorum Episcoporum tabulas suspicione carere.

Ne ergo ruituris Atlantibus innitamur, dicamus Presbyterorum antiquissimam esse originem: Presbyteri autem, & parochi iidem fere, nam sine titulo, & cura presbyteros facere ignorauit antiquitas A discipulis, itaque Domini fluxere parochi, qui Apostolorum curis, & sollicitudinibus succenturiati, partem muneris obibant, & quò Apostoli commigrare non possent, eo se conferebant. Ita Fulbertus Carnotens. Episcopus Epistola 2. Anacletus Epistola. 2. ad Episcopos Italiae. Mon-

Discipulis
Christi suc-
cesserunt
parochi
Fulbert.
Carnot. ep
2. Anaclet.
epist. 2. ad
Episc. Italiae.

224 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
tantus episcopus Toletanus, Epist. ad Episcopos
Territorii Placentini, quæ habetur post Concil.
Tolet. 2. licet Ignatius, Epist. ad Trallianenses, Epif-
scopos Christo, presbyteros vero Apostolis succes-
sisse iudicet, cum ait, ἡκολούθησεν ὁ, καὶ τῶν ἀρεσβυ-
τερίων ὡς ἀποστόλοις Ἰησοῦ Κριστοῦ.

Ignatius ad
Trallianos
Epif. col. 5.

Licet itaque non constet quandonam limites fuerint parochiis præfiniti, certum est tamen Episcopos semper fuisse vfos operâ Presbyterorum, eosque in regiones, villas, & oppida misisse Euangelij disseminandi causâ, quia eto se erga discipulos gesserant Apostoli.

Atque vt ipsimet Episcopi non tantum in amplis ciuitatibus, verum etiam in villis, & pagis Euangelium prædicabant, ita si villarum dominos propitios habuissent ac fauentes, in illorum certe prædiis & Castellis Ecclesias consecrabant, quibus quando erant discessuri Presbyterum præficiant. Sic existimatim antiquissimam in agro Parisiensi parœciam esse Christolium, in qua Altinus, & Eodoldus à Sauniano Aureliam missi, viros clarissimos, eius loci Dominos, ad fidem conuerterunt Agoardum videlicet, & Aglibertum vnâ cum ingenti turba populi. Hoc enim facto eueris idolorum simulachris Ecclesiam illic construxerunt, & Presbyterum instituerunt, vt ex monumentis illius loci facile liquet. Pari quoque exemplo Harigerus Abbas scribit Beatum Maternum, multas per Coloniensem Diœcesim Ecclesias instituisse. *Fundauit, inquit, per Diœcesim Coloniensem*

multas sanctorum diuersorum Ecclesias, primo destructis idololatriæ templis, & multos Nobiles signis, & miraculis ad Christi Fidem conuertit. Sic ergo primæ parochiæ rusticanae fuerunt in Castellis & domibus Nobilium, quos Apostolorum successores ad fidem conuertebant.

Progressu vero temporis plures in pagis parœcias fidelium numerus effecit, quorum nomen Presbyteri parœciani assumebāt. Ita in Concilio Iliberitano, hi subscripsisse reperiuntur. Restitutus Presbyter de Elepel. Natalis Presbyter de Orfuna. Barbatus presbyter de Aduingi, hæc autem nomina fuere oppidorum & pagorum quibus præerant. Adde Eucharium à Municipio qui huic ipsi Concilio subscripsit: At in municipiis nullierant Episcopi. Ne vero sine exemplo simus Antiquissimam parochianæ Ecclesiæ ideam videre est, apud Palladium in Historia Lausiaca capite sexto, vbi de parochia Monachorum, qui in Nitriæ solitudinibus pietati operam dabant. *Veniunt, inquit, ad Ecclesiam Sabbato solum, & Dominico: sunt autem octo Presbyteri, qui præsunt huic Ecclesiæ in qua quandiu viuit primus Presbyter eius Ecclesiæ, nullus alius offert, nec iudicat, nec habet sermonem, sed solum cum eo sedent.* Initia autem eius parochiæ, quæ pæne cum Monachorum Republica inchoata est, longe sunt Constantini temporibus antiquiora.

Nec tantum in desertis & solitudinibus, sed etiam in pagis illustribus parochias video. Seuerus dialogo primo, scribit Bethleem esse parochiam

Subscripciones Conc. Iliberitani, apud Garlsiam Loaisiam

Palladius hist. Lausiaca: cap. 3.

Seuerus
Sulpitius
dialogi cap.
3.

Hierosolimitani Episcopi, atque huic præfuisse Hieronymum quendam Presbyterum. *Fugitur inde digressus Bethleem oppidum petij, quod ab Hierosolymis sex millibus distatur. Ab Alexandria autem sedecim mansionibus abest, Ecclesiam loci illius Hieronymus Presbyter regit. Nam Parochia est Episcopi, qui Hierosolymam tenet.*

CAPVT X.

De dote, & foundationibus paroeciarum. Presbyteri non tenentur manibus victum quærere. Ipsis debentur stipendia à populo. Liberalius stipendium Presbyteri olim capiebant quam Diaconi. Episcoporum auctoritas in res Ecclesie. Distributio & partitio antiqua oblationum ex Clemente. Partitio oblationum recentior. Quomodo tertiam decimarum Episcopi remiserunt, &c.

DVm communi gentium inuidiâ laboraret Christianum nomen, dum pietatis, ac honestatis vindices Prælati, pro scelerum magistris haberentur; quid erant aliud stipendia Clericorum dotes Presbyterorum honores Episcoporum, nisi cruces, tormenta, equulei, verum Christi patrimonium: cuius participatione, eius filij agnoscimur, qui nullo magis quam patientiæ miraculo voluit illustrari.

Nº

Ne quæramus ergo fundos, prædia, villas in primâ Christianæ rei adoleſcentiâ: tenues admodum erant redditus Episcoporum: tenuiores Presbyterorum.

Hoc tamen sciendum, primo Presbyteros ex oblationibus, & votiuis fidelium muneribus victiſſe. Licet enim Paulus sibi manibus victû parauerit, ius tamen habuit stipendia poſcendi ab iis, quorum ſaluti militabat: nemo enim propriis stipendiis, nequidem in Dei cauſâ militat. Nec eſt quod in ergaſtulum velit aliquis Presbyteros compingere, & cogere eoſdem, vt manibus laborent. Nam eſſi honeſtis artibus victum quære poſſint Clerici, & eas artes tractare quæ à dignitate Eccleſiaſtica minime abhorreant, vt ſcribit Epiphanius, *τις τεχνικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Φρονήδος συμπεποῦσας*, attamen ius habent petendi à populis neceſſaria vitæ ſubſidia, quatenus ſunt eorum paſtores. *Quam eandem ob cauſam*, inquit, (Epiphanius) *pro incredibili ipſorum in gubernandis populis occupatione, atque Eccleſiaſtica procuratione adminiſtrandique labore perpetuo. Diuinum hoc oraculum edicit. Quis gregem paſcit, & illius lacte non abitur? Quis plantat vineam, & eius fructu non veſcitur? Deinde operam inquit nauantem agricolam ante omnes, par eſt fructus edere, vt ne presbyterum, vel Episcopum quotidiano cibo indigentem conſtituat. Ob id populoſ hortatur, vt quæ ad alendos Sacerdotes neceſſaria ſunt, iuſtiſſimis ſuis laboribus quaſita ſuppeditent. Et paulo poſt de Sacerdotibus loquitur in hunc modum Epiphanius;*

Eniphanius
hæreſi 80.
lib. 3. tom. 2.

1. Corinth. 9.

Epiphani.
hæret. 80.
lib. 3. tom. 2

Nulla, inquit, ad manibus laborandum necessitate damnati coactique sunt, sed cum iustissimos alios labores, & Ecclesiasticas occupationes habeant pro eo atque æquum est ali idemadem debent.

Itaque primi illi præfules victum suis Presbyteris largiebantur è populorum oblationibus. Paulus eos qui bene præfunt Presbyteri duplici honore dignos indicat, at duplicem honorem geminum stipendium omnes terræ interpretantur.

Cyprianus
p. 62.

Cyprianus liberaliores sportulas Presbyterorum ordini, quam ceteris inferioris notæ Clericis indugebat, ut constat ex Epistolâ sexagesimâ secundâ, in qua aperte sportulas Presbyterorum à sportulis Lectorum distinguit, & vult Aurelium honore sportularum presbyterialium gaudere, licet in lectorum numero adhuc consisteret. Quid vero & quantum habuerint presbyteri parochiarum, postquam ceperunt cõstitui, non est difficile explicare. Imprimis vero agnoscendû est, Episcopos eorum omniû Ecclesiasticarum dominos, ac dispensatores perpetuo extitisse, neque Clericos & presbyteros è facultatibus Ecclesiæ, quidquam potuisse consequi, nisi ex beneficio, & cõsensu Episcopi, cuius erat & animis hominum, & opibus Ecclesiarum moderari. Apostolorum Canon 38.

Canon. A
post. 38.

πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἔχεται τὴν φροσίδα καὶ διοικεῖ αὐτὰ ὡς θεοῦ ἐφορῶντος. Omnium rerum Ecclesiasticarum curam gerat Episcopus, & administrat tanquam Deo intinente. Et Canone 41. προσασσόμεν τῶν ἐπισκόπων ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας

Canon. A
post. 41.

παρμύτων. *Subemus Episcopum rerum Ecclesie potestatem habere, si enim pretiosae hominum animae eis sunt credendae, multò magis ei sunt committendae pecuniae, ut in eius sit facultate omnia administrare, & ipsi qui egent, per Presbyteros & Diaconos subministrare.* *Idem habet Concilium Antiochenum Canone 25.*

Concil. Antiochenum, Can. 25.

Eam Episcoporum in Ecclesia maiestatem sic antiqua coluit Ecclesia, ut nemini è Clericorum Catalogo licere arbitraretur oblationes fidelium admittere, nisi cum Episcopi consensu, adeoque Anathemate feriebantur, qui inconsulto Episcopo darent, & aut reciperent. Concilium Gangrense Canone 7. *Si quis oblationes Ecclesie extra Ecclesiam recipere, vel dare voluerit præter conscientiam Episcopi, vel eius cui eiusmodi officia commissæ sunt, ne cum eius voluerit agere consilio Anathema sit.* Et Canone 8. *Si quis dederit, vel accipit oblata præter Episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo, ad dispensandam pauperibus misericordiam, & qui dat, & qui accipit Anathema sit.* Cuius Canonis ratio nulla esse potest, nisi quod eius est oblationes suscipere qui Dei partes in terris sustinet, qui cum è cælo saluberrima hominum generi beneficia eliciat, debet etiam hominum vota, & largitiones Deo commendare.

Nemini licet oblata recipere nisi Episcopo

Cum itaque res Ecclesiarum in potestate Episcopi versarentur, liceretque ei pro arbitrio dispensare, sequitur dotem parochiarum primis temporibus ex nutu Episcopi fuisse constitutam. Unde in plurimis hodie Episcopatibus decimæ onus

In Episcopatu Albiensi, & aliis Narbonensis Prouinciæ id fit.

nes, & quidquid obventionum parochiis aduenit, id totum cedit lucro & commodo Episcoporum, qui annuas tantum pensiones Parochis, & Sacerdotibus præstant, cæteris fructibus sibi vèdicatis. Id autem non ita frequens fuit, & locum tantum habuit, vbi Episcoporum reditus proprii tenues erant, & angusti. Ideoque partem fructum, & oblationum Presbyteris tribui, solemnis, & publica propè fuit consuetudo.

Antiquissimus scriptor Clemens Romanus, lib. 2. Constitutionum cap. 32. modum describit, quo Presbyteris, Diaconis, Clericis, & Episcopis certa portio conferretur in Agapis siue conuiujs Christianorum, *Seponatur, inquit, in conuiuio quod pastori consuetum est dari, dico autem id quod ad primitias pertinet veluti Sacerdoti, etiam si conuiuio non adsit, idque in honorem Dei, qui ei Sacerdotium commisit. Quantum autem unicuique Presbyterorum datur, eius duplum detur Diaconis in honorem Christi. Presbyteris vero, ut qui laborant in verbo doctrina duplex seponatur pars ingratiam Apostolorum Domini, cuius locum sustinent tanquam consiliarij Episcoporum, & Ecclesiæ corona: sunt enim ij Senatus confessus Ecclesiæ. Si Lector sit, capiat partem unam in honorem Prophetarum eodem modo. Cantores & Ostiarius. Ex quo loco colligendum Episcopo etiam à conuiujs absentis partem vnam sepositam fuisse nomine primitiarum, quas capit vice Dei, cuius in terris dignitatem sustinet, Presbyteros vero quadruplum fere Diaconorum accepisse. Nam septem Diaconi (tot enim erant in ciuitate*

Clemens Romanus lib. 2. constit. cap. 32.

Portiones Episcopo, Sacerdoti, Diac. Lect.

iis temporibus) tantundem sumebant, quantum duo Presbyteri. Diaconos vero liquet ex eodem

Concil.
Neoces.
cap. 4.

textu duplum habuisse Lectorú, & Ostiariorum. Quod vero dicit dari duplum Diaconis in honorem Christi, illud meo iudicio ad eius humilitatem spectat, quicum omnium Dominus esset, factus est minister, & maiestatem velavit ignominia tristissimæ seruitutis. Vel ad officium Diaconorum referre oportet, qui Christi Euágelium in Ecclesia legebant. Ita enim lectoribus partē tribuendam

censet in honorem Prophetarum, quod ad eorum officium spectat: Lectores quippe è suggestu publice Prophetas legebant. Ceterum ex Clementis verbis apparet Clericis, & Sacerdotibus ad

Agaparam
consuetudo.

Agapas solennes vocatis, liberum fuisse partes quasdam & symbola è conuiujs auferre, ac domū asportare. At eam consuetudinem velut sordidam, & Clericorum nomini iniuriosam tolli iubet Concilium Laodicenum, Canone vigesimo septimo.

Concil.
Laodicenū
can. 27.

Non oportet, inquit, ministros altaris, vel quoslibet Clericos, aut laicos, ad Agapen vocatos partes tollere propter iniuriam, quæ ex hac occasione Ecclesiastico ordini possit deputari.

Licet vero ex præfato Clementis loco liqueat presbyteros in oblationibus sacris potiolem longe Diaconis partem habuisse: non tamen constat, quid in Ecclesiarum redditibus iis permiserint Episcopi: nisi ex Siluestri Canonibus repetamus totam ecclesiasticarum facultarú molem, in quatuor partes distributam, quarum prima Episcopo

232 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum*
cedebat, secunda Presbyteris, Diaconis, & Clero,
tertia Templorum, & Ecclesiarum fabricæ, quarta
pauperibus. *Commoneo, inquit, vobis omnibus mihi*
consortibus monimentum hoc, ut de redditibus Ecclesiæ qua-
tuor partes fiant, quarum vna cedat Pontifici ad sui su-
sistentationem. Altera Presbyteris & Diaconis, & omni
Clero: tertia Templorum, & Ecclesiarum reparationi,
quarta pauperibus, & peregrinis.

Canones
Syluestri
Papæ.

Duravit hæc partitio Bonorum Ecclesiasticorum
aliquandiu & Episcopi pro consuetudine regio-
num tertiam vel quartam decimarum & obuentio-
num omnium partem è parochianis Ecclesiis reci-
piebant, donec Ecclesiæ auctæ sunt plurima re-
rum immobilium accessione. Nam postquam ex
prædiis & villis satis habuerunt Episcopi, vnde
tueri dignitatem possent, tertiam illam obuen-
tionum partem remiserunt tumque ceperunt bona
Ecclesiarum & oblationes in tres tantum partes
diuidi, quarum vna ad Presbyterum, secunda ad
pauperes, tertia ad fabricam Ecclesiarum pertine-
bat. Et tamen tertia ista, quæ ad Ecclesiæ facta te-
cta spectabat, seorsim seruabatur & Episcopo
parochias lustranti tradebatur, vt prospiceret rui-
nis ædium sacrarum sarcindis, si opus esset. To-
tam hanc disciplinam eximie illustrat Canon de-
cimus quintus Concil. Aurel. primi, *De his quæ*
Parochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculis qui-
cunque fideles obtulerint antiquorum Canonum statuta
seruentur, vt omnia in Episcopi potestate consistant: de his
tamen quæ in altario accesserint, tertia fideliter Episcopis
deferatur.

Quomodo
Episcopi
tertiam obla-
tionum &
decimarum
relaxarint.

Concil.
Aurel. I. can.
15.

Ex quo Canone, vides omnia immobilia serua-
ta Episcopo, tertiam vero oblationum ideo illi tra-
ditam, quod onus sacrae domus instaurandae atque
ornanda in se reciperet. Cum vero aedes sacrae sine
labe essent, & nullos sumptus earum resectio pos-
tularer, liberum erat Episcopis, vel tertiam istam
Ecclesiae eiusque sacerdotibus relinquere, vel in
aliam Ecclesiarum lacunas supplendas impen-
dere. Ita definitum in Concilio Toletano 9. can. 6.

Concil. To-
let. 9. ca. 6.

*Cum praeteritis sanctionibus notissimum habeatur, quae de
rebus parochialium Ecclesiarum pars Episcopo confera-
tur, opportune duximus decernendum, ut si Episcopus ter-
tiam quam de rebus eisdem sanctione Paterna sibi debi-
tam nouit, aut ipsi Ecclesiae, cuius res esse patescit, aut al-
teri Ecclesiae, cui elegerit conferre, decreuerit, & licitum
maneat, & irreuocabile robur eius sententia habeat.*

Episcopus
sumendo
tertiam te-
netur ad re-
parandas
Ecclesias.

Postea vero cum sordes & auaritia meliora con-
silia corrumpere, neque tam aedibus sacris ornan-
dis quam propriis rebus augendis studerent Epif-
coporum nonnulli, decretum est in Concilio Eme-
ritensi, ne in posterum tertiam istam portionem
Praesules sibi vendicarent, neue aedium sacrarum
cura apud ipsos refideret, sed parochorum vnus-
quisque suae Ecclesiae reficiendae incumberet: se-
cus vero ab Episcopo coerceretur. *Placuit huic*

Concil. To-
let. 12.

*sancto Concilio, ut nullus prouinciae Lusitaniae Episcopus
sententiae huius terminum excedat, nec a qualibet parochi-
ana Ecclesia tertiam auferre praesumat, sed quidquid in-
de consequi potuerat, totum in reparationem ipsarum Ba-
silicarum proficiat. Omnes suprascripti presbyteri qui vir-*

Episcopis
tertiam ab
lata

234 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
suetem habuerint, Episcopo suo placitum faciant ut repa-
rare Ecclesias suas intendant. Quod si facere distulerint ab
Episcopo suo districti Ecclesias sibi creditas, ut ratio per-
mittit, digne reparent: Ecclesie tamen, quae mundiales res
nullas habent, sollicitudine, intentione; & dispositione Episc-
copali, ut ratio permiserit, habeant reparationem.

Subinde vero cum parochiani presbyteri in
eandem sacrarum ædium sarcendarum incuriam
incidissent, & auaritiæ malo laborare viderentur,
Concilium Toletanum decimum sextum tertiam
partem obventionum sacrarum Episcopis resti-
tuit vna cum onere & debito, instaurandarum Eccle-
fiarum. Ita enim Canone 5. Unio nostra adunationis
decernit atque instituit, ut tertias quas antiqui Canones
de parochiis suis habendas Episcopis censuerunt, si eas exi-
gendas crediderint, ab ipsis Episcopis diruptæ Ecclesie re-
parentur si vero eas maluerint cedere ab earumdem Eccle-
siarum cultoribus, sub curâ & sollicitudine sui Pontificis
reparatio eisdem adhibenda est Basilicis, &c.

Concil. To-
let. 16. can. 5.

Tertia Epif-
copis resti-
tuta.

Nec vero satis visum est Episcopis parochianos
Sacerdotes fortuitis obventionibus sacrarum obla-
tionum dotare, vel etiam primitias & decimas illis
in solidum contradere: verum ad munificentie
cumulum, ne quid sibi deesse parochi quereren-
tur, villas ipsius & prædia Ecclesiarum vtenda fruenda
commendabant. Quod liquet ex innumeris pæne
Canonibus, quibus permittitur Episcopo, partem
aliquam prædiorum Ecclesiasticorum Clericis ce-
dere, Agathensis Concilij Can. 7. Aurelian. 3. can 17.
Lugdunens. 2. cap. 5. Aurel. 4. c. 36. Epaonensis c. 14.

Sed

Sed maxime & clarissime apparet ex Agathensi canone vigesimo secundo. Vbi de parochianis presbyteris expressa fit mentio. *Ciuitatensis, siue Diocesani presbyteri vel clerici, saluo iure Ecclesie, rem Ecclesie, sicut permiserunt Episcopi teneant: vendere autem aut donare penitus non presumant, &c.*

Nec mirum Episcopos primæ ætatis de parochorum commodo & stipendiis fuisse sollicitos. Agnoscebant quippe illorum studiis & laboribus præsulum vices suppleri, neque aliud esse parochos magnis alioquin, sed sine honore laboribus occupatos, tristi insuper egestatis sarcinâ obruere, quàm oculum quo visurus sis effodere, & manum amputare, qua ad operis alicuius molitionem tibi necesse est vti.

Quis vnquam pater vndique rerum omnium copia circumfusus sinat liberos seruili constantiâ cum fame atque inopia luctari? quis ferat tribunum, aut ducem cupediis ac voluptatibus solui, dum miles etiam gregarius vix filiquis & sicco gramine vescitur. At Episcoporum filij sunt sacerdotes: quod si non filij, saltem milites & amici paulo dignitate inferiores. Merito ergo in eorum rem & commodum inuigilant, sine quibus Episcopi esse non possunt, & quorum ordine summo, necesse est præsules è suæ dignitatis fastigio ad vltima sacre hierarchiæ officia descendere.

Excitabat itaque Episcoporum prisca illius ætatis prouidentiam & affectum erga presbyteros necessaria eorum opera: sed maxime pietas & cha-

236 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
ritas, in quam peccat, quisquis sacerdotem squalore & sordibus plectit longè fœdiùs, quam olim ab infidelibus & inimicis Christianæ fidei ad metallâ damnarentur. Sacram hanc non voluntatum modo, sed opum & fortunarum societatem inter clericos, suadebant Apostoli, è quorum Canonibus hoc Anathema in fratrum despectores erumpit. *Si quis Episcopus vel presbyter, cum sit aliquis ex clericis egenus, ea quæ sunt necessaria ei non suppetat, segregetur, sin autem perseveret deponatur, ut qui fratrem suum interfecerit.*

Can. Apost.
259.

Itaque occisi Deo sacerdotis reus est, qui egen-tem non pascit, & qui calamitatibus pressum & inopia squallentem cogit turpi mendicitate honorem Ecclesiastici gradus Angelis verendum, prodere, & principem Christi dignitatem procacibus laceffentium sannionum contumeliis obiectare.

CAPVT XI.

De novarum paræciarum extruptione, & dote. Tres Cause nouis paræcii initium dederunt. Qua necessitate cogente fierent de nouo paræcie. Nobilium antiqua in parochos superbia. Archidiaconorum facilitas in diuidendis parochiis.

REbus Christianorum feliciter compositis, & Diœcesibus iam suos limites habentibus no-

uas parochias extruendi, tres potissimum causse extiterunt. Prima necessitas rusticorum. Secunda ambitio Magnatum & nobilium. Tertia lucrum, atque utilitas Prælatorum.

Necessitate rusticorum compulsi Præsules nonnumquam parochias diuidebant, & nouas erigebant. Quâdo nempe, seu inaccessa montium iuga, seu torrentes hibernis imbribus, & niuium liquatione collecti, seu lacu, aut stagna prohiberent, quominus ex diffitis locis, & mapalibus, rustici in Ecclesiam maximâ anni parte commearêt, adeoque cogerentur sacrorum mysteriorum fructibus, & præsidio diutissime defraudari. Ita in Capitulari Tolosano edito à Rege Carolo Caluo, anno 834. Capitulo septimo. Vbi diu pensandum ait Episcopo, de nouarum parochiarum erectione, nec temere querelis popularium indulgendum. Ac si necessitati, eorumdem, oratorij (quod Galli modo Succursum vocant) constructione subueniri commode possit, abstinendum esse docet à nouarum Parochiarum erectione. *Si necessitas populi exegerit, ut plures fiant Ecclesiæ, aut statuatur altaria, cum ratione & auctoritate hoc faciant. Scilicet ut si longitudo, aut periculum aquæ, aut siluæ, aut alicuius certa rationis, vel necessitatis causa poposcerit, ut populus, & sexus infirmior mulierum videlicet, aut infantium, aut etiam debiliū imbecillitas ad Ecclesiam principalem nõ possit occurrere, &c. Statuatur altare, & si ita populo complacet, & commodum fuerit, ne sine ratione scandalizetur, & parochia maneat indiuisa.*

Capit. Tolosano. sub Carolo Caluo, anno 834.

Quâ causâ nouas parochias erigi opus sit.

Sin vero ne oratorium quidem sufficiat, & tantum absint villæ ab Ecclesia, & domo Presbyteri, ut ad Missas peragendas eò venire nequeat, ac rustici in ordo periclitantes, non possint Sacerdotem accersere, qui sacro viatico confirmet morituros: tum certe censet nouam parochiam in villarum confinio collocandam quando nempe sic longe est villa, ut presbyter illuc sine periculo ad tempus, & congrue non possit venire. *Sin præfate causæ postulauerunt, & populus non conductus, neque cupiditate, vel inuidiâ excitatus, sed rationabiliter acclamauerit, ut Ecclesia illis fieri, & Presbyter debeat ordinari: hoc Episcopaliter teste Deo in conscientie puritate cum ratione, & auctoritate sine intentione turpis lucri, mature, Consilio Canonico tractent, & utilitati, ac saluti subiectas plebis quæque agenda sunt pergeant.*

Ambitione
nobilium
paroeciarum
numerus
creuit.

Secunda nouarum parochiarum erigendarum causa petitur ex ambitione, aut certe pietate nobilium. Nobiles plerumque longitudo itineris vexabat, & impediebat, quominus frequentissime sacris interessent, nonnunquam etiam in agro alieni iuris dominij ad Ecclesiam ventitare agebantur. Nam honorum & sessionum prærogatiuam Dominis locorum cedere cogebantur, quod durum semper, & molestum fuit huic hominũ generi qui factum exuere etiam presente Deo nesciunt: Adde quod non poterant pro arbitrio Clericos alieni territorij regere, & horas sacrorum pro suo & familiæ commodo moderari. Ea enim

ambitio Sacerdotibus imperandi, Nobiliū pietatē
 ſemper inceſtauit fecitque, vt dum ſacra ad eunt
 non tam videantur Chriſto famulari, quā eiuſ-
 dem miniſtris, ac Sacerdotibus, arroganter inſul-
 tare, nec tam Regionem profiteri quam Impe-
 rium.

Itaque his cauſſis & rationibus preſſi Nobiles
 parochias erigebant ſuis ſumptibus. & noua dote

Concil. Au-
 rel. 4. Can.

condicta, hinc Concilium Aurelianenſe 4. *Si quis*

in agro poſtulat habere Diaceſim primum ei terras de-

Concil Au-
 rel. 4. can. 36

putet ſufficienter. Hinc paroeciæ iſtæ dicuntur con-

ſtitutæ in domibus potentum eodem Aurel. 4.

can. 36. Hinc earumdem Eccleſiarum dominium,

tam contumaciter olim ſibi vendicarunt Nobiles,

quafi nil eſſet discriminis inter gratiā patrociniij,

& ius dominiij quod videbimus agendo de iure

patronatus. Hinc Eccleſias munitionibus & vallo

cingebant, quod incaſtellare dicunt veteres Cartæ

lex Ducis Monfortij anno 1212. *Eccleſias à laicis in-*

caſtellari prohibemus, & in ſeruitutem redigi, imo etiam

incaſtllatas dirui præcipimus vel ſeruari arbitrio Episco-

porum. Sed in Caſtris & in villis aliorum dominorum

Episcopi non poſſunt retinere tales munitiones.

Eccleſiæ in-
 caſtllatæ à
 Nobilibus.

Tertia tandem & vltima cauſſa nouas erigendi
 parochias, fuit facilitas ſeu indulgentia Prælato-
 rum & Archidiaconorū, qui & ruſticorū precibus
 & ſuo interim cōmodo ducti, vnam parochiam in
 duas partiebantur. Nam cum vnulquiſque pres-
 byter diurnum com meatum & præterea ſtipen-
 dium aliquod Circatici nomine, Archidiaconis de-

beret. Imo vero Episcopis cum Synodum profiscuntur quot plures erant parochi, eò lucra & obuentiones Prælatorum & Archidiaconorū erant opimiores. Quapropter si habendi cupiditate, qua degeneres animi premuntur, nonnunquam Præfules infelicissime laborarent, facile sinebant se Magnatum aut etiam villanorum precibus inflecti, vt nouarum parochiarum erigendarum facultatem impertirentur. Vnde Hincmarus Remensis eam auaritiam & facilitatem coercendam monet capitulo 7. ad Archidiaconos presbyteros. *Expresse inquit vobis in nomine Christi præcipio, vt rusticanas parochias pro alicuius amicitia vel petitione, aut pro aliquo præmio non præsumatis confundere, nec diuidere, neque Ecclesias illas, quæ ex antiquo presbyteros habere solitæ fuerunt, aliis Ecclesiis, quasi loco Capellarum non subiiciatis: neque Capellas de illis Ecclesiis quibus antea subiectæ fuerunt: vt per omne ministerium vestrum vnusquisque vestrū describat omnes Ecclesias & titulos, quæ antiquitus presbyteros habuerunt & Capellas illis antiquitus subiectas, & mihi renuntiate.*

Hincmarus
Remensis,
cap. 7.

Capitularè
Tolosanū.

Vnde Capitularè Tolosanum supra citatum, monēt vt Episcopi, si quādo parochias diuidunt, id faciant sine intentione turpis lucri. Addit vero vt quia diuisione facta redditus antiquioris parœciæ minuuntur, minuantur quoque sumptus & expense, quas presbyteri eius Ecclesiæ in receptandis Episcopis & Archidiaconis faciunt, & annuas præstationes leuiores ac moderatiores exhibeant: *Secūdum quod subtraxerint cui libet presbytero de parochia*

Et dispensa quoque debita ab illo minus accipiant, & alteri qui, quod diuiditur à parochia suscipit, sub hac eadem mensura onerantur.

Hæ ergo rationes constituendarum de nouo parocciarum fuerant cum autem fundarentur, primùm illud obseruandum fuit, nõ minus quam decem villæ & mancipia parochio vbi subderentur. Nam vt Episcopus in pagis, ita quoque in domibus priuatis esse parochias Canones prohibuerunt. Oportuit ergo congruam esse multitudinem, quæ populus dici & esse posset Tolet. decimum sextum capite quinto. *Ecclesia quæ usque ad decem habuerit mancipia super se habeat sacerdotem, quæ vero minus decem mancipia habuerit alijs coniungatur Ecclesijs. In dotandis vero parochiis decimarum, & oblationum obuentiones non suffecerunt, nisi præterea mansus adderetur. Sanctum est ut unicuique Ecclesiæ vnus mansus integer absq; alio seruitio attribuatur & presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atrijs vel hortis iuxta Ecclesiam positis neque de præscripto manso aliquod seruitium faciant præter Ecclesiasticum Concilium Vvormatiense can. 5. Itaque Troseianum can. 6. & in capitularibus Caroli magni lib. 1. c. 91. ita etiam Concilium Meldense canone 63.*

Sanctus Stephanus Rex Hungariæ dotem parochialis Ecclesiæ sic constituit, *Decem villæ Ecclesiam ædificent quæ duobus mansis malè legitur, apud Bonifiniũ duabus mēsis, totidemq; mēcipiis dotent equo & iumento, sex bobus & duobus vaccis, triginta quatuor minus.*

Quor villis opus est ad parocciam fundādam.

Anacletus epist. ad oēs Episcopos de Patriarchis, Pli-matib. & Episcop.

Concil. Tolet. 16 cap. 5

Cōci. Vuormatiense can. 5.

Troseianũ c. 6. c. 1. c. 91. Conc. Mel. dēse can. 63

Decretum Stephani lib. 2. tit. 34

nutis bestiis vestimenta vero & corporalia & coopertoria Rex provideat, presbyterum & libros Episcopus. Vbi animaduerte singularem Regis pietatem, qui ornandi altaris sibi curam retinuit, quasi aliâ quàm regiâ manu dedeceret Christi thalamum insterni. Vectigalem ergo Coronam Sacrosanctis altaribus oppigneravit, qui sciebat summum Imperium in Dei seruitute versari. Huius exemplum secutus Ladislaus Ecclesiis vastatis voluit ornamenta ex ærario Regio suppeditari lib. 1. Decretorum cap. 7.

Reges Calices & vestimenta altaris donant.

Ladislaus Decretali. cap. 7.

Ecclesias propter seditionem desolatatas aut combustas iussu Regis parochiani restaurent, calices & vestimenta ex sumptu Regis dentur, libros Episcopus provideat.

Colonica vestita.

Quod vero mansum alij passim canones appellant, id Concilium Valentinum Colonicam appellat. Nam vult pro dote Ecclesiæ, tradi à fundatoribus Colonicam vestitam, id est mansum vestitum & instructum mancipiis, bobus, armentis, totoque instrumento rustico, vt clarius patebit agendo de mansis. Itaque sic dotem Ecclesiasticam paroeciarum singularum præfinit. *Saculares & fideles laici si condere Basilicas voluerint in prædiis suis sicut edictum piissimorum Augustorum continet unam Colonicam vestitam cum tribus mancipiis donationis gratia eis conferant, moxque Episcoporum iuri & sanctæ matris Ecclesiæ eandem Basilicam submittant.*

Concilium Valentinum Canone 9.

Sanctissime vero prospectum est, ne mansus aut redditus Ecclesiarum parochialium vlllo onere premerentur, neve ex earum dote & facultatibus vlllum censum laici præcerperent, quod tamen sibi

fibi temere arrogabant ecclesiarum fundatores
 Concilium Trosleianum can. 6. Metense can. 2.
 Coloniense canone 4. Valentinum can. 9. *Item*
 quia parochiales presbyteri indigne à secularibus pre-
 muntur, nullaque reuerentia sacerdotali gradui ab ali-
 quibus seruaturs, & quia possessiuncula vel dotes, Basili-
 cis collata irreuerenter auferuntur &c. placuit ut ipsi
 Presbyteri sub Episcopis quibus adiutores sunt, maneant:
 & sub matre Ecclesia libere, & quiete officium Ecclēsia-
 sticum exequantur: dotes vero à fidelibus designata Basili-
 cis, ad hoc quod statutum est ab eis vindicentur, nullaque
 redhibitio census inde à quolibet seculari exigatur.

Concil.
 Trosleianū
 Can. 6.
 Metense
 Can. 2. Co-
 loniense,
 Can. 4.

Concil. Va-
 lent. C. n. 9.

Concilium
 Emeritense
 Can. 18.

Vt vero parœciarum reditus, vel tennes essent,
 vel opimi: ita oportebat parœcos, sibi plures aut
 pauciores Clericos in consortiū adsciscere. Itaque
 nonnumquam Parœci, Sacerdotes alios apud se
 habebant. qui vicariam operam præstarent, non-
 nunquam Diaconos, nonnunquā Clericos. De nu-
 mero Clericorum (quo nomine etiam Sacerdotes
 possunt intelligi) loquitur Canon Emeritensis
 Concilij decimus octauus quo statuitur, ut Paro-
 chitani Presbyteri pro facultatum suarum modu-
 lo, certum apud se alant Clericorum numerum.
*Instituit hæc sancta Synodus, ut omnes parochitani pres-
 byteri, iuxta ut in rebus sibi à D. o creditis sentiunt habe-
 re virtutem, de Ecclesia suæ familia Clericos sibi faciant,
 quos per bonam voluntatem ita nutriant, ut & officium
 sanctum digne peragant, & ad seruitium suum aptos
 eos habeant. Si etiam victum & vestitum disp. ns. tione
 Presbyteri merebuntur, & Presbytero suo, atque vilitati*

244 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum.*
Ecclesie fideles esse debent, &c.

Diaconos vero aliquando secum habebant Presbyteri parochitani. Etsi quando morbo contico laborantes Dominico die sacra facere non possent, ac sermonem habere ad populum, Diaconi in eorum vicem suffecti, non quidem concionabantur, sed sanctorum Patrum Homilias recitabant. Liquet ex Canone secundo Concilij Vasensis secundi, ex quo etiam conicere est parochitanos Presbyteros non semper habuisse potestatem concionandi. *Hoc etiam pro aedificatione omnium Ecclesiarum, & pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus Presbyteris potestatem: ita ut si Presbyter aliqua infirmitate prohibente per seipsum non potuerit predicare, sanctorum Patrum Homilia à Diaconibus recitentur.*

Concil.
Vasense
secundum
Can. 7.
anno 519.

De onere vero alendorum in familia lectorum, & aliorum inferioris subsellij Clericorum idem Concilium Vasense, Canone primo. *Omnes Presbyteri, qui sunt in Parochiis constituti, secundum consuetudinem quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognouimus, iuniores Lectores quantumcumque sine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur recipiant: & eos, quomodo boni patres, spiritualiter nutriendos Psalmos parare, diuinis Lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant, &c.*

Concil.
Vasense.
Can. 1.

Hoc autem animaduertendum, quod licet parochitanis Presbyteris, aut parochiam relinquere, atque ad aliam migrare nefas esset, ut Canones

Apostolorum prohibent, adeoque non prius alicui titulo possent inferi quam stabilitatem promississent, ut habetur lib. 5. cap. 108. Attamen aliquando legimus eos è parochiis suis excitos, & euocatos fuisse iussu Episcopi, in urbem matricem, ut illorum studio, & industria in sacris obeundis, ac componenda diœcesi commodius vterentur. Tum non amplius Parochiani, sed Cathedrales dicebantur. Neque vero propterea iure, & prærogatiuâ percipiendorum in parochiis fructuum carebant, sed constituto illic Presbytero annum dabant stipendium, reliquis interim obuentioibus sibi reseruatis. Quæ consuetudo maxime locum habuit in Hispaniæ regionibus, nam in Concilio Emeritensi *Elegit unanimitas nostra, ut omnes Episcopos Prouinciæ nostræ, si voluerint de parochianis Presbyteris, atque Diaconibus cathedralem sibi in principali Ecclesia facere, maneat per omnia licentia. Hi tamen qui fuerint traducti, humilitatem digne Episcopo suo teneant, & eo honore ac reuerentia habeantur, & venerentur in Cathedrali Ecclesia, sicut hi quos constat fuisse ordinatos in eâ. Et quamuis ab Episcopo suo stipendiij causa aliquid per bonam obedientiam accipiant: ab Ecclesijs tamen in quibus consecrati sunt, vel à rebus earum extranei non maneant, sed Pontificali electione, Presbyteri ipsius ordinatione Presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretionem prioris Presbyteri victum & vestitum rationabiliter illi ministretur.*

Cap. lib. 5.
cap. 108.

Quinam
olim Presbyteri Cathedralis.

Concil.
Emeritense,
Can. 12.

Vtrum vero vni, & eidem Presbytero liceret plures parochias obtinere, aut eandem parochiam

à pluribus presbyteris regi, non est huius loci disceptare. Illud obiter dicam, cum tennes essent Ecclesiarum reditus, permixtum olim vni presbytero, plures Ecclesias habere, & diebus Dominicis, in singulis illarum sacrificium offerre, vt patet ex Emeritensi Canone 19. Postea vero Concilium Tolletanum decimum sextum sanxit, ne plures Ecclesiæ vni presbytero subderentur, sed quæ sufficienti dote instructæ essent, Sacerdotem proprium haberent, sin minus aliis coniungerentur Ecclesiis. Eodem modo decreuerunt Reges nostri primo Capitularium, cap. 92. & in tertia additione Ludouici. capit 96.

Concilium
Emeritense,
cap. 19.

Concil. To-
let. 16. can. 5.

Capit. lib. 1.
cap. 92.

CAPVT XII.

De paræciis Cōstantinopolitanis. Tria paræciarum genera extra urbē. Quid Monæcia, ἐξῆροι Presbyteri. Quinam fuerint μεζώτεροι. Prtopapas quod officium apud Græcos. Paræcia Urbane quomodo administrari solita, &c.

PRæter eas, quæ in vrbe essent paræcias, tria extra urbem earundem genera reperio. Quam diuisionem sic censeo instituendam. Paræcias, vel vnus domus ac villæ angustiis conclusas, vel pluriū villarū finibus ac terminis circūscriptas Orientalis Ecclesia habuit. Quæ vnica tantum domo fi-

riebatur parœciæ illæ Monœciæ dicuntur, siue v t Qui sunt
Monœcia.
 Photius τὰ μονοικία. Vbi enim parochiarum men-
 tionē facit, earumque possessionem ait tricennali
 præscriptione acquiri, ius istud ad parœcias non
 tantum μονοικία dictas, sed etiam ad parœcias, quas
 ἐγχωεῖς appellat, ait extendi ὡς ἐστὶν οὐν κατέχειν ἀμά-
 χως τοὺς ἐπισκόπους πᾶσι ὅτι τετρακονταετία νεμειθεύσας
 πρὸ αὐτῶν ἐνοείας ἀδιδάσως, καὶ ἀγροικιὰ ὡσὶν, ἢ ὅτι μικρῶι
 αἰ καὶ μοικία λέγεται, καὶ ἐγχωεῖοι ἢ ὅτι πολλοὺς καθεύκας
 ἔχουσαι, *Decretum est ut Episcopi citra controuersiam
 obtineant regiones à se triginta annis possessas, si-
 ue sint rurales seu parua, quæ etiam μονοικία, hoc est
 unam tantum domum habentes dicuntur siue ἐγχωεῖοι,
 id est multos habitatores habentes, &c.* Vbi apparet
 eas parœcias, quæ raras haberent acœolas dictas
 Monœcia. Vel certe quemadmodum in Gallia ita
 & in Oriente domus erant, quæ parochiarum iure
 & prerogatiua utebantur.

Quæ vero parœciæ plures familias comple-
 bantur, vel in suburbiis, vel in pagis extra urbem
 erāt cōstitutæ parœcis vero omnib⁹ μείζοντες fieri
 nefas erat, vbi aduerte quod qui præerāt domibus
 magnatum illi κουρατῆρες dicebātur, qui autem ru-
 sticis suburbiis præerant, erantque velut capita in-
 colarum ad res eorū tractādas, illi μισθώτεροι, hoc
 est maiores dicebantur. Eam vero curam vetat
 Clericos obire Synodus Septima. Nam cum
 animaduertent Patres, Clericorum complures
 splendore, & pompâ ciuitatis illectos migrare è
 suis parœciis, & eas desertas relinquere, ac Con-
De parœ-
ciis, quæ
plures ha-
bent paro-
chitanos.
Septima
Synodus
can. 10.
De maiori-
bus regionū
vide Sym-
machi rela-
tionem de
rebus per
Eulalium
Romæ ge-
stem.

stantinopoli Oratoriis sese addicere Magnatum, aduersus eiusmodi transfugas edidit hunc Canonem, Quoniam nonnulli Clerici Canonicas constitutiones circumscribentes, sua relicta parochia in alias excurrunt, ut plurimum autem in hac à Deo custodita & imperiali urbe, etiam sese apud Principes locant, & in eorum oratoriis missas faciunt eos, sine proprio Episcopo & Constantinopolitano non licet in quauis aede ut Ecclesia recipi. Si quis autem hoc fecerit si perseveret deponatur, &c. si quis autem eorum qui dicuntur maiores (τῶν λεγόμενων μαιζώτερων) curacioni (id est) domesticam curam familiæ magnatum) obtinere deprehensus fuerit vel cesset, vel deponatur, potius autem ad docendos pueros & seruos accedat legens eis diuinas scripturas. Ad hoc enim etiam sacerdotum sortius est.

Cesset aut
deponatur.

Balsamod
Can. 10.
7. Synodi.

Et quo Canone patet eos, qui μαιζώτερος siue maiores se facerent è sacerdotum Catalogo fuisse, sublatos nã illa verba cesset aut deponatur παυσάτω ἢ κα θαρπέω, censuram in Ecclesiasticos homines ferri solitam significant. Omnino vero nominis istius significationem pròdit Balsamon μαιζώτεροι μίττε λέγονται οἱ κρεῖττες τῶν αγροικικῶν παραγείων. Maiores dicuntur curatores agrestium, que in suburbis sunt.

Concilium
Ancyranum
Can. 13.

Quæ in villis aut in pagis erant Ecclesiæ simplici vocabulo dicuntur ἐγχεῖοι siue ἐπιχωῖοι. Ita Concilium Ancyranum ἐπιχωρῖος παρεσβύτερος appellat. Illorum autem inter presbyteros postremum locum fuisse, docet sacri Canones. Nam neque præsentem Episcopo, neque præsentibus pres-

byteris ciuitatis poterant sacrum facere, & mysteria celebrare in ciuitate, siue vtrai Concilium An-
 cyranum *ἐν τῷ κλειδίῳ τῆς πόλεως ἀγοσθῆναι*, &
 citatur à Zacharia epistola nona ad Pipinum Ma-
 iorem domus. Erant vero inter presbyteros vica-
 nos, qui singulari dignitate pollerēt, & propterea
 quod primum locum in eorum numero occupa-
 bant, dicti sunt Protopapades. Ad exemplum for-
 te vrbs Constantinopolitanæ, in qua erat Proto-
 papas, qui præerat toti cōmuniū sacerdotum or-
 dini. de quo Codrus in sexta Pentade officiorum
 Ecclesiasticorum, & eruditus eius Interpres Gret-
 ferus, ad idem caput Hunc vero Protopapadem
 vsurpasse licentiam dandi epistolas pacificas siue
 communicatorias patet ex scholiis Balsamonis ad
 Canonem octauum Antiochenæ synodi.

Zacharias
 Papa, epist.
 9. ad Pipinū
 maiorem
 domus.

Codrus in
 sexta pēdate
 off. Ecclesia-
 sticorum.
 Grethferus
 Codrus.

Balsamon
 ad can. 8.
 Antioch.
 Synodi.

De parochiis vero intra vrbem Constantino-
 polim sitis non multa, nec rara ad dicendum oc-
 currunt.

Vnum hoc sese offert, nempe in vrbe duo fuis-
 se genera Parœciarum; Quædam enim regimini
 & administrationi maioris Ecclesiæ suberant, ac
 per eius Canonicos, seu Clericos regebantur.
 Quædam vero sui erant iuris, nec alio nomine
 Ecclesiam maiorem colebant, quam eo, quo
 Diœcesis matricem ac fontem venerari cæteræ
 tenentur parochiæ.

Duo genera
 parochiarū
 in Ecclesia
 Constanti-
 nopol.

Quas parochias administrabant clerici maio-
 ris Ecclesiæ, illæ proprios sacerdotes ac parochos
 non habuerunt. Sed in eas Ecclesias suo ordine

256 De bonis & possessionibus Ecclesiarum.
fuisque vicibus commigrabant singuli Canoni-
corum, iisque defungebantur officiis, quæ ad cu-
ram, & salutem animarum pertinēt. Itaque neque
dotem propriam habebant istæ parœciæ, sed earũ
facultates ac redditus, erant cum redditibus ma-
ioris Ecclesiæ confusi. Eius generis . & condi-
tionis erat Constantinopoli Ecclesia sanctæ Ma-
riæ, quam Verrina extruxerat, & Ecclesia sancti
martyris Theodori, de quibus sermo est Nouel-
lâ 3. *Vt determinatus sit numerus, &c.*

Iustinianus
Nouella 3. vt
determina-
tus.

*Et sane Reuerendis. Clericorum sacro-sancta maio-
ris Ecclesiæ regia urbis nostræ mensura certis finibus des-
cripta, & in arctum admodum contracta erat, quo tẽpore
sola adhuc erat Sacrosancta maior Ecclesia. Postquam
vero, & veneranda domus sanctæ, & gloriose virginis
Deique genitricis Mariae, in vicinia Sacrosanctæ maioris
Ecclesiæ posita, ab ipsa pia memoria Verina capite exstrui,
item religiosa domus sancti martyris Theodori à Sphra-
cio gloriose memoriæ consecrata, & veneranda domus
sanctæ Frenes, Sacrosanctæ maiori Ecclesiæ copulata
fuit, redigere plane numerum ad veterem formam impos-
sibile est. Neque enim tot simul Ecclesiis pauci quidam
sufficere possint, quandoquidem nulla harum trium adium
peculiares Clericos habeat, sed pro communibus, utatur
ijs, qui ad Sacrosanctam maiorem Ecclesiam pertinent
qui omnes eas ordine, & veluti in orbem obeuntes sacra
in eis officia concelebrant.*

Iustinianus
Noucl. 3.

Aliæ erant parochiæ in vrbe Constantinopoli-
tana, quæ proprios Sacerdotes, ac priuatos redi-
tus habuerunt: de quibus eadem Nouella 3. Sic lo-
quitur

quitur Iustinianus. Sed neque in alijs Ecclesijs que alimenta, & sumptus ex Sacrosancta Maiore Ecclesia non habent, conueniens est ut ordinandorum in ipsis multitudo intromittatur, aut mensura initio in illis statuta transcendatur.

CAPVT XII.

De Episcopatum origine, dote ac fundatione. Locus Episcopalibus infulis idoneus quis sit. Vuamba Regis Hispaniæ irritus conatus in nouis Episcopatibus fingendis. De Episcopo Cephæ Castelli Arabum consuetudo, & Scytharum circa Episcopatus. In vna ciuitate non sunt plures Episcopi. Explicantur subscriptiones conciliorum Hispaniæ. Et de pluribus in eadem sede Episcopis. Aegydiij Remensis in Episcopatu Dunensi fundando audacia. Laudunum Clauarum quomodo Episcopatus.

INtegro volumine opus esset ad Episcopatum origines sigillatim recludendas: tam illustre negotium hîc non aggredimur, quod operæ longioris, & prolixioris studij est quam trimestris. Si quando vota Illustrissimorum Galliæ Præsulum fauerint, & reclusis tabulariis licuerit antiquitatis lustrare monimenta, stylum tam heroïco argumento sacrabimus, in quo, etiam conatus gloriam sperat, in quo habet ubi se exerceat pietas, eorum

puluerem ac cineres libando, qui Galliarum Ecclesias suo sanguine, ac sudore olim cementarunt.

Nunc dicendum nobis quis locus fundando Episcopatu commodus, quæ dos congrua Episcopalibus infulis, quæ conuersiones & mutationes Episcopatum, quibus causis factæ, vnde Diœceses nonnullæ extinctæ, aliæ de nouo creatæ. De loco dicere adoriamur. Elegantes picturæ, & simulachra multo studio ingenioque elaborata, tenebras fugiunt Partem optimam formæ ac pulchritudinis natura in oculis posuit quod ea pars præ cæteris, aut similitudine, aut occultis ac latentibus illecebris aliorum ad se oculos trahit, adeoque ambiguum & incertum relinquunt, facti ne sint vt videant, an vt videantur.

Quia ergo nemo lucernam ponit sub modio, sed suprâ candelabrum. Ideo dignitatum Ecclesiasticarum principem, lucem humani generis, facem Religionis ac pietatis Episcopalem honorem oportuit loco nobili, excelso & illustri consistere.

Ideo Episcopos poninefas esse duxerunt veteres nisi in amplis, & spatiosis ciuitatibus: ne locorum ignobilitate dignitas tanta vilesceret: & vt loci maiestate informati docerentur homines, de Episcoporum gradu, ac infulis magnifice semper cogitare.

Anacletus
Epistolâ ad
Patriarchas
Primates.

Pseudo Anacletus in Epistolâ, ad omnes Episcopos, de Patriarchis primatibus & reliquis verat

in pagis illis & Castellis hæerere Episcopos, sed in maioribus tantum, ac primariis ciuitatibus, suę dignitatis thronum collocare.

Hanc Anacleti constitutionem, Patres & Concilia confirmarūt, freti præsertim Apostolicis Pauli vocibus, qui quidem iubet Titum Episcopos instituire, non quidem per oppida & vicos, sed per ciuitates. Concilium Sardicense Canone sexto, hanc legem censet non posse sine detrimento tantę dignitatis violari. *Licentia vero danda non est ordinandi Episcopum, aut in vico aliquo, aut in modica aliqua Ciuitate cui sufficiat vnus Presbyter, quia non est necesse Episcopum fieri, ne vilescat nomen & Episcopi autoritas*: Concilium Laodicenum Canone 56 Concil. Africanum Canone 42. Eleganter in hanc sententiam dixit Leo magnus, Epistola 87. *Episcopalia gubernacula non nisi maioribus populis, & frequentioribus ciuitatibus oportet præsidere: ne quod Sanctorum Patrum diuinitus inspirata decreta vetuerant, viculis & possessionibus, vel obcuris, & solitarijs municipijs tribuantur Sacerdotale fastigium: & honor cui debent excellentiora committi, ipse sui numerositate vilescat.*

Quamobrem cum Stephanus olim Emeritensis Episcopus, iussu & flagitatione Vuambę Regis Hispaniæ impulsus, in Suburbio Toletano in Ecclesia Prætorienſi sanctorum Petri & Pauli, Episcopum, præter mœrem & consuetudinem Ecclesię instituisſet, ipse eius facti pœnitudine ductus patres Concilij Toletani duodecimi cum lachrymis adortus est, veniamque labefactatę disci-

Paulus A-
post. ad tit.
I. v. 5.

Concil. Sardi-
cense,
can. 6.

Concil.
Laodicenũ
can. 56.
African.
Can. 42.
Leo ma-
gnus, epist.
87

plinae precatuſ. Quod factum omnes Epiſcopi eo concilio colle&ti improbarunt, ac ſummouendos cenſuerunt Epiſcopos, non modo ab eo ſuburbio, ſed ab aliis quoque obſcuris ac ignobilibus villis, in quibus per voluntatem Vuamba Regis fuerant inſtituti. Dixit enim ita Cōcilium de Stephano loquitur, ſe violentia principali impulſum fuiſſe, ut in monaſterio Villula Aquis, in qua venerabile corpus ſancti Pimenij Confeſſoris debito quieſcit honore, nouam Epiſcopalis honoris ordinationem efficeret. Et ideo quia indiſcreto, & facillimo aſſenſu iniuſtis Vuamba Principis inſtionibus parens, nouam & iniuſtam illic Pontificalis ſedis praelectionem induxerit, ubi Canonica inſtitutio id fieri omnimodo ratione refellit, praedictus idem vir proſtratus humo medicamine noſtri praeccepti, & ſibi dari veniam petiit, & quid poſſimum oporteret fieri de perſona eius, qui illic ordinatus fuerat noſtri oris ſententia decernendum popoſcit. Et quibuſdam verbis interie&ctis, quibus proferuntur in medium veterum Patrum, ac Conciliorum ſententia, de maiestate & nobilitate ſedis Epiſcopalis, tandem Patres ita concludunt. Ut in locum Villulae ſupradictae Aquis. Deinceps ſedes Epiſcopalis non maneat, neque Epiſcopus illic ultra conſtituendus exiſtat: hic tamen Cuniuldus qui contra maiorum decreta illic videtur inſtitutus fuiſſe Epiſcopus, nullis canonum erit ad condemnationem ſui ſententiae, ulciſcendus: quia non ambitione, ſed Principis impulſione illic conſtituit ordinatus. Et ideo hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in ſede alia decedentis cuiuſlibet Epiſcopi tranſducatur, & praedictus locus ſub monaſtica dein-

Concil. Tolet. 12. Ca nona 12.

Can 4. Concil. Tolet. 12. pag. 193.

cep: institutione mansurus, non Episcopali ultra privilegio fretus, sed sub Abbatis regimine sicut hucusque fuit, eri. modis omnibus mancipandus.

Eiusdem generis & conditionis fuit decretum, quod factum est in Concilio Parisiensi quarto aduersus Promotum quendam Presbyterum. Eum enim summi gradus insolenti cupiditate flagrantem, & maiorum infularum desiderio pressum Ægidius Episcopus Remensis in Castro Dunensi, qui vicus est in Diœcesi Carnotina Episcopum ordinauerat, & in facultatis Ecclesiasticæ possessionem miserat. Cuius facti monitus Episcopus Carnotensis, nomine Pappolus querelam edidit apud Patres Concilij Parisiensis quarti, qui omnes expellendum castro Dunensi Promotum Presbyterum censuerunt, & omni officio ac functione Episcopalis ordinis interdicendum. Ita vero loquuntur patres Concilij Parisiensis ad Ægidium

Dominus Pappolus Episcopus, mediocritati nostræ detulit in querelam, in castro Dunensi, parœcia denique Carnotina, quod castrum nec ad territorium ciuitatis vestræ, nec ad vestram Prouinciã manifestum est pertinere, à vobis contra omnem rationem, & contra canonicam disciplinam Episcopum consecratum. Et licet secundum prisca beatissimorum Patrum Decreta potuit huiusmodi excessus in vestra iniuria acerbius coerceri: sed nos caritatis iura seruantes beatitudini vestræ indicamus, vt Presbyterum ipsius nomine Promotum, qui omiſsa seueritate canonica à vobis dicitur tam temere consecratus, vt iustè debeat de gradus ipsius dignitate deponi, sicut Canonum constituta

Concil. Parisiense quartum aduersus Promotum.

Epistola Episcoporum Concil. Parisi. 256. tom. 1. p. 351. ad Ægidium Remensem.

De bonis & possessionibus Ecclesiarum, sanxerunt, ad vos euocetis, vel vobiscum retineatis, ut iniuriam nec Ecclesie, nec Sacerdoti suo ulterius debeat interrogare.

Itaque singulare priuilegium fuit Castri Laudunensis, cum in eo loco, cui splendor nomenque Ciuitatis decrat, Beatus Remigius Episcopum instituit. Vt vero hoc præstaret, Beatissimum Antistitem duo potissimum impulerunt. Primo inritus hominum unicuique, amor soli natalis, & desiderium honestandi, ac illustrandi eius loci in quo fuerat educatus: nam primores annos, ac rudem infantiam Lauduni transegisse Remigium, testis est Flodoardus Historiæ Remensis, libro primo capite decimo quarto. Secundo incitabat eum, ad hoc opus, Diocesis suæ amplitudo, cui regendæ atque lustrandæ vix vnus sufficere poterat Episcopus. Idcirco fretus auctoritate Concilij Africani, ut ait Hincmarus Remensis in Opusculo 55 Capitulum ad Hincmarum Laudunensem, illuc Episcopum instituit. Quæ vero fuerit auctoritas Concilij Africani, quâ vsus Remigius Laudunensi Castro Episcopum præfecit non video. Nisi quod in Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ, ex Concilio Carthagenensi sub Honorio & Theodosio refertur Canon de plebibus, quæ nunquam Episcopos habuerunt. Quo Canone licentia datur novos Episcopos instituendi, vbi nunquam fuerunt, cum Decreto Concilij plenarij vniuscuiusque Prouinciæ, & Primatis, atque consensu eius, ad cu-

Quare Lauduno Castro Episcopus præfectus est.

Flodoardus Hist. Remens. lib. 1. cap. 14.

Hincmarus Remensis Opusculo 55. Capitul.

Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ. Can. 98.

ius Dioecesim eadem Ecclesia pertinebat, ἤρεσκεν κακίῃ ἵνα οἱ ὄχλοι οἱ μηδέποτε ἰδίως ἐγκαίωτες ἐπισκοπῆς εἰ μὴ ἐκ πάσης τῆς συνόδου ἐκαστὴς ἐπαρχίας, καὶ τῶ παρ- τευόντος ψήφισμα γένηται, καὶ ἐξ συναίνεσιν ἐκείνης, οὗ υἱος Ἰω- τὴν διοίκουσαν καθίστατο ἢ αὐτὴ ἐκκλησία, μηδαμῶς δέξοντα.

Placuit illud, ut plebes quæ nunquam Episcopos proprios habuerunt nisi ex Concilio plenario vniuscuiusque Pro- uincie, & Primatis atque consensu eius, ad cuius Dioe- cesim eadem ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiat. Itaque si Hincmaro credamus probabile est non ante Diuum Remigium Episcopum Lau- duni posuisse, quàm Episcoporum comprouincia- lium suffragio resea probata fuisset.

Quod vero fuerit istud Concilium, nulla anti- quitatis vestigia produnt. Sigibertus Gemblacen- sis noui illius Episcopatus exordia & Genebau- di primi Laudunensium Episcopi consecrationem refert ad annum quingentesimum, hoc est fere decem annis ante Concilium Aurelianense pri- mū. Quantum vero loci conditio Episcopatum illustret, & quàm ceteris longe ignobiliores essent hi minorum gentium Episcopi, satis prodit scoma ab Hincmaro Remensi coniectum in Laudunensem Episcopum, quem à loci tenuitate quasi per fastidium & contemptum appellat, Episco- pum Oppidanum, *Assè ut dicitur excreuisti de pusillo magnus apud te oppidanus Episcopus.*

Sigibertus
Gemblacē-
sis in Chroni-
co.

Hincmarus
Opusculo
prefato.

Licet vero in Castris minoribus non fierent Episcopi, tamen castella quædam olim fuerunt quæ essent veluti capita regionum, & prouincia-

rum, in quibus Episcopi sedere poterant. Huiusmodi Caltri mentio est in subscriptionibus Concilij Calcedonensis, parte secundâ, actione tertiâ, ad cuius calcem subscripsit quidam Noe Episcopus *Cepha Cast.lli*, quid autem Cepha Castellum nisi maius aliquod, atque insignius castrum, sub quo plura alia consistunt, cuius generis plura sunt apud Tectosages.

Concilium
Calcedonense
se parte 2.
Act.2.

Neque tamen asserendum tam rigidam fuisse hanc legem & disciplinam ecclesiæ, ut nunquam omnino in minoribus pagis Episcopi ponerentur. Plerumque enim legem hanc infregit priuata Regionum, ac Prouinciarum consuetudo. Quot in Oriente Episcopatus in exiguis vicis, quorum memoria neque apud recentiores, neque apud antiquos Geographiæ scriptores reperitur. Res ipsa patebit percurrenti Conciliorum subscriptiones, quæ in græcia habita sunt. Imo vero solemnem fuisse apud Arabes, & Cyprios morem refert Sofomenus Historiæ Ecclesiasticæ lib. 7. cap. 19. ut in villis ac pagis omnibus Episcopi instituantur: cum è contrario in Scythia, vnus tantum per vniuersas ciuitates præsideat Episcopus qui in vrbe Tomensi sedem habet, ut refert idem Sofomenus, lib. 6. cap. 22. Quinetiam in Occidente obscuri nominis pagi ac villæ ignobiles, Episcopos habuerunt quot exiguæ Diœceses sub Romano Pontifice? aut quis putet ostia Tiberina olim florentem, & locupletem fuisse ciuitatem?

Sofomenus
lib. 7. Histo-
riæ Ecclesia-
sticæ cap. 19.

Sofomenus
lib. 6. cap. 22.

In Concilio Arelatensi primo subscripsit
gregorius

Gregorius quidam Episcopus de loco qui est in portu Romæ. Locum verò istum sine nomine fuisse ciuitatem nobilem & superbam nemo cogitabit.

Concil. Arelatense præmum.

Vt autem ad maiestatem Episcopalis fastigij retinendam, prospexerunt patres, ne in locis obscuris ac tenuibus pagis, Episcopi crearentur ita & sanctissime edixerunt, ne in quauis ciuitate duo Episcopi esse possent, quia vt orbis duos solum non patitur, ita vna diœcesis duos Episcopos non admittit: vnde si qui Episcopali titulo insignes ex hæretica prauitate ad rectam & Catholicam doctrinam commearent, illi titulo Episcopali deposito in Chorepiscoporum ordinem descendebant liquet ex Concilio Regiensi canone 3. *Quod ergo in quibusdam schismaticis magis, quam hæreticis recipiendis Nicanum Concilium statuit à singulis per territoria sua, hoc etiam præsens conuentus in hoc statuit ab omnibus debere seruari. Id est vt cuicumque de fratribus tale aliquid caritatis consilia dictauerint, liceat ei vnã parochiarum suarum Ecclesiam cedere, in qua aut Chorepiscopi nomine, vt idem canonicus loquitur, aut peregrina, vt aiunt, communionem foueatur. Ac ne antiquæ dignitatis iura retinere viderentur aut diœcesis appareret in geminos Episcopatus scissa, eodem concilio decretum est. Ne vnquam in ciuitatibus, vel sub Episcoporum absentia, offerre præsumat, nec ordinare vel vltimum Clericum, nec in ea quidem Ecclesia, qua illi cuiuscunque misericordia fuerit attributa. Nec vlli Episcoporum,*

Concil. Regense anno 43. canon. 3.

260 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
vel succedente ætate assumpto, in rudimentis suis huic
in aliquo, quasi pro ætatis reuerentia, cedere liceat.
Nec vsquam ipsi quidquam de Episcopalibus officiis usur-
pare, præterquam in Ecclesia, quam cuiusquam miseri-
cordia fuerit indeptus: In qua ei solum Neophytos con-
firmare, & ante presbyteros offerre conceditur.

Cùm ergo in vna Ciuitate duo Episcopi esse
non possint, sitque hæc dignitas societatis im-
patiens, videndum qua ratione soluantur dubia
duo, quæ ex Conciliis hispanicis occurrunt. Primũ
est de Ouedo quæ dicitur Ciuitas Episcoporum.
Secundum de pluribus Episcopi eiusdem diœ-
ceseos ac ciuitatis, qui quidem in Concilio Tole-
tano tertio simul subscripsisse reperiuntur. Quip-
pe in subscriptionibus illius Concilij reperias
plures in eadem Ciuitate Episcopos, numero de-
cimo sexto subscribit Neufila Tudensis Ecclesiæ
Episcopus & alius numero quadragesimo nono
eiusdem Ecclesiæ Episcopus subscribit cui nomen
Gardingus. Similiter Pantardus Ecclesiæ Bracca-
rensis Episcopus, refert se subscribere tam suo
nomine, quàm pro fratre suo Nigisio Episcopo
de Ciuitate Luci, & tamen eiusdem Lucensis Ci-
uitatis alius reperitur subscripsisse nomine Bec-
cilla numero quadragesimo septimo. Item duo
reperiuntur Dertosanæ Ecclesiæ Episcopi, Iulianus
& Froisclus numero 43. & quadragesimo quarto.
Præterea duo reperiuntur Episcopi Portulacen-
ses, Constantius qui vigesimo septimo loco sub-
scripsit, & Argiouitus qui quinquagesimo primo.

Conc. To-
let. 3.1

Neufila.
num. 16.

Cui dubitationi illustrandæ multa proferri possunt, primùm est fieri potuisse vt ætate fessi & vulneribus fidei causâ acceptis debilitati, præfules alios sibi adsciuerint in subsidium, quibus nominis sui ac dignitatis partem aliquam indulgerent. Secundùm est, plures esse posse eiusdem nominis Ciuitates, ac proinde eos qui prima fronte vni & eidem vrbi præfuisse videntur duas reuera distinctas ac discrepantes rexisse diœceses. Ita in Lucensi Nitgesio & Beccila Lucensi nominum fallit similitudo. Duæ quippe sunt Ciuitates Lucum nomine, vna in Gallæcia sub metropoli Braccarensi cui præfuit Nitigius, qui propterea eodem textu subscripsit, cum Pantardo Ecclesiæ Braccarensis metropolita. Altera Ciuitas Lucensis sita est apud Astures, cui præfuit Beccila.

Tertio addi potest quod ex Roderico Toletano elicitur lib. secundo de Rebus Hispaniæ cap. quarto, nempe Leouigildium Hispaniæ Regem Arrianæ rabe infectum, & Catholici nominis ac fidei odio furentem Catholicos omnes Episcopos suis sedibus eiecisse, atque ibidem in eorum locum Arrianæ perfidiæ insanos vindices suffecisse. Verum cum eius facti pœnitudo subiisset, moriens filio mandauit vt Episcopos ab exilio reduceret, & suis iterum sedibus ac dignitatibus postliminio instauraret. Itaque Recaredus & Religionis memor & paterni mandati, Catholicos præfules ad sua gubernacula reuocauit, iussitque omnes Arrianos fidem Catholicam profiteri. Cum ergo plurimi ex Arrianis Epi-

Rodericus
Toletanus
lib. 2. de re-
bus Hi-
paniæ cap. 4.

262 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
scopis, suæ perfidiæ renunciaissent, ne dignitatis suæ
iacturam paterentur, æquum visum est Ecclesiæ il-
lis nomen & gradum Episcoporum relinquere, ac
vnam & eandem Diœcesim duobus simul prælatis
committere. Huic verò coniecturæ, quin potius hi-
storix lucem adfert solemnis abiuratio Arianismi,
quam ediderunt Episcopi eiusce factionis in Conci-
lio Toletano tertio: in hac enim abiuratione plures
reperiuntur ex iis, qui vnam & eandem sedem oc-
cuparunt, Gardingus Tudenſis Episcopus, Froisclus
Dertosanæ Ciuitatis Episcopus, Beccila Lucenſis
Episcopus, qui cum Arrium eiusque frenesim eiuraf-
sent, retento Episcoporum nomine, Concilio To-
letano postea subscripserunt. De Recaredi Fide ac
Pietate qua in eodem Concilio ipse Arrianismum
exceratus est, lege Rodericum Santium Historiæ
Hispanicæ cap. vigesimo parte secunda.

Rodericus
Santius hist.
Hisp. cap.
20. part. 2.

Quod ad Ouetum, siue Ouedum pertinet, quæ
dicitur ciuitas Episcoporum, leuis est difficultas Non
enim idcirco Episcoporum ciuitas est appellata,
quod eius gubernaculis plures olim Episcopi præ-
fuerint, sed quod ipsa olim asylum fuerit ac recep-
taculum Episcoporum Nam cum Asturiarum par-
tem Arabes expugnassent, & Episcopos suis eiecif-
sent sedibus, illi miseri atque exules Ouetum sese
conferebant & territorium Ouetense inter se par-
tiebantur, cuius partem vnusquisque sibi regen-
dam assumebat, hoc autem contigisse refert Rode-
ricus Toletanus circa tempora Adelphonsi Regis.

De Episcopatum progressu ac mutatione.

C A P V T XIII.

Rerum earum quæ naturæ ambitu continentur imperitia laborantes, & qui animi deside ignorantia feriantes, solis omnia oculis metiuntur, illi vana rerum specie ac imagine delusi, syderum frontes vultusque mutari autumant, & stellas, quibus cum inconstantia mortalium, nihil est commune, nisi quod testes sunt leuitatis humanæ, in mille colores transformari.

Ita imaginantur solem modo iracundo rubore suffundi, modo senescenti pallore albescere, modo scintillis purioribus ardere, modo concepto penitus igne inflammari. Et tamen errores sunt oculorum non mutationes syderum: adeo inconstantia morbo laboramus, vt hanc etiam labem æternis rebus humana cogitatio inspiret, & quæ sua sorte & prærogatiua verti ac immutari nesciunt, ea nostro vitio fati ac senectuti summittuntur.

Consimili prope ingenio sunt, qui ecclesiam, qua nil firmitus ac constantius fingi potest, & parem fere est cum auctore suo sortita æternitatem, rerum humanarum vicibus agi ac volutari existimant, & Imperia ac Respublicas suam in sacra ac mysteria leuitatem transfundere.

Ideoque propagines Episcopatum, prærogati-

uas sedium, ordinem & honorem Cathedralium, non in alium fontem quam in urbium maiestatem & amplitudinem referunt, quasi verò Deus non alia quam hominum luce splendeat, & quam Pontificum suorum infulus maiestatem Christus impressit, eam à sæculi quam fastidiuit opulentia & vanissimo ambitu coactus sit mendicare.

Ne vero dissimulare quidquam hac in parte videamur, exponamus quæ sit Politicorum & aliorum, qui his aduersantur opinio, circa incrementa, progressus, dignitates ac cõnexiones sedium & Cathedralium maxime circa Metropoles, Primatias & Episcopatus, nam ceteros gradus libens prætermitto: vt ex rationum vtriusque partis inspectione decernat lector, quid sibi hac in contentione credendum.

Qui ergo Ecclesiam imperiorum fatis seruire dicunt, illi sedium omnium & Cathedralium dignitatem è ciuitatum luce, & magistratum in illis residentium honore metiuntur. Nam Patriarchatus ideo Antiochiæ constitutus quod illic sedem haberet præfectus Prætorio Orientis. Ideo Carthago in Africæ metropolim euecta quod sedes esset præfecti Prætorio Africæ. Ideo Alexandria Patriarcha collocatus, quod ibi præfectus Ægypti seu Augustalimoraretur. Olim inquit firmium caput erat Ecclesiarum Illyrici, at postquam præfectus Prætorio Illyrici inde sedem mouit & Thessalonicam profectus est, in eam quoque ciuitatem maiestas Ecclesiæ pristina sede abdicata commeauit. Ita Iustinianus Nouella 11. collat. 2. tit. 6. *Postea autem At-*

tilanis temporibus eiusdem locis deuastatis Appannius præfectus Prætorio de Firmitana ciuitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam præfecturam & Sacerdotalis honor secutus est: Et Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra præfecturæ meruit aliquam prærogatiuam.

Addunt præterea Arelatensem urbem, quam ideo sortitam volunt Primatum Galliarum, quod in ea resideret præfectus Prætorio Galliarū. His accedit exemplum honoræ sedis Constantinopolitanæ; quæ non alio titulo eam, in qua tot sæculis floruit maiestatem adepta est, quam quod Imperatoris throno fulgeret, & ex ea nutus ac oracula Principū in cæteras Orientis partes funderentur. At tamē notandum Arelatensi Episcopo Narbonensē & Viennensē Prouincias ablatas fuisse, & suos Metropolitas, succedentibus sæculis habuisse, vt Ecclesiarū regimen, ad natiuam ciuilibis administrationis legem formaretur, & desineret Arelas esse caput Ecclesiarum postquam desiit esse caput ciuitatum.

Et certe omnino ex arbitrio & voluntate Principum sæcularium pendere sedium gradus ac dignitates iā olim videtur Decretum. Nam eū Basilæi Madytorumque ciuitates suis essent Episcopis orbatæ, velletque Metropolita Heracleensis Madytorum Episcopum consecrare, quia Madytorum ciuitas erat intra Metropolim Heracleensem, & vnus ex eius Episcopatibus, similiterque Metropolita Ancyranus consecrationem sibi vendicaret Basileensis: niterentur amplius Canone duodecimo Con-

266 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum;*
ciliij Calcedonensis, Decretum est ab Imperatore
Alexio Comeno. *Præsente Synodo commun. que s. ffrago*
decerente, ut Imperatori permissum sit præsiden-
tiae thronum Ecclesiis largiri & tam Episcopatus, quam
Archiepiscopatus in Metropoles erigere, quæque perti-
nent ad electiones in his faciundas ceteraque recte con-
stituenda pro libitu suo disponere citra ullum Canonis
illius impedimentum. Ita refert Balsamon apud Leun-
clauium tomo primo Iuris Orientalis libro secundo
Nouellarum Imperatoriarum.

Balsamon
apud Leun-
clauium
tom. I. Iuris
Orientalis
lib. 2. p. 137.

Quis vero nescit postremis illis temporibus soli-
tos Græciæ episcopos adire Imperatorem & apud
eum Metropoleon iura & prærogatiuas exambire,
ut hoc pacto soli Constantinopolitano Episcopo
subessent, & ab eodem consecrarentur. Vnde in
pluribus nomen nudum & inane Metropolitaram
hærebat, cum nullas haberent Diœceses sibi man-
cipatas.

Quam ambitionem repressit idem Comenus,
adiicitque, ne in posterum cuiquam liceret Metro-
politam se profiteri nisi quem Imperator citra pre-
ces & proprio motu talem nominasset.

Eam opinionem, quæ politicæ dispositioni Ec-
clesiam obnoxiam facit, fauet prouinciarum & Diœ-
ceseon partitio. Nam in Gallia septemdecim Pro-
uinciæ tot conficiebant Metropoles. Verum reuul-
sis ex vasto illo & illustri Gallorum Imperio non-
nullis Germaniæ partibus; imminutus quoque fuit
Metropoleon numerus, & tandem aliquarum po-
stea accessione auctus ac locupletatus. Eam disposi-
tionem

tionem Ecclesiarum iuxtam urbium dignitatem & politicam Prouinciarum distributionem probat exacte Canon decimus sextus Calcedonenſis, Synodi cuius verba ſunt. *Si qualibet ciuitas per auctoritatem Imperialem renouata eſt aut ſi renouetur impoſterum ciuilibus & publicis ordinationibus etiam Eccleſiarum ſequatur ordinatio.* Adde Canonem 2. Taurinenſis Synodi de controuerſia inter Arelat. & Viennenſem, vbi decernitur quod epiſcopatus Prouincias ſequentur.

Ex his omnino concluditur Diœceſon propaginem & ordinem ac ſeriem, ex Politici ſtatus inſtitutione eſſe repetendam. Quam ſententiam confirmant ea quæ Anacletus, ſeu quis alius recentior eius nomine perſonatus, de ſedium differētia conſcripſit: nepe ſedes pro Iudiciorū & tribunalium maiestate ac ſplendore diſtributas. Vbi enim ſupremi Iudices erant ad quos ab inferioribus ſententiis erat prouocatio, illic Primates cenſet conſtitutos: in iis vero urbibus, vbi erant minores iudices ibi ſediſſe Metropolitans, tandem, vbi Comites reſiderent illic Epiſcopos fuiſſe ordinatos.

Anacletus
epiſt. de Pri-
matibus Pa-
triarchis.

Inuenio & alia ratione cauſſaque ordinem & ſeriem Epiſcopatuum adornatam: Quippe Harpſfeldius ex Chronicis Thomæ Ruidburni refert quod Dunuallo Molimcus 16. Britonum Rex recepta Religione Chriſtiana, vniuerſos ſuperſtitio- num antiſtites ſuis ſedibus eiecit, & in eorum locum Epiſcopos atque Archiepiſcopos ſuffecit: quibus omnes iſtorum aſſignauit facultates, cum hoc ca-

Chronicon
Thomæ
Ruidburni.

268 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
men discrimine, vt vbi fuerant Archiflamines illic
Archiepiscopos esse iuberet: at vero Episcopos eas
fedes occupare, vbi antea Flamines constitissent: at-
que ita factum ab initio refert Harpsfeldius ex eo-
dem Ruidburno, vt tres Archiepiscopi in Anglia sta-
tuerentur Londinensis, Eboracensis, Legionen-
sis, eo quod nempe eas vrbes sub Gentilium in-
famii Polytheia totidem Archiflamines rexissent.

Quas opiniones etsi fortasse præteranimum læ-
dendæ, Ecclesiæ editas aliqui putant, non esse diffi-
cile & arduum expugnare. Si enim Principum sedes
atque Imperiorum vrbes præcipuæ, in Ecclesiastici
ordinis capita euectæ sunt, vt quid lex ea in Galliis
tanto tempore violata? Nam si rerum & temporum
seriem explicemus, vrbes omnes quæ Regum ac
Principum domicilio floruerunt, maioribus sem-
per atque altioribus infulis parueret. Sub prima
Regum nostrorum propagine quis nescit Parisios,
Suessionas, Aureliam, siue Genabum, sedes fuisse
Imperii potissimas, ac Clodouei filios & nepotes di-
uiso patrimonio in istis ciuitatibus sedem elegisse.
At Aurelia, Suessionum ciuitas, vrbs Parisiorum non
sunt Metropoles. In Hispania estne Madritum, aut
Seuilla, sedes insignis & Metropolitana? In Anglia
nunquid Cantuariensis Episcopus cæteris eminet
& tamen nunquam illic Rex Angliarum thronum
collocauit. Sub secunda Carlomanorum stirpe A-
quis granum, ciuitas Metēsis fuisse Regum nostro-
rum hospitio ac domicilio celebres. Idem de theo-
donis Villa dici potest, & tamen ad summam Ec-

clesiarum dignitatem nunquam vrbes illæ sese eue-
xerunt.

Parem huic nostro argumēto rationem opponit
Gelafius I. ambitioni græcorū de Constantinopo-
litanae sedis Maiestate superbiētiū. *Risimus*, inquit,
quod prerogatiuā nolunt Acacio comparari, quia Episco-
pus fuerit Regia ciuitatis. Nunquid apud Rauennā Me-
diolanum Syrmium, apud Treuiros multis temporibus nō
constitit Imperator? Nunquid harum vrbiū Sacerdotes
ultra mensuram sibi met antiquitus deputatam quidpiam
suis dignitatibus usurparant?

Gelafius
primus ad
Episcopos
Dardaniæ,

Quod si non è maiorum nostrorum volunta-
te, sed ex antiquiore Romanorum politia peten-
dam istam distributionem aliquis respondeat, huic
ego vnum oppono. Præfectus Prætorio Galliarum
non modo Galliarum septemdecim Prouincias re-
gebat, sed etiam Angliam vniuersam, & Hispani-
am. Si ergo Episcopus Arelatensis sacram suam,
& Ecclesiasticam authoritatem cognitione & po-
testate præfecti Prætorio metiebatur, sequitur E-
piscopum illum non modo sub sua Primatia gallias
conclusisse, verum etiam Angliam, Hispaniā, alias-
que regiones, quod est inauditum.

Amplius vero expendamus, an Diœcesan parti-
tio Prouinciarum dispositioni omnino respon-
deat. Atque vt cæteras omittamus prouincias, gallia
ipsa, cuius Diœceses summam cum politica & ciuili
Regionum distributione affinitatem habuit: satis
tamen ostendit Ecclesiam non semper suas digni-
tates ac prerogatiuas ab vrbiū amplitudine ac
maiestate desumpsisse.

Ac si vetustiora liceret rimari, nonne olim, etiam ante Augusti tempora, Ædui, Lingones, Carnutes populorum erant Antesignani & ciuitates istę totis Regionibus nomen suum impresserant. Atqui nec ciuitas Aeduorum, nec Lingonum, nec Carnutum Metropoles fuerunt. Contra vero Lugdunensium populorum rara mentio hisce temporibus, & tamen Metropoleas nomen & prærogatiuam subinde ciuitas Lugdunum est assecuta.

Sed his prætermittis ad recentiorē Imperii notitiā veniamus. Fatendum certe plurimam esse Ecclesiasticę dignitatis & Politicę cōsensionē in urbibus ac ciuitatibus Galliarū: attamen non omnia eadem. Nam Tūgrorum ciuitas subest Agrippinensi in notitia Galliarum, & tamen certum est Episcopatum prius Tūgris hæuisse, quàm Agrippinā aut Treueris. Et certe Beatus Maternus eiusque successores non Agrippinā, aut Treueris sed Tūgris præcipuā sedem posuerant. Magunciacum quando nam sedes facta est Archiepiscoporum? nisi tempore Bonifacii. Imo ipse Bonifacius diu, solum nudumque tulit nomen Episcopi, nec prius Metropolita seu Archiepiscopus effectus est, quam potestatem accepisset à Gregorio tertio nouos Episcopatus fundandi, atque erigendi, vt constat ex epistola prima eiusdem tom. . Con-

Greg. 3.º.º. 1.
Concil.
Gallie.

cil. Gallie Et tamen Magunciacum in Notitia Gallie prima inter Germanię ciuitates numeratur. Arelaten, quam Galliarum omnium Metropolim ab initio extitisse sciunt omnes, nonne Prouincię Viennensis ciuitas fuit & tatum abest, vt Metro-

lis fuerit, quin potius in notitia Prouinciæ Viennensis penultima recensetur. Et tamen Arelatensem Episcopum alios ordinasse per Prouinciã Viennensem & Narbonensem, constat ex epistola quarta Zosimi Papæ ad Hilarium Episcopum Narbonensem.

Idem argumentum ex antiquâ Massiliæ Primatiâ potest deduci. Nam cum sanctus Proculus vindicaret sibi Primatum in Ecclesias omnes & Episcopatus Prouinciæ secundæ Narbonensis, eo quòd nempe omnes istas Ecclesias instituisset, primusque in iis Regionibus per discipulos fidem propagasset, obstitere eius conatibus Prouinciæ secundæ Narbonensis Episcopi dicentes, non debere se ab alterius Prouinciæ Episcopo (nam Massilia est ciuitas Viennensis) ordinari. Concilium Taurinense litem secundum Proculum diremit, eique Primatiam super Episcopos secundæ Narbonensis assignauit. *Id iudicatum est à sancta Synodo contemplatio; ne pacis atque concordia, ut non tam ciuitati eius quæ in altera Prouincia sita est, cuius magnitudinem penitus nesciremus quam ipsi potissimû deferretur, ut tanquam pater filijs honore Primatus assisteret.* Duo tamen addo: Vnum Primatum hunc cito defuisse, nec ultra viginti annos durasse. Nam Zosimus Papa Narbonensem secundam Arelatensi restituit. Alterum est quod vbi confusæ erant & obscuræ Ecclesiarum origines, hoc est cum nesciretur quænam ecclesia ab alia originem traxisset, ecclesia ordinem ciuilibus distributionis sequuta est. Imo vero cum nimis

272 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
plures vni Episcopo Diœceses subderentur, neque
posset his obeundis ac lustrandis sufficere Ecclesia,
ad ciuilem & politicam amussim Metropolitanarum
fines ac terminos præfigebat, & ea fortasse caussa
Narbonensis Prouinciæ Diœceses Arelatenſi fue-
runt subtractæ, à Bonifacio allegante hanc in rem
Canonem sextum Nicenæ Synodi, quo decernitur
vt episcopatus seriem atque ordinem Prouincia-
rum sequantur.

Faciunt itaque contra aduersarios non leues con-
iecturæ. Absurdum est ad mobilitatem necessita-
tum mundanarum Dei ecclesiam commutari, ho-
norefque & diuisiones perpeti, quas pro suis caussis
faciendas duxerit Imperator, vt recte monuit In-
nocentius primus epist. 18. ad Alexandrum Antio-
chenum.

Et certe ne quidem nouæ Diœceseos erigendę
facultatem Regibus atque Imperatoribus ecclesia
siue fonticis rationibus condonauit superiori capite
remotum vidimus ab episcopatu eum, quę Vuam-
ba Rex Hispaniarum in ecclesia Prætorienſi collo-
carat. In Gallia nostra, cum Rex Childebertus Mele-
duni seu Mecldone, quæ Parochia est Senonensis
Diœcesis Episcoporum instituere vellet, obstitit no-
uitati eiuscemodi Leo episcopus Senonensis, ve-
tuitque, indicto ordinantibus & ordinatis Anathe-
mate, ne in vrbe ista sui iuris & imperii nouus Præ-
sul crearetur. Eadem ratione cum Theodoricus &
Theodebertus in partibus Franciæ, quæ episcopo
Taurinensi Parochiarum nomine & titulo subie-

Apud Syr-
mondum
rom. 2. Con-
cil. Galliæ.

Quæ erant nouos episcopos instituisſent, eos remoueri mandauit Gregorius Papa, vt conſtat ex eiusdem epiſt. 120. lib. 7. Si ergo Regibus olim non licebat nouas ſedes pro arbitrio fingere, neq; etiam licitum fuit dignitates, earumdem ordinem, ac iura pro rerum ſuarum commo-
 modo immutare.

Greg. epiſt.
 120. lib. 7.

Fatendum tamen non ita aduerſam fuiſſe Regum conſilijs ac meditationibus Eccleſiam, quin eorundem ſtudijs ac deſiderijs inclinata, Diœceſeon formam & ſtructuram permutarit. Ita nouiſſimo hoc ſæculo datum eſt LYDVICI inuētiffimi Regis felicitati ac magnitudini, vt ciuitas Pariſienſis in Metro-
 polim tolleretur. Exiſtimauit etenim Romanus Põ-
 tiffex non decere ſummum virtutibus ac victorijs Principẽ niſi ſummis quoque Præfulibus ſummitti.

Vnde vero factum fit, vt maximæ & luculentiffimæ ſedes in ampliffimis quoque ciuitatibus fuerint collocatæ, non eſt operoſum imaginari. Si quidem primi fundatores Eccleſiarum ac Chriſti præcones, quærebant urbium frequentiam & populi cætum: nam facile eſt è numeroſa turba aliquem nanciſci cui perſuadeas. Deinde commo-
 diùs latebant in magnis ciuitatibus quam in vicis. Tandem propoſitum erat Apoſtolis Reges adoriri, atque Imperatores, atque ab iſtorum victoria tam illuſtres ac florentes triumphos auſpicari. Vnde monebat Chriſtus, *Cum ſteteritis ante Reges & Principes nolite cogitare quid loquamini.* De Primatu vero Arclatenſi ſingularem inuenio rationem. Nam Arclatenſium ciuitas præcipuo erat & priuato fœdere cū

Romanis connexa: Antiqui eam Romam Gallulā vocabant, ibi Latini idiomatis vsus & exercitatio: Itaque qui Roma missi sunt, eam primum urbem appulerunt; quod linguæ, gentis ac Imperii commercio & necessitudine faciliorem ad flectendos populorum animos rationem inuenirent.

Certum est itaque episcopatus & Diœceses fuisse descriptas habita ratione disciplinæ ac institutionis. Ut enim Roma, è qua totus orbis rerum credendarum legem depromit, caput est, & mater Ecclesiarum: ita reliquæ Diœceses Metropolitan nomen & dignitatem sibi pepererunt, alias edocendo, & ad Christi cultum perducendo.

Apud Sy-
mondum
tom. I. Cœc.
pag. 89. sub
ann. 450.

Eo respexisse videntur episcopi Prouincię in libello, quem Leoni Papæ obtulerunt de renouando Ecclesiæ Arelatensis priuilegio. Si quidem ad restituendos ei honores antiqui Primatus, Leonem hortantur non ab urbis magnitudine aut claritate ducto argumento, sed ex eo quod ipsa inter omnes Gallię ciuitates, luce Euangelij prima fulserit, quam deinde cæteris ciuitatibus sit impertita. *Omnibus, inquit, Gallicanis Regionibus notum est, sed nec Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ habetur incognitum, quod prima intra Gallias Arelatensis ciuitas missum à beatissimo Petro Apostolo sanctum Trophimum habere meruit Sacerdotem & exinde alijs paulatim regionibus Galliarum bonum fidei, & Religionis infusum, priusque alia loca ab hoc riuo fidei quem ad nos Apostolica institutionis fluentia miserunt, meruisse manifestum est Sacerdotes, quam Viennensem ciuitatem, quæ nunc impudenter*

ac notabiliter Primatus exposcit indebitos. Vnde apparet eiusce temporis Episcopos ignorasse sedium prærogatiuas esse ab vrbium dignitate & maiestate repetendas. Namque non erant nescij Viennam Metropolim esse Viennensium, Arelatem verò huic esse politica lege subiectam, proindeque fieri non posse, vt Primatus dignitas Viennæ negaretur, si modo constans erat Episcoporum gradus & prærogatiuas locorum mutatione conuerti.

His addendum, Episcopatum in Anglia dignitatem non ab alio fonte, quàm ab ordine Euangelij recepti promanasse. Etenim postquam Euangelici verbi facibus iterum illustrata est Anglia, Cantuaria Primatum consequuta est, quod illic Augustinus ad fidem prædicandam missus à Gregorio sedem habuisset, & hanc sequitur Episcopatus Rocestrensis, licet vrbis nomine, censuque tenuis, quandoquidem eodem fere tempore Rocestrenses cum Cantuariensibus ad fidem venerunt, vt est apud Harpsfeldium pag. 67.

In hac ergo contentione dubiis hinc inde rationibus atque argumentis, concludi, vt arbitror legitime posset, in summas, atque amplissimas ciuitates Ecclesiam summos quoque atque eximios honores contulisse, non quod ciuilis dignitas sola, suam in Episcopos lucem transfundat, & non alio quam vrbium suarum nomine Patriarchæ aut Metropolitanis gloriantur: sed quod fere vbique contigerit, vt in egregiis vrbibus ac Metropolitanis seu Apostolicis seu Apostolici viri constiterint, ac inde salutare E-

276 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
uangelii riuos reliquæ ciuitates hauserint. Ita noui-
mus Alexandrinum & Antiochenum Patriarchas
honorem suum è Petri, qui illic sedit, merito deriuaf-
se. Sic apud Tertullianum Apostolicæ Ecclesiæ le-
guntur fuisse in iis præsertim urbibus quæ capita
Prouinciarum essent. *Age, inquit, qui uoles curiosita-*
tem melius exercere in negotio salutis suæ, percurre Ec-
clesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ, A-
postolorum suis locis præsidentur, apud quas autentice
litteræ eorum recitantur, sonantes uocem, represen-
tantes faciem. Proxima est tibi Achaia? habes Corin-
thum. Si non longe es à Macedonia? habes Philippos.
Si potes in Asiam tendere? habes Ephesum; si autem Ita-
liæ adieceris, habes Romanam, unde nobis quoque au-
thoritas præsto est statuta.

Tertullian.
de præscrip-
tionibus.

De dote & fundatione Episcopatum. Episcopis ample
facultates prouise. Familia Episcoporum Gallia pri-
mis temporibus non inculta. Episcopatum cum aliis
Ecclesiis uniones propter reddituum tenuitatem.

C A P V T XIV.

SVb prima Christianæ Religionis initia dos &
erectio episcopatum, non ex opibus ac censu
pendebat nec nutu aut flagitatione Principū insti-
tuebantur. In magnis atque amplis ciuitatibus ubi
messum plurimam sperabant Apostoli illic thro-
num non auro, argentoque fulgentem sed sanguini-

ne ac vulneribus clarum collocabant. Pro dote erat populorum pietas, pro censu Religio, pro stipendio charitas: Neque tamen inficiari quisquam audeat summam rerum omnium, etiam quæ opes ac fortunas spectant, penes Episcopum resedisse; nec oblationes aut vota fidelium alia quam Episcopi manu ac voluntate licuisse regi. Id fusc à nobis & tractando de Parochiis, & de primæua Ecclesiæ politia expositum, non potest, sine nausea recoqui. Concludendum ergo dotem antiquorum Episcopatum fuisse prædia & res pene omnes immobiles tertiam Decimarum & Oblationum apud Hispanos, apud Gallos & Italos quartam. Deinde iura quædam & obventiones, Cathedriticum, Circatas Synodaticum Eulogias, & alia quæ Deo dante exponemus, libro secundo, partis secundæ.

Quod ergo hîc occurrit difficultatis, in nouorum Episcopatuū erectione & dote est. Ac illud imprimis animaduertendum antiquos patres perpetuo nitore ac splendori Episcoporum consuluisse, prouideque prospexisse, ne ea dignitas nimio squallore ac paupertate mortalibus, qui vniuersa cultu ornataque metiuntur, sordesceret. Licet enim obiciant nobis, olim Episcopos sine familia fuisse, quod probare contendunt ex eo quod etiam Constantini temporibus duobus Episcopis & Chresto Siracusæ Metropolitanæ tres tantum famuli assignentur, qui Arelatem proficentibus in via ministrant: atque ex eo conijciant tenuem fuisse eo tempore & modestum Episcopis famulatum. Attamen etiam inter

Epist. Constant. Augusti ad Christum Episcopum Syracusanum tom. 1. C6c. Gall. p. 31.

278 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
initia nascentis Ecclesiæ apud Gallos non ita fuisse
tenuēs & angustos redditus Episcoporum quin fa-
miliam haberent in certas classes atque ordines di-
stinctam, produnt Historici. Brixius qui proxime
Beato Martino successit in Episcopatu Turonensi
dicitur habuisse seruos Cubicularios apud Grego-
rium Turonensem lib. 12. cap. 1. *Mulier, inquit, ad
quam eius cubicularij vestimenta deferrebant abluenda,
quæ sub specie Religionis erat veste mutata, concepit &
peperit, &c.* Ex testamento Remigij liquet ipsum
non mediocrem, nec incultam habuisse familiam,
vasa apud ipsum fuisse aurea atque argentea, item
vim pecuniæ non exiguam, quippe qui Sparnacum
villam dicat se emisse ab Eulogio quinque millibus
librarum argenti.

Greg. Tu-
ronens. lib.
c. cap. 1.

Comitatum vero Episcopis semper illustré fuisse
etiam ex decreto mandatoq; Principû, liquet ex eo-
dē Gregorio, vbi Comitatu describit Cautino Ar-
chidiacono assignatum, cum ad occupandû episco-
patum Aruernæ ciuitatis profecturus esset. *Tunc ex
iussu Regis, nempe Theodoualdi, traditis & clericis &
omnibus, quæ hi de rebus Ecclesiæ exhibuerant ordinatis-
que qui cum eo pergere deberent Episcopis Camerarijs
Arverno eum direxerunt.* Vbi vides Comites datos
Cautino Clericos, Episcopos Camerarios. Gre-
gorius magnus lib. tertii, epistola quadragesima
quarta agnoscit in Episcopis sui temporis familiam
fatis numerosam, in qua nil reprehensione dignum
animaduertit, nisi quod suadet, vt abiecto famula-
tu laico, Clericis seruis & ministris vtantur: Paulus

inter virtutes Episcopales hospitalitatem recenset. At hospitibus esse non possunt benefici & liberales, qui vix habent sibi vnde famem arceant. Itaque Gregorius in responsione ad primam interrogationem Augustini Anglorum Episcopi, largiorem Episcopis portionem in opibus Ecclesiæ decerni constituit, vt & suæ familiæ & hospitibus suppetant necessaria. *Mos est, inquit, apostolica sedis ordinatis Presbyteris præceptum tradere, vt de omni stipendio quod accidit, quatuor fiant portiones, vna videlicet Episcopo & familie eius propter hospitalitatem & susceptionem, alia Clero, tertia verò pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis.*

Cum ergo cura fuerit Ecclesiæ, ne paupertate & inopia summa dignitas angeretur, hinc est factum vt lapsis Episcopatum facultatibus, & ciuitate in qua sedebant Episcopi in extremam calamitatem adducta, insignia quoque Præfulatus ab ea recesserint, & vel è duabus Ecclesiis, vna sedes facta sit, vel ab vrbe diruta, locus episcopii in florentem & insignem ciuitatem translatus. Cuius rei extant apud Gregorium exempla quam plurima. Quippe cum Ecclesia Formiensis paupertate laboraret, ipsi Ecclesiam Menturiensem clero plebeque, fato temporum destitutam adiungit, & omnia ipsius iura ac redditus assignat lib. 2. epist. 8. Ita Regitano Episcopato Carinensem Ecclesiam coniungit lib. 5. epistola nona. *Postquam, inquit, Ecclesia Carinensis defuncto eius antistite alium ordinari nec loci desertio, nec sint imminutio personarum, maiori cura con-*

greg. Magn.
lib. 2. epist. 8.

Greg. lib. 5.
epist. 9.

280 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum, strigimur, &c.* De translationibus vero **Episcopatum** propter bellicam cladem, in signis est locus apud eundem **Epistola** vndecima libri secundi, vbi **Velitrensem Episcopatum** transfert in locum qui dicitur **Harenata**. *Temporis, inquit, qualitas admonet Episcoporum sedes antiquitas certis ciuitatibus constitutas ad alia quae securiora putamus eiusdem Dioceseos loca transponere, quo est habitatores nunc degere & barbaricum possit periculum: facilius declinari, propterea te Joannem fratrem coepiscopumque nostrum Velitrensis ciuitatis sedemque tuam in locum, qui dicitur Harenata, ad sanctum Andream Apostolum praecipimus exinde transmigrari.*

Lib. 2. epi. 11.

Synodus
Constantinopoli. can.
7.

Quamobrem cum opum ac fortunarum dissipatio plurimum semper de luce & splendore **Episcoporum** detraxerit, quid mirum si ne pietatis quidem specie res **Episcopij** minui deterique patres fuerint. Vnde in Synodo Constantinopolitana conercentur **Episcopi**, qui **Monasteria** extruentes reditus sedium suarum consumunt. Multos **Episcopatus** rueri, & perpetuo exitio tradi videmus, quod qui eis praesunt, omnem de iis curam & sollicitudinem in recentibus **Monasteriorum** extruptiones conferunt, & eos diuellentes ac distrabentes, & ut ad se pertineant reditus molientes, ut ipsa augeantur laborant: Hoc ergo statuit sancta Synodus nulli licere **Episcopo** priuatum **Monasterium** ad proprij **Episcopatus** perniciem recens excogitare.

Cum ergo caute prospectum sit à Patribus, ne antiqui **Episcopatus** fortunis suis & auito fundo

pellerentur, multò prudentius constitutum, ne Episcopatus novi sine dote congrua crescerent. Quia in re dicendum primo Episcopatus non temere nec sine causa scissos ac diuisos: Multitudo populi, amplitudo Diocesis, aut noua gentium quarundam ad fidem accessio, expulsioue barbarorum occasionem dedere nouis sedibus erigendis.

Propter amplitudinem ac spatia immensa Diocese in scissos episcopatus liquet ex Synodo Carthaginensi sub Honorio Canone 60. Vbi decernitur eum episcopum, qui ab alio traditam sibi Diocesem partem regendam acceperit, eas tantum obtinere Paroecias, quæ ex alterius consensu sibi obtigerint. expulsioue vero barbarorum nouos Episcopatus institutos docent Hispaniarum historiae. Compostella in Episcopatum euecta est, depulsis Gothis & Barbaris: eius episcopus diu retinuit nomen Iriensis, cui successerat. Tandem ex concessione Urbani II. nomen Iriense prorsus obliteratum, & Compostella exempta à Metropolitæ Braccarensis ditione, in Metropolim euecta: Gadibus nouus factus est Episcopus. Granatum facta est quoque ciuitas Metropolitana, extincto fortasse Episcopatu Eliberitano sussepta, Mondonedo sublato Ribadourum Episcopatu Cathedram excepit, Zamora quoque in hunc honorem elata, Lerium in Portu-Gallia non procul à Conimbrica à Paulo III. S. Pontifice infulis donata est. Quantum vero de dote constituenda solliciti fuerint Reges Hispaniarum, liquet ex indice & catalogo Episcoporum, quem te-

Synod. Carthaginens.
sub Honorio can. 60

Ioannes Valseus.

Damianus
à Goetz.

xuit Damianus à Goetz, ex quo apparet omnes illos Episcopos, etiam recentioris instituti, opimis esse facultatibus instructos. Archiepiscopo Granatensi assignantur decem millia aureorum ducatorum pro annuo reditu, Episcopo Zamorensi duodecim millia, Episcopo Leriensi quinque millia.

Nec minoraliarum nationum, earum etiam que vicinia ferarum gentium laborabant, in Episcopatus fundandis, dotandis liberalitas fuit ac deuotio. Postquam enim ad Vagiros & Obotritos Euangelij verbum peruenit, Aldenburg ciuitas sub Othone magno facta est sedes Episcopi, cui defuturum aliquid arbitratus est optimus Princeps, nisi ad dignitatis tantæ Religionem, opes quoque immensas adijceret, quibus se aduersus barbariem tueretur, & Infidelium atrocitatem largitione munerum demulceret. Ita Hemoldus Presbyter libro primo Chronici Sclauorum. *Fuerunt, inquit, Aldenburgenses Pontifices admodum honorabiles erga Regulos Sclauorum, cò quod munificentia Magni Principis Ottonis cumulati essent rerum temporalium affluentia, unde possent copiose largiri & fauorem sibi populi consciscere.*

Hemoldus
Presbyter
Chronici
Sclauorum
cap. 12.

Subinde porro cum Aldenburgensis Ecclesia diuisa fuisset, atque intra eius terminos duæ denouo Diceceses efformatæ, nempe Mekilinburgensis & Racesburgensis: His quoque dos amplissima prouisa est, vt ex eodem Chronico liquet. Nam capite 78. de dote Racesburgensis Ecclesiæ hæc habet Hemoldus. *Ordinatus est in Racesburg Episcopus Dominus Euermordus præpositus de Magdeburg, deditque ei*

Hemoldus
lib. 1. cap. 78.

Comes

Comes Polabrorum Henricus insulam ad habitandum, prope Castrum. Præterea trecentos Mansos resignauit duci dandos in dotem Episcopij. Cuius munificentia exemplo pellectus Comes Obotritorum seu Slauorum Odolphus trecentos similiter mansos dedit Episcopo Aldenburghensi, præter antiquum patrimonium: vnde apparet non mediocres fuisse Episcoporum opes, nam quisque mansus continet duodecim iugera seu bannuaria. Vnde dos in terris & prædiis fuit trium millium & sexcentorum iugerum terræ, præter alias obuentiones.

Tandem cum sedes Aldenburghensis Lubecam translata fuisset, tum primum quoque de dote & patrimonio Ecclesiæ cogitatum, ne Clerici illic consistentes ac Episcopi assessores sine fundo essent, vt est apud eundem Helmoldum lib. i. cap. 90. In Gallia quoque propter amplitudinem & spatia Dioceseon noui aliquando episcopatus erecti, siquidem Nomenois Turonensis Antistes, Britanniam Aremoricam nouis Episcopatibus illustrauit, thronis ac sedibus in Monasterio Briocensi, Dolensi, & Trecorensi, (quod sancti Rabatuali Monasterium dicebatur) constitutis ac fundatis: Vnde cum ius Metropolitæ & Archiepiscopi dignitatem Dolensi cecisset, conati sunt postea Aremoricorum Prælati subducere sese cognitioni & auctoritati Turonensis Metropolitæ, quasi reuulsi ab eius ditione. Quamobrem in Synodo Tullensi re ista in examen adducta, scribendam censuerunt Patres, Epistolam ad Episcopos Britonum eo nomine. *Vt*

Synod. Tul-
lenfis apud
Syrmondū
in capitulis
Caroli Cal-
v.

*ad Metropolim suam redeant, eique debito iure se
subdant, nec à Canonica & Episcopali communione se
segregent. Ut videre est apud Syrmondum in capi-
tulis Caroli Calui. Verum huic contentioni ac mo-
litioni finem non fecit Synodus Tullensis, nam du-
rabat ista Metropolitanarum conflictatio Innocentij
III. temporibus, qui totam hanc litem in fauo-
rem Turonensis Episcopi diremit, facto diplomate,
cui initium est. Doleat Dolensis, gaudeat Turonensis Ec-
clesia: Alij censent Dolensi idcirco factam occa-
sionem viamque apertam ad vindicanda Metro-
poleas iura, quod in ea Ecclesia primum sederit
Beatus Samson Archiepiscopus Hibernia pulsus,
qui quamdiu vixit, ius pallij ad specimen & me-
moriā retinuit antiquæ dignitatis, quod ius pallij
etiam successores sumpserunt, vnde nata opinio
Metropoleas.*

Bulla Inno-
centij III.
quæ incipit
doleat Do-
lensis.

In Dicecesi Pictonum, nouæ sedes in Lucionensi
& Maleacensi ciuitatibus erectæ, ex Monasteriis.
Bonifacius VIII. Apameam Narbonensis Prouin-
cia ciuitatem Cathedra ornauit. Ioannes 22. in
singendis Episcopatibus nouis plurimus fuit. Tho-
losanam Ecclesiam pallio illustratam, iussit præesse
sex Episcopatibus de nouo institutis Montisalbano
D. Papuli, Lombariensi, Riuenfi, Vaurenfi, Mira-
picensi. Idem Limosam quæ postea Monasterium
effecta est, & D. Pontium fecit episcopatus, ita Al-
biorum ciuitas in duos Episcopatus scissa est Ca-
strensi nimirum sede intra eius fines collocata. Sic
Agenensis, ex se hoc est ex sua amplitudine Codo-

menſem Cathedram peperit, Lemouica Tutelenſem, Ruthena Vaurenſem.

Nouiſſimo vero ſæculo nouæ Diœceſes in Belgio erectæ, poſtulate Philippo Hispaniarum Rege. Iſenim per Franciſcum Sonnum flagitauit à Pontifice Paulo I V. vt quia Epiſcoporum penuria laborabat Belgium, atque iſ terræ tractus tam vaſtus, ac cultus paucorum admodum Prælatorum ſollicitudine regetur, liberet ſummo Pontifici nouos in Belgio Epiſcopatus condere, & eos qui iam fundati erant ab extraneorum Præſulum auctoritate liberare. Pontifex poſtulationem Principis ſeptem commiſit Cardinalibus examinandam, qui typis & figuris Regionum ac Prouinciarum diligenter inſpectis, ad Sacrum Senatum, quid circa id negotii gerendum ſibi videretur, retulerunt. Itaque ſummus Pontifex cum conſilio ſacri Purpuratorum Senatus ita decreuit: nempe conformiter. Extrauaganti Ioannis 22. quæ incipit *Saluator noſter de Præbendis ac dignitatibus*, diuiſit ac diuulſit Eccleſias Cameracenſem, Traiectenſem, Attrebatenſem & Tornacenſem antiquas belgii Cathedras, à Prouinciis Remenſi & Colonienſi Diuiſit etiã quatuordecim inſignia oppida videlicet Mechlinienſe, Antuerpienſe, Harlemenſe, Daentrienſe, Leouardièſe, Groeningenſe, Middelburgèſe, Buſcoducèſe, Ruræmondèſe, Namurcenſe, Audomarenſe, Iprèſe, Gandauenſe & Brugenſe, à ſuis Diœceſibus videlicet Cameracenſi, Traiectenſi, Leodienſi, Morinenſi & Tornacenſi, erexitque in ciuitates & Ca-

286 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
 thedralis Ecclesias, tres vero fecit Archiepiscopus
 Cameracensem, Ultraiectensem, & Mechlinien-
 sem nouam Diocesim. De dote vero & patrimo-
 nio eorum Episcopatum sic constituit Pontifex:
 nempe vt nuncius Apostolicus, visis ac iustratis Re-
 gionibus & Monasteriis ac Ecclesiis intra fines cu-
 iusque Dioceseas conditis, assignaret Archiepis-
 copo Mechliniensi quinque millia Ducatorum au-
 ri de Camera, vnicuique vero Episcoporum tria
 millia pro annuis redditibus, sumendis ex certis De-
 cimis & obventionibus Ecclesiasticis. Interim vero
 dum ista agi & perfici possent, Rex Hispaniarum
 ministraret Archiepiscopo Mechliniensi tria millia
 ducatorum auri de Camera, & vnicuique Episcopo
 mille & quingentos ducatos annui certique redi-
 tus, verba Bullæ subtexo. *Archiepiscopali Mechli-
 niensi quinque millium & cuilibet ex Episcopalibus mensis
 huiusmodi 3. millium ducatorum auri de Camera
 annuos redditus ex certis Decimis bonis & fructibus re-
 ditibus ac prouentibus Ecclesiasticis per dictum nuncium
 specificandis ac repartendis ex nunc prout ex tunc, & è
 contra postquam specificati, ac repartiti fuerint. Ac in-
 terim donec specificatio & repartitio huiusmodi facta
 & effectum sortita sint, & non ultra Mechliniensi 3.
 millium ac cuilibet ex Episcopalibus mensis predictis mil-
 le & quingentorum ducatorum similium annuos redi-
 tus, per ipsum Philippum Regem ex redditibus & prouen-
 tibus, quos ex dicta Regione percipit assignandos & Ar-
 chiepiscopo Mechliniensi ac singulis Episcopis pro tem-
 pore existentibus singulis annis, quousque specificatio &*

Bulla Pauli
 4. de cre-
 ctioneno-
 uorum E-
 piscopatuum
 in Belgio
 quæ incipit
 super vni-
 uersis anno
 1559. Pontif.
 anno 4.

repartitio predicta, ac pro ea tantum parte, quâ plenarium suum effectum minus sortita fuerint, & non ultra integre & proportionaliter persolvendos pro eorum dote, pari consilio eadem auctoritate etiam perpetuo applicamus & approbamus.

Ex quibus patet de dote Episcoporum semper Romanos Pontifices fuisse non mediocriter sollicitos; quippe qui non ignorabant ad fordidas artes ad fœdam Principum & Magnatum adulationem, Clericos non alio magis consilio quam eluctandæ ac amoliendæ paupertatis adduci.

Hinc exosi fuerint Antiquitati præfules illi atque Episcopi, qui, ad similitudinem eorum qui otiosi cinguli honore præcincti, vacantes olim dicebantur. Vacantius sunt appellati; quippe qui sine certa sede & Cathedra oberrantes, eò se conferrent, quocumque vocaret quæstus & sordidissimi lucri cupiditas, de quibus insignis est locus apud Synesium epistola 67. ad Theotimum. Περνοσοῦσί βίβας βακάντιβοι πρὸ ἡμῶν αἰεζή γὰρ μὲ μίκερον ἰσοκαρβαείσαντος ἰνα ἀφ' ἧ σωνθετέρας τῇ πολιτεία φωνῆς ἧ ἐνίων κακία ἐμφοτικώτερον ὠρᾶσθαι μὲ ἔτοι καθέδραν μὲν ἀποδεδειγμένω ἔχειν ἔ βουλον. οἱ γὰρ ἧ οὔσαν ἀπολεθρίπασιν, οὐ κ' συμφορᾶν, ἀλλ' αὐθαίρετοι μετανάσαι ἡρόμενοι, καρποῦνται ἧ πὰς ἡμᾶς ἐκεῖ περνοσοῦντες ὅπου κερδαλεώτερον. Oberrant nonnulli apud nos B. cantibus; Sines enim me barbara dictione uti, ut per nomen usitatus in Republica nonnullorum improbitatem significantius exprimit. Ij nolunt habere sedem ratam & constitutam & reliquerunt Ecclesiam suam, non calamitate, sed ut vo-

Syneſepiſt.
67. ad theo.
ſium

288 De bonis & possessionibus Ecclesiarum,
luntarij erronee fruuntur honoribus illuc oberrantes, ubi
maior quaestus.

Concil. Ca-
bilo. 2. can.
43.

Erant apud Gallos eiusdem fere conditionis epif-
topi, qui se Scotos dicebant. Illi sine sede & cathe-
dra palabundi cum certos ac constitutos redditus
non haberent, omnem suam sp̄e in præcipiti ac te-
meraria Presbyterorum atque Diaconorum ordi-
natione collocabant, aduersus quos Concilii Cabi-
lonensis editus est Canon 43. *Sunt in quibusdam lo-
cis Scoti, qui se dicunt Episcopos esse & multos negligentes
absque licentia dominorum suorum siue Magistrorum
Presbyteros & Diaconos ordinant, quorum ordina-
tionem, quia plerumque in simoniacam incidit haresim
& multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri
debere, omnes vno consensu decernimus.*

En ergo Lector humanissime, quæ ad ecclesia-
rum omnium Capellarû oratoriorum, Parochiarû,
Monasteriorum, Episcopatum originem ac fun-
dationem pertinent.

COROLLARIUM HVIVS LIBRI.

Plures adhuc sunt Beneficiorum & sacrarum ædium tituli de quibus, nisi res eas in alium locum referendas censerem, hoc libro esset per tractandum. Ex monasteriis enim pullularunt prioratus quos à Monachorum cellis antiquioribus initium duxisse crediderim. Cum enim è Monasteriorum cœtu & frequentia in solitudinem ac tranquilliolem secessum exercitatiores & Philosophiæ magis dediti commearent, cellas plerumque in desertis & inaccessis locis conditas petebant, cum Abbatum nempe consensu, vnde antiquis dicti sunt *κελιώται*. Sunt & lauræ ac para-lauria appendices & propagines & surcull Monasteriorum de quibus frequens mentio apud Palladium & in Codice Iuris Orientalis.

Ista vero remotiora à ciuitatibus loca, nunc subferuiunt deriuandis Monachorum coloniis si quando nimia turba & frequentia maius Monasterium turgeat, aut si quos oportet solitudine ac disciplina austriore corrigi. Pleræque vero cellæ nunc in simplicis tonsuræ Prioratus cesserunt quia olim in istis cellis nulli erant Presbyteri, aut Abbates quemadmodum in aliis Monasteriis.

Hic quoque de Xenodochiis leprosariis dici posset quarum institutio ex Concilio Aurelianensi quinto reperenda verum materia ista nimis ampla

290 *De bonis & possessionibus Ecclesiarum,*
est, ut possit hoc volumine contineri. Ista exponemus cum ad administrationem bonorum ecclesiasticorum noster se prouchet stylus: illic, quæcumque in gratiam pauperum excogitauit ecclesia narrabimus: è quibus patebit in bonis Ecclesiasticis summum perpetuo præsidium pauperes habuisse, proindeque illis indignari nihil aliud esse quam inuidere solatia miseris & calamitatibus æternitatem precari.

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE BONIS ECCLESIARVM

*in specie, nempe de mansis, prædijs, seruis,
Colonis, libertis.*

POTSQVAM communem quandam bonorum Ecclesiæ picturam oculis subiecimus, nunc doctrinæ ratio postulat, vt singulas fructuum, ac obuentionum species aggrediamur quibus, Ecclesia eos alit qui se pro Imperij salute, & Reipublicæ splendore sacris altaribus deuouerunt. Neque miretur aliquis tot tubis ac canalibus in Ecclesiam opes confluxisse, nec quidquam antiquius, aut incundius populos Regesue habuisse, quam vt æmulis largitionibus Sacerdotum stipendia augerent, & extra inopiæ metum, & calamitatum discrimen, seu Clericorum, seu Monachorum Sodalitiam collocarent. Indignum est humanis casibus ac miseris premi, qui miserias quantum possunt, iugi obsecratione ab hominum ceruicibus arcent, & cœli sæpissime nostris sceleribus indignantis, vindices flammæ, suffuso lachrymarum imbre restingunt! Certe quidquid Politici aculeatis inuidæ mordacis scommatibus obstrepât, sordescit

in paupertate Religio, reuerentiam in sordibus amittit. Situ isto & squallore, quē illi nostris rebus tā impatienter optant, non tam sui amorem mortalibus allatura esset quam fastidiū. Quis vnquam in haris & mapalibus subulcorum sacra patiatur celebrari? quem non afficiunt templorum ruinæ, labes, & rudera. Quis non irascitur incultis altaribus & neglectis? Quod si hæc mortua & inanimata religionū adminicula, nefas est non lucere puriūs ac nitere elegantius, quàm cetera quæ prophanas domos instruunt: quis nisi inuidiæ dirâ frenesi vexatus, velit ad extremam inopiam Sacerdotes adigere, & perpetuò cum calamitate luctari, quos supra templorum, atque altarium reuerentiã sanctiores ceremoniæ consecrarunt. Videamus, ergo quid populis & regibus Religio debeat, & suavi commemoratione beneficiorum, eorum votis, ac generosis largitionibus gratulemur. Bona itaque Ecclesiæ, de quibus in hoc libro acturi sumus, sunt mansi, seu prædia, alodia, feudi, serui, mancipia, coloni, tabularij.

CAPVT I.

De mansis Ecclesiarum. Variæ agrorum conditiones apud Romanos, Limitati, assignati, redditu, locat, vecligales. Mansorum diuisio in apsos & vestitos. Mansus presbyteralis quot Bunnuariis constat.

AGRI omnes & prædia ab initio libera sunt, seruitutes & dominia hominum voluntas induxit: imposuit vincula terris & maribus hominum ambitio & exile istud punctum, quo res nostræ concluduntur in portiones ac sortes, societatis impatiens dominatio dissecuit. Inde bella, cædes, nequitia, prodiones, & quidquid scelerum, Numen irritat. & nostram incusat amentiam qui animam, quâ nihil homini esse charius potest, terrâ viliorem fecimus. & dum agrorum fines ferro bellisque protende nitimur, terminos alioquin satis angustæ minuimus vitæ.

Cum ergo natura agros liberos fecerit; quas illis, gentium iura seruitutes imposuerint videamus. Nec enim aliter mansorum & prædiorum, quibus à Principibus Ecclesia donata est, poterit intelligi, quàm si agrorum conditiones omnes breui imagine comprehensas oculis subiiciamus.

Seruitutes agrorum è victoriis populi Romani natæ sunt, ita enim Siculus Flaccus lib. de Condi-

Variæ conditiones agrorum.

Flaccus lib.
de condit.
agrorum.
Titulus Li-
uius.

tionibus agrorum. *Causam diuidendorum agrorum bella fecerunt. Captus enim ager ex hoste varie diuisus est. Diuisionis modum tradit Lilius lib.3. sub finē.*

Agros, inquit, ita captos alios in victorem populum particabantur, alios vendebant, alios militibus assignabant, alios locabant, aliis certum vertigal siue stipendium imponebant. Qui agri militibus dabatur in præmium rei bene gestæ & solatium senectutis l. Lucius ff. de Euictionibus, illi dicebantur Limitati, apud Aggenum & Flaccum: quorum alii erant assignati qui de nouo militibus dabantur, alii redditu, quos nempe ex permutatione consequabantur, vt continuam haberent possessionem, que madmodum docet Siculus Flaccus loco citato. Venditi agri seu hastæ subiecti fuerunt, quos populus Romanus vendi curabat, & eorum pretium ærario inferebatur l. in agris. De acquirendo rerum dominio: lidem dicuntur Quæstorij apud Siculum Flaccum. Quos ex hoste Captos populus Romanus per Quæstores vendidit.

l. Lucius II.
ff. de Eui-
ctionibus
lib.2. tit.2.

l. in agris 16.
ff. de acqui-
rēdo rerum
dominio li.
1. tit.1.

Locati agri & vectigales hi sunt proprie, è quibus seruitutes prædiorum & feuda originem traxerunt. Nam cum pars agrorum vendita, pars militibus assignata foret: quod reliquum erat id in vsu & possessione Reipublicæ manebat, hique agri apud Aggeum Urbicum dicuntur subseciui. Hos autem agros aliquando populus Romanus locabat, vel ad longum tempus, vel ad lustra singula, & constituebat per prouincias publicanos, ac redemptores, qui publicorum prædiorum redi-

rus colligebant. Aliquando vero non locabat agros populus Romanus, sed vtendos fruendos dabat certis conditionibus, siue cum onere vectigalis per singulos annos pendendi, vnde agrorum censualium conditio manauit. Hoc autem vectigal, vel ex quintâ parte vel ex decimâ fructuum constabat.

Locati agri & vectigales qui fuerint.

Ceterum quid inter agros locatos & vectigales intersit, facile apparet. Nam agri locati tam possessio quam proprietas erat populi Romani. At vero agri vectigalis proprietatem quidem habebat populus, non autem possessionem, dicunturque agri ciuitatum, non possessiones, l. *quæstio ff. de verborum significationibus* : & qui eos agros colunt, licet fruendos in perpetuum accepissent non tamen propterea proprietatem habebant, sed vsum tantum & possessionem l. *agri ciuitatum § qui in perpetuum, ff si ager vectigalis*.

l. quæstio ff. de verbo. signi- ficat. lib. 50. tit. 16.

l. agri ciuitatum §. qui in perpetuum ff. si ager vectigalis.

Præter istas agrorum condiciones, duæ quoque supersunt. Nam aliquando populus & Imperator fundum & agrum veteri possessori restituebat, quorundam, inquit Flaccus, dignitas, gratia, aut amicitia victorem ducem mouit, vt eis concederet agros. Vnde eorû agrorum limites his notis impressi reperiuntur R. V. P. *redditum veteri possessori*. Aliquando tributis & stipendiis onerabant. Vnde dicuntur prædia tributaria & stipendiaria: de quibus §. *per traditionem instit. de rerum diuisione*. Theophilus vult Imperatores orbe subactis, quasdam prouincias populo dedisse, quæ stipendiariæ dictæ

Flaccus de Condit. agrorum,

§. per traditionem instit. de rerum diuisione.

Theophilus
instit. de re-
rum diui-
sione.

sunt, quosdam sibi retinuisse quæ tributariæ
sunt appellatæ ἐπειδὴ τειβὸς τὸν ἐστὶ τὸ βαρὺ τέλος ὅπερ,
ἐπεβάλλε τοῖς οἰκείοις ἐπαρχιώταις ὁ βασιλεὺς, ὡς πολλαὶ δα-
πανῶν πρὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν ἀποτρέφην. *Tributum est
graue vectigal, quod Rex imponit propriis prouincia-
libus qui multas impensas facit in alendo exercitu.*

Prima mā-
forum di-
uisio.
Index Do-
nat. Ecclesie
Salisburgens.
apud Canif.
tomo 6.

Istis ex iure antiquo, cum venia sacrorum iuris
Antistitum prælibatis, varias mansorum & præ-
diorum Ecclesiasticorum species expendemus, ac
primo Mansi alij dicuntur Apfi, alij vestiti: alij in-
terapfos & vestitos, quæ diuisio petitur ex indice
donationum Ecclesiæ Salisburgensis apud Cani-
fium tomo sexto antiquæ lectionis.

Quid sit
Mansapfus.

Concil Va-
lentinum 3.
cap. 4.

l. instrumē-
ta ff. de fun-
do instructo

Mansus apfus nil aliud significat, quam prædiū
nudum & inueste, sine instrumento rustico: at è
contra mansus vestitus est prædium rustica sup-
pellectile, instructum, mancipiis nempe colonis
armentis, quæ ad terram colendam sunt necessaria.
Vnde in Concilio Valentino alio nomine dicitur
Colonica vestita, veteres Latini fundum instructum
appellarunt: quæ sint fundi instrumenta docet
Ulpianus l. *instrumento* ff. de *instructo vel instru-
mento legato* ex libris Sabini ad Vitellium. Nempe
homines, qui agrum colunt, & qui eum exercent,
præpositiue sunt his: quorum in numero sunt
villici, monitores, qui nempe cessantes & pigros
monent, boues domiti, & pecora stercorandi caus-
sa parata, vasa quæ vtilia culturæ sunt, aratrum, li-
gones, sarcula, &c.

Ceterum qui mansus in Ecclesiæ parochialis,

aut alterius dotem dabatur, is debuit habere duas conditiones. Primo oportuit esse mansum vestitum seu instructum. Instrumentum autem in tribus mancipiis collocat Concilium Valentinum tertium can. nono. Decretum, Hungaricum in duobus mancipiis equo, iumento, sex bobus, duabus vaccis, & triginta quatuor minutis bestiis. Secundo mansus Ecclesiasticus siue parochialis debuit esse integer hoc est iustis terræ mēsuris completus: completur autem mansus & fit integer quando continet duodecim iugera terræ, quæ iugera modo *Bunnuaria* dicuntur modo *Hoba* modo *Acra*. in antiquis monimētis. Mansi integri mentio fit in Isacij Lingonens. præfatione ad suos Canones, & in Capitulis herardi Turonens. cap. 40. Nominatim vero māsorum integrorum spatia & mensuram præfinit leges Longobardorum authore Carolo Imperatore libro tertio lege quadragesima sexta, de Ecclesiis Emendandis volumus, ut ita obseruetur, ut in Capitulari nostro continetur, quod ad Olonam fecimus, & si in vno loco plures Ecclesie sint, quàm necesse sit destruantur. Quod si forte in alio loco Ecclesia sit constructa quæ tamen necessaria sit & nihil dotis habuerit, volumus ut secundum iussionem domini ac genitoris nostri vnus mansus cum duodecim *Bunnuariis* de terra arabili detur, & mancipia duo, à liberis hominibus qui in eadem Ecclesia officium audire debent, ut sacerdotes ibi possint esse, & diuinus cultus fieri, quod si hoc populus facere noluerit destruat.

Decretum
Stephanæ
Regis Hun-
gariæ ca. 34

Isacii Lin-
gonensis
Canones.
Capitula
Herardi Tu-
ronensis. c.
40.

Leges Lon-
gobardorū
lib. 3. l. 46.
tit. 1.

Capitula
Hincmari
Remensis
to. 3. Concil.
Gallix.

Et certe tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum sacerdotes, ut nefas esse ducerent quidquam de integritate mansi prædij Ecclesiastici deficere. Vnde Archidiaconi Ecclesias lustrantes solebant imprimis sacerdotum commodis prospicere, & percontari, num mansum integrum & iustam terræ portionem obtinerent. Quod si quid deesset, tum certe parochianos ad supple- dum iustæ mensuræ congruentis cumulum adige- bant. Patet ex Capitulis Hincmari Remensis, in quibus Archidiaconi imperant, ut inquirant de manso Ecclesiæ. *Si presbyter habeat mansum habentem Bunnaria duodecim præter cimiterium & cortem ubi Ecclesia & domus ipsius continetur, aut si habeat mancipia quatuor.*

CAPUT II.

Quo abierunt mansi presbyterales. Calamitas Ecclesiarum sub Carolo Simplici. Ecclesiæ venditæ mansi Monasteriis dati, &c.

CVM itaque parochiarum Ecclesiis, tam caute, ac religiose veteres prospexerint: ut nullam illarum sinerent, sine competenti terrarum & agrorum dote ædificari, dubium valde & incertum quo resistæ abierint, & quæ tam infelices harpyæ villarum parochos & sacerdotes suis opibus

oibus misere spoliatos extrema paupertate ma-
ctauerint.

Certe quod in ea re comperi paucis aperiam. In
eo ætatis flexu, quo post longas iactationes &
motus periculosos, res Galliarum in Hugonis Ca-
peti domum & potestatem transferunt, Caroli
magni leges vna cum stirpe videntur maiestatem
& reuerentiam amisisse.

Namque vt vitæ nostræ spatia morbi difficiles,
quasi termini quidã ac limites discernunt, nec sine
violenta corporis iactatione ab vna ætate in aliam
datur transitus. Ita Imperiorum conuersiones
seu fortunatas seu lugubres Carastrophas, præ
fatalis legum atque ordinum omnium commu-
tatio Cæcos mortales & quasi insana vertigine
laborâtes, diuina prouidentia ad eum quem desti-
nauit scopum solet deducere.

Itaque expirantibus Carlomannorum rebus,
senescere eorum prudentia, nec amplius imperij
molem ferre valentibus magni Imperatoris nepo-
tibus, res Ecclesiarum mirum in modum sunt de-
formatæ. Nam & nobiles quibus pro Rege erat
Libido, & pro lege Cupiditas sacrum patrimoniũ
inuasert: seque Ecclesiarum dominos faciendo,
quidquid pauperes parochi prædiorum, & agro-
rum habuere, impia rapacitate subtraxerunt. Vt
enim Reges eo tempore Abbatias & Episcopatus
Ducibus ac Comitibus regni, vt sibi in bello deser-
uirent solebant mancipare. Ita nobiles inferioris
gradus, aut parochiarum bona sibi assumebant,

Calamitas
Ecclesiæ sub
finem stirpis
Carloman-
norum.

aut diuidebant militibus De Abbatiis & villis Ecclesiarum datis regni Magnatibus, diserte Aimoinus, vbi initia Imperij Ludouici Balbi describit, *Ludovicus, inquit, accepto nuntio in Andriaca villa, de morte patris sui Caroli, quos potuit sibi conciliauit, dando eis Abbantias, & Comitatus & villas, secundum vniuscuiusque postulationem.* De paræciis vero militibus assignatis loquitur Ioanes Nonus in Concilio Raueñatensi. *Plebes, inquit, Ecclesia (id est paræcia) nullatenus, aut Comitibus, aut Episcoporum vasallis, aut vllis laicis in beneficia tribuantur.*

Aimoini
continuatoꝝ
lib. 5. cap. 36.

Ioannes,
Nonus in
Cōcil. Rau.

Auxit illis temporibus Ecclesiarum calamitatem violenta Normanorum irruptio, qui cum cultum veri Dei nescirent, sed idolo cuidam seruirent, quem Thur vocabant, eique humanum sanguinem libarent, vt refert Guillelmus Gemeticensis Historiæ Normanicæ libro 2. cap. 5. idcirco in odium Christianæ Religionis passim in Ecclesias sæuiebant, & diris cruciatibus Sacerdotes enecabant. Inde nata Ecclesiarum strages & dissipatio. Odericus Vitalis quem debemus viro Antiquitatis peritissimo, & de litteratis omnibus bene merito, Andreæ du Chesne, sic de rei Christianæ statu in Gallia loquitur. *Postquam, inquit, regnum Francorum fauente Deo valde super vicinas gentes sublimatū est, & frequentibus triumphis Regum suorum Pipini, Caroli Magni, & Ludouici Pij dilatatum est: Nimia cupiditas & superbia, atque libido proceres, atque mediocres, atque infimos inuasērunt, & in nequitiarum laqueos precipitantes, contra salutis suæ auctore,*

Guillelmus
Gemeticensis
lib. 2. cap. 5.
Historiæ
Normanicæ.

Odericus Vi-
talis Histo-
riæ Eccle-
siasticæ lib. 3. ad
annum 678.
pagina 458.

ne ei fideliter obedirent, duxerunt: Prædictis cladibus omnis ordo Clericorum, & Laïcorum, pulsatus à pristino robore corruit: Et paulo post tempore Caroli Regis Francorum, qui Simplex cognominatus est, Brido cognomento Costa Ferrea filius Lobroci Danorum Regis, &c. in Galliam intrauit, & oppida vrbesque cum Sanctorum cœnobiis concremauit, & per triginta annos super Christianos cum suis complicibus insatiabiliter furuit.

Certe à temporibus Caroli Simplicis, ad annum millesimum atrocissime vexatas fuisse & dilaceratas res Ecclesiarum hinc maxime coniecere est, quod sub annum millesimum per totam Galliam omnes Ecclesiæ de nouo fuerunt instauratæ.

Glaber R^{odol}
dolphus, lib.
3. cap. 4.

Glaber Rødolphus lib. 3. historiæ cap. 4.

Igitur infra supra dictum millesimum, tertio iam fere imminente anno, contigit in vniuerso pene terrarum orbe, præcipue tamen in Italia, & in Gallis innouari Ecclesiarum Basilicas, licet pleræque decenter locatæ minime indignissent. Emulabatur quæq; gēs Christicolarum aduersus alteram decentiore frui. Erat enim instar ac si mundus ipse excutiendo semel reiecta vetustate, passim candidam Ecclesiarum vestem indueret: Tunc denique Episcopaliū sedium Ecclesias pene vniuersas, ac cætera quæque diuersorū sanctorum Monasteria, seu minoravillarum arotoria in meliora quique permutauere fideles.

Quid vero pacatis tandem Galliarum rebus de mansis terris Ecclesiarum parœchialium factum est videamus. Certe complures earum in Nobilium & Magnatum potestate remansisse credibile est, seu quod eorum hæredes patrimonij partem

Mān parochiarū Monasteriis dāti.

esse crederent quod aui patresque Deo abstulerant, & impietatis fructum 'peculium esse ducebant militare: seu quod fatetur rapinam qui reddit, & latrocinia maiorum accusat, qui eorum prædam quantumvis infamem reiicit: Aliunde vero res parochialium Ecclesiarum constat à nobilibus quibus aliquid inerat religionis, traditas fuisse Monasteriis & Abbatiis; adeoque tam pingues & opulentæ domus spoliis parochorum creuerunt, qui vix earum rerum exiguam nunc portionem recipiunt quas totas olim possidebant. Huius rei plurima habemus exempla in historia præsertim Normanorum. Siquidem in hac parte regni sub primis Ducibus recēs Christianis Nobiles & Magnates summam in Ecclesias potestatem exercebant, & eas quasi titulo dominiij possidebant. Quippe istis temporibus, emi & vendi Ecclesias in Normaniâ scelus non erat, sed Abbates ad augendas res suas à militibus, seu nobilibus eas pretio comparabant.

Odericus de Vitalis, lib. 1. Hist. Eccles.

De Abbate Vticensi sic habet Odericus Vitalis sub Guillelmo secundo. *Ecclesiam sanctæ Mariæ de Bosco à supradicto Cænobio prisco tempore constructam, cum silua ibi presente comparauit Theodoricus Abbas à Guillelmo, & Roberto filijs Rodulphi cognomento Fraisnil, decem & octo libris, sicut tenuerat eam quidam Monachus nomine Placidus. Præterea vendidit Hubertus Deuncius prædicto Abbati, Ecclesiam eiusdem villæ, & arpentaterræ.*

Vt ergo omnia illic erant venalia, sic quoque

terra, seu mansi Presbyterales nonnunquam vendebantur ab iniquis possessoribus. Ita idem Odericus refert Ecclesiam sancti Martini, super fluium Vacoli, Monachis Vticensibus venditam vna cum terra Presbyteri. Terra autem Presbyteri istis temporibus mansum Presbyteralem significat, de quo nunc agimus. Vnde nunquam exprimitur quot iugera habeat terra Presbyteri, quia certa erat eius mensura. *Robertus*, inquit, *Helgoris filius consentientibus & condonantibus eius Dominis Vuulmo, scilicet atque Rodberto cum filijs & nepotibus eorum, Ecclesiam sancti Martini super fluium Vacoli Monachis prefati cænobij vendidit, & in eodem loco terram Presbyteri, cum alia terra octo Carrucarum, quam emerunt non modico pretio.*

Vt autem vendi, sic dari Ecclesias Monachis consuetudo erat, & vniuersam decimam ijs addici. Exempla plurima sunt apud eundem auctorem; *Possessiones*, inquit, *quas Robertus & Hugo, & Exnaldus filij Roberti de Grentismain illio, pro salute sua, Vticensi Ecclesie tradiderunt, hæ sunt. In Nucereio, Ecclesia cum omni decima, & terra Presbyter, cum arabili terra trium Carrucarum. Et paulo post. Ecclesiam de Louignero, cum terra Presbyteri. Et pagina sequenti. Villam quoque que vocatur Meldode, & Ecclesiam de Limboth, cum terra Presbyteri. Et paulo post enumeratis pluribus donationum generibus. Hæc omnia, inquit, libenter dederunt pro redemptione animarum suarum, cum omnibus decimis, & terris Presbyterorum. Quibus in donationibus iustitiam magis agnosco*

Odericus vitalis sub guil-
telmo 2.
pag. 463.

quam pietatem, nec enim sua donabant, sed aliena restituebant.

Addendum non solum Nobiles, sed Episcoporum complures, Ecclesias & mansos Presbyterales Monasteriis dedisse. Nec solos Galliarum parochos morbus hic afflauit, sed in Germania, & vniuersis prope imperij partibus, res Ecclesiarum ad Monachos, & Collegia Canonorum transierunt, adeoque prope nudi & inuestes remansere Villarum Sacerdotes, & ad turpem mendicitatem cōpulsī, post quam Collegia & Abbatias suis opibus, ac bonis ditauerunt. Quamobrem sæpius actum in Conciliis quomodo parochorum extrema paupertati consuleretur, iique Ecclesiarum cōmoda sentirent, in quos onera quæque grauissima, & molestissima deuoluuntur. Concilium Coloniense publicam in hoc malum querelam edidit. *Ecclesia, inquit, Cathedralis ac Collegiata in idem Monachi, seu Religiosi, qui Ecclesias parochiales, aut suas Ecclesias, vel Monasterijs unitas habent, aut regendas alijs committunt, aut presentando committi procurant, adeo interdum omnem prouentum emungunt, ut residui redditus, qui rectoribus Ecclesiarum permittuntur, nimis tenues sint, & exiles. Quamobrem nostra cura erit, ut tanta portio rectoribus istis assignetur, unde iura Episcopalia soluere, & congruam sustentationem possint habere. Itaque cum fieri nullatenus posse animaduertent Patres præfati Concilij, ut languentes parochi, tam ieiunis stipendiis non dicam dignitatis suæ meritumauerentur, sed ne vitam quidem*

Concil. Provinciale, anno 1536. tit. de victu parochorum. cap. 4.

sustentarent : permiscere parochis ; vt denarium semel à fidelibus in Paschate conferri solitum quater in anno exigent. *Iustum ac decens putamus, vt singuli parochiani denarium illum consuetum, sed duplicatum in anno quater, videlicet in festis illis maioribus veluti in Natali Dominico, Paschate, Pentecoste, Assumptione Virginis gloriosa, id est singulis festis duos denarios parochis pendant. Quis enim tam sordidus est, qui non equum putet modicum quid caduci, & temporalis subministrare illi, à quo spiritalia, ac eterna vicissim repetit; Certe omnes scire debent, eos qui in sacratio sunt edere, & qui altario deseruiunt, cum altario participare. Nam & dominus ordinauit his qui Euangelio deseruiunt de Euangelio viuere. Qui se vnica solutione qua vno albo rotato fiet, liberare volet id ipsi liberum esto. Ne vera Paræcus, aut in contentionem, aut suspicionem trahatur: potius hæc pecunia per Ecclesiæ Oeconomos, aut alios probatæ fidei viros collegitur.*

Concil. Co:
loniense, d.
victu parocce
cap. 6.

En itaque manforum Ecclesiasticorum, ac præsertim parochialum diuisio in apsos, vestitos, integros, & non integros, eorundem quantitas, origo, progressus, desitio. Nunc alias eorundem qualitates expendamus.

CAPVT III:

De variis mansorum generibus. Quid mansi tributales ingemules, Barscalci, Indominicati, &c. Quid Fodrum paratura Mansionarium. Agri Ecclesie an tributis olim obnoxij. Mansi ad luminaria dati, &c.

MAnsi quidam appellantur Tributales, quidam Seruiles, quidam Indominicati, quidam Ingenuiles, quidam Barscalci. Seruiliū Indomicatorum & Ingenuilium frequentior est mētio, quam Tributalium & Barscalcorum. Hincmarus Remensis in Capitulis ad Archidiaconos suæ Diœcesis monet, vt inter lustrandum paroecias inquirant à sacerdotibus, quot mansos habeant in sua paroecia, ingenuiles seruiles, aut accolæ. Accolæ autē idem sunt quod Indominicati, nisi forte Accolæ illic intelligamus non de mansis sed de villanis & parochianis: quot nimirum habeat parochianos. Aimoinus monachus lib. 5. cap. 35. vbi de tributo quod Carolus Caluus Romam profecturus in vniuersa Gallia pendi constituit, terram vniuersam partitur in mansos ingemules, seruiles, & indominicatos. Placitum generale Kalendis Junij habuit vbi per capitula qualiter Regnum Francie filius suus Ludonicus cum fidelibus & regni primoribus regeret, vsque dum ipse Roma rediret ordinauit, & quomodo

Hincmarus
Remensis
in capit. ad
Archidia-
conos suæ
Diœcesis.

Aimoinus
lib. 5. c. 35.

modo tributum de parte Regni Franciæ quam ante mortem Lotharij habuit, sed & de Burgundia exigeretur disposuit. Scilicet ut de mansis Indominicatis solidus de unoquoque manso ingenuo quatuor denarij de censu dominico, & quatuor de facultate Mansuarij: de Manso vero seruili duo denarij de censu Dominico, & duo de facultate Mansuarij.

Manforum vero Tributalium & Barscalcorum mentio fit in donationibus Ecclesiæ Salisburgensis, quarum indicem texuit Arno Episcopus apud Canisium. Cōferendo itaque mansos tribuales cum agris tributariis, non erit difficile eorum naturam assequi, & coniectare. Nēpe mansi tribuales sunt quibus à principe tributum erat impositum ad onera bellica & sumptus rei, publicæ procurandæ: Tributorū autem originem referunt ad Carolum magnum, qui fracta Longobardorum feritate, victis Ciuitatibus tributum imposuit, quod maxime pendere cogerentur, cum iter per Prouincias imperator faceret. Ita Sigonius de regno Italiæ lib. 4. *Feudatarix*, inquit, *ciuitatibus Ecclesijs ac monasteriis certa tributorum genera imposuit foderum paraturam & mansionaticum appellata, quæ aduenienti potissimum in Italiam Regi persoluerent. Quæ deinde pro ipsius & successorum eius benignitate, aut ex parte lenata aut in totum remissa sunt.*

Quid autem fuerint antiquitus foderum paratura & mansionaticū breui exponit idem Sigonius lib. 7. de regno Italiæ sub Othone magno, vbi de Longobardis loquitur, qui in tributis imponendis

Arno Episcopus in indice donationum Ecclesiæ Salisburgensis

Sigonius de regno Italiæ lib. 7. sub Othone magno

Sigonius de regno Italiæ lib. 7. sub Othone magno.

veteres Gallos sunt imitati. Tributa, inquit, quæ ille (Fredericus) à Francis instituta retinuit fuerunt fodrum Paratura, & Mansionaticum. Foderum summa quadam frumenti fait, quam aduenienti in Italia Regi populi soluere tenebantur, pro quo saepe etiam aestimata pecunia pendebatur. Paratura sumptus quem iidem in vias pontesque fluminum, quæ transiurus aut quò aditurus Rex erat, reficiendos impendere. Mansionaticum vero sumptus in tellura & cætera quæ regio exercitui in agro hospitanti, necessaria præbere iubebantur. De fodro vide legem quartam tit. 8. lib. 3. Longobardicæ legis Fredericum de pace Constantiensi, Petrum de Vineis lib. 2. epist. 29.

1. Leges Longobard. lib. 3. c. 1. 4.

Hincmarus
epist. ad
Clerum
Tornacensem
Formula
Marculphi
Aimoinus
lib. 5. c. 7.

De mansionatico lib. 2. capit. tit. 17. Hincmarus epistolâ ad Clerum Tornacensem, Aimoinus lib. 5. cap. 10. de parata aut paratura in Marculphi formulis, formula 6. & 7. Aimoinus lib. 5. cap. 7.

Certum est vero sub Caroli magni temporibus eiusque progenie, maximam publici tributi partem, in exhibendo Regi comætu necessario fuisse positam. Nam vbiicumque Rex degeret, certam annonam ciues ei & militibus præstabant. Quamobrem ne eadem prouincia, Regij hospitij onus frequentius ferendo, pauperesceret & crebris sumptibus tandem exhauriretur, Ludouicus Pius Caroli magni filius, quatuor prouincias Regni sui ad hyemandum elegit, in quarum singulis ordine suo, hyberni tēporis molestias vna cum militibus transigebat, vt vnaquæque earum successiuis temporibus, cum Imperator aberat, vires

& opulentiā resumeret, ea vero loca fuere Theotudum Palatium Casinogilum Audiacum & Eurogilum, vt testatur Aimoinus lib 5. cap.3.

An autem Mansi Ecclesiæ fuerint tributales, & an prædiis Ecclesiæ aliqua tributa fuerint imposta breui dicendum. Certum est Ecclesias duo genera terrarum habuisse. Quædam enim in dotem Ecclesiæ erant conditæ & contraditæ, quædam vero ad dotem Ecclesiæ non pertinebant, sed erant veluti aliquod eius incrementum, nec tam necessitatis Ecclesiasticæ subsidium, quàm splendoris adminiculum. Atque eas terras, quæ Ecclesiæ, dotis nomine obuenerant, omnino liberas esse oportuit, & à tributo quouis immunes. Nam si seruos olim Herculis templum ingredi, eidemque sacra facere Religio fuit. Si annulum summis impiarum Religionum Sacerdotibus, nisi fractū & quassatum gestare nefas, ne seruitutis insignia etiam inter ornamenta digitorum haberent. Quanto magis decet omni onere seruili libera esse quæ Deo vouentur, & sacris altaribus, vbi sacra fiunt quæ homines liberant, & atrocissima dæmonum seruitute ereptos, pristina restituant nataliū dignitati Proinde Canone sexagesimo tertio, Concilij Meldensis Canone 15. Concilij Vuormaciensis, in Capitulis Herardi Turonensis capitulo quadragesimo in Canonibus Isacii Lingonensis in præfatione, cautum sanctissime ne cuiquam seruitio obnoxius sit mansus Ecclesiæ Quod discrete expresserunt Carolus & Ludouicus Capitularium

libro quinto Capitulo 45. De vnomanſo ad Eccleſiã dato de quo aliqui homines, contra ſtatuta ſibi ſeruium exigunt, quicumque pro hac cauſſa accuſatus fuerit Comes vel miſſus, hoc quod inde ſubtractum eſt preſbyteris cum lege ſua reſtituere faciant.

De manſis vero qui è dote Eccleſiæ non erant, alij quidem dati erant Eccleſiæ tributorum expertes, alij vero tributis onerati. Qui tributorum expertes ab initio fuerant illi non facile tributo ſubdebantur, nec vnquam fere, niſi in Regionibus de nouo ſubactis à Rege Francorum, vt nouis dominis patere diſcerent, & tributi præſtatione obſequium faterentur. Sic Longobardicis Eccleſiis tributum impoſitum refert Sigonius loco citato. Alioquin vero Reges ſanctiſſimi ab Eccleſiæ prædiis ſemper tributa remouerunt. Vnde Gregorius magnus inter cætera paternæ pietatis conſilia Theodoricum & Theodebertum Francorum Reges ſaluberrime hortatur, ne Eccleſiæ prædia violatis maiorum inſtitutis, tributo ſupponant. *Audiuimus, inquit, quia Eccleſiarum prædia tributa nunc præbeant & magna ſuper hoc admiratione ſuſpendimur, ſi ab eis illicita quærantur accipi quibus etiam licita relaxantur.*

Lib. 7. epiſt.
112. indiſt. 2.

Qua autem ratione afflictæ & laboranti Reip. Eccleſia ſubuenit, & quoties in ſplendore regni & pacem ciuium ſuas opes, erogarit, erit alius dicendi locus. Nunc ad terras tributarias redeundo, dicendum quod ſi terræ aliquo tributo oneratæ Eccleſiæ darentur, tum certe oportebat Eccle-

fiam in ærarium Principis, aut militum annonam
 condictum vectigal conferre & quotannis stipen-
 dia præfixa persolvere, nisi Princeps singulari
 munificentia ius suum Ecclesiæ remitteret. Licet
 enim Religionis ratio maxima habenda sit, sum-
 mumque Imperij pignus, ac præsidium in pietate
 collocandum, non est tamen minuenda Principis
 maiestas neque succidendi Reip. nerui, qui in ve-
 ctigalibus & opimo pecuniarum censu versantur.
 Nam ut Principis est religionem tueri, & pacem
 sacris altaribus quærere, ita religionis est au-
 ctoritatem Principis fulcire, & erogatis è suo
 fundo subsidiis, spontaneæ subventionis exem-
 plo, populum ad communes suppetias animare.
 Ita vero piissimi Imperatores Carolus, & Ludoui-
 cus sanxerūt, ne terræ Ecclesiæ datæ, à tributo exi-
 meretur capitularium, lib. quarto, cap 37. *Quicum-
 que terram tributariam unde tributum ad partem no-
 stram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri
 tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod inde sol-
 uebatur omni modo ad partem nostram persolvat, nisi
 forte talem firmitatem de parte Dominica habeat, per
 quam ipsum tributum sibi donatum possit ostendere.*

Capitul.
lib. 4. cap. 37

Atqui sæpissime Principum munificentia tri-
 buta, ab Ecclesiasticis prædiis sibi debita remisit.
 Ita Concilium Trosleianum sentit prædia omnia
 Ecclesiastica, ex largitione præcedentium Regum
 immunitatem habere à tributis fiscalibus, & omni
 Dominorum exactione. In priuilegio Ecclesiæ
 Mindensis, immunitatem legimus eidem con-

Concil.
Trosleianū
cap. 6.

Otho magnus diploma, datum anno 961

cessam ab omni onere fiscali. Vult enim Otho magnus ab vniuersis prædiis, & possessionibus. Quas, inquit, nunc infra ditionem regni nostri possideat, vel quas deinceps in iura eius diuina pietas voluerit augeri. Nemo præsumat exigere, vel freda, seu fodra, vel paradas, vel mansiones, sed ut prædictum Monasterium sub tuitione Imperatoris consistat, & quidquid (ait Imperator) fiscus exinde sperare potuerit, pro aeterna remuneratione, dictæ Ecclesiæ ad stipendia pauperum continuanda concessimus. Iisdem pene verbis immunitatem eiusdem Ecclesiæ firmavit Henricus sanctus Imperator suo diplomate dato ad annum 1008. extat vtrumque in Chronico Mindensi 2. parte, edito per Ioannem Pistorium.

Pudeat itaque Hæreticos obiter dicam, tam insolentis contumaciæ, qua ritus Ecclesiæ Romanæ suggillant, & luminaria præsertim derident medio claroque die in ædibus sacris accensa. Quid est enim aliud in eum morem inuehi, quam Imperatorum pene omnium nomen cõtumeliis aspergere, & appellare insanos, quibus olim tot Prouinciæ capita sum miserunt. Nam vt breuiter dicam nil ab Imperatoribus, tam sanctè constitutum, quam vt inoffensa essent prædia, quæ pietas maiorum, Ecclesiæ luminaribus dedicasset: in eorum gratiam toties sua iura, & fiscales obuentiones remiserunt. Adeoque de immunitate mansorum quæ ad Ecclesiæ luminaria pertinet. singulare capitulum extat lib. 2. capit. 5. in quo sanctissimi Imperatores Lotharius, & Ludouicus ita ad-

hortatur Episcopus. *Ne vero ecclesia illis, scilicet Sacerdotibus, commissa inrestauracione, aut in luminaribus inuata possibilitatem ab illis negligantur vestra nihilominus inuigilare debet solertia. Ut sicut alios prohibetis ne de Mansis ad Ecclesie luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos, & vestri Archidiaconi de iisdem Mansis, nihil accipiendo alius exemplum praebeat: sed potius ad id ad quod data sunt seruire cōcedatur, ut totum sicut dictū est, in restauracione Ecclesiarum, & luminaribus vestra auctoritate & studio cedere possit.*

Restat exponendum quinam sint mansi Indominicati, seruales, Ingenuiles & Barfcalci.

Indominicatus mansus, nil est aliud quam praedium aliquod insigne ac nobile, quod neque colonorum, neque seruorum domicilium erat, sed Nobilium, ac dominorum domus, cuius ipsi titulum, & appellationem nonnunquam sibi adscribebant. Antequam enim in Baronum, Marchionum, Comitum, & alias eiusmodi classes, atque ordines tota foret diuisa nobilitas, solebant Nobiles simplicem titulum nomenque domus suae sibi praefigere, atque sese appellare Nobiles de tali vel tali loco. Ut ex Chronico Constantiensis liquet, in quo multi leguntur simplici titulo Nobilitatis illustres, adiecto nomine domus, ut *Hermannus, Nobilis de Arbona, Dietelmus Nobilia de Cleggoia, Henricus Nobilis de Tanu*. Postquam vero Marcarum, hoc est regni limitum, & Rectorum Prouinciæ, hoc est Comitum, cura cepit esse perpetua, & certis adscripta familiis, ad Nobilita-

Quid mansus Indominicatus,

Chronicon Constantiensis Indice Episcoporum Constantiensium.

Cuiacius
in lib. r. de
Feudis, tit. I.

tem accesserunt Marchionum, Comitum & Baronum tituli. De quibus consulendus Cuiacius ad librum primum de Feudis, tit. primo ubi nominum istorum origines expendit.

Quid mansuarius.

Vt à manso mansuarij, ita à Bunsuarijs Bunsuarij & ab Hobis Hobarijnūcupati sunt

Cæterum Mansi Indominicati, neque cum onere census præstandi tradebantur, neque eos ad colonariam conditionem dabant Nobiles, sed ipsos sua cura, atque impendio inarabant. Vnde cum in ceteris mansorum generibus Mansuarius reperitur, hoc est qui mansum conducit certis conditionibus colendum, utendum, fruendum, soli mansi Indominicati sine Mansuario erant: propterea quod non elocarentur, sed ab ipsis Dominis colerentur. Hoc vero liquet ex Aimoino, apud quem Carolus Caluus in Italiam profecturus tributum super singulis Mansorum imponit, ita ut tam Dominus mansi, quam mansuarius onus inter se tributum pendendi partiantur. At eo loco mansi Indominicati nullum habent mansarium, sed soli seruales, atque ingenuiles. Itaque indominicati erant, qui mansuariis non elocabantur, sed quos ipsimet Domini prædiorum suo labore, atque opera colebant, verba autem Aimoni sunt concitauimus. Vbi de distinctione mansorum à nobis actum est. Sed ut requirendi tædium sum-mouea pauca repeto ex libro quinto capite trigesimo quinto. Scilicet ut de mansis Indominicatis solidus vnus. De unoquoque manso ingenuo quatuor denarij de censu Dominico, & quatuor de facultate mansuarij,

de

Aimoinus
lib. v. & cap.
35.

de manso vero seruilis duo denarij de censu Dominico, & duo de facultate mansuarij.

Mansi vero Ingenuiles dicuntur, quos Domini prædiorum colendos tradebant hominibus ingenuæ, seu liberæ conditionis, quibus vnus præerat mansarius qui certum censum, seu pensionem, siue nummariam, siue frumentariam Domino fundi, ac prædij persoluebat. Eodem modo Seruilis dicitur, qui per seruos colitur, qui ira glebæ infiti sunt, vtab ea auelli non possint & nequidem cum Dominorum voluntate in alienum fundum transferri: his quoque præerat mansuaris, qui collectis & receptis fructibus conditionibus à Domino dictis sese liberabat.

Ingenuiles
& seruilis
mansi, quis
nam sunt.

De Mansis Bariscalcis rara mentio fit in antiquis tabulis. Ex nominis autem origine apparet fuisse mansos insigniores Nobilium. Nam nobiles olim Barones dicebantur, id est graues ac venerandi à Græco *βασις*, vel à latino vocabulo vir quod veteres Longobardi corrupte *var* efferebant. Vnde apud eos Varigildum pro Virigildum, hoc est pœna, seu mulcta occisi hominis. Vel certe Bariscalci mansi idem sunt, ac ingenui & liberi, nam baro in legibus Alemanicis hominem liberum & ingenuæ conditionis, significat tit. 95. *Si ancilla fuerit soluat solidum vnum, si Barus fuerit similiter.*

Mansi Bariscalci.

Baro vnde dictus,

Leges Longobardicæ.

Legum Alemanicarum, tit. 95.

Cæterùm quinam essent ingenui, & quænam eorum conditio non satis patet. Nisi forte dicamus ingenuos in Germania, Gallia, & aliis Regio-

nibus habitos qui parentibus liberis aut iustâ feruitute manumissis nascerentur. Ingenuos tamen non fuisse ab omni seruitio liberos existimaerim: nam ingenui Dominorum agros colebant, vt ex ista diuisione mansorum perspici potest.

CAPVT IV.

De Massis, Domibus, Nauibus, Seruis Massarijs, Burdationibus, &c.

MAnsi nomen, & appellatio, vt apud Gallos & Germanos recepta, ita Massæ vocabulum apud Latinos vsitatum. Est autem massa conglobatio quædam seu collectio possessionum, ac prædiorum quam Græci συγκατάστασις vocant. Huius nominis mentio est apud Cassiodorum, lib. 8. Epistola 33. vbi Rex Athalaricus iubet conductores, ac possessores massarum, prospicere ne rustici in mercatores aliosque peregrinos infilient, qui ad Natale Sancti Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Singulæ autem massarum suis erant titulis, ac nominibus insignes: siue à primis cultoribus nomen habuissent, siue ab ijs qui donassent, aut vendidissent. Ita apud Gregorium libro primo indictione 9. Epistola quadragesimâ secundâ legimus Ecclesiam Romanam in Sicilia plures massas habuisse: alia enim

Cassiodorus
lib. 8. epist.
33.

Gregorius
lib. 1. Ep. 42.
Indict. 9.

dicitur massa Varroniana, alia Subpatriana, alia Cinciana.

Qui massas colebant, illi Rustici Ecclesiæ siue Coloni Ecclesiastici dicebantur vel à massis et serui massarij. Censum autem & pensionem Ecclesiæ persoluebunt partim in frugibus partim in nummis. In frugibus vt Romam quotannis è Sicilia conueherentur ad pauperum famem, & calamitates subleuandas.

Ira etiã be-
stia Massã-
ria dicebã-
tur oues,
& armenta,
quæ ad
massã per-
tinebant,
Const.
Neapo
lib. I. tit. 83.

Vnde idem Gregorius Magnus epistolâ secundâ ad Iustinum Prætorem Siciliæ grauer queritur quod iustum frumenti Canonem non curasset Romam importari. In pensione autem frugum iusti sanctique Pontifices monebant patrimonij Rectores, ne quâ fraudẽ iniuriãve Rusticos premerent, & ne præter exactam mensuram siliquas addi compellerent. Erant autem siliquæ mensuræ leuiore, quas prophani prædiorum possessores cogebant Colonos ad cumulum iusti & cõdicti Canonis adijcere. Vectigalia quoque, & præstationes, quas pro modo facultatũ & fructuum collectorum Rustici Regibus pendebant, olim siliquæ dicebantur. Quibus exigendis sæpissime Episcopi prospexerunt, ne ultra modum Rustici à numerariis, siue exactoribus tributorum prementetur, vt patet ex Decreto Artemij Episcopi Tarraconensis apud Garsiam Loaisam, post Concilium Cæsar Augustanum secundum.

Greg. Epist.
2. l. 1.

Decretum
Artemij
Episcopi
Tarraconensis

Pensio vero Nummaria vetusto in lo idiomate Burdatio dicebatur, hinc Gregorius Magnus epi-

Quid Bur-
datio.

Greg. Ep.
42. lib. 1. §

stola quadragesima secunda vetat ne Burdationes præmaturè fiant, hoc est ne exigantur à Rusticis pecuniariæ pensiones antequam fructus suos vendere potuerint, ac distrahere. *Cognouimus* (inquit) quod prima illatio Burdationis Rusticanos nostros uehementer angustat, ita ut priusquam labores suos uendicare ualeant, cõpellantur tributa de suo persoluere, quæ dum de suo unde dent non habent, ab auctionarijs publicis mutuo accipiunt, & graua commoda pro eodem beneficio persoluunt.

Gregorius
Epist. 19. li. 3.

Domus uero Ecclesiæ, multæ olim erant, præsertim in vrbe Romana quæ ad perpetuam emphyteusim sub certa pensione locabantur. Vnde Gregorius Magnus epist. decima nona libri tertij redditus omnes ædis sanctæ Agathæ, cui Leonem Acolythum præfecerat, assignat in pensionibus domorum vrbanaarum. *Ideo, inquit, pensiones omnium domorum in hac vrbe constitutarum, quas prædictâ Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congregare non desinas, & quantum in sartis ecclis vel luminaribus aliâque reparatione eiusdem Ecclesie necessarium fuerit, erogare omnibus modis studebis.*

Tituli domû
Ecclesie
Gastiarum.

Hoc autem singulare est, & notandum quod iis domibus, quæ ad Ecclesiâs pertinebant, tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solerent, hocque ritu Ecclesia possessionem domus adire crederetur.

Quamobrem Gregorius magnus epistola sexagesima tertia libri primi queritur Petronii domû à Constantino defensore iniuste titulatam. Quare cum Ecclesiam animaduerteret iure eam occupa-

re non posse, deiici ac deponi titulos iubet, quos error & ignorantia Constantini præfixerat. *Quoniam, inquit, docti sumus domum Petronij Notarij sanctæ Romanæ ecclesiæ, cui Deo authore præsidemus à Constantino tunc defensore irrationabiliter titulata, experientia tuæ præsentis præcepti pagina demandamus, ut omni excusatione vel dilatione omissa, deposito titulo eandem domum præsentium latrici Theodora Relictæ antedicti Petronij sine mora restituas, &c.*

Gregor.
Mag. epi. 63.

Naues autem Ecclesiam habuisse liquet ex l. *Iubemus. C. de sacrosanctis Ecclesiis.* Quia verò naues Ecclesiæ certis gaudebant privilegiis ac prærogatiuis; idcirco ut eas immunitates nonnulli suis nauibus conciliarent, solebant eas in tutelam, ac patrocinium Ecclesiarum contradere. Vnde Naues duplicis generis habuit Ecclesia, quasdam videlicet Proprias, quasdam vero Commédatas. De Commendatis locus est apud Gregorium epistola septuagesima ad Petrum Subdiaconum, quem monet ut naues Ecclesiæ commendatas constantissime tueatur. *Naues, inquit, quæ commendatæ Ecclesiæ sanctæ semper fuerunt in omnibus tuere, ad quod etiam tibi directæ gloriosi viri Leonis, ex consulis litteræ concurrunt.*

De nauibus
Ecclesiæ.
I. Iubemus.
C. de sacro-
sanct. Eccl.

Naues Cõ-
mendatæ.

Gregorius
epist. 70.
lib. 1. ad Pe-
trum Sub-
diaconum.

De Nauibus Ecclesiæ sancti Maximini Treuerensis, & earumdem immunitate extat priuilegium Caroli Magni apud Aubertum Myraum in diplomatibus Belgicis cap. 8.

Diploma
Caroli Ma-
gni de na-
uibus Ec-
clesiæ apud
Aubertum
Myraũ c. 8.
Diplomatũ
Belgicorum

CAPVT IV.

De Seruis Colonis & Mancipiis Ecclesiarum. Quid Coloni censiti, originarij. Quot modis seruos Ecclesia acquirat. Quid Casati. Eorum duo genera vaalli & serui. Serui quomodo aestimabantur liberi Ecclesie duplicis generis. Familia Ecclesie ex quibus constaret, &c.

Alteram Ecclesiastici patrimonij partem, in seruis, colonis & mancipiis constitutam, satis prodit creberrima eorum, seu in Conciliis, seu in donationum Cartis ac diplomatibus, seu in Historiis mentio. Tam variae autem ac discrepantes seruorum propagines ex primigenio isto Romanae seruitutis fonte pullularunt, ut omnis eorum Historia & conditio nondum lat lucis videatur habuisse.

Repetenda vero huius tractationis initia ex antiquo Romanorum iure. Namque agros olim aut sua manu & operâ aut conductitiâ & mercenariâ colebant. Nec manum suam terrae ferendae & colendae olim praebere dedignabatur victrix Romanorum simplicitas. Gaudebat terra vomere laurato, & triumphali aratore, atque eadem manu tractabantur semina, qua bella Si vero alienis operis agros colerent, vel mancipiis in ea re utebantur hoc est hominibus conditione seruis, l.

si mancipia ff. de fundo instructo. l. cum de lanionis. §. si fundum, eodem tit Erant autem inter mancipia rustica, mulier custos fundi aut prædij, villicus, molendaria, bubulcus, putatores, pastores, fossores, *l. si ita testamento. §. mulier. ff. de fundo instructo.*

l. si mancipia ff. de fundo l. instructo. l. si ita testamento. §. mulier. ff. de fundo instructo.

Si vero mancipiis carerent, quibus agri colerentur, conducebant mercede homines liberos, qui suas operas elocabant, & hi proprie agricolæ dicuntur, quorum, liberam omnino fuisse conditionem liquet ex *l. nunquam. C. de agricolis.* Cum vero agros colendos liberi homines ad longum tempus conducerent, aut domino fundi certam pecuniæ summâ ex agrorum redditu persoluebant, aut partem fructuum, atque obventionum rusticarum præstabant. Posteriores isti dicuntur à Latinis *partiarij* Græcis *μορτίται*, *l. si merces. §. Vi maior. ff. locati & conducti.* Vbi *partiarij* coloni à pecuniariis differre dicuntur, quòd si vis maior *θεοῦ βία*, fatum ineluctabile astrorum, damnum frugibus intulerit, colonus *partarius* partem quoque damni ferre tenetur, quia societatis iure, damnum & lucrum cum domino fundi partitur. Præter mancipia & colonos conductitios, erant quædam familiæ, quæ sese colendis agris deuuebant sub certa pensione dominis fundi præstanda, & hæ, vel in perpetuum colonariam conditionem induebant, vel ad tempus. Si ad tempus illo exacto pristinæ conditioni restituebantur, nisi forte per spatium triginta annorum agris colendis incubuissent: nam post annos triginta, nefas erat ip-

l. nunquam C. de agricolis.

l. si merces. §. vis maior ff. locati & conducti.

L. cum sa-
tes §. cum
autem.

sis à gleba abstinere, sed præscriptione utebatur aduersus eas Dominus fundi, quominus libertatem reciperent. Quam legem trigenariæ præscriptionis tulit Anatasius Imperator, l. cum satis, §. cum autem, C. de agricolis colonis & censitis.

C. de agri-
colis colo-
nis censitis.

Qui vero in perpetuum colonariæ rei se se ad dicebant illi fiebant serui glebæ seu adscriptitij pari fere conditione, quâ curiales, qui se curiæ deuouerant non poterant officijs, & functionibus curiæ renunciare, l. cum per alias, C. de Colonis Palestinis.

L. cum per
alias C. de
Colonis pa-
lestinis.

Adscriptitij si quos susciperent liberos quam- diu in colonaria essent conditione, illi dicebantur Originarij, l. Originarios de agricolis colonis & cen-
sitis.

L. Origina-
rios C. de
Agricolis,
colonis &
censitis.

Tandem censiti dicuntur, quibus certa portio terræ sub annuo censu erat assignata. Qui census si per capita solueretur dicebatur, *Capitatio*, si per iu-
gera *Iugatio*, de quibus vide l. Coloni, C. in quibus
causis. Quibus ita præmissis. Certum est Eccle-
siam antequam seruitutes è medio sublatae fuif-
sent, puduissetque Christianos infami iugo sum-
mittere, quos Christus pretio sanguinis dato in li-
bertatem vendicauit, certum est inquam, Eccle-
siam habuisse seruos mancipia colonos adscri-
ptitios, casatos, originarios, liberos. Nam qui
prædia sua Ecclesiæ tradebant; solebant etiam
vna cum agris seruos agrorum & colonos in Ec-
clesiæ familiam, ac potestatem transcribere.

L. Coloni
C. in quibus
causis, &c.

Aliunde verò aduocati Ecclesiarum, vt res earum,
atque

atque opes augerent nonnunquam seruos & ancillas ubi opus esset emebant. Vnde acquirebatur serui Ecclesiæ 3. modis, vel donatione fidelium vel emptione aduocatorum vel permutatione.

Ritus donandi seruos Ecclesiæ fuit, vt in Carta donationis seruorum & ancillarum nomina vna cum liberis & propagine eorundem notarentur. Quod si donator singulari beneuolentia aliquem è seruis prosequeretur, nonnunquam illi facultatem sese redimendi permittebat, modo mancipium daret eiusdem pretij & valoris. Notandum vero pretium mancipiorum eo tempore è proceritate ac magnitudine corporis fuisse æstimatum; atque ita desiniebat donator, cuius magnitudinis mancipium dare deberet, qui se volebat redimere. Et mancipiorum quidem magnitudo manibus æstimatur, vt mancipium summi pretij decem vel duodecim manus longum sit. Ita in veteri Carta quæ extat in Centuria Cartarum Alemanicarum Antiq. tom. 2. parte 1. legimus. *Si Hacco qui est de Concambio cum Vuichardo se red mere vult det aliud mancipium XI. manuum longum.* Nonnunquam vero seruorum donatores sibi metipsis redimendi facultatem retinebant si liberet & pretium constituebant, quo seruus redimeretur, ita in formula Hlonis legimus. *Illum supra nominatum seruum nomine illo, in censum habeam ad tempus vite mea, & si redimere volero, cum tanto pretio redimam.*

Acquirebantur serui Ecclesiæ per emptionem, quando certo pretio eos emebat aduocatus Ec-

ritus donandi seruos.

Ita in legibus Alemanicarum Antiq. tom. 2. parte 1. legimus. *Si Hacco qui est de Concambio cum Vuichardo se red mere vult det aliud mancipium XI. manuum longum.*

Almanic. Antiq. tom. 2. parte 1.

Centuria
Cartarum
carta 1.

clesiæ, cuius exemplum est in Carta prima Cen-
riæ præfatæ, scripta per Malafredum in qua Otper-
ga quædam vxor Vodalberti in libertate ducta,
dicitur acquisita in seruitium ab Emichone Ad-
uocato Sancti Galli.

Cart. 22.
aleman.
antiq. to.
2. p. 1.

Permutationes seruorum fiebant, si quando is
seruus Ecclesiæ parum utilis foret, & alios seruos
commodiores esset habitura in concambium.
Seruus autem pro valore & æstimatione pretij ali-
quando vno, aliquando duobus seruis permuta-
batur. Ita in Carta per Herimotum monachum con-
scripta, Grimaldus Abbas vna cum Podalolto Ad-
uocato concambiat seu permutat, cum Valdra-
dramo duo mancipia, accipitque è contrario tria
mancipia.

Coloni
quomodo
acquirun-
tur.

Coloni vero non eodem modo quo serui acqui-
runtur: nam vt vagos ac errone esse Colonos eo-
rum conditio non sinebat, nec à gleba, cui colen-
dæ sese deuouerant, etiam dominorum auctorida-
te eximi: ita non possunt sine donatione fundi
donari, nec sine eiusdem permutatione permutari.
Itaque si quis Ecclesiæ fundum & prædium
addiceret, is quoque Colonos dabat, & si Ecclesia
prædia quædam de nouo acquireret, colonos
quoque comparabat.

Quod de Colonis, idem de Casatis dicendum.
Casati autem & Inquilini ij sunt proprie, qui se
Casæ seu Domui dedicarunt. Quamobrem sicut
qui agros colunt coloni dicuntur, ita qui scasas seu
domos curant, illi nominantur Casati & eos à casa

auelli, leges non sinebant. Itaque sine Casæ venditione vendi non poterant, nec sine eiusdem donatione donari. Verum ne rem inuolutam silentio prætermittam, quod fuerit Casatorum officium, & quæ partes non satis conuenire video inter auctores. Alij vassos Ecclesiæ intelligunt, qui partem feudi seu beneficii obtinent. Alii seruos domesticos. Ego vero Casatorum 2. genera reperio. Quidam enim dicuntur Vassalli casati, quidam serui Casati. Vassalli Casati sunt homines, seu feudatarii deterioris notæ. Nam vt in Longobardia, ita in Francia olim tres ordines ingenuorum tantum videntur fuisse, Capitaneorum, quo nomine Marchiones, Duces & Comites intelliguntur, Valuassorum & Plebis. Valuassores dicuntur qui à Marchionibus & Ducibus feudum accipiunt vt loquuntur Consuetudines feudorum libro I. tit. I. eisdem quoque vassi dominici nominantur lib. 5. c. ca. 136. pro quo corruptè in synodo Ticinensi legitur vassi domestici. Sub Valuassoribus siue vassis domesticis, plebs continetur: oportet itaque vt Casatos, vassos Ecclesiæ intelligamus, non eos quidem, qui maiores seu Valuassores dicuntur, sed plebeios: quos nutu suo regebant Miores Valuassores. Et sane hominum quos Ecclesia ad sui præsidium habebat tres comperio ordines, Capitaneos milites & Casatos. Capitanei dicuntur qui feudum titulum ab Ecclesia accipiunt, vt ei subseruiant. Milites qui sub Capitaneis militant, tandemque Casati qui militibus subseruientes partem

Disseñtunt
auctores de
conditione
Casatorum

Tres Inge-
nuorum
ordines.

Consuetu-
dines feu-
dorũ lib. I.
tit. I. lib. 5.
c. 1. 6.

Homines
Ecclesiæ
quomodo
diuiduntur

feudi sibi translata, & transcriptam possidebant.

Ut autem Capitanei, Valuassores & plebei, qui sub Valuassoribus erant, tenebantur Regi præsto esse perfectionem quamlibet adornanti, aut bellicam expeditionem meditati. Ita quoque Capitanei milites & Casati Ecclesiarum, pro earumdem salute, & rebus militabant, & ab Episcopis si quando opus esset cōvocabantur, ut vel Reip. vel Religioni partes suas & officia impenderent. Vnde Yuo Carnotensis Episcopus, vocatus ad Placitum Regis & iussus vocare milites & Casatos Ecclesiæ, ut Regi præsto essent, excusationem profert, eos nimirum aut abesse, aut excommunicatos esse atque incongruum videri homines communione pulsos, nondumque purgatos ad militiam adigere. *Præterea, inquit, Casati Ecclesiæ & reliqui milites pene omnes vel absunt, vel pace violata excommunicati sunt, quos sine satisfactione reconciliare non valeo, & excommunicatos in hostem mittere non debeo.*

Vera ergo & Germana Vassallorum Casatorum functio munusque fuit, quò res Imperii vocarent eò dominos sequi ac Reipub. & Ecclesiæ deseruire. Quamobrem Capitularium lib. 3. cap. 63. iubetur ne Vassi Dominici qui in Comitatu & Aula Regis agebant, Casatos suos secum retinerent, sed finirent eos ite & progredi in hostem, vna cum Comitibus cui suberant. *De Vassis Dominicis qui adhuc intra Casam seruiunt, & tamen Beneficii habere noscuntur statutum est, ut quicunque ex eis cum Domino Impera-*

Yuo Carnotensis
epist. 28.

Capit. lib. 3.
cap. 63.

tore domi remanserit, Vasallos suos Casatos secum non retineat, sed cum Comite, cuius pagenses sunt, ire permittat.

Itaque non est difficile augurari quomodo Ecclesia vasallos casatos acquireret, aut faceret sibi. Acquirebat enim, vel donatione maiorum valuasorum, vel quando ipsamet Ecclesia tradebat in beneficium partem aliquam prædij, eo nomine, ut beneficiarius operam militarem, & subsidium Ecclesiæ impertiretur, ac eius bona strenue defenderet.

Alterum Casatorum genus eorum est, qui Casalibus, seu domesticis obsequiis famulabantur. Casas enim antiqui familiam domumve appellarunt. Eos vero non vasallos Casatos, sed seruos Casatos antiquitas vocavit, quorum conditio longe infra sortem vassorum Casatorum fuit. Nam vassi casati ingenui fuerunt, ac seruos proprios habuere, qui ad eorum nutum poterant manumitti, ut constat ex inscriptione veteri inserta templo sanctæ Crucis quâ refert Iuretus ad Epist. 20. Yvonis Carnotensis. EX BENEFICIO S. † PER IOANNEM EPISCOPVM, ET PER ALBERTVM S. † CASATVM FACTVS EST LIBER LAMBERTVS TESTE HAC SANCTA ECCLESIA. Deinde vasalli casati non erant proprie serui, sed iis tantum conditionibus tenebatur, quibus feudatarij hodie obstringuntur circa Dominum feudi, ut nempe præsto essent profecturis in bellum, Reip. causâ: nec enim soli milites, seu nobiles olim erant hæc ob-

sequiis militaribus obnoxij, sed etiam plebeij & ignobiles, quicumque agris, aut aliis seruitutibus non addicerentur.

Quandocumque ergo de seruis Casatis specialis fit mentio, cum certe non Vassallorum, sed aliorum longe inferioris, ac deterioris notæ hominum conditionem intellige. Casali autem serui enim illi, ut ait Cuiacius (qui male confundit vassallos casatos cum seruis casatis) domi focique ministrant, aut rem familiarem accurant, vel ruri, vel in vrbe. Quapropter in Dominorum erant potestate, & in alienam manum poterant pro arbitrio transferri. Vnde in donationibus antiquis non infrequenter legimus tradi ecclesiæ in Dominum Casatos. In Centuria Cartarum Carta tertiâ *Cotauinna Ancilla Dei, tradit: Monasterio sancti Gallonis Casatos, tres cum infantibus suis nominatim expressis*: In eadem Centuria, Carta trigesima nona quædam nomine Beata filia Rachiberti, tradit ecclesiæ sanctæ Mariæ Casatos duos. Ex quibus donationum instrumentis argumentum peto, quo liquet vassallos casatos à seruis casatis distingui. Nam vassalli casati erant in potestate vassallorum & ab illis solummodo regi, tradi, donarive poterant, cum consensu Regis, & Marchionum ac Capitaneorum. At fœminæ non poterant sustinere personam vassallis, nec feudis succedere, nisi speciatim ita conuentum esset, in datione feudi, sic habetur lib. primo feudorum, cap. 8. *filia non succedit in feudo, nisi inuestitura fuerit facta in*

Cui ad tit.
2. de Feud.
om. 4. p.
485.

Centuri
Cartarum
Carta tertiâ.

Carta. 39.

Lib. I. Feud.
cap. 8.

patre, ut filij & filia succedant in feudum (tunc enim succedit filia filij non extantibus) vel nisi inuestita fuerint de hoc feudo paterno. Ergo cum in prædictis donationibus, fiat mentio Casatorum, qui arbitrio fœminarum tradebantur Ecclesiis, signum est istos Casatos non fuisse feudatarios, nec homines feudi.

Quibus argumentis nil esset addendum nisi liquido constare posset, etiam parum scientibus, Casatorum seruorum conditionem longe esse Casatis vasallis antiquiorem. Nam feuda, & vasalli posterioribus sæculis inceperunt. At Casati serui etiam florente adhuc Romanorum Imperio nomen suum habuerunt. Hinc Theodosij Codex, ubi imperat recenseri proscriptorum bona, mentionem facit Casariorum, sic enim habent Augustissimi Cæsares, Valentinianus, Valens & Gratianus, l. Si qui C. De bonis proscriptorum. Plena descriptio, comprehendat quod spatium, quod sit ruris ingenium, quid aut cultum sit, aut colatur, &c. Quis edificijs, ac possessionibus ornatus, quotve mancipia in prædijs occupatis, vel Urbana, vel Rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur, quot sint Casarij, vel Coloni.

L. Si qui
Cod. de Pro-
prietatibus
prescrip-
torum, apud
Theodosium.

Ac ne quis addubitet quibus rebus operam darent Casati, seu Urbani, seu Rustici, annotandum ex anteriori Romanæ Reipublicæ disciplinâ seruos Casatos, seu domesticos varias exercuisse prouincias. Quidam enim erant artifices, quidam Mediastrini. Artifices qui certam artem callebant.

Mediastini qui arte carebant, sed domesticis curis, ac functionibus erant dedicati. Quorum alij erant Atriæles qui atrium purgabant: alij Focarij qui focum, & lares curabant, de quibus Vlpianus, l. *Ait prætor* §. *Caupones, stibularij, & l. item apud Libeorem* §. *prætor ait*, ff. de iniuriis. Præterea in agris, ac prædiis scouorum Casatorum opera utebantur, ad redditus agrorum à Colonis exigendos, ad eorum rationes recensendas, ad vendendos fructus, & pecuniæ rationem in tabulas referendam. De quibus Vlpianus idem l. *ait Prætor*, §. *is quoque*, ff. de seruo corrupto Vbi deterrimum corruptelæ genus esse dicitur, si quis seruo suaferit rationes Dominicas intercidere?

Præter seruos, Colonos, Casatos, tam seruos, quam vasallos, habuit quoque Ecclesia libertos suos. Et vt certe licet liberi proprie dicantur, qui iusta seruitute à Domino manumissi sunt Attamè reperio libertos Ecclesiarum, non solum fuisse queis Ecclesiarum Prælati libertatis beneficium indulgissent, verum etiam quos laici, & alij quilibet inter manumissionis solemnias, certis obsequiis, ac operis Ecclesiæ reddendis alligassent. Vnde plures habuit olim libertos Ecclesia, quos numquam seruos habuerat. Quamobrem fieri, & acquiri libertos Ecclesiæ dicimus duobus modis, aut per manumissionem Prælatorum, seu Episcoporum, seu Presbyterorum: aut per manumissionem laicorum. Prælati manumittentes seruos Ecclesiæ certas operas, & functiones manumissis imperabant

l. An præter §. Caupones ff. nauar. Caupones, &c.

l. Item apud Libeorem §. prætor ait ff. de iniuriis.

bant annuatim pendendas; quarum ratione Ecclesia patrociniū libertorum reseruasse sibi dicebatur. At vero quando laici seruos suos in fauorem ecclesiarum manumittebant, ipsorum erat arbitrium præscribere suis libertis, quid clientelæ nomine vellent Ecclesiis per singulos annos exhiberi. Atque vt illius manumissionis laicæ in fauorem ecclesiarum notitia clarior habeatur, subiicio Cartam & instrumentum eiuscemodi libertatis.

NANDORIMVS MONACHVS.

Notum sit omnibus, tam presentibus, quam superuenturis, quod ego Vuolaliub, cum manu aduocati mei Engilboldi duo mancipia mea, id est Thiotonera, & Vuadindam, in Dei amore libertate donauī. Eā tamen ratione, vt annis singulis ad Cellam Raspoti, quæ ad Monasterium sancti Galli pertinet, in censu III. denarios soluant. Actum in loco qui dicitur Rota publice, presentibus his, quorum hic signa continentur, &c.

Annotandum vero totam istā classē hominumque seriem ex Colonis, mancipiis, seruis Casatis & libertis, conflatam appellari familiam Ecclesiæ. Nec enim iis assentiri possum, qui vbi familiam Ecclesiæ legunt, ibi de solis seruis agi suspicantur: quippe familia Ecclesiæ, quosuis homines continet, siue in potestate, siue in patrociniō Ecclesiæ versabantur. Cuius opinioni fulciendę vnicum adhibeo argumentū; Serui ex prisca

Quid familia Ecclesiæ.

Francorum lege testes esse non poterant, præsertim ubi donationum instrumenta oportebat confici, ut docuimus agendo de donationibus. Et confirmari potest ex lege 4. Visigothorum, l. 4. tit. lib. 2. Ac in donationibus comperio non paucos ex familia Ecclesiæ subscripsisse. Ita in diplomate, Balduini cognomento Hierosolymitani, qui in bellum sacrum profecturus, vendit Oberto Episcopo Leodiensi Tuuinum Castrum, tres subsignatorum ordines reperiuntur Primo Clerici, secundo Monasteriorum decani, qui Clericos, semper sequuti sunt. Tertio laici nobiles. Quarto personæ de familia Ecclesiæ, quorum nomina recensentur, & notantur hoc modo.

Annus 1096.

DE FAMILIA ECCLESIAE.

Lambertus de Hoyo. Theodoricus de Ponte, Uarnerus Pincerna, & frater eius Obertus, Lambertus Dapifer. Adelardus & Fredericus Frater eius Albertus de Offri Bono de Bauerfai, Joannes Dapifer, cum alijs quampluribus viris egregijs & honestis viris.

Extat autem exemplar donationis eius apud Aubertum Miræum, Donationum, Belgicarum, c. 13. Apud quem etiam cap. trigesimo quinto, legitur Donatio Comitis Namurcensis, qui Andemiam villam tradit Ecclesiæ Andenuensi Monasterium siue Virginum: in qua donatione plures subscripserunt de familia Ecclesiæ sancti Lamberti. Cum ergo, ut ex præfatis liquet, ad subscribendum serui non admitterentur, sequi-

Aubertus
Miræus, do-
nat Belg.
cap. 35.

tur Ecclesiæ familiam ex aliis, quàm seruis & mancipiis fuisse constitutam.

En ergo idea familiæ ecclesiasticæ serui, mancipia Coloni, Casati, Vasalli, defensores, Oeconomi, liberti, seu ex propriâ familiâ manumissi, seu quos laici in fauorē ecclesiarum manumississent, quibus satis expositis ad vltiora pergosi, modo Lectores monuero hanc personarum distinctionem non modo apud Latinos viguisse, qui in excogitandis tam versicoloribus seruitutum pigmentis ingeniosi fuerunt, verum etiam in medio mari, apud insulas Græcorum. Siquidem in insula Cypro Ioannes Leunclaius, ante Turcarum aduentum homines in quique classes diuisos fuisse testatur, quorum alij Pariki, alij Lestherij, alij perpyrarij. Libet eiusdem Leunclaii dictionem adtexere *Jncola* (inquit) *Cyprj regni priusquam Barbarorū subirent iugum, in quinque diuersa hominum genera distribuebantur, horum alius omisis, quod huic instituto nostro quadrat, exponam. Infimi generis appellantur pariki, Homines conditionis seruilis vsque adeo Domini obligati proponendum, ut vita necisque potestatem in eos haberent. Nomen ipsum Pariki Græcæ originis est. Nam παρικοί Græci dicuntur Coloni; sicut & Justiniano Augusto παρικίων ὀμικτων ius Colonarium est. Secundum hos proximi vulgo vocabantur Lesteri, qui quidem & ipsi Parikorum, seu Colonorum erant è numero, sed qui vel interueniente pecuniâ, vel gratiâ Dominorum, vel alia quadam viâ libertatem impetrauerant diuersa tamen ratione. Quippe nonnulli absolute*

Hominum
quæ Classe
a pud Turca

Ioan Leunc.
in Pand. cta.
p. 117.

De bonis Ecclesiarum in specie,
 liberi effidebantur. Quum alij duntaxat personali liber-
 tate potiti, nihilominus rerum suarum nomine Dominis
 essent obligati, puta quotannis ut soluerent, principibus,
 aut nobilebus viris 15. vel 6. plus aut minus Perpyra
 (quod genus monete est apud Turcas) cuius in perpyris
 numeranda pecunie caussa Perpyrarij dicebantur, &c.

CAPVT VI.

De operis, & disciplina seruorum Ecclesie.

IN seruis ecclesie tria hic nobis spectanda sunt,
 primo functiones & opera, quas ecclesie præ-
 stabant. Secundo disciplina qua continebantur,
 tertio gradus, & dignitas, si modo speciem quan-
 dam dignitatis vilissima capita obtinent, qui tam-
 diu honorum omnium aditu pelluntur, quandiu
 manent seruitutis nexibus illigati.

Quod ad primum attinet. Tria functionum, &
 operarum genera præstabant serui ecclesiarum.
 Aut enim Religiosis erant obsequiis addicti, aut
 prophanis, aut nec prophanis, nec sacris operi-
 bus vacabant, sed tributo tantum censuque an-
 nuo Ecclesie se subiectos fatebantur.

Religiosas operas præstabant Ecclesie, quos
 voluntas defunctorum legauerat ædibus sacris,
 vel ad custodiã, vel ad labes & ruinas senescentiũ,
 Basilicarũ instaurandas, vel ad sepulchra obser-

uanda, purganda, defendenda, aut ad pompam
 exequiarum illustrandam, lessumque singulis an-
 nis instituendum, quoties memoria defunctorum
 solemnibus sacris celebraretur. De hoc autem
 seruorum genere mentionem expressam facit Ca-
 non nonus, Concilij Parisiensis tertij, cuius titulus
 est. *De famulatu & ministerio seruorum degenerum.*
 Vult enim Concilium Parisiense vt quos seruos
 morientium dominorum voluntas sepulchro ser-
 uando, ac custodiendo addixit, illos nefas sit ab
 his functionibus auelli, quin etiam si pietas testa-
 toris seruos suos ad Ecclesiarum defensionem
 manciparit, illi quoque Ecclesias strenue tuean-
 tur, & occursum impendant. *De degeneribus seruis
 qui sepulchris defunctorum, pro qualitate ipsius mini-
 sterij deputantur hoc placuit obseruari, vt si qua ab au-
 ctoribus fuerunt conditione dimissi, siue hæredibus (id est
 siue hæredes eos diuiserint, & deputauerint sepul-
 chris parentum) siue Ecclesiis fuerint deputati, volun-
 tas defuncti circa eos in omnibus debeat obseruari. Quod
 si Ecclesia eos de fisci functionibus in omni parte deffen-
 derit, Ecclesia, tam illi, quam posteritorum defensione in
 omnibus potiantur, & occursum impendant. Quo in
 Canone duo obscura sunt primum quid sint de
 generes serui, secundum quid sit occursum im-
 pendere.*

Concil. Pa-
 risiense 3.
 Can. 9.

Degeneres seruos meo quidem iudicio intelli-
 gendos esse dixerim, quos antiqui mediastinos
 vocarunt. Olim enim duo seruorū erant genera,
 quidam Ergastæ siue artifices qui certam artem

Quinam
 sunt dege-
 neres serui.

callerent, scriptoriam, lanificiam, medicam, &c. Alij mediastini qui sine arte essent. Et hos certe degeneres merito appellandos esse censeo, quòd ceteris minus vriles haberentur. Ipsos autem potius quam alios sepulchris deputabant, seu morientes, seu eorum hæredes: quia ex ipsorum operis tenuæ ad modum lucrum & commodum essent percepturi. Occursum autem impendere, fortasse quispiam suspicabitur nil esse aliud, quàm funebri pompæ antecire. Ira enim Romani solebant exequias suas ambizioso comitatu seruorum libertate donatorum illustrare, qui pileum libertatis indicem eo die, quo patroni corpus efferebatur, gestabant. Hanc pompam describit Propertius, vbi luxuriosi cuiusdam ingluuie extincti funus describit.

Persius Sat.
tyra 2.

*In portam rigidos calces extendit, at illum
Hesterni capite induto subiere Quirites.*

Huic Iustinianus edixit ne qui pileati cadauera deduxissent, aut stantes ante lectulum ventilassent, illi ad seruitutem possent retrahi. Eo enim tempore vanâ liberalitatis specie iactabant, se complures, & pileum seruis die funeris imponebant, vt ex Domini magnificentia libertatem accepisse viderentur, l. cum deditur, s. sed & qui Domini, ff. de Latinâ libertate tollenda.

l. Cum de.
ditiij s. sed
& qui Do-
mini, ff. de
Latina li-
bertate tol-
lenda.

Occursus ergo impendere si ad defunctos referatur, nihil est aliud quam funus nobilitare oc-

curfusuo, & cadaueri occurrere, quando in sepulchrum defertur. Verum si Canonis sensum attentius inspicio: illud *Occursum impendere*, non tam ad defunctos pertinet, quam ad Ecclesiam, cui iubentur seruire. Nam quia eos seruos Ecclesia ab oneribus fisci tuetur, illi vicissim Ecclesiam defendant, necesse est, & *occursum* hoc est *auxilium* impendant.

Interim vero legatos ad sepulchra seruos, ne cui dubium esse possit, Diui Remigii testamento illustratur, qui ad reficienda tecta eius ædiculæ, in qua corpus eius condendum erat, legat nominatim Celsum seruum, & Villam Huldriciacam.

Ex quibus Celsus quem per manum meam Celsa sobrina mea tibi tradidi (Ecclesiam Remensem alloquitur) *& Huldriciaca Villa, quam Huldricus Comes ei loco ubi ossa mea Sancti Fratres & Coepiscopi Diocesens tua ponenda elegerint, in tegumentis deseruiant, &c.*

Testamentum D. Remigij apud Flodoardum;

Mirum vero videbitur alicui veteres de sepulchrorum suorum tutela cogitasse. Vt quid fortasse, dicet quispiam, tantum honorem suis cineribus optabant. Nunquid Ecclesiæ & Cœmeteria satis tuta loci Religione & humanitatis sensu, quæ calamitatem mortuorum sacram fecit & inimicitias verat ultra vitæ terminos extendi. At cessabit facile tota hæc dubitatio, si sepulchra mortuorum plerumq; non in Ecclesiis nec iuxta Ecclesias, sed in Campis villisque extructa recordemur. Itaque criptis, aut ædiculis, quibus cadauera condebantur custodes addebant aduersus hominum, aut

Quamobrè antiqui suis sepulchris præspiceret.

Prædones
quidam ex-
poliabant
defunctos
quos vesti-
tos & ami-
ctos sepeliri
erat cōsue-
tudo.
Concil.
Braccarense
2, can. 68.

ferarum iniurias: Monumentorum vero in Campis
iacentium mentionem facit Canon. 68. [Concil.
Braccarenfis 2. *Non oportet Clericos & presumptores
super monumenta in Campo ministeria portare, aut di-
stribuere sacramenta, sed aut in Ecclesia, aut in Basi-
lica, ubi martyrum reliquia sunt posita, ibi pro defunctis
oblationem offerre.*

Cum itaque Nobiliores, sibi sepulchra extrue-
rent loco singulari, & proprio, quid mirum si ad
huius loci custodiam seruos deputarent.

Eam vero seruorum Ecclesiis seu monumentis
mortuorum deputandorum consuetudinem, ma-
nasse crediderim ex antiquo Romanorum iure.
quippe ex rescripto Papiani libro 1. responsum,
*Servos ad templi custodiam, quod edificari Tuo voluit
destinatos, neque manumissos, hæredis esse constitit, l. ser-
uos, ff. de liberali causa.* Ex qua lege fiebat anti-
quitus, ut non nulli hæredum seruos religiosis mu-
neribus addictos repetere vellent, & propriis lu-
cris ac commodo vindicare. quamobrem statue-
runt Concilia ne fraus illa fieret voluntati testa-
torum: sed serui in ea conditione iisue locis per-
manerent, quibus essent auctoritate morientium
dominorum deputati. Ita Concilium Aurelia-

1. seruos ff.
de liberali
causa.

Concil. Au-
rel. 4, can. 32

nense 4. Canone 32. *De genere Seruili id decreui-
mus obseruandum, ut descendens inde posteritas, ubi-
cumque quamuis post longa spatia temporum reperitur
in loco cui auctores eius constat fuisse deputates, reuocata
studio Sacerdotis, in ea, que constituta est à defunctis con-
ditione permaneat, cui præcepto, si quis secularium hu-*

mana

manæ prauitatis impulsu crediderit obuiandum, quousque se corrigat, ab Ecclesia suspendatur.

Post religiosas operas, quas serui Ecclesiæ impendebāt prophanas adoriamur. Prophanæ operæ triplicis sunt generis. rusticæ siue colonariæ domesticæ, & militares De Colonariis Lex Alemanica tit. 22. *Qualiter Serui Ecclesiæ tributa soluere debeant, onera atque functiones Seruorum, Ecclesiasticorum ita præfinit. Serui Ecclesiæ tributa sua legitime reddant quindecim siclas de Ceruisa, porcum valentem tremisse vno, panē modii duo, pullos quinque, oua viginti. Ancillæ autē opera imposita sine neglecto faciant, serui dimidium sibi & dimidium in Dominico Aratium reddant, & si super hæc est, sicut serui Ecclesiastici ita faciant, tres dies sibi & tres in Dominico.*

De operis
seruorum
Ecclesiæ lex
Alemanica
tit. 22.

Quæ vt facilius intelligi possint animaduertendum non ita duram & austeram fuisse antiquorum seruitutem, quin aliquando rebus suis cōsulere & peculium cōparare possent. Itaque sic totum vitæ tempus partiebantur, partim agros minorum colebant, partim vero suos: vel si proprios non haberent peculioque carerent, pacta mercede aliorum agris colendis operam allocabant.

Ex iis vero lucris & commodis, quæ serui capiebant, seu ex agri in peculium dati cultura, seu ex locatione operarum, tributum Domini dabant quod tributi genus exprimitur in parte primâ legis supradictæ. Præter quod tributum etiam te-

Quod discrimen inter seruos & Colonos.

nebantur per tres dies singulis hebdomadibus operas suas dominorum utilitatibus impendere. Ceterum istud fuit inter seruos, & colonos discrimen quod Colonorum operæ dierum numero non præfinitur, sed quantitate & portione agri, ita ut scirent Coloni quantum terræ in Dominorum commodum, & singulare emolumentum, arare tenerentur, quo penso reddito nil aliud Dominis operæ debebant, nisi quod ex fundis & prædiis ad colendum acceptis, decimam fructuum & obventionum omnium rusticarum Ecclesiæ persoluebant. Præclare vero definiunt leges Baviuariorum operas, & tributa Colonorum, ac seruorum Ecclesiæ, tit. 1. cap. 4. quæ totum hîc ex scribo ne dubium quidquam lectoris animo possit residere.

DE COLONIS VEL SERVIS ECCLESIAE, QUALITER SERVIANT.

I. De colonis vel seruis Ecclesiæ qualiter seruiant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundum estimationem iudicis, provideat hoc iudex, secundum quod habet donet. De triginta modis tres donet, & pascuarium desoluat secundum usum Prouincia.

II. Andeingas legitimas, hoc est, perticam decem pedes habentem quatuor perticas in transuerso, XL. in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & tradere. A tremisse vnusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat. Et vineas plantando

claudere, fodere, propaginare, pracidere, vindemiare.

III. Reddant decimum fascem de lino. De apibus decimum vas. Pullos quatuor, Oua quindecim reddant.

IV. Parafredos donent, aut ipsi vadant, ubi eis iniunctum fuerit. Augurias cum carro faciant usque L. leugas, amplius non minentur.

V. Ad Casas Dominicas stabulare fanile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant: & quando necesse fuerit, omnino componant. Calcifurnium ubi prope fuerit, ligna aut petras L. homines faciant, ubi longe fuerit, C. homines debeant exire: & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.

VI. Seruus autem Ecclesie secundum possessionem suam reddat tributa. Opera vero tres dies in hebdomada in Dominico operet: tres vero sibi faciat. Si vero Dominus eius dederit ei boues, aut alias res quas habet, tantum seruiat, quantum ei per possibilitatem impositum fuerit, tamen iniuste neminem opprimat.

Quibus in legibus ne quam faceat nauseam inculta latinitas, & nominum barbarorum insolentia, paucis moneo Andecingas nil esse aliud quam certum aratorie operae pensum quod villani, seu Coloni Dominis persoluunt. Gallivocant *Coruees*. At vero parafredos dare, est equos agminales subministrare, maiores quidem & generosiores equis ordinariis & cursoriis, ut latius explicat Cuiacius ad tit. de Cursu publico, Parafredos autem antiquioris ævi scriptores paraucros appellant. Quamobrem Coloni Ecclesiasti-

Cuiacius ad
tit. de C.
su publico.

ci tenentur primo ad arandum certam agri mensuram ac portionem in commodum & lucrum Ecclesiæ. Ad prata formanda, colenda, purganda, fœnum secandum, tractandum, condendum: ad vites claudendas, colendas, purandas inferendas, pangendas, &c. Secundo tenentur ad decimam fructuum è prædiis sibi in Colonariam datis Ecclesiæ præstandam. Tertio tenentur ad parasfredos donandos, si quando equitum præfidiariorum operâ Ecclesiæ indigeant, ad angarias faciendas hoc est currum ministrandum quo res Ecclesiæ deuehi, & asportari possint intra quinquaginta leucas. Quarto tenentur ad deducendum in domos & casas Ecclesiæ pascua quælibet alendis armentis. Calcem, ligna, saxa & arenam si reficiendis ædibus opus sit. Serui vero sic Hebdomadarias operas partiuntur, vt tres dies sibi, tres vero Domino laborent, Postquam vero in Ecclesiæ bona & facultates grassari ceperunt, aut impij, aut auaritiæ morbo dementati nobiles non prædia tantum & fundum Ecclesiæ, sed etiam seruos fœdo peculatu rapuerunt.

Quamobrem cum seruos Ecclesiæ, optimates non pauci vindicassent, & intra suæ ditionis fines continui retinerent operis impeditos, ne omnino seruorum suorum studiis & famulatu Ecclesia careret, Carolus Caluus, sub quo res Ecclesiæ labi ceperunt, edixit vt serui omnes Ecclesiastici quocumque in loco, ac potestate versarentur viginti dies in Ecclesiæ commodum suas operas

impenderent. Serui, inquit, Ecclesiarum quibuscumque potestatibus subditi, unde melior consuetudo, vel denotior commendatio, ex tempore & iussione Domini Ludouici, vel certe Domini Karoli, seu etiam Pipini non existit, saltem viginti diebus in anno, eidem Ecclesie ad reficiendas ipsius ruinas seruire sinantur, ubi autem & amplior commedatio, & melior consuetudo inde habetur, pro hac nostra necessitudinis consideratione non decidad.

De domesticis seruorum operis nil illustre, aut clarum occurrit: quippe ipsorum ministeria cibis coquendis, parandis, & domesticæ rei componendæ impendebantur, hortos, vestes, cubicula curabāt. Nec enim putauerim monachos ad viles hæc operas adhibuisse confratres suos & sodales, ante extinctam seruitutem Chronicon Constantiense in vita sancti Gebhardi Episcopi, capite decimo nono, post extructum Monasterium refert Gebhardum seruos suos ad ministeria Monachorum deputasse. Post hæc conuocatis seruis suis, eligit ex eis optimos quosque & constituit ex eis cocos, pistores, caupones, fullones, sutores & hortulanos, carpentarios, & singularum artium magistros, & constituit eis, ut eo die quo fratribus deseruirent de cibo & pane fratrum ciberentur, quia dignus est operarius cibo suo.

Chronicon
Constantiense, cap.
15.

Tandem inter seruos erat honestissimum genus ad militares operas designatum: quos non tam seruos quam clientes dixerim. Illi equestri agmine collecto, si quando opus esset, Ecclesiam tuebantur, & res eius inter bellicos tumultus à prædatione defendebant, equos etiam, cum

Chron.
Constant.
ibid.

illis indigebant fratres, commodare tenebantur, cuius rei exemplum insigne eodem Chronico Constantiensi. Constituit, etiam, alios clientes qui equitando deseruirent, scilicet ut semper parati essent ad equitandū quocumque necessitas exegisset, & ad commo-
dandum fratribus caballos suos, quocumque poposcent.

Cent. Cart.
to. 2. antiq.
Alemau.

Tandem inter operas seruorum numeratur præstatio census ac tributi. Quidam enim seruos suos sub sola annui census pensione Ecclesiæ deuouebant, adeoque præter tributum & vectigal condictum Ecclesia nil à seruis poterat repetere. Cuius rei vestigium extat in Centuria Cartarum tomo 2. Alemanicarum antiquitatum Carta 4. vbi certi Serui dicuntur pertinere ad monasteriū Sancti Galli iure proprietatis, in cuius recognitionem tenentur dare singulis annis vnā libram ceræ.

Quamdiu ergo Serui viuebant, tandiu ea onera subire tenebantur, quibus voluntate testatorū & dominorum fuerant deputati. Iphis vero morientibus Ecclesia ius habebat spoliū, seu vt veteres Cartæ loquuntur, *Ius mortuarij*, hoc est ius occupandi hæreditatem defuncti, pulsus ab eius aditione cognatis & parentibus. Ita in præfata Carta annotatur Abbatem Sancti Galli ius habere mortuarij in eos seruos, qui quotannis libram ceræ pendebant. *Post mortem vero eorum Abbas Abbas qui pro tempore fuerit, de singulis mortuariū accipiet.* Historia Constantiensis apud Pistorium testatur Sanctum Gebhardum seruo-

suos, quos monasterio addixit, ab onere mortuarij exemisse: itaut monachi è re seruorum mortientium nil acciperent exuuiarum nomine, sed integram & solidam hæreditatem legitimis successoribus relinquerent. *Ut autem, inquit, serui bono animo ministrarent dominis huiusmodi, donatio cumtulauit ipsos, scilicet vt cum quis presentium, vel ipsorum successorum, qui de progenie illorum esset, moreretur, exuuiæ de eis non sumerentur, sed hæredes relictam hæreditatem indinifam possiderent.*

Chron. Constantinense cap. 19. apud Rerū Germanicarum scriptores editos opera Pistorij.

CAPVT VII.

De disciplina & gradu seruorum Ecclesiæ. Quæ causa fuit cur honestius educarentur serui Ecclesiæ. Ex seruis clerici ordinati. Seueritas Clericorum in seruos cohibita. Maleficia & sortilegia solius fori Ecclesiastici. Serui Ecclesiæ eiusdem ordinis cum seruis Regiis. Quid sit iurare cum Sacramentalibus. Serui Ecclesiastici ab oneribus fisci immunes, &c.

EX quo D. Paulus monuit Episcopos creati domui suæ bene præpositos, vt è composita familia quiuis augurari posset, quem ordinem & splendorè Ecclesiæ rebus essent allaturi: ex eo nemini dubium esse potest, Ecclesiam omni ætate in instituendis, ac formandis seruorū suorū ingeniis sollicitudinè non mediocrem adhibuisse. Quippe Ecclesiæ summum decus fuit, vt etiam ignobiles

animi inter operarum æstus atque ærumnas, virtutem discerent, & in serui corpore mentem gestarent heroïcis artibus ac studiis eruditam. Augebat vero curam Ecclesiæ in formâdis seruorum animis, expectatio fortunæ nobilioris. Educabantur quippe serui Ecclesiæ ad spem clericalis ordinis, cui, si mores studiaque latis castigata fauerent, solebant Episcoporum beneficentia inseri.

Concilium
Toletan. 4
can. 74.

Concilium Toletanum quartum Can. 74. *De familiis Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ reclusio & probitas morum commendat, ea tamen ratione ut antea manumissi libertatem status sui recipiant & denuo ad Ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere seruituti qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quidquid autem talibus, aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquomodo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere, sed omnia ad ius Ecclesiæ à qua manumissi sunt oportet post eorum obitum pertinere.* In

Concilium
Emeritense
can. 18.

Concilio Emeritensi can. 18. iubetur ut presbyteri de Ecclesiæ suæ familia clericos sibi faciant in Concilio Toletano nono can. vndecimo ut Clerici fiant ex familia Ecclesiæ qui si virtutum studio, atque exercitatione floreat, ad maiores ordines prouchantur. *Qui ex familia Ecclesiæ seruituri deuocantur in Clerum, ab Episcopis suis necesse est libertatis percipiant donum: & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demum maioribus fungantur officijs, quos*
vero

Concil. To-
let. 9. Can.
11

vero flagitij sordidauerit incorrigibilis noxa, pe-
seruitus conditionis, releget in catenam. Cum ergo vir-
tutum, & vitæ bene compositæ præmium Clerica-
lem dignitatem vnà cum libertate sibi propositam
cernerent, quis dubitat seruos Ecclesiæ olim
egregijs certasse facinoribus, presbyterosque, ac
Episcopos quibus subdebantur, non tam formi-
dasse, vt heros truces, quàm vt patres beneuolos,
ac institutores coluisse.

Inuenio tamen rixas, & odia seruorum aduer-
sus Ecclesiarum pastores, quas vt cõpescerent, sæ-
pe seruis contumacibus membra refecabāt. Hanc
iracundiæ & indignationis speciem, vt indignam
maiestate Sacerdotij reprimit Synodus Emeri-
tensis Canone 15. *Placuit huic sancto Concilio, vt om-
nis potestas episcopalis modum suæ ponat ira, nec pro quo-
libet excessu cuiuslibet ex familia Ecclesiæ, aliquod corporis
membrorum præsumat extirpare aut auferre. Quod si ta-
lis eius serit culpa, aduocato iudice ciuitatis, ad examen
eius deducatur, quod factum fuisse assertur, &c. Simi-
liter, & quia comperimus aliquos Presbyteros ægritudine
accedente Ecclesiæ suæ familia crimen imponere, dicentes
ex eishomines aliquos maleficium sibi fecisse eosque sua po-
testate torquere, & per multam impietatem detrimentare,
& hoc emendari placuit per rectitudinem huius sententiæ.
Instituentes igitur decernimus, vt si Presbyter talia pati
se dixerit, ad aures hoc sui perducatur Episcopi. Ipse au-
tem datis bonis hominibus ex latere suo, iudicem hoc iu-
beat querere, & si sceleris huius cuius fuerit inuenta, ad
cognitionem Episcopi hoc reducat, & processu ex eius*

Concilium
Emeritense
Can. 15.

ore sententia ita malum extirpatum maneat, &c. Vbi obiter annotandum aliter iniurias, & crimina ordinaria seruorum Ecclesiæ vindicari; aliter vero maleficia, seu sortilegia, vt vulgo dicunt. Quippe Canon Toletanus ordinarij criminis arbitrum facit & cognitorem, indicem ciuitatis. At maleficiij causam vult à solo Episcopo, & missis à latere Sacerdotibus tractari. Quia maleficiorum cognitio fori semper fuit ecclesiastici, quod male feriat quidam Ecclesiæ hostes contumaciter incessunt, & coniuratis maledicentiæ arietibus, funditus euertere moliantur.

Omnino vero in suis seruis modestiam, & æquitatem Ecclesia semper desiderauit. Neque permittit vt turbatis Reip. temporibus & bello sæuiente prædas, & captiuos abducerent. Ita Canon. 23. Concil. Aurel. 4. sub Childiberto Rege. *Seruis Ecclesiæ, vel Sacerdotum prædas, & captiuitates exercere non licet, quia iniquum est, vt quorum Domini redemptionis prestare solent suffragium, per seruorum excessum disciplina Ecclesiastica maculetur.*

Quod vero ad eorum prerogatiuas, & priuilegia pertinet. Certum est seruos Ecclesiæ eodem gradu, ac pretio quo seruos regios fuisse. Vnde qui seruum Ecclesiæ interfecisset, in triplum restituere tenebatur, sicut qui Regium seruum occiderat. Lex Alemanica, titulo octauo. *Si quis seruum Ecclesiæ occiderit in triplum compenat sicut solet seruus Regis, ita soluatur I. LXII. Solid. & si eum rapuerit contra legem & vendiderit extra Prouinciam triplici-*

Concil. Aurel. 4. Can. 23. sub Childiberto, anno 541.

Regis Alemanice, tit. 2.

ter eum componat. Eadem ferme habentur titulo vigesimo secundo, De Receptione serui fugitiui. Si quis mancipium Ecclesiæ, aut seruum, aut ancillam fugitiuum susceperit, aut ipse Presbyter requirat, aut missus eius legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem ant. stiterit, sicut solet aliis Alemanicis componere, ita & tripliciter componat, & quidquid Ecclesiæ contra legem fecerit, omnia tripliciter componat, sicut lex habet. Leges Ripuariorum eodem modo, vnum & idem pretium hominibus Regiis, atque ecclesiasticis constituunt. Nam cap. 9. Si quis Regium hominem interfecerit, centum solidis culpa indicatur. Et cap. 10. si quis hominem Ecclesiasticum interfecerit, centum sol. culpa indicatur, aut cum 12. iuret.

Legum Alemanicarum
titulo 22.

Leges Ripuariorum, cap.
9. & 10.

Mitiores paulo sunt leges Baiuuariorum quibus seruus Ecclesiæ occisus iubetur solummodo induplum cõponi. Si quis seruum Ecclesiæ sine mortali culpa occiderit, tit. l. c. 5. per præsumptionē duos similes restituat pro illo quē occidit, & si negare voluerit cum duodecim sacramentalibus iuret in altari in illa Ecclesia cuius seruum occidit. Iurare autē cum sacramentalibus est ritus antiquus, quo se purgare solebant ab inflicta contumelia, interposito sacramento. Ad sacramentum autem socij adhibebantur, vel plures, vel pauciores prout causã maioris erat, vel minoris momenti. Isti vero socij qui vnâ cum reo iurabant, dicebantur sacramentales: itaque vbi res Ecclesiæ agebatur, plures opus erat admoueri sacramentales, quàm in aliis causis, sic vbi de incen-

Leges Baiuuariorum.

Leges Ba-
iuuuariorum
tit. 6.

dio Ecclesiæ tractatur, si quis sese purgare voluisset oportuit adhiberi 24. Sacramentales, legis Baviuariae titulo sexto.

Concil. To-
let. 3. Ca-
none. 21.

Præter hanc vero cum seruis Regiis similitudinem, alia quoque fuit seruorum Ecclesiæ prærogatiua, ne fisci oneribus tenerentur; necogi possent ad angarias, & parangarias, sicut reliqui ex seruis, qui iumēta, vehicula, & operas suas conferre tenebantur in commodum fisci, aut bello imminente, aut si quando opus esset vias publicas muniri, pontes refici, annonam & arma conuehi; A quorum munerum præstatione liberos facit Ecclesiæ seruos Canon 21. Concilij Tolet. 3. mus. *Quoniam cognouimus per multas ciuitates Ecclesiarum seruos & Episcoporum, vel omnium Clericorum à Iudicibus, vel actoribus publicis diuersis angarijs fatigari, omne Concilium à pietate Domini nostri poposcit, vt tales deinceps ausus inhibeat: sed serui superscriptorum officiorum in eorum vsibus, vel Ecclesie laborent. Si quis vero iudicum, aut actorum Clericum, aut seruum Clerici, vel Ecclesia in publicis, ac priuatis negotiis occupare voluerit, à Communione Ecclesiastica priuetur.*

CAPVT VIII.

De libertis Ecclesiarum, ac primo de vario genere manumissionum apud veteres Francos, Longobardos, Alemannos. Quid sit libertus Amund. Ritus faciendi Amundium. Quid Impans & manumissus in votum Regis. Quidnam sit homo denarialis Aldij quinam, &c.

CVriosa satis nec ingrata antiquarum manumissionum speculatio non potest auspicius inchoari, quam si dicamus eos omnes qui in Galliâ veteri, siue Longobardiâ manumittebant, vel patrocinium, ac clientelam serui manumissi retinuisse, adeoque libertatem non concessisse nisi sub conditione operarum, quas liberti certis temporibus exoluere tenebantur: vel certe seruos suos omnino potestate herili exautorasse, plenamque illis sui auctoritatem tradidisse. Qui serui sine retentione operarum, & residuo clientelæ nexu manumittebantur. Hi maiore quadam & meliori libertate gaudebant, dicunturque in antiquis legibus *Amundij*, siue serui *Amūd*. Quod nomen à voce *mūdium* deriuatum puto: Est autem *mūdium* ius, dominium, & auctoritas, ita amundi qui omnino potestate, & ditione patronorum sunt exempti. Nisi malimus amundios seruos eo

nomine appellatos, quod mundium nullum solvere tenerentur. Nam qui sub conditione manumittebant solebant seruis à se manumissis, in clientelæ perenne monumentum, certum census nummarium quotannis persoluendum imponere, qui census mūdium dicebatur, propterea quod esset indiciū alicuius potestatis quam manumissores in libertos retinebant. Ita legis Longobardicæ lib. 2. tit. 35. l. 4. *Si quis seruum suum, aut ancillam liberum, vel liberam dimiserit, & posuerit ei mundium, aut unum solidum, aut II. aut III. aut VI. tantum habeat mundium, quantum in Carta ei affixit, ut qui postea ex ipsa muliere nati fuerint, siue masculi, siue fœminæ non habeant amplius mundium nisi quantum, & mater earum.*

Forma autem manumittendi amundium singularis est, fiebatque PER QUARTAM MANVM, vt vocant. manumissor tradebat eum in manus liberi hominis, is vero in manum secundi alicuius, secundus in manū tertij, tertius in manum quarti à quo ducebatur in quadriuium, & ostensis quatuor viis, ac placeis iubebatur ire quâ vellent, & deinceps suo iure, & arbitrio viuere. Sic autem manumissus nullis amplius erga patronum obsequiis, aut operis tenebatur, nec illius hæreditatem si legitimis hæredibus careret licebat patrono capessere, sed eius bona, vti bona caduca hominis ingenui, vindicabantur fisco, & ærario principis. Quod totum liquet ex titulo trigesimo quinto, libri secundi legis Longobardicæ. *Qui Sulfreal &*

Leges Longobardicæ lib. 2. tit. 35. l. 4.

Legis Longobardicæ, lib. 2. tit. 35.

à se extraneum, id est Amund facere voluerit, sic debet facere. Tradat eum prius in manus alterius hominis liberi & per Garathinx ipsum confirmet, & ille secundus tradat eum in manus tertij hominis, & tertius tradat eum in quarti. Et ipse quartus ducat eum in quadrium, & thingat in Vuadia, & Gifiles ibi sint: Et dicant sic de QVATVOR VIIS VBI VOLVERIS AMVLARE LIBERAM HABEAS POTESTATEM. Si sic factum fuerit, erit Amund, & ei manebit certa libertas, & postea nullam repetitionem patronus aduersus ipsum, aut filios eius habeat potestatem requirendi. Et si sine heredibus legitimis ipse, qui Amund factus est, mortuus fuerit, curtis Regis illi succedat, non patronus, aut heres patroni.

Qua in lege, exotica ista vocabula sic explicantur. Thingare, & Garathingare est, factam donationem confirmare, ac ratam habere Gifiles autem sunt testes, siue obsides in munimentum alicuius pacti, aut traditionis. Vuadia idem est quod Gardia seu custodia. Itaque qui Amund facit Garathingat in Vuadiâ, id est obsidem se, & assertorem facit libertatis seruo traditæ, ita vt quando, cumque Dominus eum in seruitutem reuocare vellet, ille cuius manu Amund factus erat, libertatem ipsius propugnare teneretur. Garathingare autem origo est verbi Gallicè *garantir*. Fuit, & alia seruorum classis, qui plenam libertatem assequabatur. Nam cum existimarent illud pietatis; ac misericordiæ genus quod seruos manumittendo, exercebant, Deo gratum esse, & acceptum, adeoque posse eius saluti, proficere, in cuius votum fa-

ta esset manumissio: nonnumquam in votum Regis manumittebant, & qui ita manumissus esset, dicebatur Impans, ac integram libertatem assequeretur: propterea quod in votum regis, nefas esset imperfectam tantum & diminutam libertatem impertiri. Ita legis Longobardicæ titulo 35. l. 1. Rotharius Rex Longobardorum edixit. *Qui per Impans id est, in votum regis dimittitur ipsa lege vivat, sicut qui Amund factus est, & cum eo Patronus vivat tanquam cum fratre, aut cum aliis parentibus liberis.*

Legis Longobardicæ
itulo 35. l. 1.
ibri 2.

Aliud fuit libertorum genus, quorum patrocini-um retinebant sibi manumissores, & certum operarum pensum quotannis exoluendum imperabant. Hoc autem varias sortitur appellationes, pro variis cæremoniis, quibus inter manu mittendum utebantur. Alij enim dicuntur *denariales*, alij *tabularij*, alij *Ald j.*

Denariales dicuntur liberti qui per iactum denarij manumissi sunt, hoc pacto. In manu serui manumittendi ponebatur denarius, quem Rex aut Imperator manum serui impellendo, & succutiendo exiecit. Huius formulam integrã. Ex refert Ernestus Cæcellarius centuria cartarũ carta 6. *In nomine sancte, & individue Trinitatis, Hludouicus diuina fauente gratia Rex. Nouerint oēs fideles nostri presentes scilicet & futuri, quia nos rogatu Purucharti dilecti Comitum nostri, quendam proprium seruum nostrum Johan nomen, in presentia fidelium nostrorum per excussionem denarij de manu illius iuxta Legem Salicam in eleemosy-*

Ernestus in
Cent. Cartarum
carta. 6.

nam nostram liberum dimisimus, & ab omni iugo seruitutis absoluius, eius quoque absolutionem hoc scripto firmauimus, quam in omni tempore firmam, inuiolabilemque mansuram esse volumus. Precipientes ergo iubemus, ut sicuti reliqui manumissi, qui per huiusmodi titulum absolutionis à Regibus, vel Imperatoribus noscuntur esse relaxati ingenui, ita deinceps memoratus Ioban, bene ingenuus, atque securus existat, & ut ista ingenuitatis pagina firma stabili que consistat, annulo nostro eam consignari iussimus, Et nustus, Cancellarius, ad vicem Theostimari Archicapellani recognoui. Datum II. Kal. Iun. Anno Incarnationis Domini DCCCCVI. Indict. VIII. Anno Regni Domini Hludouici. VII. Actum in Roituilla feliciter. Amen.

I. Salicæ
tit. 28.

De quo seruorum genere loquuntur leges antiquæ locis compluribus. Legis Salicæ titulo vigesimo octauo iubetur, vt qui seruum alienum sine consilio Domini ante Regem, per denarium, ingenuum dimiserit C. solidis mulctetur.

Horum ergo seruorum, qui denariales dicti sunt, conditio fuit, vt filios quidem ac cognatos heredes habere possent: ipsi vero nec eorum liberi ante tertiam generationem, nullius cuiusquam hæreditatem adire valerent. Purgari enim seruitutis sordes, nisi post tertiam generationem posse non credebant, nec ingenuitatis iura, nisi nepotibus, quibus lóginquitas temporis labes, ac maculas auorum deterfisset, competere: ita in Capitulis Caroli & Ludouici, lib. sexto capit. 208.

Capitula
Caroli &
& Ludouici,
Capit. lib.
6. cap. 208.

Homō denarialis non antea hereditare in sua agna-

Leges Longobardicæ
libro 2. tit.
34. l. 1.

tione poterit, quàm usque ad tertiam generationem perueniat. Consentit Lex Longobardica, libro 2. tit. 34. Lege II. ubi Imperator Pipinus sic edicit. *Homo denarialis non habeat hereditatem in sua generatione antequam usque in tertiam generationem perueniat, & homo Cartularius similiter.* Eodem fere pacto, apud nos nobilitatis iura, & prærogatiuæ insigniores non nisi tertia generatione continuâ firmantur. Vt vero Amundijs sine legitimo hærede morientibus fiscus succedit, ita quoque denarialibus & in votû Regis manumissis. Ita Legis Ripuariæ, tit. 57. l. 4. *Si homo denariatus absque liberis discesserit non alium nisi fiscum nostrum hæredem relinquat.*

Leges Ripuariæ, tit.
57. lege 4.

Licet auté non ita suppleret Natalium calamitalem denarialis manumissio, quin al qua nota squalloris antiqui remaneret: Attamen denariorum longe potiore fuisse conditionem quam eorum qui sub conditione census præstandi manumissi essent hinc maxime coniecere est, quod tributarij interfecti pœna est tantum triginta sex solidorum, denarialis vero ducentorum. Nimirum Regis maiestatem violasse credebatur qui seruum eius manu exauctoratum, & in votum Imperij, ac Reip. manumissum percussisset.

Præter Amundios, Impantes denariales, suis & aliud genus libertinorum quod antiquæ leges Aldios appellarunt, horum conditio longe ceteris inferior, atque ignobilior: quippe qui minimam, & imperfectissimam libertatem assequerentur,

nec tam viderentur omni seruitute exempti, quàm in mitiorem, ac clementiorem famulatus legem translati. Vt enim veteres Romani cum conditione operarum præstandarum seruos suos manumittebant, quod liquet, ex toto tit. *De operis libertorum*, quas etiam aliquando à senibus ætate confectis, & aduersâ valetudine laborantibus inclementer exigebant, vt constat ex l. *libertus ff. de operis libertorum*, aliquando vero extraneis elocabant, vt lucrum pretiumue operarum caperent, l. *Patronus*, ff. eodem tit. ita & veteres Franci, ac Longobardi eadem ratione seruos sua ditione & potestate duris aliquando conditionibus relaxabant, & non tam dabant libertatem quam mutabant seruitutem. Quia vero hoc imperfectæ pietatis genus Deo placere non potest, cuius oculis suaue, ac iucundû esse nil potest, nisi quod ex omni parte beatum est, ac perfectum, ideo in his manumissionibus testem adhibere Deum nefas erat, atque in conspectu altarum Aldios facere. Qui enim seruum, aut ancillam coram sacris altaribus manumiserat, censebatur illis plenam libertatem indulgisse, sicut qui *Fulfreal*, aut *Amund* fecerat, ita Rotharius l. 54. tit. 35. *De manumissionibus*. *Si quis seruum, aut ancillam in Ecclesiâ, vel circa altare à modo liberum, vel liberam dimiserit, sic maneat ei libertas, sicut ei qui Fulfreal in quarta manu traditus & Amund factus est. Nam qui aldiu facere voluerit non eum ducat in Ecclesia: nisi alio modo faciat, qualiter voluerit, siue per Cartam, siue qualiter ei placuerit.*

Rotharius
libro 2. legis
Longobardi
cx. tit. 35. §
1.5.

Tristis itaque ac seuera fuit Aldiorum conditio, nec multum à seruitute dissentanea: itaque Aldio sine consensu Domini stipulari, negotiumve vllum pertractare, vendere, aut alienare quidquam è peculio nefas fuit, vt notat idem Rotharius, l. 4. tit. de prohibita alienatione. *Nulli liceat Aldio qui Amund factus non est sine voluntate patroni sui terram, aut mancipium vendere, neque liberum dimittere.* Præterea Aldios in Clerum prouehi religio non sinebat, vt constat ex Canone 63. Concil. 4. Toletani propterea quod à patrono adhuc seruitute tenentur obnoxij.

CAPVT IX.

De libertis in patrocinio Ecclesie constitutis. Tres ordines libertorum Ecclesia. Libertorum omnium causas tractabant Episcopi. Liberti religiosi quinam fuerint. Quotquot in Ecclesia manumittebantur eos fuisse Ecclesie libertos ostenditur. Manumissiones non fiebant in Monasterijs nisi ex priuilegio. Ritus manumittendi in Ecclesia. Tabularij, & Carrularij qui fuerint.

Ecclesia, cuius hoc singulare studium est liberare calamitatibus mortales, & antiquo Natalium splendori restituere, è quo paterno scelere miserrime deciderunt, perpetuo libertorũ vindex fuit, suasque interposuit partes; ne iugo iterum dura seruitutis subderentur, si quando eos

dominorum indignatio ad pristinæ fortis acerbitatem reuocaret, & impia leuitate ipsos pœniteret traditæ libertatis. Propterea solebant ad Ecclesiam confugere liberti, eiusque auctoritatem, ac maiestatem aduersus iniurias patronorum inuocare. Ita Canon 29 Concilij Agathensis iubet libertos iusta seruitute manumissos ab Ecclesia defendi. *Lib. rtos legitime à Dominis suis factos Ecclesia si necessitas exegerit tueatur, quos si quis ante audientiam aut peruadere, aut exspoliare præsumpserit ab Ecclesia repellatur.* Consentit Parisiense quintum tempore Clotarij 2. Regis, vbi Domini contumaces qui episcopos adire noluerunt, eorumque iudicio, ac sententiæ de libertis latæ obsequi, communionem pelluntur. Can. 5. & Capitul. addit. 4. C. 63.

Concilium
Agathense,
can. 29.

Concil. Pa-
risiense 5.
tempore
Clotarij
Regis. can.
5.
Capitulariū
additione,
4. capit. 63.

Atque vt Ecclesia commodius libertos iuuare posset, & aduersus temerariam, ac præcipitè Dominorum iracundiam tueri, cautum olim ne libertorum causæ, quando de manumissionum negotio agebatur, alibi possent quam in foro episcoporum agitari. Nimirum iis temporibus Iudices laici Ecclesiarum splendore infensi, Episcoporum tribunalibus inuidebant, & ægre ferentes manumissionum solemnia, non amplius coram Prætoribus, sed in presentia Numinis peragi, vexabant edictis atrocibus libertos, si quando ipsos dominorum furor ad Laicorum fora propelleret. Vnde natus Canon 7. Matisconensis, Synodi secundæ, De libertorum causis ab Episcopis iudicandis, vbi Prætextatus, & Papulus viri Beatissimi

Libertorum
causæ ab
Episcopis
tractantur.

Concilium
Matisconē
f. 2. can. 7.

dixerunt, Decernat itaque & de miseris libertis vestra auctoritatis vigor insignis, qui ideo plus à iudicibus affliguntur, quia sacris sunt commēdati Ecclesis, ut si quas quispiam duxerit contra eos actiones habere, non audeat magistratui contradere, sed in Episcopi tantum iudicio in cuius presentia litem contestans, qua sunt iustitiæ, ac veritatis audiat: Indignum est enim, ut hi qui in sacrosanctâ Ecclesiâ iure legitimo noscuntur manumissi, aut per Epistolam, aut per Testamentum, aut per longinquitatem temporis, libertatis iure fruuntur, à quolibet iniustissime iugulentur.

Tres ordines
libertorum
Ecclesiæ.

Et si vero, omnium libertorum causam egerit Ecclesia quantum ad iura manumissionis pertinet, possitque hac ratione eorum omnium vindex, ac patrona appellari. Erant tamen liberti singulari clientela, & obsequio Ecclesiæ consecrati, quorum tres ordines fuisse reperio. Primus est eorum, qui ex voluntate manumittentis, & religioso Patroni consilio ad operas Ecclesiæ præstandas deuouebantur; & ea tantum conditione libertatem recipiebant, ut in posterum in Ecclesiæ patrocinio, & clientela versarentur.

Leges Visigothorum,
lib. 5. tit. 7.
. 18.

Fuisse autem eius generis libertos, ex antiquis monumentis liquet, hos leges Visigothorum Religiosos libertos appellant, libro 5. tit. 7. lege 18. Ne liberti Religiosi ad obsequium reducantur hæredis: verba enim legis significant aperte, libertos eos, de quibus sermo est, religiosis locis ex voluntate manumissorum deputatos.

Quoslibet de quorumcumque libertis, aut specialiter de

Ecclesiasticis, dignitas sublimauit honoris, aut præfixis sanctorum locis deputauit, vel ordo Religionis, vel ordinatione manumittentis, non erunt ad hominum patrocinium reducendi contentione qualibet heredis, &c.

Etiam in Hungaria fuisse eiusmodi libertos sacris locis deputatos, patet, ex eo quod sanctus Ladislaus decernit ne liberti, qui pro salute animæ manumissi sunt, aliis in posterum quam presbyteris seruiant. *Qui autem pro animarum salute liberati mancipati fuerint, eo tenore tamen vt Ecclesiæ seruiant ipsi, nemini nisi soliibi presbytero administrant.* Ladislaus lib. 1. decreti cap. 3.

Ladislaus
lib. 1. decreti
cap. 3. p. 16.

In Italia pares conditiones manumissionibus adhibitas docet Leo Mariscanus Chronici Cassinensis lib. 1. c. 10. vbi de donatione Leonis Beneuentani loquitur recenset, *Servos, inquit, suos & ancillas omnes prius per Cartulam libertate donauit, atque ita demum liberos cum curtibus propriis & ceteris quæ possidere videbantur in ius monasterij potestatemque redegit, ea scilicet lege vt singuli eorum quatuor per mensem operas vbi necesse fuerit monasterio impendant, res suas atque substantias nulli omnino nec inter se vendere, aut donare præsumant, resque illorum qui sine liberis defuncti essent in ditione monasterij deuenirent, &c.*

Leo Mariscanus seu Ostiensis Chronici Cassinensis lib. 1. c. 10. p. 110. edit. Neapol. & similia habes cap. 18. eiusdem libri de donatione Leonis Beneuentani.

Apud Longobardos quoque idgenus libertatis concessum docet Astulphus lib. 3. tit. de vltimis voluntatibus, vbi ordinationem eius qui familiam libertate donauit, ea conditione vt religiosi locis deseruiat, vult stabilem firmamque consistere. *Si quis Longobardus per Cartam in sanitate,*

lex Longobardus lib. 3. tit. 15. leg. 1.

aut in ægritudine res suas ordinauerit, & dixerit eas habere loca venerabilia & familias per quas res ipsæ excoluntur liberas esse dixerit ea conditione ut in ipsis Religiosis locis redditum faciant, secundum ipsius statutum reddant omni tempore, iuxta domini sui præceptionem ipsi & filij eorum, & sint liberi de suis personis sicut Dominus eorum instituerit.

Et si vero æternitatis studio flagrant antiqui, seruos suos pro animæ remedio manumitterent, & Ecclesiarum obsequiis deuouerent, eos tamen aliis quoque de causis video seruos suos in fauorem Ecclesiarum manumisisse: si enim in Magnatum familia essent, tam bonæ indolis mancipia, ut de iis in clerum prouehendis Ecclesiæ Antistites cogitarent, solebant Domini ipsis relaxare seruitutis uincula, & coram sacris altaribus liberos dimittere, ut soluti laico mancipatu in Christi familiam Clerumque transfirent, in quem nefas erat seruitio prophano obligatos admitti. Ea autem manumissio fiebat in Ecclesiis coram sacerdote, aut Episcopo, iis quibus postea docebimus ceremoniis. Exemplum in signe extat inter Cartas Vuaronis diaconi, quarum vna sub Ludouico Alemanorum Rege conscripta, continet manumissionem Sigmari cuiusdam his verbis conscriptam,

Carta Vuaronis diaconi in Censura Cartarum 2. Alem. parte.

Auctoritas Ecclesiastica patenter ammonet insuper & potestas Regia canonice Religioni ad sensum præbet, ut quemcumque ad sacros ordines ex propria familia promouere Ecclesia quæque elegerit, in presentia sacerdotum canonicorum simul & Nobilium laicorum, & eius cui
sub.

subiectus est, manumissione sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine Engildruda, quondam meum famulum nomine Sigimarum, sacris Ordinibus dignum in presentia nobilium virorum, liberum ab omni vinculo seruitutis dimitto.

Inuenio & heredes Episcoporum, ac Clericorum, vt de facultatibus Ecclesiæ agellos ac prædialia, vt enda, fruenda, obtinerent, liberos suos Ecclesiarum obsequiis mancipasse ex l. 4. lib. 5. Viuifigotorum legis, tit. De Ecclesiasticis rebus.

lex Visigothorum li. 5. tit. de Ecclesiasticis rebus, lege 4.

Secundus ordo libertorum, quorum patrocinium habuit Ecclesia, ex iis constat, qui licet è familia non essent, attamen manumissionem fuerant in Ecclesia consequuti, quotquot enim sacris ceremoniis Deo præsentem, & spectantem libertatem accepissent, in patrocinium, ac clientelam Ecclesiæ migrabant, eiusque liberti credebantur, propterea quod Ecclesiæ intuitu, & in fauorem religionis censebantur Domini, ipsos sua potestate, ac Imperio liberasse. Ideoque acceptam Ecclesiæ libertatem perenni obsequio compensare certabant. Cum ergo è manumissionibus in Ecclesia celebratis cresceret sacra familia, & sacerdotium numerosa clientium turbâ splêdesceret, quid mirum, si Orientalis Ecclesia supplicandum Principi decernit, vt manumissiones in sacris Ædibus apud Græcos fiant, eo more quò in Italia celebrabantur. Ita enim habetur in Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ Canone 64. *περὶ ἐλευθεριῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αἰτητέον ἀπὸ τοῦ βασιλέως de manumissionibus,*

Codex Canonæ Eccl. Africanæ Canone 64

Quando vero manumissiones in sacris Aedibus peragi solitas audimus, non sunt passim quælibet ædes sacræ intelligendæ: non enim in Monasteriis olim, & oratoriis Monachorum licuit manumittere, sed tantum vbi Episcopus, aut Sacerdos præsens esset, ut eorum beneficio civilem libertatem reciperent, per quos scelerum nodis eximi, & Dæmonum mancipatu poterant liberari. Quamobrem priuilegia manumissionis ex indulgentia prælatorum aliquando fuerunt Monasteriis erogata. Ita Abbati Eusebio concessit Gregorius Magnus, ut liceret manumissiones in Ecclesiâ suâ facere. *Quousque vero de his quæ à nobis prædicti filij nostri fienda postulant reuelante Domino deliberare possimus, Clericos ex laicis ordinari, necnon & manumissiones apud te in eadem Ecclesia solemniter celebrari concedimus.*

Quod vero liberti, qui beneficium manumissionis in Ecclesia acceperant, essent in patrocinio, ac defensione Ecclesiæ, & ad eius familiam pertinerent, multis argumentis potest confirmari. Siquidem, si sine liberis & legitimis hæredibus essent, his Ecclesia succedebat, vnde si casu fortuito aliquis libertos in Ecclesia factos interficeret, is Ecclesiæ pro hominis nece satisfacerebat, & multam pendebat octoginta solidorum: *Liberti qui ad Ecclesiam dimissi sunt liberi, vel per Chartam libertatem acceperunt, si occidantur, LXXX. solidi soluantur Ecclesiæ, vel filiis eius.*

Greg. lib. 2.
Regist. ep.
24. indict.
10.

Lex Alema.
manica, tit.
27. l. vnicâ.

Secundo, libertus in ecclesia manumissus, si suâ culpâ in seruitutem recideret seruus ecclesiæ fiebat, non eius qui manumiserat, *Si ancilla dimissa fuerit per Chartam, aut in Ecclesia, & postea seruo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat, legis Alemanicæ, tit. 18. l. 1.* Tertio, ecclesiam in manumissos per tabulam, ac sacros ritus, auctoritatem patronorum habuisse, leges Ripuariæ, clarissime indicant, illis enim decernitur, vt in ecclesia manumissi sub tuitione ecclesiæ consistant, eidem obsequia impendant: seruos suos alio ritu quam ecclesiastico non manumittant: & non alibi quàm in ecclesia, vbi relaxati fuerunt mallum teneant, si absque liberis decesserint, ecclesiam hæredem habeant. Ita vero rem se habere textus legis satis indicat, tit. 58. De tabularijs.

Legis Alemanicæ, tit. c. 1.

Hoc etiam iubemus, vt qualiscumque Francus, Ripuarius, seu tabularius seruum suum pre anima sua remedio, seu pro pretio secundum legem Romanam liberare voluerit, vt in ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero, & plebe, in manu Episcopi seruum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum iubeat, vt & tabulas secundum Legem Romanam, qua ecclesia viuunt, & scribere faciat, & tam ipse, quam omnis procreatio eius liberi permaneant, & sub tuitione ecclesiæ consistant, vel omnem redditum status, aut seruitium tabularij eorum reddant. Et nullus tabularius denarium ante Regem presumat iactare. Quod si fecerit, CC. solid. culp. ind. & nihilominus ipse tabularius, & procreatio eius tabularij persistant, & omnes redditus status eorum ad ecclesiam

Leges Ripuariæ titulo 58. de tabularijs.

reddant: & non aliubi nisi ad Ecclesiam; ubi relaxati sunt mallum teneant.

Quod si quis tabularium, seu Ecclesiasticum hominem contra Episcopum defensare voluerit LX. solid. culp. iud. & insuper hominem cum omnibus rebus suæ Ecclesiæ restituat. Quia inclitum ducimus, quod Ecclesiis concessimus, uerum ab Ecclesijs reuocare.

Ceterum mallum tenere nil est aliud quam causas agere, & cognitioni sese iudicum submittere, nam Mallum pro foro sumitur apud veteres: Vnde mallum Regis malum Comitum passim in capitularibus legitur.

Qua autem Ceremonia in Ecclesijs manumitterent veteres Galli, satis liquet ex antiquis eorundem legibus; Nam si sani essent, nec morbus prohiberet, solebant seruos suos ipsimet in ædem sacram ducere, illicque Episcopo, Sacerdoti, aut Diacono ad minus tradere: ille seruum apprehensum manu, sacris sistebat altaribus, quo facto Dominus serui, testes, adiurans Episcopos, Sacerdotes, Diaconos, & quotquot ceremoniis interessent, seruum suum liberum pronuntiabat: Huius auditâ voluntate sacerdos liberum ire iubebat: tandem verò Diaconus libertatis Cartam conscribebat, & manumisso tradebat: Sin vero Dominus serui, violentâ ægritudine angeretur, nec posset sacris manumissionum solennibus interesse, designabat Sacerdotem, cuius manu volebat seruum altaribus admoueri, qui, si Dominum contingeret emori, iuxta eius testamentum & Decretum ser-

Cap. 3. tit. 22. 45. 57. capit. 7 tit. 96. capit. Pipini tit. 6.

Ritus & Ceremonie manumissionis Ecclesiasticæ.

uo manumissionem impertiebatur. Qui ritus hauriuntur ex antiquo iure Gallorum & Longobardorum. Nam Longobardicæ legis tit. 18. de ultimis voluntatibus Rex Rotharius, sic constituit:

Legis longobard. li. 2. tit. 18 lege 4

Si Longobardus ad finem mortis properauerit, ita ut nec Thingare hominem suum possit, nec in manu sacerdotis tradere circa altare liberum dimittendum propter subitanæ mortem & instituerit, ut post obitum eius, per manum sacerdotis, qualem designauit: circa sacrum altare duci habeat, causa miserationis decreuimus, ut sicut dominus eorum præceperit, ita impleatur & sacerdos, quem designauerit circa altare cum absque cuiuscunque contradictione absoluat.

At Diaconum seu Archidiaconum solitum manumisso, tabulas libertatis conscribere, aut conscribi curare liquet ex præfatis Ripuariorum legibus: tum etiam ex Carta manumissionis Sigimari cuiusdã, de qua superius diximus, quæ à Vuatone diacono conscripta legitur, cuius subnotatio talis est. *Ego Vuato Diaconus rogatus scripsi & subscripsi.*

Eas porro manumissionum ceremonias (ne dicam ex Foronix Deæ tēplo manasse, apud quam serui olim inanumittebantur) hausere Galli nostrates ex antiqua Romanorum consuetudine, apud quos in præsentia Antistitum serui manumittebantur, ex rescripto. Constantini ad Protogenem Episcopum. *Jamdudum C. de his qui in Ecclesiis manumittuntur. Iamdudum* (ait Imperator) *placuit ut in Ecclesia Catholica libertatem, dominis suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis adsi-*

l. iamdudū
C. de his
qui in Ec-
clesiis ma-
numittuntur.

Vide Sofome. lib. 1. hist. Eccles. c. 9. Cassiod. lib. 1. hist. trip. cap. 9. Niceph. lib. 7. c. 16.

stentibus Christianorum Antistibus id faciant; Ut propter facti memoriam interponatur vice actorum, qualiscunque scriptura in qua vice testium signent, &c.

Cæterum, quoniam ii qui in Ecclesia manumittebantur, Tabulas seu instrumenta ac documenta manumissionum de manu Diaconi sumebant: ideo à tabulis dicuntur Tabularij: à Carta vero Cartellarij. Ita intelligendus est Canon vigesimus Concilij Vermeriensis, cuius titulus est, vt *Cartellarius qui cum Ancilla fornicatur, eam libertate donatam, uxorem habere cogatur.*

Concilium Vermer. Canone 20.

Tertius tandem & vltimus ordo libertorum, qui in Ecclesiæ patrocínio versabatur eorum erat, quos ex familia sua manumittebat Ecclesia, de quibus sequens caput instituendum.

CAPVT IX:

De libertis ex familia Ecclesia.

NON eadem fuit apud antiquos ratio libertatis indulgentæ, nec semper fidei ac probitatis præmium extitit manumissio. Plerumque enim seruos non alia causa manumittebāt, quam quod incommodi essent inutiles fugitiui, adeoque dominos torquerent magis quam iuarent. Vnde illi facile ad dandam libertatem adducebātur, seu quod eam vltro seruus arriperet, seu quod eo ma-

numisso nontam seruum amisisse censerentur, quam supplidum. Ea caussa cum Episcopis, & Presbyteris non liceret temere & sine caussa son-tica res Ecclesæ distrahere, aliter tamen de fugi-tiuis seruis de retum est, vt nempe incommoda & fugitiua pro arbitrio venderent, ac permuta-rent. Ita constitutum legimus in Synodo Aga-thenfi Canon: 46: *Fugitiui etiam domos suas dese-rentes qui etiam reuocati fuerint, teneri non possunt: simili ratione ab Episcopo si voluerit, aut si ita illi meruerint distraherentur.* Distrahi autem seruos Ec-clesæ, & in licam manum transferri, pœna & supplidum seruis videbatur qui meliores ac cle-mentiores dominos nancisci non poterant quam Ecclesiasticos, quorum familia diuulsi, plerumq; non tam mutasse seruitutem videbantur, quam amisisse libertatem.

Cóc. Agath.
can. 46.

Mitissimum vero seruitij genus fuisse apud Clericos, & domestica eius ordinis virtus suadet moderatio, & studium Ecclesæ in extraneis seruis ab iniuria Dominorum liberandis. Nam si quâdo Dominorum atrocitatem vererentur tremuli, ac pallentes serui, præsidium Clericorum in Ecclesia querebant à qua non prius auelli seruos, atque à Dominis reduci Sacerdotes sinebant, quam so-lemnem sponsonem edidissent de seruis non læ-dendis. Vnde lucem sumit Canon trigessimus no-nus Concilij Epaonensis, *Seruus reatu atrociore cul-pabilis, si ad Ecclesiam confugerit à corporalibus tantum suppliciis excusetur: de Capillis vero vel quocumque opere*

Cóc. Epao.
nèse can. 39.

placuit à Dominis iuramento non exigi. Quid est vero iuramentum de Capillis non exigi, id certe ex antiquo ritu illustratur. Quippe seruis negligentibus atque otiosis capillos incidere, ac turpiter detondere mos fuit apud Antiquos. Nam flagellatio, & detonsio propria sunt seruorum supplicia, vt patet ex Capitularium lib. 3. tit. 30. & ex legis Longobardicæ lib. 3. tit. 7. lege 1.

Volunt ergo Patres Concilij Epaonenfis, posse compelli Dominum, vt iuret se non læsurum vlla parte corporis seruum, qui Ecclesiam vindicem implorauit, verum non debere Sacerdotem de non detendendo seruo Sacramentum exigere.

Vt autem distrahendorum seruorum causa erat frequens fuga & impatiens animus dulcissimæ seruitutis. Ita & manumittendorum eadem ratio plerumque fuit. Si enim seruus fugitiuus peculium haberet satis pingue, quo se posset seruitutis oneribus eximere, facile adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, vt accepto peculio, libertatem indulgerent. Sic in Cartis Theotarti istius manumissionis formulam legimus, in qua seruus quidam nomine Vnderust fugitiuus, & rebellis ad seruitutem reuocatur à Possõne Aduocato sancti Galli: & ea de causa coactus se sistere iudici, vt eius sententia in seruitutem compingeretur, dato satis diuite pinguique peculio ingenuitatis iura stipulatur. Verba autem tabulæ manumissionis sunt eiusmodi. *Dictus homo Vnderust de medio quod habuit territorio inter Hagenbah & Eligange,*

ac *Suetra* iuchos quattuor, ad reconciliationem nobis dedit, scilicet ut à die præsentis, ita ingenuus consistat, quasi ab ingenuis parentibus sit genitus, nosque ea ratione illud accipientes, quatenus ipse nostra ex parte ab omni seruitutis vinculo sit exutus in perpetuum, totaq; eius agnatio, posteritas, & procreatio similiter sit absoluta, sub ea conditione, quæ modo ab illo genita est, & deinceps progenita fuerit, tanquam si fuissent ex liberis parentibus procreari, hocque conscriptionis vinculo firmari iussimus.

Eam vero manumissionem, quæ ex pacto tradendi peculij fiebat, amplissimam fuisse & perfectissimam animaduerto. Quippe reliquæ manumissiones ab Episcopis & Abbatibus fieri non poterant, nisi retinendo seruos manumissos sub patrocinio Ecclesiæ, ratione cuius patrociniij certas operas Ecclesiæ præstare tenebantur, poterantque si ingrati forent, aut iniuriosi in Ecclesiasticos viros, ad seruitutem iterum reuocari. At manumissi ex causa donati. Peculij nullis amplius operis, nullis præstationibus amplius illigati tenebantur, sed optimam & plenissimam assequebantur libertatem. Idcirco Carta manumissoria ingenuitatem præfato seruo adscribit, & omnes eius posteros cuiuslibet operæ, atque obsequij vinculo liberat. Fluxerat istud manumissionis genus ex antiquo iure Romanorum, apud quos seruus emptus suis nummis, & manumissus, non debebat operas patrono, nec reuocari poterat in seruitutem, l. *Si tuis nummu*, C. *de operis libertorum*.

Conc. smē-
ritense c. 74

Secunda ratio propter quam serui Ecclesiæ manumitterentur, fuit singularis illorum probitas, & egregia indoles Cleri maiestati suffectura, Eam rationem antehac notauimus ex Concilio Emeritensi, Canone 74. Ex quo liquet seruos ex familia Ecclesiæ in Clerum euectos, non habuisse ius, & potestatem transferendi in extraneam manum acq̄sitas suo studio, & industriâ facultates, sed illorum hæreditatem omnem ad Ecclesiam spectasse. Itaque de isto libertorum genere nil noui dicendum occurrit.

Tertia ratio manumittendorum seruorum Ecclesiæ, fuit liberalitas & beneficentia Episcoporum, qui seruos de se bene meritos, siue testamento, siue inter viuos manumissione donabant.

Neque vero cui libet Episcoporum ac prælatorum licebat seruos Ecclesiæ pro arbitrio vocare ad pileum, & in libertatem vindicare: Qui enim episcopus patrimonium non habet, neque potest ex suo supplere quidquid Ecclesiæ subducitur lucri & commodi ex manumissione seruorū, is non habet ius manumittendi. Quamobrem manumissorem Episcopum oportuit esse autis opibus & propriis fortunis instructum, deinde oportuit eum, aut Ecclesiam ex asse hæredem relinquere, aut certe partem satis opimam rerum ac facultatum eidem testamento delegare. Hinc factum est vt in Concilio Spalensi primo, Serui per Episcopum Gaudentium manumissi ad pristinam conditionem & Seruitij legem reuocarentur, quia

nempe is Gaudentius neque Ecclesiam hæredem scripserat, neque ad compensandam ecclesiam quidquam obtulerat.

Confirmavit hanc sententiam Concilium Toletanum quartum, sub Sisenando Rege era 671. Concil. Tolet. 4. c. 77.
 Canone 77. *Episcopi qui nihil ex proprio suo Ecclesia Christi compensauerunt, hanc diuinam sententiam metuunt, & liberos ex familijs Ecclesie ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium est enim, ut qui res suas Ecclesia Christi non contulit, damnum inferat, & ius Ecclesie alienare præsumat. Tales igitur libertos successor Episcopus, absque aliqua oppositione ad ius Ecclesie reuocabit, quia eos non æquitas, sed improbitas absoluit.*

Qualibet vero de causa manumitterentur serui Ecclesiastici, eos necesse fuit perpetuo in patrocínio Ecclesie contineri, nam absolutam & perfectam iis libertatem tradere, in potestate præfulum non erat, nisi pro compensatione duo mancipia eiusdem valoris in commodum & familiam Ecclesie inducerent. Ita Concilium Toletanum 4. Concil. Tolet. 4. c. 68.
 Canone 68. *Episcopus qui mancipium iuris Ecclesiastici, non retento Ecclesiastico patrocínio, manumitti desiderat, duo meriti eiusdem & peculij coram Concilio Ecclesie cui præminet per commutationem subscribentibus Sacerdotibus offerat, ut vota & iusta inueniatur definitio manumittentis.* Formula vero manumittendi seruos Ecclesie è fragmentis Concilij Toletani primi petenda est, citatur abluone, parte 1. cap. 133. Iuo part. 1. c. 133.
De Ecclesiarum vero seruis communi sententia est De

cretum, ut Archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem sequantur, Suffraganei vero illorum exemplar illius penes se habeant, & quandocumque de familia Ecclesie utilis inuentus aliquis, ordinandus est, in Ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram Sacerdotibus, & omni Clero ante cornu altaris sicut in nostra auctoritate coniunctur remota qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoueatur. Ex quibus liquet quod cum seruus Ecclesie manumitteretur, primo solebat instrumentum, seu Carta manumissionis eiusdem auctoritate Episcoporum confici. Deinde legebatur instrumentum istud bis in Ecclesia, primo ex Ambone seu suggestu, vnde Sacerdotes solent verba ad populum facere. Secundo legebatur eadem Carta ante cornu altaris, vt inclusi in sacrario Sacerdotes, & Clerici possent exaudire.

Existimauerim, autem eas ceremonias locum habuisse tantummodo in manumissionibus eorum, qui ad clerum essent promouendi.

Nam & testamento seruos Ecclesie Episcopi manumittebant, ita in testamento Diui Remigij plures libertate donantur, quorum aliquos credibile est esse familia Ecclesiastica fuisse. Diuus Gregorius Nazianzenus in testamento suo edicit, vt omnes illi quos vel sua voluntate vel beatissimorum parentum desiderio manumiserat, certa libertate fruantur. Et certe à tantis viris concessae libertates infringi non poterant: qui Ecclesie suae integrum sacrauerant patrimonium, vt ex testamento

D. Remigij qui Remensem, Gregorij qui Nazianzenam Ecclesiam hæredem scripsit.

Hæc ergo fuit ratio, ritus & cautela manumittendorum seruatorum Ecclesiæ, nunc quibus legibus ac institutis viueret postquam beneficio Prælatorum forent libertatem consequuti, paucis aperiamus. Imprimis iis caute prospiciendum fuit ne beneficium iniuriâ rependerent, & irreuerentia fastuue maiestatem Ecclesiæ læderent, à qua & salutem sperabant & acceperant libertatem. Vnde in Concilio Spalensi canone 8. actum est de superbis Ecclesiis libertis, vt ad seruitutem reuocentur, cuius Canonis verba omitto, quibus æquissimi patres mactandam recidiua seruitute censent Elisæi cuiusdam ex familia Agabrensis Ecclesiæ superbiam, qui libertatem assequutus, de tollendo per beneficia Episcopo cogitabat.

Conc. Spal.
c. 8.

Secundo oportuit libertos Ecclesiæ operis sibi inter manumittendum impositis sedulo defungi, & seu censum seu opem augendæ, ac defendendæ Ecclesiæ, haud segniter impendere. Ita Concilio Toletano quarto canone 69. iubetur qui à Prælatis manumissi sunt, eorum patrocinium Ecclesia retineat, & liberti utilitates sibi iniunctas iuxta quod potuerint prosequantur. In Concilio Aurelianensi quarto canone 9. decernitur vt liberti quos sacerdotes, presbyteri vel diaconi de Ecclesia sibi commissa facere voluerint. *Actus Ecclesiæ prosequantur, quod si facere contempserint ad pro-*

Conci. Tol.
4. can. 69.

Concil. Au-
rel. 4. can. 9

Conc. Aga-
then. c. 49.

prium seruitium reuertatur. Quid est autem actus Ecclesiæ prosequi nisi commodis Ecclesiæ inuigilare, & promissas ei operas strenue ac gnauiter exequi: quod faciebant liberti villas ac prædia Ecclesiarum tuendo, regendo, & omnino actorum officio, ac partibus defungēdo. Actores enim apud antiquos dicuntur villici, seu procuratores prædiorum. Sic Capitularium lib. 4 cap. 41. edicitur vt si fugitiua mancipia in villas Regias sese receperint, actor requirenti Domino ea non contradicat.

De profes-
sione liber-
torum Ec-
clesiæ.

Tertio oportuit libertos Ecclesiarum vna cum eorundem liberis infra annum ab inauguratione noui Episcopi sistere se coram ipso & Cartam ingenuitatis ac manumissionis tabulas apud eundem proferre: quod certe inuentum ab Ecclesia, ne lapsu temporis libertorum memoria intercederet, & operis sibi debitis atque obsequiis Ecclesia tandem profusorbaretur, ita constitutum in

Concil. To-
let. 4. ca. 70.

Concilio Toletano quarto cano 70. *Liberti Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) à patrociniis eiusdem nunquam discedant; nec posteritas quidem eorum, sicut priores Canones decreuerunt. Ac ne forte libertas eorum in futura prole non pateat; ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrociniis subtrahat, necesse est, vt tam iidem liberti, quam ab eis progeniti professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur; eiusque patrociniis non relinquunt: sed iuxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbent.*

Quamobrem si hac in parte peccarent liberti Ecclesiarum & suppressione Cartarum vellent manumissionis memoriam expungere, tum certe ad seruitutis iugum quasi ingrati ac scelerati clientes solebant retrahi. Hanc tamen legem ut duram nimis & seueram temperari oportere censuerunt patres Concilij Cæsar Augustani tertij **Canone 4.** textum canonis ad scribo. *Quia speciali modo sancta decreuit Synodus ut si ipsi liberti infra anni spatium, superuenienti suo Pontifici chartulas libertatis suæ presentare neglexerint, protinus eos in pristinam seruitutis redigant conditionem, & licet illis congruentius satisque luculentius retractatum fuerat, hoc tamen à nobis conspicuū perpenditur, quo non solum & prædia Ecclesiarum debita auctoritate disponimus, sed etiam & oppressis pium suffragium porrigimus: per quod & cupiditas sacerdotalis frustretur & imbecillitas pauperum subleuetur. Quia ergo comperimus, quosdam Pontifices potius lucra sua ampliare studentes, quam de mercedis opere Domino placentur, liberos, quos ex familia Ecclesiæ, à suis prædecessoribus inueniunt, pro eo, quod libertatis suæ chartulas infra consultum tempus non representent, statim eos in propriam seruitutem redigere: unde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium: ut si ydem liberti forsitan ignorauerint ordinem canonum; aut certe (ut ad soler fieri) ad presentendas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis sollicitudo, mox in sedem sibi creditam successerit, per clerum aut domesticos, perquirere procurabit, quos docentes Episcopi de familiis Ecclesiæ manumissionis gratulauerunt: ut eosdem Pontifice præmonente, ipsi li-*

Concil. Cæsar August.
3. Can. 4.

beri chartulas suæ libertatis representent: qualiter nec liberi Ecclesia de institutione Canonum ignorantes se esse prohibeant, nec sacerdotis callida voluntas pateat, unde contra ordinem reducantur manumissi ad originem seruitutis. Quos, si Pontifice præmonente, contempserint infra anni spatium suas libertates propriæ sedis Episcopo pandere, licitum sit ei, secundum Canonum sanctiones in iure Ecclesiæ suæ reducere.

CAPVT XI.

Quo tempore seruitutis desierunt.

EN itaque humanissime lector vniuersa seruorum & libertorum historia, ex variis tum legibus tum monumentis Cartis & tabulis eruta. Cui nil admodum vtile ac necessarium addi posse existimo, nisi labentium seruitutum occasus finemque posset aliquis curioso consilio à nobis expectare.

Quam in rem dicendum primo non eodem tempore apud quasuis gentes seruitutes desuisse, apud alias tardius apud quasdam serius iura ista & conditiones personarum exoleuerunt. Imo vero in vna, & eadem gente quædam Collegia & societates seruos suos prius mancipatus iugo exemerunt iugo quam alia.

Si quidem manumissio publica, quâ sancti Germani sodales seruitutem vniuerso suburbio remisserunt

serunt data, est anno 1250. & tamen nonnisi multo post tempore extincta est omnino seruitus in Gallia, regnante videlicet Ludouico Hutino, circa annum 1315. Is enim cum ad Bellum Flandricum instituendum pecunia indigeret, Libertatem pretio addixit, & singulis qui vellent manumitti, certam summam ærario inferendam irrogauit.

In Flandria autem refert Meyerus, annalium Flandriæ, libro nono sub Margareta comite seruitutum iura defuisse. Id autem contigit circa annum 1252. Eodem, inquit, anno seruos & ancillas, à quibus morientibus dimittuntur bonorum mobilium Comites accipiebant, tota Flandria manumisit.

Meyerus
annalium
Flandriæ
lib.9.

Verum quidquid sit de Historiæ istius veritate, certe ultra hoc tempus durasse, seruitutes in Flandria, nemo audeat inficiari, qui cartarum & tabularum lectioe vel mediocriter fuerit informatus. Nam apud Aubertum Miræum donationum Belgicarum cap. 129. legitur diploma quoddam manumissionis factæ à Sigero de Liede Kerke D. de Boulario, qua quidē manumittuntur serui & seruæ & offeruntur S. Andriano in Giraldi monte. Datum est autem diploma istud anno 1314. Itaque signum est post Margaretam Comitem plusquam annis 50. durasse seruitutes in Belgio.

Aubertus
Myrcus do-
nat Belgica-
rum ca.129.

Quo autem tempore in Italia, germania & aliis partibus seruitus extincta sit, non satis notum. Ex Decretalibus summorum Pontificum circa annum millesimum ducentimum adhuc viguisse seruitutes dicitur. Si quidem Innocentius tertius qui sub

hæc tempora vixit, cenfet dirimendum matrimo-
nium, quod miles quidam contraxerat cum serua
& ancilla Monasterii, ignarus eam seruitute teneri,
capite *ad nostram de coniugio seruorum.*

Innocent. 3.
cap. ad no-
stram de
coniugio
seruorum
lib. 4. tit. 9.

In Hispania quoque vsque ad decimum tertium
ferme sæculum durarunt seruitutes, & etiam nunc
durant in Mauris & Turcis, qui lege belli serui fiunt
Hispanorum & Lusitanorum quando capiuntur.
Ac mos est ibi permanere seruos etiam si Christiana-
nam Religionem amplexi sint, quod certe non vi-
detur absurdum. Nam ista gentium iure & consue-
tudine inducta seruitus, Christianæ legi non aduer-
satur, quæ cum seruitute tot annorum spatio cohæ-
sit. Attamen Petrus Mattheus in summa constitu-
tionum Pontificiarum refert constitutionem edi-
tam à Pio quinto qua iubet eos seruos, qui recepto
baptismo patrocinium cuius cuiuspiam Romani
implorarint, ipso facto liberos fieri.

Et si vero Monasteria & Ecclesiæ seruis suis liber-
tatem indulgerent: adhuc tamen antiquæ seruitu-
tis notas & vestigia in illis voluerunt residere. Notæ
autem sunt multiplicis generis quædam sacræ, quæ-
dam prophanæ. Inter prophanas sunt pensio sola-
ria, reditus & consuetudines quas pendunt anti-
quis dominis, obligatio panem coquendi in furno
Dominico vnam premendi in eiusdem torculari.
Sacræ notæ sunt oblationes, quas post purificatio-
nem mulieres altaribus monasteriorum facere te-
nentur, post partus singulos quasi hac oblatione
fœtus à se prognati seruitutem redimant, ius istud

in homines sui suburbij retinuerunt sodales sancti Germani diplomate à me citato.

Non refero hîc quædam alia seruitutis exutæ monumenta, vt manum mortuam, cuiusmodi manus mortuæ homines plurimi adhuc extant in Burgūdia, Aruernia. De quibus, vide consuetudines Burgundia, & Chassaneum enarratorem tit. 5.

COROLLARIUM.

CVM præmissa de seruis & libertis Ecclesiarum tractatio, occasione bonorum Ecclesiæ suscepta sit: forsan inquireret aliquis, an ex tanta seruatorum Ecclesiæ & libertorum multitudine res eius ampliores fierent atque auctiores, & an extinctis seruitutibus eiusdem patrimonium vel vncia minus fuerit ac labefactatum.

Quibus respondendum non mediocres census ac reditus Ecclesiam è seruis ac libertis cepisse. Quidquid enim serui acquirunt, domino acquirunt: hinc Ecclesia eorumdem studio, atque industria prouetus colligebat non exiguos. Morientiū seruorum spolia ad ecclesiam pertinebant, iure mortuarii, cuius etiam vmbra quandam penes Germani monasteria superesse author est Hospinianus. Refert enim licere Abbatibus eius regionis seligere quidquid voluerint spoliorum nomine, puta equum generosorem aut fortius iumentum. Præterea quamdiu seruorum opera Ecclesia vsa est, non

erant ei conducendæ extraneorum operæ, seu ad domos instauradas, sed ad angarias & parangarias, hoc est euectiones & transmissiones specierum quarumlibet. Erant etiam serui cerarij, qui ceram & oleum ad luminaria conferebant. Liberti Ecclesiarum si sine liberis obirent, illorum hereditatem capessabat Ecclesia, etiam eorum qui ex laica familia coram sacris altaribus forent manumilli, vnde immensi reditus & opes non pœnitendæ. Liquet ergo Ecclesiam olim multo ditio-rem, atque potentio-rem fuisse, nec esse quod sæculi homines residuum illi splendorem inuideant, quem si amittat necesse est Religionem, quæ nec opum ac diuitiarum illecebris commendata satis placet, hoc ornamento, quo maxime amatur à quibusdam, destitutam extremo fastigio ac contemptu squalescere.

SECUNDA PARS
DE REDITIBVS
ET CENSIBVS
ECCLESIA RVM,
LIBER PRIMVS.

SECUNDA PARS
DE REDITIBVS
ET CENSIBVS ECCLESIA RV M,
LIBER PRIMVS.

De Decimis, Oblationibus & Primitiis.

PRÆFATIO.

QVOSCVN QVE cupiditati suæ honores humana proponat ambitio, nil vnquam meo iudicio ad maiestatem altius, aut ad gloriam illustrius fingi potest, quàm Deo, apud quem omnia affluunt, largiri aliquid, & eum, cui ad magnitudinem & delicias deesse nil potest, sibi muneris alicuius largitione facere debitorem.

Quantumuis ergo certet diuina munificentia profusione donorum homines deuincire, magis certe commendatur apud nos eius pietas, caduca hæc nostra sumendo, quam sua dando. Dominorum est largiri: hæc vna Principum virtus, quam absque diadematum splendore & ingentis fortunæ gloriâ, imitari nemo feliciter potest. Regnat ocul-

to imperio in hominum mentes benignitas, blande expugnat, amice vincit & seruitutis impositæ gratiam, etiam ab his quos superauit emeretur. Quid ergo homini iucundius aut gloriosius esse potest, quam habere, vnde blanditijs ac muneribus Deum vincat, cum quo sine scelere non potest de imperio ac potestatis magnitudine colluctari?

Etiam vberissimo scœnore humana in Deum liberalitas ornatur. Nam qui in pauperes spargit & calamitosos, ac ærumnis fatiscientes beneficijs leuat, hunc vnicus manet munificentię fructus, vt se dedisse iucundissima cogitatione meminerit, & cum omnes tacent, intelligat se benefecisse.

At, qui in Deum aliquid de suis opibus confert, nec ingratum, nec impotentem debitorem assequitur, qui si immerentibus ac sceleratis liberalem se exhibet, quanto magis certabit hominum dona ac largitiones opulentis gratiarũ torrentibus superare.

Cernimus post grandes pluias cœlumque totum pene in imbres solutum, terram irrigari, glebas prius arefcentes madescere, frondes æstu torridas noua viriditate indui, repullulare gramina, & mundum siccitate tabescentem resurgere. Post tantam cœlorum beneficentiam, quam gratiam terra syderibus rependit? quo se vestigio ac munere non ingrati significat? de tanti humoris copia, quam hiulcis visceribus hausit, moderatum exhalat vaporem, partem sui muneris cœlo restituit & abunde satiata tantillam pluuarum ac imbrium partem in fumum halitumque resoluit: & tamen dicã ne tam iu-

cūdam esse syderibus hanc suæ beneficentiæ retaliationem, vt ali vaporibus sydera, & quasi suauissimo nutrimento delectari nonnulli asseruerint.

Sed missis fabulis, tenuis ille & exilis vapor è terrâ emergens iterum materiam succedentibus pluuiis facit, & nescio quo naturæ ingenio, crescit in nubes immensas, & pares iis vnde enatus est.

Ita in reciproca mutuaque Dei & hominum beneficentia accidit : Angusta illa & mediocris frugum portio, quam decimarum titulo homines Deo referunt, materia est & exordium futuræ messis. Prima semina non ea sunt quæ terræ mandantur, sed cœlo. Seminat in Sacerdotum manibus Religiosus agricola, antequam siderum inclementiæ opes ac sudores committat : nec dubitat quin fructum ingentem ex iis manibus metat, in quibus Deus nascitur & suauissimi frumenti deliciæ momento maturescunt.

Ne itaque decimarum pigeat, nisi quos piget sub Dei imperio viuere & qui turpissimâ frenesi laborantes malunt sine fructu esse auari quam cum fœnore liberales. Quamobrem cum ista in Deum parsimonia nemini possit esse utilis : spero non ingrata fore lectori, quæ de Decimarum pensitatione, iure antiquitate, necessitate sumus dicturi, præsertim cum nemo propriis commodis stilum mancipare me accuset, qui sciuerit res nostras æstimare, & animæ conditionem rimari.

CAPVT PRIMVM.

De prophanis Decimis Varia decimarum genera, pœnales tributaria, colonaria. Decumanum tributum regibus pendi solitum. Turcarum decimæ. Militum duo genera Vlesedzÿ & Timariotæ. Distinctio inter decimas Dominicas & Parochianas. Regiæ Capellæ iura &c.

PROPHANARVM decimarum hîc necessario præmittenda tractatio, quâ omiffa, decimæ sacræ & Ecclesiasticæ natura & conditio non posset satis intelligi. Itaque decimæ prophanæ vel pœnales sunt, vel tributariæ, vel colonariæ. Pœnales, quæ in pœnam alicuius facinoris cômiffi irrogantur, vt cum milites in bello capti, propter arma aduersus fortiores aut scæliciores lata decumantur id est, vnus è decem capite plectitur. Ita Appius Clodius exercitû ob ignauiam decimauit : Macrinus militum decimum quemque, ob seditionem interfecit.

Græci decimandos statuerunt qui Xerxi fuerant, apud Diol. Sicul. lib 9. Biblioth.

Fuit etiam in iudiciis pecuniariis vsu receptum istud decimæ pœnalis genus. Nam qui indebitam pecuniam ab alio mala fide postulasset, & ad soluendum conditione vadimonij compulisset, si caussa caderet, decimam pecuniæ in controuersiam adductæ, fisco Principis pendebat, in pœnam litis temerè & contra æquitatem institutæ. Eodem pacto qui creditori legitimo debitam pecuniam inficiabatur, eandem mulctam ærario inferebat, postquam

sententia secundum actorem & creditorem fuisset dicta.

Hunc vero morem Athenienses seruarunt, apud quos in ipso litis exordio, partes, decimam rei in controuersiam adductæ deponebant; quam quidem amittebat qui litem temere mouerat, quæ depositio *δεκακατολι* appellatur à Græcis, ut notat Budæus in prioribus Annotationibus ad l. *posteriorem ff. de origine iuris*, talem vero consuetudinem apud Romanos defuisse refert Tribonianus *ff. hæc autem inst. de pœna temere litigantium*: sed eandem in usu esse apud Monpessullanos in Curia parui sigilli testatur Rebuffus tractatu de decimis, quæst. 3.

Budæus in pandectis.

ff. hæc autem inst. de pœna temere litigant. Rebuff. tractat. de decimis §. 3.

Decimæ tributarie sunt, quas principes vicis nationibus imperant, in specimen ac monumentum seruitutis. Ita Suidas refert Pisistratum Athenis durissima tyrannide pressis decimas imposuisse ex omni rustico opere persoluendas, *δεκατὴν τῆς γεωργουμένηων ἀπέητει τοὺς Ἀθηναίους*, à qua decimatione persoluenda fœliciter se exemit senex quidam, qui cum rupes asperas & terram omnino infertilem assiduo vomere perfringere tentaret & magnis sudoribus fereret, percontanti Pisistrato, Quid seminaret in solo tam infelice? respondit *σφακέλους καὶ ὠδύνας*, angustias & dolores. Hæc enim responsio tam libera occasio fuit Pisistrato, ut ioculari senem tributo decimarum eximeret, eo arbitrator consilio, ne si senis istius agrum decimaret, decimam ærumnarum & dolorum capere cogeretur.

Suidas in voce σφακέλους.

Agris prouincialibus populi Romani ut. pluri-

Cicero in
Verrinis.

Appian. lib.
1. Belli ciui-
lis sub ini-
tium.

num Decumanum vectigal impositum: Vnde apud Ciceronem in Verrinis, agri Siciliae non semel *Decumani* appellantur, & Appianus lib. 1. Belli ciu-
lis narrat populum Romanum agros publicos bello
queſiros, sed iniuria dissidii ciuilibus neglectos, dedif-
se colonis fruēdos, vtendos & possidendos ea lege, vt
annuum vectigal publico penderent, scilicet deci-
mam seminum omnium, quintam vero fructuum
& pecorum, ac animalium tantam partem, quan-
tam agrorum vbertas pateretur.

Leunclauius
in pandectis
Hist. Turci-
ca cap. 186.

Agri omnium pene prouinciarum, quæ Turca-
rum imperio parent, Decumanum tributum exol-
uunt: nam milites, qui ad præsidium & tutelam pro-
uinciis incubant, quotannis decimam partem fru-
ctuum stipendii nomine ex agris colligunt. Ita do-
cet Leunclauius in pandectis Historiæ Turcicæ cap.
186. vbi elegantem militum Turcarum differentiam
profert. Quidam enim eorum vocantur Vlesfedzij,
qui à quæstoribus ærarij publici, stipendium viritim
accipiunt, quod illis per dies singulos persoluitur:
iisdem alio nomine dicuntur Olopaghi, quod suas
stipes quotidie penitus exedant. Alij vero dicuntur
Timariotæ, quibus Timar hoc est stipendium assi-
gnatur in prædiis & possessionibus in decimis se-
minum & fructuum: Timar vero corruptum est à
Græco vocabulo *τιμὴ* quod honorem siue stipen-
dium significat.

Idem porro Turcarum Imperator hæreditates
suorum decimat, & licet defunctus abunde filio-
rum atque hæredum habeat, attamen bonorum
omnium

omnium ipse decimam præcepit, ita miseri eiusdem Imperatoris & mancipia sunt & cohæredes.

Apud Romanos olim lege Pappia cautum erat, ut donationum inter virum & uxorem decima pars fisco inferretur, quoties nulla matrimonij pignora, nulli hæredes interuenissent: quam legem sustulerunt Imperatores Honorius & Theodosius, statuētes ut, seu vir, seu uxor, tantum sibi mutuo relinquere possent, quantum vis & magnitudo amoris pateretur.

L inter viros Cod. de infirmis pœnis coelibatus lib. 8. tit. 58.

Apud Gallos vero certum est agros tributarios ut plurimum decimam fructuum Principi expendisse. Inde forsitan natæ sunt decimæ Dominicæ, quæ à sacris decimis & Ecclesiasticis omnino distinguuntur: quia decimæ sacræ debentur titulo pietatis, ac religionis; decimæ Dominicæ debentur titulo subjectionis & domini: Decimæ sacræ debentur Sacerdotibus, & saltem non sine summorum Antistitum assensu transferri possunt in alienam manum. At decimæ Dominicæ ex mero pendent arbitrio Principis, possuntque incôsultis Sacerdotibus & Religionum præfectis vendi, donari, alienari.

Prima opinio de Dominicis decimis.

Tandem decimas sacras & Ecclesiasticas Ecclesiæ agri dotales & proprii non soluunt, at decimis Dominicis & Regiis etiam Ecclesiæ agri obnoxij esse possunt, nisi Principis munificentia tributum istud in fauorem Religionis eiurarit, ut ostendimus loquendo de terris & mansis tributariis. Fuisse autem eiusmodi decimas Dominicas distinctas à sacris & Ecclesiasticis, patet ex Concilio Meldensi sub

Concilium
Meldense
sub Carolo
Caluo, can.
75.

Carolo Caluo Canone 75. Vbi diferte fecernuntur decimæ Dominicæ à Parochianis & facris, ex eo quod Dominicæ à Rege traditæ sint in dotem Capellarum Regiarum. Nam prout regi libuiffet, Capellam erigere licebat cum affensu Antiftitum, eam vero extructam dotabat Dominicis decimis: at quia Reges nonnunquam earum Capellarum curam tradebant laicis, in beneficium & ftipendium: id ægre ferentes Patres Concilii Meldensis hortantur Principem vt Capellas fuas, fi fieri poffit deinceps viris Ecclefiasticis committat, fin minus laici, qui Capellas regias occupant; folas Dominicas percipiant decimas, Parochianis decimis in folidum Presbytero Ecclefiæ relictis. *Indignum valde eft, vt qui in Regia dignitate ceteros Ecclefiæ filios auctore Deo præcellitis, negligentius quæ Dei funt exequi & deamini. Vnde dignum erat, vt Capellas villarum veftrearum laicis non committeretis; fed potius illis, qui & eadem facrata loca religiofius tractarent, & vobis exinde adiuti obsequium debitum impenderent. Sed quia aliter caufis interuenientibus res fe habere dignofcitur, monemus & hortamur, vt fecundum canonicam auctoritatem, ne quod abfit periculum interdicti an athematis; ex decimis præfumptis incurrafit, fi Capellas veftreas Presbyteris, aut viris Ecclefiasticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, facta recta Ecclefiæ & luminaria exinde competenter provideant, & Presbyteri Parochianas decimas accipiant, & populi neceffitibus debitè inuigilent. Si autem laici Capellas habuerint, à ratione & auctoritate*

alienum habetur, ut ipsi decima accipiant; & inde canes aut gynciarias suas pascant. Sed potius Presbyteri Ecclesiarum eas accipiant & inde restaurationem Ecclesiarum, & luminaria, & hospitum ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis ac statu regni vestri Domini misericordiam studiosè implorent.

Beatus Rhenanus rerum Germanicarum lib. 2.

Beat. Rhenan. lib. 2. rerum Germanicarum.

Dominicarum decimarum meminit, easque distinguunt non modo à Parochianis & sacris decimis, sed etiam à rebus & bonis Ecclesiasticis agnoscit. Res Ecclesiarum in beneficiis & ex liberalitate regia possidebant nobiles, etiam Dominicas decimas, quæ ad sacella regia pertinebant, diuersas à Parochianis.

Decimas vero Dominicas fuisse canonem & vengal regi solitum persolui etiam ex Ecclesiasticis prædiis, constat ex constitutione Clotarii Regis, ad annum Christi 560. & habetur tomo I. Conciliorum Galliarum operâ doctissimi Symondi collectorum. In ea enim constitutione reprimunt Clotarius quorundam decimatorum insolentiam, qui ex agris, pascuis & gregibus Ecclesiæ decimas exigebant: quorum hominum rapacitati ut haberet Ecclesia quod obijcere posset, solenni diplomate Rex optimus edixit ne in posterum decimæ Regiæ ab Ecclesiæ prædiis sumerentur. *Agraria, inquit, pascuaria vel decimas porcorum, Ecclesiæ pro fidei nostræ deuotione concedimus: Ita ut actor aut decimator in rebus Ecclesiæ nullus accedat, Ecclesiæ vel clericis nullâ requirant agentes publici functionem, qui aui vel genitoris aut germani nostri immunitatem meruerunt.* De porcorum ad-

Constitutio Clotar. ann. 560. tom. I. Concil. Gal.

L. Visigoth.
lit. 5.

missione in sylvas glandarias sub conditione decimarum multa continent leges Visigothorum tit. 5. de pascendis porcis & animantibus errantibus denunciandis. Quamobrem cum ex dicta Clotarij Constitutione manifestum sit regibus olim certum canonem ex agris & pascuis pensitatum, & decimas animalium persolutas: probabile est Dominicas decimas ex iis pensionibus constituisse.

Alia expositio
Dominicarum
decimarum.

Existimo vero aliter posse intelligi, & Dominicas decimas nil aliud fuisse quam decimas prædiorum, quæ Regi titulo domanii competere; Nam quia Rex nullius Parochiæ subiacet, sed Capellanos habet, quibus cura animæ suæ demandata est. Idcirco Regis arbitrium erat decimas suas, cui vellet tribuere, & Capellis à se intra fines regionum prædiorum constructis vindicare. Inde natum discrimen Parochianarum & Dominicarum decimarum. Eam vero fuisse regionum Capellanorum prærogatiuam, ut animæ regis curam gererent, docet manifeste diploma foundationis Capellæ Diuionensis, quæ erecta est ad instar Capellarum Regiarum, per Hugonem tertium Burgundiæ Ducem, anno 1172. in qua quidem foundatione hæc leguntur. *Nec Dux nec Ducissa Capellanum habebit, nisi decanum Capellæ vel aliquem de Canonicis ipsius, qui videlicet decanus vice Domini Papæ curam animæ Ducis & animæ Ducissæ debet habere, sicut in presenti habet curam animæ meæ Nicolaus Capellanus meus & decanus Capellæ, quam curam ipse, à Domino Papa Alexandro sumpsit.* Quo vero gradu fuit postea decanus Capellæ Diuionensis

Apud Albertum
Miræum legitur
hoc diploma.

apud Ducem Burgundiæ, eo fuerant longe ante in familia regis Archicapellani. Illi enim coram Principe sacris mysteriis operam dabant, eiusdemque animæ sollicitudinem gerebant, denique totum Clerum Palatinum suis legibus moderabantur vt constat ex Hincmaro Remensi epistola 3. ad quosdam Franciæ Episcopos, in qua dignitates omnes & officia curiæ accuratè depingit. Clerus itaque Palatinus nemini nisi Capellæ magistro parebat, vnde Concilium Moguntinũ c. 22. de clericis vagis.

Hincmarus Rem. ep. 3.

Concilium Moguntinũ c. 22. de clericis vagis.

Ex quibus patet Regem, suum Clerum habuisse, suosque Sacerdotes ab omni auctoritate superioris Episcopi liberos: Proinde cum Capellarum regis, & Capellano- rum eadem sit conditio, vt Capellani seorsim Clerum conficiebant, ita & Capellæ singulæ exiguam veluti Parœciam componebant ac Diœcesim, ad quam decimæ Regionum prædiorum spectabant, quas propterea Reges nutu suo dispensabant, dabantque vel Ecclesiasticis, vel laïcis: atque ita facile est sensum Canonis Meldensis assequi & distinguere inter decimas Dõmicas & Parochianas.

Huic vero interpretationi fulciendæ, sæculi prauitas & magnatum eius ætatis superbia non mediocriter conferunt. Namque labente tantisper disciplina Ecclesiæ & reuerentia sacri ordinis ab animis nobilium excussa, suis decimis sibi ad libidinem vti licere Proceres arbitrabantur. Propterea si alicuius Ecclesiæ licet propriæ & Parochialis Sacerdotes

inuifos nec fatis gratos & amicos haberent : Illis odio impio & nefario fuas decimas eripiebant, & alteri Ecclefiæ, cuius fortaffe miniſtri ſibi gratiores eſſent & chariores eas donabant. Inſuper nonnunquã oratoria in ſuis prædiis conſtruebant, ad ſimilitudinem Capellarum, quas in villis ſuis Rex habebat, putabantque ſe poſſe iſtis oratoriis ſuas decimas contradere.

Hinc tot Canonibus & ſanctionibus Regiis aduerſus eam transferendarum decimarum licentiam pugnatum eſt, vt nemini dubium eſſe poſſit hunc errorem & morbum grauem ac violentum fuiſſe. Capitulare Caroli Magni, anno 4. Imperii datum ad Saltz, expreſſe prohibet, ne oratoriis magnatum liceat decimas adſcribere, & antiquiores Eccleſias nouarum Baſilicarum intuitu ſpoliare. *Quicumque voluerit in ſua proprietate Eccleſiam adificare, cum conſenſu & voluntate Epifcopi, in cuius Parochia fuerit, licentiam habeat. Verumtamen omnino prouidendum eſt, vt alię Eccleſie antiquiores propter hanc occaſionem, nullatenus ſuam iuſtitiam aut decimam perdant, ſed ſemper ad antiquiores Eccleſias perſoluantur.* Capitulare Ludouici Pii Imperat anno 828. *Quicumque decimam abſtrahit ab Eccleſia, ad quam per iuſtitiam dare debet & eam præſumptuoſe vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite vel à miſſo noſtro diſtingatur & eiufdem decimæ quantitatem, cum ſua lege reſtituat.* Denique Capitularium Caroli & Ludouici Imperatoris per Anſeğiſum collectorem lib. 2. cap. 36.

Capitulare
Caroli ma-
gni datum
ad Saltz,
tom. 2. C6c.
Galliæ.

Capitulare
Ludouici
Pii ibid.

idem error prohibetur. *Ecclesia antiquitus constituta nec decimis, nec alijs possessionibus priuentur itaut nonis Oratorijs tribuantur.* Cum ergo ea ætate nobiles id sibi iuris insolenter arrogarent, vt nempe in prædijs suis propria haberent oratoria, quibus suas perfoluerent decimas: quid mirum si quod Ecclesia in istis cohibuit, attamen istud idem Capellis Regiis tanquam insignem prærogatiuam & singulare priuilegium indulxit, præsertim cum Rex perpetuo fuerit à reliquo Parochianorum grege secretus, nec ordinariis pastoribus villanorum more subiectus. Itaque cum Ecclesia Gallicana aduersus Dominicas decimas insurgit non tam rem carpit & consuetudinem, quam vitium rei & consuetudini insitum. Non solum enim decimas suas à Parochianis Reges fecernebant, sed etiam vtendas, fruendas credebant laïcis & prophanis hominibus, qui Capellas & ædes sacras fordescere, labi, dissipari & omnia in fœdissimam ruinam solui negligentissime patiebantur: dum interim luxuriam suam & ambitionem decimarum prouentu alerent, & Christi impensis ac stipendio dæmoni tamen & sceleribus militarent. De cuius morbi remedio cogitabat Ludouicus Pius Imperator: cum inter capitula quæ in conuentu Episcoporum discutienda decernit, istud ante omnia constituit de decimis, quæ ad Capellas Dominicas dantur, & hominibus qui eas habent & in vsus suos conuertunt.

To. 2. Con-
cil. Gall.

Tertium genus decimæ prophanæ illud est quod Colonarium appello. Nempe vt plurimum coloni

Tertium
genus deci-
marum,

decimam partem fructuum, Canonis nomine pendebant Dominis prædiorum, & ut ita loquar proprietariis: quam præstationem summam & exactissimam esse voluit Iustinianus, ut constat ex eiusdem colonariis legibus per Harmenopulum excerptis tit. περὶ μορτῆς, l. 2. μορτίου μέγος δεμίσια ἐνεία, καὶ ἑξήδονου ὃ μέγος δεμίσιον ἐν, ὃ ὃ ἐκτὸς τοῦτου μετὰ ζῶνδρος, δεκά-
Leges colo-
nariæ per
Harmeno-
pulum ex-
cerptæ apud
Leunclaviū
to. 2. p. 158.

Leges. Partiarij coloni pars, nouem sunt fasciculi: Domini portio, qui fundum dedit, fasciculus unus, qui extra hac partitionem fecerit execrabilis est o.

Leges Baiuuariorum eundem canonem Ecclesiasticis colonis pendendum imperant, nempe de triginta modijs tres, decimum fascem de Lino, de Apibus decimum vas. Agnoscit & eandem colonariam decimam Argentæus ad articulum ducentimum sexagesimum sextum consuetudinis Armoricæ. *Vtiur*, inquit, *hæc Regio certo contrahendi genere, quod Terragium appellant Latinè verbum pro verbo Solarium dixerit: usus est, cum prædia fere inculta colenda certis colonis tribuuntur perpetuo, aut vero temporario iure, lege dicta, ut in annos singulos, decima fructuum auctori rependatur.* Cum ergo vsitatissimum fuerit istud decimæ colonariæ genus apud antiquos, caute prospiciendum est ne inter legendum decimæ colonariæ cum sacris confundantur. Sæpe enim cum hunc aut illum nobilem narrant decimam dedisse Ecclesiæ, præpostera cogitatione statim venit in mentem Ecclesias ex beneficio nobilium & munificencia optimatum decimas accepisse: cum tamen decimæ istæ, quas Domini prædiorum ecclesiæ intulerunt

Argentæus
ad art. 266.
consuetud.
Britannicæ
p. 1130.

intulerunt, fuerint decimæ Colonariæ, quas ipsi iure proprietatis percipiebant. Vnde colligo in quibusdam partibus fieri potuisse, vt Ecclesia geminas obtineret decimas, Sacras nempe & Ecclesiasticas: Laïcas titulo Religionis, prophanas verò titulo dominiij temporalis & proprietatis fundorum sibi nobilium beneficentia condonatæ.

C A P V T · II.

*De Decimis sacris quo iure debeantur. Probatum debet
ri iure diuino naturali decimas, Primitias,
& Oblationes.*

NON est nouum ad Dei honores dæmonem anhelare, & cum eius Maiestate ac legitimis honoribus, fastu & superbia colluctari. Nil solent tyranni de sinceræ potestatis gloria remittere & cū iure regnare non possint, seueritate dominatum firmant, & negatam reuerentiam eò atrocius plectunt, quò magis intelligunt sibi non deberi. Quippe sentiunt populos, si quando suis legibus præuaricantur, non tam errore humano labi, quam odio vsurpatæ potestatis rebellare.

Quid mirum ergo, si decimarum Religione iniquissimum olim Principatum dæmon illustrarit? noluit sibi quidquam deesse ornamentis, quod diuina Maieestas aliquando possideret: vt si non auctoritate, saltem temporis prærogatiua Christum

anteuerteret & insiro sibi fastu gloriari posset, se omnes eius honores, anteriore imperio pregestasse.

Inde cogitationem inmisit paganis nil faustum, nil auspiciatum cedere, nisi Numinibus pollicitatione decimarum conciliatis. Quamobrem quotquot erant lucri aucupes, mercatores, propolæ: illi sui compendii & commodi decimam Herculi vouebant, quò tanto Heroë in societatem lucri vocato, facerent, ut Numinum quoque interesset, res suas & commercia fortunam secundiore promoueri. Id vero factum liquet ex l. si quis rem aliquam § si decimam ff.

Herculanæ
decimæ me-
mi it Ter-
tull. in Apo-
log. c. 39.
Cicer. lib. 3.
de Nat.
Deorum.

de pollicitationibus. Propterea eam portionem veteres *Herculanam* vocant, Varro lib. 5. de lingua Latina, Cicero lib. 3. de Nat. Deorum. Græci Delphico Apollinis decimas sacrabant: Hinc Xenophon in Oratione de laudibus Agesilai, scribit ipsum de subactis agris, ac regionibus decimam centum talentorum Delphico Deo consecrasset intra duorum annorum spatium. *Εν δυοῖν ἐτοῖν πλέον τῶν ἑκατῶν ταλάντων τῷ θεῷ ἐν Δελφοῖς δεκάτην ἀποθύσασα.*

f'ero tot. li.
1. & lib. 9.

Herodotus lib. 1. scribit Cræso monente Cyrum decimam hircorum omnium Ioui reddidisse: Idem lib. 9. ait Æginetas victo tandem ad Plateas, Persarum exercitu, decimam spoliatorum diuis persoluisse. Cyrus eodem exemplo, cum opulentissimam Lydiorum urbem expugnasset, iussit ad portas urbis, milites quosdam excubias agere ac prohibere ne quid spoliatorum efferretur, priusquam decimam, Diuorum clementiæ debitam præcerpsisset. Decimam thuris apud Sabæos Sacerdotibus pen-

dunt, nec ante licet exportare, aut mercari, quam sacri Antistites decimam legerint, & Deorum honorem, eorundem ministri prælibarint. Plin. lib. cap. 15.

Non ergo apud solos Israelitas viguit Religio decimarum, nec soli eorum Sacerdotes hunc censum suis commodis adscripserunt: quibuscūq; Numinis alicuius seu veri, seu commentitij opinionem quandam ac informationem natura iniecit, illi omnes nostrarum fortunarum parte aliqua Deum esse colendum donandumque censuerunt, qui licet humanis largitionibus ditescere nesciat, amat tamen muneribus nostris quasi vinculis quibusdam necti, & ad benefaciendum, etiamsi nollet, obligari.

Quo autem iure debeantur decimæ inquirendum. Ac primo ne quid supersit dubij, seiungenda est decimarum substantia, à quota earundem parte. Substantiam appellamus portionem quandam fructuum confusam ac indefinitam, quæ Deo penditur: quotam vero nominamus determinatam quantitatem, puta vt ex decem fasciculis decimus, vel ex duodecim duodecimus persoluatur. Quo prænotato. Censeo Decimas, nec non Primitias, Oblationes, ex informatione iuris naturalis promanasse: nec modo præcepto quodam ac imperio diuino infiniti, verum è naturæ disciplina doctrinâq; tacita eruditione omnium animis infusa produsse. Vnde enim Gentium omnium consensus, & publica conspiratio, in Decimis, Primitiis & Oblationibus Deo consecrandis, nisi è communi omnium

Gētes omnes in decimis consentiunt.

magistra natura processit, quæ ut auctoritate aliqua nutuque Superioris mundum regi suadet: Ita huic, obsequio ac officio litandum prædicat. Hæc enim officia & significationes proni ad seruiendum animi si auferantur, necesse est hominem perpetuâ sui auctoris obliuione teneri & seipsum sui arbitrum ac rectorem iniquissimo fastu ostentare.

Quo titulo
Deo debentur
decimæ
& Primitiæ.

Licet vero vnicus sit Deus & mentem ac personam mutare nesciat: attamen vbi homini fauendum est, omnem frontem vultumque induit: agrorum dominus idemque colonus est. Etenim & manu ingeniosa campos in planitiem extendit, fecitque verbo totum istud terre spatium, è cuius sinu statis temporibus segetes emergunt, pullulant plantæ, fructus denique tam varii ad hominum delicias & satietatem oriuntur. Idem vero agros à se conditos & expansos, nunquid sedulus nauusque colonus exercet? immittit pluuias, inducit riuulos, calorem æstumque transfundit: & quidquid seu ramis pendulum, seu aristas oblitum, seu vaginis inclusum, seu arbutis affixum, seu humi decubuum terra progerminat, id totum opus est Dei. Huius manu cessante frustra serit agricola, frustra sentes dumosque refecat, frustra sudoribus campum rigat, è quo, citra Dei opem, nil præter ærumnas meteret & fastidia. *Neque qui plantat, neque rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

Deus est simul Dominus fundi & Colonus.

Cum ergo geminam diuina magnitudo personam sustineat & domini agrorum & eorundem Coloni; Ita quoque duplex lucrum, commodum-

que iure merito potest ex iisdem repetere. Primum ratione dominij, secundum ratione culturę & operę in exercendis terris nauatę. Quare si dominis prædiorum, ratione proprietatis, decima penditur vt ostendimus: an eadem erit Deo deneganda; cuius ea omnia sunt propria; quę precario tantum & ex indulgentia ab hominibus possidentur? De Primitiis eadem ratio instituenda est. Nam si Colonis partem fructuum subducere scelus est, & eorum operas ingrata parsimonia frustrari: certe Dei beneficium impia cęcitate ignoret necesse est, quicumque primitias ei subtrahit, cuius sole & pluuijs fruges nostrę aluntur ac murescunt. Eam rationem Primitiarum Deo soluendarum agnoscit Philo Iudęus libro. Quis rerum diuinarum hæres sit. *Quod autem, inquit, Primitias postulat, id ad erudiendos nos facit; Nam reuera corporũ ac rerum Primitiæ Deo debentur. Id si scire vis. Considera stirpes, animantes, artes, scientias. Prima stirpium semina sunt ne agriculturę an inuisibilis naturę opera, quid hominum ceterorumque animalium generatio? nonne parentum operam habet accessoriam antiquissima veraque eius causa natura est &c.* *Ὁ Θεὸς τῆς φύσεως ἀεὶ ἀκατάβλητος, γεωργίας, ἢ τῆς ἀόρατου φύσεως εἰσὶν ἔργα.* Ista ergo sunt Primitiarum ac decimarum fundamenta.

Quod ad Oblationes pertinet, mihi videntur Deo deberi, titulo læsę atque offensę eiusdem Maieſtatis: nam cum eius clementiam continuo scelere lacessimus, cælumque stultitia petentes, ponere fulmina non patimur (vt cum Prophano loquar)

Quo titulo
debentur
Oblationes.

Certe demulcendæ atque pacandæ cœlestis iracundię rationes aliquas inuenire oportuit, quibus inflictæ auctoritati Numinis iniurię sarcirentur. Eam vero artem leniendi iustam cœlorum indignationem, præbent Oblationes ac munera aris admota, præfertim si mutata mente & castigatis moribus ad sacrum puluinar lachrymis perfusus peccator accedat, & cum fragili donario mentem adferat meliora meditantem. Cum ergo iure naturæ Deus dominium terrarum omnium habeat, cum ex eodem iure Colonis operarum fructus debeantur, cum necesse sit iniuriam factam vel ære, vel corpore luere, & cum pacare offensum pars sit æquitatis naturalis: Hinc concluditur Decimas, Primitias & Oblationes, non esse præceptualicuius diuini, sed informationis naturalis: adeoque non alio titulo teneri homines, ad hæc officia Pietatis ac Religionis præstanda, quam ad Deum colendum & adorandum.

Secundò idè è Philosophicis principijs probatur. Quippe docet Aristoteles Politicorum l. 1. cap. 5. quosdam seruitutes ortum habere à natura, cuius hoc suffragium est, vt deterioribus imperent meliores, *ἐκ τῆς φύσεως ἐστὶν ἀνάγκη, τὰ μὲν ὅτι τὸ ἄρχειν τὰ ὑποτάσσαι, ὅτι τὸ ἄρχειν, &c.* Si ergo seruitutis iugo naturam quosdam subdidit, voluitque imbelles, sceleratos, flagitiosos, amentes, strenuis bonis ac ingeniosis famulari. Quanto equius est hominè, Deum summè bonum, & bonorum omnium fontem colere, eidemque assiduo mancipatu deseruire. At seruitium & famulatum quicumque debet, cum neces-

Arist. lib. 1.
Polit. cap. 5.

seest obsequii sui significationem edere, & certis iudiciis profiteri. Si ergo feudorum domini certa imperarunt obsequia suis hominibus, quæ licet cessarent, nihilo tamen dominus feudi pauperior esset ac infelicioꝝ? Cur non homines Diuinæ Maiestati in supremi dominatus testificationem, certam bonorum suorum partem exoluent, & fidem ipsi ac clientelam certis pignoribus spondebunt? Ea olim fuit mens Augustini seu alterius antiqui Patris de rectitudine Catholicæ cõuersationis tractat. 20.

Unusquisque de quali ingenio vel artificio vivit, de ipso decimam Deo in pauperibus vel Ecclesiis donet. Consideret quia omnia Dei sunt per quæ vivit, siue terra, siue flumina, siue semina, vel omnia quæ sub cælo sunt, vel super cælos. Et si ipse non dedisset nil vitique haberet. Nam Deus, qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur nobis repetere, non sibi penitus sed nobis profuturam, sicut & ipse promisit per Prophetam dicens. Inferte inquit, omnem decimationem in horreis meis & probate me in eis dicit Dominus, si non aperuero vobis fructus quæ possidetis super terram. Eandem pene sententiam repetit, Serm. 219. Propitio Christo, fratres charissimi, iam prope sunt dies in quibus messes colligere debeamus, & ideo gratias agentes Deo, qui dedit de offerendis, imo de reddendis decimis cogitemus: Deus enim qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis profuturam. Quibus locis Augustinus obligationem decimarum solvendarum deducit ex iusto dominio, quod Deus in res uniuersas obtinet, ratione cuius non tam Deo aliquid

August. seu
quissalidus de
rectitu. Ca-
thol. con-
uersat. tract.
20. tom. 9.

Malach. 3.

Aug. serm.
219. alias
220. to. 19.

donare censentur mortales; cum decimam ei tribuunt; quàm Deus, ipsimet nouem partes residuas de rebus sibi propriis & acquisitis relinquere. Hinc decimarum negatarum iniuriam Hieronimus Deo infligi censet, cuius beneficiis in posterum dignus non habetur, qui ipsius munificentiam turpi parsimonia dedecorat, & flagitiosa tenacitate, Domini tam liberalis gratiã, reuinit parte aliqua acceptarum

Hieron. in
Zachariam
cap. 3. to. 6.

opum emereri. *Quod de decimis, inquit, primitiisque diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus ac Leuitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite, quibus præceptum est non solum Decimas dare & Primitias, verum*

Matth. 10.

etiam vendere omnia quæ habent & dare pauperibus, & sequi Dominum saluatorem. Quod si facere nolumus saltem Iudæorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotibus ac Leuitis debitum

3. Cor. 5.

honorem deferamus. Vnde dicit Apostolus, honora viduas, quæ vere viduæ sunt, & Presbyterum duplici honore honorandum, maxime qui laborat in verbo & doctrina Dei. Quod qui non fecerit Deum fraudare & supplantare conuincitur, & maledicitur ei in penuria rerum omnium, ut qui parce seuerit, parce & metat, & qui in benedictione seminauerit, in benedictionibus colligat abundanter. Ita Hieron. in Zachar. cap. 3. to. 6.

Tertium ar-
gumentum
quo probatur
decimas
esse iuris na-
turalis.

Tertium argumentum, ad probandum decimarum obligationem esse de iure naturali, ipsa consuetudo etiam ante legem omnem recepta, vsuque confirmata subministrat. Antequam enim vllus esset Sacerdos, qui partem & portionem fructuum capere posset, & in suum commodum conuertere, pri-

mis

mis hominibus visum est diuinam Maiestatem muneribus ac Decimis conciliare: Hæc prima Pietatis ac Religionis monimenta in sacris reperiuntur codicibus: cum duo fratres, fortasse soli præter Adamũ & Euam mundi incolæ, de gregibus suis ac fructibus munera obrulerunt Domino. Quid enim fuerunt Oblationes Caïm & Abelis, nisi initalia quædam & auspicia Decimarum? Ex quibus infero Decimas & Oblationes non deberi tantum eo nomine, vt ex iis ali possint Sacerdotes, & qui Sacris præsumunt sua inde commoda captare. Nam antequam vlli essent rebus Sacris præfecti, quibus oporteret victum à populo ministrari, iam tum vigeat consuetudo quædam, certam portionem frugum atque animantium Deo consecrandi. Neque ea tantum apud Plebeios piè ac religiosè culta est. Sed apud Principes ipsos viguit Abrahamũ nepè, qui, vt paucis dicam, armatus, victor & triũphali exercitu circumfusus, Decimas persoluit Sacerdoti Melchisedech, in quo Sacerdotij Euangelici origo, vmbraque delitescerebat. Pudeat itaque nostri temporis fastuosos quosdam & insolentes homuncios, titulo Nobilitatis ficto certe & inani gloriantes, aduersus tam religiosam pendendarum Decimarum consuetudinẽ minis atrocibus, truci supercilio & familiã ad Domini libidinem tumultuante oblectari: Pudeat armis, ensibus & plumato vertice imbellibus vicariis, & timidulis curionibus metum ac pallorem incutere. Pudeat villicis ac colonis suis nefarias fraudes, ac impia furta suadere: Non Sacerdotibus sed Deo

Quorũdam
nobilitatem
fictis in
Decimis re-
tinendis.

rapitur, quidquid è Decimis perit. Fruges Sacerdotum in nobilium horrea comportatæ semina sunt egestatis ac penuriæ, ad quam dissipatis stemmatibus, & nobilitatis luce multis fordibus obductâ, plerumque non alio, quam suæ avaritiæ fato compelluntur.

Merito ergo in rapinas fraudesque laïcorû Decimas decurtantium, inuehitur Innocentius III. Epist. ad Vercell. Episcopum, demonstratque iniuriam his latrociniis, non hominibus, sed Deo irrogari, cuius nomine & auctoritate Decimæ colliguntur.

Innocent.
III. cap. tua
nobis de
Decimis.

Cum, inquit, Deus cuius est terra & plenitudo eius orbis terrarum & uniuersi qui habitant in eo, deterioris conditionis esse non debeat, quàm Dominus temporalis, cuius statutum de terris, quas exhibet aliis excolendas nequidem deductis sumptibus, aut semine separato necessario cum integritate persoluitur, nimis profecto videtur iniquum, si Decimæ quas Deus in signum uniuersalis Domini sibi reddi præcipit, suas esse Decimas & Præmijs assuerans, occasione præmissa, vel excogitata magis fraude diminui valeant.

Ea certe amplissima nobilium laus erit, si Deo se mancipatos, ac vectigales agnoscant, in quem avarum esse scelus est, dum infanis largitionibus munificentia gloriâ apud homines aucupâtur. Ideoque Patres perpetuos laudant Christianos & Principes viros eo maxime capite quod Decimas & Præmijs religiose persoluant.

Non est itaque arbitrandum Decimarum leges temporarias tantummodo existisse, & dissoluto

Mosaicæ legis testamento euauisse. Ante legem Decimæ fuerunt, earumque iura non tam Christi Euangelio extincta quam confirmata. Ita sentit Clemens Romanus Constit. Apostolicarum lib. 2. cap. 39. Vtiturque argumento Christi, qui iustum Christianorum vult Scribarum & Pharisæorum pietati, multis spatiis anteire. *Nisi abundauerit iustitiæ vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum Cælorum.*

Clemens
Rom. lib. 2.
Const. c. 39.

Ambrosius Serm. 33. præstationem Decimarum inter illustriores Christiani hominis notas annumerat. *Non nobis, inquit, sufficit quod Christianum nomen præferamus, si opera Christiana non facimus: Decimas nostras annis singulis de cunctis frugibus pecoribus erogandas præcepit Dominus. Et Sermone 58. Ille vere bonus est Christianus, qui furtum non facit, falsum testimonium non dicit, qui non mentitur, qui adulterium non committit, qui ad Ecclesiam frequentius venit, qui de frugibus suis non gustat, donec aliquid ex ipsis Deo offerat, qui Decimas Deo annis singulis, erogandas pauperibus reddit, qui Sacerdotibus suis honorem impendit.*

Ambrosius
Serm. 33.

Ambrosius
Serm. 58.
to. 5. operū.

De quota Decimarum. An sit iuris diuini an vero
Ecclesiastici.

C A P. I I I.

ET si nemo sit, modo vel mediocriter Religio-
nem curet qui audeat inficiari obsequii nomi-
ne aliquid deo consecrandum, & tantorum aucto-
rem beneficiorum, grati animi significatione qua-
dam excipiendum. Plures tamen sunt qui aduersus
Decimas insurgunt, quod dicant eam portionem
fructuum nimis amplam esse, atque vberem, ne-
que tam opimis redditibus Ecclesiæ Sacerdotes ege-
re, vt vitam ducant comode, cuius voluptates ac
delicias ieiuniis, & austera corporis disciplina te-
nentur eluctari. Paruo constant & facile parantur,
quæcunque natura ad vitæ munimentum postulat.
In deliciis & superfluis magni redditus pereunt: ad
luxuriam fastumque opulentia vocat: vt solent blan-
di ac sereni soles, homines suis plerumque subdu-
cere laboribus, & ad ruris amœnitatem totis sensu-
bus libandam euocare.

Argumenta
quibus quo-
ta Decima
impugna-
tur.

Huic suæ opinioni quædam argumenta velut
Atlantes supponunt. Primum est, in Ecclesiæ nascē-
tis exordio, vnde Euangelii puritas maxime peten-
da est, istam Decimarum Sacerdotibus soluenda-
rum consuetudinem fuisse inauditam. Dicunt soli-
tos fuisse veteres Christianos, pro feruore pietatis
stipes liberas, & iniussas in commune ærarium con-

ferre non per modum vectigalis, sed misericordiæ & benignitatis: ita enim loquitur Tertullianus à nobis citatus, lib. 1. huius operis, c. ultimo. Itaque Oblationes Christianorum olim beneficia fuere non census, charitates non debita, elemosinæ non tributa. Non illic Prætòris imperia, non tribunaliū metus, non liètorum turba stipes exigebat. Huic præstationi vna præsidebat pietas, quam ne violasse quidem credebatur, qui pecunias suas Sacerdotibus negabat, modo mentis bene compositæ affectus, & studia deo consecraret. Ergo inquirunt à maiorum disciplina defecere, qui per vadimonia, & lites, Decimas à miseris, & squalentibus rusticis quæ-
runt: eosque cogunt Sacerdotibus alimenta erogare, quorum frontibus fames, & penuria maciem & pallorem induxit.

Secundum argumentum petitur è numero Clericorum. Etsi enim aliquid dandum esset Clericis alimenti nomine: etsi parendum Paulo qui neminem cogit suis stipendiis militare. Attamen habenda ratio est multitudinis & numeri. Videndum quota pars generis humani sint Clerici: quis vero eos decimam hominum partem conficere audeat profiteri? quis supra Curionem nouem tantum esse Parochianos asserat. Inutiles ergo sunt tãti redditus: nisi Clericos velimus naturæ ipsi oneri esse, & eã plus in vno ipsorum educando, quam in ingenti aliorum hominum turba nutrienda laborare.

Secundum
argumentū
aduersus
Decimas.

Tertium argumentum petitur ex Annalibus ac
historiis, quibus proditur Ecclesias complures, de-

Tertium ar-
gumētum.

cimarum iura ac proprietatem, à prophanis ac laicis accepisse. Qui monumenta Monasteriorum consulat, nil inueniet frequentius, quam hunc aut illum militem, Baronem, Comitem, Decimas certorum prædiorum Ecclesiis Monachorum deuuisse; Si ergo debet munificentiae, ac beneficio laicorum Ecclesia quod Decimis potiatur; Concludendum Decimas non ex præcepto quodam diuino, sed ex religioso consensu gentium, atque Prouinciarum dimanasse. Iam vero multae sunt Regiones, in quibus non Decima, sed portio quaedam multo minor leuiorque penditur (vt deinceps patebit) non ergo iuris diuini est decima: quia iuri diuino addere aliquid, aut detrahere nefas est: vetatque Religio illud pro arbitrio hominum flecti ac commutari.

Ea sunt argumenta, quibus Decimarum legem, vt plurimum aggrediuntur. Quibus quid sit respondendum tandem inspiciamus. Certe iure diuino naturali deberi, definitam istam portionem, nempe Decimam, nemo audeat asserere. Si ergo diuini iuris est Decima, etiam quantum ad quotam, præceptum aliquod positum sit à Deo necesse est, quo pars ista nominatim Sacerdotibus soluenda decernatur. Duo autem eiusmodi præcepta reperiuntur: primum in antiqua lege, posterius in noua. Præceptum antiquae legis de soluenda Decima forsitan credetur abrogatum, sed falso. Nam cum tria præceptorum genera lex vetus habeat, Ceremonialia, Iudicialia & Moralia: Priora duo extincta sunt: Ceremonia,

An obligatio Decimarum soluta sit in lege Euangelica.

quia erant umbra futuri Euangelij, ideo orto sole, oportuit eas solui, ac diffluere. Iudicia quoque eodem fato cessarunt. Quippe iudiciorum ratio spectat ad regimen Gentis alicuius ac Reip. Idcirco vnaquæque gens & natio, suo vitur iudiciorum more. Cum ergo gens ista, & populus dissolutus sit, non mirum, si iudicia quoque sublata sunt. At Moralialia præcepta quæ ad formandos hominum mores, & virtute ac pietate imbuendos pertinent, illa nullo vnquam sine cessabunt, donec hominum genus postremo incendio cum orbe desinat: Eius autem generis est præceptum de Decimis persolendis. Nam ad pietatem & officia Religionis spectat, neque alium habet finem, quam Deum rerum omnium auctorem agnoscere, eundemque hominum & rerum simul omnium, quibus homines vtuntur, dominum profiteri. Quamobrem vota illa tam sancta ac religiosa, cui magis legis quam Euangelicæ competunt, quæ vt dei in nos affectum monumentis augustioribus prodit, ita ampliorem à nobis grati animi significationem exoptulat, nisi velimus crescente dei beneficentiâ, hominum pietatem minui, & incalescente eius affectu nostras vicissim amores frigescere. Ea causâ Patres superiore capitulo citati Clemens, Hieronimus, Ambrosius, censent Christianos, ad persolendas Decimas arctiori vinculo teneri, quam Israelitas, quorum pietatem nobis non imitari tantummodo, sed superare necesse est.

Præceptum de Decimis est, ex genere moralium.

Alterum præceptum de Decimis persolendis, è

Præceptum
Enangelicū
de Decimis.
Matth. 23.
v. 23.

verbo Christi petitur. Cum enim Christus in auaritia, fucum, & hypocrisim Phariseorum esset inuectus, qui ea legis capita accuratissime seruabant, è quibus poterant capere aliquid honoris & gloriæ, reliqua vero fastidiebant quæ ad veram pietatis disciplinam spectabant: Concludit his verbis; *Vae vobis Scribæ & Pharisei qui decimatis mentham & Anethum & Cuminum, & reliquistis, quæ grauiora sunt, legis iudicium & misericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Quibus verbis, patet Christum laudare Scribas & Phariseos, quod Sacerdotibus etiam Menthæ & Anethi decimam persoluerent: ac non modo, non improbare piam hanc consuetudinem, verum ipsam potius firmare dicendo. *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Ergo cum Decimarum Religio fuerit Christi ipsius auctoritate & præconio in noua lege commendata, signum est eam Deo, non modo gratam esse, sed etiam ab eodem nouo veluti imperio confirmatam.

Clemens
Rom. lib. 2.
Const. & po
sitol. cap. 29.

Quamobrem Patres pene omnes ac Concilia decimam volunt esse iuris diuini & præcepti, non vero Ecclesiasticæ alicuius disciplinæ. Clemens Romanus aperte distinguit inter voluntarias populi oblationes, & necessariam Decimarum præstationem: & Decimas quidem quæ iuxta Dei mandatum soluantur, vult ab Episcopo consumi, *quia Dei homo est*; Id est quia Dei personam in terris sustinet. At Oblationes voluntarias suadet orphanis, pupillis, ac pauperibus distribui. *Quæ ex Decimis & Primitiis secundum mandatum Dei dantur, ut Dei homo consumat:*
Voluntaria

Voluntaria vero, quæ occasione pauperum offeruntur, recte dispenset orphanis, viduis, afflictis & peregrinis egen-
tibus. Origenes homil. in Numeros, præceptum an-
tiquum persoluendæ decimæ, iuxta litteram obser-
uandum esse, in noua lege existimat, nec esse Chri-
sti mentem ad allegorias, & occultos sensus detor-
quendam. Quomodo, inquit, abundat iustitia nostræ
plusquam Scribarum & Phariseorum, si illi de fructi-
bus terræ sue gustare non audent, priusquam Primitias
Sacerdotibus offerant, & Leuitæ Decimis separentur: &
ego nil horum faciens, fructibus terræ abutar, ut Sacer-
dos nesciat, Leuites ignoret, diuinum altare non sentiat. Et
paulò post ita concludit. Hæc, inquit, diximus asse-
rentes mandatum de Primitiis frugum, vel pecorum de-
bere etiam secundum litteram stare. Concilium Matif-
conense 2. sub Guntranno Rege, cap. 5. Leges diui-
næ consulentes Sacerdotibus ac ministris Ecclesiarum, pro
hereditaria portione omni populo præceperunt Decimas
fructuum suorum locis sacris præstare. Concil. Mogun-
tinum primum sub Carolo Magno c. 38. Admone-
mus atque præcipimus, ut Decimas Deo dari omnino
non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit. Quia
timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit,
ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria
sua. Vide etiam Concilii Triburiensis can. 35. Gela-
sium epist. 1. cap. 27. Alexandrum 3. ad Cenomanen-
sem Episcopum; Tridentinum Concil. Sess. 25. in
cap. 2. Decreti de Reformatione.

Quo autem consilio decimam potius, quam
aliã partem Deus exegerit, non satis clarum. Philo-

Origenes
homil. in
Numeros
tóm. 1. op.

Concil. Ma-
tisc. 2. sub
Guntrannq
cap. 5.

Concil. Mo-
gunt. sub
Carol. Mag.
c. 38.

Concil.
Trib. Gelaf.
Pap. Alex.
3. Tridenti-
num Con-
cil.

Iudæus ideo Decimam gratam esse Deo suspicatur, quòd ad Deum peruenire homo non possit, nisi transactò nouenariò. Rerum enim omnium nouem veluti orbés, ac sphaeras fingit, quarum prima Elementorum est, septem succedentes Planetarum, nona Firmamenti, postquam ad Intelligentias Deumque transcenditur. *Ἐννέα γὰρ ὁ κόσμος ἔλαχε μοίρας, ἐν ἑσπερῷ μὲν ὀκτώ, τὴν τε ἀπλανῆ καὶ τὰς πεπλανημένας ἐν πέντεσι φερομένας τῶν αὐταῖς, ἐναντίην δὲ γὰρ τοῦ ὕδατος καὶ αἰθέρος. Τούτων γὰρ μία συζένησι, Ἑσπερῆ καὶ μεταβολὰς πημάτων ἀστρονομῶν. οἱ μὲν αὖ πολλοὶ τὰς ἑνέα ταύτας μοίρας, καὶ τὰ πάθητα κόσμον εἶς αὐτῶν ἐπίμνησαν, ὃ δὲ τέλειος, τὴν ἑσπερῆα τῶν ἑνέα διμικροῦν αὐτῶν τὸν δέκατον. In nouem enim partes mundus distribuitur. Octo in celo, supremum orbem & septem reliquos erraticorum syderum similes cursus habentium: nonam autem terram cum aqua & aëre. Horum enim una est cognatio, varias mutationes recipientium. Vulgus autem has nouem partes & compactum ex his mundum, vir autem perfectus eum colit, rerum omnium artificem, qui super hos nouem orbés in decima veluti sphaera est constitutus. Eandem rationem Decimarum soluendarum adfert, Clemens Alexan.*

Philo Iudæus lib. de congressu quærendæ eruditionis gratia.

Clemens Alexand. lib. 2. Stromat.

Epiphanius hæresi octaua Decimarum omen ali- quod & prælagium vult inesse Sacrosancto nomini Seruatoris nostri. Si quidem nomen Iesu, sub quo ima summaque curuantur, initialem habet litteram Iota, quæ apud Græcos numeri denarij nota est: Propterea vult decimas ab antiquis Iudæis tam religiose persolutas, nihil aliud fuisse, quam figuram

nominis Iesu, sicut victimę legales signum erant
agni Euangelici, cuius sanguine mundi sordes ex-
purgantur. Καὶ ἰὼ ἐκεῖ πρόβατον ἄλογον θυμόμων, κα-
τοδηροῦ ἡμᾶς εἰς τὸ μέγα πρόβατον καὶ ἐπιουραίου κατ'
ἡμᾶν, καὶ πᾶρ τῷ ὅλου κόσμου τυτὸν: καὶ ἰὼ ἐκεῖ ἀποδε-
κατώσις, ἀσφαλιζουμένη, ἵνα μὴ λάθῃ ἡμᾶς τὸ ἴστω, ἵδε καὶ
τὸ πρῶτον σιχέιον ἔ' Ἰησοῦ ὀνόματος. Erat, inquit, pe-
nes illos, & omnis victima rationis expers, quæ nos ad illam
magnam cęlestemque perduceret ouem, pro nostra & totius
mundi salute mactandam. Præterea instituta apud illos
decimatio fuit quæ nos eo deduceret, ut Iota litteram
quæ nota denarij est, & nominis Iesu initium, non posse-
mus ignorare. Alij volunt decimam ab homine
persolui, quia homo decimum locum occupat in or-
dine, & ferie rerum creatarum.

Taceo infinita mysteria, quæ in numero denario
latere acuta sibi fingit hominum meditatio. Inde
enim non video erui posse argumentum, ad necessi-
tatem Decimarum ostendendam: Cum cæterorum
quoque numerorum significatio mysteriis non ca-
reat, possitque ingeniosus quilibet, ut in nubibus
centauros olim Iuppiter, ita in numeris rerum gran-
dium ac luculentarum imagines pingere.

Epiphanius
hæresi octa-
ua tom. 4.
lib. 1.

Legatus
Irenæus
Lugdunens.
lib. 1. aduer-
sus hæres.
Valent. csp.
15.

Respondetur argumentis aduersus Decimarum quotam propositis. Libertas Ecclesie remittendi Decimas tempore persecutionis. Decimarum consuetudo etiam tempore persecutionis recepta ex Clemente, Cypriano, Origene. Initia Decimarum in Apostolis ex Jrenæo &c.

C A P V T I V.

SVperiori capite præmisimus eorum rationes, qui Decimas volunt esse recentioris Ecclesie commentum, cui initium dederit Sacerdotum avaritia, magis quam populorum pietas: & quod non tam lege aliqua diuina, quam consuetudine, & longi temporis præscriptione subniratur.

Nunc itaque eorum argumenta libranda sunt, quorum primum refricabat veteris Ecclesie memoriam, cuius Sacerdotes nullum aliud vestigal à populo flagitabant præter fidem, & constantiam, quã in Christi causa summam adhibere hortabantur. Cætera libera erant inquit ac voluntaria.

Fateamur ergo nil postulasse, à populo veteres Clericos, agnoscamus ipsos summum sibi, & honestissimum in Christi paupertate patrimonium collocasse: An propterea cessabat lex de Decimis persoluendis, minime vero? Quo ergo pacto plebs sese eo debito exolvebat? qua ratione legem pendendarum Decimarum implebat, si modicam stipem, si vile stipendium suis tantummodo erogabat Sacerdotibus?

Facile est autem istud intelligere. Nam quoties aliquis in odium, & inuidiam Christiani nominis parte aliqua fortunarum spoliatur, quoties Christi hostes in eum sæuiunt, & sit Anathema pro fratribus: toties Ecclesia, solet quantum potest, clades ei inflictas beneficentiâ sarcire, & suis etiam si opus est, visceribus instaurare: Quod si Ecclesię hoc genus pietatis vsu receptum est; multo magis eidem licet sua iura, census & obuentiones populis remittere, si quando pro Christi nomine, à Barbaris & infestis veræ Religioni nationibus, duri aliquid ac incommodi patiuntur: At quot oneribus, tributis (verum mitiora sunt ista) dicamus, crucibus, equuleis, tormentis, exiliis, proscriptionibus veteres premebantur Christiani? quot lucris, quot commodis fraudare seipsum cogebantur, vt Christum lucrifacerent? Quis vnquam ex Christiana gente, ante Constantinum honores, magistratus, ac dignitates adeptus est. Itaque cum in fauorem Ecclesiarum, tot calamitatibus pressi ingemiscerent, & tam grauem ferrent rerum suarum iacturam, merito Ecclesia, quas poterat flagitare Decimas, ipsis beneficentissime indulgebat: quarum immunitatem non superbia fastusque insolens: sed vulnera, infames notæ frontibus iniustæ, truncum corpus, squallorque carcerum impetrabant.

Alterum vero quod huic argumento opponi potest, est ipsamet Christianorum eiusce temporis Pietas & religiosa bonorum profusio. Quis enim Decimam ab eo expostulet, qui totum tradit; qui

Quare liberum fuit Ecclesię remittere Decimas tempore persecutionis.

Altera responsio qua ostenditur primis temporibus Decimam s in vsu fuisse.

nil iuris sibi in rebus propriis retinendum putat, qui omnia arbitrio Sacerdotum permittit, nec vult sese vlla opum ac fortunarum possessione ab iis se- iungi, quibus sacra mentum ac pectorum societate coniungitur? At ea fuerunt primi Christianorum populi studia, hi in Sacerdotes affectus: ipsis sua omnia credebant, nec fortunas suas putabant posse prudentius regi, quam si earum curam Sacerdotum prouidentia gereret, quorum consiliis orbem gregæque charissimum, emptum suo sanguine Christus commendauit. Itaque eo tempore quidquid opus habebant Ecclesiæ, pauperes, Clerici, ea facillime Sacerdotes à populo impetrabant: quorum largitionibus, qui mensuram aliquam præfixisset, & Decimam imperasset, is non tam legem stabilire visus esset, quam euertere charitatem.

Præterea dicamus non tam insuetam fuisse Decimarum pensitationem, hisce temporibus, quin aliquæ eius notæ, etiam ante pacem à Constantino factam conspiciantur.

Clemens Romanus, si non ille Petri successor, saltem antiquissimi sæculi scriptor, Decimarum non semel meminit: tum lib. 2. Constitutionum Apostolicarum cap. 29. quem textum antea citauimus, tum eiusdem libri cap. 31. & 38. Vbi Decimas instar tributi alicuius deberi Episcopis & Sacerdotibus refert, quia Regia in terris pollét maiestate, *Episcopos & Sacerdotes, Principes, & Reges vestros putate, & tributa tanquam Regibus pendite, de vestro enim illos, & domesticos illorum ali oportet, quemadmodum*

Clemens
Rom. lib. 2.
cap. 29. 31.
& 38.

Samuel præcepit populo de Rege in primo Regum, & Moses de Sacerdotibus in Levitico, eodem modo nos de Episcopis vobis præcipimus. Nam si tunc populus proportionem, tanto Regi munera præbebat, quanto magis nunc Episcopus decreta sibi à Deo capere stipendia debet ad se alendum, & Clericos, qui apud eum sunt? Quod si aliquid orationi addendum est, plura hic capiat, quam ille olim. Ille enim rem militarem tantum administrabat, belli pacisque moderator ad tuenda corpora, hic vero Dei Sacerdotium administrans, corpus & animam periculis liberat. Quanto igitur anima corpore est excellentior, tanto Sacerdotium Regno præstat. Ligat enim id & soluit supplicio, vel indulgentia dignos. Ideo Episcopum diligere debetis ut Patrem, timere ut Regem, honorare ut Dominum. Fructus vestros & opera manuum vestrarum, in vestram benedictionem illi offerentes, primitias vestras, decimas, partes, dona vestra dantes ei, ut Sacerdoti Dei: primitias inquam frumenti, vini, olei, pomorum, atque omnium, quæ Deus præbet vobis.

Libro octavo cap. 38. ex Matthæi Apostoli decreto Decimas esse Sacerdotibus soluendas probat. Cuius decreti hæc est summa. Ego Matthæus præcipio omnes Primitias afferri Episcopo & Presbyteris, & Diaconis, ad victum ipsorum. Decimas offerre, ad victum reliquorum Clericorum, Virginum & Viduarum, & his qui sunt paupertate oppressi.

Matthæi Apostoli decretum de Decimis, ex Clement. lib. 8. cap. 36.

Cyprianus, qui ipse inter persecutionum æstus diu fluctuavit, non semel Decimarum meminit tanquam vectigalis alicuius Deo persolvendi. Epistola 7. quæ est de unitate Ecclesiæ, sic refrigescen-

Cyprianus epist. 7.

tem sui sæculi charitatem carpit opposito feruore primorum Christianorum, *In nobis, inquit, sic unanimitas diminuta est, ut & largitas operationis infracta est: domos tunc & fundos venundabant, & thesauros in cælo reponentes distribuenda in usus indigentium, pretia Apostolis offerebant. Nunc de patrimonio nec Decimas damus, & cum vendere iubeat Dominus, mihi potius & augetur.*

Cyprianus
ep. 27.

Origenes
hom. II, in
Numeros.

Irenæus lib.
4. aduersus
errores Val-
lentini cap.
20.

E quo loco clarum est Cyprianum inuehi in Christianos sui temporis, qui de patrimonio Decimas non soluebant: ergo etiam sæuientibus Tyrannis, & inter Ecclesiæ pericula vigebat lex, & consuetudo Decimarum. Epistola 27. ait Clericos Decimas ex fructibus accipere, ut ab altari & sacrificiis non recedant. Origenes qui & ipse calamitosis Ecclesiæ temporibus vixit, Decimarum legem agnoscit homilia vndecima in Numeros, eademque pæne argumenta profert, quibus vsi sumus ad necessitatem Decimarum suadendam. Tandem Irenæus Lugdunensis auguria pendendarum decimarum, earumque initia, ab ipsis Christi temporibus deducit. Cū enim Apostoli per diem Sabathi spicas vellerent, & in agris alienis, ad depellendam famem necessaria caperent alimenta, censet eos tunc temporis vsus auctoritate Sacerdotii, quod à Leuitis in Apostolos transferat. Itaque ut Leuitæ ius olim habebant legendarum Decimarum, è quibus viuerent. Ita successores Apostoli, in eorum locum gradumque suffecti, poterant ex agris Iudæicis speciem quandam Decimarum præcerpere, & necessaria sibi alimenta vindicare.

His

His facile intelligi potest Decimarum consuetudinem non esse commentum recentioris alicuius sæculi, fictum ambitione & avaritia Sacerdotum, sed sacram & inuiolabilem quandam legem, quã euertere ac labefactare nemo potest, nisi qui mundi dominatum, auctori Deo inuideat, velitque eius tribunal ambitione prodigiosã destruere.

Alterum argumentum, quo Decimarum consuetudinem, aduersarii Ecclesiæ insectantur, duci solet è paucitate Clericorum. Eos enim Decimam humani generis partem facere pernegant; adeoque hunc prouentum Decimarum, nimis pinguem esse ac luculentum, neque Clericis alio nomine vtilem, quàm vt ad luxum & delicias inuitet, ad quas opes & diuitiæ maximum habent incitamentum. Cui argumento non est difficile respondere. Si enim iusta omnium bonorum partitio inter homines instituenda; quot querelis, quot rixis & litibus locus erit? In hac æquitate ac Isomeria constituenda periret æquitas, iustitia violaretur, & humani generis societas concussa, æterno ac immortali dissidio fluctuaret. Itaque Iudicibus auferri purpuram. Regibus tribunalia ac diademata eripi, Magistratibus lucem, ac splendorem dignitatis suæ subtrahi, omnemque ordinum ac graduum varietatem qua Respublicæ ornantur, confundi necesse erit. Si ergo luculentiorum fortunam ceteris non inuidemus; quid lacillimus Clericos eorumque facultates? nisi eos longe reliquis deteriores putamus, quia Deo seruiunt, & insignia Christi, ac imaginem

40 De Decimis, Oblationibus, & Premitijs.
ferunt cum quo, occulto adhuc & latente bello,
mundus & inuidia dæmonum, per Christianos
etiam ac fideles colluctatur.

Sint ergo Clerici fæx & lacuna orbis; sint detri-
ti, sint miseri; sed qua parte se tuebuntur? Nam si
diuitiis inuidiam prouocant, paupertate risum mo-
uent: in opibus simplicitatē perdunt, in sordibus au-
ctoritatem: in opibus fugiūtur vt superbi, in squallo-
re vt mēdici. Non ergo diuitiis peccant Clerici, atq;
Ecclesiastici, sed in Religionem laici male animan-
tur, cuius Mystas & Sacerdotes, in tanta aliorum
hominum opulencia, ferre non possunt supra infi-
mæ fortis paupertatem eminere.

Aliunde vero licet Clerici Decimam non faciunt
humani generis partem: attamen socios habent
pauperes, errones, mendicos, Religiosos, Mona-
chos, quibus Decimarum pars maxima his tempo-
ribus soluitur. Habent Rempublicam & Princi-
pes sui patrimonii participes, quibus sine strepitu
thesauros & ærarium Ecclesiasticum aperiunt,
quoties publica calamitate imminente, seu pax,
seu dignitas Imperii periclitantur.

Quantum ad alia duo argumenta, nempe de
varia ratione pendendarum Decimarum circa quo-
tam, & de Decimis per laicos Ecclesiæ datis, se-
quentibus capitulis patebit quid respondendum
sit.

De varijs ritibus circa quotam Decimarum, & an liceat Ecclesie aliquid circa eam immutare & quibus de causis, res Ecclesie pauperibus communicate. Etiam pradia illis ad utendum concessa. Tres causæ minuenda Decima proferuntur. Sclavorum & Vagrorum Decima olim quales. Kanuti Regis Daniae in propugnandis Decimis feruor.

C A P. V.

Superiori capite inter argumenta, quibus aduersarii Decimarum consuetudinem impetebant; vnum erat ex varia ratione ritumque soluendæ Decimæ petium. Nempe aiunt in varijs regionibus, varias quoque leges ac instituta vigere, circa quotam Decimarum. Alibi enim è falciculis decem, alibi è duodecim, hîc è quindecim, illîc è viginti, vnus Decimarum nomine soluitur: Vnde concludebant Decimam non esse iuris diuini. Nam ius diuinum arbitrio hominum tolli non potest, aut vllatenus immutari.

Quamobrem videndum quid possit Ecclesia circa Decimarum quotam, an aliquid ex ea populis remittere liceat, & quamobrem soleat istius oneris ac pensitationis partem aliquam subiectis sibi plebibus indulgere.

Ac primo supponendum, non eam esse Decimarum naturam ac conditionem, quæ fuit olim in veteri Testamento: Hostiarum, Primitiarum & fru-

gum aliarum, quas necesse erat à solis Sacerdotibus, Leuitis, eorumque familia, & contribulibus absumi. Opes Ecclesiæ, tum maxime sacræ sunt ac sanctas, cum è Sacerdotum manibus velut, è fœcunda scaturigine, in egenos & pauperes exundant: Non manibus laïcorum, sed auaritia potius & tenacitate Clericorum polluantur: atque vt contaminatiores nunquam esse possunt, quàm vbi luxuriæ, atque ambitioni famulantur: ita sanctiores apparent nunquam, quàm vbi charitatis adminicula fiunt, & instrumenta misericordiæ.

Decime
Ecclesiasticæ
possunt
à laïcis pau-
peribus cõ-
sumi.

Reditus Ec-
clesiæ assi-
gnati pau-
peribus.

Quia ergo focios & cohæredes habemus pau-
peres, idcirco Sacerdotibus semper liberum fuit,
quam vellent bonorum suorum partem in miseros
spargere, & eorundem calamitatem commodis,
vitæ subsidiis demulcere. Hinc Concilia & summi
Pontifices toties pauperum & viduarum curam Sa-
cerdotibus ac Episcopis commendant. Hinc ip-
sius Petri successores, paupertatis è qua nati sũt me-
mores, in egentium solatia sua patrimonia tanto
affectu profuderunt. Gregorius Magnus epist. 37.
lib. 1. Anthemio diacono mandat, vt Paterichæ,
Palatinæ, ac Viuianæ, victum subministret, & alen-
dis, vestiendisque liberis, necessaria impertiatur.
Paterichæ solidos quadraginta, & tritici modios
quadringentos, Palatinæ solidos viginti, & tritici
modios trecentos: Viuianæ solidos & modios toti-
dem. Epistola 44. eiusdem libri, panis & vini an-
nonam condicit filio Godefraldii. Epistola 28. lib.
3 Candido defensori mandat, vt Albino lumini-

Greg. Mag.
ep. 37. lib. 1.

Greg. Mag.
ep. 44. lib. 1.
& epist. 28.
lib. 11.

bus priuato, singulis annis duas tremisses, sine aliqua delatione prestare non desinat. Sexcenta eius generis exempla reperies in epistolis eiusdem Papæ.

Nec stipes tantum annuas, verum etiam agros & partem prædiorum Ecclesiasticorum, potuisse à Sacerdotibus dari egenis ac miseris, in diem vitæ suæ fruendos & vtēdos, colligo ex Canon. 34. Concilij Aurel. 4.

Quisquis agellum Ecclesiæ in diem vitæ suæ pro quacumque misericordia à sacerdote, cui potestatis est, acceperit possidendum, quacumque ibi profecerit alienandi nullam habeat potestatem, &c. Hic enim Canon non loquitur de agris, qui Clericis vtendi, & fruendi assignabantur, in stipendium: sed de quibusdam terræ Ecclesiasticæ portionibus, titulo misericordiæ, in pauperes erogatis. Maximè vero curam pauperum perpetuo apud Ecclesiastici ordinis viros extitisse docet consuetudo vetus in Ecclesiis recepta, vt omnium reddituum, atque obuentionum quarta pars in commodum, atque emolumentum pauperum cederet, iisdemque sine fraude distribueretur. Ita Gelasius Papa ad Clerum, & ordinem, & plebem Brundusij, & in epistola ad Episcopos per Lucaniam, & Brutios. Simplicius Papa ad Florentinum, & Equitium Episcopos. Gregorius Magnus lib. 3. epist. 11. Concilium Toletanum, seu potius Canones Syluestri Papæ, apud Gratianum causa 12. q. 1. Can. *sancimus*.

Cum ergo licitum, imo necessarium fuerit semper, vt miseris ac calamitatibus inopum Ecclesia prospiceret: Cum ea semper fuerit consuetudo, vt

Concil. Au.
rel. can. 34.
anno 541.
sub Childe-
berto Rege.

Quarta
pauperum
in Ecclesia-
sticis rediti-
bus.

Can. con-
cesso 12. q. 1.
Can. qua-
tuor 12. q. 1.
Simplicius
Papa Can.
de reditib.
ibid.

Greg. Mag.
ad Aug. An-
glorum E-
piscopum,
Can. mos
est, 12. q. 1.

partem Ecclesiasticorum reddituum miseri caperēt, non dubium est quin illis possit Ecclesia aliquid impertiri, maxime è Decimarum fundo & redditibus. Nam Decimæ quodam iure præcipuo ad pauperes spectant, tenenturque Presbyteri & Sacerdotes, ex istis potius fructibus, quàm ex oblationibus aut donariis, quæ sibi conferuntur à populo, pensiones ac elemosynas miseris, atque egentibus condicere. Nam oblationes & dona populorum plerumque sunt honoraria stipendia, quæ dantur intuitu officii, ac ministerii alicuius sacri. At Decimæ sine labore, & opera Sacerdotum proueniunt; nec tam proprie ad Sacerdotem pertinent iure præcipuo & singulari, quàm ad totam Christi familiam, quæ quidem versatur, non modo in Clericis & Sacerdotibus, verum etiã in egenis & pauperibus quod enim vni ex minimis meis feceritis mihi fecistis, inquit Christus.

Propterea Augustinus lib. 50. homiliarum, hom. 58. vocat Decimas tributa egentium animarum. Urbanus epistola ad Episcopos Galliæ, res Ecclesiasticas nominat patrimonia pauperum, quæ eadem loquendi ratione vitur Augustinus serm. 21. ad fratres in Eremito.

Qua causa possit aliquid Ecclesiæ remittere ex Decimis.

Quibus ita prænotatis censendum Ecclesiam de quotâ decimarum posse aliquid remittere colonis & rusticis, eo maxime consilio, ne in extremam inopiam decidant, ex tam grandi & dura præstatione. Si enim eos sinu suo excipit Ecclesia, qui fato aliquo & miseria temporum ad egestatem sunt

compulsi; quanto æquius est, vt imminentem paupertatem amoliat, & prouideat ne plebs alioquin vectigalibus & tributis pressa, sub pondere Decimarum corruat, & tristi ac luctuosa egestate contabescat? Si ergo propter metum calamitatis & penuriæ aliquid è Decimarum quota Ecclesia subduxit, certe beneficentiæ ac misericordiæ excessus est, non defectus iuris. Ius enim habet Ecclesia postulandi & vindicandi Decimam partem, è frugibus & annuo quouis prouentu; idque non lege tantum positua, aut consuetudine humana, sed præcepto Christi posituo, de quo supra dictum est.

Si quis vero aliquod relaxatæ Decimæ exemplū postulet, non erit difficile eius votis satisfacere. Nam si quando Ecclesia construeretur in loco agresti, solo difficili duro ac senticoso, quoniam in eo arando & colendo plus operæ, ac laboris rustici ponere cøgebantur: Idcirco solebat Ecclesia partem illis Decimarum remittere, & leuioribus tributis contenta esse. Ita legimus apud Crantzius libro quarto Vandalicæ, Holzatos, priusquam in Vagriam terram incultam ac ingratam transferrentur, cumque agrum colere adorirentur, pactum iniisse cum Sacerdotibus & Episcopis eiusce regionis, vt à maioribus Decimis essent liberi, & aliquot tantum modo mensuras grani pro vnoquoque aratro penderent. Itaque cum postea vellent Ecclesiastici Holzatos ad maiores Decimas solito Christianorum more persoluendas adigere, constanter repudiarunt istud onus, *Afferentes hoc*, (id est immunitatem à maio-

Crantzius
lib. 4. Van-
dalicæ p. 101.

ribus Decimis) illis fuisse permissum & promissum, priusquam novam terram introirent ad cultum magno labore redigendam, ut quoniam undique angerentur difficultatibus, releventur ab onere grauissimarum Decimarum. Et certe Helmoldus Presbyter in Chronico Sclauorum capite 12. refert certum Decimæ genus, quod Sclauis pendere soliti erant Aldenburghensibus Episcopis, quod genus Decimæ longe minus est ordinaria, & consueta præstatione. Fuit autem Aldenburg. ciuitas Metropolis Vagirorum, in occiduis partibus maris Baltici. Ita vero Helmodus de Decima Aldenburghensi. *Dabatur, inquit, Pontifici annum de omni Vagirorum terra tributum, quod scilicet pro Decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim nummi puri argenti: ad hæc vnus nummus precium colligentis. Sclauicum vero aratrum par boum, aut vnus conficit equus. De urbibus vero, aut prædiis, aut curtium numero, quæ ad possessionem Pontificis pertinebant, non est huius operis explanare. Neque vero difficile est ostendere ecclesiam, relaxando aliquam Decimarum partem, inseruire calamitati colonorum, & posse quâdocumque libuerit, pro suo iure exactam Decimam ab iisdem exigere, postquam imminentis penuriae metus cessauit. Nam si eadem Sclauorum monumenta perlustremus, patebit; in progressu temporis, Giroldum quemdam Aldenburghensium Pontificem Sclauos, siue Holzatos, qui Vagriam incolabant voluisse ad Decimam in rigore persolendam cogere. Qua in re ad suadendos Holzatos*

Helmoldus
Presbyter
lib.1. Chron.
Sclauorum,
lib.1. cap.12.

utebatur

vtebatur exemplo Polabrorum, & Obotriborum, qui cum ecclesias de nouo extruxissent, in viciniâ infidelium, quorum creberrimis populationibus ac latrociniis vexabantur, non desinebant tamen suis ecclesiis decimas ex integro persoluere. Itaque turpe esse Holzatis & irreligiosum dicebat, aliquid de summa Decimarum tollere; qui vitam in pace agebant, erantque ab omni hostium & paganorum iniuria, ac prædatione summoti. Quam postulationem Giroldi cum intellexissent Holzati rudes, & ad parendum tardi, aduersus sui Pontificis consilia tumultuari ceperunt, palam asserentes, se nolle decimas persoluere, quarum maxima pars ad alendam Clericorum superbiam, ac luxum infumeretur. exardescente itaque populo, & iam frænum laxante diæteriis ac maledicentiæ, in Sacerdotes, in apertam seditionem res erat abitura, nisi dux, Sclauorum animum bilemque popularem mulisset, eoque deduxisset negotium, vt inito pacto cum Sacerdotibus certa parte, Decimarû pensio augeretur. *Quapropter*, inquit Helmodus Presbyter Chronici Sclauorum lib. 1. cap. 92. *Holzateneses necessitate constricti, præserte Duce, cum Pontifice tale pactum iniuerunt, vt facerent augmentationem Decimarum, & soluerent de manso sex modios siliginis & octo auena, illius inquam modij qui vulgo dicitur Hemmethe, & ne succedentium forte Pontificum paterentur angarias, rogauerunt hoc ducis, atq; Pontificis sigillorum confirmari. Cumque Notarij iuxta morem curiæ, Marcam requirerent auri, gens indocta resiliit & negotium mansit imperfectis.*

Ex his itaque patet Decimarum relaxationem aliquando initium habuisse è soli malignitate & duritie Ecclesiam sua iura indulgisse rusticanis, non alio nomine, quàm ne in paupertatem ruerent, aut extrema calamitate plecterentur.

Sublatâ quippe paupertatis, aut publicæ calamitatis causa non dubitauit Ecclesia populos, etsi recens ad fidem conuersos, Decimarum præstationi subiicere. Elegans habemus & pium eius rei argumentum in vita sancti Kanuti Daniæ Regis, apud Saxonem Grammaticum Historiæ Danorum lib. vndecimo. Is enim postquam populum feris moribus & barbara superstitione intractabilem, ad mihiorem cultum & Christianam Religionem traduxisset: cœpit cogitare, quibus artibus eum posset ad Decimas Sacerdotibus pensitandas adigere. Cumque cerneret indociles pietati animos, aduersus hanc Religionis partem obluçtari, hanc tandem machinam ad eos expugnandos adhibuit. Tributum suo nomine imposuit vniuersæ Danorum regioni, graue ac incommodum: Cuius cum remissionem populi ardentissime flagitarent, promisit se hoc onere ipsos leuaturum, si modo vellent in posterum Decimarum sacra pensione defungi. Quam conditionem repudiantibus Danis, & è contra Rege in consilio exigendi tributi permanente, tandem religiosus Princeps in isto conatu pio, simulac illustri Barbarorum sæuitie & Polacri cuiusdam proditione extinctus est: ac in ipsamet Ecclesia à suis iugulatus, iustissimis suffragiis in Sanctorum cata-

Kanuti Regis in instituenda Decimatione constantia.

Saxo Grammatic. lib. II. Hist. Danorum.

logum relatus est. Vnde patet Ecclesiam nunquam dubitasse quin Decimarum vectigal à populis exigendum esset, nisi discrimen inde secuturæ calamitatis, aliter suaderet esse decernendum.

Secunda ratio propter quam Decimarum quota minuitur, petenda est ex mutua Ecclesiæ in laicos beneficentia. Nempe quando laici vel Principes insignem aliquam gratiam Ecclesiæ contulerunt, & prædiis ac bonis immobilibus magna ex parte, ipsam illustrarunt, tunc potest Ecclesia in grati animi significationem, aliquid vicissim è suo rependere, & partem Decimarum ipsis eorumque vassallis & subditis remittere. Qua in parte, censendum est Decimas, non tam ab Ecclesia esse alienatas quam in opimiozem censum redditus pinguiores commutatas. Ita legimus Euermordum Episcopum Racedburgensem, medietatem Decimarum abdicasse, in fauorem Henrici Polabrorum Comitis, postquam idem Henricus dotem ingentem & bona non mediocria Ecclesiæ Racedburgensi, de suo patrimonio contulisset. Ita refert Helmodus Presbyter Chronici Sclauorum cap. 78. *Dilatante, inquit, Decimas Ecclesiæ ordinatus est in Racedburg. Episcopus D. Euerminus Euermordus præpositus de Magdeburg. deditque ei Comes Polabrorum Henricus insulam ad inhabitandum, prope Castrum. Præterea trecentos mansos resignauit Duci dandos in dotem Episcopij. Porro Decimas terræ recognouit Episcopo, quorum tamen medietatem recipit in beneficio, & factus est homo Episcopi, exceptis trecentis mansis, qui cum omni integritate tam reddituum*

52 De Decimis, Oblationibus & Primitiis.
quam Decimarum sunt Episcopi &c. Et certe tanto-
pere infitum esse ecclesiis Parochialibus ius Deci-
marum censuerunt veteres, vt illud tradi monaste-
riis nefas esse ducerent, priusquam eas Ecclesias cer-
tis prædiis ditassent & indemnes præstitissent. Quã
indemnitatem ecclesiis regni sui quæsiuit Step-
hanus Rex Hungariæ, quando fundauit. Proto-Ab-
batiam sancti Martini, in Pannonia. Quia enim de
Comitatu Simigeni Decimam vniuersam cum E-
piscoporum assensu, & voluntate in dominium
Monachorum sancti Martini transcriperat, idcir-
co ne qua in parte Episcopus illius Parochiæ, se fa-
cultatibus suis & Decimis spoliari quereretur, illi,
velut ad sarcinendum damnum, tradidit Rex villam
quandam nomine Corten. Ita enim ferunt verba
priuilegii libro secundo Decretorum Stephani circa
annum 1047. *Ne, inquit, Ecclesia sancti Michaelis
vacua esse videretur, vel Episcopus Parochianus iniu-
rias querimoniasque in collectione Decimarum pateretur
& curtem quæ vocatur Corten, cum hominibus eodem
pertinentibus tradidi; quod si ipse contra mea statuta quid
agere, vel acquirere voluerit, ante Deum iudicem vino-
rum & mortuorum, in die iudicij se contendere mecum
sciat.*

Decretum
Stephani
Hungariæ
Regis lib. 2.
circa annũ
1047.

Tertia caussa minuendi quotam Decimarum,
& partem earum aliquam læicis indulgendi fuit,
cum ipsi læici Ecclesias de nouo fundarent, in loco
inculto, & in vicinia paganorum constituto. Nam
quia Ecclesiæ illic extructæ præsidio & tuitione in-
digeant, atque oportebat militum turbam pro

illarum salute ac defensione stare in procinctu, idcirco liberum fuit Sacerdotibus, atque Episcopis mitius agere cum laicis, circa negotium Decimarum eisque portionem quandam iustæ pensionis remittere. Ita duas partes Decimæ Marchioni Brandenburgensi, temporibus Innocentij Papæ tertii, relaxatas ac donatas legimus, propterea quod illi milites alere necesse esset, ac stipendia numerare, ad eam regionem, in qua Ecclesias fundauerat aduersus Barbarorum incursiones propugnandam.

Sic autem concepta est supplicatio Marchionis Brandenburgensis apud Innocentium, epistol. vigesima primâ, libri primi Regist. 13. *Nobis humiliter supplicauit, ut cum pro ampliacione diuini cultus conuentualem Ecclesiam desideret in terra ipsa construere, licentiam super hoc ei concedere dignaremur, & ipsam ab omni onere Pontificalis Iurisdictionis exemptam, in ius & proprietatem Sedis Apostolica retinere. Ita profecto quod duæ partes Decimarum eiusdem terræ, ad Marchionem ipsam, & hæredes ipsius, pro Ecclesiæ fabrica quam ipsi debent proprijs sumptibus reparare, nec non etiam pro stipendijs militum deuoluantur, sine quibus Ecclesia memorata non posset contra Sclauorum impetum gubernari fidem Catholicam impugnantium &c.*

Innocent.
III. ep 21.
lib. 1. Regist.
13.

De Decimis Græcorum primis temporibus. Viguisse Decimas in Ecclesia Alexandrina & Antiochena. Cur Decimæ in Constantinopolitana Ecclesia non receptæ frumenti penuria Constantinop. sælix. Embola. Panes gradiles. Quid loco Decimarum caperent Episcopi & Presbyteri. Tributum fumarium. Restituta Decima à Latinis in Græcia. Decima Græcorum Sacerdotum his temporibus quæ sint.

C A P V T V I.

Decimarum
mentionem
extat in legibus
Iustinianæis.

Decimarum natura & conditio satis obscura est apud Græcos, dubiumque an ea pensatione Græcorum prædia olim erga Sacerdotes tenerentur. Nam inter tot antiquitatis monumenta, tot leges ac canones, Decimarum ne minima quidem mentio, aut mediocre vestigium reperitur. Vnde conijcerelicet Iustiniani temporibus, sub quo leges in centurias ac capita digestæ sunt Decimarum memoriam vsunque, si quis antea fuisset, omnino exoleuisse: Videamus itaque num sub initia Ecclesiæ nascentis græcia Decimas admiserit, quibus in partibus earum vsus ac consuetudo viguerit, quando abrogata sit, quid in locum Decimarum successit & quibus tēporibus restituta fuerint. Censeo itaque græciam, inter initia surgentis Ecclesiæ, eadem pietate ac religione, qua reliquæ nationes id oneris postea subierunt, Decimarum vestigial

penfitasse. Si quidem Origenis temporibus in Ecclesia Alexandrina, in qua ipse docuit & Presbyterii gradum affectus est, sub annum Christi ducentissimum trigessimum, Decimarum Ecclesiæ solvendarum vrgebat sacra consuetudo, vt apparet ex homilia vndecima in Numeros, è quo loco plurima à nobis superioribus capitulis prolata sunt ad illustrandam Decimarum obligationem. Hanc consuetudinem non statim abrogatam, sed succedentibus quoque sæculis seruata liquet ex Isidoro Pelusiota. Is enim, monachus montis Pelusiaci in Ægypto, in diocesi Alexandrina, vixit temporibus Theodosii Imperatoris, & fuit discipulus Diui Chrysostomi. Atqui Isidorus ille Decimarum meminit epistola 317. ad Herminium Comitem, quem laudat eo maxime nomine quod Decimarum præstationem Ecclesiæ religiosissime exhiberet. *Præclare, inquit, Dominum ornas, cum nobis fructuum tuorum Primitias tribuis, Decimamque partem ex ubertate terræ tuæ, & à quo eam accepisti pendis. Quam quidem tu in multa tempora habiturus es,* &c. καλῶς τὸ κέρειον ἡμᾶς ἡμῖν τῶν καρπῶν ἀπὸρχόμενος, καὶ δεκάτῃ τῇ δὲ φοέιαι τὰς δίδουσι τὴν πολλοῖς ἐξ ἑσῆς καί οἰς, &c.

Decimarum
vſus & con-
ſuetudo in
Eccleſia A-
lexandrina.

Orig. homi.
11. in Num

Isidor. Pe-
luſiota ep.
317. lib. 1.

In Ecclesia vero Antiochena eundem ritum Decimæ sacro ministrorum altaris æratio inferendæ viguisse putat Interpres Chrysostomi homil. 18. in cap. 8. Actuum Apostolicorum, vbi *ὀπίμοι γενεὴ καὶ ἀπὸρχαίς*, interpretatur partem ac Decimas. *Parum ne est, ait, oro torcular benedicti? parum ne est, ex omnibus frugibus ac Decimis, prius partem ac Decimas*

Decimæ
In Ecclesia
Antioche-
na.

ἀπὸρχαίς,
non sunt
Decimæ
sed Primitiæ.

56 De Decimis, Oblationibus & Primitiis:
accipere. Ad pacem Agricolarum hoc utile. Venerabilis
erit, & Presbyter postea, & ad securitatem agri condu-
cet. Preces illic perpetuo propter te, laudes & Synaxes,
propter te, oblatio per singulos dies Dominicos fiet, &c.

Cæteri Patrum Græcorum parcius Decimarum
meminerunt, neque apud eos inter obventiones re-
ditusque ecclesiasticos Decimæ ferè vniquam nume-
rantur. Primitiarum enim solummodo ac oblatio-
num mentionem faciunt. Epiphanius hæresi octo-
gesima lib. 3. tom. 2. Vbi recenset quid populus Sa-
cerdotibus alendis, & vestiendis conferre debeat,
Decimarum nomen & mentionem nullatenus in-
ducit: Sed ait Sacerdotibus victum esse ministran-
dum, *Ἐὰν ἀπὸ τῶν κτῆσιν καὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ τῶν ἀλλοτρίων.* Ex Pri-
mitiis, oblationibus & aliis. Gregorius Nazienzenus
epistola octogesima, ad Aerium & Alypium: Vbi
eorum matrem laudat, quod certam pecuniæ sum-
mam in pauperes alendos contulisset: Ait deberi
Deo non Decimas quidem, sed Primitias Aræ &
torcularis. Quemadmodum, inquit, *Ἀρεὰ καὶ τορчу-
λᾶρις Primitias & filiorum, eos qui vere filios amant.*
Deo consecrare iustum est, ac pium: quoniam ab ipso &
nos ipse & nostra omnia sunt. Ita noua quoque heredi-
tatis partem aliquam illi vouere pium est, ut putè prom-
pte & libenter oblata, maiori parti securitatem concilieret,
*ὡς περὶ ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίας τε καὶ λέουσι, καὶ τέκνων τοῖς ἀληθῶς
φιλοτέκνους ἀγαθῶναι θεῶ ὀφειλόμεν τε καὶ ὀπίον· ὅτι περὶ αὐτῶν καὶ
ἡμεῖς αὐτοῖ, καὶ τὰ ἡμέτερα.* &c. Forfan vero Patres
Primitiarum nomine & Decimas concludebant,
abstinebantque à nomine Decimarum, quoniam
tributum

Epiphanius.
hæresi. 80.
lib. 3. tom. 2.

Greg. Na-
zian. epist.
80. ad Aerium
& Alypium.

tributum aliquod & vectigal prophanum sapit, & metuebant, ne seruitutē loco Religionis inducere, & pietatis speciem lucrum aucupari crederentur. Reperio tamen posterioribus sæculis, etiam sublato è viuis Iustiano, Decimarum vsum & memoriam non omnino interiisse. Apud sanctum Antiochum Lauræ sanctæ Sabæ Abbatem, qui vixit sub Heraclio Imperatore, circa annum sexcentefimum decimum quartum, extat homilia quædam numero centesima vigesima, cui titulus est, *περὶ ἀπορχῶν*, de Primitijs, in qua non modo Primitiarum, verum etiam Decimarum Religionem mirifice prædicat, & ad eam, tam laicos quam Monachos à sæculi iactatione summos adhortatur. Ac de Primitijs quidem loquitur quasi omni ratione & titulo æquitatis debitis.

Decimarū
vſus etiam
poſt tem-
pora Iuſti-
niani.

Quantū attinet ad Primitias, his exolucendis modis omnibus obstringimur, ex his etiam nū que sunt proprio labore quaſita, ex corporis viribus, quas benigne ipſe ſuppeditat Dominus, quaſque ſua ſolius prouidentia ſugg rit dum noſtri prouidam agit curam &c De Decimis vero præceptum nullum adfert, videturque remiſſius de illis loqui. *In bono, inquit, oculo gloria Deum &c ne imminuas Decimas manuum tuarum, ἐν ὀφθαλμῶ ἀγαθῶν δόξασον τὸ θεὸν καὶ μὴ μικρύνῃς ἀπορχῶν χειρῶν σέ,* &c. Imo vero obligationem Decimarum pendarum videtur ad ſolos Monachos reſtringere, *Ἐαρετῶς ὁ μοναχοὶ χρεώται εἰσὶν προσφέρειν τῷ θεῷ ἀπορχῶν καὶ δεκάτας,* &c. *Præcipue autem Monachi tene-*

Sæcus: An-
tiochus
homil.
αὐτῆς ἐπι-
χρῶν
Bible-
trum.

tur offerre Deo Primitias & Decimas, &c.

E quibus liquet Primitiarum legem apud Græcos longe studiosius cultam, ac religiosius seruata quam Decimarum. Qua vero ratione factum sit, vt Decimarum consuetudo apud Græcos fuerit antiquata, non est ita facile augurari. Existimarim in Constantinopolitana Diœcesi primum desuisse Decimas persolui, ac fortasse nunquam illic in vsu extitisse. Cuius rei plurimæ rationes præ sunt adferri: Prima est, Constantinopolitanæ Diœceseos solum non ita sæcundum ac fertile extitisse, vt è sola frugum Decima idonei prouentus possent colligi ad alendos Sacerdotes, & dotem Ecclesiæ tam illustris constituendam. Soli infœcunditatem probat maxime necessaria quotannis frumenti ex Ægypto transuectio, quam sælicem Embolam Imperatores appellarunt. Oportuit enim per annos singulos onerarias naues, magno certe numero, certis ac statis diebus Constantinopolim frumentum importare, & eandem annonam Alexandriam conferre intra mensem Septembrem. Cui transuectioni ac importationi frumentariæ præerat Præfectus Ægypti, pœna indicta in ternos medimnos atticos, nisi id esset executus: tanta autem erat huius Canonis frumentarii necessitas, vt nauibus Ecclesiæ, præfectus uti posset ad eam transuectionem si forte opus esset. *L. iubemus Cod. de sacrosanct. Ecclesiis.* Eandem rei frumentariæ penuriam in ciuitate Constantinopolitana probat quotidiana panis distributio, qua

Rationes
ob quas de-
cimæ in
Constanti-
nopolitana
Diœcesi nõ
fuerunt visi-
tatae.

Quid sælix
Embola.

defungebantur præfecti annonæ ciuitatis Constantinopoleos. Illi enim panes Imperatoris nomine singulis diebus diuidebant non pauperibus, modo verum etiam honestioribus è populo, præsertim iis qui ædes aliquas domumue in vrbe extruxerant, eamque ædificiis ornauerant. Vnde panis, siue ius panium capiendorum è publico domos sequebatur, ac nefas erat venditis ædibus, panis ex ærario Principis sumendi iura retinere. Ita liquet ex lege, *quia comperimus. De annonis ciuilibus*, Codicis Theodosiani lib. 14. tit. 17. l. 1. Vnde quia locus vbi panem populo diuidebat præfectus, gradus erant quidam & scalæ circa eius tribunal dispositæ, panis iste Gradilis dicebatur, *l. panis Gradilis, c. l. vniuersi panem Gradilem, l. 2. c. 3* eodem tit. Codicis Theodos. licet enim in vrbe Roma, hic panis in vsu fuerit, neque hoc proprium fuerit vrbi Constantinopoli: at tamen eâ viguisse ab initio talem panis largitionem patet ex leg. 12. Vbi expresse habetur Constantinum & Constantium authores fuisse huius annonæ iis erogandæ, qui in vrbe Constantinop. domos extruxerant.

Cum ergo maritima illa pars quæ Constantinopolim spectat, non adeo tum temporis cultra esset ac fertilis, vt frumenti decima Sacerdotes alere posset verosimile est decimam frumenti, in alias pensiones fuisse commutatam, quia facilius & commodius poterat plebs nummariam pensionem Sacerdotibus præstare quam frumenti Decimam.

Adde quod res Orientis non diu quietæ fuerunt.

Secunda-
tio subla-
rum in Gre-
cia Deci-
marum.

cito & Imperii & Ecclesiæ status Persarum ac Sa-
racenorum violenta commotione turbatus: Vnde
istam decimarum obligationem Ecclesia remitti
facile permisit, ne plebs grauibus vnde quaque mo-
lestiis pressa pari horrore Sacerdotem metueret ac
militem.

Epistola
Valeriani
apud Tre-
belliū Pol-
lionem, Fla-
uius Vopif-
cus in vita
Aureliani.

Tandem his rationibus addendum, statum Ec-
clesiæ in vrbe Constantinopolitana ad exemplar
Imperii ac Reip. constitutum. Vnde cum Impera-
tores suis officariis, vt ita loquar, Tribunis, militibus
aliisque stipendia persoluerent, in variis speciebus,
partim in frumento, partim in vino, partim in num-
mis, vt patet ex Trebellio Pollione in Claudio,
Flauio Vopisco in vita Aureliani, hinc factum est,
vt pari politia ac methodo Episcopis ac Sacerdoti-
bus stipendia sua sumere Imperatores suaderent, &
per domos ac villas tributum aliquod ac vectigal
sacrum exigere: maxime cū istud pensionis genus
multo liquidius sit ac commodius, neque tam faci-
le possit populus in hoc præstationis genere, fucum
facere Sacerdotibus, quàm si ex agris, & prædiis
frumentariæ Decimæ colligantur.

Quas vero obuentiones, quæ stipendia Græci
Sacerdotes sortirentur in compensationem deci-
marum tunc temporis inquirendum est. Eorum au-
tem stipendiorum duo fuisse genera reperio, pri-
mum statum ac fixum legi solitum quotannis. Se-
cundum vero incertum ac mutabile nempe hono-
rarium aliquod munus, quod Sacerdotes & episco-
pi percipiebant, siue dum benedictionem sacris

coniugij fœderibus impertirentur, siue cum Sacerdotum catalogo aliquem inscriberent, aut venerandis ordinibus inaugurarent.

Stipendium certum ac fixum legebatur per domos singulas, siue per fumaria: vnde *Capnicum* dictum est, seu *fumarium*. Eius tributi summam ac rationem præscripsit Ifacius Comenus Imperator, in sua Bulla aurea, cuius hic est textus.

Nomine, inquit, *Canonici à vicio habente triginta fumaria, nummus aureus vnus exigatur, argentei duo, aries vnus, hordei modii sex, vini mensuræ sex, farine modii sex, triginta gallinæ. Ab eo verò qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquiualens duobus argenteis, agnus mediæ ætatis vnus, hordei modii quatuor, vini mensuræ quatuor, gallinæ viginti. A vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus vnus, hordei modii duo, gallinæ decem quemadmodum, & in veterum exactorum sigillis scriptum est. Ωσαύτως ἔστω ἡ κωνικὴ ἀπὸ τῆς ἐχόντος χωρὶς λ. κάπνης νόμισμα ἐν χρυσοῦ ὅμοιον, ἄργυροῦ δύο, χρυσοῦ ἓνα, κριθῆς μόδια δέξαι καὶ ὀρίθας βιάκωντα· ἀπὸ τῆς ἐχόντος. κ. κάπνης τὸ δὲ μοισρον τῆς νομισματος, καὶ ἀπὸ τῆς β. ἄργυρον ἄργυροῦ, μέτρων ἐν κριθῆς μόδια δ. οἴνου μέτρα δ. ἀλεύρου μόδια δ. καὶ ὀρίθας κ. ἀπὸ τῆς ἐχόντος ἰ. κάπνης χωρὶς, ἄργυροῦ ἓ. ἀρίον ἐν, καρπῶν μόδια β. οἴνου μέτρα β. ἀλεύρου μόδια β. καὶ ὀρίθας ἰ. καθὰς καὶ ἐν ταῖς σιγίλλοις τῶν παλαιῶν πατριαρχικῶν ἀναγραφῶν). E qua constitutione liquet obuentiones Episcoporum & eorundem census, è variis numerorum, frugum & animantium generibus constituisse, quas prædia & vici annuatim pendebant, in-*

dicta, per singulas domos pensione, ad eum modum, quo in partibus quibusdam Gallia, per domos seu focaria regia collationes leguntur, quæ proinde à focis dicuntur focaria.

Eum vero ritum pendendi census Episcopales per fumaria, non esse natum, aut inuentum tantummodo temporibus Isacii Comeni, sed longæua consuetudine firmatum verba ipsiusmet Bullæ testantur. Initio enim vocant istam formam persoluedi Canonicum seu Episcopale tributum, *παλαιὸν τυπὸν, antiquam sanctionem.* Deinde in fine eiusdem Bullæ, ait specierum istarum ac rerum, quæ Episcopo dabantur, Canonem atque indicem reperiri, *in sigillis veterum exactorum.* Vixit autem Isacius Comenus circa tempora Stephani Papæ ad annum Christ. 1057.

Ea consuetudo persoluedi stipendia partim in speciebus, seu corporeis rebus, partim in nummis, non modo in Episcoporum censibus, sed etiam in aliorum quoque inferioris gradus hominum sportulis locum obtinebat. Erant in vrbe Constantinopolitana doctores, insignis certe & magnifica eo tempore dignitas: quippe Episcopali pæne fastigio æquabantur, quorum munus atque officium implebant. Illis ergo vice Patriarchæ sanctissimi fungentibus stipendia pendebantur, partim in nummis, partim vero in frumento. Ita sanxerat Alex. Com.

omnibus Doctoribus tam in qui sine intra Ecclesiam, quàm in qui sunt extra, tres libras aureorum & frumenti modios quinquaginta. Ut est apud Bo-

nefidium & Leunclaiium iuris Orientalis libro secundo capite nono.

Licet vero Parochorum ac Curionum stipendia quæ fuerunt non legamus, nec satis constet quibus sportulis donarentur, tamé coniiicere est pro Curionibus & Presbyteris vicanis, certú quoque canonis ac pensionis modum fuisse constitutum, cui rei illustrandæ plurimum conducit Synodalis sententia Nicolai Patriarchæ, qui Grammaticus dictus est.

Is enim, cum plebs recusaret Canonicum Sacerdotibus pendere, propterea quod Synodorum statuta loquebantur tantummodo de Canonico Episcopis præstando, ab iis qui ordinabantur, velletque populus immunitatem suam tueri legum silentio, edixit Nicolaus Patriarcha, vt in posterum laici suis Sacerdotibus antiquas pensiones soluerent, quia si Sacerdotes Episcopo aliquid pendunt alimenterum nomine quando ordinantur: multo æquius est laicos suis Sacerdotibus demensum aliquod è publico largiri, eosq; populorú beneficiis viuere, quis ipsis in re salutis ac fœlicitatis æternæ subferuiunt. Quamobrem renouari iubet antiquas sanctiones easque seruari. *Quacunque, inquit, requiruntur à laicis soluentur in nummis & speciebus & argenteis, &c.* Apud Leunclaiium sentent. Synodaliū lib. 2. dicit autem aliquis ex prædictis satis liquere, quæ stipendia Græcorum Prælati ac Sacerdotes postremis temporibus vîcè Decimarum ceperint: Verum non constare, quo censu, quibusue expensis alerentur, sub tempora Iustiniani & succedentium

Nicol. Patriarchæ de stipendiis Doctorum sent. Synodali, apud Leuncl. l. 2.

Imperatorum, antequam certa lege cautum esset, quod tributum, quemue canonem, seu domus, seu prædia Græcorum, oportet Ecclesiasticis viris soluere.

Cui respondemus, mediis illis temporibus non ita clarum esse ac perspicuum, quas obuentiones populus Clericis penderet; Verumtamen esse admodum probabile, pro sacris ac religiosis operis Clericos, præsertim eos qui extra urbem Constantinopolitanam degerent in vilibus pagis, certas accepisse sportulas & pensiones grandes, aut exiguas pro conditione locorum & personarum. Adde quod licet Decimas non caperent Sacerdotes, qui vicos, aut oppida regebant: attamen iis primitiæ ex omni genere fructuum & rustici prouentus pendebantur satis amplæ ac locupletes.

Habebant præterea assiduas populorum oblationes, quas urgente adhuc & feruente pietatis zelo nondum auaritia extinxerat.

Septima
Synodus
Can. 10.

Cæterum non ita pingues fuisse Parœciarum redditus in Diœcesi Constantinopolitana, satis probat Canon Decimus 7. Synodi aduersus Iconoclastas. Ex eo quippe Canone, patet Rusticanos & Conregionales Presbyteros suas plerumque reliquisse Parœcias, vt se magnatum Constantinopolitanæ ciuitatis seruitio addicerent. Neque tamen Concilium decerniteos esse ad Parochiam remittendos, sed suadet potius vt si qua rerum penuria, atque egestate premantur, educandis atque erudiendis seruis ac pueris, honestum stipendium querant, potius quam

Asiaticis
Parochi in
Grecia pau-
peres fuisse
prebatur.

quàm indignissimæ sese addicant seruituti. Quod si ex Parochiarum censu seipso alere potuissent, tali consilio & adhortatione non fuisse opus.

Quod spectat ad vrbium Clericos & Sacerdotes non deerant certi redditus ac præfixæ obuentiones, quibus alerentur. Nam primo Constantinus partem vectigalium & illationum fiscalium commo- dis, atque stipendis Clericorum sacrauerat. 2. Singulis diebus in Ecclesia Constantinopolitana fie- bant erogationes nummaria. 3. Præstabantur Cle- ricis annonæ ciuiles. 4. Pro funeribus ciuium certos census, tabernæ ad id designatæ in vrbe Imperato- ria suppeditabant. E quibus satis liquet non defuisse amplas opes ac facultates vrbium maiorum, at- que insigniorum Clericis, quibus dignitatem suam tuerentur.

De stipen-
dio Cleri-
corum vr-
banorum.

Nouellâ vt
determina-
tus 3.

Nouellâ de
officinis seu
tabernis 43.

Græcia itaque sic educauit Sacerdotes suos & Clericos per longa annorum spatia, quibus Deci- marum memoria pæne interciderat. Donec La- tini specie ac titulo terræ sanctæ recipiendæ græciam ingressi, Romanam illuc fidem, mores & ceremo- nias intulerunt, quod factum est maxime Innocen- tii tertii temporibus. Cum enim Balduinus inuicti animi & constantiæ indomitæ Princeps, vrbem Constantinopolitanam expugnasset, & perfidiam ac proditionem Græcorum, eorundem seruitute vindicasset. Ipse in Imperatoris solium euectus Pa- triarcham ac Pontifices quantum potuit per græ- ciam eos curauit institui, qui Latinos ritus ac fidem colerent: Isti ergo noui Sacerdotes Græcorum cæ-

Circa annū
1100.

Georgius
Logothera
in Chronico
Constanti-
nopol.

remoniiis amandatis; Romanis moribus Ecclesias suas informarunt, & Decimas cæterasque consuetudines piè obseruandas ac religiosè colendas decreuerunt; reluctantibus Græcis & maxime Procerum ac Nobilium indignante superbiâ. Illi enim non semel prohibuerunt hominibus suis, ne Decimas penderent more Romano; Eos vero angebat maxime Latinorum Imperium, eò quòd Latini cogerent Nobiles Græcos, Ecclesiis restituere opes & facultates ablatas. Itaque cum tantopere sese indociles præberent, & Decimarum pensionem exhorrescerent, sæpe excommunicationis metus est illis incussus. Imo cum ad Bellum aduersus Michalicium quendam, res Græciæ turbantem & omnia ferro ignique populantem, Proceres Achaïæ sese accingerent, non ante Dominicum corpus & sanguinè, pacis bellique præsidium salutare, de manibus Sacerdotum ceperunt, quam pollicerentur se Decimam in posterum more Romano Sacerdotibus soluturos, nec prohibituos ampliùs, quominus eorum serui, homines ac vassalli eam præstationem Ecclesiæ ministrarent. Ita elicitur ex epistola centesima sexagesima prima, apud Innocentium lib. 1. Regist. 13. ad Archiepiscopum Larissensem, & Episcopum Cithoniensem, vbi de Achaïæ nobilibus sic loquitur. *Canonicos, inquit, in nonnullis Ecclesiis intrudere non verentur: excommunicatos tam laicos, quam clericos in sua pertinacia confouendo. Cumque dudum ad bellum contra Michalicium processuri recipientes corpus & sanguinem Iesu Christi omnes pariter*

Innocent.
III. passim
in epistolis.

Innocent.
epist. 161. lib.
2. Regist. 13.

promississent, quin imo per votum obligauerint se solemne, quod de ipso praelio redituri Decimas Ecclesiis suis soluerent, & subditos suostam Græcos quam Latinos cogere ad soluendum: id post modum efficere non curarunt. Quosirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Latinos eiusmodi, ut Ecclesiis suis soluant, sicut ex communi iure ac speciali quoque voto tenentur, &c. inducere procuretis, ipsos ad hoc si opus fuerit per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota sicut iustum fuerit compellentes.

Et certe Innocentij tertij temporibus Decimarum iugum græcia magna ex parte receperat, ut ex eiusdem epistolis liquet, quibus contentiones non pauca sedantur, ortæ inter Canonicos & Episcopum de Decimarum partitione. Epistola quadragesima quarta, ortum dissidium pacat inter Clericos & Patriarcham Constantinopolitanum, quod nempe Patriarcha Const. iussus à legato sedis Apostolicæ Cardinale sancti marcelli, dare Canonicis quartam Decimarum, per triennium eam retinisset. Epistola centesima quinta libri primi, hortatur nobiles Larissensis Diocesis ut Decimas ablatas Episcopis restituant, eadem hortatione utitur epistola 108. ad Imperat. Constantinop. cuius milites Decimas Cittenensis Diocesis occupabant. Epistola 62. lib. 4. componitur lis orta inter Episcopum Nitriensem & Abbatem de Egris in Diocesi Cenadiensi super quodam iure Decimarum.

Innocent.
III. epi. 44.
lib. 1.

Innocent.
III. epi. 105.
lib. 1.
Idem epist.
108. lib. 1.

Innocent.
III. epi. 62.
lib. 4.

Tandem euersis Latinorum rebus & græcia in potestatem impiorum translata, non modo Deci-

mæ, sed omnes Sacerdotum reditus euanuerunt, adeoque Græcis Sacerdotibus in extrema calamitate languescere necesse est, postquam sese Latinorum patrocínio subdlexerunt.

Restat tamen illis tributum quoddam per domos & fumaria legi solitum, in quo quia temporales omnes Sacerdotum ac Clericorum reditus versantur, idcirco *χρόνιον*, siue temporale appellant. Audiendus hac de re Gerlachius epistola ad Cancellarium Academiae Tubingensis 17. Maij anno 1576. *Salarium, inquit, si habent, exiguum est. Sacerdotes stipem ab auditoribus habent. Sunt enim certa domus cuique Ecclesie annumerata, à quibus singulis deputatum, quod ipsi χρόνιον vocant, quouis anno accipiunt. Ex sepultura etiam, exequiis aliisque officiis Sacerdotalibus, ut Missis, quas laici pro se & defunctis cognatis emunt, pecuniam luçantur. Quidam interea domi suæ opificia exercent. Quibusdam quoque Ecclesiis fundi certi à moribundis dedicati sunt. Ita se habet Decimarum historia apud Græcos quam, si monumenta librique manuscripti suppeterent fortasse dedissemus ampliolem.*

Gerlachius
epist. ad Cā-
cellar. Acad.
Tubingen-
sis.

An Decimæ possint laicis vendi & alienari. Decimarum ius ab usu fructu distinguitur. Oblationum pars nulla laicis competere potest. Basilicæ pro questu prohibentur à laicis extrui. Decimæ sunt pars domaniij Sacerdotalis. Domanium regium non potest alienari. Quæ pars rerum Ecclesiasticarum olim poterat Monachis dari. Decimæ à laicis non præscribuntur, &c.

C A P V T VII.

IVs legendarum Decimarum ab earundem usu fructuque est secernendum. In usum enim fructumque Decimarum vocari possunt pauperes, mendici, exules & Diœcesis peregrinæ Clerici, quos hæreticorum furor ac invidia, suis sedibus eiecit. Hi tamen omnes ius legendæ & capiundæ Decimæ non habent, & si quid ex iis obtinent, illud non iustitia sed misericordia in ipsos transfundit.

Vsus fructus Decimæ ab eiusdem iure distinguitur.

Dicamus itaque usum fructumque Decimarum ex parte aliqua, laicis posse concedi. Certis enim de causis possunt Episcopi & Prælati Ecclesiarum partem aliquam Decimarum fruendam laicis cedere. At quantum ad ius Decimæ legendæ, præter Episcopos & Sacerdotes, qui in terris, Dei vices obtinent & populis regendis præficiuntur, nemo ius istud sibi potest arrogare.

Laici possunt habere ad tempus usum fructum Decimarum.

Quæ sententia ut clare possit intelligi animadvertendum Decimas ius esse aliquod sacrum & di-

Decimæ nõ
dantur in-
tuitu labo-
ris.

uinum, quod Sacerdotibus penditur, non ratione operæ alicuius, aut laboris in regendo, aut continendo populo exantlati, sed ratione loci gradusque sui, quia nempe in terris vice Dei funguntur, eiusque quodammodo personam sustinent. Vnde licet Sacerdotes, nec mysteriis occuparentur, nec populum sacris doctrinis imbuerent, puta si prima illa Maiorum nostrorum innocentia resurgeret, quam Adam suo scelere perdidit, adhuc in eo ordine statuque rerum Sacerdotibus dari Decimas oporteret. Sunt enim obsequii nostri erga Deum monumenta, sunt reditus censusque eidem debiti, quatenus summo a rbitratu mundum temperat, & supremâ in res omnes auctoritate dominatur.

Decimæ
etiam in
statu Inno-
centiæ pen-
derentur.

At quicumque rerum status fingatur, quæcunque conuersio mutatioque orbis vniuersi cogitetur; semper Deus suum in res omnes dominium retinet, semper eidem seruitii nostri ac famulatus pignora persolui, iustitia exposcit.

Hebræorũ
f. v. l.

At ea pignora, illas obsequentis animi significationes, quis receptabit in terris, nisi Pontifex *pro hominibus constitutus in his quæ ad Deum sunt, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* In eo ergo solo consistit ius Decimæ tollendæ, in quo viget auctoritas Dei ipsiusmet, qui pascendo regendoque populo designatus, eius Caput est & Princeps, in his, quæ ad Dei cultum & Religionem pertinent.

Itaque cum pænes laicos auctoritas illa diuina non vigeat, neque quisquam possit absque Sacerdotii insignibus, Ducem se ac rectorem populi no-

minare, in his quæ salutis sunt & religionis; inde facile concluditur in neminem laicorum posse ius Decimarum legendarum transferri.

Adde quod Ecclesia iis libere uti non potest, quæ sua non sunt, sed sibi ad utendum & dispensandum tantummodo, diuina manu tradita: At ius Decimarum non est Ecclesiæ proprium sed Dei. Nô enim dantur ad recognitionem Ecclesiæ, sed Dei ipsiusmet: quatenus ipse summus est Dominus & arbiter vniuersi. Ecclesia vero recipit Decimas, Dei nomine, & quatenus eius Episcopi, Dei in terris imaginem sustinent. Non potest ergo Ecclesia ius istud vendere, alienare, permutare: quemadmodum Quæstores Principum qui colligendis tributis præficiuntur, non possunt populos vectigalium solutione liberare.

Secundo, argumentum ducimus à natura & Religione oblationum sacrarum. Nam oblationes magis pendent ex voluntate populorum, quàm Decimæ. Imo vero, Ecclesia ipsamet maiorem videtur habere potestatem in oblationes, quàm in Decimas; Quippe oblationes dantur Sacerdotibus velut in stipendium operæ alicuius sacræ & religiosæ, ideoque habent rationem peculii Sacerdotalis. Et tamen oblationes olim, si quis præter Episcopum susciperet infamis hæreticus, & sacris indignus habebatur. Concilium Gangrense can. 7. *Si quis vult fructus Ecclesiæ oblatos, vel dare extra Ecclesiam præter Episcopi sententiam, vel eius cui cura eorum tradita est, & non cum eius sententiâ ea velit agere, sit anathema.*

Ius Decimarum nô est propriû Ecclesiæ, sed Dei.

Secundum argumentû quo probatur ius Decimarum non posse laicis competere.

Concil. Gãrense can. 7. & can. 8.

Et Clarius canone 8. Si quis dat vel accipit fructus oblatos præter Episcopum, vel eum qui est constitutus ad dispensationem beneficentia, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.

Symmach. Papain 6. Synodo Romana.

Eandem sententiam resumit Symmachus Papa in Synodo sexta Romana in qua concludit. Valde iniquum & ingens sacrilegium esse, ut quæcumque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit, ab his à quibus hac maxime seruari conuenit, id est Christianis & Deum timentibus hominibus, & super omnia à principibus & primis Regionum in aliud transferri vel conuerti.

De Basilicis obquestum à laicis condebantur.

Et certe ita abhorrebant veteres ab oblationibus arbitrio laicorum permittendis, ut nequidem uellent laicos, his conditionibus sumptus facere in extruenda Basilica, ut nempe dimidiam partem ex iis caperent, quæ postea ad altare Basilicæ offerrentur. Hanc enim pietatem quæstuosam, & sordidam exati sunt, neque tam Religionem appellari decribere censuerunt, quàm mercimonium. Ita Concil. Braccatense secundum canone sexto. Placuit ut si quis Basilicam non pro deuotione fidei, sed pro quæstus cupiditate ædificat, ut quidquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cū clericis diuidat, eo quòd Basilicam in terra sua ipse condiderit, quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri. Hoc ergo de cætero obseruari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili uoto consentiat, ut Basilicam quæ non pro sanctorum patrocinio, sed magis tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

Consi. Brac. 2. can. 6. & ret. de consecrat. dist. 1. can. si quis.

Si

Si ergo oblationes nefas est tradi laicis, quidquid sumptuum in Ecclesia ornanda fecerint; multò minus Decimas ipsis non licet adscribere, quas in patrimonium Sacerdotum Deus ipse tradidit, vt sua in terris vice fungerentur.

Et certe duplicem in terris personam sustinet Episcopus ex Ignatio, epistola ad Smyrnenfes. Imperat enim vice Dei: sacrificat vice Christi. Quæ parte Dei imperium refert, Decimas sumit: quæ vero Christi, sacrificium instaurat, ac repetit, oblationibus fruitur. Quamobrem cum laicus tam Imperii, quam sacrificii sit incapax, hinc fit vt ius illi tradi non possit, nec in Decimas. nec in oblationes.

Ignatius Epistol. ad Smyrnenf.
 ἡμεῖς εὐκότως φέρομεν καὶ ἰσὺν τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ κυρίου καὶ ἰσοπέτυον.

Tertio vtimur hac in re argumento ducto à conditione bonorum, quæ domanium Principis componunt.

Certum est enim Principes duo saltem habere genera bonorum. quædam enim possident nomine patrimonii, quomodo priuatus quilibet suum quodque possidet patrimonium, de quo genere bonorum quæ patrimonialia sunt Principum glossæ veteres.

Duo genera bonorum Principes obtinent.

πατεμονιαλια ὅσα ἕκαστος βασιλεὺς ἑαυτῷ κτάται, & rursus, πατεμονιαλια ιδιοκτητα τῶ βασιλέως. Alia vero sunt, quæ possidet Princeps titulo Imperii, & quæ nõ tam in Principis quam in Principatus patrimonio sunt: cuiusmodi sunt tributa, vectigalia, & quæcumque domanium Principis conficiunt, prædia, villæ, iura regia &c. Ita apud Romanos aliæ sunt res Cæsaris, aliæ res fisci, & res fisci, aliæ publicæ, aliæ priuatæ. Res Cæsaris dicuntur quæ in Principis cuius-

Glossæ veteres a Labæo edite in voce πατεμονιαλια.

L. 3. Cod. de
quadriennii
prescriptione.

que priuato patrimonio sunt, non quatenus est Princeps, sed quatenus Arcadius, Honorius, Antoninus, l. 3. Cod. de quadriennii prescriptione, in qua Iustinianus aperte distinguit inter substantiam propriam Principis, & substantiam fisci. Res autem fiscales dicuntur quæ principatui insite sunt, & ad ornandam actuendam Principis dignitatem institutæ, l. *prator §. hoc interdictum ff. ne quid in loco publico*. Ex his itaque sic concludo: Res fisci & domini à Principe alienari non possunt, neque potest Princeps partem sui Imperii quauis conditione distrahere. Et si enim in contrarium proferantur exempla Regum aliquorum, qui se iuribus regni, Sceptro ac Imperio abdicarint in fauorem peregrinæ gentis, aut extranei alicuius Principis, vt exemplū Attali regis Pergamenorum, qui regni sui hæredem populū Romanum instituit, Nicomedis Bythinæ, qui eidem populo sceptrum ac diadema transmisit, Alexandri, qui Ægyptum & Alexandriam iisdem Romanis adscripsit, Caroli sexti Francorum Regis, qui successorem Imperii Henricum Angliæ regem designauit. Attamen inuitis ac reluctantibus regni Proceribus, atq; Ordinibus id tentari posse omnes pæne Iurisconsulti rescripserunt. Horum ego & nomina, & sententias non refero. Scripsit hac de re tractatum elegantem Ioannes Sauaro, in quo omnium peritorum iuris hac de re opiniones ad certas classes distribuit. Et certe cum Imperator Carolus 4. vellet successorē sibi facere Venceslaum filium, & ei propterea conciliare Electorum suffragia nitere-

L. Prætor
parag hoc
interdictum
ff. ne quid
in loco pu-
blico.

Ioannes Sauaro Gallice scripsit lib. de la souveraineté du Roy.

tur, vnicuique eorum centum aureorum millia
 congiarii nomine prouisit, oppigneratis & datis
 in hypothecam Imperii vectigalibus. Qua de caus-
 sa tumultuari ceperunt Imperii Proceres afferentes
 tributa & vectigalia, in quibus Imperii nerui viref-
 que consistunt, non posse ab Imperatore alienari.
 Ita refert Nauclerus generatione 46. ad annum
 1370. Ex quibus sic licet concludere. Ius Decima-
 rum est ex eorum numero, quæ Sacerdotibus com-
 petunt ratione Imperii, & sacræ auctoritatis, quam
 in homines exercent, & si prophanis vocibus in re
 sacra uti licet. Decimæ sunt veluti patrimonium fis-
 cale, atque Imperiale, vnde Episcopis persoluuntur
 eadem Religione, qua tributa penduntur Regibus,
 ut est apud Clementem Romanum lib. 8. cap. 31.
 Ergo quemadmodum alienationi, distractioni ac
 venditioni non subiacet coronæ patrimonium,
 quemadmodum fide sua promissione, ac sacramen-
 to soluuntur Principes, si quid stipulantur aduersus
 fiscalem vtilitatem & bonum regii domini: ut de
 Francisco primo, qui Burgundiæ ducatum Hispano
 promiserat, responderunt eius temporis Theologi
 & Iurisconsulti. Sic quoque existimandum sacra
 ista Sacerdotum.

Quarto si qua causa res ecclesiæ alienari pos-
 sunt & à Sacerdotibus in alienam manum transfer-
 ri; id maxime fieret in Monachorum gratiam, quo-
 rum pietati ac solitudini beneficentia Episcoporum
 perpetuo prospexit. At in fauorem Monachorum
 non Decimas modo, sed prophanas possessiones

Nauclerus
 ad annum
 1370 Generat.
 rat. 46. tom.
 2. pag. 405.

Clemens
 Rom. lib. 8.
 cap. 31.

Apud eundem
 Saaroné.

Quartum
 argumentum
 quo probatur
 ius Decimarum
 non posse laicis
 competere.

in signi aliqua portione minuere Canones veterunt: adeo cum cresceret in dies præsulum erga Monachos beneficentia ac liberalitas, eam Hispanici Patres in Concilio Toletano nono collecti fræno aliquo coercendam censuerunt, prohibentes ne Monasterio à se constructo Episcopus dare posset, ultra quinquagesimam partem census suæ Ecclesiæ, & si ædem vellet pro sepultura propria ornare, non posset eidem legare, atque attribuere plusquam centesimam partem sui census annui. *Bona rei datur consilium, & presentis habetur vite subsidium, & æternæ remunerationis expectari cernitur pramium. Quisquis itaque Episcoporum in Parochia sua Monasterium construere forte voluerit, & hoc ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet ditare decreuerit, non amplius ibidem, quam quadragesimam partem dare debet: ut hac temperamenti æquitate seruata, & cui tribuit competens subsidium conferat, & cui tollit, damna grauia non infligat. Ecclesia vero, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis munificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: ea tamen cautela seruata, ut tantummodo, quæ placuerit ex his duabus remunerandam assumat.*

Concil. Tolet. nonum
can. 5.

Si ergo in fauorem Monachorum, quorum disciplina & pietate ecclesia insigniter floruit, non licuit Episcopo iura ecclesiarum alienare, & in signi aliqua portione detruncare, quis in fauorem laicorum id fieri posse audeat asserere? Quis ius decimarum in eo transfundi licere existimet, & Sacer-

dotum bonis ac censibus pinguescere, dum infano fastu eorum paupertati plerumque violenter insultant.

Quinto tam sanctum olim habitum est ius decimarum, & ad eas persoluedas tam inuiolabili Religione teneri populos autumarunt, vt eam præstationem in pensionem nummariam commutare, aut populos data pecunia ad Decimas soluendas inuitare, nefas esse ducerent. Ita Christianissimi Reges nostri constituerunt, ne liceret populis Decimam pecunia permutare ac redimere. Ludouicus Pius capitulari 30. ad annum Christi 828.

De Decimis quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat: Et si quis contemptor fuerit inuentus, & nec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur. Ceteri vero distringantur, vt inuiti Ecclesiæ restituant, quæ voluntariè dare neglexerunt.

Ludou. Pius
cap. 3. ad an-
num 828.

Idem principes cum intelligerent esse aliquos, qui Decimas dare negligerent, eoque onere se liberarét data Episcopis & Comitibus pecunia, quam illi inter se partiebantur, vetuerunt, ne Religioni in posterum fas esset fucum facere, & pecuniam pro Decimis stipulari. Ita habere capitularium Caroli & Ludouici Imperatorum lib. 2. capitulari 28. *Dictum est à nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis & ab his qui Decimis non dant vudios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negligentijs, & inter se pecuniam diuidant, quod penitus abolendum*

Capi. Carol.
& Ludouici
lib. 2. cap. 28.

78 *De Decimis, Oblationibus & Primitiis.*
decreuimus ne forte auaritia locus detur & constituimus,
vt incestuosi iuxta canonicam sententiam penitentia mul-
tentur. Qui vero Decimas post crebras admonitiones &
prædicationes Sacerdotum, dare neglexerint excom-
municentur.

Greg. nonus
cap. exhibita
de rerum
permutas.

Ex hac Decimarum Religione & immutabili le-
ge factum est, vt olim Gregorius nonus rescindi
iuberet compromissum factum inter præpositum
Albanensem & Monachos Sancti Martini in Pan-
nonia. Cum enim diu multumque contendissent
præfati Monachi, & præpositus Albanensis, de iure
decimationis cuiusdam: tandem eas simul inierunt
conditiones, vt si præpositus impetraret à Rege
donari prædicto Monasterio centum millia solidorum,
Decimas in posterum Monachi abdicarent,
& ius earum ad præpositum transfereretur. Istud
ergo pactum ac compromissum Monachi ad Pa-
pam retulerunt, quod ipse quasi simoniacam
nunditationem exhorruit, dicens non licere spiri-
talia temporalibus permutare. Ita enim rescribit
Betonienfi & Funginenfi Abbatibus, *Mandamus*
quatenus si vobis constiterit de præmissis, cum permuta-
tio de spiritualibus ad temporalia improbetur, prædictum
arbitrium & quidquid secutum est ex eo, vel ob id, irri-
tum decernatis, capite exhibita de rerum permutatione.

Itaque decimam olim non licebat pecunia re-
dimere, nec poterant Episcopi nummarium cen-
sum, eius vice pacifici, nisi forte in decima nutri-
minum. Nam Nutriminum, id est, Porcellorum
agnorum, & aliorum animalium Decimas mutare

pecunia liberum fuit. Ita enim habetur capitularium libro secundo cap. 21. de Nutrimine. *Pro Decima sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus obseruetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit, qui argentum pro hoc accipere velit, suamaneat potestate iuxta quod, & ei, & illi qui hoc persolvere debet conuenerit.*

Capit. lib. 2.
cap. 21.

Ex quibus sic infero: Decimas olim Episcopis non licebat pretio distrahere, & in censum nummarium commutare. Ergo multo minus licuit eas, in totum vendere, alienare, & laicorum potestati permittere, proindeque ius Decimarum laicis nullo modo competere potest, quia neque ius istud illis proprium est, neque potest ab ecclesia illis in solidum tradi ac resignari.

Quamobrem in iure Decimarum legendarum non possunt uti præscriptione aduersus Ecclesiam. Nam quod vitio cepit temporis progressu legitimum fieri non potest. Et certe præscriptioni aduersus Ecclesiam locum aliquem tribuere quid est aliud, quam hominum auaritiam, atque ambitionem ad quotidiana scelera arcessere, & rapinis ac fraudibus præmium ac stipendium polliceri. Denique quando persona ex se incapax est iuris alicuius obtinendi consuetudine, aut præscriptione temporis ad iustam possessionem fulciendam uti non potest.

Non præscribitur in negotio Decimarum aduersus Ecclesiam.

Ita in Decimarum controuersia rescripsit Alexander tertius ad Episcopum Parmensem cap. *causam de præscriptionibus*. Erat enim lis mota inter Archidiaconum Reginensem & nobilem quem-

Alexand. 3.
cap. caus. de
præscript.

dam, de perceptione Decimarum tuebatur se nobili præscriptione longi temporis, respondet Papa inutilem esse præscriptionem, quia laicis nequidem ex concessione Ecclesiasticæ alicuius personæ Decimas licet possidere. *Mandamus*, inquit, *quatenus causam ipsam debito fine decidas non obstantem præscriptione temporis, vel concessione Ecclesiasticæ secularisve personæ, si idem eam opponere voluerit, quia cum laici Decimas detinere non possint, eas nulla valent ratione præscribere.*

Qua in re vt obiter dicam longe alia ratio est clerici, alia laici, nam clericus aduersus Episcopum potest quartam Decimarum & funerum præscribere si per annos quadraginta sine contentione possederit sede non vacante, cap. *de quarta extr. de præscript.* Ratio est quia Clericus per se non est persona Decimarum incapax: at contra laicus est persona incapax, ideoque nulla consuetudo capacem facit cap. quinto ext. de consuetudine.

Clericus ad
uerfus Epif-
coporum
Decimas
præscribit.

Decimæ sūt
res spirita-
les,

Greg. nonus
cap. exhibita
de rerum
permut.
Honor. 2.
cap. litteras
de iuramēto
calumniæ.

Tandem vltimo loco addimus ius Decimarum esse è numero rerum quæ spirituales appellantur. At res spirituales nequidem ex concessione summi Pontificis vendi, alienari, & in laicas personas transferri possunt, ergo nulla auctoritate possunt laici ac prophani, ius Decimarum sibi comparare. esse autem Decimas è genere rerum spiritualium docent summorum Pontificum Sanctiones, Gregorius nonus capite *exhibita. de rerum permutatione*, Honorius secundus capite *litteras de iuramento calumnia.*

De Decimis

De Decimis infeodatis & an Decimæ dari possint, in feudum. Quid feudum & huius nominis significatio Anglica. Origo feudorum. Beneficium & feudum idem. Quando nam res Ecclesiæ ceperunt infeodari. Cōditiones infeodationis. De Nonis quid sunt castitia. Sarta tecta Ecclesiarum feudatarij curabant, &c.

C A P. VIII.

FEUDI vocabulum apud recentiores tantum auctores reperitur, & ante nonum sæculum mentio feudi nulla extat: huius nominis originem plurimè à fide repetunt, qua erga dominum, siue seniores tenentur, quicumque prædium agrumue feudi nomine acceperunt: In antiquis Angliæ legibus feudum, siue feodum, idem est ac stipendium: Vnde tituli plurimi extant in legibus Malcomani, de feodis seu stipendiis Magistratum atque officiariorum, vt titulus *de feodo Cancellarij*, cui pro feodo cartæ centum librarum terræ, assignantur decem libræ & pro scriptore duæ Marcæ, legum Malcomani capite secundo. Ibidem cap. 3. titul. est *de feodo Iustitiarj*, & capite sequenti *de feodo Camerarij*.

Feudino-
men & ac-
ceptio.

leges Mal-
comani ca-
pite 2. & 3.
de feodo Iu-
stitiarj, &
cap. sequē.
de feodo
Camerarij.

Quod recentiores feudum, antiqui beneficium appellarunt. Taceo quæ de beneficiis Romanorum militum omnes scribunt, & qui fuerint milites beneficiarii tanquam satis dictum & recantatum præ-

Vox beneficii pro feud.

termitto, vocem autem beneficii pro feudo, anterioribus sæculis vsurpatâ, nemo ignorare potest, qui antiquitatem vel ab ipso à limine salutarit. Historia Aimonii, vbi loquitur de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ, ex Carlomanica stirpe patrimonium, ait illam à Lothario in beneficium traditam Othoni Imperatori, hoc est in feudum cum onere nempe præstandæ fidei ac exhibendi obsequii. *Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharium Regnum, quæ causa magis contristauit corda Principum Francorum &c.* apud Aimonium lib. 5. cap. 44.

Lotharingia
Frâciæ feu-
dataria.

Aimonius
lib. 5. ca. 44.

Sigebertus
Gembl. ad
ann 1007.

Sigebertus Gemblacensis ad annum 1007. ait Imperatorem Henricum Balduino Castrum Valentianas, quod in finibus Mosellanæ Regionis, & Lotharingiæ situm erat, ac propterea controuersum, Balduino beneficiaffe.

Cuiacius ad
lib. 1. feudo-
rum cap. 1.

Definitio
feudj.

Feudum autem, seu beneficium definiunt Iurisc. ad lib. 1. feudorum cap. primo hoc modo. *Beneficium seu feudum est illud, quod ex benevolentia alicui ita datur, ut proprietate quidem rei immobilis beneficia- tæ penes dantem remanente, usus-fructus illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum hæredesque suos masculos & femineos, si de his nominatum dictum fuit in perpetuum maneat, ob hoc ut ille & sui hæredes fideliter Domino seruiant, siue id seruitium quale esse debeat nominatum expressum sit, siue prætermisum.*

Origo feu-
dorum.

Vnde autem feudorû origo nata sit non conuenit inter iuris interpretes. Hac in re peritiores, quibus ego meum adiungo suffragium, originem feu-

dorum à Longobardis deducunt, quorum Duces ac Principes capta, atque expugnata ea parte Italiae, quæ inter Alpes & Appenninum sita est agrum militibus suis ac tribunis diuiserunt, cum iis conditionibus quæ habentur conscriptæ in libris feudorum.

Nec tamen inficiandum, speciem quandam feudi longe ante in Gallia viguisse. Refert enim Iulius Cæsar lib. 3. de Bello Gallico, Gallorum Proceres ac præcipuos, circumducere secum in bello Soldurios quosdam atque Ambactos, quorum fidem obstrictam sibi ac deuinctam tenent, & quo plus auctoritate diuitiis & genere pollent, eò maiore Ambactorum numero stipari ac circumfundi.

Verum ne à scopo videamur aberrare de feudis Ecclesiæ dicamus. Beneficiorum ergo, seu feudorum genera duo reperiuntur in antiquis legum ac historiarum monumentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium, aliud beneficium Ecclesiasticum. Beneficium Regium fuit prædium agerue regij domini, qui militibus ac nobilibus, fruendus vtendus dabatur à Rege, ad emerendam ac obstringendam eorum fidem. Beneficium istud in mansis, seruis, colonis & seruientibus erat constitutum. Vnde quibus beneficium Regium habebat, illud colere tenebatur ne incuria, ac negligentia beneficiarii sterile sceret, atque inutile redderetur. Ita cauetur legis Longobardicæ lib. 3. tit. 8. l. 1. *Quicumque suum beneficium occasione proprii desertum habuerit & infra annum postquam Comes, vel Missus noster notum factum habuerit, ipsum beneficium amittat.*

Vide Signum de regno Italicæ.

Anno Domini 560. Iustiniano & Iustino Imperatoribus.

Iulius Cæsar lib. 3. de Bello Gallico.

Duo genera feudorum.

leges Longobard. lib. 3. tit. 8. l. 1.

Beneficii vero Ecclesiastici mentio extat in præfatis Longobardorum legibus & sæpius in capitularibus Caroli Magni, Ludouici Pij, Caroli Calui & aliorum. Vbi interim annotandum Commendationem rei Ecclesiasticæ à beneficio distingui. Cómédatur enim res Ecclesiastica; vt auctoritate Principum ac Magnatum inuiolata consistat: Datur autem in beneficium, nomine stipendii & honorariæ cuiusdam mercedis. Id elicio ex lege 2. tit. 44. Longobardicæ legis, in qua disertè commendatio à beneficio secernitur. *Ceteri vero homines liberi qui vel commendationem, vel beneficium Ecclesiasticum habent, sicut reliqui homines iustitiam faciant.*

Commendatio & beneficium qui differunt.

Leges Longobard. lege 2. tit. 44. lib. 2.

Expósito beneficij & feudi nomine, atque distinctione, videndum quæ res Ecclesiæ in feudum dari possint, & quando ceperint infeodari, siue imbeneficiari.

Nonnulli beneficiorum & feudorum Ecclesiasticorum originem trahunt à Carolo Martello, in cuius famam, vt diximus initio libri secundi, omnes pæne Religionis zelo irruerunt: is enim cum multa & grauissima bella confecisset, partim contra Radbodum Frisonum Regem Catholicis ritibus infensum, partim contra Raginfruidum & Hilpricum, partim contra Saracenos, & eorum Regem Abdiramam, partim contra Gothos quibus amplissimas vrbes Gothicæ Regionis Nemausum Agathen & alias, abstulit, cum in quâ multa & Religionis, & fidei causa prælia ac cõflictus strenue peregisset, militem suum Ecclesiæ bonis ac redditibus ornauit, ad

Quando nã Ecclesiæ res ceperunt infeodari,

Annales in cesti authoris apud Pithœum.

tempus, quando quidem regia facultates inter tot turbas ac motus rerum, ad stipendia non sufficiebant. Eius nomen vindicauit Baronius à stylo atroci & pungente scriptorum, quos ante citauimus. At ante Caroli Martelli tempora, res ecclesiæ à laicis occupatas, questus Bonifacius Moguntinus apud Zachariam summum Pontificem.

Bonifacius
Moguntin.
epist. ad Za-
chariam.

Quidquid sit, plurima Ecclesiæ prædia militibus in beneficium tradidit ipse religionis ac pietatis vindex Carolus Magnus, vt eiuldem capitularia testantur, in quibus frequens beneficii Ecclesiastici mentio, quam postea inferemus.

A Carolo Magno, rebus ad Ludouicum Pium deductis, spes erat studium & pietatem tanti Imperatoris profuturam Ecclesiæ, ad res suas recipiendas. Sed cum à filiis ipse multa dira que incommoda pateretur, & indignum tam sincero Imperatore sæculum, propriæ felicitatis impatientiâ laboraret, coactus est ipsemet Ludouicus è rebus ecclesiæ sibi amicos captare, & Monasteriorum prædia relinquere in beneficium iis qui habebant: dum eius filij noua in dies è peculio Sacerdotum ac Monachorum beneficia suis militibus impendebant. Vnde auctor vitæ sancti Gotberti queritur Abbatias eo tempore dissipatas & Altahense Monasterium maxima sui patrimonij parte spoliatum, eorum videlicet beneficiorum prætextu. Quæ ipse indignabundus maleficia nominat, *Institutum*, inquit, *Monasticum præclare illic profecit, vsq; ad dissensionem quæ exitit inter Ludouicum Caroli Magni filium & liberos eius, ea enim*

Vitæ sancti
Gotberti,

Monasteriū
Germaniæ.

86 De Decimis, Oblationibus, & Præmitijs.
tempestate complures spoliabantur. Ecclesie, Monasteria vastabantur, atque in his etiam Altabense, cuius possessiones à fidelibus, ei collatae, militantibus pro voluntate eorum, qui sic debacchabantur, beneficij imo verò maleficij nomine adtribuebantur.

Post Ludouicum Pium noua quoque beneficia, sub Carolo Caluo legimus instituta: Is enim post Fulconem vacante sede Rhemensis; multa ex eius prædiis & facultatibus, in beneficium indulsit militibus suis, cuius rei tandem serua pœnitentia ductus, eucto in solium Hincmaro Archiepiscopo iussit omnia Ecclesie Rhemensis per milites suos restitui, vt est apud Flodoardum historiae Rhemensis lib. 3.

Flodoardus
hist. Rhe-
mens. lib. 3.
cap. 4.

cap. 4.
Ex quibus historicis animaduersionibus duo mihi colligenda videntur, quæ ad Decimarum infeodatarum conditionem & naturam explorandam spectant. Primum est Decimas nunquam censeris in earum rerum numero, quæ solitæ erant tribui beneficij nomine. Imo vero beneficia quæ ex Ecclesiastico patrimonio militibus suis erogabant Principes, in agris, prædiis, & rerum aliarum immobilium vsufructu versabantur; Vnde beneficium iubent leges non esse negligendum, & sine cultura prætermittendum: colere autem ac ornare beneficium de Decimis intelligi nullomodo potest.

Decimæ
nunquam
fuerunt im-
beneficiatæ.

Secundum quod ex præfatis historiis ac legibus colligo, est eos ipsos qui aliquid ex beneficio Ecclesie cepissent ad plura olim erga Ecclesiam officia præstanda fuisse obligatos. Has vero obligationes ad tria potissimum capita refero ad nonas, ad decimas, & ad quarta tecta.

Quibus
oneribus
feudatarii
Ecclesie te-
nerentur.

Quod ad Nonas pertinet, certum est eas persolui, non ex quouis genere prædiorum ac terrarum, sed ex iis tantum quæ aliquis possideret ex beneficio Ecclesiastico; vt hac nempe Nonarū præstatione, feudatarium se ac beneficiarium Ecclesiæ agnosceret. Huic antiquitati lucem adfert Concilii Valentinij tertij, sub Carolo Caluo ad annum Christi 855. Canon decimus. *Sed & de fisco & villis quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati secularium traditas voluntate eorum, ordinari placuit, vt sicut edictis principum iussum est, Nonæ & decimæ ipsis Ecclesiis vnde subtracta sunt fideliter persoluantur. Hi qui eas retinuerint, vt sacrilegos nouerint se ab Ecclesiæ liminibus pellendos. Sed & decimas suas omnes fideles promptissime offerant de omnibus que possident, nec ullis oppositionibus quod statutum est permutare audeant, ne forte cogamur eos districtione Ecclesiastica ferire.*

Concil. Va⁹
sent. 3. sub
Carolo Caluo ad annū
855. Can. 10.

Neque vero existimet aliquis, nouam fuisse & ætate natā consuetudinem pendendarum Nonarum ex beneficiis Ecclesiasticis. Nam in Concilio Turonensi tertio ad annum Christi 813. temporibus Caroli Magni Galliarum præsules conquerruntur antiquum morem persoluedi Nonas è terris Ecclesiasticis multis in partibus sublatum. Quade causa querelam ad aures Principis deferendam censent, vt huic motbo deinceps medcatur. Ita enim Canone quadagesimo sexto, *Nonas ac decimas quas qui res Ecclesiasticas tenent soluere Rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt, ad luminaria & stipen-*

Concil. Tu⁹
ron. 1. can.
46. anno
813. sub Ca-
rolo magno
ann. 13. Im-
perli.

90 De Decimis, Oblationibus & Primitiis.
dia Clericorum multis in locis abstractas esse vidimus.
Quod sepe iam Missis vestris in publicis iudicauimus
placitis. Sed inde hactenus, aut paruum, aut nullam con-
sequuti sumus effectum.

Licet vero Patres Concilij Turonensis iustissi-
mam habuerint conquerendi occasionem, aduer-
sus eorum contumaciam, qui nonas exoluere perti-
naciter detrectabant: attamen Imperator suam
iam antea auctoritatem interposuerat, veneratque
ne Ecclesiæ auitis iuribus ac prærogatiuis fraudan-
rentur. Si quidem in capitulis quæ missis data sunt
anno secundo Imperij Caroli magni, totis decem
annis ante Concilium Turonense, cōstituerat Prin-
ceps religiosissimus, vt nonæ & decimæ exacte pen-
derentur de Decimis & Nonis atque Castitia Ecclesia-
rum Dei, vt omnes dare & emendare studeant. Castitia
autem Ecclesiarum siue monasteriorum nil aliud
sunt, quam turriculæ quædam seu exiguæ mutinio-
nescirca Ecclesias positæ & earum structuris adja-
centes, ad quas etiam iura immunitatis Ecclesiasti-
cæ extendi decernūt Imperatores Carolus & Ludo-
uicus lib. 5. capit. 148. *Volumus atque decernimus, vt
omnes intelligant non solum claustra Monasterij vel Ec-
clesiæ, atque castitia Ecclesiarum, sub immunitatis de-
fensione consistere, verum etiam domus, villas, & septa vil-
larum.* Erant etiam circa priuatorum ædificia, quæ-
dam castitia eiusmodi, vnde Episcoporum epi-
stola, ad Ludouicum Regem directæ per Venilo-
nem, inter cætera hoc à Rege efflagitat, vt iudices
ædificent villas suas cum moderatis castitijs.

Redeamus

Capitularia
Caroli Ma-
gni anno 2.

Quid Casti-
tia Ecclesia-
rum.

Capit. lib. 5.
cap. 148.

Epistola E-
piscoporum ad
Regem Lu-
douicum.

Redeamus ad Nonas, quas ipse iterum Carolus magnus, & alij quoque post eum Principes Ecclesiæ persoluendas sanctissime edixerunt Capitularium lib. 1. cap. 163. *Ut qui Ecclesiarum beneficia habent nonam & decimam ex eis, Ecclesiæ cuius res sunt donent, & qui tale beneficium habent, unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio Presbytero Decimas donent.*

Capit. lib. 1.
cap. 163.

Ex quo liquet fuisse aliquod beneficii Ecclesiastici genus, quod ad medietatem traditum erat, nempe colonus dimidium sibi, & dimidium Presbytero arabat. Qui autem beneficium Ecclesiæ his conditionibus acceperat, is ad Nonas persoluendas nullo iure tenebatur, sed cum oportebat tantummodo præstare Decimas de sua portione. Eandem legem præstandarum Nonarum instauravit Ludouicus Pius capit. lib. 2. cap. 21.

Beneficium
ad medietatem
datum
quid sit.

Ex quibus patet Ecclesiam ista beneficiorum traditione, non ita vexatam fuisse, ut sibi queri posset patrimonium eripi, & insigni parte spoliari. Si enim Ecclesia agros suos ad conditionem colonariam tradidisset, quid aliud ex iis lucrari poterat quam Decimam partem aut Nonam frugum, atque obuentionum rusticarum? At eandem partem ipsa recipiebat ab iis, qui terras suas ex beneficio Principis possiderent. Non itaque labem aliquam ingentem eius fortunæ patiebantur. Et certe conditio Ecclesiæ hac in parte deterior non erat quam Principis. Qui enim partem agri Dominici seu Regii ex eius beneficentia ceperant, easdem nonas

pendere tenebantur. Ideoque vt isto onere se liberarent, solebant aliquando beneficium Principis incultum relinquere. Vnde capitularium li. 5. cap. 150. Ita præcipitur *de his qui agros Dominicos propterea neglexerunt excolere, vt nonas exinde non persoluant & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus vt de tribus annis, ipsam nonam cum sua lege persoluant: Et si quis contemptor aut Comitum, aut vassalorum nostrorum propter hoc extiterit, per fideiussorem, ad Palatium venire compellatur.*

Capit. lib. 5.
cap. 150.

Præter Nonas illi qui beneficium Ecclesiæ habebant, Decimarum quoque lege tenebantur, vt ex præfatis locis facile constat.

Tertium vero quod Ecclesiæ debebant, sunt facta tecta, hoc est, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ possidebant, tenebantur ad Ecclesiæ labes ac ruinas supplendas, præsertim vero ad tecta. Quod probari facile potest, tum ex Concilio Turonensi tertio, vbi Patres conqueruntur ecclesias ruere & funditus labi propter neglectam tectorum instaurationem ab iis qui beneficia ecclesiastica possident: *Similiter, inquit, & de restauratione tectorum nobis necessitas incumbit indicare, quia non tantum domus monasteriorum, sed & ipsa Ecclesiæ propter tectorum inopiam ruinas minantur.*

De saristis
Ecclesi-
fiarum,
Concil. Tu-
ron. 3. can.
46.

Legis Longobardicæ libro tertio titulo tertio, extat Decretum Caroli Imperatoris his verbis, *conceptum, Præcipimus Comitibus & omnibus fidelibus nostris, vt quicumque de rebus Ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundum morem regionis nonas & deci-*

Legis Lon-
gobard. tit.
3. lib. 3. lege
secunda.

mas ad ipsam Ecclesiam donent, absque ulla diminutione & dilatione, in quantum melius possunt, & iuxta possibilitatem eorum, & quando necessitas exegerit dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adiutorium faciant.

Modum vero & impensas quas in reficiendis Ecclesiis facere oportuit eos qui agrum Ecclesie occupassent, definit capitulare quadragesimum libr. 4. Consideratum est, ut de frugibus terra & animalium ^{Cap. 40. lib. 4.} Nutrimine, Nonae & Decima persoluantur. De opere vero vel restauratione Ecclesiarum Comes, & Episcopus siue Abbas una cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint considerationem faciant, ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum, quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & Vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant, quantum rerum Ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se iuxta quantitatem quam ipse tenet. Aut si inter eos conuenerit, ut pro opere faciendo argentum donent, iuxta aestimationem operis in argento persoluant, cum quo pretio rector Ecclesie ad perditam restorationem operarios conducere, & materiam emere possit. Et qui Nonas & Decimas dare neglexerit, primum quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum nostrum soluat; ut ita castigatus caueat, ne saepius iterando beneficium amittat.

An possint Decimæ dari in feudum proferuntur rationes Canonistarum. Decreta summorum Pontificum Argumenta Jurisperitorum &c.

C A P V T IX.

SVperiori capite ex antiquis monumentis ostendimus quæ res Ecclesiæ in feudum, siue in beneficium olim darentur & quibus conditionibus forent obstricti quibus Ecclesiæ facultates ac fortunæ essent nomine beneficii commendatæ. Nunc videndum an Decimæ in feudum dari possint.

Omnes pæne Iurisperiti, Canones omnes ac Patres, in ea opinione versantur, vt credant Decimarum possessionem nulla ratione laicis posse cõpetere, adeoque possessionem istam nullo titulo, aut præscriptione temporis iustam reddi posse ac legitimam.

Innocent. 3.
cap. cum A-
postolica,
de his quæ
fiunt à Præ-
latis sine
consensu
capituli.

Innocentius tertius cap. *Cum Apostolica de his qua fiunt à Prælati*, sine consensu Capituli, existimat traditionem Decimarum quas laici milites in Ecclesiam transferunt, non tam esse donationem rei propriæ quam restitutionem alienæ, vi & iniuriâ occupatæ. Vnde ait monendum & compellendum esse laicum, vt Decimam restituat Ecclesiæ ad quam spectat, qui si fortasse induci nequiverit, & eam cum Diocesani consensu alteri Ecclesiæ assignauerit præsertim religioso conuentui, res stabit firma &

inconuulsa. ex quibus tale argumentum conficio. Qui rem aliquam in feudum tenet, non potest cogi ad eam restituendam domino feudi, nec eius possessione exiit, nisi in Dominum feudi peccauerit & indignum se præstiterit eius beneficio. Licet enim feuda ab initio ex mera dominorum voluntate penderent, adeoque per singulos annos renouari oporteret, vel re ipsa, vel patientia: Atamen temporariam istam feudorum possessionem iam pridem euanuisse testatur Gerardus Niger lib. primo de feudis: & feudorum eam esse naturam nemo ignorat, ut ad liberos mares in infinitum transeant, & iure patrimonii censeantur saluo tamen censu senioribus debito. Cum ergo ecclesia reuocet ad nutum, imo reuocauerit omnem istam Decimarum possessionem, eaque sibi vendicarit, signum est Decimas non fuisse possessas, nec possideri posse à laicis titulo feudi.

Gerardus Niger libro primo feudorum.

Conditiones feudi non possunt Decimis conuenire.

Alexander tertius cap. *Quamuis de Decimis*, negat posse omnino Sacerdotes & Prælatos ecclesiarum Decimas laicis utendas ac fruendas contradere. Ita vero in istud facinus quasi grande piaculum inuehitur. *Quamuis sit graue nimis & diuini dignum animaduersione iudicij habeatur, quod laici quidam quod Sacerdotum est in ecclesiasticis rebus usurpant, maiorem tamen incurrunt formidinem, quod fomitem sui erroris dicuntur in ipso Clero aliquotiens inuenire, dum quidam Prælatorum ecclesie Decimas & ecclesias eis disponere & eos in deuia mortis impellunt qui prædicatione eorum, ad viam vitæ futuræ fuerant reuocandi &c. Unde sta-*

Alexand. 3. cap. quamuis de Decimis.

tuimus, ut si quis alicui laico in seculo remanenti Ecclesie Decimam oblationemque concesserit, à statu suo sicut arbor, quæ inutiliter terram occupat succidatur donec emendet, dolore suæ iaceat ruina prostratus: Ex quibus verbis liquet Alexandrum accusare possessionem Decimarum in laicis, vsurpationis, erroris, etsi Prælatorum consensu & adstipulatione subnitatur. Quinetiam Episcopos qui laicis Decimas tradunt iudicare indignos fastigio honoris ac gradus sui. Vnde licet ita colligere. Iuste possidetur quidquid à Prælati, Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus in feudum traditur; neque ista possessione laicus in salutis suæ discrimen incidit. Cum ergo Decimæ eius sunt naturæ, ut nec à Prælati tradi nec à laicis retineri sine piaculo possint, signum est eas eius esse fortis ac conditionis, ut in feudum dari non possint. Esse vero res aliquas quæ Præsulorum auctoritate in feudum dari possunt, probant leges feudorum libro primo titulo primo, *Feudum dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit feudum dare.*

Leges feudorum à Gerardo conscriptæ, lib. I. tit. I.

Glossa in caput quatuor.

Et certe glossa in caput *quamuis*, verbo *concesserit*, diserte asserit nullo modo posse Decimas in feudum dari laicis, vel etiam ad tempus. Cuius sententiæ multas adfert rationes quia Decimæ sunt cibus Domini. 16. q. 1. can. *reuertimini*, & q. 7. can. *Decimas*. Secundo quia debent eis dari, à quibus spiritalia recipiuntur. 13. q. 1. can. *Ecclesias* §. *his ita*. Tertio quia feudum transit ad hæredes, sed Decimæ non. Quarto quia à laicis possideri non possunt cap.

caussum de prescriptionibus. Quinto quia dantur in-
tuitu obsequii diuini 13. q. 1. eas Ecclesias. Tandem
concludit eadem glossa quod fructus Decimarum
possunt quidem concedi laico ex causa ad tempus
vitæ suæ, sed non in feudum.

Gregorius septimus in Concilio Romano aper-
te denunciat laicos Decimarum retentores in pia-
culum sacrilegii incurrere, siue eas regum beneficio
siue Episcoporum indulgentia possideant. *Decimas
quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas
demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate probi-
bemus, siue enim ab Episcopis vel Regibus, vel quibuslibet
personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint sciant se
sacrilegij crimen committere, & æternæ damnationis pe-
riculum incurrere.* Quamobrem idem Gregorius
septimus epistola 5. lib. 9. registri ad Diensem Epif-
copum laudat Anglorum Regem quod laicos cœ-
gerit ad restituendas Ecclesiis Decimas *Rex Anglo-
rum, inquit, licet in quibusdam, non ita Religiosè se ha-
beat tamen in hoc quod Ecclesias Dei non destruit &c.
Presbyteros, uxores, laicos Decimas quas detinebant in-
ramento dimittere compulit, ceteris Regibus se satis pro-
babiliorum ac magis honorandum ostendit. Consentiunt
his auctoritatibus aliorum quoque Conciliorum ac
Patrum suffragia. Innocentius II. in Concilio Ro-
mano can. 7. Eugenius tertius in Concilio Remen-
si can. 8. Concil. Metense can. 2.*

Hanc eandem de Decimis non infeodandis sen-
tentiam defendunt recentiores nonnulli, & præ-
cæteris Rebuffus tractatu de Decimis, q. 13. Vbi ex-

Greg. 7. in
Synod. Ro-
ma anno 6.
pact.

Greg. 7. epi-
stol. 5. lib. 9.

Innocen. II.
in Concilio
Rom. can. 7.
Eug. 3. in
Concil. Re-
mensi c. 8.
Metense
can. 2.

Rebuffus
tractatu de
Decimis
quæst. 13.

preste afferit laicos nullum ius acquisiuisse in Decimas, siue eas obtinuerint ante Concilium Lateranense, siue post illud: *Nec enim, inquit, fieri debet differentia an laici habuerint ante Concilium Lateranense, vel post. Quæ tam inhabiles erant ante Concilium Lateranense quam post: nempè utroque tempore Deus eas Sacerdotibus & Clericis assignauerat, & demum Papa Dionysius dum diuisit Parochias. Sed iuramentum faciunt differentiam ante vel post Concilium in hoc, quia laici habentes ab Ecclesia ante Concilium, possunt religiosis, vel alijs Ecclesijs Decimas cum consensu Episcopi concedere cap. Cû Apostolica de his quæ fiunt à Prælato. §. sane de Decimis in 6. si vero post Conciliū Lateranense laici habeant, non possunt alijs Ecclesijs quam Parochialibus illis ad quas spectabant, Decimas etiam cum consensu Episcopi transferre Ex his liquet summos Pontifices, Concilia, Canonistas existimasse ecclesiam non posse ius pendendarum Decimarum, ita in alienam transferre manum, vt Christiani nullum amplius obsequii sui monumentum Ecclesiæ teneantur exoluere, sed fructuum atque obventionum suarum Decimas ex integro prophanis ac laicis debeant.*

Hoc autem id ipsum alijs, probari potest rationibus. Quacumque pactione & stipulatione posita, nunquam remitti potest Christiano homini debitum colendi Deum, eumque, vt auctorem ac fontem eorum quibus in vita vitur bonorum agnoscendi. At professio ista & agnitio Dei, vt nostrarum opum ac facultatum parētis, vix alio modo fieri

Aliæ rationes quibus id ipsum probatur.

fieri

fieri potest, quàm vouendo ac libando sacris altaribus aliquam patrimonii partem. Itaque sic pensio ista ad Pietatis ac Religionis integritatem pertinet, vt nonnisi violata religione possit extingui.

Dicet fortasse aliquis Ecclesiam suo iuri succenturiasse laicos ac prophanos, ac proinde Christianos præstando Decimas laicis, hoc sese debito, atque obsequio sufficienter exoluere. At quam leuis sit ista responsio facile est deprehendere. Nam vbi fideles in horrea laicorum suas Decimas comportant, creduntur ne meminisse Pietatis ac Religionis? Deumne in laicis vicariâ sui regnantem imagine conspiciunt? Quid est in ipsis quo populus intelligat se Decimas præstando obsequii sui significationem Christo impendere? Atqui ad eos animi motus, atque affectus impellendi sunt Christiani, neque tam curare debent Sacerdotes, vt rusticorum frugibus sua turgeant horrea, quam vt eorum pectus, atque animi sinceris erga Deum amoribus incendantur. Manet ergo istis honoribus defraudatum numen, vbi nobiles milite cincti in Decimas irruunt, faciuntque, vt coloni non tam aliquid Deo tribuere existiment, quàm ab hominibus sese spoliari, conquerantur. Secundo, non potest Ecclesia honores Sacerdotio debitos remittere, & liberare populos reuerentia ac obsequio, quo erga Curiones suos tenentur: quippe iura illa, quæ honoris & dignitatis partem faciunt, non possunt in alienam personam transferri. Et certe si ex cõmuni sententia Iurisconsultorum non potest Princeps subditos

ita, sua ditione manumque mittere, ut in extraneam potestatem transeant, & alterius Principis auctoritati subdantur, ut in facto Francisci primi qui Burgundiam Ducatum Hispano summiserat à nobis notatum est? quanto minus poterit Ecclesia in iis quæ faciunt Pietatis ac Religionis partem, Christianos laicis subijcere, eosque iisdem facere tributarios?

Imo vero non possunt clerici renunciare privilegio fori, & sese in dedecus sacri ordinis laicorum tribunalibus subijcere, ut rescripsit Innocent.

Innocent. 3.
cap. si aliquis de foro competenti

III. cap. *si aliquis de foro competenti*, quia ut ait S. Pontifex privilegium istud non est personale, sed indultum toti collegio hominum Ecclesiasticorum. At ius decimarum sumendarum longe illustrius est, & præstantius quovis privilegio fori, & arctius cohæret cum dignitate Curionis ac Sacerdotis. Ergo multo minus poterunt Episcopi, ac Præsules ius istud abdicare, & in laicorum manum transcribere.

Ratio ducta à natura feudi.

Tertio qui dat in feudum eum necesse est habere directum dominium rei infeodatæ: At Ecclesia non habet directum dominium Decimarum, neque enim debentur Sacerdotibus per modum stipendii. Sed dominium directum, solius est Dei, cuius summam auctoritatem decimarum pensione homines venerantur. Vnde Clemens Romanus ait Sacerdotem, atque Episcopum consumere Decimas vice Dei.

Quarto non potest Ecclesia Sacerdotes in eum

statum adducere, vt extremæ paupertatis periculo subsint. At distractis & laicorum potestati traditis Decimis, facile est Sacerdotes inopia vexari &, in extremam calamitatem incidere. Nam cum in Parochiis, præter Decimas nullum fere aliud obventionum ac fortunarum genus Curiones obtineant, iis infeodatis aut alienatis, quid superest nisi vt miseri Sacerdotes squallore ac fame pereant, aut rustici præter Decimas, aliud stipendium Curionibus suis pendant, cum tamen vix vnâ Decimarum præstationem, sine felle & stomacho patiantur.

Et certe cur Decimæ quæ in annonam Clericorum diuina prouidentia cesserunt, non eadem prærogatiua fruentur, qua prædia censusue militum annonis destinati. At quæ militaribus annonis erant consecrata, nulla conditione vendi, aut impignerari poterant, neque in fauorem Clericorum. Ita enim Lampridius refert Alexandrū Seuerum sola quæ ab hostibus capta sunt limitaneis Ducibus & militibus donasse, ita vt eorum essent, si hæredes illorum militarent, neque vnquam ad priuatos transirent. Quam legem sub extrema Græciæ tempora instaurauit Constantinus qui dictus est Porphyrogenetes Nouella 3. *Ἐπι τῆς στρατιωτικῆς*, seu de fundis militaribus.

Argumentū
à fundis mi-
litaribus.

An Decimæ olim fuerint infeodata.

C A P. X.

ALiarum gentium hoc capite negotia non tractabimus, intra Galliæ fines se nostra includet meditatio. Videamus itaque an, & quando Decimæ Clericales, & Parochianæ fuerint laicis in feudum traditæ. Ostendimus penultimo capite, legibus Caroli magni & Ludouici prohibitum ne Ecclesiæ suis fraudarentur Decimis, iussum ab iisdem Regibus, vt qui ex beneficio Ecclesiæ aliquid possiderent, & Nonas & decimas soluerent: nunc videndum an post istud tempus legibus regni licuerit laicis Decimas sibi vendicare Ecclesiarum.

Totum istud tempus, quod à Ludouico Pio ad ætatem Philippi primi Regis Francorum interceptum est, variis reperitur turbelis ac tempestatibus inuolutum, dum neque sibi cohererent Regni Proceres, neque fratres inter se de regni finibus consentirent. Aliunde pacé Galliarum vexabat frequēs Normanorū & Danorū inūdatio, quos diuina indignatio quasi turbinē ventilandis mortalium sceleribus, immittebat: Ideoque si qua causa, quæ occasione Ecclesiarum Decimæ laicis traditæ, atque impigneratæ fuerunt: credibile est, id factum iis temporibus, quibus ad rerum suarum tutelam ac præsidium necesse erat Ecclesiasticos homines magnarum ac militum gratiam emereri.

Et tamen Decimarum hisce temporibus, in feudum cum Principis consensu & suffragio Episcoporum traditarum vix mentionem vllam reperio. E contra, Reges subsequentes, semper Ecclesiarum splendori prospectum esse voluerunt suis Sanctionibus & Decretis. Quod vt pateat, recenseamus breui quid circa Ecclesiæ facultates gestum. Carolus Caluus, cuius Imperium ab anno Domini 841. ad annum 879. protenditur, eadem in Ecclesiam fide ac pietate, qua maiores sui exarserant, summouit iniquam istam Decimarum vsurpationem. Anno 876. in Palatio Ticinensi, Carolus Caluus Capitula edidit, in quibus plurima sunt, quibus res Ecclesiarum iubentur manu sua mittere laici, quasi iniustam & vi occupatam possessionem, cap. 10. *Res Ecclesiasticas tam mobiles, quam immobiles nemo inuadere vel auferre presumat, & quæ à rectoribus Ecclesiæ, ob timorem vel fauorem, alicui libellario vel emphyteuticario iure, dolose & cum damni detrimento, Ecclesiæ amissæ videntur, ad pristinum ius reuertantur &c.*

Carol. Caluus ab anno 841. ad annum 876.

Anno 876.

Carol. Caluus cap. 10

Vbi animaduerte, fontes earum infeodationum rectissimè notari à Carolo Caluo, nempe timorem vel fauorem. Capitulo vndecimo, de Decimis priuatim decernit, *Vt Decima conlaborationum & animalium, secundum sacra præcepta Domino absque fraude & aliqua retractatione offerantur. Et in potestate Episcopi maneat qualiter dispensentur canonicè &c.*

Ante hæc tempora circa annum 846. in Sparnacovilla, ab eodem capitula edita sunt quibus decernitur, vt qui prædium agrumue Ecclesiæ nomine benefi-

Carol. Cal-
uus cap. 16.Apud Syr-
mund. cap.
pag. 88.

quibus occupant illi Nonas & Decimas soluant cap. 16. Idem constitutum fuit in Synodo Sueffionensi per eundem Carolum, qui id oneris speciatim Missis suas prouincias lustrantibus imponit, ut eos qui ex beneficio Ecclesiæ aliquid occupant, compellant Decimas & Nonas soluere, & Ecclesiarum tecta instaurare, capitulo sexto.

Ann. 879.

Carolo Caluo successerunt Ludouicus Balbus, cui deinde filii duo Ludouicus & Carlomannus, post quos Carolus Crassus, Odo, & Carolus Simplex, qui omnes ad Carolum usque Simplicem, regnarunt tantum modo annis viginti tribus. Nempe, Ludouicus Balbus annis 2. Ludouicus & Carlomannus annis 5. Carolus Crassus annis 7. Odo annis 9. Sub Ludouico Balbo inuenio fortunis & facultatibus Ecclesiarum prospectum cura & sollicitudine Principis, iussumque ut laici res temere occupatas Ecclesiæ redderent. Nam apud Aimoinum lib. 5. cap. 38. legimus inter Ludouicum Balbum & Ludouicum Italiæ regem, conuentum habitum in loco qui vocatur Furoni, Kalend. Nouembris anno 879. in quo conuentu præ cæteris pacis fœderatæ capitibus istud continetur. *Ut res Ecclesiarum in cuiuscumque regno captae fuerint tam de Episcopatibus quam de Abbatibus, sine ulla contradictione rectores ipsarum Ecclesiarum illas possideant, & si aliquid ibi iniustum à quoquam factum est, in cuiuscumque regno res illæ consistunt, legaliter exinde secundum iustitiam reddere faciant.*

Sub Carolo Crasso, Odone, Carolo Simplicem &

reliquis nullæ leges reperiuntur, nec regni, nec Ecclesiæ constituendæ causa promulgatæ: quippe omnia tum temporis ancipiti discordia nutabant & iã fata eam quæ sequuta est Reip. conuersionem meditabantur. Itaque verosimile est, Ecclesiam multa per id temporis mala pertulisse.

De Rodolpho vero Burgundionum Principe, cui biennij regnum tribuunt Chronologi, ita Aimonii Cõtinuator libro quinto capite quadragesimo secundo. *Rodulphus, inquit, Rex Franciæ qui 2. annis gubernauit Franciæ sceptrum & valde seuerus extitit in coercendis sanctæ Dei Ecclesiæ prædonibus, & magna ex parte fecit manere quietos proteruos impetus Danorum, sepultus est in Basilica S. Columbæ Virginis.* Ne quæramus vltra leges & edicta Principũ isto sæculo, quo dubij reges, nomine solo non potestate dominatur, vt de Chilperico scripserat olim pipinus.

Aimonius
lib. 5. cap. 42.

Si ergo infeodationes quædam decimarum, & transcriptiones iurium Ecclesiasticorum factæ sint vnquam, necesse est, illius negotii fontem ab hisce temporibus Ecclesiæ & Reip. turbatissimis ac difficillimis repetere, in alto legum ac Religionum omnium silentio, dum sacra Martyrum pignora, Sacerdotes humi defoderent, & vix templis atque altaribus possent manũ hostilem arcessere, & insolentem militis fastum amoliri. Qua ergo ratione prophano patrimonio præsidium quærent, qui plerumque mysteria cernere cogebantur indignissimo contemptu pollui.

Sed deterfis tandem nubibus, cælo mitescente

ac lucido, quid aliud cogitarunt nouæ sobolis Principes, quam vt Ecclesiæ lachrimas expungerent & lætam inducerent frontem. Legantur Annales nostri, consulatur Helgaldus Floriacensis in epitome vitæ Roberti, epistola Fulberti Carnotensis constabit Reges è Capetiorum stirpe oriundos, ab ea Pietate ac Religione initium duxisse Imperii, quæ nostris temporibus, in eorū nepote L V D O V I C O ad gentium omnium & nationum stuporem ac venerationem reflorescit.

Non est ergo arbitrandum, exutos his temporibus legitimo Decimarum prouentu Sacerdotes, quibus splendor & maiestas, ordinis sui, fato bellorum & temporum malignitate exolefcens felicissime est restituta.

Et certe non longe abfuit ab his temporibus Concilium Claromontanum sub Urbano secundo temporibus Philippi primi Francorum Regis, in quo expresse cautum est, ne laici decimam partem de laboribus suis retineant, & sicut non debent retinere, ita nec accipere. Successit huic Concilio Lateranense œcumenicum sub Alexandro tertio, sub extrema tempora Ludouici iunioris, paulo ante Philippum Augustum, quo Concilio parte prima cap. Decimo quarto duo definiuntur, vnum quod mere ecclesiasticum est, nempe, laicos non posse sine animarum periculo retinere. Alterum quod politicum, nempe, iniustam esse Decimarum nundinationem, nec debere laicum in aliam quàm in Ecclesiasticam manum Decimarum iura transferre, quod

Can. 19.

Concil. Lateranense
part. 1. c. 14.

quod certe ad duritiam cordis eorum additum est. Existimauit quippe Ecclesia, sibi non licere cum rixis & iurgio exequi ius suum aduersus laicos, ideoque ut illos ad restituendas Decimas, quibusdam gloriæ aut religionis illecebris adduceret, liberam eis fecit potestatem Decimas tradendi, vel Monasterio, vel Ecclesiæ sæcularium, ut vocant, si ita libuisset.

Ex quibus colligere est, vix vllum fluxisse tempus ante Concilium Lateranense, quo iusta esse potuerit Decimarum occupatio, renitentibus aduersus prauum hunc morem & Regibus, & Pontificibus & Conciliis. Atqui Galliarum Prælati, sine summarum potestatum consensu ac decreto, res suas vendere non possunt. Est enim Rex Galliæ tutor ac defensor Ecclesiarum, ut scribit Rigordus de gestis Philippi Augusti, *Et quascunque terras Christianissimi Reges Principibus custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua & protectione retinere decreuerunt, ne Principes, quibus terra custodienda à Regibus delegabatur, Ecclesias vel Clericos ibidem Domino seruientes aliquibus angariis, ratijs vel alijs exactionibus grauare præsumerent.*

Rigordus de
gestis Phi-
lippi Augu-
sti.

Requireret fortasse aliquis, an post illa tempora non occupauerint laici Decimas Sacerdotum. Respondeo non videri fuisse causam vllam eiusmodi iuris alienandi, nisi propter impensas belli sacri, & solemnem illam profecionem aduersus Saracenos temporibus Philippi Augusti. Eo enim sæculo, iura Ecclesiarum circa Decimas percipiendas, au-

guros fuisse maxime ex parte labefactata, & iis iniuriis cepisse possessionem quam plurimi ad anteriora Concilio Claromontensi sæculo frustra nituntur reuocare. Eius vero corruptelæ fontem recludo ex Rigordo libro eodem de gestis Philippi Francorum Regis. Refert enim Philippum, anno 1188 Consilium inisse Parisiis de Saracenis ac Turcis finibus Palestinæ pellendis, ac propterea ingentem collegisse exercitum habito solemni nobilium ac magnatum delectu, quibus ut impensas præstaret, tam longæ ac molestæ profectioi necessarias, permisit, ut Decimam ex omnibus agris suæ ditionis legerent, quamdiu in armis & sacra expeditione versarentur. Cum ergo Rustici & Coloni, Dominis ac senioribus suis Decimas pendere cogerentur, probabile est, ipsos Ecclesiasticis solitam pensionem subduxisse, adeoque nobiles in ius Ecclesiarum susceptos, etiam post bellicos motus per secessum & otia domestica illud retinuisse. Hanc vero Philippi constitutionem non pigebit adscribere.

His imprimis constitutum est de Decimis, quod omnes illi qui † non habentes quicumque sint, Decimam ad minus dabunt hoc anno de omnibus mobilibus suis, & de omnibus redditibus, exceptis illis qui sunt Cisterciensis Ordinis, & Ordinis Carthusiensis, & Ordinis fontis Ebrardi, & exceptis leprosis, quantum ad suum pertinent proprium. In nullas communias mittet aliquis manum, nisi ille Dominus cuius, ipsa communia fuerit. Quale tamen ius in aliqua communiarum habebat prius aliquis, tale habebit. Qui alicuius terræ magnā iustitiam habet eidem ter-

ra Decimam habebit. Et sciendum quod qui Decimas sunt daturi, de toto mobili suo, & redditibus Decimas dabunt, non exceptis inde prius debitis suis, imo post donationem Decima, de residuo poterunt sua debita solvere. Vniuersi laici tam milites quam alii, praestito iuramento sub anathemate. Clerici excommunicatione astricti suas dabunt Decimas. Miles crucem non habens, Domino suo habenti ei, cuius erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili Decimam, & de feudo quem ab ipso tenebit. Si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili Decimam Domino suo ligio dabit. Singulis vero à quibus tenebit Decimam de suis feudis dabit, & si nullum Dominium ligium habebit, ei in cuius feudo manserit leuans, & cubans dabit Decimam de suo proprio mobili. Si quis terram suam Decimans, res alterius quam illius quam debet Decimare, inuenerit in terra sua, & ille cuius res fuerint, illas esse suas legitime monstrare poterit, Decimans non poterit eas retinere. Miles † habens qui sit haeres legitimus filius, vel gener militis crucem non habentis, vel alicuius vidua, habebit Decimam patris vel matris suae. In res Archiepiscoporum, seu Episcoporum, seu Capitulorum, seu Ecclesiarum, quae ab eis mouent in capite, non mittet aliquis manum: nisi Archiepiscopi, Episcopi, Capitula, & Ecclesiae quae ab eis mouent. Si Episcopi colligent inde Decimas, & eas dabunt quibus dare debuerint. Quicumque † habens, qui dare talliam, vel Decimam debeat, & eas dare noluerit ab illo capiatur cui suam debet talliam vel Decimam, ut inde suam faciat uoluntatem. Qui eum ceperit, propter hoc non poterit excommunicari.

Cæterum ita dubia est incerta fides Decimarum, quæ infeodata dicuntur, vt omnes qui ea de re scripserunt fateantur ingenue, nulla proferri posse earum documenta, neque ex publicis actis, quidquam huc vsque erutum, quod eius rei fidem facere possit. Rhenatus Chopinus sui sæculi doctissimus ac disertissimus orator, ait se à quodam Quartario accepisse, omnes eius infeodationis tabulâs fuisse in cameram computorum delatas, quò factum est vt regiarum rationum tabulario incenso, vniuersa contractuum eiusmodi instrumenta exarsissent.

Chopinus
sacræ Poli-
tiæ l. 3. tit. 4.

Neque tamen violandam hac de causa pacem publicam censeo, probantibus eam possessionem regni legibus, Principum Decretis, spectante & volente Ecclesia Gallicana, quæ summam semper cum Nobilitate coniunctionem habuit; ex quo ab eodem parente, velut fraternis iuncta fœderibus, vt Nobilium iura & Ecclesiarum priuilegia fluxerunt.

De Decimis omnis generis personarum, Regum, Clericorum, Monachorum, ingenuorum, seruorum.

C A P V T XI.

HOc capite discutiendum à quibus debeantur Decimæ. An Reges ea pensione erga Ecclesiasticos teneantur. An Clerici Clericis, Ecclesiæ Ecclesiis Decimas soluant. An Monachos, an seruos lex ista Decimarum soluendarum complectatur.

Regibus Decimas à populo deberi, tanquam ad excubias & tutelam Reipublicæ à Deo positas, nemo inficiari audeat, nisi quem tumida & insolens ambitio libertatis, Regium nomen dedoceat reuereri. Etiam cum sanguine & vitæ periculo, vitæ quæsitæ hostium exuuias olim contingere nefas erat, & in priuatû commodum ac peculium transferre, nisi Primitiis Regiæ auctoritati prælibatis.

Ita Sanedrium cap. 2. §. quarto. *Totus populus spolia hostibus detracta ipsi offert, unde Princeps partem capiat.*

Sanedrius
cap. 2. §. 4.

Inde fortasse manauit PÉTAMCERIA Græcorum, hoc est, ius quintæ spoliiorum partis ab Imperatoribus capiundæ, de qua Cantacuzenus in Historia, vbi de

Andronico Imperatore sermo est, quo loco ait consuetudinem esse exercitui Græcorum, ^v *πενταίω*

Cantacuzenus,

μοῖραν πρὸς τὸν βασιλεῖ.

Quod ergo populi Regibus, hoc Deo Reges sunt, ante cuius tribunal vbi summi Principes constitere,

continuo omnis eorum maiestas, atque auctoritas exolefcit. Vnde Græcorum Imperatoribus cum ad sacram communionem accēderent mos erat, capiti suo coronam detrahēre, eamque Diaconis qui populorum oblationes sumebant, quasi donarium & sacrum anathema contradere, *ἐκβάλλον ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ στέμμα, ἐπέχει τὴν τῶν Δακόνων.* Apud Codinum cap. 16. Hinc optimi Reges ornandis augendisque Ecclesiis perpetuo incubuerunt, & sua se sponte cuidam Decimarum pensioni subiecerunt.

Codinus
cap. 16.

Sofomenus
lib. 1. cap. 8.

Sofomenus Historiæ Ecclesiasticæ libro primo capite octauo refert Constantinum è suis etiam tributis ac vectigalibus quandam veluti Decimam clero assignasse, & iure quodam perpetuo tribuisse. *Ex terra, inquit, quæ in singulis ciuitatibus vectigalis erat, certum vectigal quod arario pensitari solet, accepit, & Ecclesiis ac Clero distribuit quam quidem largitionem in omne tempus ratam esse voluit.*

Colomannus
Decret.
lib. 1.

Colomannus Hungariæ Rex Decretorum libro primo, edicit solemnī oraculo quæstoribus suis, vt Episcopis sui Regni Decima tributorum ac vectigalium pendatur. *De tributis autem & vectigalibus sicut Comitibus tertiam partem dari decreuimus, ita Decimam quoque Episcopis dandam censemus, quibus tam noui quam veteris Testamenti pagina Decimas dandas esse proclamat. Incautum igitur & inconsultum est, si instituta sanctorum præsumamus infringere, quæ summa potius deuotione debemus adimplere.*

Quinetiam Decimam metalli, quæ iure quodam

singulari ad Regem pertinet, l. cuncti 3. Cod. de metallariis & metallis inuenio à Regibus Hungariae olim in dominium & patrimonium ecclesiae translatae, itaut Reges Decimam suae Decimae partem Clero persoluerent, quae Urburarum decimatio dicebatur. Cuius rei non possum, non hic ad texere vestigium insigne erutum è veteri codice quod Bonfinius publico dedit, ita vero se habet. *Certa res est, & per multa regesta, ac alia documenta probari potest, quod Reges Hungariae, ab eorum montanistis, receperunt Urburas, hoc est de singulis mineris auri, argenti, & cupri habuerunt Decimam partem, & quoties Rex habuit Decimas partes huiusmodi minerarum, toties diuisit, & dedit Archiepiscopo Strigoniensi unam partem, & vocabatur ista, Decima Decimae, & durauit huiusmodi exactio urburarum ultra centum annos: quoniam quod semel inscribitur regestis Regum & Archiepiscoporum, non ita citò obliuioni traditur. Et cum iam praefata urburarum praepositio à multis, ut praemissum est, annis fuisset continuata, & montanista prauiua ratione cum eorum argento, à toto eo tempore fuissent liberi, ita ut cuiuscumque uoluerunt, illud diuendere potuerunt, sine aliqua mulcta Regis & Canustorum. Postquam autem saepe dicti Reges & Archiepiscopi per nonnullos montanistas saepe saepius fuissent decepti in eo, quod non bonas mineras, sed aliquando uilissimas deposuerunt, quas postea cum commodo & utilitate non potuerunt conflare: ex crebra itaque utilitate, mutatione, & uarietate minerarum permoti, nolentes diutius decipi & damnificari, adhibuerunt in consilium Pralatos & Ba-*

Leuncl. 3.
Cod.

rones, & concluderunt quod Reges regni Hungariae futuris temporibus à Dominicis montanistis & montanis non vrburbaras huiusmodi minerarum, sed more aliorum regnorum, totum lucrum Camerarum pro seipsis retinerent, ita tamen, ut stolas hereditarias & aqua ductus omnes pro conseruatione regalium montanorū, suis impensis debito intertenerent: & saepe satis Archiepiscopis, de singulis marcis pagamenti monetae, pro tempore currente singuli unum pisetum exoluerent, prout & hodie fit, & iam plusquam à centum annis inconcusse obseruatum est. Ex quo patet, istam præstationem vrburbarū tandem in pecuniarium censum fuisse commutatam.

Corsetus de
potestate
regis quaest.
17.

Cui autem loco Decimas persoluerent Reges teneantur definit Corsetus in tractatu de potestate Regia, quaest. 37. Nempe Reges Principesque Decimas prædiales oportere illi Ecclesiae soluere, ubi prædia sita sunt. Personales vero ubi diuina audiunt officia, pro rata diuidendo, si in pluribus locis diuina audiant. A Regibus ad Clericos transeamus, & inquiramus, an illi Decimarum pensione teneantur.

Diuisio bonorum
quae Clericis com-
petunt.

Annotandum vero prædia triplicis generis ac conditionis à Clericis possideri, quaedam enim sunt propria ac patrimonialia Clericorum, quaedam Ecclesiastica. Ac rursus Ecclesiastica, alia ad dotem Ecclesiae pertinent: alia vero sunt incrementum ali-quod dotis, quae nimirum accesserunt Ecclesiae iam fundatae ac constitutae.

Clerici, de prædiis, quae titulo proprii ac patrimonij possident Decimas persoluerent tenentur. Communis est sententia Canonistarum, nam aliter fieri possunt

posset, vt Parochiæ maxima Decimarum parte fraudarentur, si qui in eis optimam prædiorum partem obtinet, eum ad clericorum ordinem contingeret promoueri. Vnde Concilium Moguntinum prohibet ne Clerici possint arbitrio suo Decimas bonorum in alias Ecclesias, quibus iure ipso non competunt, transmittere. *Si quis laicus vel clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suæ loca vel res alicui dare delegauerit, Decimationum prouentum priori Ecclesiæ legitime assignatum, inde abstrahere nullam omnino habeat potestatem.*

Concilium
Moguntin.

Quod vero ad Ecclesiastica prædia pertinet, ea quæ dotem Ecclesiæ constituunt, debere esse ab omni onere ac præstatione exempta, vt ostendimus fusc agendo de dote Ecclesiarum, & de his bonorum ac prædiorum generibus intelligi debet Decretum Paschalis 2. Cap. *Nonum De Decimis. Nonum*, inquit, *genus exactionis est, vt Clerici à Clericis Decimas exigant, cum nusquam hoc in lege Domini legimus. Non enim Leuitæ à Leuitis Decimas accepisse dicuntur. Illi profecto Clerici qui à Clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, Decimas eis debent.* Vbi glossa ait sententiam paschalis esse intelligendam de dote Ecclesiæ, pro qua nullas Decimas Clerici Clericis persolunt.

Citat 16. q.
1. c. si quis.

Cap. nonū
de Decimis.

De bonis vero quæ voto & pietate fidelium Ecclesiis iam fundatis & competenti dote instructis accedunt, Decimas Ecclesiæ debent Clerici. Imo vna Ecclesia alteri Ecclesiæ Decimas persoluit, quando intra eius fines atque ambitum, possessionem

Concilium
Melphitanū
sub Urbano
II.

aliquam obtinet, propterea in Concilio melphitano sub Urbano II. cautum est, ac constitutum, ut Coloni episcoporum & Abbatum, Decimas persoluant, ubi Missas audiunt, & eorum infantes baptizantur, *Perlatum est ad sanctam Synodum quod sint quidam episcopi & Abbates qui colonos ad se pertinentes non sinant Decimas dare ad Ecclesias, ubi Missas audiunt & infantes eorum baptizantur. Proinde decreuit sacer iste conuentus, ut Episcopi & Abbates de vineis, vel agris ac frugibus quæ ad suum, vel fratrum usum laborant, Decimas sibi pro benedictione, vel hospitium susceptione habeant: familia vero ibi dent Decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.*

Hoc instituto moreque Ecclesiarum tuetur se Gofridus Vindocinensis aduersus Petrum Santonensem episcopum. Nam cum Salinarum omnium, quæ in ora maritima Olonensi sitæ sunt, Decimæ omnes datæ essent Cœnobio Vindocinensi in dotem, & aliquæ earum Salinarum ad ius & dominium pertinerent Santonensis Ecclesiæ, Decimas ex iis persolvere Cœnobio Vindocinensi Petrus Santonum Episcopus repudiabat, eo argumentofretus quod Ecclesiæ, præsertim maiores, minoribus Decimas non soluerent. Quam rationem vehementer impugnat Gofridus Vindocinensis Epistola quadragesima prima lib. 3. *Insuper etiam Decimas Salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonium scilicet B. Petri, & eius alodium, per sexaginta annos pacifice noscitur possedisse, nobis aufertis. Vnde dilectio-*

Gofridus
Vindocinē
sis Epistol.
41. lib. I.

nem vestram rogamus, ut quod aliter actum est, corrigatis; ne qui Apostolica præceptione nobis defensor constitutus fuerat, videatur persecutor: & sic lupus fiat, quod Deus abnuat, qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est, quia dicitis, quod Ecclesia non debet Decimam dare. Hoc verum est ubi Ecclesia nihil habet in Paræcia alterius Ecclesiæ, ubi vero Ecclesia in alterius Ecclesiæ Paræcia possessionem aliquam habet, vel quidpiam quod Decimari debeat, ibi Ecclesia Ecclesiæ Decimam reddere debet, si illud ista possidere desiderat. Hoc tenet Italia, hoc tenet Gallia. Ibi enim nouimus Ecclesias Ecclesiis Decimas reddere, & maiores minoribus, & minores maioribus, ubi altera earum possessionem obtinet in iure alterius.

Difficile autem est explicatum quomodo Olonenses Salinæ ad dotem & patrimonium Ecclesiæ Santonensis pertinere potuerint, cum in eius Diocæsi non sit Olona, sed ad Diocæsim Pictauiensem pertineat. Itaque dicendum non tantum apud Olonam, sed apud Oleronam quoque insulam tum temporis Salinas esse potuisse. At Olerona insula est intra Parochiam Episcopi Santonensis. Quapropter eas Decimas recipiebant Monachi, ratione Ecclesiæ Parochialis suo Monasterio insitæ, & ut aiunt incorporatæ, intra quam Salinæ istæ consistebant: Nam alioquin non video quomodo eas Decimas repetere potuissent. habuisse autem Ecclesias complures in Oleronensi territorio liquet ex pluribus eiusdem Epistolis, & ex Epistolis Urbani II. ad Gofridum.

Ad Monachorum Decimas progrediamur, de

quibus dicendum Monachos antequam è laico-
rum gradu in Clericorum ordinem conscendissent,
iis omnibus Pietatis ac Religionis officiis perfun-
ctos, quibus laici solent sese apud Ecclesiasticos ho-
mines exoluere. Proinde oblationes, Decimas, Aga-
pas, hoc est publica in pauperum alimoniam con-
uiuia, apud Monachos æque in vsu erant, atque
apud laicos. De oblationibus, apertus est locus apud
Hieronimum ubi notas & condiciones recenset
quibus à Monacho Clericus fecernitur. *Clerici pas-
cunt oves, ego pascor: illi de altario viuunt, mihi quasi in-
fructuosa arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad
altare non defero. Nec possum obtendere paupertatem
cum in Euangelio animum viduam duo quæ sola sibi super-
erant æra mittentem, laudauerit Dominus.*

Easdem oblationes detulisse Sacerdotibus Mo-
nachos qui solitudinem incolebant, patet ex vita
Nathanaelis apud Palladium cap 18. eum enim so-
litudinis studiosum & voti sui tenacem, quo pro-
posuerat nunquam cellæ angustias egredi, Dæmon
conatus est hac arte fallere. Finxit se seruum alterius
Monachi ex vrbe venientem ad afferendas oblatio-
nes, sub vesperum incidisse in præcipitia, nec aliter
posse periculo liberari, quàm si Nathanael ad eum
iuuandum cellam desereret, manumque porrige-
ret. Ille, inquit, *audiuit vocem pueri & aperto ostio
cellæ stans intus dicebat ei, Quis es & quid tibi vis fa-
ciam: Respondet Dæmon. Ego sum huius Monachi mi-
nister, & fero panes quoniam est agape tui noti fratris.
& cras illucescente Sabatho opus est oblationibus, ἀγάπη*

Hieronim
epist. 1. ad
Heliodorū
tom. 1. de
laude vitæ
solitaria.

Palladius
cap. 18.

ἔστιν τῷ οὐ γινώσκοντι τῷ ἱερέϊ ἀδελφοῦ, καὶ ἀδελφῶν σαββάτου
 Διαφαινόντος, ἡρεσία τῶν προσφορῶν.

Priscis itaque illis temporibus cum illustri Monachorum propagine desertum floreret, & inter spinas ac rupes, Christi delicæ versarentur: Singulis diebus Dominicis aut in Ecclesiam veniebant monachi, illicque suas oblationes populi more Sacerdoti tradebant, aut certe veniebat ad eos Presbyter, & in ecclesia quadam in medio cellarū posita, sacris mysteriis fungebatur, ut videre est in Parochia Nitriensi in media solitudine extructa de qua Palladius capite sexto Historiæ Lausiæ, τῷ ἱερέϊ ἐκκλησίᾳ σαββάτου καὶ κυριακῇ καταλαμβάνοισι μόνον, *Ad Ecclesiam*, inquit, *veniunt tantum die Sabbathi & Dominica.* Itaque per id tempus, si quid offerretur Monachis, illud ab eorum Presbytero, non autem ab aliis fas erat recipi. Qui quidem Presbyter recepta peregrinantium donaria fratribus diuidebat. Insigne est eiusdem rei vestigium apud eundem Palladium capite trigesimo primo, ubi loquitur de Monasterio Abbatis Stephani: σιωπέῃ ἢ ἐλθόντας ἵνα εἰς ξηνοῖς βραχμάτα ἐνεσχεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἀδελφότητι λαβῶν οὐδὲν οὐκ ἐκείνος Μακάριος, ὁ Πρεσβύτερος ἡμῶν ἀπηνυγείλει ἐκάστῳ εἰς τὴν κέλαια πρὸς δράκην λαβῶν οὐδὲν ὁ Ουάλης τὴν ἀπειτέχματα, καὶ ὑβείσει, καὶ ἐτύπῃσει, καὶ λέγει αὐτῷ ἀπέλθε, καὶ εἶπε Μακαρίῳ ὅτι εἰμί σοι χείρων ἵνα σύ μοι βέλγηας πέμψης.

Palladius
 cap. 6. Hi-
 storie Lau-
 siacæ.

Accidit ut quidam venientes hospites afferrent ad fraternitatem bellaria in Ecclesiam: Porro cum ea accepisset sanctus Macarius Presbyter noster, misit ad unum-

quemque in Cellam circa manipulum. Inter quos etiam ad Valentem. Cum autem accepisset Valēs eum qui attulerat contumelia affecit & verberavit, & dicit Abi, & dic Macario Non sum te deterior, ut tu ad me mittas benedictiones. Quo loci carpitur insanus tumor, & irreligiosa superbia Valētis qui volebat oblationes fidelium sibi per macarium transmitti.

Itaque primis temporibus cum inter laicos viderentur monachi, eorum munus & officium visum est singulari cultu Sacerdotes prosequi, eorumque gradum & fastigium tam oblationum, quam Primitiarum pensione venerari.

De Decimis locus est illustris antea à nobis libatus apud sanctum Antiochum Homilia centesima vigesima, quo loci asserit Decimas deberi à Monachis, ex duobus. Primo ex iis quæ aliorum beneficentia Monasteriis donantur: Secundo ex iis quæ opere manuum sibi ipsis Monachi comparant, *ἡ ἀειρέτως ὅ οἱ μοναχοὶ ζῆλώσται εἰσὶν παροσφέρειν τὰς θεῶν ἀπορίας καὶ δικαιοσύνας οὐ μόνον τὰς φαινομένης αὐτῶν τετέστιν εἰς τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων οἰκονομιῶνται, καὶ ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν, ἀλλὰ πνευματικῶν, &c.* Præcipuè autem Monachi offerre Deo debent Primitias & Decimas, nec eas modo, quæ in conspectu sunt, hoc est iis quæ aliorum munere ipsis distribuuntur, aut ex opere manuum resiliunt commoda, sed & spirituales hostias.

Duravit hæc Religio pendendarum à Monachis decimarum, etiam posterioribus sæculis, in eis præsertim regionibus, quibus pulsa impietate nomen Christianum cœpit vigere, adeoque in legibus

Hungaricis sanctus Ladislaus decretorum libro primo capite vigesimo sexto instituit, vt Abbates de liberis suis dent Decimationem Episcopis. Quid sit autem dare decimationem de liberis non satis patet: nisi forte liberi dicantur, iusta seruitute manumissi, quos sub conditione census aut operæ monasteriis præstandæ omni manumiserant, vel certe dicuntur liberi qui etiam oblati, serui nempe, quos ad ministerium & famulatum Monachorum olim laici offerebant.

Sanctus
Ladislaus
Decretorum
lib. 1. cap. 26

Qua vero ratione desierunt Monachi decimas p̄dere non est admodum difficile augurari. Nam vestigatione, vel priuilegio id factum. Stipulatione: cum adhuc auctoritate Presbyterorum tenerentur Monachi, eisq; vt cogerentur ad sacram liturgiam obeundam: tum commodos sibi ac faciles quærebant Sacerdotes, qui iuribus ac prærogatiuis sui gradus renunciabant, vt Monastico demenso fiuerent, & victum vestitumque apud Monachos impetrarent. Insigne eius rei exemplum reperio in monasterio murrensi, sic enim loquuntur Acta eiusdem monasterii impressa Spirebergii. *Accesserunt, inquit, Monachi: quidam Presbyterum nomine Turing, & secum tenuerunt, & illi qua necessaria erant præbuerunt, sicut antea & post illum multis alijs fecerunt, & ille nunquam ausus est Clericos in locum inducere, vel Kalendaras illorum obseruare, sed nec c. m. populo magnam sententiam habuit, sine præatis loci, quare ipse, & Monachi vnum fuerunt, nec inter eos vlla dissensio vnquam surrexit, si que per annos multos mansit.*

Acta Mo-
nasterii
Murrensis
impressa
Spireber-
gii impressa
anno 16.5.

Ab onere vero pendendarum decimarum priuilegia & impetratę à S. Pontificibus immunitates monachos subinde exemerunt.

Priuilegium
S. Landeric
Episcopi
Parisiensis.
Priuilegium
Bertrandi
Ambianen-
sistom. 1.
Concil. gall.

Quo autem tempore ceperint eiusmodi immunitates inuestigandum. Certe in vetustioribus priuilegiis quę Episcopi in fauorem Abbatiarum ediderunt, puta priuilegio sancti Landeric, quod Benedictinis monachis cœnobii Sandionisiani concessum est, priuilegio Bertrandi Episcopi Ambianensis, quod est Monasterio Corbiensi indultum, nullam video istius immunitatis à pensione decimarum fieri mentionem. Consulere hisce priuilegiis optimi Præsules, quieti otioque monachorum ne Archidiaconorum frequentibus circatis turbaretur meditatio, quę solitudine & desertis gaudet, quęque vt Angelorum cõmercio delectatur, ita hominum coctu ac frequentia solet interpellari. Credidere itaque animos cœlo congenere cœlorum naturam motumque imitari, quos vis nulla ab instituti cursus tramite abducit, adeoque monachos disciplina non eger, qui pulsus sceleribus sibi quodammodo peccandi libertatem rapuerunt: Itaque tam bene iusteque de monachorum rebus sentientes Episcopi, illi lustrationis annuę & censurę onus abstulerunt. De Decimis nulla mentio.

Quo spectant anti-
qua priuile-
gia data
Monachis.

Greg. 7. re-
latus ab A-
lexandro 3
in Concilio
Lateranensi
parte 13.

Prima itaque decimarum à monachis non soluendarum prerogatiua edita est à Gregorio septimo Põtificè maximo circa annum 175. cuius statutum hac de re habetur in Concilio Lateranensi parte 13. relatum nempe ab Alexandro tertio, *statu-*

mus, ut Monasteria ex suis prædiis nullomodo Decimas solvere cogantur, quia si legitime danda sunt, orphanis, & peregrinis danda sunt. Indignum est enim, ut à Clericis exigantur, qui propter eum cuius sunt Decimæ, pauperes efficiuntur. Nam pauperes Domini sunt, pauperum hereditas pauperibus eius eroganda est illis videlicet qui propter amorem illius quæ poterant possidere dimittunt, cumque nudi sequentes, potestati se alterius submitunt.

Adrianus
4. circa an-
num Christi
1154.

Post Gregorium septimum Adrianus quartus circa annum Christi 1154. nonnullas edidit de Monachorum Decimis constitutiones. Nempe cum ex edicto Gregorii 7. & successorum Pontificum gratia, quæcunque prædia à Monachis arabantur, essent ab onere Decimarum libera, is priuilegium ac libertatem ad sola noualia restrinxit, ut refert Alexander tertius in Concilio Lateranensi parte 13. c. 3. Idem in Epistola ad Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, edixit ut monachis persoluerent Decimas ex integro de agris & prædiis quæ olim culta fuerant. Peruenit ad nos quod Monachi de Boxle Ecclesie sanctæ Mariæ, in cuius Parochia commorantur, Decimas ex integro non persoluant, & eas reddere contra dicunt. Ea propter fraternitati tuæ iubemus, quatenus prædictos Monachos moneas, ut ipsas Decimas & de ipsis cultis in quibus domus olim constructæ fuerant, præfate Ecclesie cum integritate persoluant, quoniam priusquam in eadem Ecclesia morarentur, solebant persolui.

Alexander
3. in Concil.
Lateranensi
part. 13. c. 3.

Adrianus 4.
cap. com-
missum de
Decimis.

Amplificauit maiorum suorum priuilegia in fauorem monachorum Alexander tertius. Is enim non modo noluit prædia monachorum propria

Amplificat
immunita-
tes Mona-
chorum A-
lexander 3.

Concil. La-
teranense
part. 13. c. 3.

nulli Decimarum præstationi subiacere : Verum
etiam eam libertatem ad conductos agros & loca-
tos extendit. Vt patet ex eiusdem Epistola ad Epif-
copum Eboracensem in Concilio Lateranensi par-
te 13. cap. 3. *De compellendis, inquit, Monachis albis &
nigris, & Canonicis regularibus, ad soluendas Decimas
de terris conductis quas habent ad terminum, vel ad fir-
mam à nobis tua discretio postulauit. Sed te vel quemli-
bet alium audire & exaudire super hoc nulla ratione
possumus, nisi manifeste vellemus obuiare iustitiæ & præ-
decessorum institutis contraire, ne videamur Religionem
persequi, quam si forte non habemus in nobis, in aliis dili-
gere & fouere tenemur. Idem tamen Alexander ter-
tius qui episcopo Eboracensi illud indulgere no-
luerat, conquerentibus aduersus Eboracenses Mo-
nachos, Abbate & Monachis sanctæ Crucis, consti-
tuit vt Monachi Eboracenses in posterum Decimas
soluerent de agris conductis & locatis, ita habetur
parte 13. Concil. Lateranensis cap. 2. Vniuersim ve-
ro omnibus Monachis edixit Innocentius tertius in
Concilio Lateranensi generali cap. 55. vt ad Deci-
mas præstandas tenerentur, tam ex agris conductis
quam ex iis quæ de nouo ab iis acquirerentur. *De-
cernimus, inquit, vt de alienis terris & à modo acqui-
rendis, etsi eas propriis manibus & sumptibus excolue-
rint, Decimas persoluant Ecclesiis, quibus ratione præ-
diorum antea soluebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter
duxerint componendum. Imo idem Innocentius 3.
lib. quarto Epistola 85. compescit insolentem hu-
ius priuilegii abusum in quibusdam Monachis, qui-**

Concil. La-
teranense
part. 13. c. 2.

Innocent. 3.
in Concil.
Lateran. ge-
nerali c. 55.

bus cum abunde vina suppeterent ad annonam, tamen vineas emebant, & vinum ex iis collectum, nullâ decimâ perfoluta, distrahebant mercatoribus. Ita enim loquitur Monachis Cisterciensibus & Hospitalariis & Quinqueecclesiensis Diœcesis, *Extendentes ad turpia lucra manus vestras multitudinem emittis vinearum, de quibus sibi, id. Episcopo Quinqueecclesiensi, vel Ecclesiis suæ Diœcesis Decima solui solent, quarum vinum licet nequaquam in proprios usus expendatis, sed vendendum ad alias. faciatis prouincias deportari, Decimas tamen sibi vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex iisdem. Quo turpi questu in iustam indignationem adductus Pontifex minitatur Monachis fore, vt proximo Concilio omnia illorum priuilegia abrogentur. Scientes vobis esse merito formidandum, ne propter clamores eiusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum priuilegia vestra coarctanda prouideat, vel etiam reuocanda. Cum priuilegium mereatur amittere qui concessa abutitur libertate.*

Quo ordinē ceperint ista priuilegia communicari Religiosis Monachorum ordinibus, summo-
rum Pontificum diplomata ac Bullæ testantur. Nimirum primos ea prærogatiua donatos reperio Monachos Basilienses in diœcesi Messanensi, quibus credo S. Pontifex eam gratiam fecit; siue quod onus decimarum, ante hæc tempora in Græcia, ne quidem apud laicos & prophanos foret vsitatum, siue quod isti Monachi ad Sedis Romanæ reuerentiam ceteros crederentur posse suis studiis, atque exemplis reuocare. Priuilegia autem non esse steti;

Alexander
3. in Bulla
Apostolicæ
Sedis anno
1175.

lis ac infœcundæ conditionis quis nescit. Ab hoc primo cætera emerferunt Urbanus tertius anno 1187 exemptionem à Decimis indulfit hospitali fratrum ordinis cruciferorû, in ciuitate Bononiæ in Bulla quæ incipit *Cum antecessor tuus*. Celestinus tertius eadem prærogatiua donauit Congregationem Monachorum montis Virginis, Bulla quæ incipit *Religiosam vitam* Innocentius tertius anno 1209. eodem onere liberauit fratres Ordinis Redemptionis captiuorum, Bulla quæ incipit, *Operante Patre luminum*. Honorius tertius eandem libertatem censuit esse communicandam fratribus Euangelii præconibus, Ordinis sancti Dominici, quibus etiam permittit possidere bona cuiuscumque generis sint, per bullam cui initium est *Religiosam vitam*, anno 1216. Honorius idem Cistercienses in eius gratiæ societatem vocauit anno 1224. per Bullam quæ incipit, *Cum Abbates Cisterciensis Ordinis*. Innocentius quartus pronunciauit Monachos Cõgregationis Syluestrinæ immunes à Decimis noualium & nutrimentis suorum animalium Bulla quæ incipit *Religiosam vitam* Anno 1247. Clemens quartus anno 1265. remisit fratribus inelyti Ordinis sancti Francisci pensionem Decimarum ex hortis & virgultis per Bullam quæ incipit *virtute conspicuos*; Licet vero sint ex Monachis quibus ea priuilegia competant postquam maxime partem oneris subeunt, & sub præsulum auctoritate militant, abusum tamen priuilegiorum eiusmodi antiqui Patres perpetuo sunt auersati. Adcoque Richardus

Urbanus 3.
Bulla cum
antecessor
tuus anno
1187.

Celestinus
3. Bulla Re-
ligiosam vi-
tam Inno-
cent. 3. Bulla
operante
Patre lumi-
num anno
1209.

Honorius 3.
Bulla Reli-
giosam vi-
tam anno
1216.

Idem Ho-
norius Bul-
la cum Ab-
bates anno
1224.

Innocent.
4. Bulla Re-
ligiosam vi-
tam anno
1247.

Clemens 4.
Bulla virtu-
te conspi-
cuos anno
1265.

Cantuariensis apud Petrum Blesensem atrocissime in Cistercienses inuehitur, qui ea immunitate Decimarum freti, cæterorum Clericorum & Monachorum patrimonium maxima ex parte minuebant. *Non ponimus, inquit, in calum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus. Sed si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque priuilegiauit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in usus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licet in communem redundaret iniuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum. Nunc autem quando vestra possessiones multiplicatae sunt etiam in immensum: priuilegia hæc potius ambitio- nis, quam religionis instrumenta censentur. Quicquid indulgeant priuilegia Ecclesie Romanae, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est usurpare. Quod si à sede illa publicum emanasset edictum, quod ubicunque inueneritis Clericos, aut alterius habitus Monachos equitantes, vobis liceret eos de suis ouectionibus deijcere, & equos in usus proprios retinere? Quid interest, equos rapiatis, an Decimas? Nisi quia Decima res spiritualis est, & ideo enormius sacrilegium in Decimis committitur, quam in equis? Cum Dominus præcipiat Decimas solui, quis contra eius præceptum potuit dispensare? Vbi diuina & humana iussio sibi inuicem contradicunt, & obediendum est Deo magis quam hominibus. Ac tandem vbi seria adhortatione ipsos ad eam immunitatem aut eiurandam, aut temperandam inuitauit concludit hoc pacto. Quod si pertinaces vos, & inflexibiles exhiberis, vinculo anathematis*

Richardus
Cantuariensis
apud Pe-
trum Bles-
ensem epist.
82. ad Ab-
batem &
conuentum
Cisterciensium.

128 De Decimis, Oblationibus & Primitiis.
innodabimus uniuersos, qui aliquid uobis dederint, aut
uendiderint, unde ius Decimationis obueniatur, atque in
cælum clamabimus, & ad thronum summi iudicis ap-
pellabimus, ne quis huius uinculum excommunicationis
absoluat. Principum etiam fauorem in hoc plenissime ob-
tinebimus, ut gladio spirituali manus eius assistat, &
quicquid contra principale oraculum, uenditum aut do-
natum uobis fuerit, confiscetur.

Quomodo Decimæ ad Monachos peruenerint, seu quæ
intra territorij Monastici fines sitæ sunt, seu quæ ab
extraneis Parœcijs in horrea Monachorum conue-
hantur.

C A P V T XII.

Decimæ quæ à Monachis possidentur, vel sunt
eius Parochiæ intra fines cuius situm est Mo-
nasterium, uel olim situm fuit (nam Monachos an-
tiquis sedibus non semel migrasse in locum com-
modiorem prisci Annales satis aperte testantur) vel
Decimæ sunt alterius Parœciæ.

Decimæ Parochiarum, quas Monachi incolunt, qua ratione in ditionem ac patrimonium Monasticum fuerint adscriptæ, facile est intelligere. Loca enim quæ Monasteriorum splendore his temporibus illustrantur, olim incultæ ac ingratae fuere solitudines, solis uentibus ac spinis fœcundæ. Asperitatem soli & duritiem Monachorum studia

ac labores molliuerunt. Puduit terram aduersus tam religioſos cultores luſtari, & inter tot innocentes vultus, quales olim ante primigenium ſcelus parentum fuerant, noluit tribulos ac vepreſtitiſtitiã auiti criminis monimenta retinere.

Itaque cum eaſ terras, Præſules & locorum Domini, Monachis cederent, nil inde ſibi Decimarum retinebant. Aliunde ſi cui eorum locorum decimæ debitæ fuiſſent, maxime Presbytero, qui Monasterium regebat: At ille vt oſtendimus viuebat arbitratu legeque Monachorum & leui ſtipendio conductus cætera hoſpitibus ſuis liberaliſſime remittebatur.

Quomodo
Decimas
ſui territorii
Monachi
poſſideant.

Hic vero quæret aliquis vnde factum ſit, vt Decimæ prophanorum ac laicorum, qui circa Monasteria degunt etiam ad Monachos ex integro pertineant; cui dubio facile reſponderetur. Nam cum adhuc vigerent ſeruitutes, certum eſt Monachos habuiſſe familiam conſtatam ex ſeruis, mancipiis, colonis & originariis. His vero caſas & tuguria in cõfinio poſſeſſionum ſuarũ Monachi extruebant. Itaque cum totus ille populus ex Monastico famulatu ac ſeruitio conſtaret, qui terras, agros & poſſeſſiones Monasticas colebat. Hinc fiebat vt ab eodem Presbytero regeretur qui Monasterio præerat, aut ab alio, quem Monachi ſtipendio conducto, ſuæ familiæ moderatorem ac Parochum cum inſtitutione Epilcopi præficiabant. Itaque non mirum ſi in homines & Parochias ſui territorii maiorem plerumque quam in alias omnes auctoritatem Monachi

obtineant, cum antiquitus omnes isti Parochiani essent eorum serui, quibus Presbyterum nominare & designare, Monachis facile indulgebant Episcopi. Fuisse autem omnes istos incolas maximâ ex parte seruos & colonos Monachorum, tum ratio, tum veterum monumenta suadent. Extat diploma manumissionis publicæ quo totum populum, qui in suburbio sancti Germani de pratis degebat Monachi illius loci seruitutis vinculo soluunt, circa annum Domini 1250. quod diploma è tabulario eius Monasterii eruit Renatus Chopinus, & exscripsit libro secundo de moribus Parisiorum tit. 8.

Renatus
Chopinus
lib. 2. de mo-
ribus Pari-
siorum tit. 8.

Frater Thomas Beati Germani de pratis Parisiensis minister humilis, & totius eiusdem loci conuentus & c. Hominibus de Burgo nostro sancti Germani de Pratis producentis libris Parisien. de quibus est nobis satisfactum, manum mortuam, foris mariagium, & omnimodam seruitutem, quam habebamus, vel habere poteramus in dictis hominibus, vel eorum heredibus, quantum ad personas seu corpora ipsorum, ubicunque decenter se transferre voluerint, totaliter & in perpetuum remittimus & quittamus; & eosdem manumittimus, ac perpetuæ libertati plene describimus & donamus, & c.

De cæteris vero Parochiis, quæ extra ambitum Monastici territorii sitæ sunt, Decimæ ad Monachos duplici ratione peruenire potuerunt, aut titulo paupertatis, aut nomine tutelæ ac patrociniæ Ecclesiarum.

Titulo paupertatis eas obtinent Decimas Monachi, quas illis olim Episcopi vtendas fruendas cesserunt,

cesserunt in annonam fratrum Deo seruientium. Solebat enim Episcoporum pias Monachorum rebus consulere, & prospicere, ne qui hominum ceruicibus calamitates iugi oratione & auctero victu depellunt, illi extrema inopia & calamitate premerentur. Idcirco cum ex antiquissimo ecclesiæ ritu tertia pars Decimarum in pauperum solatia cederet, illam partem boni Præsules commodis ac fortunis Monachorum adscripserunt. Atque hoc titulo non alio possideri Decimas à Monachis perpetuo creditum est. Ita refertur ex Hieronymo ad Damasum Papam 16. quæst. 1. can. *quoniam. Quoniam quidquid habent Clerici pauperum est, & domus illorum, omnibus debent esse communes, susceptioni peregrinorum & hospitium inuigilare debent: maxime curandum est illis, ut de Decimis & oblationibus, Cœnobijs & Xenodochiis, qualem voluerint & potuerint sustentationem impendant, liberum enim est Monachis & spiritualibus viris Deum timentibus & colentibus Decimas & oblationes, cunctaq; remedia concedere & de iure suo in Dominiũ illorum & usum transf. rre, nec tam in pauperibus paupertatem quam Religionem attendere Eandem rationem tradendarum Monachis Decimarum exprimit Yuo Carnotensis epist. 192. Licet enim Decimæ & oblationes principaliter Clericali debeantur militia: potest tamen Ecclesia omne quod habet cum omnibus pauperibus habere commune. Quanto magis cum his pauperibus, qui relictis facultatibus propriis, non in angaria bajulantes, Christi crucem, sequuntur pauperem Christum.*

Tutelæ ac patrocini nomine obtinuerunt De-

R

Hieron. ad
Damasum
refertur 16,
q. 1. can.
quoniam.

Yuo Carno-
tensis epist.
192.

cimas Monachi; postquam eorum virtute ac doctrina factum, ut è cellarum latebris ipsos in publicam ecclesiæ lucem præfules educerent; & pascendis regendisque populis moderatores idoneos crearent. Nam ab eo tempore Parochiis sibi commendatis Curionem ac Rectorem è suo contubernio nominabant, quem Presbyterorum insignibus conspicuum & auctoritate docendæ ducendæque plebis instructum in Parochiam mittebat Episcopus: Is vero parte tertia Decimarum, sibi ad victum & vestitum reservata, quidquid superesset Monasterio tradebat ad alimoniam fratrum illic degentium. Undeliquet Parochias, in ius & commodum Monachorum ante annum circiter millesimum, ex sola benignitate Episcoporum transiisse, qui altaria Monasteriis adscribebant. Multa in eam rem argumenta conferrem, nisi in tabulariis Monasteriorum infinita extarent eius rei vestigia, & nisi libro sequenti, iterum occasio reditura esset huius antiquitatis illustrandæ; Cæterum obiter notandum ex iisdem Monasteriorum tabulis studium curamque perpetuo adhibuisse Monachos, ut Parochiarum ac Decimarum factæ sibi ab Episcopis donationes, summorum Pontificum nutu ac diplomate niterentur, inde suis iuribus firmitatem & stabilitatem aucupantes.

Synodus
Claramontana sub
Urbano 2.
anno 1095.
apud Biniu
1201. 7.

Postea defierunt monachi populorum gubernaculis admoueri, quod factum est in Concilio Claramontano sub Urbano 2. Ea enim Synodo cum cernerent Clerici luculentiorum sui fundi ac patri-

monii partem in monachorum manum ac possessionem commigrasse; & vix vllas esse Parochias, quarum decimam monachi non caperent, de suis bonis ac facultatibus recipiendis ac vindicandis ceperunt cogitare. Itaque graues aduersum monachos querelas ediderunt, vetum cum Urbanus consultiſſimus Pontifex cerneret rem istam in apertam seditionem ac tumultum erumpere, nec posse nisi violatâ Ecclesiarum pace, res Ecclesiarum à possessoribus monachis abstrahi, motus istos ac turbelas sic componendas censuit. Nempe vt quidquid tot retro sæculis monachi sibi comparassent, id in eorum dominio ac potestate remaneret: cæteram ne Parochiarum regendarum consilio ac prætextu, monasteria earundem rebus ac fortunis deinceps augerentur, interdixit ne in posterum monachi ad gubernandas plebes accederent, & si quid bonorum de nouo ipsis traderetur, id fieret volente & consentiente Episcopo, cuius nisi auctoritas ac suffragium accessisset, omnis donatio nulla foret & irrita. Constitutio Urbani de bonis ante Concilium Claromontanum partis quiete possidendis extat

apud Gratianum 16. q. 7. can. *Congregatio*, expressa ex collectione decretalium Bernardi Papiensis, tit. de Capellis Monachorum. Canon. vero eiusdem Synodi quæ Claromontana siue Aruerna dicitur extat in antiquo exemplari in Bibliotheca clariss. Puteanorum, vnde eruit & publicauit Iuretus, *In Ecclesijs ubi monachi habitant, populus per Monachum non regatur, sed Capellanus qui populum regat ab Epif-*

Urbanus 2.
apud Grat.
16. q. 7. can.
Congregatio, collect.
Bernardi Papiensis
tit. de capellis Monachorum.
Synodus Aruerna ex
Ithuani manuscripto.

copo constituatur, itaut ex solius Episcopi arbitrio tam eius ordinatio quam & dispositio, & totius vite sue conuersatio pendeat. Cæterum in Galliis cepit primum hæc vigere constitutio de Monachis à Parochiarum moderatione remouendis. Liquet ex Epistola sexagesima nona Yuonis Carnotensis Episcopi, in qua refert Episcopum Lemouicensem vetuisse, ne Monachi in posterum aut Parochias regerent, aut populorum confessionem exciperent. Qua consuetudine Galterius Monasterii præfectus cum vehementer indignaretur sic ad eum Yuo rescripsit.

Quantum, inquit, intellexi ex litteris ex parte vestra mihi nuper oblatis, grauiter fert vestra fraternitas, quod Lemouicensis Episcopus in Synodo agens, interdixit omnibus regularibus Clericis & regimen Parochiarum & confessionem pœnitentium, qui rectius quidem fecisset, si omnes Sacerdotes ad regularem vitam inuitalset &c. Hæc tamen prohibitio licet aliquo forsan liuore Canonici ordinis facta esse videatur, quanto salubrior, tanto fraternitati vestræ debet esse acceptior. Vos enim eò per viam Dei expeditius inceditis, si alienorum criminum deprimentes fasciculos, cum quotidianis vestrorum excessuum l. p. sibus non portetis.

Notandū insuper quod ante tēpora Urbani Papæ circiter annis 90. hoc est anno prope millesimo, regnante Roberto Rege, consilium inierant Episcopi de Decimis è Monachorum manu receptandis, eaque causa Synodum habuerant, apud sancti Dyonisi Monasterium. Verum subita Monachorum tumultuatio fecit, vt populares eius loci Monachis

Yuo Carnotensis epist. 69. ad Galterium stirpenfis Ecclesie præfectum.

tanquam Dominis suis ac senioribus addicti, in sacrum Episcoporum cœtum ruerent & cogèrent de fuga arripienda potius quam de recipiendis Decimis cogitare. Rem ita exprimit Aymoinus Floriacensis. De stylo & animo scriptoris iudicium sit penes lectorem. In illis, inquit, diebus in Monasterio S. Dionisij haud procul à Parisiis, Cœcilium aggregatum est quam plurimorū Episcoporum. Qui cum de fidei puritate, de corrigendis tam suis quam subditorum prauis moribus, sermocinari debuissent, iuxta vulgare Proverbum, cunctum suum sermonem, ad Decimas verterunt Ecclesiarum. Quas, laicis, ac Deo seruientibus Monachis auferre moliti, resistente eis in hac re, hoc V. cultore Abbone, promiscuam in se vulgi concitauere manum. Ortaque subito seditione, tantus in Episcopos timor irruit, ut publica statione relicta, passim quisque diffugeret, inter quos Seguinus Senonum Archiepiscopus Primatum Galliae in ea Synodo sibi usurpans, Primatum quoque fugę arripuit. Et inter fugiendum, securi inter scapulas ictus, lutoque à popularibus oblitus, agrè euasit. Vni quoque Episcoporum timor fugienti tam veloces addidit alas, ut affluentissimo prandij apparatus, quem sibi extruxerat, relicto, vicinæ Urbis Parisiorum mania, fugitabundus expeteret.

Aymoinus
Floriacensis
lib. de vita
sancti Ab-
bons Floria-
censis Mar-
tyris capite
nono Bi-
bliothecæ
Floriacensis
pag. 320a

Hæc historia ac progressus decimarum Monasticarum ante tempora Concilii Lateranensis. Subinde vero hoc est paulo ante Lateranense Concilium & consequentibus sæculis, cum laici maxima ex parte in Sacerdotum Decimas inuolassent ac insolenti dominatu Ecclesiam & Clericos vexarent

consilium iniere Episcopi ac Pontifices, qua ratione fieri posset, ut suaderent laicis Decimas temere & præter ius usurpatas relinquere. Nullum autem remedium commodius visum quam si potestatem facerent iisdem, Decimas cui vellent Ecclesiæ contradere, seu Monasteriis, seu Parochiis. Itaque cum fundatorum nomen ambirent plurimi & inferi amarent tabulis cartisque Monasteriorum, ereptas Parochialibus Ecclesiis Decimas Monachorum commodis dedicabant. Ex hoc tempore maxima parte Decimationum aucti sunt Monachorum redditus, & facultates mirum in modum amplificatæ. Unde patet Decimas Monachis nunc temporis non competere nisi, vel paupertatis, vel tolerantie titulo. Titulo paupertatis, quatenus iis olim ab Episcopis concessæ sunt cum extrema inopia fratres premeret in solitudine de vna æternitate sollicitos. Tolerantie titulo possident quidquid laicorum manibus recipere, à tempore Concilii Lateranensis. Certum est enim titulum istius possessionis sola patientia ac tolerantia præsulum legitimum euasisse. Si enim laici possidere Decimas iure non potuerunt qui fieri potest, ut iustam earum possessionem in Monachos transmiserint? De titulo patrocinii & administrationis nil superest quo Decimas sibi vindicare possint Monachi: non enim amplius Ecclesias administrant, neque per confratres regunt, sed solum ius presentandi retinent. At ius simplicis presentationis nemini potest sufficere ad vindicandas Decimas, nam & laici eo iure potiuntur, neque

tamen pars vlla Decimarum ad eos spectat. Ex solo vero titulo Monachus nemini Decimas congruere posse, docet Innocentius Papa 16. q. 1. can. *si Monachus* vbi Monacho Decimarum legendarum facultatem concedi posse decernit, si modo fuerit ad Clerum promotus. Cætera de Decimis nepe quibus ex rebus solui oporteat ex fœno, apibus, hortis, metallis piscibus facilia sunt & obuia; idcirco ab his discutendis abstinere pleni sunt earum rerum forenses libri, nos antiquiora & reconditiora tantum sectamur.

De oblationibus. Diuisio oblationum. Oblatio Primitiarum ex Græcorum praxi. Ubi nam vna benedicitur. Orationes super fructus nouos. ὁλοῦσαν benedictio. Lac & mel quo festo offerri licet. Oblationes Aræorum ex carnibus coctis. Concilij Antistodor. canon de compensis & hominibus lineis exponitur &c.

C A P V T XIII.

Oblationum ritus & conditio commode exponetur, si dicamus quarum rerum fierent oblationes, à quibus receptarentur, & quinam ad oblationes faciendas idonei essent, quosue censura Ecclesiastica ab eodem honore rejiceret.

Oblationes non ex quibusuis rebus fieri sinebat olim Ecclesia: quædam enim Maiestatem altaris & Ecclesiæ sanctitatem dedecent, quædam etiam polluunt. Vnde duo genera oblationum damnari

anima duerto, prophanas nempe & superstitiosas.

Canones

Apost. can. 3.

De prophanis Canon est inter Apostolicos adscriptus, quo cauetur ne quid offeratur ad altare præter incensum & oleum ad luminaria. Μη δέον ἔστω προσάγαθαι ἢ ἑτέρον πρὸς τὸ θυσιαστήριον, ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν καὶ θυμίαμα πλὴν τῆς ἀγίας προσφορῆς.

Ne cui liceat adferre, ad altare quidquam aliud præter incensum vel oleum ad luminaria tempore sacrae oblationis.

Excipiuntur tamen hoc Canone oblationes, τῶν νέων χιθῶν & σαφυλῆς. i. nouarum frugum & vuae recentis. Vnde manauit apud Græcos ritus benedicendi fruges nouas & vuum recentem. Benedictio vuae fit à sanctissimo Patriarcha in festo Dormitionis Mariæ; in altari sacrae ædis Blachernarū,

vt testatur Balsamon ad Canonem tertium Canonum Apostolicorum. Ritus vero benedictionis tā

fructuum quam vuae recentis, habetur in Euchologio Græcorum cap. trigesimo nono, cui titulus

Balsamon
ad cano-
nem 3. A-
postol.

Eucholo-
gium Græ-
corū cap. 39.

Ἰσχὴ ὅπι τῆ προσφορῆτων ἀπὸρχὰς ὡ πύρας. Preces autem quæ super fructus novos funduntur à Sacerdote sunt eiusmodi. Δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ παὶ σα ἐκ τῶν σῶν προσφέρῃν σοὶ χυτὴν τὴν κρόθειον ἐκάτω κελύσας, καὶ τὴν ἀγίων σέαγαθῶν πύτοις αἰταμεῖσθαι χριστόμυθος, ὁ τὴν χήρας τὴν χυτὴν δυνάμιν προσφέρειν διαρέτως δεξάμυθος, πρὸςδέξαι, καὶ τὰ νῦν προσκομιάδεται πρὸς τὸν δούλῳ σῶν, ὁδεῖνα, καὶ τοῖς ἀγίοις σῶν θυσανῆς εἰσποθέσθαι τὰυτὰ κελύξισον δωρομυθος αὐτῶν καὶ τῶν ἐχρησμίῶν σου ἀγαθῶν ἀφθονοῦν τὴν ἀπολαύσιν σῶν πᾶσι τοῖς ἀσφῆρυσιν αὐτῶν.

Domine Deus noster qui tua ex tuistibi offerre

vnquamque pro sua facultate insisti, & dignaris tibi

oblata

oblata

oblata

oblata

oblata

oblata compensare immortalium donorum largitione qui viduae oblationem letus suscepisti, quam secundum potestatem offerebat suscipe qua tibi offert seruus tuus N. Et ea aternis tuis thesauris inferre digneris dans illi Et omnibus ad eum pertinentibus abundantiam omnium mundanorum bonorum &c.

Vt autem Primitias ante messem, sic exacta messe & collectis frugibus confusos seminum omnium fasciculos ad altare Sacerdotibus suis Græci deferunt, quas seminum partes κόλυβας appellant, super quas etiam preces funduntur, quas habemus in Euchologio capite quadragesimo primo.

Ευχὴ τῆς κολύβων. μ'α.

Ο πρῶτα τελεσφορήσας τὰ λόγῳ σε κύριε, καὶ κελύβων τῆ γῆ πρῶτα καρποῖς ἐκφύειν καρποῖς, εἰς ἀπολαυσιν καὶ βροφίῳ ἡμετέραν ὁ τοῖς σπέρμασι τοῖς βρεῖς παῖδας καὶ Δακίλ τῆ ἐν βαβυλωνί ἀβροβροφίῳ λαμπροτέρως ἀναδείξας, αὐτὸς πρῶτα βασιλεῦ, καὶ τὰ σπέρματα τῶντα σὺ τοῖς ἀβροφίῳ καρποῖς εὐλόγησον, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς μεταλαμβάνοντας ἀγίαςσον. Οἱ εἰς δόξαν σὴν καὶ εἰς ὑμνὸν τῆς ἀγίας, τῆς ἧς τῶντα παρετέθησαν τῶν δούλων. καὶ εἰς μνημόσμων τῆ εὐσεβείῳ τῆ πίστει τελειωθέντων. πᾶρα σου ἡ ἀγαθὴ τοῖς εὐφροσύνησιν τῶντα, καὶ τῆ μνήμῳ ὅτι τελοῦσι, πρῶτα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα, καὶ τῆς ἀγίων σε ἀγαθὸν τῆ ἀπόλαυσιν φρεσείας τῆ πρῶτα δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπρῶτος μῆρας τῆ ἀγίας τῶνδε, οὐ καὶ τῆ μνήμῳ ὅτι τελοῦμεν, καὶ πρῶτων σου τῆ ἀγίων.

Precatio super Leguminibus & fructibus Miscellis.

C A P. XLI.

Ex Græcorū
Euchologio
cap. 41.

Domine qui omnia verbo tuo perfecisti, & terræ imperasti, diuersos fructus ad usum & nutrimentum nostrum producere, qui nudis seminibus tres pueros & Danielem, iis qui in Babilone delicate educabantur, splendidiores ostendisti: Tu inquam Rex optimè, maximè, & semina ista cum fructibus diuersis benedic, & eos qui ea participant, sanctifica. Quoniam ad gloriam tuam, & in honorem (sancti huius vel illius) & in commemorationem eorum qui in pia fide fuerunt consummati hæc à seruis tuis oblata sunt. Iis verò qui ista adorant & illorum memoriam celebrant, omnia ad salutem adiumenta, & æternorum tuorum bonorum fruitionem concede, propter intercessionem sanctissimæ Domine nostræ Dei genitricis, & semper Virginis Mariæ (sancti huius vel illius) cuius etiam memoriam celebramus, & omnium tuorum sanctorum, &c.

Esse autem κόλυβας particulas & specimina frugum ac leguminum testantur voces istæ ἀπέρματα & ἄρτα σιῶ τῶν ἀφ' ὧν καρποῖς, Nam alioquin credi posset κόλυβας esse panes coctos. Ita enim interpretatur Suidas vocem κόλυβα σίτος ἐψηθὸς frumentum coctum.

Cum ergo antiqui ecclesiæ canones vetarent præter spicas & uuas, nil quidquam aliud sacris al-

raribus imponi: omnes alias Primitias in Episcoporum, aut Presbyterorum domum fideles importabant. Ita Canonum Apostolicorum can. 4.

De lacte & melle non offerendo ad sacrum altare, Synodus sexta in Trullo. Canones 57. *ἔτι οὐ γὰρ ἐστὶν οἷς θυσιασθεῖς μέλι καὶ γάλα προσφέρειν.* Fuit tamen inter Græcos certus anni dies, in quo sacra mysteria pro infantibus celebrabantur, eoque die offerre licebat ad altare mel & lac, cui Sacerdotes benedictionem impendebant. Mellis autem & lactis oblatio fit infantium nomine, quia in sacris litteris de Christo infante legitur, *Butyrum & mel comedet ut sciat reprobare malum & eligere bonum.* Morem autem offerendi mel & lac pro infantibus stato & consueto die, repeto & illustro, ex Concilij Carthaginensis sub Honorio & Theodosio Canone quadragesimo, *ἀπὸρχὴ ὅ ἢ εἴτε μέλι, εἴτε γάλα ὡς εἶπεν προσφέρειν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐπιμῶν εἰς τὸ ἅ νηπίων μυστήριον.* Primitia autem & mellis, & lactis, ut mos est offerantur uno die consueto ad infantium mysterium.

Canones
Apost. can. 4

Synodus 16.
in Trullo
can. 57.

Carthaginensi
Concilium apud
Balamonē
canone. 40.

Oblationes superstitionis Patrum & Canonum auctoritate acerrime vindicantur, tum quæ aliquid antiqui ritus ac Iudaici moris retinent, tum quæ magicum aliquid sapiunt. Iudaicam autem facem olent animantium strages, quibus imbuuntur pavimenta templorum, animarum sordes non eluuntur. Hinc sexta Synodus quæ in Trullo habita est, Armenorum consuetudinem grauter perstringit. Solebāt enim Armeni dissectarum pecudum membra in templum inferre, & coram sacris altaribus

cotta vnitum unicuique Sacerdotum distribuere, quem morem tollendum de medio iubet sacra Synodus quini sexta Canone 99.

Καί τὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀρμενίῳ χώρα γίνεσθαι μεμαθήκαμεν, ὡς ἄντες εἶδον ἐν τοῖς ἱεροῖς θυσιασθεῖοις μέλη κρεῶν ἐφέροντες προσάγειν ἀφαρέματα τοῖς ἱερέουσιν, Ἰσραϊτικῶς ἀπιέμενοι, ὅταν τὸ τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντες ἀκηλίῳ τὸν οὐρίορον, μὴ ἄξιον πρὸς τὸ ἱερόν ἀφωρισμένα κρεῶν μέλη πρὸς τὸ προσαγγίτων λαμβάνειν. Ἄλλ' οἷς ἔβραθεν ὁ προσάγων, τοῦτοισ ἀγκυλίωσαν, ἔξω τῆς ἐκκλησίας, τὸ βιαώτης γινόμενης προσαγωγῆς. Εἰ δὲ τις μὴ τὸ τοῦ οὕτω ποιῇ, ἀφωριζέσθω. Porro hoc quoque in Armeniorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in sacris altaribus carniū membra coquentes frustra offerunt Sacerdotibus Iudaicè distribuentes. Quo circa Ecclesiam immaculatam seruantes, statuimus nulli licere Sacerdoti separata carniū membra ab offerentibus accipere, sed iis sint contenti quæ offerenti visa fuerint, eiusmodi oblatione facta extra Ecclesiam: si quis autem non hoc fecerit, segregetur.

Magiarum autem oblationum extant vestigia quædam, siue apud Græcos, siue apud Latinos. Apud Balsamonem legimus quemdam Monasterii præfectum delusum fallaci & impia cuiusdam suasionis solitum admouere sacris altaribus caseum & carnes, existimans inde morbos pelli & affectis corporibus reddi sanitatem. Εἰπόντος ἐκ τοῦτου τὸ βόπου πολλὰν ἀρρώγημάτων θεραπεῖαν γίνεσθαι. Ad Canonem tertium Canonum Apostolicorum. Hac impiarum oblationum credulitate laborasse veteres gallos tum capitularia Regum, tum Canones Con-

Balsamum
ad canonem
3. canonum
Apost.

ciliorum abunde suadent. Canon Concilii Antifiodorensis diserte prohibet omne superstitionarum oblationum genus. *Non licet compensos in domibus proprijs nec peruigilias in festiuitatibus Sanctorum facere, nec inter sentes, aut ad arbores sacriuos, vel ad fontes vota exoluere, sed quicumque votum habet in Ecclesia vigilet, & matricula ipsum votum, aut pauperibus reddat, nec sculptilia aut pedes, aut homines lineos fieri penitus presumat.*

Concilium
Antifiodo-
rense can. 3.

Plura in hoc Canone obscura. Primum quid sit compensum in domibus facere. 2. Quid exolvere vota ad arbores sacriuos. 3. Quid sculptilia aut pedes lineos facere quæ omnia pro captus tenuitate, sic explico. Compensos facere nil est aliud quam secretinos cœtus habere, quibus mulieres certum lanæ aut staminis pensum, in votum sancti alicuius nendo texendoue conficiunt, quod pensum subinde sacris altaribus offertur, & hunc morem in nonnullis Galliæ partibus adhuc durare norunt complures: Hoc autem fit in peruigilijs Sanctorum, & in peruigilio natalis Christi. Vnde Concilium post compensos statim prohibet peruigilias Sanctorum facere. Nisi fortasse velit aliquis compensos in domibus facere, nil aliud esse quam stare domi in otio certis diebus, præsertim maio mense quo superstitionose ferari solebant veteres Galli, vt ex eo sermone tractatu vigesimo, crediturque esse Eligii Nouiomenfis.

Ad arbores sacriuos, aut fontes vota exolvere

propago est, & furculus antiquæ Gallorum Religionis. Solebant enim proceras quercus & sublimi fastigio in cœlum euectas, quasi venerandas diuinę Maiestatis imagines colere & sacris honoribus profecui. Itaque recepta Christi fide, nondum tamen impiorum rituum prorsus immemores Galli, veram Religionem superstitionis hęc ceremoniis inquinabant. Solebant enim tres candelas ad fontes, aut ad arbores succendere, & hoc pacto se Numinis gratiam ac fauorem emereri arbitrabantur, vt ex eadem homilia Eligii Nouiomenſis eruimus. *Nullus ad fana, vel ad petras, vel ad arbores, aut ad ocellos, vel per trina luminaria votum faciat, vel votum reddere præsumat.*

Cæsar. lib. 3.
& Ramus
tractatu de
moribus ve-
terum Gal-
lorum.

Eligius No-
uomenſis
apud Au-
guſt tom. 9.
tractatu 20.

Tandem sculprilia, pedes, aut homines lineos facere significant magicos ac vanos ritus veterum Gallorum, qui in biuiis ac compitis, hominum mēbra, pedesue ex lino plicatili conflatos collocabant, & putabant hoc pacto morbos & ægitudines quibus angebantur felicissime perſanari. Id vero liquet ex eodē Nouiomenſi. *Nulli, inquit, creatura præter Deum & sanctos eius venerationem exhibeatis, fontes, vel arbores quos sacruos vocant succidite, plantas sine vngulas pedum, quas per biuia ponunt, fieri vetate, & ubi inueneritis igni cremate, per nullam aliam artem vos saluari credatis, nisi per inuocationem & crucem Christi.*

De sacris oblationibus. Vetus consuetudo offerendi per singulas Dominicas. Perfectio Christiana communionis in oblatione. Ritus offerendi, apud Græcos: ara duplex ὁρθόσις, & ἀγία Πατήρ. Sacrificium ἐκ τῆς ὁρθοστασίας. Mos Græcis decerpenti particulam ἐ pane. Latini Græcis oppositi. Nomina offerentium recitata. Oblationes extraordinariæ &c.

CAPVT XIV.

HÆc de prophanis & interdictis ab Ecclesia oblationibus: sacras & licitas adoriamur. Illas vero iure dicimus in ordinarias & extraordinarias diuidi. Quippe primis temporibus suppudabat Christianos vacuis manibus in templum ingredi, & cum magna ac æterna à Deo postularent, nil eorum adferre quæ caduca sunt & fortunæ ac temporis arbitrio permutantur. Ideo sacram synaxim & corpus dominicum, salutare pabulum mentis, ad episcopos, necesse fuit ante oblationem panis & vini Sacerdotibus facere & vilius, vt ita loquar, elementis Christi carnem scenerari. Hinc Cyprianus auaritiam diuitum quorundam perstringit, qui illiberali parsimoniâ nil panis & vini sacris altaribus inferentes, de oblatione pauperum communicabant. *Locuples, inquit, & diues Dominicum celebrare se credis, qui Corbonam omnino non respicis, qui in Dominicum sine sacrificio venis, qui partem de sacrificio quod pauper obtulit sumis &c.*

De sacris & licitis oblationibus.

Cyprianus Epistol. 10. de opere & elemosyna

August. ser-
mone 215.

Ex qua obiogatione & animaduersione Cypriani, desumpta videtur adhortatio quę extat apud Augustinum sermone 215. *Ante omnia, inquit, sicut iam supra dictum est, secundum vires vestras Elemosynam pauperibus exhibere, oblationes quę in altario consecrantur offerte, erubescere debet homo idoneus si de aliena oblatione communicauerit. Qui possunt aut cereolos, aut oleum quod in Cincidelibus mittatur exhibeant.*

Quamobrem cum summa esset oblationis cum participatione corporis Christi connexio, in signum exolutę pœnitentię & deterfi, atque oblitterati longo fletu sceleris, solebant pœnitentes ad oblationem admitti, & ista erat summa ac perfectissima restitutio ad gradum & ordinem Christianitatis.

Concilium
Ancyranũ
can. 5.

Quid est ad
perfectum
addit.

Concilium
Ancyranum
can. 24.

Ita Canon Ancyranus quintus decernit vt qui ad idola sacrificauerunt, & tamen de sacrificio non sunt pransi, *in substratione*, siue ἐν υποτάσει maneant duobus annis, tertio cõmunicent, sed sine oblatione, *χωρὶς προσφορᾶς*, & quarto anno ad perfectum veniant, siue τὸ τελεῖον λαβῶσιν, hoc est *perfectum accipiant*, Vbi perfectum accipere nil est aliud, quã ad oblationem admitti. Ita etiam Canone 24. decernitur, vt vates & qui ope Magiæ morbos curant, per tres annos substernantur, duos soli orationi *sine oblatione* communicent.

Stata ergo fuit & ordinaria oblatio panis & vini ante sacram synaxim quam à populo receptam sacris altaribus inferebat ac imponebat Sacerdos apud Græcos, iis ritibus ac cæremoniis, quas describit Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgię

cap. 24. Ὁ δὲ ἱερεὺς βοῆ τὴν θεὸν δοξολογίας, ἔρχεται ἐπὶ τὰ δῶρα, καὶ ἀεὶ ἰσχυρὸς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μάλα κοσμίως ἔξεισι. Καὶ οὕτως αὐτὰ χερσὶν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον εἰσάγει, περιάγων ἐπιτηδὲς ἐν τῷ ναῷ χρυσῆν καὶ βάδιν καὶ ἀσβὴ ἀδδουσι, καὶ περὶ ἀπὸ τοῖσιν αὐτῶν, σὺν ἀσβὴ πᾶσι, καὶ δὲ λαβεία, δειλμοὶ μίμνῃσιν πρὸς αὐτὰ τυχεῖν ἐν τῇ τῆσδ' δῶρων περὶ σαγωγῆν καὶ αὐτὸς χερσὶ πεμπόμορος ὑπὸ λαμπάσι καὶ θυμιάμασι. Sacerdos autem, postquam cum clamore Deum glorificauit, venit ad dona & cum ea in caput valde honeste & reuerenter sustulit egreditur: & sic ea ferens, ducit ad altare, de industria circumducens in templo propter populum, quietè & pedetentim. Ipsi autem canunt, & genua cum omni reuerentia & Religione inflectunt, rogantes ut eorum sit memor in donorum oblatione. Ipse autem procedit comitatus lampadibus & suffitibus, & ita se habens, altare ingreditur.

Nicolaus
Cabasilas in
expositione
liturgiæ
cap. 14.

Equo textu liquet panem sacræ Communioni dedicatum, non statim adduci à populo ad maius altare, siue ad sanctam mensam ἀγία θανάσις, ut vocant; sed antea deponi in minori quadam ara quam προθήσιον, siue Propositionem appellant, è qua Sacerdotum manibus cum pompa & reuerentia deportatur ad sacrum altare. Quod vero populus cum sacra dona referuntur, pronus & incuruus supplicat, id ortum natumque existimat Cabasilas ex more deportandorum ad altare eorum quæ præsanctificata siue προσηγιασμένα dicuntur. Sunt autem προσηγιασμένα, ut norunt docti omnes, hostiæ præconsecratæ, quæ ad altare deferuntur in missis quadagesimalibus. Nam toto eo tempore præterquam

Ritus offerendi apud Græcos.

Quid sacrificium
ἐκ τῶν προσηγιασμένων.

Domincis Sabbatho, & die Annunciationis, Græci faciunt quod Latini die Passionis, id est non consecrant, sed ex ante consecratis celebrant: quia ergo ante præconsecrata populus incuruatur: ideo similitudine deceptus eandem reuerentiam exhibet sacris panibus, vel certe eum cultum impendit, sacris muneribus, quia eo tempore precantur Græci, ut oblatio & sibi sit utilis, & deo accepta.

Licet vero ex his constet communi pane Græcos uti in sacris obeundis: attamen longe alium semper fuisse usum ecclesiæ Latinæ norunt omnes. Hic obiter animaduerto Græcos à Latinis in duobus differre, primo quia imparato pane utuntur: at apud Latinos paratur & singulari studio concinnatur in eum usum. Apud Græcos particulam è toto pane præscindunt Sacerdotes, & hanc in rem lanceam habent accommodatam, de qua vide sanctum Germanum Patriarcham in Historia & mystica contemplatione rerum Ecclesiasticarum. At Latini partem è pane non tollunt, sed integrum & infractum libant, qua de re præclarus extat Canon in Synodo Toletana 16. *Licet multa sanctorum Patrum, in fide sancta nobis præcedentium, de rebus necessariis sententiæ promanauerint: Tamen quia & nunc usque numerosè, ultra quam oportet, fieri prænoscentur, ideo necessarium duximus illicitis ausibus ponere hominum. Ad conuentus etenim nostri agnitionem delatum est, eo quod in quibusdam Hispaniarum partibus quidam Sacerdotum; partim nescientia impliciti; partim temerario ausu provocati, non panes mundos & studio*

Germanus
Patriarcha
in Historia
rerum Ec-
clesiasticarum
Bibliotheca
Patrū to. 2.

Synodus
Toletana
16. can. 6.

Preparatos supra mensam Domini in sacrificio offerant: sed passim quomodo unumquemque aut necessitas impulerit, aut voluntas coegerit, de panibus suis usibus preparatis, crustulam in rotunditatem offerant, eamque super altare cum vino & aqua, pro sacro libamine offerant, & c.

Vnde temeritatis huius, aut nescientia cupientes terminum ponere, id unanimitatis nostra delegit conuentus, ut non aliter panis in altari Domini, Sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi ineger & nitidus, qui ex studio fuerit preparatus; neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat: cuius reliquie aut ad conseruandum modico loculo, absque aliqua iniuria facilius conseruentur; aut si ad consumendum fuerit necessarium non ventrem illius, qui sumpserit grauius farciminis onere premat: nec quod in digestionem vadat, sed animam alimonia spiritali reficiat: Ita nempe, ut ab his, qui ea sumpserint, priscorum Canonum instituta seruentur. Igitur quicumque hoc Decretum nostrum temerandum crediderit, animaduersioni diuini iudicij subiacebit, & anni vnus spatium à communionem alienus manebit.

Quod ad ceremonias eiusmodi oblationum pertinet, animaduerto siue in ordinariis oblationibus quæ singulis Dominicis fiebant, siue in extraordinariis, quas certa causa & priuatæ pietatis consilio instituebant conscripta atque edita ab offerentibus eorum nomina, quorum saluti ac quieti per oblationem consultum vellent, ac eadem nomina coram sacris altaribus à Sacerdote recitata. Quamobrem

Nomina offerentium recitata solita.

Innocent. I.
epist. 29. ad
decentium.

Innocentius roganti & percunctanti Decentio, quis ordo seruandus in commendatione oblationum & nominum proclamatione, respondet prius esse commendandas oblationes; deinde ad nomina referenda progrediendum. De nominibus, inquit, recitandis, *antequam precem Sacerdos faciat, atque eorum oblationes quorum nomina recitanda sunt sua oratione commendet, quam superfluum sit & ipse pro tua prudentia recognosces, ut cuius hostiam nec dum Deo offeras eius ante nomen insinues, quamuis illi incognitum sit nihil, prius ergo oblationes sunt commendanda, ac deinde eorum nomina quorum sunt oblationes edicenda.*

Synodus E-
meritenfis
Canone 19.
Era. 704.

Ordo autem quidam seruabatur in recitandis eorum qui obtulerant nominibus, primum enim viui ac superstites nominabantur qui Ecclesie aliquid contulerant, deinde vero post preces fufas fiebat comemoratio defunctorum. Id elicitur ex Canone decimo nono Synodi Emeritenfis cuius verba sunt. *Salubri deliberatione censemus, ut pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus Presbyter iussus fuerit per sui Episcopi ordinationem praeesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre, & eorum nomina à quibus eas Ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis Ecclesiis videntur, aut visi sunt contulisse, si viuentes in corpore sunt, ante altare recitentur, tempore Missae, quod si ab hac decesserunt luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo in ordine.*

Ex quo Canone apparet alium locum & ordinem viuorum nominibus assignatum alium vero

vita functorum, ac extra Missarum solemnia memoriam defunctorum institutam, seu consecratione peracta.

Et tamen omnes fere patres censent nominandos esse defunctos, inter ipsa solemnia Missarum. Ita de matre sua loquitur Aug. lib. 9. Confess. cap. 13. *Memoriam sui ad altare fieri desideravit, cui nullius diei præter missione servierat.* Ita Cyprianus Epistola 27. significat vita functos, solitos nominari apud altare in Sacerdotum prece. Ita Dionysius Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 3. ait, antequam Sacerdos ad manus abludas progrediatur, *mysticam Sanctorum fieri recitationem.* Existimaverim itaque Concilium Emeritense, de peculiari quadam commendatione mortuorum loqui, quâ Sacerdos, peracto sacro, & iam populo abituriente, recitabat nomina defunctorum & eorum memoriam populo commendabat: quæ commendatio fiebat extra Missarum solemnia: alioquin solebant defuncti divinæ Clementia in ipsomet sacrificii apparatu commendari.

Quas vero oblationes singulis Dominicis adornabant Christiani; eas quoque aliis subinde diebus solebant vsurpare, seu cum defunctorum memoriam recolerent: siue cum die natali, aut suo, aut amicorum, Deo supplicarent.

Vtriusque oblationis tam pro natalitiis, quam pro defunctis meminit Tertullianus, libro de Corona militis. *Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Nisi forte per natalitia in-

August. lib.
9. confess.
cap. 13.

Cyprianus
epist. 27.
Dionysius
Hierarchiæ
Ecclesiast.
cap 3.

Tertull. de
Corona mil.
litis.

telligit memoriam martyrum, pro defunctis vero maxime vxoribus offerebant. Harum nomina exscripta dabant Sacerdoti, aut pronuntiabant, Sacerdos vxorum nomina inter faciendum referebat.

Terrull. lib.
de exhorta-
tione casti-
tatis.

Vnde Tertullianus idem, libro de exhortatione castitatis Bigamos non posse significat, sine rubore ac verecundia memoriam vxorum facere: cum enim plures vxores Sacerdoti commemorant, quid aliud præstant nisi incontinentiam & libidinem coram sacris altaribus in præsentia Virginum profitentur.

Oblationes annuas reddis. Stabis ergo ad Deum, cum tot vxores, quot illas orationi commemoras. Et offeres pro duabus, & commemorabis illas duas. Et per Sacerdotem de Monogamia ob pristinum de Virginitate sancitum, circumdatum Virginis uniuiris, & ascendit sacrificium tuum libera fronte, & inter cætera voluntas bonæ mentis.

Cæterum non omittendum præter panis & vini oblationes, peracta communionem, solitos quoque Christianos veteres stipēs Sacerdotibus offerre, & in alimoniam Clericorum liberales sportulas impertiri, ita docuimus libro primo cap. ultimo ex Tertulliano, Iustino, Cypriano, Origene, & aliis, quem locum consulat beneuolus Lector.

Durauit Religiosa ista consuetudo pecuniariæ oblationis in stipendia Clericorum, etiam posterioribus sæculis. Concilium Emeritenſe stipēs & pecunias tempore sacræ communionis solitas à fidelibus erogari significat. *In sancta Dei Ecclesia diebus festis pro consuetudine & mercede, communicationis tempore à*

Concilium
Emeritenſe
cap. 14.

fidelibus pecuniam nouimus poni : pro hoc placuit sancto Concilio hanc reſtitutionis ponere regulam, ut quia omni clero communis labor manet in officio ſancto, omnibus iuxta meritum ex hoc reſpondatur uiciſſitudo. Statuimus in noſtris Eccleſiis vel ciuitatibus hoc eſſe ſeruandum, ut quidquid pecuniæ à fidelibus in Eccleſia fuerit oblatum, fideliter collectum maneat & conſeruatum, & fideliter Epifcopo præſentetur; qualiter exinde tres partes ſiant æquales, unam Epifcopus habeat, & alteram Presbyteri & Diacones inibi ſeruientes conſequantur & inter ſe ut dignitas & ordo popoſcerit diuidant; tertia uero ſubdiaconibus & Clericis tribuatur : ut à Primiti- clero, iuxta quod in officio eos præſcit eſſe intentos, ita ſingulis diſpenſetur. Similis forma & de Parochitanis Presbyteris in Eccleſiis illis à Deo creditis erit ſeruanda.

Cæterum animaduerte Primiticleri officium, cuius, quia præterquam hoc Canone nulla alibi mentio reperitur, idcirco loco Primiticleri quidam Primiticlerium reponendum putant: alii Primiticlerum Archidiaconum interpretatur. Neutra earum ſententia placet. Qui enim attentius rem inſpexerit inueniet totum Clerum Emeritenſem & alium quemlibet in Cathedralibus Hiſpaniarum Eccleſiis, in tres ordines fuiſſe diuiſum, quorum primus erat Presbyterorum. Secundus Diaconorum. Tertius Clericorum in quorum claſſe etiam Hippodiano verfabantur. Ac Presbyteris quidem vnus præerat quem Archipresbyterum nominabant, Diaconos is qui regebat, dicebatur Archidiaconus, tandem qui Clericorum familia moderator emine-

154 De Decimis, Oblationibus, & Primitiis.
bat primiceri nomen sortiebatur. Ita doceo ex
cuiusdem Concilii Emeritensis Canone decimo, cu-
ius verba sunt. *Communi deliberatione sancimus, ut
omnes nos Episcopi intra nostram Prouinciam constituti,
in Cathedralibus nostris Ecclesiis singuli nostrum Ar-
chipresbyterum, Archidiaconum & Primicerum habere
debeamus.*

Concilium
Emeritense
can. 10.

Ergo Primicerus fuit summus & maximus Cle-
ricorum, cuius arbitrio, oblationes Clericis pro ra-
tione virtutis & officii distribuebantur.

Hic locus esset varias oblationes ad texendi, qua-
rum largissimi fuere in Sacerdotes & Clericos ma-
iores nostri, quoties ab iis sacrum aliquod officium
exposcerent. Verum hanc tractationem reijciend-
am putauimus in librum sequentem, quo expen-
detur à nobis, quid olim Sacramentorum nomine
seu Clerici, seu Sacerdotes à laicis consequerentur.

Quinam oblationes facere possint.

C A P V T XV.

NVnc breui dicamus quinam ad oblationes
faciendas solerent admitti, quia à sacris ak-
ribus remoueri. Imprimis certum est Patres, impu-
ras ac prophanas perpetuo censuisse eorum obla-
tiones, qui Ecclesiæ iura violassent, eiusque liberta-
tes ausu temerario infregissent: Ita Cyprianus Epi-
stola 27. vetat, ne pro dormitione victoris oblatio
recipiatur,

Cyprianus
Epist. 27.

recipiatur, qui Faustinum Presbyterum tutorem testamento scripserat: cum nefas esset Clericos, quacunque negotiorum specie, sacris altaribus abduci. Parifere consilio. D. Augustinus Epistola 187. ait se prohibuisse quominus Bonifacii insignis ac spectabilis viri oblatio à Clericis suscipiatur, quod is Bonifacius hominem quemdam qui ad Ecclesiæ fores tanquam in asylum confugerat vi abstulisset.

Oblatio, inquit, *Augustinus domus tuæ à Clericis ne suscipiatur indixi communionemque tibi interdico, donec perpetrata pro ausibus vel errore à me definita tibi met pœnitentia & tempore condonato pro hoc facto, corde contrito (&) humiliato dignum offeras Deo sacrificium.* Non est ergo nonum Ecclesiæ sua iura & libertates Anathematis denunciatione tueri, & iustis censuris factum ac superbiam prophanorum vindicare. Pietatis hoc genus est non iracundiæ, neque tam sibi hac in parte consulit, quam hominum saluti qui in Ecclesia violata Deum lacessunt omni Regum supercilio maiorem:

August. epi-
stol. 187. ad
Bonifaciū.

Secundo Ecclesia semper reiecit oblationes eorum, qui vsuris ac fœnoribus ditescunt & exhausto pauperum & miserorum sanguine implentur. Ita in Concilio Carthaginensi quarto cap. 93. repudianda decernunt patres eorum dona qui pauperes opprimunt. Sic piè simul ac eleganter Isidorus Pelusiora Ecclesiam è calamitatibus & spoliis pauperum non esse compingendam monet ne coram Deo sit potius conuictio sceleris, quam monimentum Religionis.

Isidorus Pe-
lusiora ad
Eufapium
epist. 37. l. l.

Κτίσεις, ὡς φάσιν, ἐκκλησίαι ἐν πελοποννήσῳ λαμπρὰν μὲν τοῖς μηχανήμασι ποιηθεῖς ἢ τοῖς ἀπαιτητέμασι, χειρῶν δὲν τιμήμασι, καὶ ἀδικίαις, καὶ ὕβρεσι, καὶ πενητῶν ἐκπιεσμοῖς, καὶ πτωχικαῖς δαπνρήμασιν, ὥπερ εἶπεν ὅτιν ἕτερον, ἢ οἰκοδομῆν Σιών ἐν αἵμασι, καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις· ἢ χριζέει ἢ ὁ θεὸς ἄξ ἀλλοφίαν θυσίας, ἀλλὰ τούτῃ ὡς θυσιῶνον κύνα μουσάτη). πάλουσι βινύω καὶ κλιζον, καὶ ἀδικῶν, ἵνα μὴ εἰς ἐλεγχὸν σοι ἰσὸς θεοῦ ὁ οἶκος ἐκεῖνος ἀρεθῆ.

Condis quidem, ut aiunt, Ecclesiam in Pelusio, machinis quidem ac molitionibus luculentam, sed improbis studis & sacrarum electionum pretijs & iniurijs, atque contumelijs & tenuiorum oppressioibus, & pauperum sumptibus. Id quod nihil aliud est quam edificare Sion in sanguinibus & Hierusalem in iniustitijs. Deus porro sacrificio ex alienis bonis constato, nihil opus habet. Verum illud, perinde atque eum, qui canem maculat, execratur. Quæ cum ita sint, & edificari & iniuriam alijs inferre desine: ne alioqui domus illi te apud eum prodat & conuincat: ut quæ sublimis quidem & excelsa stet, verum ob ea mala ex quibus extracta est.

Sic sceneratorum impios questus Ecclesia rejicit damnatque Alexander tertius in Concilio Lateranensi cap. 25. *Usurariorum*, inquit, *manifestorum oblationem ne quisquam accipiat qui autem acceperit reddere compellatur, & donec ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat ab officii sui maneat executione suspensus.* Concilium Trosleianum cap. 7. hanc Ecclesiæ fuisse antiquam consuetudinem notat, ut qui quouis modo pauperes vexant, ab oblatione arceantur. Alexander quartus in Bulla quæ incipit *Felicitis recordatio*:

Alexander
3. in Con-
cilio Later-
anensi c. 25.

Concil
Trosleianū
cap. 7.
Alexand. 4.
in Bulla quæ
incipit Fel-
icis recorda-
tionis, Pon-
tificatus an-
no 3.

nis, permittit religiosis viris, Fratribus Carmelitis & Minoritis recipere restitutiones eorum quæ latrocinio & fraude quæſita ſunt ; modo tamen legitimi domini, & ij quibus ex iure fieri debet restitutio, inueniri non possint.

Quid enim iuuat Sacerdotibus ac Religiosis pauperum malis ingemiscere, si ipsi pauperes faciunt, si spolia viduarum receptant, si orphanorum sanguinem sugunt, si miserorum exuias captantes censu redituque scelerum viuunt & facilitate indulgendi, latrones publicos ; aut priuatos faciunt ad prædandum audaciores.

Olim milites credebant purgari se contractis in bello sceleribus, & tot prædationum ac latrociniorum sordes elui, cum prædæ partem Vulcano adolebant, & in sortem spoliolum rapacissimum vocabant elementum. Nunc homines Deum obliuisci furtorum & lachrymis pauperum gaudere arbitrantur, si languentium & fame pereuntium viscera aris admoueant, si in societatem scædissimi lucri Ecclesiæ ministros adſciscant, si Christi fundum rapinis augeant, qui vt diuites esse mus extremæ sese deuouit inopiæ. Non amat seruator his artibus splendescere, exhorrescit altaria, quæ auro infami ac furtiuo nitent. Tempia ista quæ pauperum sanguis & viscera extruxerunt, longe ipsi sua cruce atrociora sunt : famem suam non vult dæmonis auxilio sedari qui postquam lapides ab ipso oblatos in deserto respuit, docuit nullum esse posse rerum sacrarum tantum squallorem ac miseriam, quam fas esset iniquis rationibus eluctari.

Tandem Ecclesia non suscipit eas oblationes, quæ in detrimentum & calamitatem pupillorum cedunt: quorum enim salutem, vigilas curamque Episcoporum destinavit, horum spoliis sibi ditescere nefas duxit. Noluit itaque parentes dum factorum ornatui, atque Sacerdotum quieti consulunt memoriam filiorum exuere, & cum Religioni famulantur, eam quam natura pectoribus inscivit violare pietatem: Ea mente Augustinus sese eorum oblationes respicere dicebat, qui filio exhæredato res suas Ecclesiæ ac Sacerdotibus deuouissent. *Profiteor, inquit, me suscipere oblationes bonas, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur filio suo, & moriens exhæredat eum, si uiueret non eum placarem? Non eum reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo, uolo ut habeat pacem, cuius appeto hæreditatem. Sed plane sic faciat quod sepe hortatus sum, unum filium habet, alterum putet Christum, duos habet, Christum putet tertium, decem habet, undecimum faciat, suscipio.* ¶ c.

August. sermone 2. de uita & moribus Clericorum Concilium Aquilense c. 112. sub finem.

Quicumque uult exhæredato filio hæredem facere; Ecclesiam quarat alterum qui suscipiat non Augustinum imo Deo propitio neminem inueniat. Hinc Imperatorum leges edixerunt, ut seu uir, seu mulier Monasterium ingressa ita res suas inter liberos partiatur, ut nulli eorum legitimam detrahat, sed si omnem substantiam inter filios diuidere uoluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ Monasterio competere debet, l. generali §. si qua mulier. C. de sacrosanctis Ecclesiis.

Cum itaque Carolus Magnus inconsulta hac pietate, quâ, prole neglecta, parentes Ecclesiarum fundum locupletant videret Ecclesiam non tam opibus augeri quam communibus odiis ac publica inuidia fatiscere: decreuit eas oblationes in posterum fore irritas, statuitque res Sacerdotibus traditas ad legitimos hæredes reuocari, ita Capitularium lib. 1. cap. 8. *Statutum est ut nullus quilibet Ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere præsumat, quarum liberi aut propinqui hac inconsulta oblatione, possint rerum propriarum exhæredari, quod si aliquis deinceps hoc facere tentauerit à Synodali, vel Imperiali sententia modis omnibus feriatur.* Eodem respexere sanctissimi Imperatores Capitularium lib. 2. capitulo trigesimo primo, vbi decernunt succurrendum orphanis exhæredatis, quos nempe parentes delusi suauibus quorundam aucupis & ingeniosis adulationibus ab aditione hæreditatis summouerunt. Imo ne Ecclesia pauperum se calamitate ac miseria inquinaret capitulo trigesimo secundo eiusdè libri, decernitur ne liceat episcopis aut Abbatibus res pauperum emere aut quouis pacto eorum sibi patrimonium arrogare. *Propter prouisiones pauperum pro quibus curam habere debemus, placuit nobis, ut nec episcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices nullusque omnino sub mala occasione, vel malo ingenio res pauperum, vel minus potentum, nec emere, nec tollere audeat.*

Capit. lib. 1.
cap. 8.

Capit. lib. 2.
cap. 31.

Apud Longobardos ei qui filiam domi habet in capillo, non licet pietatis titulo, aut specie Religio-

nis cuiuslibet donare pluiquam duas partes suarum facultatum. Ita edictum à Rege Luitprando legum Longobardicarum libro secundo titulo vigesimo lege prima. *De eo præcipimus qui filiam in casa habueri in capillo & filium non reliquerit legitimum, ut de rebus suis amplius per nullum titulum cuiumque per donationem aut pro anima sua facere possit nisi partes duas, tertiam vero relinquat filie sue sicut gloriosissimus Rotharis Rex instruit.* Quid sit autem habere filiam in capillo domi siue in casa ex antiquis Longobardorum moribus exponendum: apud quos nondum nuptæ & elocatae filiae domi manebant, sparso & fluente capillo, vel in signum libertatis, cuius partem aliquam amittunt, dum conubij foederibus subduntur, vel certe, ut hoc pacto cogerebantur se domi continere & à progressu in publicum, cui ea demum magis laudabilis est forma, quæminus nota est, abstinere.

Inter ea demum quibus manus suas temperat Ecclesia, possunt computari res fisci ac curiæ, vnde Curiales, olim sine Principis edicto nutuque nefas erat in sacrum ordinem prouehi. Quamobrè Christianissimi Imperatores incommodam & grauem Reip. consuetudinem è medio sustulerunt qua nonnulli, ut se militaribus obsequiis præstarent, liberos, & molliorem vitam longe à strepitu armorum & bellorum iactatione ducerent, in solitudinem ac Monasterium commeabant, aut sese Ecclesie in seruitium dabant; quandoquidem serui Ecclesie essent omni onere fiscali immunes: *De liberis*

hominibus qui ad seruitium Dei se tradere volent, ut prius hoc non faciant quam à nobis licentiam postulent. Hoc ideo quia audiuimus aliquos ex illis non tam causa deuotionis hoc fecisse, quam pro exercitu seu alia functione regali fugienda: quosdam vero cupiditatis causa ab his qui res illorum concupiscunt circumuentos audiuimus, & hoc ideo prohibemus.

Capit. lib. I.
cap. 120.

Ex quo loco illustratur antiquus quidam ritus, quem nos agendo de ecclesiæ seruis prætermisimus: Nempe solitos quosdam ex affectu Religionis libertatem exuere, & sese in seruitium ac familiam ecclesiæ transcribere. Quod autem aliqui pio consilio fecerant, hoc alii fraude factitarunt: nempe ut cognitionem iudicum ordinariorum & auctoritatem Principum deuitarent, seruos se faciebant Ecclesiarum. Animaduertendum autem seruos sua sponte factos iis tantum operis ac præstationibus fuisse obnoxios, quibus inter seruitutis auspicia sese dedicassent. Vnde ad tenuem plerumque censum se & prolem deuouebant, ut hoc pacto defensione & immunitatibus Ecclesiarum fruerentur. Insigne exemplum est apud Aubertum Miræum donationum Belgicarum cap. 18. Vbi Gisla quædã Gandauenſis se ipsam tradit cum vniuersa sobole in seruitium Ecclesiæ sanctæ Gertrudis Niuellenſis. Verba traditionis sunt eiusmodi. *Tradidi autem me sub hac lege indissolubili, ut tam ipsa quam tota progenies mea & posteritas, 16. Kal. Aprilis, singulis annis pro capitali censu, ad capitale Virginis altare unum de-*

narium persolueremus; pro mortua manu tantumdem. Nullum aduocatum, præter Louaniensem Comitem, nullum censuarium, præter custodem altaris habentes, liberi deinceps à cætera executione.

Hæc de oblationibus licitis aut illicitis. Vnum superest dicendum quinam oblationes recipere possunt. Soli Sacerdotes hoc possunt tanquam publici dispensatores ac œconomi, quorum arbitrio quæcumque ad altare referuntur debent pauperibus erogari. Propterea laici omnes, & qui sacris honoribus non fulgent, à prærogatiua sumendarum oblationum tot canonibus arcentur. Qui quia à nobis supra libati sunt, non debent repeti. Vniuersimvero Calistus secundus in Concilio Romano cap. 14. *Sanctorum Patrum Canonibus consona sentientes, oblationes de sacratissimo & reuerendissimo altari Beati Petri, & Saluatoris & sanctæ Mariæ rotundæ, aus de aliis Ecclesiarum altaribus, siue crucibus à laicis auferri penitus interdiximus, & sub destructione Anathematis prohibemus.*

LIBER SECVNDVS

DE IVRIBVS ET CENSIBVS

EPISCOPORVM.

HActenus de communi Ecclesiæ fundo, & publicis sacre familiæ opibus est disceptatum. Nunc quas sibi quisque, in eo patrimonio sortes vindicare possit, & quæ sint priuata cuiuslibet Clericorum iura, breui expendamus. Atque, vt in apice Ecclesiarum sedent Prælati, vt in eorū fronte maiestas Ecclesiæ legitur, non secus ac in sole Dei præpotentis magnitudo: ita sordes & squallorem ab ea dignitate longe amouendum veteres censuerunt. Quis vnquam mortaliū ea coluit sydera, quæ aut perpetua teguntur nube, aut tam hebetes ac exiles radios fundunt, vt vix aciem oculorum subeant? Humanos hoc est diuinarum rerum parum capaces animos, nisi quæ illustria sunt ac magnifica non mouent.

Latebat in tenebris Deus, nisi lucem in ipso mundi exordio creasset. Ignibus ac tonitruis potestatis suæ magnitudinem rudes Iudæorum animos docuit, & qui sub paupertatis inuolucro la-

litæ renitente aduersus eam pensionem Abbate Sancti Proculi res Monachorum omnium gerente, Capite *Sopite. De Censibus.* Innocentius tertius cõdemnat Abbatem Sancti Maglorij, in suburbio Parisiensi, ad præstandas procurationes Senonensi Metropolitæ, quando Diœceses lustrat. Capite *cum ex offic. De præscriptionibus.* & epist. 85. lib. 3. plebanos quosdam iure Metropolitico, Bituricensi Episcopo subiectos, iisdem teneri pensionibus decernit cû Archiepiscopus eas Parochias ex officio visitat. Eandem Metropolitanæ procurandi necessitatem expressit Greg. nonus, cap. *cum nuper. De Censibus.* ubi Beneuentanum Archiepiscopum, dum prouinciam siue suo siue Pontificis nomine lustrat, iubet ab Ecclesiis excipi & curari.

Hanc verò procurationum exhibendarum legem etiam vsque ad summum Pontificem quando Prouincias & Imperia lustrat, extendi animaduerto. Anno quippe 878. cû Ioannes Papa Franciam appulisset, iussit ab Episcopis Regni sibi stipendia præstari, & annonam erogari, ita apud Aimoinum: *Ludouicus autem mittens ei quosdam Episcopos, petiit, ut vsque Trecaſ veniret, ibique ab Episcopis istius regni stipendia sibi dari fecit.*

Legatis quoque & Nuntiis Apostolicæ Sedis procurationes deberi rescripsit Innocentius tertius ad Primicerium, & Clerum Mediolanensem, cap. *cum instantia de Censibus.*

Concilium Emeritense Canone vndecimo. *Placuit huic sancto Concilio, ut tam à Presbyteris, quam*

Capit. Sopite de Censibus Innocent. 3. cap. cum ex officio de pr script. & ep. 85 l. 3.

Atmoinus l. cap. 37.

Innocent. 3. cap. cum instantia de Censibus.

Conc. Emeritense can. 11

Abbatibus, siue etiam Diaconibus, Episcopo debitus honor imendatur: ut à nullo contumeliam pati videatur, & quandocumque contigerit eum iuxta Canonica sententiam visita e suam Parochiam, & digne eum suscipiant & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria. Ita Concilium Suesfionense sub Pipino.

Conci.
Suess. sub
Pipino ca.

Atque ut Presbyteris reuerentiam in visitatores Episcopos, ita Præsulibus modestiam ac continentiam prisca semper Canones suaserunt; ne Presbyteri comitatu ingenti Episcoporum vexati, non tam diuini gratiæ ac sanctioris doctrinæ diribitorem aduenisse sibi exultarent, quam raptores ac prædones in peculium suum inuolasse quererentur. Hinc Pelagius circa annum quingentesimum septuagesimum, moderate viuendū Episcopis Diœceses visitantibus admonet. Vetat enim *prandia enormia fieri, sed secundū mediocritatem uniuscuiusque loci Episcopo ad consignationem venienti præparari conuiuium.* Concilium Cabilonense sub Carolo Magno Canon. 14. compescendas decernit iniquas Præsulum exactiones, atque oportere Episcopos *in lucris animarum potius quam in deprædandis & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dare.*

Cabilo-
nen. 2. Ca-
non. 14.

Merito itaque stupuerunt subsequencia sæcula & auaritiam & incontinentiam Ioannis Rauenatensium Archiepiscopi, qui Diœceses sibi subiectas sæpius lustrando, sordida tributorum exactione, & Clericos ad inopiam cogebat, & suam

Citatur
10. q. 3. Ca-
non. 10. il-
lud magni-
tudinem.

166 De Juribus & Censibus Episcoporum.
altarium consecratione, pro sacerdotum inaugu-
ratione. De quibus singulis breuiter differendum.

*De procurrationibus & Circuitis Quibusnam competit
lustrare de Prouinciam & procurrationes excipere
Episcopi procurantur Metropolitana, Ex, archi-
Periodoeua, Archidiaconi.*

CAPVT PRIMVM.

Lustrari & recenseri Dioceses ab Episcopis,
antiquissima consuetudo & pene ecclesie
coactanea. Quid enim aliud Pauli, Petri & alio-
rum ex Apostolico cœtu peregrinationes & fre-
quentes in prouincias excursus ad confirmandos
fideles, ad rescanda hereseon initia, nisi imago
quædam & effigies solemnis illius circuitionis,
quâ Episcopi suas Dioceses obeunt, *Lustrans uni-
uersa in circuitu pergit, & in circulos suos reuertitur.*
Soles itaque sunt Episcopi, quos non vni tan-
tum ciuitati, sed toti Prouinciæ Deus præfecit: ho-
rum luce & aspectu, vt ad solis redeuntis ami-
cum teporem, flores pullulant, germinant plan-
tæ, & pulsa pectoribus vitia ac errores virtuti lo-
cum faciunt & honestati. Adeoque tam fatale est
ecclesie, Episcopum vno tantum loco consistere
quam luge ndum ac deplorandum foret orbi v-
niuerso, solem non moueri. Verum antequam ad
honores & census in lustratione Prouinciarum

Episcopis exolutos progrediamur. Animaduertē-
 dum primò duplicem lustrationem ab Episcopi^s
 institutam : vnam quidem in prouincia propri^a
 statam & ordinariam : aliam in prouincia aliena
 & vicina Nam si fortè aliquis è vicinia Episcopus
 decessisset, tùm ad eius Dioecesim regendam &
 componendam, ad iusta & funebre obsequium
 vita functo Episcopo persoluendum, aliquis è
 propinquo aduentabat, cui Visitatoris nomen ve-
 teres imposuerunt.

Secundò, animaduertendum non solùm pro-
 prios Episcopos, sed etiam Metropolitanos solito
 fuisse lustrare Diœceses sibi obnoxias. Nam
 Canone 52. Codicis Canonum Ecclesiæ Africanæ,
 Honoratus & Vrbanus hortantur Aureliũ Car-
 thaginensem, vt velit prouinciam Mauritaniam
 visitare pro consueto more: At Aurelius annuit
 se id facturum, nisi Barbarorum insidiæ prohi-
 beant. Et certè administrationem Diœceseon sibi
 subiectarum habent Metropolitanũ, administra-
 tionis autem pars est visitatio. Vnde cùm Yuo
 Carnotensis nonnullis de rebus D. Aimberti Se-
 nonensis Metropolitanæ sui iudicium subiturus es-
 set, eundem hortatur vt Diœcesim Carnotensem
 lustret, & inter lustrandum iudicium de negotio
 ambiguo & litigioso instituat, Epistola 182. Procu-
 rationes autem & census Metropolitanis exhibitos
 testantur variæ Pontificum decisiones.

Lucius tertius Monasteria omnia Bononiæ ius-
 sit procurationes exoluere, Rauennati Metro-

Yuo Car-
 not. epist,
 182.

tère decreuerat, dum miserimæ cruci figitur ipso noctis repentinæ umbraculo prodidit se syderum arbitrum ac mundi conditorem. Ita inopia Christi nulla esset. careret adoratoribus simplicitas, nisi patuisset sponte pauperem factum, qui diuitias ac Imperia moderatur & eum cui honores ac Magistratus parent, in hanc infamiam non necessitate sed voluntate descendisse.

Itaque Episcopos licet amantes paupertatis, hoc est ab inani rerum caducarum studio magni animi auctoritate secretos, decet tamen opibus saltem moderatis affluere: vt hac etiam specie mortalium oculos alliciant, qui Deum, quem in ligno rudique lapide exsculptum prætereunt, auro argentoque fulgentem, votis ardentibus venerantur. Itaque Augustinum illum magni simul ordinis & Episcopij rectorem post dictum vale diuitijs atque ambitioni, legimus tam non oblatas Ecclesiæ facultates æquo animo recepisse, imo tepescentem erga Clericos ciuium curam ac pietatem nonnunquam sermonibus excitasse. *Iste de neglecto inquit Possidius à fidelibus Gazophylacio & secretario, vnde altari necessaria inferuntur aliquando in Ecclesia loquens admonebat, quod etiam Beatissimum Ambrosium se præsentem in Ecclesia tractauisse nobis aliquando retulerat.*

Possidius in
vita D. Au-
gustini.

Et certe Episcoporum maiestatem, sordes squalorque dedecent, quorum suppellex & familia, (quod de Augustino refert Possidius,) vt nitida nimiū cultaque esse non debet, ita nec plurimum

abiecta. Ea causâ Yuo Carnotensis apud Pascalem summum pontificem obsistebar, quominus Tornacensis ecclesia ab episcopatu Nomouienſi auelleretur, ne in paupertatem dignitas episcopalis incideret. *Præterea (inquit) cum dignitas Episcopalis paupertatem his diebus honeste ferre non valeat providendum est ne ista diuisione uterque Episcopus fiat pauper.*

Yuo carno-
tensis Epif-
cola 181.

Merito itaque certam ac constitutam annuam episcopis, Diœceses lustrantibus à Parochis & Monasteriis præstandam veteres censuerunt, à qua initium facimus singulares episcoporum redditus censusque enumerandi. Nam vt diuisionem præmittamus. Reditus omnes censusque episcoporum proprij, ad eum pertinent vel ratione dignitatis ac ordinis, quia nempe summo in omnes gradus ac ecclesias suæ Diœcesis imperio dominatur, vel ratione officij ac functionis alicuius sacræ, quâ exercet. Functio autem & ministerium: vel ad publicum totius Diœcesis regimen spectat vel ad consecrationem siue *ιερω- λειας* priuatæ cuiusdam rei, hoc est seu loci, seu personæ. Qui redditus pertinent ad episcopum ratione dignitatis sunt Cathedraticum & tertia seu quarta oblationum: qui ad eundem spectant ratione officij alicujus publici, sunt procurationes Circaticum, Synodaticum. Tandem obuentiones, quas episcopus sibi vendicat intuitu priuati alicujus muneris ac officij, sunt ea, quæ dantur pro

De Furibus & Censibus Episcoporum.
 turpiter fœdabat dignitatem; ideo ab Episcopis
 Aemiliæ congregatis accusatus est in hunc mo-
 dum. Dixerunt quippe Ioannem secundo quoque anno
 Episcopia sua cum fermè quingentorum hominum, e quo-
 rumque numero perlustrare, act in diu in singulis morari
 trahere, donec omnia, quæ ad fructus Episcopi, ad ali-
 mentum Clericorum & pauperum, susceptionem pere-
 grinorum, atque instaurationẽ Basilicarum pertinerent,
 cum magna illa multitudine consumpsisset, neque ante re-
 cedere quàm ab Episcopo ducentos manicosos sibi, fami-
 liaribus verò suis dona non modica exegisset. Quamob-
 rem cum multi Episcoporum sinerent Parochos
 in sumptus immensos effundi, decretum est spe-
 ciatim quid nomine procuracionis penderent suis
 Præsulibus Diœceses visitantibus. Capitulare To-
 losanum expressè definit qui modus in ea re re-
 tendus sit, hoc pacto: *Ut in circuitione Parochiæ
 Episcopi de cætero singulos Presbyteros, per singulas ia-
 cendo euntes Ecclesiolas, sicut hætenus non prædentur,
 cum scriptum sit eosdem Euangelizare debere non turpis
 lucri gratia, ne vituperetur Ministerium sanctum. Sed
 considerent & denuntient loca sibi & populo conuenien-
 tia, & illuc Presbyteri, quotquot possibilitas & modera-
 tio prouiderit, plebes suas adducant, & ibidem Episco-
 pi prædicent, confirment, & populi errata inquirant ac
 corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur li-
 centia, qui Euangelium adnunciant, ut de Euangelio vi-
 uant, licet Paulus Apostolus nihil horum fuerit usus,
 Presbyteri tale coniectum faciant, ut & Episcopi solatium
 habeant, & ipsi non grauentur. Quod ita nobis fieri posse
 videtur.*

Ita Sigo-
 nius l. 5. de
 regno Ita-
 liæ ad an-
 num 861.

Capitul.
 Tolosa. ca.
 4. tom. 3.
 Conc. ann.
 43.

videtur. Videlicet ut quatuor Presbyteri ad locum ubi quintus degit, & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant; & unusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & frischingam de quatuor denariis, & pullos duos, & ova decem, & modium unum de annona ad caballos, in subsidium benedictionis gratia presentet Episcopo. Et similiter quintus, in cuius domo Episcopus residet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, nisi forte ligna & utensilia in opus ministerij commoderet. Quapropter Episcopus provideat, ne domus aut sepes illius à Ministris vastentur. Apertius & distinctius Conc. Tienense sub Ludouico II. capitulis. Episcopi huiusmodi dispensa contenti sint. Panes centum, frischingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum, annonam ad caballos modios sex, fœni corbes tres, mel, oleum, ceram, quod sufficit. Deinceps itaque plurimæ leges circa visitationem Parochiarum institutæ, quas ordine recensemus.

Constitutum est Toletano Concilio primo, vel ut alii volunt quarto, aut certe si Burchardo & Yuoni creditur Concilio Triburiensi, ne Episcopi mansiones sibi debitas cogant plebanos redimere: hoc est, ne cum abstinentiâ visitanda Diocesi, cessantque ab annua & solita lustratione, iubeant tamen Parochos impensas & sumptus, quos facerent in receptando Episcopo, in eiusdem ærarium inferre. Eandem constitutionem innouauit Concil. Valentinum sub Carolo Caluo, cap. 22. vetat enim ne Episcopi, si prouinciam

Concilium
Valentin.
sub Carolo
Caluo Cap.
22.

172 De Iuribus & Censibus Episcoporum.
adeant, quicquam exigere possint pro seruitio à suis
Presbyteris, & de seruitio Presbyterorum erga Epis-
copos consuetudo, ut nobis videtur, valde reprehensibilis
amputetur, ut scilicet, quoties Episcopus statuto tempore
visitationem & prædicationem per eosdem sacerdotes non
exercet, nequaquam ab eis pro solito seruitio pecunias
exigat: Id ipsum statuit ac definit Concilium La-
teranense. Ita Innocentius 4. cap. Romana de Cen-
sibus. in sexto, edixit ne Archiepiscopi possint procu-
rationes exigere ab aliis, quàm à locis visitatis.

Innocent.
4. cap. Ro-
mana de
Censibus.

Secundò, prospectum ne procurationes plures
vno die recipiant. Itaque non tot procurationes
quot Parochiæ debètur ex antiquo iure, sed quin-
que Presbyteri sumptus communes in vnam pro-
curationem conferunt, ut liquet ex capitulo 4.
Capitularis Tolosani, tom. 3. Conc. Galliæ Syr-
mundianæ sylloges. Apud Innocentium tertium
lib. 1. epistola 7. legimus Episcopo Venetensi pro-
curationes assignatas super Parochiis Monasterii
Rotonensis, eâ ratione, ut à sex Ecclesiis quatuor
procuraciones præstarentur, quarum vnam perciperet in
Parochiali Ecclesia de Roton, aliam in Ecclesia de San-
cto Godoaldo; aliam in Ecclesia de Brem. & aliam in
Ecclesia de Langon. Ita videlicet quod Abbas & Prio-
res ipsarum Ecclesiarum tres partes, & Capellani quar-
tam partem in procurationibus ipsis ponant, & à duabus
Ecclesiis, scilicet de Bremaria, & sancti Petri de Roton
quatuor solidos pro singulis procurationibus, ad subleuatio-
nem suam recipiant Cappellani. Ex quibus patet eos
presbyteres, qui parochias Monasteriis insitas

Capitular.
Tolosanum.
tom. 3. Con-
cil. Galliæ.

Innocent
3. lib. 1. Ep.
7.

regerent, non fecisse omnes sumptus ac impensas procurationum, sed partem ex ærario Monasterii desumpfisse.

Vnius autem procurationis singulis diebus sumendæ legem confirmavit Bonifacius 8. cap. *Felicitis Recordationis*. De *Censibus*, in sexto. *Non licet, inquit, visitanti nisi unam procurationem recipere unâ die, siue locum unum visitauerit, siue plura, etiamsi locus quilibet ab illo visitatus sufficeret ad procurationem integram persoluendam.*

Bonifacius
8. cap. *Felicitis recordationis*, in 6.

Tertiò, cautum est antiquitùs, ne liceret permutare pecunia procurationes, hoc est, locovictus & cibariorum, nummariam pensionem sumere. Ita Innocent tertius cap. *Romana ecclesie*. De *Censibus* in sexto. Bonifacius cap. *Felicitis Recordationis* ibidem, Concilium Prouinciale apud Langes, Concilium apud Castrum Guntherii anno 251 apud Bocherellum lib. 5. tit. 15. Attamen Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 3. Decreti de reformatione, morem & instituta Prouinciarum sequi oportere decernit, ac vbi pecunia exolui solent procurationes, ibi quoque in nummis esse recipiendas. De toto hoc negotio procurationum consulat lector beneuolus Clementinam ad nostrum de *Censibus* & exactationibus lib. 3. tit. 13. ca. 2. & extrauagantem *Benedicti* 12. quæ incipit *vas electionis*, vbi taxantur procurationes pabula charitatis, & subsidium charitatum. Nunc dicamus breui quanam Ecclesiæ procurationes debent.

Innocent.
4. cap. *Romana de Censibus*
8. in 6.

Concilium
apud Castrum Guntherii apud Bocherellum lib. 5. tit. 15.

Concil. Trident. sess. 24. cap. 3. Decreti de Reformatione.

Omnes prorsus Ecclesiæ quæ intra Diocesim existunt, siue Parochiæ, siue Monasteria ad Præstandas procuraciones tenentur.

Neque vero ab hac lege immunes sunt Ecclesiæ, quæ in ciuitate Episcopali versantur. Licet enim sine sumptu ac impensis lustrari possint, ab Episcopo: attamē idem ipsi cum cæteris obsequiū tenentur exoluere. Ita decretum est ab Honorio tertio in fauorem Cenomanensis episcopi, cū ei fratres de cultura, suum Monasterium situm intra vrbs fines lustranti procuracionem recusarent. Nomine tamen Ecclesiarum Oratoria intra grangias, seu in prædiis Monachorum constructa non continentur, quippe Episcopo ea visitanti nulla debetur procuratio ex rescripto Gregorii noni cap. *Authoritate. De Censibus.* Concludendum ergo ad hoc vt Ecclesiæ immunes sint à iure procuracionis singulari gratia & prærogatiua opus esse, qua cessante, in obligatione iuris communis includuntur. Vnde nobis hic obiter de immunitatibus & priuilegiis tractandum, & eorum fontes recludendi. Priuilegia quæ Monachos exemere à cognitione & autoritate Episcoporum gemini sunt ordinis ac naturæ; quædam enim à summis Pontificibus, quædam verò ab ipsismet Episcopis profluxerunt.

Neque verò existimandum priuilegia in fauorem ordinis Monastici summos Pontifices his tantum posterioribus sæculis indulgisse. Ante Gregorium primum, hisce fauoribus summa sedes ac

Honorius
3. cap. venci-
rabili de
Censibus. 2

Greg. 9. ca.
authoritate
de Censib.

suprema, Monasteria quædam illustrauit. Apud eundem quippe Gregorium lib. 7. ep. 113. alias 115. legimus Vigilium summum Pontificem priuilegio ornasse Monasterium quoddam intra pomerium vrbis Arelatensis à Childeberto Francorum Rege constructum : Eadem epistola reuerentiam prædicat, quam fideles exhibent priuilegiis Pontificum. Idem Greg. ep. 12. lib. 6. priuilegium tradit Monasterio sancti Cassiani, sub Respecta Abbatissa Massiliæ constructum. Præterea epistola 18. lib. 7. datur priuilegium Monasterio sanctorum Ioannis & Stephani in ciuitate Classitana.

Greg. 113.
lib. 7. ep. 113.
alis 115.

Greg. ep. 12
lib. 6. & ep.
8. lib. 7.

Verùm animaduertendum priuilegia eiusmodi summorum Pontificum, nunquam coercuisse potestatem spiritualem, quam obtinet Episcopi in Monasteria, sed tantum authoritatem quandam, seu dominium temporale, in res & bona eorundem. Quippe primis illis temporibus res omnes ecclesiarum in ditione ac potestate Episcopi versabantur, adeoque fas erat ipsis prædia, opes & census ecclesiarum ac Monasteriorum pro arbitrio moderari, & quæ illic erant oblata aut relinquere, aut asportare. Quamobrem Monasteriorum fundatores, vt rebus ac commodis Monachorum consulerent, facerentque, ne liceret ab eorum dominio quæcumque donata aut oblata essent, auellere, solebant aut à summis Pontificibus, aut ab ipsismet locorum Episcopis priuilegium emereri, quo bona & res Monacho-

rum subducebantur ditioni & administrationi tam Episcoporum, quam Archidiaconorum. Secundò, cum ex iure communi, sit penes episcopum societates omnes, quęcumque causa Religionis & pietatis coalescunt intra fines suę Diocęseas, regere, aut eidem præficere Rectorem, siue ex ea societate sit, siue aliunde accersatur: aduersus eam potestatem priuilegia impetrabant à summis Pontificibus, à quibus libertas dabatur Monachis, eligendi è suo sodalitiõ Abbatem. Tertio cum posset episcopus pro suo nutu quos vellet in Clerum tollere, etiam inconsultis Abbatibus imploratus est aduersus eam auctoritatem Pontificum fauor, ac cautum ne sine licentia ac permissione Abbatis, Monachi in Clericorum ordinem adsciscantur.

His tribus prærogatiuis includuntur omnes priuilegiorum gratiæ ante nonũ aut 10. sæculum. Adde summos è Monasteriorum alta pacilitium ac controuersiarum strepitus, interdictum ne in illis placita fiant siue ab Episcopis, siue à Comitibus, siue ab Archidiaconis, quę omnia quartum caput priuilegiorum possunt efficere.

Hęc verò quę dicimus patent ex epistolis eiusdem Gregorii, nam Monasterio sancti Cassiani priuilegium indulget de electione Abbatissę & de sola administratione rerum Monasterii. Priuilegium Monasterii Arelatensis solam rerum & opum Monasticarum securitatem spectat, prohibet enim Pontifex ne facultates Monasterii au-

ferantur. Priuilegium datum Monasterio sancto-
rum Ioannis & Stephani in ciuitate Classitana, eò
tantum spectat vt liberam habeant Monachi ele-
ctionem Abbatis, & vt res Monasterii admini-
strent. Atque vt pateat à iure visitationis non fuis-
se propterea exemptos, referendi sunt oculi ad
postrema huiusce priuilegii verba, quibus monet
Episcopum Rauennatem Marinianum, vt conti-
nenter ac modestè se gerendo inter visitandum,
Monachos, faciat, vt ab iis desideretur, non fu-
giatur. Si, inquit, *charitatis officium illic impleat Epi-
scopus; tamen grauamen aliquod Monasterium non in-
currat; vestram quoque fraternitatem prædictus Abbas
non solum non metuat ad Monasterium frequenter acce-
dere, sed etiam desiderabiliter concupiscat.*

Greg. mag.
ep. 18. lib. 17.

Apud Aubertum Miræum in Codice Dona-
tionum Belgicarum legimus priuilegium datum
Monasterio Elnonensi à Martino Papa circa an-
num 651. At priuilegium istud solas spectat res
temporales, earumque stabilem penes Mona-
chos possessionem.

Prima ergo priuilegia, quibus Monachi ab
onere procurationum, siue Circatarum sunt ex-
empti, ab ipsamet Episcoporum beneficentia ori-
ginem traxerunt. Ita Landericus Parisiensis E-
piscopus exemit Ecclesiam sancti Dionysij, ab om-
nipensione Synodorum & Circatarum: Quod
priuilegium, Antiquitatis peritissimum Syrmun-
dus vulgavit tomo primo Conciliorum. Ita Ber-
toldus episcopus Ambianensis indulgit Corbi-

Priueleg.
sancti Lan-
derici tom.
2. Concil.
Gallix.

ensibus Monachis priuilegium, quo quidem ca-
uetur ne liceat Episcopo aut Archidiacono Mo-
nasterii lustrationem instituere, nisi uocantibus
& inuitantibus Monachis. Apud Innocentium
tertium lib.2. epistola 113. Viterbiensis Episcopus
relaxat procuraciones sibi debitas à Monasteriis
sancti Laurentii, sanctæ Mariæ & sancti Angeli
de Spatha. Aliqua eius generis priuilegia repe-
riuntur in Promptuario Antiquitatum Trecenti-
simum editarum à Camusatío, vt priuilegium Al-
taris sanctæ Mariæ de Summauera & de Braux fo-
lio 82. priuilegium trium altarium de Laderniaci
Corte, Dodiniaca Corte, Reginiaca Corte, & plu-
ribus alijs, quibus in priuilegijs hoc annotandum,
nempe consuetudines, procuraciones, Circatas,
Synodos sic altaribus præfatis remissas, vt tamen
Episcopi Trecentenses in earum pensionum locum
annuum censum sibi soluendum retinerent.

Promptua.
Antiq. Tre-
cent. fol. 82.

Neque uerò existimet aliquis post ea priuile-
gia atque exemptiones, Monasteria non amplius
cognitioni & potestati episcoporum, quoad res
spiritalis fuisse summissa: Nam vt antea notauí,
istæ exemptiones solummodo spectabant immu-
nitatem ab onere pensionum temporalium. Et
cõfirmatur amplius ex Priuilegio Monasterii san-
cti Galli, quod extat tomo primo rerum Alema-
nicarum parte prima. In eo quippe post præfatas
immunitates diserte exprimitur Monasterium
subiacere Episcopo; quoad spiritalia. Sic enim
compendio eius loci prærogatiuæ notantur: *Ita*

Priuelegiũ
sancti Galli
tom. 1. re-
rum Alema-
nicarum p.
1. fol. 28.

ut deinceps nullam potestatem Episcopi in rebus eiusdem Monasterii haberent, neque in censu, neque in ulla alia prater spiritalem tantummodo Episcopalis officii dignitatem, &c. Vnde à vero, ut opinor, absunt qui Canonem Toletanum, Canonem Ilerdensem volunt Monachos à potestate Episcopi, seu Diocesana lege liberos asserere Propterea quod istis Canonibus remittitur Monachis pensio Cathedralici, & solutio tertiæ partis oblationum. Istis quippe Canonibus Patres non tam studuerunt auctoritatem Episcopalem minuere, quàm ærarium Monasticum augere. Vnde frustra se torquent alii, confingendo nouum discrimē inter legem Diocesanam, & legem iurisdictionis. Eodem quippe omnino sunt, & imperium episcopale significant: Cuius plurimæ fuerunt partes & notæ, quarum vna fuit res Ecclesiarum moderari, & tertiã oblationum percipere. Hanc vero partem suæ potestatis commodo Monachorum studentes Episcopi remiserunt, ut annona largior & splendidior illis familia suppeteret, quos Deo penitus mâcipatos, & solius æternitatis amore flagrantes, necesse erat aduersus vitæ incommoda certis ac constitutis stipendiis honorari.

Vide dissertationes
Florentis
Antecessor.

De Cathedralico, & quarta seu tertia Decimarum:
Cathedralicum differt à iure Synodi: Incerta pensio ante Braccarense 2. Solidorum valor mutatus: Solidi Gallici leuiores Italicis: Magni redditus ex solo Cathedralico: Cathedralicum in Gallia, in speciebus solutum: Tertia aut quarta Decimarum distincta à Cathedralico.

CAPVT II.

DE Cathedralico dicendum, primo quo iure debeat, quomodo solitum solui, quatum vestigal, & an idem sit cum tertia, quartaue Decimarum, an quid aliud diuersum.

Vt Episcopi dignitas principem inter omnes locum obtinet, ita oportuit cæteros hierarchici ordinis gradus, ipsam singulari aliqua obsequij sui significatione venerari. Inde Cathedralici origo, nempe pensio annua, quam veluti tributi nomine Ecclesiæ omnes matri ac principi exhibent, vt eius se influxu viuere atque animari prohibeantur. Vnde falluntur qui Cathedralicum cum iure Synodi, seu Synodatico confundunt; sunt enim iura & obuentiones distinctæ.

Cum ergo antiquitus Presbyteri omnes Episcopum suum singularibus studiis colerent, & eius prudentiæ summitterent vniuersa, quæcunque ecclesiis suis Fideles offerrent; hinc obscurum re-

linquitur quid Cathedratici nomine Præsulib. solveretur, ante tempora Concilii Braccarenfis 2. quorebus episcoporum auctis in eum modum, qui sustinendæ dignitati sufficeret, decretum est ne Episcopi à Parochitanis Presbyteris quidquam in posterum *pro honore Cathedræ*, præterquam duos solidos sumerent. *Placuit ut nullus Episcoporum, cum per Dioceses suas ambulat, præter honorem Cathedræ sue. i. duos solidos, aliquid aliud per Ecclesias tollat.* Hanc sanctionem sequentibus sæculis Patres & Concilia firmarunt Pelagius ep ad Cresconiũ illustrem, Concilium Toletanum 7. Canone 4. vbi Monasteriorum Basilicæ ab hac pensione eximuntur. Gelasius Papa episto. ad Fabianum Episcopum, & plures alii.

Conc. Braccarense 2. c. 2.

Pelag. ep. ad Cresc. Concil. Tolet. 7. Can. 4. Gel. ep. ad Fab

Dubium verò an pensio hæc grandis fuerit an moderata, quod ex noticia monetaria petendum. Certum est ergo solidum monetam fuisse vsu receptam, etiã sub Adriano Imperatore: Eius enim mentio fit in Edicto Prætoris composito per Iulianum, vbi pœna solidorum decem imponitur ei, qui in suggrūdio, subtus quod iter fieri solet aliquid posuerit, cuius casus possit nocere ambulanti. Nomen autem solidi nactum est istud monetæ genus, quòd cæteris longè perfectius esset, nempe auri obryzi, hoc est, exquisitè percocti. Vale solidorum non idem semper fuit ac similis. Antiquissimis temporibus ex vna auri vncia sex solidi fiebant, vnde solidus sextula dictus est, vtraiq. in originibus, & liquet ex trito versu Fannii,

l. si verò Prætor ff. de his qui effuderint vel deiecerint.

Sextula qua fertur, Nam sex his uncia constat.

Eadem ratione Græci ἐξάγων solidum nuncupant, subinde vero imminutus solidi valor. Quippe Constantini temporibus ex vna auri uncia facti sunt septem solidi, vnde libra auri continebat solidos octoginta. vt patet ex lege 1. C. de *Ponderatoribus* Codicis Theodosiani lib. 12. tit. 7. Verùm valentiniani tempore legitimum pretio solido restitutum, cautum quippe vt ex auri libra 72. solidi fierent. Cæterùm annotandum solidos, etsi auri essent, apud Francos tamen minoris pretii fuisse, vnde in Italia vendibiles non erant, hoc est, ad commercium idonei, ita enim appellantur apud Theodosium, sicut in *Extrauaganti*. Mar-
tini l. *de emptione & venditione* dicuntur *polemæi*, pro quo restituendum *empolæi*, hoc est, vendibiles. Vnde Gregorius primus pensiones rerû Ecclesiasticarum, quæ in solidis soluebantur, iubet impendi in emptione aut vestium aut seruorum, quandoquidem solidi Gallicani apud Italos pro spuris & decurtatis haberentur. Inuenio apud eosdem Gallos solidorum valorem mutatum ac desultorium, modò enim valebant quatuor tantum denarios, vt ex lege Salica constat, in quo 800. denarii dicuntur æquari 200. solidis, modò solidi quadraginta denarios argenteos valuerunt, vt constat ex lib. 4. cap. tit. 5. vnde census impositi seu domibus, seu prædiis, seu personis, valde dubii erant. Cum enim census illi in solidis conditi essent ac taxati, vt loquuntur, cogebant de-

Alii, legunt
leues vel de-
biles.

Greg. pas-
sim in ep.
ad Rectores
patrimonii
Galliarum.

Capit. lib.
4. tit. 7).

bitores illos solidos in denariis soluere, & quadraginta denarios pro solido quoque præstare, cum tamen tempore, quo census fuerat constitutus, longe minus fuisset pretium solidi. Vnde in Synodo Remensi supplicatum à Principe, ne solidi per quadraginta denarios excurrerent: Ac tandem Ludouicus pius Capit. lib. 3. cap. 7. constituit vt omnes miltæ census, & pecuniariæ illationes, quæ in solidis dictæ ac taxatæ fuissent, per duodecim denarios pro solido quouis soluerentur. His ergo præmissis, facile intelligitur quantum solueret Episcopo vnaquæque Ecclesia pro iure Cathedralici, nempe duos solidos, hoc est tertiam partem vnciæ auri. Vnde triginta sex Ecclesiæ libram auri singulis annis Episcopo solvebant. Quamobrem si cogitemus Dioceses quasdam ita amplas ac populosas fuisse, ac etiam nunc esse, vt quingentas aut octingentas Parochias contineant, apparebit hunc censum non mediocrem fuisse, & nonnullos episcoporum ex solo Cathedralico plusquam triginta auri libras percepisse.

An autem apud Gallos ista Cathedralici pensio recepta fuerit, dubium fortasse. Verùm ambigendi occasionem reuellit ac resecat Constitutio Tolosani Capitularis: ex qua patet morem fuisse Gallicanis Presbyteris Cathedralicum persoluere, non quidem in nummis, sed in cibus, frumento & annona; verùm hunc morem relictum arbitrio Parochorum, quibus licuit stare Bracca-

Capitulari
Tolos. ca. 2

rensis Synodi Decreto, de præstatione duorum solidorum; ita enim habetur Capitulo secundo: *Vt unum modium frumenti, atque unum modium hordei cum mensura, quæ publica, & probatur, ac generalis, seu legitima, per civitatem & pagum, atque vicinitatem habeatur, Episcopi à Presbyteris accipiant, frischingam sex valentem denarios, aut sex pro ea denarios, & non amplius, exigant; & si hæc non accipiunt, accipiant pro his, si volunt, duos solidos in denarius, sicut in Toletano & Braccarense consensu Episcopi considerasse dicuntur.*

Frischinga
est porcel-
lus mediz
gratis.

Restat inquirendum an Cathedraticum cum tertia, quartaue oblationum ac decimarum debeat confundi. Ad cuius rei notitiam, subnotandum in Galliis hunc vltum fuisse, vt quarta pars oblationum ac Decimarum ad Episcopum spectaret, eique Parœcias lustranti traderetur. In Hispania verò non quartam, sed tertiam sumebant Episcopi: Volunt itaque nonnulli tertiam istam ac quartam in annum censum duorum solidorum fuisse cõmutatam; verùm res aliter habet, credo. Nam, etsi eodem Canone Braccarensis Synodi secundæ, quo Cathedraticum duobus solidis constituitur, decretum sit ne Episcopi tertiam oblationum partem tollerent; inde tamen non sequitur Cathedraticum huic tertiarum iuri successisse. Ideo enim abstinendum ab Episcopo decernitur, ab hac tertia parte, quòd Ecclesiæ inopes ac calamitosæ aliunde non haberent, quo possent luminaribus cœmendis sufficere; ita enim

loquitur Canon: Si tertiam partem illam Episcopus tollat, lumen & sacra abstulit Ecclesie. Pluribus porro argumentis probari potest tertiam oblationum à Cathedratico longè summotam. Quippe tertia oblationum, vt dicimus, Ecclesie ornamento, & luminibus cedit; at Cathedraticum rei & lucro Episcoporum vertitur. Secundò, post condictam & decretam Cathedratici pensionem, adhuc reperimus Episcopos tertiam oblationum cepisse. Quippe Concilio Toletano quarto Era 671. sexaginta fermè annis post Concilium Braccarense, quod incidit in Eram 610. mentio fit tertiæ partis oblationum, Decimarum, tributorum Episcopis persoluendæ, Canone 33. Concilia subsequen-
 tia Cathedratici non meminerunt ante Toletan.
 7. Can. 4 quo quidem non prohibentur Episcopi tertiam oblationum tollere, sed tantum ab iniquis exactionibus temperare. Rursus Concilium Toletanum 9. Can. 6. permittit vt Episcopus tertiam sibi debitam auferat, & det cui voluerit. In Concilio Toletano decimosexto permittitur Episcopis tertiam illà auferre, modò Ecclesiis sarcien-
 dis inuigilent

Vnum hoc explicandum parergi loco, nempe antinomia, quæ videtur esse inter Canones 14. & 15. Concilii Aurelianensis primi: Nam Canone 14. iubetur vt Episcopi medietatem oblationum percipiant: at Canone 15. decernitur vt tertia pars iisdem fideliter deferatur: quam antilogiam conciliare oportet, intelligendo Canonem decimum

quartum de iis quæ offeruntur in Ecclesia Cathedrali: Canonem vero decimum quintum, de iis quæ offeruntur in Parochiis.

De Synodatico & Eulogiis, inquisitionibus regis, &c.

C A P V T III.

SYNODUS & Synodaticum plerumque pro eodem sumuntur, nempe pro certa pensione nummaria, quam Presbyteri exoluunt, quoties ad Episcopi Synodum vocantur. Synodos autem duplicis generis quotannis institutas reperio, quasdam ob doctrinam ad informandos nempe Presbyteros iis artibus ac documentis, quibus populos moderari possint. Et hæ Synodi quotannis fiebant tempore Quadragesimæ, tunc enim in vicis & pagis in urbem commeabant Presbyteri ab Episcopo Theologicis disciplinis imbuendi. Erant aliæ Synodi ad disciplinam, nempe ad coercendos Sacerdotum, Abbatum, ac Clericorum mores, si qua in parte Canonum sanctitatem violarent, & hæ non semel, sed bis in anno habebantur. De Quadragesimalibus Synodis apertus est Canon tertius Concilii Liptinensis, sub Childerico anno 743. ubi iubetur *ut Presbyter semper in Quadragesima rationem & ordinem ministerii sui, siue de Baptismo, siue de fide Catholica, siue de precibus & ordine*

Concilium
Leptinense,
sub Childerico
anno 743.

Et ordine missarum ipsi Episcopo reddat Et ostendat.

Hanc consuetudinem, quæ tempore Religioni dicato Presbyteros à cura gregis distrahebat, sustulit Ludouicus in capitulari Aquisgranensi anno Imperij tertio. Constituit quippe, *ut discendi gratia*

Cap. lib. 2.
c. 99. apud
Syrmondū
tom. 2. ad
annū 816.

alio non quadragesimæ tempore Presbyteri ad ciuitates vocentur. De Synodis vero annatim fieri solitis extat Canon 7. Concilij Antisiodorensis, quo decernitur, *Ut medio Maio omnes Presbyteri ad Synodum in ciuitatem veniant Et kalendis Nouembris omnes Abba-*

Concil. Antisiod. can. 7.

tes ad Concilium conueniant. Quo Canone videntur Synodi Abbatum distingui, à Synodis Presbyterorum. Taceo alias Episcoporum Synodos bis in anno fieri solitas, in præsentia Regis, prima Calendis Martiis, secunda Calendis Octobris: primæ locum rex designabat: secundæ Episcopi, ut extat in Concilio Vernenſi canone 4.

Côcil. Vernenſe 1.
cap. 4.

Per singulas vero Synodos Presbyteri aliquid Episcopo soluebant, quod Synodaticum appellant. Differt autē pēſio Synodatica tum à Circatis, tum à Cathedratico, tum à quarta oblationum: à Circatis quidem seu procurationibus. Nam priuilegium sancti Lâderici, quo immunitas tribuitur Sandionisianis Monachis, expresse habet illos deinceps fore exemptos à *Circatis Et Synodaticis.* In priuilegio Gualonis Trecēſis Episcopi expresse habetur quod Presbyteri quibus commendata erunt altaria sanctæ Mariæ, *De summa vera Et de Braux ad Trecensem veniant Synodum Et Synodalia non negligant soluere seruitia.*

Promptu-
Trecenſis
fol. 352.

In reſcripto Philippi Trecenſis Epilcopi quod habetur promptuarij folio 352. cauetur vt Sacerdotes Eccleſiæ S. Ioannis & Eccleſiæ de Capella Val- lonis, *Soluant Epilcopo omnes Synodales conſuetudines libere & abſque vlla contradic- tione.* In ſigno ſeu diplomate Hattonis ibid. pag. 319. Eccleſiæ Auſonii & Luxodi obligantur ad ſoluendas *Circadias & Synodos.* Diſertiſſime vero notantur & diſtinguntur omnia iſta iura in capitulari Tolofano. Nam capitulo ſecũdo agitur de Cathedratico, capitulo quarto, quinto & ſexto agitur de Procurationibus ſeu Circatis, & tandem capitulo nono, atque vltimo agitur de Synodis & ſtatuitur. *Vt Epilcopi Synodos à Presbyteris niſi ſicut docet auctoritas Canonum duas ſcilicet & per tempora conſtituta non exigant,* quo loci nomine Synodorum non modo præſentia quam debent Presbyteri, ſed etiam penſiones nummarie continentur.

Capit. To-
loſanum
tom 3. Cõ-
cil. Gall.

Quantum vero quilibet Presbyterorum Epilcopo ſolueret Synodi nomine, dubium eſt & incertum. Vnum hoc citra ambiguitatem dici poteſt cenſum hunc non fuiſſe eundem, ſed varium pro varia Parochiarum conditione, illuſtiores largius, anguſtiores leuius vectigal Epilcopi ærario infer- bant. Omnino vero hac in parte delatum eſt iudi- cio & conſuetudini maiorum, vnde penſiones iſtæ in cartis ac tabulis, conſuetudines Synodales ap- pellantur.

Vnde vero natæ ſint non eſt facile augurari, niſi quod dicendum olim in Synodis ſolitos fuiſſe Epil-

copos Sacerdotes ad se venientes disciplinis Ecclesiasticis informare, ac publica habere iudicia de moribus Sacerdotum ac Clericorum, quam in rem libraria erat opus suppellectile, notariis, scribis Amanuensibus, qui rerum in Synodo actarum memoriam in commentarios referrent, & Presbyteris indicem traderent rerum agendarum. Propterea cum res ista sine sumptibus agi non posset, ideo Presbyterorum singuli suas symbolas tradebant. Secundo dici potest Episcopum summam esse in Ecclesia dignitatem, quam instar Regis ac Principis omnes oportet tenui quadam & ad facultates accommodata tributi illatione venerari. Tertio referri potest ista consuetudo ad antiquissima Ecclesiæ tempora, cum nondum abundarent opibus Episcopi, essentque communi præsidio Parochorum, atque Clericorum educandi. Quidquid alij fingant, certum est hanc pensionem antiquissimam esse, & in Gallis natam primis Ecclesiæ temporibus. Argumento est privilegium Landerici ad annum 658. quo remittitur debitum Synodatici persolvendi Sandionisianis Presbyteris: signum est ergo consuetudinem istam, ita fuisse in Ecclesia receptam ac commendatam, ut nullus eam aduersus posset obniti, nisi qui singulari privilegio muniretur.

Hæc de Synodatico, dicamus de Eulogiis. Eulogiarum nomen ambiguum plerumque panem à Sacerdote benedictum significat, hic spontaneum munus & donarium, quo Presbyteri vltro Episcopos colunt in monumentum benevolentiæ. Nam

vt Cathedraticum Synodaticum iustitiæ tribuuntur, sic Eulogiæ charitati consecrantur & amor: Ita solitos olim Episcopos legimus S. Pontificem vltro-
neis muneribus honorare; suumque in eius dignitatem animum largitione spontanea profiteri. Ita apud Gregorium legimus Felicem Episcopum Messanensem ad ipsum misisse Eulogiarum & Xeniorum nomine Palmacinas. Eò autem loci palam fatetur Gregorius se non delectari Xeniiis, ideoque Palmacinas vendicurasse, ac earundem pecuniam Felici præfato remittere.

Eulogiæ autem duplicis generis, quædam exactæ ab Episcopis, quædam vltro delatæ à Presbyteris. Nam postquam Presbyteri, sponte se Eulogiis summiserunt, eorum affectum quidam Episcopi vectigal fecerunt & benevolentiam mutauere in necessitatem. Non mirum ergo si de vario isto Eulogiarum genere, variè quoque patres senserunt, nam voluntarias probant & laudant Concilium

Conci. Meldense can. 45.

Meldense sub Carolo Caluo Canone 45. *Decet Presbyteros cum voluntarijs Eulogijs tempore congruo visitare & venerari suos Episcopos.*

Leo 4. epist. 2. ad Episcopos Britannia.

Eandem sententiam confirmat Leo 4. Epistola secunda ad Episcopos Britannia. *De Eulogijs ad sacra Concilia deferendis nihil inuenimus à maioribus terminatum sed sicut unicuique Presbytero placuerit. Nam si constitutum fuerit illo in tempore benedictiones adferri: forsan minus libenter ad Synodos occurrent, & magis venire detrectabunt, quæ ut arbitror non sunt rationabiliter requirendæ, nec vltro delatæ respuendæ. Ex*

quibus verbis apparet Eulogias deferri solitas tempore Synodorum. Vnde quidam eas commiscere ac confundere posset cum iure Synodatici, nisi docuissimus antea Synodaticum fuisse necessitatis. At respondebunt Synodaticum duo continere præsentiam & nummariam pensionem, prius necessitatis fuisse, quia in Synodo erudiuntur Presbyteri, posterius libertatis. Sed videat Lector, an ista solutio cum præcedentibus congruat: Certe de non de exigendis Eulogiis à Presbytero quando ad Synodum venit extat constitutio Hincmari Remensis in capitulis ad Archidiaconos Presbyteros anno Domini 874. *Nolite quasi pro aliquo adiutorio ad quamcumque rem denarios apud Presbyteros postuletis, neque quando ad Synodum vel pro inquisitione ministerij sui seu pro chrisma accipiēdo venerint Eulogias exigatis, sed si cui forte commodum fuerit pro sua voluntate & comoditate aliquid offerre, cum gratiarum actione suscipite.*

Capi. Hinc-
mari Remensis ann.
874.

Verum animaduerte hoc Capitulum loqui de Archidiaconis non vero de Episcopis. Succedunt Eulogiis ea quæ dicuntur inquisitiones Regiæ, hoc est Collatio quædam pecuniaria Regi eroganda, de prædiis Ecclesiarum de qua paucis in præsentiarum dicemus. Nā ad Ecclesiarum Iura & emunitates ista tractatio pertinet, obiter animaduertemus non quidem prohibuisse Concilium Toletanum decimum sextum, quo primū istud inquisitionum nomen legitur, ne inquisitiones Regiæ fierent, sed prohibuisse, quominus Episcopi à Parochitanis Ecclesiis quidquam exigent, verum quidquid Regi dare-

tur id ex suis fortunis ac opibus promerent, ita enim loquitur Rex Egica in tomo quem obtulit Patribus Concilij, *Hoc honorificentia vestra promulgare curabit, ut nemo Episcoporum pro Regijs inquisitionibus exhibendis Parochialium Ecclesiarum iura contingat, nec quascumque exinde inquisitiones, aut euectiones exigere audeat: sed de prædiis suarum sedium Regio culmini solita perquisitionum obsequia deferat, nihilque de rebus earundem Parochiarum Ecclesiarum, cuiuspiam stipendii causa dare præsumat, quod si fecerit duorum mensium spatio excommunicari se nouerit.* Lecto itaque tomo isto sic æquam censuerunt Regis postulationem, ut Canone 5. eius Synodi decernerent nil esse sumendum à Parochiis nomine Regiarum inquisitionum. Vnde liquet anno circiter 700 à Christo nato, solitos fuisse Hispaniarum Reges è prædiis Ecclesiasticis subsidium petere. Secundo apparet ante hoc Concilium Parochitanas Ecclesias fuisse huic pensioni obnoxias. Tertio onus istud in solos Episcopos reiectum.

In Gallia vero ubi Reges semper & humaniores & religiosiores quærat aliquis an inquisitiones istæ locum habuerint. Non repeto quæ præmissi libro secundo de legibus & edictis aduersus Ecclesiæ bona & facultates. Verum hic strictim dico Ecclesiasticos nostros semper fuisse bonos ciues, ac necessitatibus regni non segniter prouidisse, Concilii Leptinensis comprobatio habet assutum Canonè de Ecclesiæ pecunia in sumptibus exercituum, nomine precarij exhibenda. *Statuimus cum consilio*

feruorum Dei & populi Christiani propter imminentiâ bella & persecutiones caterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario & censu aliquam partem Ecclesiæ pecuniæ, in adiutorium exercitus nostri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione ut annis singulis, de vnaquaque casata solidus, id est, duodecim denarii ad Ecclesiam vel Monasterium reddantur; eo modo ut si moriatur ille, cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit: Et iterum si necessitas cogat, aut Princeps iubeat, precarium renouetur, & rescribatur nouum, & omnino obseruetur ut Ecclesiæ vel Monasteria penuriam, paupertatemque non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit, & si paupertas cogat Ecclesiæ vel domui Dei integra reddatur possessio.

Exemplum porro inquisitionum regiarum reperio apud Aimoinum lib. 5. cap. 35, vbi propter Aimoinus
l. 5. ca. 35. Caroli simplicis Romam euocati & acciti à summo Pontifice profectionem, collatæ & corrogatæ sunt ab Ecclesiis pecuniæ, Exegitque vnusquisque Episcopus de Presbyteris suæ Parochiæ, secundum quod possibile erat, ut à quo plurimum quinque solidos à minimum quatuor denarios, Episcopi de singulis Presbyteris acciperent, & nuntiis dominicis redderent, sed & de Ecclesiarum thesauris, prout quantitas exitit, loci ad idem tributum exoluendum acceptum fuit, &c. De inquisitionibus regiis per Henricum II. vide Math. Paris. in eius vita.

Præterista iura habent etiam Episcopi facultatem exigendi charitatiui subsidii, quod Lateranen-

se Concilium vocat mediocri subsidium. De quo inter recentiores iuris canonici mystas variæ quæstiones mouentur, quarum vnica tantummodo huic nostræ disceptationi competit, nempe quibus in casibus liceat istud ab Episcopo implorari. In genere, censent grauem & urgentem necessitatem idoneam esse rationem illius subsidii expetendi, ita vt quantitas illius auxilii necessitatis magnitudine sit mensuranda.

Speciatim autem definiunt casus eiusdem necessitatis, primò, vbi in fabricam Ecclesiæ Episcopus cogitur grandes sumptus facere. Ita Hostiensis in capite *Conquerente de Censibus* & in capite *Cum Apostolus*. Secundo, quando Episcopus ad S. Pontificis tribunal protectionem instituit, præsertim quando Episcopi facultates ad eas expensas non sufficiunt. Innocentius in capite primo de *statu Monachorum*, Hostiensis in dicto cap. *conquerente*. Tertio, quando pergit ad Regem & Principem. Quarto, quando excipit Regē in Prouincia. Quinto, quando nuncii Apostolici excipiēdi sunt ac procurandi. Sexto quando in re Ecclesiæ propugnanda ac defendenda sumptus fecit insignes. Septimo, quando in fauorem totius Diocesis operam & redditus proprios impendit. Octauo, quādo ēre alieno grauiter oppressus est. Nono, quando bellis aut atrocinijs vexatur. Decimo quādo vocatur ad Concilium generale. Vndecimo quando tenues sunt Episcopi redditus. Duodecimo, quādo nullâ suâ culpâ facultatibus lapsus est. Decimo tertio pro expensis

penfis Bullarum & Annatæ. decimo quarto pro iucundo aduentu.

An autem & quando hæc charitatiua subsidia in Gallia indici possint & colligi, legatur Boerius Decisione 133. vbi refert Burdegalensem Archiepiscopum imposuisse Clero pensionem quater mille & quingentarum libellarum, pro suo ad Prouinciam regendam accessu, à qua impositione appellarunt Monachi sancti Romani ad Senatum Bùrdegalensem, qui re cognitâ Religiosos, Clerumque omnem ab hac pensione absoluit.

Licet vero per modum tributi extorquere non possint Prælati charitatiuū subsidium tanquã domini tēporales. Attamē non video cur illis inopia laborantibus possit hoc negari; si enim Christiano cuius subuenire ex iustitia tenemur, quoties pecuniarum egestate aut vita illius periclitatur, aut dignitas: quãto magis id debetur Episcopis, si angustia rerum ac fortunarum languescant, & eorum nomini ac ordini dedecus impendat.

Alias, inquit, Paulus, Ecclesiæ expoliaui stipendia accipiens ad ministerium nostrum. Si ergo ad Corinthiacæ Diœceseos regimen Paulus nõ dubitauit ab aliis Ecclesiis suppetias promere, quanto æquiori ratione ad propriam Diœcesim regendam & ad ministrandam, possunt moderatum à suo grege auxilium implorare.

De obventionibus quas Episcopi olim ex consecratione altarium & Ecclesiarum consequebantur.

CAPVT IV.

Altarium ac Ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi pontificibus, in quorum Diœcesi versantur. Ac licet summi Ecclesiæ Rectoris maiestas vbique veneranda sit, ac suprema in omnes auctoritate dominetur: Censuere tamen veteres non esse temere petenda ab eo priuilegia ædis alicuius factæ præter mentem & consensum Episcopi diœcesani consecrandæ, Rodolphus Glaber refert ventis ac tempestate disiectam & dissipatam Ecclesiam Monasterij Lucacensis, in pago Turonico, quam Fulco Andegauorum Comes extruxerat, cum eam Petrus quidam Cardinalis, contra voluntatem Hugonis Turonensis Archiepiscopi cōsecrare meditaretur, quod inquit Glaber Monachus, cum multi per regionem factum comperissent, nulli venit in dubium, quoniã insolens præsumptionis audacia irritum constituisset uorum, simulque præsentibus ac futuris quibusque, ne huic simile agerent euidentis indicium fuit, licet namque Pontifex Romanæ Ecclesiæ ob dignitatem Apostolicæ sedis cæteris in orbe constitutis reuerentior habeatur, non tamen ei licet in aliquo transgredi Canonici moderaminis tenorem, &c.

Non inficiandum tamen Catholico imperio & generali administratione posse S. P. sufficere quosdam in locum Diocesani Episcopi, ad consecrandas Ecclesias, si id Religionis splendor & fidelium utilitas postulet, cui proprii præfules ac Diocesani obnitantur.

Ita Patriarchico nomine consecrantur apud *σαυροπήγια* eo ritu qui in Euchologio Græcorum refertur capite trigesimo

Euchologium cap. trigesimo.

Ὁδε *σαυροπήγιον* ἵδ' ἔτω· αἰα φέρεται τῷ πατριάρχῃ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς ναοῦ καὶ ἵδ' ἡρώδου πατριάρχου ἢ πατρὸς τῆς ἀρχιερέων ὀπίθεμελιώσθηναι καὶ καθιεράσθηναι, καὶ τῆς ναοῦ τελεάσθηναι ὅτι *σαυροπήγιά* πατριάρχικῶς κελεύσει δὲ ἡμέρας, καὶ *σαυρον* ξύλινον ἐν ᾧ ἡρώδου οἱ πατριάρχικὸν ἡρωμαλικὸν ἐν τῷ ἐνὶ μέρει *σαυροπήγιον* πατριάρχικόν ἀγιασθὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀγίας τῆς ἐν τῇ θεοσώσῃ πόλει τῆς ἐν τῇ ἐπιτοχίᾳ τῇ ᾗ ἐν τῷ ἰδίῳ θελήματι ὡς τῆς ἀγιοτάτου, καὶ οἰκουμένης πατριάρχου, ἐν τῷ ᾗ ἑτέρῳ μέρει ὅτι τῆς βασιλείας τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν τῆς ᾗ καὶ μῆνα τῆς ᾗ ἐπέει, &c.

Stauropegium sic fit. Refertur ad Patriarcham de adificatione templi, & conscribuntur litteræ commonitorie ad exarchum ipsius vel aliquem ex Archipræsulibus ut templum fundetur, consecretur & perficiatur sub nomine *stauropegii* Patriarchici. Jubet autem fieri crucem ligneam in qua notarij Patriarchici scribunt ex una parte hæc verba *Stauropegium Patriarchicum consecratum in nomine sancti N. in hac à Deo servata urbe, in tali Provincia, proprio nutu & voluntate Talis sanctissimi Patriarchæ: ex altera vero parte scribitur regnantibus pijs-* *simis Regibus tali mense, tali anno, &c.*

Id autem ex Gallia nostrae ritibus non omit-
tendum cenſeo, non modo templum, ſed tem-
plorum quoque portas ſolitas fuiſſe conſecrari,
ac reliquias ſanctorum iis inferi, non ſecus ac in
altaribus includuntur. Morem hunc elicio ex Ca-
pitulis Ludouici pii capitularium lib. 2. tit. 13. *Si in*
atrio Eccleſiae, cuius porta reliquiis ſanctorum conſecrata
eſt, huiusmodi homicidium perpetratum fuerit, ſimili modo
emendetur vel componatur: ſi vero porta Eccleſiae non eſt
conſecrata, eo modo componatur quod in atrio committit-
tur, ſicut componi debet, quod in immunitate violenter
committitur. Conſecrationes porro Eccleſiarum
ſiebant ſolenni ritu, vocatis quotquot commode
venire poterant Episcopis, unde occasione Encæ-
niorum plerumque Concilia celebrata, quod fu-
ſſimè docuit Hallerius noſter præſatione in de-
ſenſionem Hierarchiæ.

Hallerius in
præſatione
ad Hierar-
chiæ defen-
ſionem.

Quod vero ad expenſas & ſumptus conſecra-
tionis pertinet, reperio inter ſolennia Encænio-
rum annonam pauperibus largiſſimè erogatam.
Ita Gregorius lib. 1. Ep. 54. ad Petrum Subdiaco-
num. *Quia cella, inquit, tenuitas exigit debere nos in ip-*
ſa diei feſtinitate concurrere, propterea volumus, ut ad
celebrandum dedicationem dare debeas ad erogandum
pauperibus in auro ſolidos decem, vini amphoras triginta,
annonæ modios ducentos, olei orcas duas, verueces duode-
cim, gallinas centum, quæ tuis poſſint rationibus impu-
tari. Loquitur autè de dedicatione oratorii Beatae
Mariæ in Monasterio Abbatis Mariniani. Imo
& Reges ac Principes non pauperibus modo ſed

Gregorius
lib. 2. Epist.
54.

viris quoque illustribus Episcopis ac Sacerdotibus donaria impertiebantur, quando ædes sacra ab iis constructa & dotata dedicabatur. Apud Matthæum Vvest-Monasteriensis ad annum Domini 798. Cinulphus Rex Merciorum inter dedicandum Ecclesiam Vnichelcumbam insigni edidit specimen Regiæ munificentia. Nam (ut loquitur author) *præter illa xenia, quæ optimates susceperant inæstimabilis præcij & numeri, in utensilibus vestibus, equis lectissimis, omnibus qui a gros non habebant libram argenti, Presbyteris, marcã auri, Monachis solidum unũ & postremo multa uniuerso populo erogauit de largitione in Episcopos paulo ante hæc habet in Conuentu, inquit, tredecim Episcoporum nullus largitatis passus est repulsam, dum singuli resectis marsupijs hinc abibant.*

Matthæus
Vvest Mo-
nasteriensis.
ad ann. 798

An vero stipendij aliquid decretum fuerit Episcopo dedicanti, hic certe cardo est contro- uersia: Concilium Braccarense secundum Can. quarto, non exigenda donaria decernit, sed nec respuenda constituit, si vltro offerantur, placuit *ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias Episcopi inuitantur, non quasi ex debito munus aliquod à fundatore requirant, sed si ipsi quidem aliquid ex suo voto obtulerint, non respuatur. Si verò aut paupertas illum aut necessitas retinet, nil exigatur ab illo.* In Concilio Cabilonensi sub Carolo Magno idem constitu- tum Canone 16.

Concil.
Braccarense
2. Can. 4.

Concil. Ca-
bil. Can. 16.

Licet autem ex actiones Ecclesia perpetuò sit auersata, tanquam indignas Christiano Præsule,

Helmodus
Presbyter
Chronici
Slaavorum
lib. 3. cap. 21.

cui terram sordescere oportet & omnes animi cupiditates in cælum eniti. Attamen recentioribus sæculis, video aliquid persolutum Episcopo nomine consecratorum altarium. Nam apud Helmodum legimus Episcopum omnibus bonis ac facultatibus exutum fato ac miseria temporum suorum, ex consecratione altarium & Cathedralico victirasse, *Hartuicus*, inquit, *Bremensis Episcopus* necessitate compulsus ministerialium reditus Episcopales per triennium abiuravit, ut infra tempus illud omnia ex integro soluerentur. Episcopus vero ex his, quæ de Cathedralico, vel consecratione altarium consequi poterat, victirabat, Chronici Slaavorum lib. 3. cap. 21.

Omnino vero plura & varia obtingebant Episcopis ex altaris dedicatione, quorum alia ad honorem, alia ad lucrum & commodum spectant, Iura honorifica erant, administratio dotis Ecclesiasticæ, cuius indicem tradebant Episcopi fundatores, ita ut liberum ei esset deinceps quam vellet administrationis legem conscribere. Secundo licuit Episcopo in ea Ecclesia quam consecrasset Cathedralam ponere. Imò vero existimarim perpetuo hæsisse illic ac stetisse Cathedralam Episcopalem, quæ esset indicium ac monimentum summæ autoritatis, qua Ecclesias à se consecratas regebat. Conjecturam peto ex priuilegio Monasterij sancti Cassiani, apud Gregorium libro sexto epist. 12. Die, inquit Gregorius, *natalis vel dedicationis supradicti Monasterij*, Episcopo illic *Missarum sacra conueniat solemniter celebrare, à quo tamen ita est hoc officium*

Gregorius
Mag. lib. 6.
epist. 12.

exoluendum, vt Cathedra eius nisi predictis diebus dum illic Missarum solemnia celebrat non ponatur. Quo discedente similiter etiam Cathedra illius de eodem oratorio auferatur. Nisi enim consuetudo fuisset vt Cathedra episcopi perpetuo fixa in Monasteriis haberer, non opus fuisset priuilegio ad illam amouendam: at priuilegium eò tendit vt discedente episcopo tollatur eius Cathedra. Eundem ritum confirmat Martinus Pontifex in priuilegio Monasterij Elnonensis, Missas quoque publicas ab Episcopo in eodem cœnobio fieri omnino prohibemus, ne in seruorum Dei recessibus, & eorum receptaculis, vlla popularibus prabeatur occasio conuenticuli, nec audeat ibi Cathedram collocare, &c. apud Miræum in donationibus Belgicis. Ita Hebræi quoties circumcidunt Moyse Cathedram ornant, existimantes ea ceremonias imaginaria eius præsentia fulciri Tertiūiuris honorifici caput, fuit ius & potestas illic Synodum congregandi, ordines celebrandi, Maltum tenendi, quod ius aut sua sponte aliquando abdicabant Præsules, aut priuilegijs summorum Pontificum inuitati.

Martinus
Pontifex
apud Auber-
tū Miræum
Codice do-
nationum
Belgicarum
pag. 4.

Succedunt iura quædam vtilia quorum primum est annus census. Nam inter inaugurandum Ecclesias censum annuū statis diebus soluendum imponebant, vt liquet passim ex cartis & tabulis, & toto titulo de *Censibus*, Non solum autem sibi censum paciscebantur episcopi, sed Monasteriis, quoque & Religiosis domibus, quibus Capellas & Ecclesias efficiebant vctigales. Quam obrem

vetitum, ne post Ecclesiarum dedicationem noui census seu ex arbitrio Clericorum seu Sacerdotū imponerentur, cap. *scientes*, capite *prohibemus*, cap. *praeterea*, de *Censibus*.

Licet autem in fauorem Monasteriorum ac Religiosorū, nouum censum Ecclesiis imponere non liceret: attamen ad emerendam libertatē, & impetranda priuilegia nouis censibus locus fuit. Nempe cum à cognitione & administratione Episcoporum soluerentur Monasteria, censum illis S. Pontifex imponebat pendendum Ecclesiæ Romanæ, cuius Alodia dicebantur. Hinc illæ loquendi formulæ, *Tradere in Alodium D. Petri (sub anno censu)*. In priuilegio Monasterij Vindocinensis imperantur duodecim solidi gallicani soluendi quotannis Lateranensi Palatio. Sanè (inquit Calistus 2.) *ad indicium percepta huius ab Ecclesia Romana libertatis duodecim solidos monetę vestra quotannis Lateranensi Palatio persoluetis*. Acta Murrhensis Monasterij referunt omnia eius bona commendata eghardo cuidam, ea conditione vt Romam proficiscens ipse omnia traderet ad altare sancti Petri Romæ, *Eo pacto vt singulis annis circa medium quadragesimę aureus nummus qui duos nummos & dimidium moneta de thurego appendat, persoluetur*. Sexcenta eius generis reperiuntur in Cartis & tabulis Monasteriorum, è quibus patet ritum constituendi Alodia beati Petri fuisse vt index seu catalogus bonorum & prædiorum Monasterij descriptus ad altare D. Petri Romam deferretur

Priuilegiū
Vindocinē-
sis Mona-
sterij apud
Sirmundū
in notis ad
Gofridum
Vindocinēf

Acta Mur-
rensis Mo-
nasterij im-
pressa Spi-
rembergij.

deferretur, quo ritu designabant se in tutelâ Pontificis omnia contradere. Quinetiam Reges, si quod priuilegium indulgerent Monasterijs, vt libertatem eligendi sibi Abbates & Aduocatos in scio atq; inuocato Episcopo tûm solebât sibi retinere annum celsum. Apud Ratpertum Monachum Rex Ludouicus pius eam libertatē indulget Monasterio sancti Galli. *Et in ea carta, inquit Ratpertus, conscribi iussit Regia dona sibi metipso, secundum consuetudinem aliorum Monasteriorum securitate praditorum, quotannis ventura, id est, duos caballos, & duo scuta cum lanceis.* Post censum annuū succedit inter iura vtilia, *Redemptio altarium, seu ius persona* hoc est, Parochi, seu Sacerdotis instituēdi. Quod ius maximè obtinebant Episcopi in Parochias Monasterijs infitas, quarum decimas vel ex toto, vel ex parte sumebant Monachi. Nam quoties earum Parochiarum Rectores fato fungentur, toties censebantur altaria & decimę redire in manum & potestatem Episcopi, tanquam summi & directi earum domini, a quo Monachi eas iure solius feudi & beneficij obtinent. Quamobrem indictâ & constitutâ pensione, decimas & altaria ab Episcopis Monachi redimebant.

Verùm cum Monachorum Ecclesię sæpius personis ac Clericis suis orbarentur, siue quod emori ipsos contingeret, siue quod tenuitas stipendij hinc absistere compelleret, istâ pensione Redemptionis altarium fessi, Pontificis auctoritatem aduersus Episcopos implorarunt. Itaque

Ratpertus
Monachus
cap. 3.
Tom. 1.
Antiquit.
Al parte;

sub Urbano 2. in Concilio Aluerniæ summota
ista consuetudo altaria redimendi. Ita apud Gra-
tianum 1. q. 3. Cano. 4. *quasitum est de Episcopis qui
alteria Monasteriis data. &c.*

Quia autē Urbanus 2. saluum esse voluit an-
num censum, nec quicquam ex eo Episcopis au-
ferri, idcirco Episcoporum quidā, vt annuo censu
iacturam istam Redemptionis altarium compen-
sarent, nouum censum Ecclesiis imposuere, vel
antiquum & consuetum auxere, quæ altera fuit
occafio Monasticis querelis, quarum specimen
videre est apud Godofridum Vindocinēsem
Epist. 12. lib. 3. ad Vlgerium Episcopum Andega-
uensē.

Omnino vero vt intelligamus quānam mens
fuerit Papæ. Animaduertendū Ecclesias Mona-
chorum duobus simul oneribus obnoxias extitisse,
& redimendis altaribus, & annuo censui per-
soluendo. Itaque Urbanus Pontifex, integrum
voluit remanere Episcopis annuū censum.

Non est ergo quod quis putet censum istum
inuentum ac excogitatum de nouo, post tempo-
ra Concilij Claromontani, & quasi suffectum Re-
demptioni altarium. Nam vtamque obligatio-
nem vni & eidem Ecclesiæ impositam, vnico testi-
monio satis comprobo, quod extat apud Aubert-
tum Mirzum in diplomate libertatis Ecclesiæ
Messinensis per Drogonem Teruanensem Epif-
copum, anno 1065. in cuius fine hæc habentur, *Il-
lud etiam superest memorandum, quod altare de Vuar-*

neston ad mensam supradictarum sanctimonialium tali pacto concessi, ut mihi & successoribus meis annuatim decem solidi persoluantur denariorum, pro restitutione personæ ipsius altaris alij decem. Vbi distincte duæ pensiones enumerantur, vna pro Redemptione altarium, seu restitutione personæ: altera pro annuo censu.

De obventionibus quas sortiuntur Episcopi ratione consecrationis personarum.

CAPVT V:

ET si ante propagatum Sacerdotij ordinem, & nouis auctâ coloniis Christi familiâ, tingendis, vngendis, & Christi carne saginandis Fidelibus, ipsi per se Præsules atque Episcopi incuberent: attamen diuisis subinde officiis, & sollicitudine gregis in Presbyteros deriuatâ, duo tantum Sacramenta supersunt, quibus Episcoporum Majestas sola defungitur, Chrismationis nempe atque Ordinis: de quibus videndû an eorû causa & occasione, stipendij aliquid olim Episcopi perceperint.

Et si inundationem omnem in re sacra, & infamem questum auersata fuerit antiquitas, eiusque mens fuerit cauendum esse præ cæteris, ne ad Ordinem recipiantur pecuniâ magis quâ virtute cõmendabilea, & qui nummis explere auaritiam

Prælatorium potius quàm populorum sicim verbis sanioribus depellere possint; Attamen nunquam existimaui omnem omnino munerum & oblationum receptationem à Prælato præsertim non iussam & liberâ esse simoniæ dura contumelia vexandam. Faciamus enim Prælatû cui hoc animo insitum sit, non nisi probitate & doctrinâ insignes ad sacros Ordines extollere, arce te rudes, imperitos, nefarios, etsi nûmis auroq; turgeant; huic certe in extrema & aliunde, inconsolabili inopia iacenti, si subsidium aliquod inaugurati pendant Sacerdotes, quid peccatur, nisi charitatem, vitio ducimus, & hunc membrorum cum suo capite consensum similitatis aduersus Deum accusamus.

Simonis labes & spurcissima nundinatio, vbi admittitur? nisi quando pretium rebus sacris ponitur, & pecuniæ illecebris excantatus Præsul majestatem Sacramentorum violat in indignos conferendo. At vbi nec pactum nec pretium fecit auaritia, si quid charitas necessitati suppeditat, impleuit præceptum, non violauit.

Et certe nil sanctius ac Christiano homini venerabilius in cruento Christi sacrificio, quod in dies à Sacerdote renouatur; hoc primum & maximum Religionis nostræ mysterium. Si ergo propter celebrata mysteria licet Sacerdotibus stipendium à Laïcis sumere, sine simoniæ nota? quare aliquando innocentes Eulogas non licebit Præsulibus sumere, quando sponte ab inauguratis Sacerdotibus offeruntur.

Iraque munera, fauores, officia, adulationes ab Ordine sumnouerunt Patres. longe studiosius quam ab illo sacramēto: ne mens humana quæ in corruptelâ facile degenerat assuesceret caducis rebus inhiare, & Episcopi non salute populorum, sed expectatione munerum sacerdotum inaugurationem metirentur.

Adde quod ad Ordines acrius solent homines eniti, quam ad alia Sacramenta. quippe per illos via sternitur ad gradus & dignitates Ecclesiæ, quorum cum ambitiosi homines esse soleant, non mirum si sumptibus ac impensis sibi haud parcendum ducant, ut quod studio & magnitudine doctrinarum consequi non possunt, saltē fauore & ambitu mereantur. Ea ergo causa omnem stipendiorum rationem ab Ordine summovit antiquitas cuius ut ritus & consuetudines expendamus diuidendum, hoc caput, & dicendum primo de collatione maiorum Ordinum, nempe episcopatus. Secundo inferiorū, & de his omnibus percontandum, an licuerit olim stipendiū aliquod sumere.

In Episcopatu ut dignitas illustrior, ita quoque ad eum obtinendum maior semper fuit hominum contenti. Olim imperatores à nouis Episcopis pecunias exigebant. Ita Anastasio Synaitæ insensum legimus Iustinum quod pecunias noluisset persolucere nomine dignitatis recens acquisite, Apud Euagriū lib. 5. c. 5. Turcarum Imperator exigit à Patriarcha Constantinopolitano certum

Euagrius
lib. 5. c. 5.

tributum, quod *Charatzium* dicitur, inuentum Raphaelis cuiusdam Hieromonachnatione Seruij: qui cum sola crapula nobilis esset, pollicitatione istius tributi infulas emit ab Imperatore, & eius iussione factus est patriarcha, ut est in historia Patriarcharum Græce edita per Malaxum Turcogræciæ Crusij lib. 2 p. 131. Cū vero tributum istud initio esset tantum bis mille ducatorum, auctum est subinde Pontificum ambitione, Sultano foedissime adulantium, vsque ad summam centum & quater mille ducatorum. Cæterum notandum *Charatzium* esse annum tributum, cui nouum aliud adiunxit Simeon quidam patria Trapezuntius, quod *peschesium* dicitur & istud semel tantum, initio Patriarchatus soluitur fuitque initio aureorum mille & creuit postea eadem Præsulum cupiditate & honoris libidine.

Quidquid sit autem de muneribus ac donariis, quæ Principes à recens inauguratis exegerunt, quæ materia ad inuestituras pertinet. Certum est Concilium Calcedonense omnem erogationem nummariam ab Ordinibus summouisse, ita enim *Can. 2 Act. 15. Si quis Episcopus per pecunias fecerit ordinationem, & sub pretio redegerit gratiam, quæ non potest vendi, ordinaueritque per pecunias Episcopum aut Chorepiscopum, aut Presbyterum, aut Diaconum aut quemlibet ex his, qui connumerantur in Clero, aut promouerit per pecunias dispensatorem aut defensorem vel mansionarium &c. is qui hoc attentasse probatus fuerit propriū gradus periculo subiacebit, quem Canonem se-*

Malaxus
in hist. Pa-
triarcha-
rum lib. 2.
Turcogræ-
ce.

Concilium
Calcedo-
nense Can.
2. Act. 15.

quuntur & confirmant Braccarense 3. Can. 7. Parisiense 3. lib. 1. cap. 11. Nannerense Can. 7. Nicænum 2. Can. 7. Inferuit hunc Canonem Sanctionibus suis Constantinopolitana Synodus particularis sub Leone Papa anno 459. cuius Synodi decretum explicans & laudans Theodorus ait mentem fuisse Patrū, vt nec ante ordinationem, nec peracta ordinatione quidquam sumeretur, cum in ea re sordes lateant, & corruptio delitescat.

Concil.
Braccarēf.
2. Can. 7.
Parisiense
lib. 1. cap.
11. Nanne-
rense Can.
7. Nicænū
2. Can. 7.

Subinde vero, licet ordinatores nil sumerent, pro collato Ordine Episcopatus: attamen quasi in omen lætitiæ & fausti ad thronum accessus noui Episcopi munera ordinantibus largiebantur & sportulas, ducto fortasse à prophanis dignitatib⁹ exmplo quarū auspicia munerib⁹ sparsis cōsebant. Ita legimus Claudiū pro nouo sacerdotio octogies sestertium pensitasse, vt est apud Suet in Claudio: ira noui coniuges dona quæ γαμνλία dicebantur amicis missitabant. Vt liquet ex Symmacho Ep. 14. lib. 4. quæ est ad Stilichonem.

Suetonius
in Claudio
cap. 9.

Symma-
chus Ep.
14. lib. 4.

Verum cū sportulæ istæ in dies crescerent, atque in incommodum nouorum Episcoporum verterentur his modum imposuit Iustin. nouella 123. ff. si quis. *Iubemus inquit beatissimos Archiepiscopos & Patriarchas, hoc est, senioris Romæ & Constantinopoleos, & Alexandria, & Theopoleos, & Hierosolymorum, si quidem consuetudo habet Episcopis & Clericis in eorum ordinatione non minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi, quæ con-*

suetudo recognoscit : plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras præberi. Metropolitans autem à propria Synodo, aut à beatissimis Patriarchis ordinatos, & alios omnes Episcopos, qui aut à Patriarchis, aut à Metropolitans ordinantur, dare pro Inthroniasticis quidem solidos centum, notarijs autem ordinantis, & alijs ministrantibus ei, & solemniter accipientibus solidos trecentos.

Si vero Ecclesiæ reditus minus quidem quam triginta auri libras per annum reddant, non minus autem quam decem: dari pro Inthroniasticis solidos centum: alijs autem omnibus qui ex more capiunt, sol. 200. Si vero minus quidem quam decem, non minus autem quinque auri libris Ecclesiæ reditus esse contigerit, pro Inthroniasticis quidem dari solidos quinquaginta, omnibus autem alijs ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quam quinque, non minus autem duas auri libras Ecclesiæ reditus habeat, pro Inthroniasticis solid. decem & octo. omnibus autem alijs ex consuetudine percipientib. solid. 24. Si autem minus tres, non autem quam duas auri libras quantitas redituū Ecclesiæ comperiat, dare pro Inthroniasticis quidem solidos duodecim, pro omni vero alia consuetudine solid. sex. Episcopatuū enim Ecclesiæ minus duas auri libras reditus habentem, neque pro Inthroniasticis, neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permitimus. Verum vt malum est auaritia, quod, hominum commercio difficile est amoliri, inuentæ postea sunt aliæ rationes pecuniæ corradendæ pro cartis & tabulis pro notariis pro pastello. Unde Gregorius primus in Synodo Romana reuellendum

uellendum istud malum censuit, denunciato Anathemate: *Antiquam patrum regulam sequentes nil quidquam de ordinationibus accipiendum, esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione cartarum; neque ex ea, quam noua per ambitionem simulatio inuenit appellatione Pastelli. Quia enim ordinando Pontifex manum imponit, Euangelicam lectionem minister legit confirmationis autem Epistolam notarius scribit: sicut Pontificem non decet, manum quam imponit vendere, ita minister vel notarius non debet in ordinatione vocem suam vel calamum venundare &c.* Quid sit autem Pastellum facile est intelligere, nam cum prandio excipere ordinatorum eiusque ministros, honestas non vetaret, pro prandio & pastu pecuniam tradebant ordinati, & has sordes carpit Gregorius.

Gregorius
i. in Synod.
Romana.

Non inficiatur tamen posse Episcopum ordinatum aliquid muneris cuiuslibet ex clero impertiri. *Is autem qui ordinatus fuerit si non ex placito, neque exactus, neque petitus post acceptas cartas & pallium aliquid cuiuslibet ex Clero gratia tantummodo causa dare voluerit, hoc accipi nullomodo prohibemus quin eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit.*

Greg. lib. 4.
epist. 44.

Ab ordinatione Episcoporum ad Presbyteros & Diaconos descendamus. Interdictum omnino quidquam ab Episcopis sumi nomine ordinationis in Ecclesia Romana, Pelagius vt in eius vita refert Platina, constituit, vt quisquis promouendus est in sancta Ecclesia ab ostiario vsque ad gradum episcopatus, neque per aurum, neque per aliquas promissiones proficiat, Conciliū Turonense. 2. can. 28.

Concil. tu-
ronense. 2. a
can. 28.

Bracc. 2. cap.

3.

Nullus Episcoporum de ordinationibus Clericorum præmia præsumat exigere. Braccar 2. can. 3. placuit vt de ordinatione Clericorum Episcopi munera nulla accipiât.

Alexius
Comenus
apud Leun-
clauium
lib. 2. Juris
Orient.

In Ecclesia Orientali sub vltima tempora certa stipendia constituta Episcopis ordinantibus, Alexius Comenus apud Leunclauium lib. 2. Juris Orient. in hunc modum edicit, *In Sacerdotum ordinationibus Vigorem suum vetus obtinebit sanctio quemadmodum eadem aurea Bulla recenset, & cuiusque regionis Episcopus similiter 7. duntaxat aureos nummos accipiet, unum quando simplicem Papam siue Lectorem facit tres quando eundem Diaconum ordinat, & alios tres quando Sacerdotem perficit &c.*

Quod ad Sacramentum Confirmationis pertinet, nil quidquam à fidelibus collatum accipio, nisi forte auxilium ferrent Presbyteris ad Procuraciones Episcoporum honestius instituendas, propterea Canones citati dicunt Episcopum recipiendū à Presbyteris, *Cum adiuterio populi.* Verum licet ita res se habeat, attamen ad conficiendum chrisma illudque Parochis distribuendum, stipes excipiebant, & hanc consuetudinem viguisse in Francia, docet præfatum Landerici priuilegium datum Presbyteris consistentibus, intraterritorium Monasterij Sandioniasiani ad Parisios. Eo enim priuilegio fertur, vt Presbyteri, *sine pretio oleum & chrisma suscipiant,* frustra autem priuilegio ea libertas fulcienda foret, nisi consuetudo fuisset persoluendi pretii alicuius pro chrismate. Sustulit hunc morem in Hispania receptum, Concil. Braccarense 2. can. 4. *Placuit in*

modicum Balsami, quod benedictum pro Baptismi Sacramento per Ecclesias datur, quia singuli tremisses pro ipso exigi solent nil ulterius exigatur, &c.

De obuentionibus Parochorum, ob collata sacramenta.

C A P V T. VI.

HAtenus de Episcoporum bonis ac censibus, nunc ad Presbyteros gradum faciamus, & quæramus num stipendium illis aliquod antiqua indulserit pietas, nomine collati sacramenti. Offert se primùm Baptismus, ad cuius salutare riuos cum æstu & feruore nouæ Religionis calentes accederent, credibile est eos nec muneribus nec donariis pepercisse, quo suum in Presbyteros animum atque affectum testarentur. Et certe altiora iam spirantés, & ærernitatis solius, cuius expectacione ardebant, cupidos, qui mortalia & peritura crederit, vel flocci fecisse, nisi vt ea in pauperes spargerent, & in miserorum effigie Christum induerent, à quo nuper innocenti stola fuerant induti. Quamobrem mos solénis fuit, vt diuites & magnates statim à suscepto baptismo, pauperibus fouendis operam darent, à quibus magnitudine diuitiarum non tam secerni sese intelligebant, quàm cum iisdem vniùs fidei necessitudine ac sacramentorum societate coniungi. Hinc manabat feruor ille primigeniæ plebis opes suas ad Apostolorum pedes adferen-

Prochorus
in vita san-
cti Ioannis.

tis, quem posterius sequuti sunt; nam & apud Prochorum in vita sancti Ioannis legimus Myronem quemdam, baptismo suscepto, ad pedes Ioannis thesaurum fuisse. Noster Clodoveus, ut liquet ex testamento D. Remigii non semel à nobis citato, grandes fortunas, prædia & larifundia post baptismum Ecclesiis, & restituit & de nouo indulgit. Vt ceus ille miræ magnitudinis, quem ex dono Clodovei possidebat Remigius, nunquid in usum baptismi eiusdem Regis fuerat comparatus & baptizatori relictus.

Omnino vero certum est in primis illis sæculis curiosos fuisse Christianæ fidei tyrones, ut diem baptismi sui muneribus & conuiujs & veste nitidiori illustrarent. Vnde plurimis ea cogitatio suadebat differre baptismum, quod nimirum nec vestibus essent instructi, nec pecuniis quibus muneribus & conuiuio tam baptizatores quàm susceptores, hoc est, patrimonios exciperent: Inquam opinionem, ut saluti infestam, inuehitur Gregorius Nazianzenus orat. 4. in sanctum baptismum, ἀγρόν εἰπεῖν πᾶσι ἡμῶν τὸ καρποφοροῦν ἕνεκεν τοῦ βαπτίσματος, τοῦ ἡμῶν ἐμψώπειας ἐσθῆος ἢ λαμπρωθῆσομαι, τοῦ ἡμῶν πρὸς δειξίωσιν τῶν ἐμῶν βαπτιστῶν. Turpe est dicere, ubi est munus quod propter baptismum offeram, ubi splendida vestis in qua expleDESCAM, ubi ea quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur, ut in his quoque rebus nominis celebritatem consequar.

Gregorius
Nazianzenus
orat. 40. P.
655.

Nec modo eum diem conuiujs & oblationibus ornabant: verum & anniuersario festo baptismi

fui memoriam consecrabant, repetitis epulis & oblationibus, Micrologus de Ecclesiasticis obseruationibus cap. 56. *Romani*, inquit, *annotimum Pascha quasi anniuersarium Pascha dicunt, quia anti-quitus apud illos qui in priori Pascha baptizati erant, in sequenti anno, eadem die ad Ecclesiam conuenere, suæque regenerationis anniuersarium diem cum oblationibus solemniter celebrauerunt.*

Hanc consuetudinem conuiuiorum pro baptismo instituendorum Moguntina Synodus secunda can. 16. ad modestiam reuocanda esse decreuit.

Synodus
Moguntin.
Can. 16.

Commestiones, & parum sobria conuiuia, que quibusdam in locis post baptismum sunt, per ciuiles magistratus inhiberi, aut saltem ad moderationem Christianis dignam reduci uolumus. Muneribus uero que baptisantes offerunt, nil quidquam contrarium suæ Ecclesie, nisi quod per auaritiam & ambitionem exigi non debere sanctissime pronuntiauit. Eò spectat Canon 48. Concilii Eliberitani, ut qui baptizantur, nummos in concham non immittant. Nam

Concil. E-
liberta. can
48.

que moristunc erat ut in eandem concham, è qua sacri latices in baptizandi caput fluxerant, nummi à baptizato iniicerentur, quasi pretium aquæ tam salutaris pensantes. Quare ne sacramentum nundinari uiderentur sacerdotes, ista collatio nummaria fuit interdicta. Cæterum non omnino prohibitam fuisse munerum susceptionem docent posteriores Synodi Hispaniæ, Braccarensis secunda can. 7. donaria à parentibus sponte oblata suscipi posse decernit, non tamen exigi, *ut hi qui infantes*

suos ad baptismum offerunt, si quid voluntarie pro suo offerunt, voto suscipiatur ab eis: Si vero per necessitatem paupertatis aliquid non habent, quod offerant, nullum illis pignus violenter tollatur à clericis. confirmavit hanc sanctionem concilium emeritense can. 9.

Succedit Baptismo pœnitentia, à qua munerum & oblationum largitionem inde credo ab Antiquis interclusam, quòd istud sacramentum rationem habeat fori ac iudicii. At Iudicum manus puras esse oportet, ne clementiam ac impunitatem scelerum vendere & libertatem peccandi videantur subhastare. Lego tamen impure ab aliquibus redemptum pœnitentiæ & interdictæ communionis spatium. Ita apud Gregorium Turonensem lib. 5. cap. 36. Nautinus Comes communionem pulsus ad eandem iterum redit fauentibus episcopis, quos præmiis atque adulatione corruerat.

Gregorius
Turonensis
lib. 5. cap.
36.

Lego etiam redemptam ab aliquibus pœnitentiæ acerbiter. In fragmentis Concilii Eliberitani reperitur commutatio pœnitentiæ in pensionem nummariam, *Qui in quadragesima aut Pascha cognoverit uxorem suam, & noluerit abstinere ab ea unum annum pœniteat, aut pretium vide licet 25. Solidorum ad Ecclesiam tribuat, aut pauperibus diuidat.* Ita Capitularium lib. 2. tit. 38. legimus Episcopos quosdam Sacerdotum reatus, solitos fuisse pecuniarum exactione vindicare, quod Imperator eo loci fieri prohibet.

An autem posterioribus sæculis sublata pœnitentia publica, aliquid collatum fuerit nomine pri-

uatę confessionis dicemus ad calcem capitis. Eucharistia pœnitentiã excipit, cuius nomine oblationes & stipes collatas à fidelibus, in gratiam Sacerdotum ac Clericorum, conuiuia iisdem parata docuimus fufe libro primo ex Iustino Cypriano & aliis. Sponsalia aggrediamur, quorum sanctitatis & integritatis vindex perpetuo fuit Ecclesia: quam obrem eorum nomine aliquid irrogatum Sacerdotibus non obscurum est. Gregorius Magnus epistola supra laudata, ad solidum vnum reuocat iura Ecclesię pro nuptiis rusticorum, *Peruenit ad nos, inquit, quod de nuptiis rusticorum immoderata commoda percipiuntur, de quibus præcepimus, ut omne commodum nuptiarum vnus solidi summam nullatenus excedat: si qui sunt pauperes etiam minus dare debeant: si qui autem diuites præfati solidi summam nullatenus transgrediantur.* Licet vero conductoribus massarum pecuniam hanc dandam & relinquendam decernat Gregorius, erat tamen Ecclesię debita, nomine nuptiarum, saltem quatenus erant rustici & coloni ecclesiastici. Eadem ratione Zacharias Pontifex permittit Bonifacio Moguntino Episcopo, vt 12. denarios annui census exigat pro vnoquoque coniugio seruorum. Apud Græcos vero certum & constitutum Episcopo stipendium fuit, pro nuptiis eorum qui intra fines Dioceseos nubarent, de quo ita Alexius Comenus apud Leunclauium lib. 2. iuris Orientalis. *Præterea secundum sanctionem Imperatoris Monomachi felicitis recordationis, maiestas mea statuit, vt cum aliqui subiecti territorio cuiuscunque re-*

218 *De Jure & Censibus Episcoporum*
gionis Episcoporum coniugij rita legitimis vxoribus iun-
guntur accipiat Episcopus, à sponso quidem genero num-
mum aureum vnum, à sponsa vero linteum vlnarum
duodecim, quemadmodum & ab antiquo sancitum est.
Recentioribus vero sæculis longe clarius est solu-
tum aliquid à fidelibus, tum nomine Baptismi, tum
Confessionis, Nuptiarum & Extremæ-vnctionis,
quam tabulæ cartæ & monimenta vocant visitatio-
nem infirmorum eodem nomine quo appellatur à
Gregorio Turonensi cap. 41. lib. 1. vbi à Neporia-
no inunctum oleo Artenium quemdam Hispaniæ
legatum memorat, fatali ægritudine laborantem.

Ad probationem eius rei profero cartas & in-
strumenta ex antiquitatum Trecentium promptua-
rio. Extant in instrumento donationis Ecclesiæ
sancti Ioānis de Sezania in fauorem monachorum,
articuli concordiæ inter Monachos & eius Ecclesię
rectores Presbyteros, in quibus fit mentio oblatio-
num quæ ad manum dantur Presbyteri, seu nomi-
ne Baptismi, seu Confessionis, seu visitationis Infir-
morum. Fuit autem confecta illa donatio circa an-
num Christi millesimum octogesimum ex quo pa-
tet ante annos sexcentos morem fuisse Christianis
aliquid stipendij nomine persoluendi suis Presby-
teris propter collatum Baptismum, auditas Con-
fessiones, & visitatos infirmos. Verba instrumēti
subtexo. *Addidi etiam vt Monachis præfata Ecclesię
residentibus & commorantibus, liceat Presbyteros eli-
gere & mihi & successoribus meis presentare qui ab eis
curam animarum suscipiant, & feodum Presbyterorum*

Et beneficia possidere, ipsi tamen Presbyteri habebunt tantum de denarijs ad manum suam oblatis & de confessionibus & tricenarijs quartam partem & baptisterum totum & visitationes infirmorum, & si quis moriens aliquid eis dimiserit usque ad 12. nummos habebunt. In rescripto Hilippi Trecentis fit etiam mentio oblationum confessionis causa. Accipiunt & Monachi duas partes oblationum que offeruntur in Ecclesia à Natiuitate usque ad Purificationem sanctæ Mariæ, & à Purificatione usque ad finem anni, Monachi medietatem habebunt, & decimam eiusdem villæ & maiorem in tertio anno, Ecclesiam de Villeta & censum atrij, & decimam eiusdem villæ, confessiones vero que sine participatione altaris fiunt præfari habebunt.

De obventionibus Parochorum ratione funeris.

CAPVT VI.

FRustra mortalitati solatia inuident hæretici, frustra pompam & ornatus funerum quasi nuperæ superstitionis commenta suggillant, frustra dicitariis laceffunt cantus, ceram, faces, orationes & suffragia, quæ vel mulcendis viuentium doloribus, vel mitigandis vita functorum suppliciiis Ecclesia adhibet. Etiam ab antiquitate ritus isti fluxerunt, quos qui audacius carpit, & humanitati bellum indixit, & Religioni. Psalmos fune-

E c

Aug. lib. de
Confel. cap.
11.

ris caussa cantatos Augustinus probat, vbi de ma-
tris funere loquitur lib. 9. conf. cap. 12. narratque
Euodiũ sumpto Psalterio cantum inchoasse. Nil-
senus in exequiis Mactinæ cantum lamentatione
conditum refert. In funere Iustiniani Corippus
lib. 3. atria cetis accensis colluxisse memorat. Præ-
cæteris vero, preces pro mortuis fusas & pro illis
oblationes institutas, supra docuimus titulo de
oblationibus. Hinc primas Clericorũ obuentio-
nes, funeris occasione, in oblationibus collocan-
das censeo; siquidem pauci admodum fideles, sal-
tem qui mediocribus fortunis essent instructi, Ec-
clesia indonata decedebant; vnde tot Canones
de mortuorum oblationibus non retinendis.
Concilium Carthaginense 4. Can. 95. *Qui oblatio-
nes defunctorum aut negant Ecclesiis aut difficulter red-
dunt, tanquam egentium mercatores excommunicentur.*
Concilium Agathense iisdem pene verbis Can.
4. Concilii Valentini fragmenta apud Garciam.
Concilium Valense 1. Can. 4. Arelatense 2. cap. 46.
Aurel. 3. Can. 22. Marisconense 1. Can. 4. quibus
patet frequentes & consuetas fuisse morientium
oblationes.

Corippus
de laud.
Iust. lib. 3.

Post oblationem, funeris adminicula sequun-
tur, vt feretrum, ornatus seu velum inductum fe-
retro, terra seu locus sepulturæ Psalmo dia, faces &
ceræ, de quibus inquirendum an olim quid-
quam cõsuetum exigi. Certe feretrum conduci so-
litum ad deferenda mortuorum cadauera liquet
ex Nouella quinqueagesima nona, quâ docemur

triplex fuisse in vrbe Constantinopoli feretrum in-
 signe. Primum quidem quod *Studij* dictum est,
 secundum paulo illustrius *Stephani* appellatum:
 tertium luculentissimum, nempe *maioris Ecclesie*
 auro intertextum, quo opulentiores defereban-
 tur. Præterea erant lecticæ & loculi cõmunes ad
 funus plebeiorum. Erat autem id discriminis in-
 ter ea lecticarum & feretrorum genera. Nam
 commune feretrum gratis, & sine pretio dabatur,
 at *Studij*, *Stephani* & *maioris Ecclesie*, pecunia cõdu-
 cebant: *Studij* quidem & *Stephani*, summâ solido-
 rum duodecim: *maioris Ecclesie*, solidorum qua-
 tuor, geminato tamen *Copiarum* stipendio.

Vectandis ferculis & deducendis cadaueribus
 operam dabant *Copiatæ* siue laborantes, barbaro
 & peregrino idiomate dicti *Bargennæ*, vt notat
 Cujacius ad nouellam 43. Erant præterea in co-
 mitatu funeris *Canonica*, *Ascetria*, *Acoluthi*. *Ascetria*
 & *Canonica* præcinebant, prælucebant *Acoluthi*,
 Plebeiorũ funeribus sumptus suppeditabant Im-
 peratores: erant enim mille & centum officinæ ab
 omni onere immunes, quarum reditus percipie-
 bat *Oeconomus maioris Ecclesie*, eâ conditione
 vt *Copiatæ*, *Acoluthis* & *Canonicis*, nomine fu-
 nerum, vnoquoq; semestri stipendia numeraret.
 Quod si quis pompâ augustiore & numero maio-
 re *Ascetiarum* aut *Acolythorum* vellet funus
 illustrare, is ex ære proprio sumptus ac stipendia
 numerabat. Stipendij vero ratio ex itineris longi-
 tudine fuit æstimata. Nam si intra nouos muros

Cujacius ad
 Nouel. 43.

222 *De luribus & Consibus Episcoporum,*
condendum esset cadauer, tres solidos Ascetrix
capiebant, si extra nouos muros tres solidos cum
dimidio. Vnde apparet à plebeis nil traditū fuisse
nomine funeris ex ære priuato. Nā officinas eas
donauerat Constantinus maiori Ecclesie, vt funera
gratis curarentur Auxit numerum officinarum
Anastasius & subinde Iustinianus.

Post feretrū & vespillones sequitur locus con-
dendo cadaueri destinatus. Hunc vel proprium
familiæ habent, vel communem.

Vniuersim vero locum sepeliendis corporibus
pretio distrahere nefas olim crediderūt; Hierony-
mus ait ephron nomen mutasse, postquam Abra-
hamo sepulchri aream vendidit, & Ephram ap-
pellatum, euanescente ab eius nomine littera *ph*,
vna ex quatuor, quæ diuina nomen efficiunt,
quasi nil in eo diuini, peracta tam infami nundina-
tione, resederit. In Concilio Triburiensi cautum
ne nec terra vendatur. *Interdictam sit omnibus Chri-
stianis terram vèdere, & debitam sepulturam denegare,
nisi forte proximi & amici defuncti, propter nomen &
redemptionem animæ viri aliquid dare voluerint.* Idip-
sum citatur ex Concilio Varensi apud Gratianum
13. q. 2. Idipsum docuit Gregorius Magnus lib. 7.
ep. 55. ad Ianuarium. *Grane, inquit, est & procul
minus à Sacerdotis officio pretium de terra concessa pu-
tredini quærere, & de alieno velle facere luctu compen-
dium &c. Vnde hoc auaritiæ vitium, ne vel in alie-
nis denuò tentari præsumatur admonco. Sed si quando
aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis, si quidem*

Hieron. in
quæst. He-
braic.

Concil. Tri-
bur. c. 6.

parentes ipsius, proximi vel hæredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipi non veramus, peti vero aut aliquid exigi omnino prohibemus &c. Est in sententiam Synodus Meldensis ad annum 845. Can. 72. In Capitulis Herardi Turonensis ad annum 856. Capitulo 77. de venditionibus sepulchrorum, & de his qui pro sepultura munera exigunt, ut seueriter puniantur, & distringantur. Sequuntur tandem ea quæ ornando funeri subseruiunt, vt faces, ceræ, luminaria, quibus adnumeranda cenfeo defunctorum vota, hoc est, donationes pias, quibus moribundi, Numinis clementiam emollire, & offensum Iudicem placare nituntur.

Quæcumque verò illustrandis exequiis impenduntur, oblationes etiam & vota defunctorum, ea ad Ecclesiam pertinent, in qua aliquem oportet sepeliri. Sepelitur autem quilibet in sepulchro Maiorum, si quod extat. Primùm enim Episcopi, deinde Reges, tandem Magnates etiam ac Principes ædes quasdam suæ sepulturæ causa construxerunt, vt patet ex foundationibus Monasteriorum, quorum plurima, seu ad Episcoporum, seu ad Regum exuias condendas fuere exædificata. Exemplum rei istius sacri codices suggerunt, vbi legimus Iosephum statuisse, vt si quando Israelitæ ex Ægypto demigrarent, tum ossa ac cineres suos secum exportarent Maiorum sepulchris inferendos.

Cum ergo sepelitur aliquis extra Ecclesiam Parochialem in Maiorum monumento, tum licet ei Ecclesiæ obuentiones funerum competant: tamen

præcipuo quodam iure portionem Canonicam sibi vendicat Parochia, in qua cœlesti pabulo solebat refici, vt iuxta Apostolum sint consolationum socii, qui fuerunt passionum: vt rescripsit Leo tertius cap. *Nos instituta, de sepulturis*.

Quid autem & quanta sit Canonica portio, varii Pontifices variè definierunt, Leo III. præfato ca. tertiam partē Canonicam esse constituit. Idem vero quasi mutato consilio, vult medietatem eorum quæ Monasterio offeruntur, Parochis competere, in ep. quam scripsit ad Episcopos Dardaniæ cap. *relictum, de sepultura*. Lucius III. ad præpositum & Capitulum Faentinum canonicam portionem ad quartam restringit cap. *cum super, de sepulturis*. Innocent. III. singulari priuilegio, quo liberam omnibus apud hospitalarios sepulturam decernit, edicit iisdem, vt tertiam partem oblationum Parochiis restituant, præterquam de equis & armis, quorum nulla pars ad Parochos pertinebit, cap. *In nostra, de sepulturis*. Clemens III. tot pugnantes sententias ad pacem & concentum sic adducit, vt nempe mos seruetur regionum ac prouinciarum, ac vbi medietas solet persolui, soluat, vbi tertia aut quarta, illic nil amplius Parochi à Monasteriis expetant. cap. *certificari de sepulturis*. Legem hanc portionis canonicæ Parochialibus Ecclesiis soluendæ confirmauerat Bonifacius 8. in bulla quæ incipit *Super Cathedram*, qua nimirum lites & turbelas, quas Parochi & ordines Prædicatorum ac Minorum inter se mouerant, salutari concordia finire tentauerat ac compo-

neri. Verùm Benedictus 11. Bonifacii diploma contrario abrogauit oraculo; & quartam oblationum quæ funeris causâ fiunt eripuit sacerdotibus, vnde sæuior tempestas & atrocius malum in Ecclesia pacem grassabatur, donec Clemens V. antiquatam & extinctam Bonif. constitutioné reuocauit, vt videre est in Clementina *dudum, de sepulturis. l. 3. tit. 7.*

Cùm autem fertur deberi quartam funerum, id non debet intelligi de aliis Ecclesiis, quâ in quib. aliquis sepelitur: si enim ipsis aliquid fuerit donatum, Canonica portio non debetur Parocho; non intelligitur etiam de donatis Ecclesiæ inter viuos, nec de legato facto pauperibus loci alicuius. Item non intelligitur deberi Parochis Canonica portio, si quid legatũ illis fuerit, quod eam partem possit exæquare. Item si quid pro vasis & ornamentis Ecclesiæ legatur, tum Canonica portio nõ est ex eo deducenda. Hic vero restat vna difficultas, quamobrem ex cap. *Conquerente de Consibus*, quarta mortuorum dicitur episcopo deberi, cùm in funeribus nullæ sint Episcoporum partes, quorũ oculos, siquid suadent legis antiquæ typi ac figuræ, ab omni spectaculo cadauerum oportet esse impollutos.

Huic vero difficultati plura possunt excogitari, quæ faciant satis, primò id ex antiquo Episcoporũ iure dimanasse, quorum erat quarta seu tertia quarumlibet oblationum, seu quæ Parochiis seu quæ Monasteriis ac Capellis contingerent. Secundò dici potest Episcopum olim funerum solennibus præfuisse. Dionys. Arcopag. Ecclesiast. hierar. ca.

Dionysius
Arcopagita
Ecc. hierar.
c. 7.

7. moris fuisse refert mortuos ad Episcopum deferri. *Sumentes*, inquit, *mortuum ad Pontificem ducunt, quasi coronis donandum sacris*: Subinde alias adnectit ceremonias, quibus ipsi Præfulesungebantur, inter iusta perloquenda. *Postea*, inquit, *venerabilis Præsul precem super eo sacratissimam peragit, finita prece osculatur Episcopus mortuum, & omnes post illum, postquam omnes osculati sunt, infundit Pontifex mortuo oleum*. Ex his ergo liquet solitum fuisse Episcopum funeribus interesse, & mortuum expectare in loco sepulturæ designato. Eam consuetudinē fulcire vi-Concil. Triburiense Can. 15. *Vbicumq; temporum, vel locorum facultas tulerit, apud maiorem Ecclesiam, ubi sedes est Episcopi, sepultura celebrentur*.

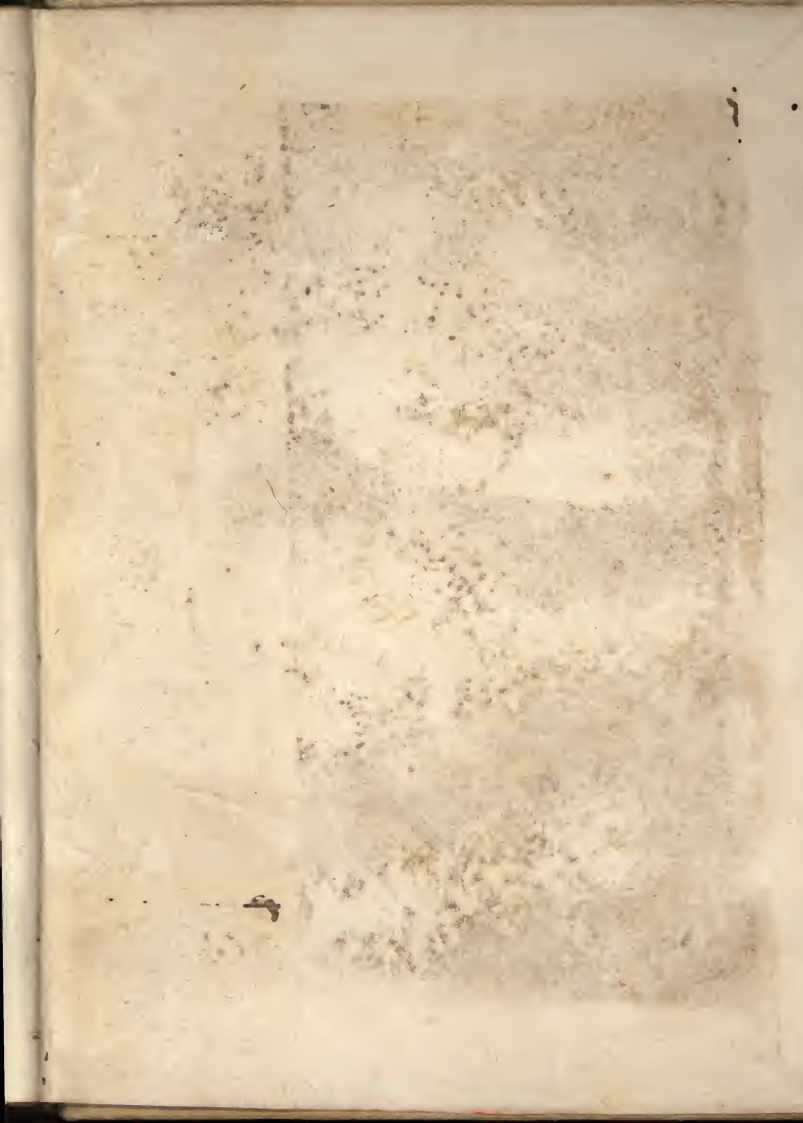
Concludendum hoc caput Græcorum more in exequiis recepto, de quo ita Gerlachius. *Aliquo mortuo, cognati exequias, eo anno sæpius celebrant, magnis sumptibus in ea celebratione, omnis generis legumina, & varia genera rerum pistarum, cum vino optimo ante sacrarium ea copia afferuntur, ut omnibus, qui sunt in templo sufficere possint. Calogeri & Presbyteri ad ea sacra conuenientes, cum paucis scholasticis canunt, multiplici crucis signatione utentes, &c. Ultra funera & exequias nil tento scis enim amice*
Lector.

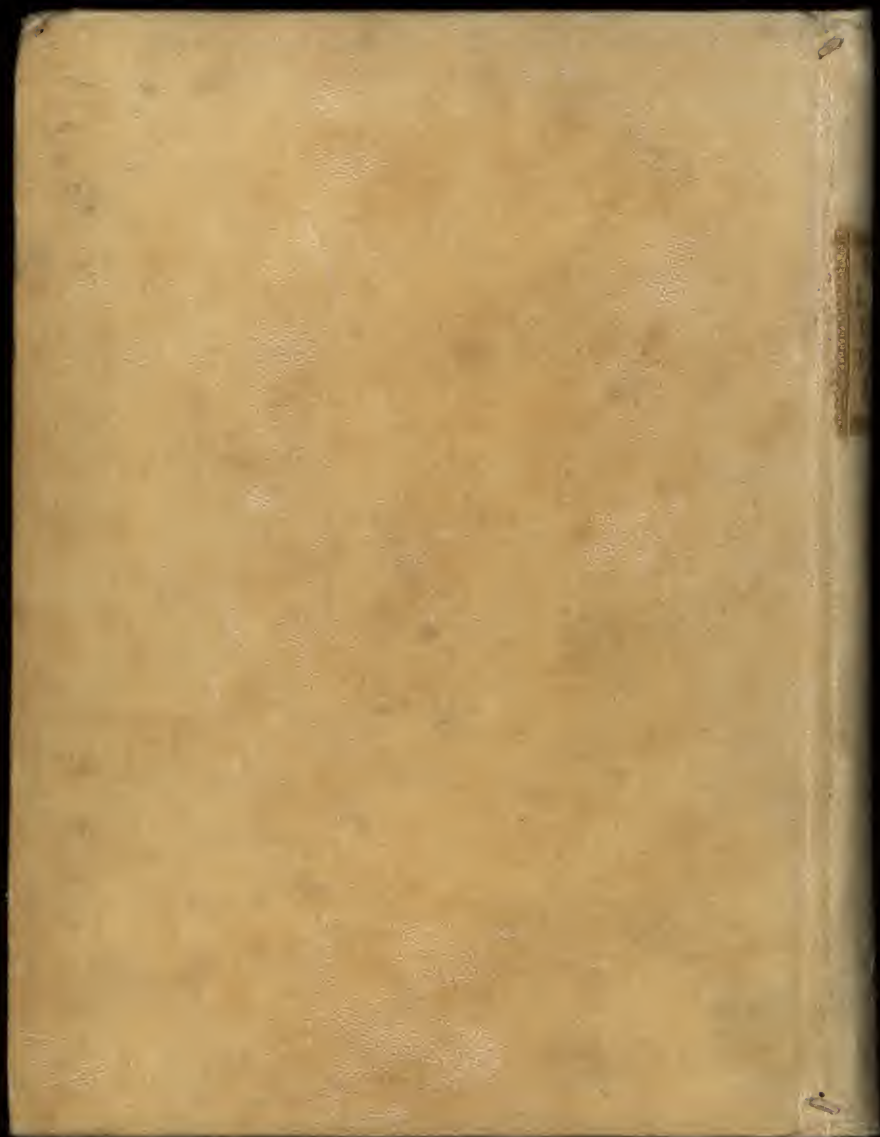
HÆC VLTIMA LINEA RERVM.

FINIS.

Handwritten text in a cursive script, possibly a list or account, with several lines of entries. The text is faint and difficult to decipher.

531

778